۱۹۹۳ء۔۲۰۱۷ء

25 YEARS

Silver Jublee
Collection of
Saraiki Literature

ادب کہانی

سرائیکی ادب دے ۲۵ سال

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی

وقار اسلم (ایم فل سکالر - سرائیکی)
سرائیکی ایریاء سٹڈی سنٹر B. Z. U
یونیورسٹی ملتان 0306-1446635

ادب کہانی

۱۹۹۳ءتوں ۲۰۱۷ء

Scanned with CamScanner

ادب کہانی

۱۹۹۳ءتوں ۲۰۱۷ء

(سرائیکی ادب دے ۲۵ سال)

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی

سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان

Scanned with CamScanner

سلسلہ نمبر ۱۳۵

ضابطہ

لکھت : ادب کہانی: ۲۰۱۳ء توں ۲۰۱۷ء
لکھاری : ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی
ناشر : سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان
چھپن دی تریخ : ۱۹۔اپریل ۲۰۲۰ء
کمپوزنگ : محمد ذہین ملغانی
مُل : ۸۰۰ روپے

یہ کتاب اکادمی ادبیات اسلام آباد
کے تعاون سے شائع کی گئی

Scanned with CamScanner

صابر چشتی
وسیم واگھا
تے
امتیاز فریدی
دے ناں

Scanned with CamScanner

تندیر

پوڑی	عنوان	صفحہ نمبر
	پہلا صفحہ	ڈاکٹر طاہر تونسوی ۹
	ادب کہانی دی کہانی	ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی ۱۱
پہلی پوڑی	دینی ادب	۱۳
ڈوجھی پوڑی	زبان تے زباندانی	۷۳
ترجھی پوڑی	فریدیات	۹۷
چوتھی پوڑی	تحقیق تے تنقید	۱۳۳
پنجویں پوڑی	تاریخ تے ثقافت	۱۹۹
چھیویں پوڑی	افسانہ	۲۴۱
ستویں پوڑی	ناول	۲۶۷
اٹھویں پوڑی	ڈراما	۲۷۷
نادیں پوڑی	سفرنامہ	۲۸۳
ڈاہویں پوڑی	انشائیہ	۲۹۳
یارھویں پوڑی	خاکہ	۲۹۹
بارھویں پوڑی	شاعری	۳۰۳
تیرھویں پوڑی	ہٹ کڑاک	۵۰۳
چوڈویں پوڑی	سیاسی ادب	۵۱۱
پندرھویں پوڑی	ترجمہ	۵۲۵
سولھویں پوڑی	متفرق ادب	۵۴۱
	ا۔آپ بیتی	

Scanned with CamScanner

۲۔ہال ادب
۳۔ڈائریکٹری
۴۔خط پتر
۵سائنس تے ٹیکنالوجی
۶۔صحافتی رنگ
۷۔فلسفہ
۸۔نصاب
۹۔ہنری ادب
۱۰۔متفرق
سترھویں پوڑی اعزاز تے ایوارڈ ۵۵۵
اٹھارویں پوڑی جیون انت نکھیڑا ۵۶۵

Scanned with CamScanner

پہلا صفحہ

سرائیکی ادب دا جائزہ لکھݨ دا آغاز میں خود کیتا ہاتے ایں روایت کوں کئی لوکیں قائم رکھیے پرایکوں ہک ادبی دستاویز ٹاوݨ دا سہرہ ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی دے سر ہے جینکوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں مسلسل 25 سال تئیں شائع کرݨ دا اعزاز حاصل ہے۔ ہر سال دا ادبی جائزہ کتابی شکل وچ شائع تھیوݨ نال سرائیکی ادب دی مکمل تصویر پیش کریندا رہ گئے تے سرائیکی نال دلچسپی رکھݨ آلیں ایں سلسلے کوں پسند کیتے۔

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی ہوں محنت تے عرق ریزی نال ہر سال کتاباں کٹھیاں کیتین تے ول انھیں دا مطالعہ کر کے اے جائزے تحریر کیتین۔ ایں طرحاں سرائیکی ادب دی صورت حال سامݨے آ گئی اے۔ ایندا ہک فیدہ اے وی تھئے جو سرائیکی کتاباں دی اشاعت وچ وادھا تھئے۔ ایں طرحاں سرائیکی ادب دا اے سفر جاری تے ساری رہیے تے ایندی صورت ہوں حوصلہ افزا ہے۔ ایں حوالے نال جمڑا منظر نامہ سامݨے آئے اوندے نال سرائیکی زبان و ادب تے تحقیق کم کرݨ آلیں کوں فیدہ تھئے۔ ایندا فیدہ محققین کوں وی تھیسی تے عالم پڑھݨ آلیں کوں وی تے ایں طرحاں سرائیکی ادبی تاریخ لکھݨ دی سہولت پیدا تھیسی۔

''ادب کہانی'' وچ پنجویں سالاں دا تحقیقی تے تنقیدی جائزہ گھدا گئے۔ جیندی وجہ نال ایں کتاب دی مجموعی قدر و قیمت وچ اضافہ تھی گئے تے اے حوالے دی ہک شئے بݨ گئی اے جینکوں سرائیکی ادب تے تحقیق کرݨ آلیں کیتے افادیت دا باعث آکھ سگدے ہئیں۔ اے دستاویز ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی دی محنت دا عملی ثبوت ہے کیوں جو سرائیکی ادبی ورثے دی گول پھول وچ تے معلومات کٹھیاں کرݨ کیتے وقت دی لوڑھ وی ہوندی ہے تے رابطے دی وی۔

Scanned with CamScanner

اے کتاب ۱۹۹۳ء توں ۲۰۱۷ء دی ۲۵ سالہ ادبی تاریخ دی اَنجھی پیش کش اے جینکوں سرائیکی ادبی بورڈ شائع کرتے سرائیکی ادب وچ اضافہ کرݨ دی روایت کوں قائم رکھیے جو ایں طرحاں سرائیکی زبان وادب دا سفر پڑھن آلیں دے سامݨے آوے۔ اساں ایویں کتاباں چھپیندے پئے ہئیں۔ اوندے کیتے ساکوں شاباش تاں ملدی اے پر کوئی ہا نہہ ہیلی نئیں تھیندا۔

اساں خواجہ فرید ئیں دے عقیدت مند ہئیں تے انھیں دے آکھݨ موجب:

ہݨ تھی فریدا شاد ول　　موجھاں کوں نہ کر یاد ول
جھوکاں تھیسن آباد ول　　ایہا ئیں نہ وسی ہک منڑیں

ایں حالات وچ میں تے میڈے دوست سرائیکی دیاں کتاباں چھاپ کے گھاٹے دا اے کم کریندے پئے ہئیں تے کریندے رہسوں۔ اساں تہاڈی دعاواں دے طالب ہئیں تے اساڈی خواہش ہے جو سرائیکی ادب نال محبت رکھݨ آلا کتاب خرید کر گھنے تاں سرائیکی ادبی بورڈ دے مسئلے حل تھیندے رہ ویسن۔ ایندے نال نال ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی دی محنت دی داد ڈیوݨ دی ساڈا اتہاڈا اسھاݨ ئیں دا فرض ہے۔ کیوں جو ایں کم اِچ وتی محنت کرݨی پوندی ہے تے جیویں مختلف جائیں دیاں چھپیاں ہو یاں کتاباں دا پیرا چاوݨاں پوندے ایندا اندازہ اُوہے لوک کر سگدن جیڑھے اے کم کریندے رہندن۔

بہر حال ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی ساڈیاں ہزاراں مبارکاں تے مستحق ہن جو اے کم تسلسل نال کریندے ریہن تے سرائیکی ادبی بورڈ اینکوں چھپیندا رہ گئے۔ سرائیکی ادب دا گوشوارہ وݨاوݨ اِچ جنھیں ساتھ ڈتے اے اُنھیں دا فرض وی ہا تے اُنھیں اُتے قرض وی ہا۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی
سیکرٹری جنرل
سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان

العائشہ: مکان نمبر 13
گلی نمبر 30 (غالب سٹریٹ)
زکریا ٹاؤن، ملتان، 061-6512275

14 اکتوبر 2019ء

Scanned with CamScanner

''ادب کہانی'' دی کہانی

سیانے سچ آہدن ''سال چکی دا پھیر ہے'' اوہو پتہ لگدے جو ہر سال جیوں ڈکھالی ڈیندے اوکوں لنگھ ونجن دی جلدی ہوندی ہے۔ ایں طرحاں ہر سال آپنا چکر پورا کر کے پچھوال دا حصہ بنڑ ویندے تے آپنے پچھوں ڈھیر ساریاں یاداں چھوڑ ویندے۔ ظاہر ہے اساں گزریے ویلھے کوں تاں پچھلے پیریں ٹورڑ توں رہیو سے بھل ایتلا ضرور تھی سگدے جو انھیں یادیں دے سرمائے کوں سانبھ دے رکھیجے۔ میں وی سرائیکی ادب دیاں یاداں سانبھنڑ دا اہر ۱۹۹۳ء وچ کیتا تاں اوندے بعد ہر سال انھیں یادیں کوں ایں طرحاں کتابی شکل وچ سانبھ رکھنڑ دا سایو کیتی رکھیا جو ۲۰۱۷ء تئیں اپڑدے اپڑدے سالانہ چھپنڑ والے ادبی جائزیں دی گنتری ۲۵ تئیں اپڑ گئی۔

ادبی جائزے دا اے سلسلہ تحقیق کرنڑ والیں دی ضرورت بڈیا تاں پنجوی سال دے ایں ادب کوں ہک کتاب دے طور تیں پیش کرنڑ دا سوچم۔ ایں طرحاں سارے مواد تیں نظر ثانی کرنڑ دے بعد ہر موضوع دا مواد انج انج کر کے سامنڑے گھن آوڑ دی کوشش کیتی۔ ایہا وجہ ہے جو ہُنڑ ہر موضوع دیں کتابیں بارے شامل تجزیہ ہکی جاتھی ونجن لو تحقیق کرنڑ والیں کیتے سوکھ تھی گئے۔ ہُنڑ اونہ صرف آپنڑی ضرورت دا مواد ہکی کتاب وچوں حاصل کر سگسن بلکہ ہر موضوع بارے معلومات دی اُنھیں کوں کٹھیاں مل ویسن۔

میں اے گالھ پورے یقین نال آکھ سگدا ں جو سرائیکی ادب دی ٹور شائع تھیوڑ والے ادب توں کئی پوڑیاں اگوں نہی ہے کیوں جو اساں ڈیہدے ہئیں جہڑا مواد چھپ کے سامنڑے آندا پئے اوندے وچوں اکثر کئی کئی سال پہلے دا تخلیق تھیا ہویا ہوندے تے اوکوں سالہا سال تئیں چھپنڑ دا موقع نئیں ملیا ہوندا۔ ایندی سب توں وڈی وجہ اے ہے جو سرائیکی کتاباں چھاپنڑ والے ادارے اٹے وچ لوڑ دے برابر دی کائنی۔ جہڑا ہک ادھ ادارہ ہے اوندے نال وی گرانٹ ڈیوڑ ویلھے اینجھاں مترپ ورتیا ویندے جو سال اچ ہک ادھ کتاب چھاپنڑ دی اوکھا تھی ویندے۔ تہوں تاں ساڈے وسیب دے اکثر لکھاری جیڈاں پھر پوندن تاں آپنڑی لکھت کوں سامنڑے گھن آوڑ دے آپ جتن کریندن۔ انھاں مشکلاں دے باوجود وی ڈٹھا ونجے تاں پچھلے کئی سالیں وچ سرائیکی ادب دی جھولی وچ کتابیں دے ڈھگ لگ گئین جیندی وجہ توں سرائیکی

Scanned with CamScanner

دے پنجوی سالہ ادب کوں ایں کتاب ''ادب کہانی'' وچ کٹھا کرݨ دی کوشش کیتی ہے۔ ''ادب کہانی'' کوں ایندی ضخامت دی وجہ توں محض کتابیں دے تجزیے تئیں محدود کر ڈتے۔ جے تئیں اخباریں تے رسالیں وچ شامل مضموناں تے شعری کتابڑیاں دا تعلق ہے تاں اے مواد کتابی شکل وچ موجود سالانہ ادبی جائزیں توں حاصل کیتا ونج سگدے۔

میں ادبی جائزے دا سلسلہ ملتان ہوندیں ہوئیں شروع کیتا ہا۔ ملتان توں لیہ آوݨ دے بعد وی مسلسل ستارھاں جائزے چھپین۔ ایندے وچ شک نئیں جو پورا سال رابطہ رکھیا ونجے تاں گالھ ٹردی ہے۔ کیوں جو ہوں گھٹ بجݨ آپݨی یا آپݨے ادارے دی کتاب بارے اطلاع ڈیوݨ دے روادار ہن۔ میں ایں سلسلے کوں ٹوری تاں رکھیے بھل اے ہک اوکھا کم ضرور ہئی جینکوں سوکھا کرݨ سانگے کئی ادیبیں تے دانشوریں کنڈ تھی، شابس ڈتی تے حوصلہ ودھایا۔ ایہا وجہ ہے جو اے کتابی سلسلہ پنجوی سال تئیں مسلسل ٹردا رہ گئے۔ جہڑا میڈے کیتے ہک اعزاز تے سرائیکی زبان دے حوالے نال ہک اینجھا ریکارڈ ہے جینکوں کہیں وی ہمسایہ زبان توں وکھراتے نویکلا آکھیا ونج سگدے۔

۲۵ سال دے کتابی سلسلے کوں ہک کتاب دی شکل وچ پیش کرݨ دے بعد سرائیکی لکھاریں اتے خاص طور تیں ہینگر لکھاریں تے سرائیکی دے اُستادیں کوں ارداس کریساں جو کوئی وی سالانہ ادبی جائزے دے کتابی سلسلے کوں ہتھ پاوݨ چاہوے تاں میں ہتھ چاوݨ کوں تیار ہاں تاں جو صبا میں میڈے اُتے ہتھ نہ آوے۔

میں انھیں سارے بجثیں دا شکر گزار ہاں جنھیں کتابی جائزے لکھݨ دے نال نال ''ادب کہانی'' دی ایں تحقیق کوں ہنے لاوݨ وچ میکوں حوصلہ ڈتے یا کہیں وی حیلے مدد کیتی۔ سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان دے سیکرٹری جنرل ڈاکٹر طاہر تونسوی تے بورڈ دے صدر پروفیسر شوکت مغل دا خاص طور تیں تھوریت ہاں جنھیں ایں کتاب دی اشاعت دی ذمہ داری آپݨے سر گھدی۔

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی

15 اکتوبر 2019ء

Scanned with CamScanner

پہلی پوڑی

وقار اسلم (ایم فل سکالر - سرائیکی)
سرائیکی ایریاء سٹڈی سنٹر B. Z. U
یونیورسٹی ملتان 0306-1446635

دینی ادب

Scanned with CamScanner

1993ء

دلشاد کلانچوی کجھ عرصے کنوں قرآن مجید دا سرائیکی ترجمہ کریندے پئے ہن۔ پچھلے سال تئیں انج انج سپاریاں دے ترجمے سامنڑے آندے رہ گئے۔ آخر کار ایں سال لگ بھگ ۷۴۰ صفحیں تیں مشتمل ترجمہ قرآن مجید ''سوکھے سرائیکی ترجمے والا قرآن شریف'' دے ناں نال چھپ کے سامنڑے آ چکے۔ ایندے علاوہ ''قرآن مجید تے اوندا پڑھنڑ'' دے عنوان نال وی دلشاد کلانچوی دی کتاب سامنڑے آئی ہے۔ جیندے وچ ۳۰ صفحیں تیں کھنڈیے ہوئے ۱۳ مضمون شامل ہن۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان وی اپنڑیں مذہبی خدمات اچ اگوں اگوں رہ گئی۔ چار مذہبی کتاباں محمد رمضان طالب (ایڈیٹر ماہنامہ فرید رنگ) لکھیاں تے ترتیب ڈتیاں۔ جنہیں وچوں ''مشکوٰۃ شریف وچوں ۲۰۰ حدیثیں دا سرائیکی ترجمہ''۔ ''مشکوٰۃ شریف وچوں ۱۰۰ احدیثیں دا سرائیکی ترجمہ''، ''عمرہ تے حج'' تے ''نبی کریمؐ دی نماز'' دا سرائیکی ترجمہ شامل ہن۔ انہاں دے علاوہ اخلاق احمد سعیدی دی مختصر جھمیں کتاب ''ڈاہ نبی'' دی فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ حضرت محمد ﷺ دے علاوہ حضرت نوحؑ، حضرت ابراہیمؑ، حضرت داؤدؑ، حضرت سلیمانؑ، حضرت ایوبؑ، حضرت یونسؑ، حضرت عزیرؑ، حضرت زکریاؑ تے حضرت یحییٰؑ دے حالات شامل ہن۔

سرائیکی ادب وچ نعتیہ شاعری دا حوالہ ہوں قدیمی تے اٹوٹ گھٹ ہے۔ ایہہ سلسلہ ہنڑ وی ٹردا پئے تے ٹردا رہسی۔ حاجی محمد نواز عصیم قادری دا نعتیہ مجموعہ ''چمنستان نعت'' اپنڑے پورے سٹھپ نال چھپ تے سامنڑے آئے۔ ۱۲۸ صفحیں دے ایں مجموعے کوں مرکزی ادارہ فیوضات نقشبندیہ مجددیہ ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ نعتیں دے نال نال حمدِ باری تعالیٰ، صحابہؓ دی شان تے بزرگانِ دین دی منقبت کوں وی خاص طور تیں شامل کیتا گئے۔

مذہبی شاعری دے حوالے نال جہڑے مجموعے چھپیڑ۔ انہیں وچوں شعری ادب کوں پیش کرنڑ والے معروف ادارے دلنور سرائیکی پبلیکیشنز نور پور نورنگا بہاولپور نعتیں دے ترائے مجموعے پیش کیتن۔ دلنور نور پوری دی مرتب کیتی ہوئی کتاب ''نوری نعتاں'' چوتھی واری شائع کیتی گئی۔ حافظ محمد بشیر احمد سعیدی دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب ''مدینے ہوواں ہا'' کوں پنجویں واری چھاپیا گیا تے خادم حسین مخفی دا کتابچہ ''مدنی دے سہرے'' زبیر سرائیکی پبلی کیشنز

Scanned with CamScanner

جام پور چھاپیا۔ حاجی عزیز الرحمٰن گوہر اچوی دا کتابچہ ''سرکار دے سہرے'' مدرسہ سعیدیہ عزیز العلوم اوچ شریف توں شائع تھیا۔ حافظ بشیر احمد سعیدی دی مرتب کیتی ہوئی ۶۴ صفحے دی کتاب ''محبتِ رسول'' سرائیکی ادبی اکیڈمی بدر شیر بہاول پور توں شائع تھئی۔

1994ء

دینی ادب دے حوالے نال وتھاں ہے کئی ادارے کم کریندے پین۔ اُتھاں فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان وی اپنڑے تئیں کوششیں وچ رُدھی ہوئی ہے۔ اوئیں تاں ایں سنگت دی طرفوں کئی سوکھڑیاں دان کیتیاں، کھین بھل مدنی مٹھل دی سیرت بارے محمد رمضان طالب دی ۲۱۶ صفحیں دی لکھت ''محبوب رب دا'' فرید سرائیکی سنگت دی خصوصی پیش کش ہے۔ ایہہ کتاب سوکھی تے سمجھ آوݨ والی زبان وچ لکھی گئی ہے۔ تاں جو دودھ توں دودھ لوک پڑھ کے فائدہ چا سگن۔ رمضان طالب دی ایہہ کامیاب کوشت یقیناً تعریف دے قابل ہے۔ تے اج دے نفسا نفسی دے دور وچ اسلامی ادب دے حوالے نال انھیں دیاں لکھتاں اسلام دوستی دا ثبوت وی ڈین۔

کئی نعتیہ کتابڑیاں ایں سال چھپیاں۔ جیویں جو حافظ رسول بخش حافظ دیاں کتابڑیاں ''عقیدت دے گل'' تے ''عقیدت دے پھل'' حصہ ۱۹ بزم قریشی مانہ احمدانی دی طرفوں چھپیاں۔ شباب ڈیروی دی کتابڑی ''نعت میڈی کائنات'' کوں محبوب آباد ڈیرہ غازی خان توں شائع کیتا گیا۔ دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا بہاولپوری دی طرفوں محمد منشا ناز دی لاشاری دی نعتیں دی کتابڑی، ''محمدی گلشن'' دے ناں نال سامنے آئی جیندے وچ نعتیں تے محمدیؐ ڈوہڑیں دے علاوہ ''آمد رمضان شریف''، ''رمضان شریف الوداع'' تے ''نصیحت'' دے عنوانیں نال نظماں وی پاتیاں ویندین۔ ایں ادارے دی طرفوں نعتیہ مجموعیں دے نویں ایڈیشن وی سامنے آئن جیویں جو دلنور نور پوری دی مرتب کیتی ہوئی کتاب ''نوری نعتاں'' پنجویں واری شائع تھئی۔ ایویں حاجی غوث بخش دیں نعتیں دی کتابڑی ''ڈھولا پاک محمدؐ'' ڈوجھی واری چھپی۔ آغا پبلشرز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں ''نعتِ مصطفیٰؐ'' دے ناں نال کتاب وی سامنے آئی۔ حافظ بشیر احمد سعیدی دا نعتیہ مجموعہ ''فیضانِ مدینہؐ'' سرائیکی ادبی اکیڈمی بدر شیر بہاول پور توں چھپیا تے حافظ بشیر احمد سعیدی دیاں ترتیب ڈتیاں کتاباں ''نوری سہرے'' (ڈوجھی واری)، ''محبتِ رسولؐ'' (چوتھی واری) تے ''مدینے ہوواں ہا'' (چھیویں واری) کوں وی سرائیکی ادبی اکیڈمی دی طرفوں شائع کیتا گیا۔

Scanned with CamScanner

1995ء

دینی ادب دی اہم سوکھڑی "سچیں سوہنڑیں دی سیرت" ایں سال پڑھن وچ آئی۔ سیرت النبیؐ بارے محمد صدیق شاکر دی اے کتاب مواد دے نال نال سوہلپ وچ وی سرائیکی ادب وچ کوئی مثال نہیں رکھدی۔ کتاب وچ خالص سرائیکی ورتن دی پوری کشش کیتی گئی ہے۔ جیندا ثبوت انھیں دے ڈتے ہوئے عنوان کجھ ایں انداز نال ہن۔ ڈریتیم دیاں لشکاراں تے پرکھرا (ولادت)، سکھ سہرے تے ڈکھ ماندے (ہجرت)، راہ حق وچ لکھ دی لکھ (غزوہ بدر)، جنڈری واری لکھ لکھ واری (غزوہ اُحد)، سوہلیاں تدبیراں تے سوہلیاں تقدیراں (غزوہ احزاب)، تھیسی ہر جانور ظہور (دعوت عامہ)، چھیکوی نبیؐ دی نویکلی حیاتی (سیرت) اتے نبی سچیں دی گھروگی حیاتی (گھریلو حالات زندگی)۔ کتاب وچ جتھاں ضروری سمجھا گئے نبی سچیں دے وسیب بارے کجھ تصویراں وی کتاب وچ شامل کر ڈتیاں گھن۔ محمد صدیق شاکر دی سیرت بارے ڈوجھی کتاب "ذکر نبیؐ: آپڑیں تے اوپریں وچ" وی ایں سال چھپ کے سامنڑے آئی ہے۔ ایں کتاب دے ڈو حصے ہن۔ پہلے حصے "ذکرِ نبیؐ تے آپنڑے" وچ نبی سچیں دے ورتاوے تے خلق بارے عزیز اقارب، صحابہ کرامؓ تے غلامیں دے مشاہدے دا حال حویلہ پاتا ویندے۔ ڈوجھے حصے "ذکر نبیؐ تے اوپرے" وچ انہاں لوکاں دیاں گالھیں پاتیاں ویندین جنہاں عقل دی کسوٹی نال نبی سچیں دی حیاتی دا مطالعہ کیتا تے آپنڑی فکر کوں لفظیں دا رنگ ڈتا۔ سرائیکی وچ انہاں پہلی واری لکھیے تے خوب لکھیئے۔ امید کیتی ونج سکدی ہے جو انھیں دیں آون والیں کتابیں وچ جتھاں زبان دی مٹھاس تے تحقیق دے نویں در کھلسن اُتھاں سرائیکی رسم الخط بارے وی ضرور گالھ اسگو نہی تھیسی۔

فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی دینی ادب وچ آپنڑا حصہ رلائے جیندیاں مثالاں "دعائیں پناھیں"، "لکھی ماہ رمضان" تے "قرآن پاک دیاں چالھی آیتاں" ہن۔ "دعائیں پناھیں" وچ عربی دعائیں دے نال محمد رمضان طالب دا تھیا ہویا سرائیکی ترجمہ شامل ہے جیڑاں جو ایں کتاب دے شروع وچ ہنڑے دے ست ڈینھاں دے خاص اعمال، دعا دی فضلیت، دعا دے آداب، دعا دی قبولیت، دعا دے اوقات، مقامات قبولیت، چھوٹیاں دعائیں وڈیاں جزائیں تے تھوڑے عمل زیادہ سمل دے عنوانیں نال دعا دی اہمیت وی ڈسائی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

''لکھی ماہ رمضان'' وچ روزے دی اہمیت تے مسائل دا احاطہ کیتا گئے۔ ایویں ''قرآن پاک دیاں چالھی آیتاں'' وچ چونویں آیتیں دے نال نال تشریح دی شامل ہے۔ سرائیکی ادبی سنگت ملتان دی پیشکش ''نماز محمدی'' کوں اے اعزاز حاصل ہے جو ایں کتاب وچ سرائیکی ترجمے دے نال نال چھیکو تے نماز دے مسائل دا وی ذکر کیتا گئے۔ ''نماز محمدیؐ'' دا ترجمہ فدا ملتانی دا تھیا ہوئے اتے اکرم رونجھا تحقیقی معاون رہین۔ ''نماز محمدیؐ'' دا نواں ایڈیشن دی لنبہ سال چھپ کے سامنڑے آئے۔ اے ایڈیشن سرائیکی ادبی سنگت ملتان تے فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دے اشتراک نال سامنڑے آئے۔ جیندے وچ کجھ تبدیلیاں وی کیتیاں ویکھن۔ ایندے ترجمے تے تشریح دے حوالے نال محمد رمضان طالب تے فدا ملتانی داناں شامل ہے۔ ایویں تحقیقی معاونین وچ مولانا عبدالکریم تے اکرم رونجھا دے ناں لکھیے ویکھن۔

سرائیکی ادب وچ نعت تے مرثیے کوں ہک خاص مقام حاصل ہے۔ اکثر شاعر تبرک دے طور تیں وی آپنڑے مجموعیں وچ حمد، نعت یا منقبت کوں شامل کریندے رہ ویندن۔ اوئیں مکمل طور تیں نعت آکھنڑ والے شاعر اٹے وچ لونڑ دے برابر ہن تہوں نعتیں دے مجموعیں دی تعداد کوئی زیادہ نئیں چھپدی۔ ہر سال ہک ادھ چنگا مجموعہ کلام چھپ ویندے۔ ایں سال معروف سرائیکی شاعر تے انشائیہ نگار سئیں محمد اسلم میتلا دی کتاب ''گلشن سرکارؐ'' سامنڑے آئی ہے۔ جیندے وچ نعتاں، مولود شریف تے نعتیہ قطعے وی شامل ہن۔ انھیں دی ہک نعت دا شعر جیندے وچ میتلا سئیں آہدن:

من تارا ہاں پر اوندا ناں میں جوڑ دی گھنداں
ٹر آندے کول میڈے خود آپ ہی کنارا

حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی دیاں مرتب کیتیاں ہویاں سرائیکی نعتاں دے حوالے نال ڈو کتاباں ''فیضان مصطفیٰ'' تے ''نوری سہرے'' دے نویں ایڈیشن وی ایں سال سامنڑے آئن۔ دسمبر ۱۹۹۵ء وچ چھپن والیں انھیں کتابیں وچ ساڈے وسیب دے مہاندرے نعت گو شاعراں دیاں نعتاں شامل کیتیاں ویکھن۔ سرائیکی ادبی مرکز بہاول پور توں شائع تھیونڑ والیں انھیں کتابیں وچ نعتیہ ڈوہڑے تے مولود شریف وی شامل ہن۔ نعت دے حوالے نال کئی کتابچے وی ڈسنڑ وچ آئن جیویں جو محمد اقبال عاقل ''نورانی نعتاں''، مصطفیٰ عزیز ''رحمت دی بارش'' تے حاجی منظور

Scanned with CamScanner

احمد شاہ ''نوری نظارے'' دے ناویں نال نذرانہ پیش کیتے۔ منقبت دے حوالے نال علامہ غلام محمد محمود تونسوی دی کتاب ''حسینی تبرکات'' مکتبہ جعفریہ تونسہ شریف توں شائع تھئی۔ علامہ مرحوم دے پتر مشتاق حسین جعفری ایں کتاب کوں تالیف کیتا جیندے وچ مرثیہ نگاری دے علاوہ نعتاں، مولود، قصیدے، نوحے، ڈوہڑے، نظماں، غزلاں، مسدس، مخمس تے بھاروی شامل ہن۔ جیویں جو ہک ''بحر'' دا ہک شعر کجھ ایں طرحاں ہے:

بے مثل دا ہک ہک مثل سلطان بحر و بر تیں ہا
قبضہ زمین و آسماں تیں حکم خشک و تر تیں ہا

نواز جاوید دی ترتیب ڈتی گئی کتاب لڑی ''ادبی دنیا'' وچ حسینیت کوں موضوع بنایا گئے۔ جیندے وچ چھپن والے عقیدت دے پھلیں وچوں سید قاسم جلال دے ہک شعر وچ انسانیت کوں کجھ ایں طرحاں مخاطب کیتا گئے:

جذبیاں کوں یار حق تے صداقت دا رنگ ڈے
رکھدا ہئیں دل دے وچ جے عقیدت حسینؑ دی

منقبت دے حوالے نال غلام قاسم ہمراز دا کتابچہ ''حضرت شیر شاہ سید جلالؒ'' دے ناں نال چھپ کے وی سامنے آئے۔

1996ء

اے شہر جیڈے تے جیڈے صحرا، توں آپ مالک ہئیں ڈو جہاں دا
ہے لوح جیڈی قلم وی جیڈا، تے مختار کل ہئیں زمیں زماں دا

محمد رمضان طالب دی کتاب ''سوچاں سکھ دیاں'' وچوں اے حمدیہ شعر گھدا گئے۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی طرفوں چھپن والی اے کتاب ایں سال ڈو جھی واری چھاپی گئی ہے جیندے وچ حمد، نعت تے منقبت دا حوالہ خاص طور تیں پاتا ویندے۔ ایں کتاب وچ نظمیں دے علاوہ ''مدینہ پاک دے ڈوہڑے'' تے ''مکہ پاک دے قطعے'' وی آپنڑی مثال آپ ہن۔

دیرہ غازی خان وچوں چھپ کے سامنے آون والا شائق بزدار دا نعتیں دا مجموعہ ''خوشبو'' شاعر دی عقیدت دا بھرواں اظہار ہے۔ سدھے سادے انداز وچ لکھی ایں کتاب وچ دعائیہ اظہار سب توں ودھ کے ہے۔ انھیں دے کلام دا نمونہ ڈیکھوں ناں ایویں لگدے جواے

Scanned with CamScanner

محض شائق بزدار دی آواز نہیں بلکہ ہر مسلمان دے دل دی آواز ہے۔ جیویں جو ہک جاہ تیں دلی خواہش دا اظہار کجھ ایں طرحاں کیتا گئے:

جیندیں جی میں او در ڈیکھاں
ساوا روضہ اطہر ڈیکھاں
پلکیں نال ہوہاری ڈیواں
اکھیں نال اے منظر ڈیکھاں

نعت دے حوالے نال کتاباں دے علاوہ چھوٹیاں کتابڑیاں دی ہوڈی تعداد وچ شائع تھیندیاں رہ ویندین۔ جیوں جو غلام سرور نخی دی لکھت ''رسالت مآب'' مسکین اللہ نواز ذائق دی تخلیق ''مدینے جانوناں''، فرید احمد فریدی دا کتابچہ ''انوار مصطفیٰ''، شوق اوچوی دا نعتیہ کلام ''گلشن شوق''، حاجی غوث بخش منصف اماموی دی کتابڑی ''بہاراں'' تے دیوانہ بلوچ دے نعتیہ ڈوہڑے ''دیوانے دے ڈوہڑے'' ایں سال چھپ کے سامنے آئن۔

نعت تخلیق کرݨ دے علاوہ نعتاں مرتب کر کے پیش کرݨ دا سلسلہ وی ٹردا رہ ویندے۔ مغفور سعیدی دی مرتب کیتی کتاب ''مدینے دے موتی'' ایں سال پہلی واری چھپی۔ جبکہ انھاں دیاں مرتب کیتیاں کتاباں ''مدینے ہوواں ہا'' تے ''محبت رسولؐ'' کوں ترتیب نال ستویں تے پنجویں واری شائع کیتا گئے۔ ملک شفقت رسول کھوکھر دی مرتب کیتی سرائیکی، اردو تے پنجابی نعتیں دی کتاب ''شانِ نزول'' دا جیبی سائز ایڈیشن وی ایں سال ڈیکھݨ وچ آئے۔

نعت دے علاوہ سرائیکی ادب وچ مرثیہ کوں وی اہم مقام حاصل ہے۔ سرائیکی ادب وچ مرثیہ دی صنف ہوں وڈی تعداد وچ پاتی ویندی ہے۔ ہُݨ دی مرثیہ لکھݨ والے ڈھیر سارے شاعر پاتے ویندن۔ ساڈے دیب دے مشہور شاعر مصطفیٰ خادم دی حسینیت دے حوالے نال کتاب ''پنج کنی'' تونسہ وچوں شائع تھی کے سامنے آئی جیندے وچ نعت، منقبت، مرثیہ، نوحہ، حسینی بند تے قطعے شامل ہن۔ ہک قطعے وچ حضرت امام حسینؓ نال عقیدت دے پھل کجھ ایں طرحاں پیش کیتے گھین:

اسوۂ رسولؐ پاک دا عادت حسینؓ دی
دین خدا دی جان شہادت حسینؓ دی

Scanned with CamScanner

واللہ بے نماز دے منہ تیں چماٹ ہے
گھنڈے خنجر دے ہٹھ عبادت حسینؓ دی

تونسہ توں چھپن والی علامہ غلام محمد محمودی دی کتاب ''معراج مومن'' وچ اردو مرثیے، قصیدے تے نوحے دے علاوہ کتاب دے چھیکو وچ سرائیکی دے ''حسینی ڈوہڑے'' وی پیش کیتے ہین۔ جنہیں وچوں شہادت امام حسینؓ دے حوالے نال ہک ڈوہڑہ کجھ ایں طرحاں ہے:

چا کے خنجر سر مظلوم تیں ہویا شمر روانہ
خیماں وچ گرلاٹ پیا اج تھیندے جگ ویرانہ
کوک آئی الغیب کنوں اے شمرا لوڑھ وسا نہ
ہکی دلدار محمدؐ دا ایندے خون دے وچ ہتھ پا نہ

زوار سلیم نصرت دے حسینی ڈوہڑے ''غریب کربلا'' تے شبیر ابن بے رنگ دے سوالی جوابی ڈوہڑے ''میدان کربلا وچ تقدیر تے حسینؓ'' کتابچیں دی شکل وچ سامنے آئن۔ دلنور نور پوری دا مرتب کیتا گیا کتابچہ ''حسینی ڈوہڑے'' ایں سال ترجمی واری چھاپیا گیا۔

دینی ادب دے حوالے نال اوچ شریف دے ظفر حسین ظفر فریدی دا کتابچہ ''شان صحابہ کرامؓ'' لیہ دے ساجد سواگی دا کتابچہ ''سوا گج شریف دی شان وچ سرائیکی ڈوہڑے'' تے نواں کوٹ (خانپور) دے شبیر ابن بے رنگ دا کتابچہ ''واقعہ جامع مسجد الخیر ملتان'' وی ایں سال چھپ کے سامنے آئن۔

دینی ادب دے حوالے نال نثر دو دید ہنوینڈے ہائیں تاں ۱۹۹۶ء دیاں ترائے اہم کتاباں نظر آندین۔ انھیں وچوں پروفیسر ڈاکٹر صدیق شاکر دی سیرت النبیؐ دے حوالے نال چھپن والی نویں کتاب ''سگیں سوہنڑیں داخلق'' ایں سال دا ہوں سوہنا ودھارا ہے۔ ساڈھے پنج سو صفحیں دی ایں کتاب دے پنج حصیں دی ونڈ ''راندا ں'' (معمولات پیغمبر)، ورتارے (معاملات رسولؐ)، بھاندیاں خصلتاں (فضائل پیغمبر)، نہ بھاندیاں خصلتاں (رذائل پیغمبرؐ) تے ''حیاتی دے سانگے'' (کھاون، پیون، ہنڈاون بارے) دے عنوانیں نال ونڈی گئی ہے۔

کوثر ثمرین دی کتاب ''خوشبو بھریاں چھاواں'' بی خاص اہمیت رکھدی ہے۔ جلترنگ پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھیون والی اے کتاب آپنڑی نوعیت دی سرائیکی زبان دی پہلی

Scanned with CamScanner

کتاب ہے جیندے وچ اُمہات المومنینؓ دی حیاتی بارے قلم چاتا گئے۔ اُمہات المومنینؓ دے تعارف تے فضائل توں پہلے ''مومناں دیاں ماواں''، ''نبی پاک دا آپٹیں گھر آلیں نال حسن سلوک'' تے ''اسلام دی نظر وچ ذال دا مقام'' دے عنوان ہیٹھ کے انھیں موضوعیں دی وضاحت کیتی گئی ہے۔ کتاب دا چھیکوی باب ''تعداد ازواج'' دے بارے وچ ہے۔

دینی ادب دی ترجمی نثری کتاب دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی پیشکش تے منظور احمد اعوان دی مرتب کیتی ہوئی ''وڈے لوک وڈیاں گالھیں'' سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ انبیاء کرام، صحابہ کرامؓ، اولیا اللہ، بزرگان دین اتے مشہور لوکاں دے اقوال تے انہاں دی حیاتی دے سبق آموز واقعات کٹھے کر ڈتے گئین۔

سرائیکی ادبی سنگت ملتان تے فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی سانجھی پیشکش دے طور تیں ''نماز محمدیؐ'' کوں ایں سال ترجمی تے چوتھی واری چھپن دا اعزاز حاصل تھئے۔ ایں جیبی سائز دی نماز دے ترجمے تے تشریح دے حوالے نال فدا ملتانی تے محمد رمضان طالب دے ناں شامل ہن۔

1997ء

دلشاد کلانچوی دے فوت تھیوݨ دے بعد انہاں دے پتر جمشید کلانچوی ''دلشاد کلانچوی تے انہاں دی نعتیہ شاعری'' دے عنوان نال کتاب مرتب کیتی۔ ایں کتاب وچ دلشاد کلانچوی دے حیاتی دے حالات دے علاوہ نعتیہ سی حرفی شامل ہے۔ نمونے دا ہک بند ہے:

''ز'' زیارت نبی سوہݨے دی خواہاں وچ کوئی پاوے
چہرہ سئیں دا رچ رچ سوہݨا لکھیں کوں پیا بھاوے
نور مجسم ربوں جو ہا ، ثانی کتھوں آوے
دلشاد ایندی نعت لکھݨ وچ زور گئی کیا لاوے

شجاع آباد توں محمد خدا بخش اظہر دا ضخیم سرائیکی نعتیہ مجموعہ ''دیوان اظہر'' دے ناں نال سامنے آئے۔ ایں توں پہلے انہیں دا اردو نعتیہ مجموعہ شائع تھی چکا ہا جیندی وجہ توں سرائیکی مجموعے کوں ''حصہ دوم'' دوم لکھیا گئے۔ محمد خدا بخش اظہر دے کلام وچوں ہک شعر جیڑا ہر دل دی آواز ہے:

Scanned with CamScanner

سنبھل دل دیوانی مدینہ قریب اے
جیندی تانگھ ہر دم تنگھیدیں گزر گئی

ڈیرہ غازی خان توں نواز بزدار دا نعتیہ مجموعہ ''سک سرور'' دے ناں نال سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ نعت دیں ونکیں وچوں مسدس، ڈوہڑے تے قطعے خاص طور تیں شامل ہن۔ انہیں دے علاوہ منقبت کوں وی ایں کتاب وچ شامل کرن دی کوشش ڈیکھن وچ آئی ہے۔ نواز بزدار دی ایں کتاب وچ سادہ تے عام فہم زبان ورتی گئی ہے۔ ''سک سرور'' وچوں نمونے دا کلام کجھ ایں طرحاں ڈٹھا ونج سگدے۔

روندی پئیندی در تیڈے آئی آں
قسمت دی ماری دشمن ستائی آں
گھن آس آئی آں غم ٹال عربی ﷺ
بے شک ہئیں سوہنا لجپال عربی ﷺ

بہاولپور دے حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی داناں سرائیکی نعتیہ کتابیں دے حوالے نال تعارف دا محتاج کائنی جتھاں انہیں کئی کتابیں دے نویں ایڈیشن شائع کیتن اتھاں انہاں دی ترتیب ڈتی نویں کتاب ''مٹھڑا مدینہ'' دی ایں سال چھپ کے سامنے آئی ہے۔

فاضل پور وچوں سرائیکی شاعر خلیل احمد شودا دی لکھت ''میلاد محمد ﷺ'' شائع تھئی۔ جیندے وچ نعتیہ شاعری دی خاص قسم ''مولود شریف'' کوں شامل کیتا گئے۔ میلاد شریف دے حوالے نال نثر دے کجھ صفحے وی ایں کتاب دا حصہ بنائے گھین۔ نعتیہ قطعے تے ڈوہڑے خاص طور تیں ذکر دے قابل ہن۔ جیویں جو ہک نعتیہ ڈوہڑہ ہے۔

ڈینہ بارھاں دا مُد مستانی تھیاں ہر جا باغ بہاراں
جیڑھے پیار محمدیؐ رکھدے ہن انہاں خوشی منائی دلداراں
اظہار محبت تھیندا ہے پیاں لڈن دل دیاں تاراں
دل آہدی شودا عمر ساری ونج عرب شریف گزاراں

دلنور نور پوری دا مرتب کیتا ہویا نعتیہ مجموعہ ''نوری نعتاں'' دا نواں ایڈیشن ایں سال شائع تھیا۔ مرثیہ دے حوالے نال افضل ندیم افضل ''مظلوم کربلا'' دے ناں نال مجموعہ چھپوایا

حیندے وچ حسینی ڈوہڑے تے نوحے پاتے ویندن۔ خلیل احمد شودا دے ڈو کتابچے ''شہادت شہزادہ علی اکبر'' تے ''اصغر دا پنگھا'' دے علاوہ منقبت دے طور تیں شبیر ابن بے رنگ دا کتابچہ ''شان اولیاء'' کوں وی ۱۹۹۷ء وچ شائع کیتا گیا۔

دینی ادب بارے نثر دو دید بھنوائی ونجے تاں سب توں پہلے سیرۃ النبی ﷺ دے حوالے نال چھپن والی اہم کتاب ''سگیں سوہنڑے داذکر'' سامنڑے آندی ہے۔ ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی اے کتاب سرائیکی ادب وچ اہم ودھارا ہے۔ ایں کتاب دا موضوع ''ذکر نبیؐ رسولاں وچ'' ہے۔ حیندے وچ اینجھے انبیا دا ذکر وی ملدے جنہیں دے بارے عام مسلمانیں وچوں گھٹ لوکیں کوں علم ہے۔ مثال دے طور تیں حضرت حنوک علیہ السلام، حضرت یسعیاہ علیہ السلام، حضرت حقوق علیہ السلام تے حضرت ملاکی علیہ السلام۔ ایں کتاب دے پڑھن نال پتہ لگدے جو ڈاکٹر محمد صدیق شاکر موضوع دا حق ادا کرن دی بھروی کوشش کیتی ہے۔ ایں توں پہلے ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دیاں سیرت بارے کتاباں کئی ایوارڈ تے انعام دیاں حقدار قرار ڈتیاں گھین۔

سیرۃ النبی ﷺ دے موضوع تیں محمد رمضان طالب دی اہم کتاب وی شائع تھی چکی ہے۔ ایں موضوع دے حوالے نال ہن انہیں دی کتاب ''سوہنڑے سگیںؐ دے سوہنڑے سنہیے'' دے عنوان نال شائع تھئی۔ محمد رمضان طالب دی ایں کتاب وچ نبی آخرالزمان حضرت محمد ﷺ دے بادشاہیں، گورنریں، صحابہ کرامؓ تے ڈو جھیں شخصیات کوں پٹھیے گئے پنجاہ توں وادھو خطیں کوں شامل کیتا گئے۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی طرفوں چھاپیا گیا کتابچہ ''ارواح دے ایصال ثواب واسطے آسان طریقے'' وی ایں سال سامنڑے آیا۔

1998ء

بزرگ شاعر ملک اقبال حسن بھیلا دا نعتیہ مجموعہ ''منگتا مدینے دا'' چھپے۔ شوکت بھیلا ادبی اکیڈمی دستی محمد پور گھوٹیں (قاسم بیلا) ملتان توں چھپن والے ایں مجموعے وچ شاعر آپنڑے ہنر دے کمال تے بھرپور عقیدت دا ثبوت پیش کیتے۔ ایں مجموعے دیں نعتیں تے نعتیہ ڈوہڑیں وچ سدھی سادی زبان ورت کے مسلمانیں دے دلیں دے تار چھیڑیے گھین۔ جیویں جو اے نعتیہ ڈوہڑہ ہر دل دی آواز ہے:

Scanned with CamScanner

در ہووے سوہنڑے مدنی دا میں سیس نوانواں رج رج کے
ہووے نعت نبی ہوناں تے سڑے مدنی گانواں رج رج کے
نپ جالی ساوے روضے دی سب حال سناواں رج رج کے
اقبال مدینے پاک اُتوں چند گھول وتاواں رج اج کے

حافظ محمد شبیر احمد مغفور سعیدی دا نعتیہ کتابیں دی نسبت نال خاص طور تیں سنجا تاویندے انھیں دی ترتیب ڈتی ہوئی نویں کتاب "نوری پھل" کتابستان شاہی بازار بہاول پور توں چھپ کے سامنڑے آئی۔ ایں کتاب دے شروع وچ مغفور سعیدی دی حمد دے نال نال حمدیہ حوالے والے سرائیکو پیش کیتا گئے:

توں ہئیں خالق مالک رازق توں ہئیں ذات قدیر
تیڈی ذات دا انت نہ کوئی تیڈی اُچی شان
میں ناقص انسان

ابن کلیم احسن نظامی دی نعتیں دی کتاب "گلہائے مدینہ المعروف پھلاں دی چنگیر" شائع تھئی۔ کلیم پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ سرائیکی نعتیں دے نال نال اردو دیاں نعتاں تے ہک پنجابی نعت وی شامل ہن۔ سرائیکی دی ہک نعت دا نمونے دا شعر کجھ ایں طرحاں ہے:

اساں کو جھے پر امتی ہئیں اوں احسن پاک مدنی دے
"شفیع المذنبیں" سوہنڑے دی ہے پئی ہر ادا چنگی

دینی ادب دی مناسبت نال ابن کلیم احسن نظامی دی ہک ہئی تصنیف "سچا رنگ تصوف والا" وی سامنڑے آئی۔ ایں کتاب وچ حمد، مناجات، نعت تے منقبت دیاں صنفاں کوں کٹھا کیتا گئے اتے ہر منقبت توں پہلے اولیا کرام دے مختصر حالات زندگی وی پیش کیتے گھن۔ خواجہ غلام فریدؒ دی شان وچ کیتی گئی منقبت دا انداز کجھ ایں طرحاں ہے:

چولستان کوں بھاگ چا لایو
رُٹھڑی روہی کوں برمایو
سکدیاں روندیاں کوں بگل لایو سوہنا فریدن خواجہ
میں مُٹھڑی کوں درشن ڈے چا روہ روہی دا راجہ

ایں سال "نور دے نظارے" تے "نوری کرن ہسن" دے ناں نال دلنور نور پوری نعتیہ

کلام کٹھا کر کے چھاپیے۔علی پورتوں محمد عرفان ہاشمی ''مسیت جُلوں'' تے ''رکن العالم سرکار'' دے ناویں نال مذہبی نظمیں دیاں ڈو کتابڑیاں وانڑ کیتن۔

دینی ادب دی نثر دو دید بھنوائی ونجے تاں سیرۃ النبیؐ دے حوالے نال ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی کتاب ''سکیں سوہنڑیں دا کمال'' موضوع وانگوں وڈے سوہنڑپ نال چھپ کے سامنڑے آئی ہے۔ایں کتاب وچ نبی سکیں دے صفتیں دے کمال کٹھے کیتے گھین۔سرائیکی سندھ سراں ملتان توں چھپنڑ والی ایں کتاب کوں ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دیں ایں توں پہلے لکھیں گھیں کتابیں دے سلسلے دی اہم کڑی آکھیا ونج سگدے۔''سکیں سوہنڑیں دا کمال'' وچ 480 صفحیں تیں کھنڈیے ہوئے مواد وچ نبی سکیںؐ دے وکھرے پکٹاں دا انوکھڑا حال پاتا ویندے جیندے وچ پاک پنڈے دے اُچیچے وصف، پشاک پاک، گُن میل، گُن وادھ، گُن رلت، گُن عجب تے گُن کمال دے عنوانیں نال کمال صورت تے کمال سیرت کوں کٹھا کیتا گئے۔انھیں موضوعیں وچ آئے ڈینہ ورتنڑ والیاں شکیں، رتبہ جلال تے جمال، صبر تے استقامت، ڈو جھے نبیں دیاں صفتاں، نبوت تے رسالت دیاں نشانیاں، روز ڈیہاڑی دے معاملے تے شخصی صفتیں کوں تفصیل نال بیان کیتا گئے۔

1999ء

دلشاد کلانچوی دی کتاب ''دلشادیہ تفسیر العظیم سورۃ فاتحہ'' (ص 64) کوں ڈو جھی واری چھاپیا گئے۔اکادمی سرائیکی ادب بہاولپور کوں اے سعادت حاصل تھئی جو پندھراں سال پہلے چھپنڑ والی ایں کتاب دی اہمیت دی وجہ توں اینکوں ہک واری ول سامنڑے گھن آندا کیا۔

استاد الشعراء خادم ملک ملتانی دی طرفوں قرآن پاک دے پہلے سیپارے دا منظوم سرائیکی ترجمہ ایں سال سامنڑے آئے پر اے ترجمہ چھپ کے سامنڑے آونڑ دی بجائے کتابت دے بعد فوٹو سٹیٹ دی شکل وچ ڈسٹرٹ وچ آئے۔

ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی ایں سال سامنڑے آونڑ والی کتاب ''سکیں سوہنڑیں دا جلال'' (544۔ص) آپنڑے موضوع دے حوالے نال نویکلی اہمیت رکھیندی ہے۔سرائیکی سندھ سراں ملتان دی طرفوں شائع تھیونڑ والی ایں کتاب کوں ڈاکٹر محمد صدیق شاکر ڈو حصیں وچ ونڈیے۔جیندے وچوں ہک حصے وچ مٹھے مدنیؐ دی ذات پاک تیں عرب دے جاہلیں تے لادینی طاقتیں

Scanned with CamScanner

دے اعتراضیں کوں "چھنڈکاں" داناں ڈ تا گئے۔ اے اعتراض رسولؐ دی نبوت شریعت، سیرت، خاندان، قرآن تے تلوار دے حوالے نال کیتے گئین۔ اتے انھیں اعتراضیں دے جوابیں کوں کتاب داڈ وجھا حصہ بنایا گئے۔ جینکوں "چھنڈکار پھوکار" داعنوان ڈ تا گئے۔ سب توں اہم گالھ اے ہے جو ڈ وجھے حصے وچ ڈ تے گئے جواب لا دینی طاقتیں دے آپنڑے بیان تے لکھتیں وچوں کڈھیے گئین۔ ایں تحقیقی کاوش کیتے کئی کتابیں دے سوتوں ودھ حوالے کتاب وچ شامل ہن۔

سیرت پاکؐ دے حوالے نال ای محمد رمضان طالب دی کتاب "مدنی سگیںؐ دے سوہنڑے سنیہے" (112۔ص) شائع تھئی۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دی پیشکش دے طور تیں چھپن والی ایں کتاب وچ پاک پیغمبرؐ دی طرفوں بادشاہیں، سرداریں تے صحابہ کرامؓ دے ناں لکھیاں گیاں چٹھیاں تے پیغام کٹھے کیتے گئین جنھیں کوں نبی پاکؐ دی دنیاوی حیاتی دی نسبت نال تریٹھ (63) عنوانیں وچ ونڈ ڈ تا گئے۔ کتاب وچ کجھ خطیں دے عکس وی شامل کیتے گئین۔ ایں سال فدا حسین شہباز دا نعتیہ مجموعہ "زلف ملوک محمد ئیں دی" (64۔ص) شائع تھیا تاں ایں کلام وکھری سنجاݨ کروائی۔ جیندے وچ نبی پاکؐ دی زلف مبارک کوں سخن دا موضوع بناوݨ دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ سرائیکی صنف ڈ وہڑے تیں خاص طور تیں طبع آزمائی کیتی گئی ہے۔ کتاب دے چھیکو وچ کجھ قطعے وی شامل ہن۔ ہک نعتیہ ڈ وہڑہ قارئین دی نذر ہے:

تیڈی زلف دا نام محمدؐ ہے تیڈا اسم عظیم خدا جانڑے
بن بشر شکل تیڈا عکس آیا تیڈا جسم کریم خدا جانڑے
تیڈا شرف مزاج سلیم ڈ سے تیڈی طبع تسلیم خدا جانڑے
شہباز رؤف رحیم بݨیوں تیڈا رحم رحیم خدا جانڑے

روہی دے معروف نعت گو تے نعت خوان ملک غلام محمد واصف دا نعتیہ مجموعہ "دیوانِ واصف" (144۔ص) دے ناں نال سامݨے آئے۔ سنہڑا ادبی اکیڈمی بہاول پور توں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعے وچ اردو تے سرائیکی نعتاں کوں شامل کیتا گئے گو کہ اردو دی نسبت سرائیکی کلام گھٹ ہے۔ پر وسیب وچ انھاں دیاں سرائیکی نعتاں زیادہ مشہور ہووݨ پاروں ایں مجموعے کوں خاصی پذیرائی ملی ہے۔ اے شعر ہر مسلمان دی عقیدت دا اظہار تے دل دی آواز ہے:

Scanned with CamScanner

جڈاں ڈیہداں مدینے دے مسافر
ہنجوں وہندن اکھیں توں بن قطاراں

روہی دے سنجاپوں شاعر سید محمد حیات شاہ شہباز سید دا نعتیہ مجموعہ "پیاریاں نعتاں" (40۔ص) شائع تھئے۔ جیندے وچ نعتاں، نعتیہ ڈوہڑے تے کجھ اسلامی نظماں شامل ہن۔ اللہ آباد (لیاقت پور) توں شائع تھیون والی ایں کتاب دا ہک ڈوہرہ کجھ ایں طرحاں ہے:

ہیں میم کیتے کائنات ہنی فرمایا رب رحمان ہے
پاک قرآن قصیدہ سگیں دا جوڑیا حق فرمان ہے
میم دی شاہی ہر ہک جا تے کیا دھرتی اسمان ہے؟
شہباز سید قربان کیتا رب سارا جمل جہان ہے

مولانا محمد خدا بخش اظہر دیاں اردو تے سرائیکی نعتاں دا ہک کتابچہ "علامہ اطہر کی چند مشہور نعتیں" (18۔ص) شائع تھئے۔ مکتبہ اسلامیہ رضویہ شجاع آباد توں شائع تھیون والیں انھیں نعتیں وچوں ہک شعر کجھ ایں طرحاں ہے:

گھلیساں جان قدمیں تے میڈے گھر پیر پا سوہناں
وچھیساں فرش اکھیاں دا ذرا آ کے ڈکھا سوہناں

قاصر احمد پوری دا تل پھل "مدینے دیاں بہاراں" (8۔ص) کوں ہمراز سیال اوچوی ترتیب ڈتے۔ حیرت انگیز پبلی کیشنز علی پور دی طرفوں شائع تھیون والے ایں مجموعے دی پہلی نعت دا ہک شعر ہے:

میں ناں دے مسلمان کوں ہے تیڈا سہارا
درپیش جو ہئی حشر دا میدان ہے آقا

"نعتیہ کلام اکرم" (8۔ص) دے عنوان نال اکرم قریشی دے عقیدت دے پھلیں کوں ڈوجھے چھاپے دے طور تیں بزم اکرم مانسہرہ احمدانی دی طرفوں شائع کیتا گئے۔

حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی "نوری سمندر" (64۔ص) دے ناں نال ہک اہم کتاب مرتب کیتی ہے جیندے وچ ڈھیر سارے جگ سنجاپوں لکھاریں دی نعتیہ شاعری کٹھی کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

دلنور نور پوری تے محمد منور سراج رَل کے "نور دی کرن ہتھ" (32۔ص) دے ناں نال دلنور پبلی کیشنز نور پور نور نگا دی طرفوں مختلف لکھاریں دے کلام کوں مرتب کیتے۔ ایں ادارے دی طرفوں دلنور نور پوری دی تالیف "نوری نعتاں" (48۔ص) کوں اٹھویں واری چھاپیا گئے۔

"ہائے حسینؓ" (32۔ص) دے ناں نال انیلا ناز جعفری حسینیت دے حوالے نال شاعری کوں ترتیب ڈتے۔ مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں شاعری وچ سفیر لاشاری دا اے شعر ڈیکھو:

اسلام دی توقیر دا باعث جو سوچیداں
ہک خون دا رنگیا ہویا میدان ڈسیندے

دلنور نور پوری دے مرتب کیتے ہوئے "حسینی ڈوہڑے" دانواں ایڈیشن دی ایں سال چھپ کے سامنڑے آئے۔

دینی شاعری دے حوالے نال خدا بخش مسافر دا کلام "مسافر جنڈری" (8۔ص) دے عنوان نال چاہ نائی والا جنوبی موضع باتل شمالی توں چھپیے۔

نواز بزدار دی دینی نظم "پرکھ" (8۔ص) موضع جواں جنوبی وسّی طاہر آنی دیرہ غازی خان توں شائع تھئی جیندے وچ مسلمان کوں قبر تے حشر دا پندھ کرنڑ کیتے سمل کٹھا کرنڑ دا درس ڈتا گئے۔

قاسم عمر پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں "گلدستہ رمضان المبارک" (32۔ص) کوں محمد فیاض اظہری ترتیب ڈتے۔ جیندے وچ رمضان المبارک دے حوالے نال اردو دے علاوہ کجھ شاعریں دا سرائیکی کلام وی شامل ہے۔

2000ء

دلشاد کلانچوی دا ترجمہ کیتا گیا قرآن مجید "سوکھے سرائیکی ترجمے والا قرآن" ہک واری دل اشاعت دے مرحلے توں لنگھ کے سامنڑے آیا۔ ایں واری ایں مقدس کتاب کوں ایں توں پہلے بھل چک کے رہ ونجنڑ والیاں غلطیاں توں پاک کرنڑ دی ہر ممکن کوشش کیتی ویگئی ہے۔

سیرت دے حوالے نال ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی کتاب "سکیں سوہنڑیں دا جمال" سرائیکی سندھ سراں ملتان توں چھپ کے سامنڑے آئی۔ 592 صفحیں دی ایں ضخیم کتاب وچ نبیؐ

Scanned with CamScanner

س ئیں دے۔ جمال تیں جہات چیندیں ہوئیں اُنھاں دی سوہنی ڈات، پُھلاک دا سوہنپ ہو تارا علم، سوہنیاں صفتاں، سوہنے طور طریقے، سوہنیاں بھالھیں، درجے تے رتبے کوں ہک خاص انداز نال بیان کرݨ دی بھرویں کوشش کیتی ہ گئی ہے۔ ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی سیرت دے موضوع تیں ہُوڑھی نظر رکھدن۔ اے کتاب ایں موضوع تیں انھیں دی سوِیں کوشش ہے۔ ایں توں پہلے شائع تھیوݨ والیاں چھی کتاباں تیں سرکاری تے غیر سرکاری اداریں ایوارڈ تے انعام وی ڈتے ٹن۔

بزم اکرم ملتہ احمدانی دی طرفوں نواز بزداردی "حمد یہ سی حرفی تے نعتیہ سی حرفی" کوں سامنڑے گھن آندا گیا۔ حمد یہ سی حرفی دے ہک بند وچ رب سئیں توں بندے دی التجا کجھ ایں طرح کیتی ہ گئی ہے:

"ب" بگناہ کر معاف خدایا ، ڈاڈھا ہاں بدکارا
نہ کئی بیا ہے آسرا میڈا ، تقویٰ ئیں تے سارا
چارے پلندن چکڑ بھریے ، ہاں ہوں اوگݨ ہارا
بندہ نواز کریسو چارا ، ہاں اصلوں بے چارا

روہی سرائیکی ادبی سنگت مٹھڑا چولستان توں نادر لاشاری دی لکھت "مدینے دا پاندھی" (32۔ص) نمبر وچ سامنڑے آئی۔ حیدے وچ نعتاں، نعتیہ ڈوہڑے تے میلاد شریف کوں شامل کیتا گئے۔ میلاد شریف دا پہلا بند ایں طرحاں ہے:

آیا امت دا والی موڈھے تے کملی کالی
جیڑھا جو ہگئے سوالی ولیا نی در توں خالی
جئیں تے نظر ہے بھالی رتبہ تھئے اوندا عالی
شمع ہے حق دی بالی شان اے حیدی نرالی
ساڈے جو پکھوے آگئے تھی فیض گئے خدادا میلاد مصطفیٰ دا سردار انبیاء دا

اعجاز ڈیروی تے ڈاکٹر نواز جاوید دی کاوش "بہار عقیدت" ادارہ "ادبی دنیا" ویرہ غازی خان توں شائع تھئی۔ حیدے وچ اردو تے سرائیکی نعتیہ کلام کوں شامل کیتا گئے۔ ایہو کلام ایں ادارے دی کتاب لڑی "ادبی دنیا" وچ وی چھپ کے سامنڑے آئے۔ نواز جاوید دی سرائیکی نعت وچوں نمونے دا ہک شعر ہے:

Scanned with CamScanner

خدا خود آپ بُجھدا ہے تیڈی مرضی میڈا سوہنڑاں
تیڈی مرضی ضمانت ہے رُٹھے رب کوں منڑاوݨ دی

سرائیکی زبان وچ لکھیے ویجھݨ والے مرثیے دی مناسبت نال ارشاد ڈیروی دی کتاب ''رت ریت ردا'' (96۔ص) سرور سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دے تعاون نال چھپ کے سامݨے آئی۔ حسینیت دے حوالے نال شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ فضائل تے مصائب ڈوہائیں کوں جاڈتی ہگئی ہے۔ نمونے دا ہک بند کجھ ایں طرحاں ہے:

کل مکہ وچ ہک تس کیتے زمزم دے کھوہ تھئے جاری ہن
اج چھمی ماہ دے ہک پیاسے لوکر بل وچ لوک انکاری ہن
حیدری پارت پاک رسولؐ ڈتی بھلیے پل وچ ذہن بزاری ہن
لیڈو ہک مظلوم نظر دا ہا اوڈو نو لکھ ظالم ناری ہن
قرآن کوں قتل کریندے رہے ظاہری قرآن دے قاری ہن
اُنھیں ظلم کرݨ دی حد کیتی ایندے صبر دے پلڑے بھاری ہن
ارشادؔ حسینؑ میدان دے وچ ایویں ڈسدا ہا حیدرؑ آپ گئے
ایندے اکبرؑ دی برچھی ڈیکھݨ متفل رب اکبر آپ گئے

بزم اکرم ملتہ احمدانی دیرہ غازی خان توں نواز بزدار دی لکھت ''حسینؑ سب دا'' دے عنوان نال شائع تھئی جیندے وچ حضرت امام حسینؑ دی شان بیان کریندیں ہوئیں لکھیا ہگئے۔

حسینؑ صابر سڈاتے خوش ہے — حسینؑ رب دی رضا تے خوش ہے
حسینؑ جلوے خدا تے خوش ہے — حسینؑ پیتاں نبھا تے خوش ہے
حسینؑ اپݨی وفا تے خوش ہے — حسینؑ ابدی بقاء تے خوش ہے
حسینؑ کݨبا گہا تے خوش ہے — حسینؑ کلمہ بچا تے خوش ہے
حسینؑ عاشق ہے ذات رب دا — حسینؑ سب دا حسینؑ سب دا

سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس خاں (رحیم یار خان) دی طرفوں رفیق ساحل جعفر دے کتابچے ''کربل دا مسافر'' وچ سرائیکی دے ماتمی نوحے پیش کیتے ہگین اتے صوفی محمد یار بے رنگ ڈاہویں محرم دے حوالے نال ہک درد بھری نظم ''میدان کربلا'' نواں کوٹ (خانپور) توں شائع کیتی۔

Scanned with CamScanner

2001ء

دینی ادب وچ قرآن پاک دا حوالہ پہلے نمبر تیں گلیا ویندے۔ ایں سال ڈیرہ غازی خان توں محمد رمضان طالب دا تھیا ہویا قرآن پاک دے چھیکوی سپارے دا ترجمہ کتابی شکل وچ تھئے۔ تریہویں سپارے دی عربی تے اوندا ترجمہ محمد رمضان طالب دی آپنڑی کتابت دے طور تے سامنڑے آئے۔

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شوکت مغل دا ترتیب ڈتا ہویا اینجھاں "نورنامہ" (32۔ص) سامنڑے آئے جیڑا ہن تائیں لکھیے ونجن والے مختلف نورنامے سامنڑے رکھ کے مرتب کیتا گئے۔ ایندی وڈی خوبی اے وی ہے جو اردو تے سرائیکی نہ پڑھ سکنڑ والے انجھیں مسلمان جیڑے محض ناظرہ قرآن پاک پڑھیے ہوئن۔ اُنھیں دے سوکھ کیتے ایں نورنامے کوں عربی رسم الخط تے اعراب نال چھاپیا گئے تہوں ایندا پڑھنڑ کہیں کیتے وی اوکھا نئیں ریہا۔ "نورنامہ" دا منڈھ کجھ ایں طرحاں بدھا گئے:

صفت ثنا رب دی کیجے جو صفتاں دا والی
باجھوں صفت ثنا رب دی جا نھیں کوئی خالی
خالق خلقت کل او پائی لکھ ہزار کروڑی
مول شمار نہ کیتا جاوے عقل ونجے کے توڑی
جو کجھ رُو زمین تے پیدا سبز سفید سیاہی
سرخی زردی گونا گونی قدرت سبھ الٰہی

جام ایم ڈی گانگا دا سرائیکی نعتیہ کلام "سک عربی دی" (32۔ص) گانگا ادبی اکیڈمی رحیم یار خان توں شائع تھیا۔ جیندے وچ نعتاں، مولود شریف تے محمدی ڈوہڑے شامل ہن۔

ڈیرہ غازی خان توں نواز جاوید سرائیکی نعتیہ کلام دا انتخاب "رحمت اللعالمین" (40۔ص) شائع کیتے۔ سلیمان ادبی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ سرائیکی دے مہاندرے لکھاریں وچوں بچل سرمست، مولوی خدا بخش اظہر، مولوی لطف علی، نور محمد سائل، فیض محمد دلچسپ، دلشاد کلانچوی، امید ملتانی، جاوید احسن خان، قاسم جلال، عزیز شاہد، احمد خان طارق، فقیر نور جعفری، قیس فریدی، محمد رمضان طالب، ڈاکٹر مہر عبدالحق، ریاض رحمانی،

Scanned with CamScanner

شاکر شجاع آبادی، محمد اسلم میتلا، مصطفےٰ خادم، اعجاز ڈیروی، سجاد حیدر پرویز، سلیم احسن، فدا ملتانی، دلنور نور پوری، قاصر احمد پوری تے نواز جاوید دیں عقیدتمین دے پھل شامل کیتے گھین۔

درگاہ عالیہ غریب آباد یارو کھوسہ ڈیرہ غازی خان توں جیبی سائز وچ شائع تھیون والے دیوان غاری (141۔ص) وچ نعت تے منقبت دا حوالہ سب توں زیادہ ہے۔

جھوک پبلشرز جھوک توں محمد شاہد دھریجہ دا مرتب تھیا ہویا نعتیہ مجموعہ "تھیواں صدقے صدقے" (64۔ص) وچ خواجہ غلام فریدؒ، نور محمد صابر مبارک پوری، مولانا نور محمد کہتر، صوفی فیض محمد دلچسپ، حافظ رسول بخش حافظ، ملک ممتاز احمد زاہد، خرم بہاول پوری، شاکر شجاع آبادی، دلنور نوری پوری، مغفور سعیدی، اقبال حسن بھیلا، مہینوال منگووٹھوی، سفیر لاشاری تے بہار النساء بہار دے علاوہ وی کئی شاعریں دا کلام شامل ہے۔

خواجہ فرید سرائیکی ادبی سنگت صادق آباد توں بشیر احمد دیوانہ دیاں نعتاں "سوہنا ساوا روضہ" (32۔ص) 2001ء دے چھیکو وچ چھپ کے منظر تیں آیا۔

انتخاب ادب اردو بازار ملتان دی طرفوں زید جعفری دے ترتیب ڈتے ہوئے ڈو نعتیہ مجموعے "شاہ مدینہ" (64۔ص) تے "نعتیہ ڈوہڑے" (64۔ص) چھپ کے سامنے آئن۔ جیندے وچ شاکر شجاع آبادی تے زید جعفری دے علاوہ کئی شاعریں دے کلام شامل ہن۔

قاسم عمر پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں زیدی جعفری دے تخلیق کیتے گئے ماتمی نوحے "غریب کربلا" (80۔ص) دے عنوان نال چھپ کے سامنے آئن۔ جیندا نمونہ ڈیکھو:

میڈا یوسف ثانی کتھ لہہ گھیں ذرا بابے نال اَلا بچڑا
منک دید گئی نیں کجھ ڈسدا میڈی ہے کمر نوا بچڑ
تیکوں ڈیکھ کے اکبڑ دنیا تے ہم جیندا بعد محمدؐ دے
کر خون صفا مس لاہندی توں نانے دی شکل ڈکھا بچڑا

2002ء

فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دی طرفوں محمد رمضان طالب قرآن مجید دے چھیکوی سیپارے دا سرائیکی ترجمہ کر کے کتابی شکل وچ پیش کیتے "سیپارہ ۳۰ عمّ" (32۔ص) وچ ترجمے دے نال نال عربی متن وی شامل ہے۔

Scanned with CamScanner

سفیر لاشاری دا نعتیہ کلام ''نور گر'' (128۔ص) دے عنوان نال سفیر سرائیکی ادبی سنگت محراب والا (احمد پور شرقیہ) توں شائع تھیا۔ جیندے وچ مدنی سئیں سلطانؐ دی حیاتی دے کئی رنگ پیش کیتے گئین۔ معراج دے حوالے نال لکھیا گیا اے بند نمونے سانگے حاضر ہے:

مظہر جو ہا طالب کوں مطلوب دی چھک ہئی پئی
دیدار کراں رج تے اللہ کوں سِک ہئی پئی
عرشاں اُتے سڈا واپس معراج بہانے تے
بے سایہ محمدؐ دا سایہ ہے زمانے تے

دلیار سرائیکی ادبی سنگت انور آباد مبارکپور دی طرفوں محمد صدیق نازک دا نعتیہ مجموعہ ''نور دا سو جھلا'' (32۔ص) شائع تھی کے سامنے آئے۔ جیندا نمونہ کجھ ایں طرحاں ہے:

رب دا توں سئیں دلدار ہئیں
مدنیؐ مٹھا من ٹھار ہئیں
رب دی رضا تیڈی رضا
صلِ علیٰ صلِ علیٰ

مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والے ناظم بخاری دے نعتیہ کلام ''سِک مدینے والے دی'' (32۔ص) وچوں گھدا گیا نمونہ پڑھن والیں دی نذر:

ایں مدنیؐ مدینہ ڈوہیں نال وسدن
جیویں قلب و سینہ ڈوہیں نال وسدن

نبی سئیںؐ دے نال نال اہل بیتؓ دا تذکرہ وی دینی ادب دی سنجاتا ہے۔ کاوش پبلشرز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں افضل ندیم افضل دی کتاب ''حرف حرف کربلا'' (64۔ص) وچ اہل بیت دے ''ست شجرے'' تے کربلا دے میدان وچ تھیون والے سلوک بارے ''نوحے'' کٹھے کر ڈتے گئین۔ نوحے دا انداز تے شہادت امام حسینؓ دا تذکرہ کجھ ایں انداز نال کیتا گئے:

ہوں مشکل وقت ہا وین اُتے ایندی منزل تھی آسان گئی
کربل دا پاک خلیل اللہ زہراؑ دی جان ہے سجدے وچ
ایں حق باطل دی جنگ دے وچ زہراؑ دے گھر دے شمس قمر
ڈتے راہ خدا عاشق ہاری افضل فرقان ہے سجدے وچ

Scanned with CamScanner

شوکت مغل 2001ء وچ نورنامہ دا ''نسخہ مُلاں'' شائع کیتا تاں ایں عنوان نال حافظ مراد نابینا دا لکھیا ہویا ''نسخہ مراد'' دی لوڑ ایں گالھوں چوکھی تھی گئی جو ساڈے دسیب وچ نورنامے دے سلسلے وچ لیہے ڈوہیں نسخے آپنے آپنے دور اچ خاصے سنجاپوں تھئے۔ تاں 2002ء وچ ایں فرض دا قرض وی شوکت مغل لہاڈتے۔ ''نورنامہ'' (نسخہ مراد) دا اختتام ایں دعائیہ انداز نال کیتا ویندے:

الٰھی بخش گناہ مصنف، تائیں رکھ ایمان سلامت
لکھݨ والے بخش الٰہی نالے پڑھݨ والے وی
سݨݨ والے کُلی بخشیں ، ہور مومن کل صحی
گناہ گاراں کوں بخشیں اللہ تیرا ناؤں ناں
برکت کلمے نانوے محمدؐ امت کوں بخشاناں

شوکت مغل دی ہک ہئی کاوش ''پکی روٹی'' (48۔ص) وی ایں سال چھپی۔ اٹھارویں صدی وچ اسلامی فقہ دے بارے لکھی ونجݨ والی ''پکی روٹی''، پچھلیں ڈو صدیں وچ اتنی مشہور رہ گئی جو دیندار گھرانیں وچ بالیں کوں یاد کراوݨ ضروری سمجھا ویندا ہا۔ اسلامی فقہ بارے نثر وچ لکھی ونجݨ والی اے کتاب سرائیکی زبان تے ادب وچ اہم مقام رکھدی ہے جیندے وچ روزمرہ دے اہم مسئلے سوال جواب دی شکل وچ ترتیب ڈتے ہکین۔

حضرت علامہ بوصیریؒ دا سیرت نبویؐ بارے عربی وچ لکھیا ہویا نعتیہ قصیدہ ''قصیدہ بُردہ'' دے ناں نال مشہور تھیا۔ جیندے کئی زبانیں وچ ترجمے تھی چکن۔ سرائیکی زبان وچ ڈاکٹر مہر عبدالحق دا ترجمہ خاصا سنجاپوں مقام رکھدے۔ 2002ء وچ ایں قصیدے دے ڈو ترجمے چھپ کے سامنے آئن۔ ''اوچھݨ'' دے ناں نال سامنے آوݨ والا ترجمہ محمد رمضان طالب دا تھیا ہوئے۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آوݨ ولی ایں کتاب کوں ڈاہ حصیں وچ ونڈیا ہوئے جیندے وچ منظوم سرائیکی ترجمے دے نال نال اصل عربی قصیدہ وی شامل کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ شامل قصیدے دے 164 شعر ہن۔ جیوں جو شعر نمبر 79 دا ترجمہ کجھ ایں طرحاں ہے:

سوہݨے سئیںؐ دا کافراں کوں نہ گماں اصلوں تھیا
مکڑی ہا جالا تݨڑیا ، گھگی ڈتے آنے لہا

Scanned with CamScanner

ڈ وجھا ترجمہ ڈیرہ غازی خان دے بزرگ شاعر تے نقاد اکرم قریشی دا تھیا ہوئے۔
بزم اکرم ملتہ احمانی دیرہ غازی خان توں شائع تھیون والا ترجمہ ''قصیدہ بُردہ سرائیکی'' (16۔ص) دی ڈاہ حصیں وچ ونڈیا ہوئے۔ نویکلے انداز نال تھئے ہوئے ایں ترجمے وچ 165 شعر پیش کیتے ونجن۔ ایں منظوم ترجمے دا شعر نمبر 151 نمونے واسطے پیش کیتا ویندے:

میں بھاندا کھڑاں سہرے سئیں ویل ودھائی ڈیو
ہم کوڑھ مُدامیں دا ، عاصی ہاں شفا تھیوے

2003ء

2003ء وچ حمد دے سلسلے دے کلام کوں کتابی شکل وچ مرتب کر کے دیرہ غازی خان دے شاعر نواز جاوید ''ہک دی سک'' دے عنوان نال پیش کیتے۔ ''ہک دی سک'' وچ پاتے ونجن والے کلام کوں ڈ وجھی واری ''ادبی دنیا'' دے ناں نال چھپن والی کتاب لڑی دا حصہ وی بنایا گئے۔

محمد رمضان طالب دی کتاب ''سوجھل سوچاں'' (96۔ص) وچ قرآنی آیتاں دے انگریزی ترجمہ دے نال نال سرائیکی وچ آیتاں دا منظوم ترجمہ تے تشریح کو سوہنڑپ نال پیش کیتا گئے۔ فرید سرائیکی ادبی سنگت دیرہ غازی خان دی طرفوں شائع تھیون والی کتاب وچ پیش کیتی گئی چھمکوی تے دعائیہ آیت (البقرہ 201) دا منظوم ترجمہ محمد رمضان طالب ایں طرحاں کیتے۔

ایں جہاں تے اوں جہاں دی ڈے چنگئی رب العلا
نار دوزخ توں وی ساکوں خود بچانویں کبریا

''سوجھل سہرے'' دے عنوان نال محمد رمضان طالب دا نعتیہ مجموعہ وی فرید سرائیکی ادبی سنگت ڈیرہ غازی خان دی پیشکش دے طور تیں سامنڑے آیا۔ احقر پبلشرز ملتان دی طرفوں ''سرائیکی نعتاں'' دے ناں نال شائع تھیون والی کتاب وچ چوٹویں شاعریں دا کلام پیش کیتا گئے۔

نبی سئیں دی سیرت دے سلسلے وچ اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور توں چھپن والی مسرت کلانچوی دی کتاب ''مکی مدنی'' (232۔ص) وچ نبی پاکؐ دی حیاتی دے احوال کوں چالھی حصیں وچ ونڈ کے پیش کیتا گئے۔ تاریخ دی پروفیسر ہووݨ پاروں ایں کتاب وچ مسرت کلانچوی دا انداز وکھراتے سنجاپوں ہے۔ جیویں جو ہک عنوان ''ڈ ہڈ اپوترا'' دے حوالے نال باب

Scanned with CamScanner

دامنڈھ بدھیندیں ہوئیں لکھیا گئے:

'ہک گھر وچ ڈاڈھا پوترا، ذال تے ہال وی بیٹھے ہن۔ ڈاڈھا
وڈا بیٹھا وٹیندا ہا۔ پوترا اکھیاں دے پوترے پٹ پٹ تے ہک پاسے
پیار کھیندا ہا۔ ہال پنڈوں بیٹھا کھاندا ہا۔ ذال پئے اتے سوہرے کیتے
ستو پیٹھی لوندی ہئی۔

ہال ہکلک ہک پاسے سٹیندے بولیا:

اماں! تیکوں پتہ ہے میں ڈاڈھے اتے اے نال پہاڑی تے گیا
ہم۔ نویں دیاں گالھیں سنیاں ہم۔

ہاہا میکوں ہسائی ڈے۔ میں وی ایہو بیٹھی سچیندی ہاں محمد
کڈاہیں کوڑی گالھ نمیں کیتی۔ اُنھاں اے سچ آکھیا ہوسی۔''

شوکت مغل دی تصحیح تے تعریب نال پیش کیتا گیا۔ ''معراج نامہ'' (16۔ص) نویں سروں ترتیب ڈتا گئے۔ قدیم شاعر حافظ محمد دے ایں معراج نامے کوں جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آندا گئے۔ شوکت مغل معراج نامہ دا مکمل تعارف پیش کرڈے نال نال عربی رسم الخط تے اعراب دا خاص خیال رکھیے۔ نمونے دے طور تیں ہک بند پیش ہے:

تون گیوں معراج تے منصب ڈتو پروردگار
کنڈ مبارک تے لگی ھک مُہر نبوت خال دار
شان عالی پاک تیڈی افضل توں خدا دوست دار
توں پیارا شاہ سونہارا رب نوازیوں توں سدا
توں اگے فریاد میڈی یا محمد مصطفی

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شوکت مغل دے مرتب کیتے ''نورنامہ'' (نسخہ ملاں) دا نواں ایڈیشن وی ایں سال سامنڑے آئے۔ فدا ملتانی دے سرائیکی ترجمے نال شائع تھیوں والی ''نماز محمدی'' دا نواں ایڈیشن فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان توں چھپ کے آئے۔ محمد یار بے رنگ دا شعری کتابچہ ''حسینؓ ہر شکل وچ'' تے شبیر ابن بے رنگ دی کتابڑی ''اولیا اللہ'' وی دینی ادب وچ شمار تھیندن۔

Scanned with CamScanner

2004ء

مولود شریف دے حوالے نال نور محمد کہتر داناں وسیب وچ سنجاپوں ہے۔ ''کلام کہتر'' (128۔ص) دے ناں نال غلام جیلانی چاچڑ اے مولود مرتب کر کے نور محمد کہتر دے کلام کوں ہمیش دی حیاتی بخش ڈتی ہے۔ جیندے وچ نور محمد کہتر دی حیاتی دے حالات وی شامل ہن۔ جماعت اہلسنت سبائے والہ مظفر گڑھ دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والی کتاب وچوں کلام دا نمونہ ایں طرحاں ہے:

رب دے حبیبؐ کیتیاں رب دو تیاریاں
فردوس وچوں آیاں سکیں دو سواریاں
افلاک تے قدم شہہ لولاکؐ جاں رکھیا
بجھ ، چن وجود گھول تے نذراں گزاریاں

تھل دیں ہک چنڈ وچ رہون والے شاعر فیض محمد سندھڑ داناں نعت لکھن دے حوالے نال خاص طور تیں سنجاتا ویندے تاں ایں حوالے نال فیض محمد سندھڑ دا نعتیہ مجموعہ ''میم مقدس'' (124۔ص) پیر حسن علی دربار شریف گیلانی منزل لیہ توں شائع تھیا۔ چک نمبر 139/TDA لیہ دے واسی فیض سندھڑ دی ایں کتاب وچوں ہک نعتیہ ڈوہڑہ پیش ہے:

واہ شان نرالے سائیں محمدؐ دے کل نبیاں دا سرتاج
کرے کون ریساں ایندے شان والیاں چوڑیں طبق رسولؐ دا راج
ہن شاہ گدا جو دنیا تے ڈسے ہر کوئی ایندا محتاج
توڑیں فیضؔ جہیں گناہگار ہوون پیٹھا ہر دی پلیندا لاج

حافظ نذیر احمد دے ڈو نعتیہ کتابچے ''تھیواں نبیؐ دے صدقے'' (32۔ص) تے ''سکیں دے سہرے'' (32۔ص) مخدوم پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئے۔

شاکر شجاع آباد تے دلنور نور پوری دیاں کٹھیاں نعتیاں دا مجموعہ ''کمال قدرت'' (64۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آیا۔ دلنور نور پوری دے نعتیہ کتابچے ''نور دے نظارے'' (32۔ص) تے ''نوری نعتاں'' (64۔ص) تے ''جلوے حضورؐ دے'' (64۔ص) بہاول پور توں شائع تھین۔ جنھیں وچ مہاندرے سرائیکی شاعریں دے کلام کوں شامل کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

مرثیے دی ٹور کوں اگوں نہاں کرن سانگے ایں سال ڈو اہم شاعریں دیاں ہوں اہم کتاباں سامنے آئن۔ جنھیں وچوں سرور کربلائی دی کتاب "نغمے نوک سناں دے" (160۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپکے سامنے آئی تے ایں سلسلے دی ڈوجھی کتاب روہی دے بزرگ شاعر سفیر لاشاری دی لکھت "مس لہو کا غذ لہو" (144۔ص) سفیر سرائیکی سنگت محراب والہ احمد پور شرقیہ دی اشاعت دے طور تیں چھپی۔ سفیر لاشاری دی کتاب وچوں انھیں دی تحریر "معرکہ" دا چھیکڑی بند پیش ہے:

حق دار سفیرا نہ کڈاہیں عزم گھٹاوے
لکھ ظلم سہے گھر کوں لٹائے قید نبھاوے
شبیر دے پیغام کوں نہ دل توں بھلاوے
کہیں حال وی باطل دے اگوں سر نہ جھکاوے
شبیر دا پیغام ہے پیغام خدا دا
دراصل تقابل ہا جفا دا تے وفا دا

افضل ندیم افضل دے مجموعے "مظلوم کربلا" (48۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھپݨ دا اعزاز ملیے۔ "ادبی دنیا" دے ناں نال ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیوݨ والی کتاب لڑی نمبر 6 دے مرتب نواز جاوید ایں کتاب لڑی وچ ذکر حسینؓ کوں اردو تے سرائیکی حوالے نال پیش کرݨ دی کوشش کیتی ہے۔ جیندے وچوں نواز جاوید دی عقیدت دے پھل کجھ ایں طرحاں پیش ہن:

انسانیت دا حُسن ہے سیرت حُسینؓ دی
ورثہ ہے مومنیں دا شہادت حسینؓ دی
سبطِ رسولؐ ابنِ علیؓ دا مقام ڈیکھ
دنیا کوں ہے پسند قیادت حسینؓ دی

دینی ادب دے نثری حوالے نال بزم اکرم ملتہ احمد اٹی دی شاعت دے طور تیں دلبر مولائی دی طرفوں تھیا ہوا عربی زبان دی "دعا کمیل" دا سرائیکی ترجمہ شائع تھئے۔ زبان دی روانی توں پتہ لگدے جو ترجمے دا حق ادا کر ڈتا گئے۔

Scanned with CamScanner

2005ء

سیرت نگاری دے موضوع دیاں چھی کتاباں سامنے گھن آوݨ والے ڈاکٹر محمد صدیق شاکر 2005ء وچ ہک قدم اگوں ہاں کریندیں ہوئیں تفسیر القرآن دے اہم تے اوکھے موضوع دا انتخاب کیتے۔ ایں سال ''تیسیر القرآن المعروف سوکھی تفسیر'' دے عنوان نال ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی تفسیر دی پہلی جلد پیش کیتی گئی۔ 522 صفحیں دی ایں ضخیم جلد وچ قرآن پاک دی پہلی منزل کوں شامل کیتا گئے۔ ایں طرحاں ڈاکٹر صدیق شاکر ست منزلاں دے حوالے نال ست جلداں سامنے گھن آوݨ دا ارادہ رکھدن۔ ایں پہلی جلد وچ فہرست دے بعد 114 سورتیں دے ناں، سرائیکی ترجمہ، سپارہ تے منزلاں دا تفصیلی گوشواہ شامل ہے۔ ''قرآن دی سنجاݨ'' دے عنوان نال لکھیا گیا مقالہ وی ایں جلد دا حصہ ہے۔

سیرۃ النبیؐ دے حوالے نال ایں سال سرائیکی ریسرچ سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں احمد بخش ملانہ دی کتاب ''عربی ڈھولا'' (146۔ص) سامنے آئی جیندے وچ مدنی سئیں دی حیاتی دے حویلے کوں ولادت توں وصال تئیں مختصر تے سدھے سادے انداز نال پیش کیتا گئے۔

ڈیرہ غازی خان دے بزرگ لکھاری محمد رمضان طالب دی لکھت ''سوجھل خبراں'' (48۔ص) دی سیرت دی نمائندگی کریندی ہے۔ ایندے وچ دین دے بارے صحابہ کرامؓ دے پچھے گئے سوالیں تے نبی پاکؐ دے ڈتے گئے جوابیں کوں مرتب کیتا گئے۔

دینی ادب دے نثری حوالے دے طور تیں پیر خورشید احمد فیضی دے خطبے ''خطبات خورشید ملت'' (96۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپے۔ بشیر دیوانہ دی مرتب تھئی ہوئی پیر خورشید احمد فیضی دی ''دعائے خورشید'' (16۔ص) مکتبہ خورشید ملت ظاہر پیر توں چھاپی ہوئی۔

نعتیہ کلام دے سلسلے وچ تھل دے شاعر فیض محمد سندھڑ دے کئی مجموعے سامنے آ چکن۔ ایں سال چھپݨ والیں اُنھیں دی کتابیں ''جلوے حضورؐ دے'' (124۔ص) تے ''تانگاں ڈھول دیاں'' (124۔ص) وچ نعتیہ ڈوہڑے، مولود تے قصیدے خاص طور تیں ذکر دے قابل ہن۔ فیض محمد سندھڑ دی کتاب ''جلوے حضور دے'' وچوں نمونے دا ہک ڈوہڑہ ہے۔

Scanned with CamScanner

سائیں میم کریم دے ڈیکھیئں کیتے ہر ویلے ماہی سِکداں
اوندی یاد ہمیشہ دل وچ راہندی بیٹھا نغمے فراق دے لِکھداں
ایندے جوڑ کے سہرے جگ وچ گاندا ں ونج جہری جاہ تے ٹِکداں
قسم خدا دی کر فیض آکھے میں تاں محض غلام سائیں لِکھداں

نعتیں دے علاوہ فیض محمد سندھڑ دیاں مرثیے دیاں کتاباں ''شام دے سفر'' (124۔ص) تے ''داستانِ کربلا'' (124۔ص) وی دینی ادب وچ اہمیت رکھیندن۔

محمد نواز نیازی دی تخلیق ''کونین دا گھوٹ'' (48۔ص) وچ نعت، مرثیہ، قصیدہ تے منقبت دیاں صنفاں شامل ہن۔ نمونے دا ہک نعتیہ قطعہ ہے:

سلیقہ نظر دے قرینہ نظر دے
تے صلِ علیٰ دا خزینہ نظر دے
نیازی جیڑاں وی میں اکھیں نوٹیداں
چوہاں پاسوں میکوں مدینہ نظر دے

مصطفیٰ عزیز دی نعتیہ تصنیف ''ثنا تھی ونجے'' (32۔ص)، حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی دی مرتب کیتی کتاب ''سہرے پاک نبیؐ دے'' (64۔ص) بشیر دیوانہ دے ترتیب ڈتے ''سرکار دے سہرے'' (48۔ص) تے نادر لاشاری دے ترتیب ڈتے ''گلدستہ نعت'' (32۔ص) وچ نعت گوئی کوں اولیت ڈتی گئی اے۔ اتے حق نواز نشتر دی تخلیق ''کلام نشتر'' (حصہ اول) وچ حمد، نعت تے اصلاحی نظماں کوں شامل کیتا گئے۔ مصطفیٰ عزیز دے مجموعے ''ثنا تھی ونجے'' وچوں عنوان دی مناسبت نال ہک شعر ایں طرحاں ہے:

خیر اتنی میکوں ہُنڑ عطا تھی ونجے
جیویں سوہنڑا ہے سوہنڑی ثنا تھی ونجے

جے تائیں مرثیہ گوئی دا تعلق ہے تاں میانوالی دے عاصم بخاری دی مرتب کیتی کتاب ''شبیرؑ کربلا وچ'' (110۔ص) صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئی تے ایندے علاوہ کئی کتابچے وی سامنے آئن۔ جنھیں وچوں سید توقیر حسین شاہ کاظمی دا ترتیب ڈتا کتابچہ ''ڈاہویں دا ڈینہہ'' (32۔ص)، خضر حیات مون دا مرتب کیتا ''دم دم علی علیؑ'' (32۔ص)، سید حسنین رضا

Scanned with CamScanner

رضوی دے ترتیب ڈتے مرثیے ''حسینؓ میں تیں توں شرمندہ ہاں'' (32۔ص) تے تصور حسین چوہان دے مرتب کیتے ''حسینؓ ہک رہڑے'' (32۔ص) کوں نمونے دے طور تیں پیش کیتا ونج سگدے۔ مظلوم فریدی دے تخلیقی کتابچے ''مظلوم دی فریاد'' (16۔ص) وچوں حسینیت دے حوالے دا ہک قطعہ ہے:

غمخواراں دا غمخوار حسینؓ
ہے جنت دا سردار حسینؓ
مظلوم اسلام بچاوݨ لیوں
منظور کیتی ہئی دار حسینؓ

2006ء

فرید سرائیکی سنگت دی طرفوں شائع تھیوݨ والیں انھیں لکھتیں وچوں ''سوجھل نعتماں'' (32۔ص) وچ قرآن پاک دی سورۃ الرحمٰن دا منظوم ترجمہ سرائیکی مفہوم تے نال نال اردو تے انگریزی ترجمے وی پیش کیتے گئین۔ منظوم مفہوم دا منڈھ کجھ ایں طرحاں بدھا گئے:

ہے ہوں رتبہ وڈا بیشک سروں رحمان دا
جئیں ڈتا ہے علم سارا آپ بس قرآن دا
کیتی ہے تخلیق بیشک رب نے خود انسان دی
اونکوں ولا کیتی عطا طاقت وی خود بیان دی

''ستواں عمرہ: سوجھل یاداں'' (48۔ص) دے عنوان نال محمد رمضان طالب مکہ تے مدینہ دے پندھ دیاں من موہݨیاں یاداں منظوم انداز نال محفوظ کیتین۔ فرید سرائیکی سنگت دی طرفوں کتابی شکل وچ چھپݨ والیں انھیں یادیں دا نمونہ کجھ ایں طرحاں پیش کیتا ونج سگدے:

لکھیاں ساوے روضے دیداں، تھیاں پوریاں آس امیداں
گھدیاں اکھیں ہمیں ٹھار، میں مدینے آ گیاں
تھئی رب کولوں منظوری، اج میڈی سک تھئی پوری
مکی موجھی انتظار، میں مدینے آ گیاں

ڈیرہ غازی خان دے مہاندرے شاعر عزیز شاہد دی کتاب ''سلسلے سلونی دے''

Scanned with CamScanner

(110۔ص) دی مذہبی شاعری دی خاص مثال ہے جیندے وچ کربلا دے شہیداں دا تذکرہ چوکھا نظر آندے۔ حضرت امام حسینؓ دے حوالے نال عزیز شاہدایں کتاب وچ آکھیے:

حسینؓ عباس جہیں دلاور جری دیاں باہنیں کٹا کے چپ ءِ
حسینؓ بنت علیؓ دے نایاب لعل گوہر لٹا کے چپ ءِ
حسینؓ اپنڑے ضعیف مونڈھیں تیں لاش اکبر دی چا کے چپ ءِ
حسینؓ اپنڑے ہتھاں تیں معصوم سورہ کوثر سا کے چپ ءِ
حسینؓ چپ ءِ جو ایندی چپ تیں خدائی ساری الائیں سکدی
اوندی خدائی تاں صرف اصغر دے کھیر دا ٹک پچائیں سکدی

گلشاد قادری دا نعتیہ مجموعہ ''مدنیؐ دے سہرے'' (112۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیا۔ جیندے وچ نعتیہ کلام دیاں مختلف ونکیاں پاتیاں ویندین۔ جیویں جو ہک نعتیہ ڈوہڑہ وچ سارا روضہ ڈیکھنڑ دی سک دا سواد خوب ہے:

جیڈاں ڈرسوں شہر مدینے دو میڈی ہوں ڈینہ عید برات ہوسی
جیڈاں پاک حرم وچ وہنج پسوں میڈی اوخوشیاں دی رات ہوسی
اکھیں ڈیکھ کے ٹھرن گنبد کوں تھئی رحمت دی برسات ہوسی
گلشاد اکھیں دی عید ہوسی میڈی لب تے سائیںؐ دی نعت ہوسی

سرور قریشی دا نعتیہ مجموعہ ''تن روشنی من روشنی'' احمد پور شرقیہ توں چھپنڑ دا پتہ لگے۔

حافظ محمد بشیر احمد سعیدی دی مرتب کیتی کتاب ''جلوے حضورؐ دے'' (64۔ص) جھوک پبلشر زملتان توں شائع تھئی۔ شاکر شجاع آبادی تے دلنور نور پوری دی مشترکہ نعتیہ شاعری ''کمال قدرت'' (64۔ص) داڈو وجھا ایڈیشن جھوک پبلشرز ملتان چھاپے۔

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپنڑ والیں نعتیہ کتابڑیاں وچ ظفر مسکین دا کلام ''حضورؐ داشان'' (32۔ص)، حافظ ظفر حسین ظفر فریدی دے عقیدت دے پھل مِلدا ہے کیا مدینے، (32۔ص)، محمد شہزاد مدثر دی شاعری ''دبار مدینے دا'' (32۔ص) تے محمد ایاز فیض دی تخلیق، ''فیض دے موتی'' (32۔ص) شامل ہن۔

مذہبی شاعری وچ سنجاپوں مقام رکھنڑ والے شاعر ارشاد جھنڈیر دی کتاب ''رموز

Scanned with CamScanner

مودت" (حصہ دوم) دے چھپن دا پتہ لگے جیندے وچ حسینیت کوں سخن دا موضوع بنایا گئے۔

سیرت دے حوالے نال محبوب تابش دی اہم ضخیم کتاب "عیوں خالی" 2006ء اچ سامنے آئی۔ برائٹ بکس لہور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ عرب دی تاریخ، سئیںؐ دا خاندان تے سئیںؐ دی سیرت دے چھوٹے چھوٹے واقعے دی تفصیل نال پیش کرن دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ ایندے علاوہ سرائیکی زبان دے من موہنے لفظ گول گول کے ورتن دی شعوری کوشش دی وجہ توں ایندی اہمیت ڈوڑی تھی گئی ہے۔

2007ء

2007ء وچ شائع تھیون والے سرائیکی ادب دو دید ونجوائی ونجے تاں دینی ادب وچ جمشید کلانچوی اعوان دی کتاب "شرح الاسماء الحسنیٰ مع ورد وظائف" (271 ص) دی اہمیت سنجاپوں ہے، اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور توں چھپن والی ایں کتاب وچ رب سئیں دے صفاتی ناں قرآنی حوالیں دی شرح نال پیش کیت گھین تے ہر ناں دے بارے وظائف وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

محمد اسلم میتلا دی کتاب "شان ذوالجلال" (88 ص) کوں سرائیکی زبان وچ حمد دا پہلا باقاعدہ مجموعہ آکھیا ونج سگدے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والے ایں مجموعے وچوں گھدے گئے ڈو نمونے دے شعر ایں طرحاں ہن:

تھی نقش اوندے دل تے بکیاں عظمتاں تیڈیاں
جئیں دی پڑھی ہے سورۃ رحمٰن اے خدا

☆☆☆

دنیا دے وچ وی راج ہے عقبیٰ دے وچ وی راج
قدرت دے وچ ہے تیڈی ہی بے شک سزا جزا

سیرت پاک دے متعلق محمد رمضان طالب دی کتاب "سوجھل سیرت" (190 ص) فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ عرب دی تاریخ، خاندان عبدالمطلب، سئیںؐ دی تشریف آوری، سوجھل سیرت، کفار دی مخالفت، ہجرت تے غزوات، رحمت اللعالمینؐ، سوجھل سنیہے تے مسنون دعائیں کوں خاص طور تیں موضوع بنایا گئے۔

Scanned with CamScanner

نبی سئیں دے صِفاتی ناویں دے سلسلے وچ حمید اُلفت ملغانی دی لکھی ہوئی کتاب ''میم دے اولے'' (112 ص) وچ مُعرا نظماں پاتیاں ویندین۔ تھل دمان سرائیکی سنگت لیہ دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب دیاں ساریاں نظماں نکی بحر وچ ہن تے ہر نظم دے 9 مصرعے ہن۔ جیویں جو ہک نظم ''اُمی'' دے ناں نال ایں طرحاں پیش کیتی گئی ہے۔

عالم اوں توں ودھ نہ کوئی عامل اوں توں ودھ نہ کوئی
جینکوں العلیم دی طرفوں ہر ہک علم سکھا یا گیا
ہر نکتہ سمجھا یا گیا کون پڑھیندا کوں سکھیندا؟
اینجھاں علم تے اینجھے نکتے تہوں تاں دنیا دا کوئی مکتب
میم مِٹھل دے قابل کا نیناں

مولانا حافظ رسول بخش حافظ مانزوی دی چوڑیں نعتیں دے ڈو مجموعے ''مٹھے مدنی دیاں نعتاں'' (80 ص) تے ''پاک نبیؐ دیاں نعتاں'' (64 ص) کتب خانہ حاجی مشتاق احمد دی طرفوں ملتان توں چھپ کے سامنڑے آیاں۔ سئیں حافظ دی نعتیہ شاعری وچ عوامی رنگ ایں طرحاں گٹ گٹ کے بھریا ہوئے جو اے کلام ہر کہیں کوں آپنے دل دی آواز وانگوں لگدے مثال دے طور تیں کتاب ''مٹھے مدنی دیاں نعتاں'' وچ ہک نعت وچوں اقتباس ہے:

کریاں میں عیداں ٹھریاں آ دیداں
میڈے دل دیاں جیکر پوریاں تھیاں اُمیداں
پیساں چا جالی تھی کھڑساں سوالی
سوالیں دی جھولی بھریسو کے کائے ناں
مدینے دو ویندے نھوے نال نیندے
جے ڈیواں سنیہا پُچیسو کے کا نیناں

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں نعتیہ کتابچے دی شائع کیتے، کھین جیویں جوشا کر شجاع آبادی دا کلام ''مِلدے خدا مدینے'' (32 ص)، ملک محمد عارف گلشن دیاں نعتاں ''ثناء مدینے دی'' (32 ص)، ظفر حسین ظفر فریدی دا مجموعہ ''خیرات مدینے دی'' (32 ص) تے گلشاد قادری دی تخلیق ''سرکارؐ دے سہرے'' (32 ص) دے ناں شامل ہن۔ عبدالرشید شاد دا نعتیہ کلام ''سلک

Scanned with CamScanner

درود" چھپیا دا پتہ لگے۔ فیض محمد سندھڑ دے نعتیہ مجموعہ "عقیدت دے سہرے" (80 ص) وچ مولود شریف تے نعتیہ ڈوہڑے شامل ہن۔ انصاری بک سنٹر لیہ توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچوں ہک نعتیہ ڈوہڑہ پیش ہے:

الف اللہ نے کُن توں پہلے سوہنا میم کریمؐ بنایاں بخت سوایا
لکھاں سال ریہاں عرش بریں تے رب ستارے وچ ٹکایا خوب چمکایا
آدم دی پیشانی دے وچ اوہو نور حضورؐ دا آیا سجدہ کروایا
تھیا فیض انکاری ایں نور دا جیڑھا گل طوق لعنت دا پایا دُور ہٹایا

فیض محمد سندھڑ دا نعتیہ کتابچہ "میلاد مصطفیٰ" (32 ص) وی ایں سال چھاپیا گیا اتے فیض محمد سندھڑ دا مجموعہ "منظر کربلا" (80 ص) مرثیے دی روایت کوں اگوں نہاں ٹورن دا سوب تھیے۔ انصاری بک سنٹر لیہ توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ شامل ہک ڈوہڑہ ایں طرحاں ہے:

واہ قسمت جاگی حُر دی یارو ہیا در سیداں تے فُردا
رو رو کے دتی معافی منگی اتے تھی کے بہوں آزردہ
لجپال حسینؓ چا معافی ڈتی تونڑیں دشمن آہی ڈھر دا
اج واہ واہ فیض کریندے زمانہ وہ جاگیا سیت حُر دا

دینی ادب دے حوالے نال گلشاد قادری دا نعتیہ کلام "مدنی دے سہرے" (112) کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال ڈوجھے چھاپے دے طور تیں سامنڑے آندا ہیا۔ احمد بخش احمد دا مرتب کیتا نعتیں دا کتابچہ "نوردیاں لاٹاں" (32 ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپیا تے بشیر دیوانہ دی مرتب کیتی کتابڑی "سرکارؐ دے نعتاں" (32 ص) دے عنوان نال خواجہ فرید سرائیکی ادبی سنگت صادق آباد دی طرفوں چھاپی گئی۔ بشیر دیوانہ دے مرتب کیتے کلام وچوں شاکر شجاع آبادی دی نعت دا ہک شعر:

چاہ گرز آؤ بیشک شاکر کیتے نکیرو
اپنڑے سفارشی کوں میں وی سڈائی پیٹھاں

محمد رمضان طالب دا مذہبی حوالے دا کتابچہ "ذکر و شکر و درود سلام کا حسین مجموعہ" (32 ص) فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں چھپیے۔ نمونے دا ہک شعر پیش ہے:

Scanned with CamScanner

تیڈے در دا گدا ہاں میں تے عاصی پُر خطا ہاں میں
تیڈی رحمت دا طالب ہاں صفت رحمان دے صدقے

2008ء

شعری حوالے نال کبیر والہ دے شاعر ریاض حسین اِرم دے مجموعے "نور دی بارش" (۱۲۸۔ص) وچ حمد، نعت، منقبت تے مرثیہ جھیاں صنفاں پاتیاں ویندین۔ جھوک پبلشرز ملتان دی ایں اشاعت وچوں نمونے کیتے ہک بند جہڑا ہر موضوع دی نمائندگی کریندے:

بھل معاف چا کر میں اُجوی دی ربا پاک کلام دے صدقے
جس نام توں لکھدیاں دو میماں اُس پیارے نام دے صدقے
جئیں سارا گھر قربان کیتا اس پاک امام دے صدقے
میں اِرم دی جھوک وسا مولا توں مسافرہ شام دے صدقے

عابد حسین خامی دے کلام دا نعتیہ رنگ "نبیؐ دی عظمت" (۴۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آیا۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپݨ والے ظفر حسین ظفر فریدی دے ڈو مجموعے "حضورؐ دے سہرے" (۳۲۔ص) تے "ملدا نی کیا مدینے" (۳۲۔ص)، سید عارف شاہ غرشین دی شاعری "عشق مدینے دا" (۳۲۔ص) تے جعفر حسین صادق دا مجموعہ "اساں پنڑیں ہئیں" (۳۲۔ص) دی نعت رنگ دی نمائندگی کریندن۔ ملازم حسین ثانی دے نعتیہ ڈوہڑے "ساڈی عید نہ تھیوے" (۳۲۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپݨ دا پتہ لگے۔ اسلم وارثی نعت تے منقبت کوں کٹھا کر کے ہک مجموعہ 'لفظ لفظ خوش نصیب" (۴۸۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے ایں مجموعے کوں محمد اصغر قادری ڈیرہ غازی خان توں چھاپے۔ جیندے کلام دا نمونہ ہے:

میلاد مصطفیٰؐ دا آیا مٹھا مہینہ
سُن سُن کے چرچے سئیںؐ دے ٹھردا ہے ساڈا سینہ
ہر دل دی پوری تھیسی حسرت دی سئیںؐ دے در توں
ملدی ہے مومنیں کوں جنت وی سئیںؐ دے در توں

تھل دے شاعر فیض محمد سندھڑ مذہبی شاعری دے موضوع تیں کئی مجموعے دان کر چکن۔

d with CamScanner

ایں سال حضرت یوسف علیہ السلام دے قصے کوں انھاں ڈوہڑیں دے رنگ وچ ایں طرحاں پیش کیتے جو ہر ڈوہڑے توں پہلے اوندا پس منظر نثری طور تیں شامل کیتے۔ایں طریقے نال اے کتاب شاعری دے نال نال نثری سلسلے نال وی گانڈھار کھیندی ہے۔"امتحان حضرت یوسف علیہ السلام" (۱۰۶۔ص) دے عنوان نال چھپن والی اے کتاب پاکستان بک سنٹر لیہ توں چھاپی گئی۔ایں کتاب وچوں ہک بند پڑھن والیں کیتے پیش ہے:

ہن بخت نرالے یوسف دے او ملک مصر دا شاہ ہے
کل مصر اُتے ہے راج اوندا نہ اوکوں کئی پرواہ ہے
نال زلیخاں دے کر شادی بیٹھے اوندی خودی انتہا ہے
لکھاں فیض اوندے پئے گیت گانوِن ہر ہک دا دلربا ہے
تھل دے وسیب بھکر دے شاعر صفدر کربلائی دی کتاب "بحرین تے موتی" (۱۳۶۔ص) وی مذہبی شاعری وچ سوہنا ودھارا ہے۔جھوک پبلشرز ملتان توں سامنے آون والی ایں کتاب وچ قصیدے،نوحے تے مرثیے شامل کیتے گھین۔

ڈیرہ غازی خان توں بشیر جاوید دا مجموعہ "کوثر کنارے" (۱۱۲۔ص) ۲۰۰۸ء وچ سامنے آئے۔ناصر پبلی کیشنز دی پیشکش دے طور تیں آون والے ایں مجموعے وچ حسینیت دا حوالہ سب توں زیادہ ہے۔جیویں جواے شعر عنوان دی نمائندگی کریندے:

لجپال حسین دی بخشش دا حُر عاصیں دو پیغام پٹھیے
کربل توں کوثر کولھو ہے اکھ نوٹ کے بھال کنارا ہے

مرثیہ دے حوالے نال اشرف حسین باقر دا مجموعہ "تے بال" (۶۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیے۔جیندے وچوں ہک ڈوہڑہ ایں طرحاں داوی شامل ہے:

گھن بستر جوڑ سا میکوں جند جان جلیندی اے میں ویداں
مک زندگی نال تنازع گئے پئی ساتھ چھوڑیندی اے میں ویداں
مل زہر گئی اے پھٹ جگر گیا اے پئی اندر چریندی اے میں ویداں
میڈے قاسم کوں سڈو جلدی ول دل ہڈدی ویندی اے میں ویداں

ڈوڈو شاعریں دے مشترکہ کلام دیاں ڈو کتابڑیاں وی مرثیے دی شکل وچ پیش

Scanned with CamScanner

کیتیاں، گھن۔ جھنیں وچ سید سکندر حیات سانول تے سہیل عباس دانش دا مجموعہ ''حسینؓ دا صبر'' (۴۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے اتے لطف علی ذیشان تے رفیق ساحل دا کلام ''مسافر شام'' (۳۲۔ص) ذیشان پرنٹنگ سروس صادق آباد توں چھپے، مظلوم فریدی دے مرثیے دا مجموعہ ''درد حسینؓ'' (۳۲۔ص) دے ناں نال جھوک پبلشرز ملتان توں چھپے۔

عزیز شاہد دی مذہبی شاعری دی اہم کتاب ''سلسلے سلونی دے'' (۱۱۰۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھپݨ دا اعزاز ملیے۔

محمد رمضان طالب عربی دیاں چوݨویاں دعائیں دا سرائیکی ترجمہ ''دعائیں پناہیں'' (۴۸۔ص) دے عنوان نال شائع کیتے۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں چھپݨ والے ایں کتابچے وچ دعائیں دے نال نال دعا دی فضیلت، دعا دے آداب تے دعا دی مقبولیت دے حوالے نال وی قلم چاتا گئے۔

چوݨویاں حدیثاں، ہر حدیث دا منظوم سرائیکی ترجمہ تے نثری شکل وچ کیتی گئی شرح دی محمد رمضان طالب دی سوہݨی کوشش ہے۔ جینکوں ''چالھی حدیثاں'' (۱۶۔ص) دے عنوان نال فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیوݨ دا اعزاز ملیے۔ ہک حدیث پاک دا منظوم ترجمہ پڑھݨ والیں دی نذر ہے:

دنیاں وی ہک کھیتی ہے توں چنگاں بیج رہا
روز جزا دے خوش تھی کے ول اپڑیاں فصلاں چا

محمد رمضان طالب دی تالیف ''رمضان والقرآن شافع المیزان'' (۱۶۔ص) وی فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھی۔ جیندے وچ روزہ دے فضائل تے مسائل دا تذکرہ ہے۔ رمضان شریف دے حوالے نال منظوم اظہار وی شامل ہے۔ جیویں جو ''الوداع رمضان شریف'' دے عنوان نال لکھدن:

قسمت نال توں آیوں سوہݨا ہݨ کے یار مہمان اے
بد عملاں توں عمل کرایو تیڈا لکھ احسان اے
مونس تے غم خوار اساڈا گیوں کنڈ ولا
ہر پاسوں آواز آئی اج سوہݨا الوداع

Scanned with CamScanner

عبرانی توں سرائیکی ترجمہ کیتا گیا" صحیفہ حضرت یونس علیہ السلام" (۲۷۔ص)
"PBS and KoQ" دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئے۔ایں کتابچے وچ پہلے پہل عبرانی مصمتے ،عبرانی رموز اقاف دی وضاحت اردو وچ کیتی گئی ہے۔دل مترجمین دی طرفوں حضرت یونس علیہ السلام دا تاریخی پس منظر تے چار حصیں وچ "صحیفہ حضرت یونسؑ" دا ترجمہ پیش کیتا گئے۔ ترجمہ دے نال نال عبرانی متن دی شامل کیتا گئے۔صحیفے دے چار حصیں "حضرت یونس علیہ السلام دا ترسیں دولگا وبجن"، "حضرت یونس علیہ السلام دا دعا منگن"، حضرت یونسؑ دا اللہ سئیں دی فرمانبرداری کرن" تے "رحمت الٰہی" دے موضوع شامل ہن۔

2009ء

دینی ادب دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں قرآن پاک دی اہمیت کہیں توں گھٹ کائنی۔ ایں سال مکمل تھیون اوالا قرآن پاک دا ہک مخطوطہ لوکیں دی توجہ دا مرکز رہ گئے۔ملک ریاض دی خطاطی نال سامنے آون والے ۱۲ من وزنی ایں مخطوطے کوں دنیا دا سب توں وڈا نسخہ آکھیا ویندا ہے۔ ہیندا سرائیکی ترجمہ دی زیارت دے قابل ہے۔۱۴ مہینیں وچ مکمل تھیون والا اے سرائیکی ترجمے والا قرآن پاک سندھ تے سرائیکی وسیب وچ کئی شہریں وچ زیارت کیتے رکھیا گئے۔شاہ عبداللطیف یونیورسٹی خیرپور وچ اے مخطوطہ ڈھیر ڈیہاڑیں تئیں توجہ دا مرکز رہیے۔

حضرت مولانا احمد سعید دہلوی دی کتاب "احادیث قدسیہ" کوں جمشید کلانچوی اعوان سرائیکی وچ ترجمہ کر کے "اللہ دیاں گالھیں" (۳۳۲۔ص) دے عنوان نال سامنے آندے۔ اکادمی سرائیکی ادبیات بہاول پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ توحید، شرک، ذکر، نماز، روزہ، حج، جہاد، علم، ادب، قیامت تے شفاعت جھیں موضوع بارے قدسی حدیثاں شامل ہن۔ جیویں جو ہک قدسی حدیث وچ توحید دے حوالے نال لکھیا گئے۔

> "ابو الدرداؓ توں روایت ہے اللہ تعالیٰ فرمیندے میڈا جنات تے انسان دا عجیب معاملہ ہے۔میں انھاں کوں رزق ڈیندا اں اور ایندا شکریہ انھاں کوں ادا کریندے"۔(ص۔۱۸)

محمد رمضان طالب دا شعری مجموعہ "سوچ سمندر" (۸۰۔ص) حمد تے نعت دی نمائندگی کریندے۔فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ

Scanned with CamScanner

شامل "دعا" دے ڈو شعر ہن:

خدا سیاں تیڈے ہاجھوں میڈا بیا کوئی سہارا نیں
تیڈے پیارے دی اُمت ہاں توڑے میں کہیں کوں پیارا نیں
خطاکاراں عطا کر ڈے محبت سوہنے عربیؐ دی
میں عاصی ہاں تیڈے ہاجھوں میڈا بیا کوئی گزارا نیں

تھل دے شاعر تے نعت خواں فیض محمد سندھڑ دا نواں نعتیہ مجموعہ "رحمت نور حضورؐ" (۹۲۔ص) دے ناں نال چھپے۔ پاکستان بک سنٹر لیہ توں چھپن والے ایں مجموعے وچ مولود شریف تے نعتیہ ڈوہڑہ خاص طور تیں اہمیت رکھندن جیوں جو ہک ڈوہڑہ ہے:

میں صدقے کل عالم صدقے مٹھا مدنیؐ تیڈے ناں توں
جنت کوثر گھول گھمیچے ویل والی زلفاں توں
عرش معلیٰ رتبے گھنے تیڈے سوہنے پاک قدماں توں
دل وچ وسیں دور نہ تھیویں کدی فیض غلام دے ہاں توں

حافظ بشیر احمد مغفور سعیدی دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب "کونین دی شاہی (حصہ اول)" (۳۲۰۔ص) وچ سرائیکی زبان دے مہاندرے شاعراں دا نعتیہ کلام محفوظ کرݨ دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ خواجہ غلام فرید، محمد یار فریدی، نور محمد کہتر، بخت علی بخت، قیس فریدی، صابر مبارک پوری، مشتاق سبقت، عبداللہ گلشن، محمد بخش عاجز، حافظ عبدالکریم دلشاد، آزاد شاہ، اللہ بخش کوثر، فیض محمد دلچسپ، سید عنصر بخاری، سرور کربلائی، سفیر لاشاری، حافظ رسول بخش حافظ، دلنور نور پوری، نور محمد سائل، بہار ملتانی، جندوڈہ مخموم، خدا بخش اظہر، نادر لاشاری، دلسوز بخاری، نجیب اللہ نازش، احمد خان طارق، شاکر شجاع آبادی، امان اللہ ارشد، گلشاد قادری، ریاض خاکوانی، عبد جامپوری، اکرم قریشی، طالب ڈیروی، تاج مبارک پوری، خرم بہاول پوری، بشیر احمد دیوانہ، نواز بزدار، نواز عصیم، صوفی محمد یار بے رنگ، رشید عثمانی، کیف شکوری، جاوید احسن، اللہ بخش یاد، علامہ اللہ بخش نیرؔ تے مغفور سعیدی دے ناں خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔ کتاب دے مولف تے مرتب حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی دے "تحفہ درود سلام" دا ہیکوی بند ہر مسلمان دے دل دی آواز ہے:

Scanned with CamScanner

مغفور میں وی آنواں دل دی مراد پانواں
ہووے روضے دا پچھانواں کھڑ تے ایہو سُناواں

یا نبیؐ سلام علیک

گلشاد قادری دا نعتیہ مجموعہ "مدینے دے سہرے" (۱۱۱۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ ڈوہڑے دی صنف کوں خاص طور تیں پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ہک نعتیہ ڈوہڑہ ڈیکھو:

اَے مٹی پاک مدینے دی تیکوں ٹھر ٹھر اکھیاں پاواں میں
تیکوں مدنی پاک توں شرف ملیا تیکوں نال سینے دے لاواں میں
تیڈی شان کوں لکھ لکھ ہر ویلے جگ سارے کوں سڈاواں میں
تیڈے وچ محبوب الٰہی ہے ایہوں صدقے صدقے جاواں میں

ظفر جلال پوری دا کلام "خوشبو مدینے دی" (۶۴۔ص) کوں جھوک پبلشرز ملتان توں چھاپیا گئے جیندے وچوں ہک قطعہ ایں طرحاں ہے:

سمندر دی بھر تے سفینہ نظر دے
سفینہ اے ہر کوں نگینہ نظر دے
نبی سکیںؐ دا ناں گھن جتھاں کوئی پکارے
ہوں کوں ظفر بس مدینہ نظر دے

جتوئی ضلع مظفر گڑھ نال گانڈھار کھنڈ والے قاضی حافظ حافظ عبدالرحمٰن خان فانی "ول ول درود پڑھ" دے عنوان نال فضائل درود شریف کوں شعری تے نثری شکل اچ پیش کیتے۔ اسیری دے دوران لکھی ونجݨ والی ایں کتاب کوں محمد سلیم جلوی دے اہر نال ادارہ دارالقرآن ٹرسٹ جلہ جیم (میلسی) توں شائع کیتا گئے۔ شعری حوالے دا نمونہ پیش ہے:

رب دے کولوں دعا منگو تاں اول درود پڑھائے
رب دی ذات کریم ہے، اوندے کرم دے محض خلاف ہے
منگیاں ونجن دعاواں ڈو تے ہک منظور کرے او
نی ٹھہدی رد ڈوجھی کرے ہگال اے ستھری صاف ہے

Scanned with CamScanner

فیاض حسین قاصر فریدی دا نعتیہ مجموعہ کلام ''بت تانگھ طلب'' (۹۶۔ص) سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس (رحیم یار خان) توں شائع تھئے۔ جنہیں کنوں لکھاری دے دینی ادب نال گوڑھے گانڈھ دا احساس تھیندے۔

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ۳۲ صفحیں دیاں نعتیہ کتابڑیاں شائع تھیون دا سلسلہ نت وانگوں ایں سال وی جاری ریہے۔ ظفر حسین ظفر فریدی دی شاعری ''خیرات مدینے دی''، باقر شجاع بادی دا کلام ''مدینے ویساں''، عارف گلشن دی تخلیق ''مدینے وچ قبر ہووے''، حافظ رسول بخش حافظ دا مجموعہ ''میلاد مصطفیٰ'' تے سید محمد عارف شاہ عارف دی کتابڑی ''صفتاں لجپال دیاں'' ایں سلسلے دیاں کڑیاں ہن۔ ظفر حسین ظفر فریدی دی شاعری وچوں نمونے دا اِک شعر ہے:

طیبہ دی خاک بدلے جنت کوں گھول چھوڑیں
مدفن بقیع دے اندر ملی اگر مدینے

مرثیہ دے مہاندرے شاعر تے عارف امامت دے لقب نال سنجاتے وجن والے سید غلام حسن شاہ تائب دی کتاب ''ثنائے مظہر العجائب'' (۳۲۰ص) کوں صفدر کربلائی دی ترتیب تے پیشکش نال سامنڑے آندا گئے۔ جھوک پبلشر ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ شاعری دے نال نال مرثیے وچ پاتی وجن والی نثری روایت دی شامل ہے۔ اپنڑے موضوع دے حوالے نال سامنڑے آون والی ایں اہم کتاب وچ بحر، مرثیے، نوحے، مناقب تے ڈوہڑے دی روایت خاص اہمیت رکھدی ہے کتاب وچ شامل چھیکوی ڈوہڑہ ایں انداز نال پیش کیتا گئے:

تیڈا سر سجدے وچ نیون ہیجڑا شمر شریف دا آون
تیڈی بھین دا تڑپن خیمے وچ رو ویسن کرن کرلاون
اتھ شمر شریر تے خولی دا مل ظلم دا لوڑھ وساون
راہسی یاد بتول کوں حشر تیں تیڈا خشک زبان ڈکھاون

سید احمد حسن پُر سوز بخاری دا رثائی مجموعہ ''مدینہ نجف کربلا'' (۱۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچوں نمونے دا اِک قطعہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

دریائے شیر خلد وچ واہندا نہ رُک وہیجے
لطفِ ظہور وقت توں پہلے نہ مُک وہیجے

Scanned with CamScanner

بی بی نہ ڈیوو حشر وچ اصغر دی تریہہ دا حال
سڑ تے کھائیں بہشت وچ کوثر نہ شک وہنجے

حسینیت دے موضوع دی نسبت نال سامٹے آون والی زوار حسین زوار دی کتاب ''حسین میڈا'' (۱۷۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اہم اشاعت ہے۔ خان گڑھ (مظفر گڑھ) نال گانڈھار کھٹ والے شاعر دی ایں کتاب وچوں ہک قطعہ ہے:

متھے دی کیا عظیم لکیر ہے حسینؑ دی
اج تائیں زوار دنیا فقیر ہے حسینؑ دی
کائنات دا نواب ہے جنت دا صرف مکیں
اسلام پھلدی پھلدی جگیر ہے حسینؑ دی

سیفل بلوچ دا کلام ''قرآن تے حسینؑ'' (۳۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپے جیندے وچوں نمونے دا ہک شعر عنوان کوں وی واضح کریندے:

قرآن مخفی راز ہا کھولیا حسینؑ ہے
قرآن سانگے سانگ تے بولیا حسینؑ ہے

ظفر حسین ظفر فریدی دے کلام ''عشق دے پندھ: مدینے توں کربلا'' (۳۲۔ص) کوں جھوک پبلشر ملتان دی طرفوں اشاعت مکرر دے طور تیں سامٹے آندا گئے۔

ملتان نال گانڈھار کھٹ والے مہر اورنگ زیب دی کتابڑی ''قصہ حضرت یوسف علیہ السلام'' کوں دینی ادب دی مثال آکھیا ونج سگدے۔ ایویں اے وی ڈیہدے ہئیں جو حضرت مہر علی شاہ دی منقبت دے حوالے نال تو قیر مہروی، عامر مہروی تے گوہر مہروی دا کلام جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ''سکیں پکر سن'' (۳۲۔ص) دے عنوان نال شائع تھئے۔ جیندے وچوں گوہر مہروی دا ہک قطعہ ہے:

موہنجے دل وندلاون آوسن
گوہر کرم کماون آوسن
شیریں سوچیا ڈیکھ تاں گھنسوں
ہکریں سکیں پھیرو اون آوسن

Scanned with CamScanner

2010ء

دینی ادب دے سلسلے وچ ملتان دے شاعر مخدوم عارض بخاری دی کتاب "مدحت مصطفیٰ" (۱۶۰ص) فرید فورم احمد پور شرقیہ توں شائع تھئی۔ جینکوں نعت رنگ دی سوہنی مثال آکھیا ونج سگدے۔

حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی دی تالیف "نوری جشن" (۴۸ص) اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور دی طرفوں چھپی جیندے وچ چوٹویں شاعریں دے مولود شریف، نعتیہ ڈوہڑے تے نعتیہ نظماں خاص طور تیں اہم ہن۔ نمونے دے طور تیں خامر بہاول پوری دا ہک نعتیہ ڈوہڑہ ہے:

ساڈی اکھ کوں تانگھ مدینے دی ساڈی دل دی تات مدینہ ہے
ساڈی ہر ہک بگالھ مدینے دی ساڈی ہر ہک بات مدینہ ہے
ساڈی جھولی دے وچ بس خامر ہک پئی خیرات مدینہ ہے
ساڈی کل جاگیر مدینہ ہے ساڈی کل کائنات مدینہ ہے

مرثیہ دے حوالے نال شاہ پور (لیہ) دے مرثیہ نگار سید امام علی شاہ شفیق کاظمی موسوی شاہ پوری داناں ادبی دنیا وچ سنجاپوں ریہے۔ اُنھاں دے پوترے پروفیسر سید کرامت علی شاہ کاظمی اُنھاں دے کلام کوں کٹھا کر کے "کلیات شفیق: صحیفہ مودت" (۳۰۴ص) دے عنوان نال مرتب کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعے وچ سید امام علی شاہ شفیق دے کلام دے علاوہ اُنھاں دے بھرا دیں سید غلام سرور شاہ تے غلام حیدر بیکس دے نال نال اُنھاں دے شاگرداں سید امداد حسین طوسی تے سید عاشق حسین عاشق دے کلام دے نمونے وی شامل ہن۔ "کلیات شفیق" وچ شاعری دی وضاحت سانگے کتھائیں کتھائیں نثری حوالے دی روایت وی موجود ہے۔ سید امام علی شاہ شفیق دے شعری حوالے دا ہک بند نمونے کیتے پیش کیتا ویندے:

جے وچ میزان انصاف دے کوئی صدق عباسؑ دا تولے
ایندیاں کیاں ہویاں ہاہاں توں لہسن ڈوہیں جہاں وی ہولے
ڈیکھ کے ڈوراں منہ دے وچ کھڑا خضر حیات وی بولے
کراں آب حیات دے لکھ چشمے جیڈی مشک توں صدقے گھولے

Scanned with CamScanner

کوٹ چھُٹہ (ڈیرہ غازی خان) دے شاعر فضل عباس ظفر دا شعری مجموعہ "فکر کا بادل" (۶۶ص) حسینیت دی ترجمانی کریندے۔ جیندے وچ اردو تے سرائیکی شامل ہے۔ فائیو سٹار پرنٹ ایڈ ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ قطعے، نظماں، منقبت تے نوحے شامل کیتے گئین۔ کتاب دا انتساب وی دینی حوالے دی نمائندگی کریندے ہوئیں علامہ سید ساجد علی نقوی دے ناں ہے۔

علامہ خورشید احمد فیضی دیں سرائیکی تقریراں دا مجموعہ "خطبات خورشید ملت" (۱۴۴ص) داڈو وجھا حصہ جامعہ سعیدیہ کاظمیہ خورشید المدارس ظاہر پیر خان پور توں شائع تھیا جیندے وچ پاتے ونجن والے دینی موضوعات وچ غار وچ تریہہ ڈینہہ، معراج شریف، مقتولین بدر، عظمت حسینؓ، اہل اللہ، مردِ کامل دا مقام، نواب صادق دا صدق تے ظفر بادشاہ دا میلاد جھمیں عنوان شامل ہن۔

"سرائیکی مرثیہ" (۱۶) دے عنوان نال سرائیکی صوفی سنگت ملتان دی طرفوں ہک کتابچہ شائع تھئے جیندے وچ حفیظ خان تے شمیم عارف قریشی دے مضمون شامل ہن۔

2011ء

دینی ادب وچ نعتیہ کلام خصوصاً مولود شریف لکھن دے حوالے نال نور محمد کہتر داناں سرائیکی وسیب دی سنجاݨ ہے۔ "کلام کہتر: حصہ دوم" (۱۲۸ص) کوں غلام جیلانی چاچڑ مرتب کر کے جماعت اہلسنت سبائے والہ مظفر گڑھ توں ۲۰۱۱ء وچ چھپوائے جیندے وچ کلام دے نال نال شاعر دے حالات وی شامل کیتے گئین۔ "کلام کہتر: حصہ دوم" وچوں نمونے دا ہک قطعہ ہے:

یا رب توں ساکوں عشق محمدؐ دا عطا کر
ہر گھر دے وچ ہووے دلدار محمدؐ
وچ قبر میڈی رو نکیرین ایہو ہے
اونیں وچوں کہتر ہاں پرستار محمدؐ

مغفور سعیدی دی شعری تصنیف "سِتھا میم محمدؐ" (ص۔۱۶۰) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں سامݨے آئی۔ جیندے وچ مغفور سعیدی دے نعتیہ کلام دا نویکلا تے من موہݨا رنگ شامل ہے۔ نمونے دا مختصر کلام ہے:

Scanned with CamScanner

میں بگڑی کوئی عدد کائی
بے انت شمار دی حد کائی
اوندی قدرت دے رنگ اِن کیا کیا
سبحان اللہ سبحان اللہ

ہے رب سوہنے چا دان کیتا
سبحان اللہ سبحان اللہ

دمان نال گانڈھار کھنڑ والے استاد شاعر الطاف حسین پرواز قیصرانی آپنے کلام وچوں کتابی سلسلے دا آغاز نعتیہ کتاب "ڈات" (ص۔۱۰۸) نال ایں سال کیتے۔ سیفی صدیقی پرنٹنگ پریس تونسہ شریف توں طبع تھیون والی ایں کتاب وچوں نمونے دے شعر ہن:

لب کھلن تیڈی ثنا خانی کیتے
سکیں توں ڈیواں زندگی قربان کر
سڈ مدینے وچ میکوں سردار سگیں
شان نوکر دی بلند ذیشان کر
میں تیڈا پرواز سڈ ویجاں ودا
سیاں! آپنے در دا چا دربان کر

تھل دے شاعر فیض محمد سندھڑ داناں نعتیہ کلام دے حوالے نال تعارف دا محتاج کائنی۔ انھیں دا مجموعہ "میلاد مصطفےٰ" (ص۔۹۴) مکتبہ بلال چوک اعظم (لیہ) توں ایں سال دے شروع وچ چھپ کے آئے۔ ہک نعتیہ ڈوہڑہ نمونے کیتے پیش کیتا ویندے:

میڈے میم کریمؐ دی رحمت توں لکھاں مجرم تھی رہا ویسن
جیڑھے منکر ہوسن میم مٹھے دے اُتھاں سارے تھی جدا ویسن
رب جانے ول کیا کیا تھیسی سبھے رادھی دا پھل چا ویسن
تابعدار حضورؐ دے فیض جیڑھے او تاں پڑھدے صلِ علیٰ ویسن

مخدوم رکن عالم شاہ دی صوفیانہ شعری تخلیق "دان فیضان" (۹۶۔ص) دے عنوان نال شاعر دے فرزند غلام اکبر ہاشمی کتابی شکل وچ پیش کیتی ہے۔ سارہ پبلی کیشنز مخدوم رشید ملتان

Scanned with CamScanner

توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ حمد، نعت، کافی تے قصیدے خاص طور تیں نویکلی سجاوٹ رکھیدن۔ نعتیہ کلام وچوں نمونے دے طور تیں ہک اقتباس پیش ہے:

کملی والاؐ عرش تے ویندے
بخشویندے عاصی امت کوں
پنج نمازاں فرض ہویاں
جیڑھیاں رب فرمایاں ہَن پنجاہ

محمد رمضان طالب دی کتاب ارکان اسلام (۷۶ص) کوں ایں سال پڈھمی واری شائع کیتا گئے۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان توں چھپن والی ایں کتاب دا مواد سرائیکی دے نال نال اردو وچ پیش کیتا گئے تاں جو ڈھیر لوک ایں کتاب توں فائدہ چا سگن۔

2012ء

ڈاکٹر سید مقبول حسن گیلانی دا پی ایچ ڈی دا مقالہ "قرآن حکیم کے سرائیکی تراجم" (۵۲۴ص) ادارہ ثقافت اسلامیہ، لاہور توں چھپ کے سامنے آچکے جیندے وچ قرآن پاک دے مکمل ترجمے، جزوی ترجمے، سرائیکی وچ کیتے گئے ترجمیاں دا تقابل تے عمومی جائزہ شامل ہے۔ کتاب دا پہلا باب سرائیکی زبان، ادب تے تراجم دی نمائندگی کریندے۔

دیرہ غازی خان دے شاعر اسلم وارثی دا حمدیہ مجموعہ "الف دی آس" (۴۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپے۔ جیندے وچوں نمونے دا حمدیہ پڈھ ہیٹھ ہے:

جیڈا ذکر کریندا رات پڈھیں روح فجریں شام سکون اچ ہے
بھر گیا ہے باطن خوشیاں توں مل پیں ارام سکون اچ ہے
منہ کر گن ساریاں بے چینیاں پڈھ تھئے ناکام سکون اچ ہے
میڈے دل کوں وارثی اَن پڈھیندن سکھ روز سلام سکون اچ ہے

جمشید کلانچوی دا نعتیہ مجموعہ "رحمت دی چھاں" (۶۴ص) اکادمی سرائیکی ادب، بہاول پور دی طرفوں شائع تھئی۔ پڈھ در جن توں زائد نعتاں دے ایں مجموعے وچوں پڈھ شعر نمونے دے طور تیں گھدے ویندن:

Scanned with CamScanner

ہاں موجھیں دا ماندا ودا خود کوں کھاندا
ڈکھے دل میڈے کوں چا کر شاد مدتی
تیڈی سِک سینے دے وچ ہے سلامت
اساڈی ایہا کجھ ہے جائیداد مدتی

ریاض اِرم دا نعتیہ کلام ''محمدؐ دے جلوے'' (۴۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچوں ہک قطعہ پڑھن والیں کیتے پیش ہے:

حقیقت تے پردہ میں پانواں تاں کافر
محمدؐ دی عظمت چ پانواں تاں کافر
اِرم میں تاں امتی ہاں سوہنے نبیؐ دا
کیے ہور در تے میں جانواں تاں کافر

2013ء

ڈاکٹر محمد صدیق شاکر ۲۰۰۵ء وچ تفسیر دی پہلی جلد پیش کیتی ہئی تے ہُنڑ ۲۰۱۳ء وچ تفسیر دیاں باقی چھی جلداں پیش کر کے ایں سلسلے کوں مکمل کر ڈتے۔

تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	پیلھی منزل (۲۰۰۵ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۵۵۲ص
تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	ڈوجھی منزل (۲۰۱۳ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۴۳۲ص
تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	ترجھی منزل (۲۰۱۳ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۳۵۲ص
تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	چوتھی منزل (۲۰۱۳ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۳۷۶ص
تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	پنجویں منزل (۲۰۱۳ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۳۶۰ص
تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	چھیویں منزل (۲۰۱۳ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۳۴۴ص
تفسیر القرآن المعروف سَوکھی تفسیر	ستویں منزل (۲۰۱۳ء)	سرائیکی سندھ سراں ملتان	۵۹۲ص

ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دی ''سَوکھی تفسیر'' دی تفصیل کوں ڈٹھا وینجے تاں ابتداء وچ سورتاں دی تندیر تے عنوان ، مضمون شامل ہن۔ عربی حصے دے بعد ہر سورۃ دا مکی یا مدنی ہوون دا حوالہ اتے آیتاں تے رکوع دی تفصیل درج کرن دے بعد وت ترجمہ ڈتا گئے۔ جیڈاں جو ترجمے دے بعد تفسیر کوں اَنج کر کے پیش کیتا گئے۔ ہر جلد دے چھیکوتیں موضوعات دے حوالے دا

Scanned with CamScanner

اشاریہ حروف تہجی دی ترتیب نال ڈتا گئے جیندے وچ سورۃ تے صفحے دا تذکرہ موجود ہے اشاریہ دے نال نال جغرافیائی حوالے کیتے نقشے تے قدیم عہد دے علاقائی خاکے دی چھیکوی ملحقیں وچ شامل ہن۔

نبی گمیں دی سیرت بارے مظفر گڑھ دے لکھاری ارشاد احصر جعفری دی کتاب "سوجھلا" (۱۴۴۔ص) مبشرہ ٹرسٹ، اسلام آباد توں چھپ کے سامنے آئی جیندے وچ نبیؐ پاک دی ولادت توں وصال تئیں دے اہم واقعے مختصر انداز نال پیش کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ارشاد احصر جعفری سدھی سادی زبان وچ کتاب لکھی جیندے وچوں نمونے دا اقتباس ایں طرحاں ہے:

> انسان دی شخصیت اوندے لباس توں ظاہر تھیندی اے۔لباس انسان دے ذوق دا پتہ ڈیندے۔رسول اکرم گرتاہوں پسند کریندے ہن۔کرتے دی آستین نہ گھلی ہوندی ہئی تے نہ تنگ۔درمیانی ساخت انہاں کوں پسند ہئی۔سفر کیتے جوگر تا پسند کریندے ہن اوندے دامن تے آستین دی لمبائی گٹ ہوندی ہائی۔ ساری عمر تگی استعمال کیتی۔پاجامہ وی پسند فرمایا"

فیض بلوچ "فنِ تجوید" دے عنوان نال ہک کتابڑی دان کیتی ہے۔بزم فیض بلوچ نور شاہ تلائی (کوٹ ادو) توں شائع تھیون والی ایں کتابڑی وچ قرآن پاک کوں تجوید تے قرات نال پڑھن دا طریقہ سمجھاون دی کوشش کیتی گئی ہے۔

دینی ادب دے شعری حوالے توں نظر بھنوائی دیچے تاں دیرہ غازی خان دے شاعر یقین محمد ساجد چنگوانی مرحوم دا کلام "کلیات ساجد: حصہ اول" کوں "ثمر بہشت" (ص ۱۹۲) داناں دی ڈتا گئے۔ایں دیوان کوں شاعر دے پُتر محمد نعمان طیب چنگوانی مرتب کیتے۔جیندے وچ سرائیکی دے نال نال کجھ اردو کلام وی شامل ہے۔ایں کلیات وچ حمد، نعت، منقبت تے دینی ادب دے ہئے حوالیں کوں سامنے رکھ کے پیش کیتا گئے۔ابتدائی طور تیں پیش کیتا گیا حمد یہ قطعہ نمونے دے طور تیں حاضر ہے:

بھروسہ زمانے دا من کوں ڈریندا
جیڈی ذات دا آسرا ہے تریندا
میڈا رب جیڈا انجا تئیں ہے تکیہ
جیڈے ناں دے نال ابتدا ہاں کریندا

Scanned with CamScanner

نعتیہ کلام دے سلسلے وچ آپنا نویکلا رنگ رکھن والے تھل دے شاعر فیض محمد سندھڑ دا مجموعہ وی کیتن۔ ''سلطان انبیاء حضرت محمد مصطفیٰ'' (۱۰۰۔ص) تیں اشاعت دی تریخ ۲۰۱۲ء درج ہے۔ جیندے وچ مولود شریف تے نعتیہ ڈوہڑے شامل ہن۔ جیڈاں جو ''وارث دو جہاں'' (۶۴۔ص) وچ نعتیہ ڈوہڑیں دی تعداد زیادہ ہے۔ انصاری بک سنٹر لیہ توں شائع تھیون والے انہیں مجموعیں وچ ہک ہک نمونہ کلام ترتیب نال پیش کیتا ویندے:

الف اللہ توں صدقے تھیواں جنیں کل کائنات بنائی
چن سورج نال ستارے سوہنے واہ دھرتی خوب سجائی
کل پیغمبر من گئے اینکوں رب عرشاں دی سیر کرائی
آکھے فیض خدائی ساری نیا رب میم دی شان ودھائی

☆☆☆

سوہنے میم کریمؐ دے چوڈاں طبقیں لگے عرشیں فرشیں نعرے
الف آکھے ہے میم ماہی ڈسن میم دے عاشق سارے
میڈے میم دی خاطر ڈو جگ بنیا ایہو میم سوہنا سردارے
جنیں میم دی فیض تعظیم کیتی اوندا سمجھیں بیڑا پارے

اشرف حسین باقر دا مجموعہ کلام ''صبر دا پھل'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ نعت، مرثیہ تے منقبت دے رنگ پاتے ویندن جیویں جو نعتیہ رنگ دا ہک شعر ہے:

نبیؐ دے غلاماں دا وکھرا مقام اے
جنیں ایں در کوں سمجھے اوں پاتا انعام اے

میاں فیض اللہ نادم دا سرائیکی مجموعہ کلام ''دیوان نادم'' (۴۳۰۔ص) نادم سرائیکی ادبی سنگت قصبہ گجرات ضلع مظفر گڑھ توں شائع تھئے جیندے وچ حمد، نعت، مولود شریف، قصیدہ جات اہل بیت، مدح اصحاب کبار، شان اولیا، پند و نصائح، نظمیں برائے ماہ صیام، ڈوہڑہ جات در شان حبیب کریمؐ، ڈوہڑہ جات در شان مرشد کریم، اشعار برائے بے نمازاں، ڈوہڑہ جات حسینی دے علاوہ روایتی شاعری دی پاتی ویندی ہے۔ ایں دیوان کوں مرتب کرن والیں وچ حافظ میاں اللہ بخش کھگہ، میاں واحد بخش کھگہ تے میاں محمد عبداللہ کھگہ دے ناں شامل ہن، دیوان نادم

Scanned with CamScanner

وچوں نمونے دے طور تیں نعتیہ ڈوہڑہ پیش کیتا ویندے:

میڈا عربی ڈھول مٹھل سوہنا جے نہ توں ہوندا نہ جہان ہوندا
نہ زمین فلک چن تارے ہوندے نہ نازل اے قرآن ہوندا
نہ غوث قطب ابدال ہوندے تے نہ پیدا اے انسان ہوندا
نہ ظاہر ہوندا رب ہرگز جے نہ پیدا توں ذیشان ہوندا

حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی دی تالیف کیتی کتاب ''محبت رسولؐ'' (۶۴ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ ایندے علاوہ ڈھیر سارے کتابچے وی نعت دے رنگ نشابر کریندے رہین۔

ڈیرہ اسماعیل خان دے شاعراں سید جعفر حسین رایت تے سید صادق حسین جرات دا کلام ''قانوس: رایت و جرات'' (۴۱۶۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیا تا پتہ لگے۔

غلام اکبر لغاری دی کتاب ''حسینؓ یاد آندے'' (۱۱۲۔ص) مرثیہ تے نذرانہ عقیدت دی اہم مثال ہے جینکوں بزم الحسنین ٹرسٹ پل قمبر (ڈیرہ غازی خان) دی طرفوں شائع کیتا گئے۔

2014ء

نبی بخش دی نعت لکھن دے حوالے نال تھل دے شاعر فیض محمد سندھڑ داناں چارے چنڈیں سنجا تا ویندے۔ ۲۰۱۴ء وچ انھیں دیاں ڈو کتاباں نعت دے رنگ وچ رنگیاں ہویاں انصاری بک سنٹر لیہ توں چھپ کے آئن۔ انھیں کتابیں کوں ''رحمت اللعالمین'' (۳۷ص) تے ''حضور آیا بہاراں آیاں'' (۹۰ص) دے عنوانیں نال شائع کیتا گئے۔ عوامی رنگ وچ رنگی ہوئی ایں شاعری وچ نعتیہ ڈوہڑے، مولود شریف، قصیدے تے منقبت دے رنگ شامل ہن، ''رحمت اللعالمینؐ'' وچوں نمونے دا اک ڈوہڑہ ہے:

میں صدقے کل عالم صدقے سوہنا مدنیؐ تیڈے ناں توں
اے جنت کوثر گھول گھمبجے ویل والیاں زلفاں توں
عرش معلی رتبے گھنے تیڈے سوہنے پاک قدماں توں
دل وچ وسیں دور نہ تھیویں کدی فیض غلام دے ہاں توں

امان اللہ ارشد دا نعتیہ مجموعہ ''آسر افقیریں دا'' (۹۶ص) جھوک پبلشرز ملتان توں

Scanned with CamScanner

شائع تھئے۔ جیندے وچوں نمونے دا اک شعر ڈیکھو:

اساں ناں رب توں منگدے ہوں اوندے محبوب دا صدقہ
خدا خالی ولیدا نی کڈاہیں یار دے منگتے

مظہر حسین یاسر دی کتاب "صدقے تیڈے نعلین دے" (۶۴ص) سندر پرنٹرز لیہ توں شائع تھئی۔ نعتیہ شاعری دے ایں مجموعے وچوں اک قطعہ نمونے دے طور تے پیش ہے:

جو شخص محمدؐ دا غلام آہدا ہے خود کوں
اوں شخص دے وچ رنگ بلالی نظر آوے
ہر پل میں دعا منگداں سوہنے پاک خدا توں
یاسر کوں تیڈے روضے دی جالی نظر آوے

عارف گلشن دا نعتیہ مجموعہ "کائنات دا وارث" (۱۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ نعت دے نال نال حمد کوں وی ایں مجموعے وچ خاص انداز نال ٹوریا گئے۔ تہوں حمدیہ ڈوہڑیں وچوں اک بند نمونے کیتے پیش ہے:

خدا دی ذات کیا پچھدیں قلم وچ ہے کتاب اچ ہے
ہر اک جاہ ہے خدا سوہنا او ہر گل تے غلاب اچ ہے
شجر وچ ہے حجر وچ ہے قمر تے آفتاب اچ ہے
توں جتھ ڈیکھیں اتھائیں ملسی او نندر اچ ہے تے خاب اچ ہے

فدا حسین شہباز دا نعتیہ مجموعہ "مٹھا محمدؐ" (۱۴۴ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئے جیندے وچ کجھ اردو کلام وی پیش کیتا گئے۔ ایں مجموعے وچ شامل اے سرائیکی شعر نعت دے رنگ کوں سنجاپوں کریندے:

ہر پتھر پیار دی بھال کرے ہر جلوہ نور سمایا
آئی منزل او معراج بھلی چڈاں قبلہ قرب عطایا

علامہ نذر محمد راہی دا نعتیہ کلام "کلیات راہی" ڈاکٹر محمد اویس مصوی ترتیب دے کے تلاش حق فاؤنڈیشن کراچی توں چھپوائے جیندے وچ اردو تے سرائیکی کلام شامل ہے۔ حصہ سرائیکی کوں صفحہ ۱۰۵ توں ۱۶۰ تئیں پیش کیتا گئے۔ کلام دا نمونہ کجھ ایں طرحاں پیش کیتا ویندے:

Scanned with CamScanner

ساریاں رسولاں چوں نرالی شان آپ دی
اللہ سائیں ڈتا اے مقام وکھرا
دینِ اسلام دا بٹایا داعی آپ نوں
کیڈا سوہنا ڈتا اے نظام وکھرا

شریف پردیسی مکول دی کتاب "وسیلہ" (۱۱۶ص) ادبی سدھ تونسہ تے سجاک سرائیکی سنگت شادن لُنڈ دے اشتراک نال چھپی ایں کتاب وچ نعت، منقبت، قصیدہ تے دینی ادب دے رنگ اچ رنگیاں کئی نظماں پیش کیتیاں گھین۔ چھیکوتیں قطعے تے ڈوہڑے دے رنگ وچ وی مذہبی شاعری شامل ہے۔ جیویں جوشان علیؓ دے حوالے نال ہک قطعہ پیش ہے:

جے ہَس نبیؐ دے نال نسبت تاں اے محابہ کیڈو کناں ہا
ایندا تقدس دہر تے افضل وی بے حسابہ کیڈو کناں ہا
علیؓ دی آمد دے بعد کعبہ وی لائق سجدے دے آتھیا ہے
علی ایکوں اے مقام بخشے اودیں تاں کعبہ کیڈو کناں ہا

ارشاد ڈیروی دا مجموعہ کلام "خُمارِ خُم دے" (۱۱۶۔ص) زوار تنویر حسین جعفری دی کاوش نال ایلیا بک تبرکات اینڈ گنجینہ سنٹر ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آئے۔ حیدے وچوں نمونے دا ہک قطعہ ہے:

ڈیوں غسل اکھیں کوں زم زم دا
احرام سجاؤں شعبان آ کے
ہر ذہن ضعیف صحیفے دا
ماحول وٹاؤں شعبان آ کے

گلشاد قادری دی کتاب "مدنیؐ دے سہرے" (۱۱۱ص) جھوک پبلشرز ملتان توں مکرر اشاعت دے طور تیں سامنے آئی حیدے وچ نعت تے منقبت دے کئی رنگ پاتے ویندن جیویں جو حسینیت دے حوالے دا ہک قطعہ ہے:

پاک حسینؓ دی شان کوں ڈیکھو
کربل دے میدان کوں ڈیکھو

Scanned with CamScanner

سانگ اُتے ہا سر سید دا
پڑھدا ہا قرآن کوں ڈیکھو

حافظ محمد بشیر احمد مغفور اسعیدی دی مرتب کیتی کتاب ''مٹھڑو امدینہ'' (۶۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ پنجاہ شاعراں دا منتخب نعتیہ کلام پیش کیتا گئے۔ مغفور سعیدی دی مرتب کیتی کتاب ''نوری جلوے'' (۶۴ص) دانوں ایڈیشن وی جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ دا پتہ لگے۔

مذہبی شاعری دے حوالے نال ہر سال وانگوں ایں سال وی ڈھیر ساریاں کتابڑیاں چھپ کے سامݨے آئن۔

نبی سکیں ؐ دی سیرت تے صحابہ کرام دے حوالے نال سوالی جوابی نثری کتابڑی ''لعل تے ہیرے'' (۴۸ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی جیندکوں اسلم بھٹی مرتب کر کے پیش کرݨ دی سعادت حاصل کیتی، گئی۔

2015ء

روہی دے واسی سردار خادم حسین مخفی دا حمد تے نعت دیاں صنفاں وچ لکھیا ہویا کلام ''کھٹیا وٹیا'' (۱۴۸ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامݨے آئے جیندا اے شعر ڈوہائیں صنفاں اتے عنوان دی وی نمائندگی کریندے:

ہے حمد، نعت میڈی عمراں دا کھٹیا وٹیا
بخشش دا اپݨے رب توں چھیندا انعام ہاں میں

تھل دے شاعر فیض محمد سندھڑ دے شعری مجموعے ''عرشاں دا والی'' (۷۸ص) وچ نعت دے کئی رنگ پیش کیتے، گئین۔ انصاری بک سنٹر لیہ توں چھپݨ والے ایں مجموعے وچ مولود شریف تے نعتیہ ڈوہڑے خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔ جیویں جو ہک ڈوہڑے وچ لکھیے:

سوہݨے میم کریم دے چوڈاں طبق وچ ، لگے عرشیں فرشیں نعرے
الف آکھے ہے میم ماہی ، ڈسن میم دے عاشق سارے
ایں میم دی خاطر ڈو جگ ہلیا ایہو میم سوہݨا سردارے
جائیں میم دی فیض تعظیم کیتی اوندا سجھیں پیڑا پارے

Scanned with CamScanner

دمان نال گانڈھار کھٹ والے صدیق خان لاشاری دا نعتیہ کلام جمال (۶۴ص) دے ناں نال فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی طرفوں شائع کیتا گئے جیندے وچوں مولود دے رنگ وچ لکھی نعت دا ہک بند نمونے دے طور تیں پیش ہے:

میڈی کُل حیاتی محمدؐ دے نانویں
سوہنا سیاں میکوں چا دَر تے سڈانویں
تیڈے ناں دی سیاں تہ میں رکھی ہے
تیڈے ہتھ دے وچ ہے میڈا سکیں سفینہ

کراں ورد ہر دم محمدؐ، محمدؐ، محمدؐ، مدینہ مدینہ
مدینہ مدینہ، محمدؐ، محمدؐ، محمدؐ، ٹھرے میڈا سینہ

حاجی عبدالغفار حقیر دا نعتیہ مجموعہ ''جُھمدے قلم'' (۸۰ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے جیندے وچوں عنوان دے حوالے دا شعر ڈیکھو:

لکھداں جڈاں سائیں دی نظم ، شانِ نبیؐ شاہِ اُمم
سوچیں دے وچ شاہِ عرب ، کاغذ اُتے جھمدے قلم

حافظ محمد بشیر احمد مغفور سعیدی دی مرتب کیتی کتاب ''کونین دا والیؐ'' (۳۲۰ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ دسیب دے مہاندرے شاعریں دا نعتیہ کلام شامل ہے۔ نمونے دے طور تیں امان اللہ ارشد دا نعتیہ ڈوہڑہ ہے:

بے عمل ہاں پر بے سمل نمی ہک یاد سفر وچ کم اَوسے
جیویں کفن تے ناں لکھوائی ویداں او قُرب قبر وچ کم اَوسے
میڈے منہ توں گرد کوں صاف نہ کر اَنہاں جانڑ نگر وچ کم اَوسے
ہے ارشد خاک مدینے دی میکوں روز حشر وچ کم اَوسے

مرثیہ دے مہانڑ شاعر غلام سکندر غلام دے، کھنڈیے پُنڈیے کلام کوں صفدر کربلائی مرتب کر کے ''لیر کتیر خیمے'' (۲۰۷ص) دے عنوان نال ہک ضخیم کتاب دی شکل وچ پیش کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپنڑ والی ایں کتاب کوں ہتھوہتھ گھدا گئے۔ ۱۹ویں صدی دے شاعر غلام سکندر غلام دا کلام نصابی ضرورت دی وجہ توں وی خصوصی اہمیت رکھیندے۔ ایں اہم کتاب

Scanned with CamScanner

وچوں نمونے دا ہک بند پیش ہے:

وانگوں قسمت حُر دے یارو کیندی قسمت ہووے
جو ڈینہ اُبھرے وچ دوزخیاں دے آ شام بہشتیں پووے
غلام بہشت کوں گولے مومن سخی حسینؑ کوں روڈے
حُر دے وانگوں مولا ہر تے شالا راضی ہووے

رحیم یار خان دے مہاندرے خطیب علامہ خورشید احمد فیضی دیں سرائیکی تقریریں دا مجموعہ ''خطبات خورشید ملت (ڈوجھا حصہ)'' کوں ۲۰۱۰ء دے بعد ۲۰۱۵ء وچ ڈوجھی واری شائع کیتا گئے۔

غلام قادر بزدار بلوچ دی کتاب ''حق دا سوجھلا'' (۱۴۱ص) بزدار بلوچ پبلی کیشنز، تونسہ شریف (ڈیرہ غازی خان) توں شائع تھئی۔ جیندے وچ اسلامی، اصلاحی تے اخلاقی نظمیں کوں پیش کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ قرآنی تعلیمات دے حوالے نال لکھیں ہوئیں نظمیں وچوں ''والدین دی خدمت'' دے عنوان نال سورۃ بنی اسرائیل دے آیت ۲۳ تے ۲۴ دا منظوم ترجمہ ڈیکھو:

عبادت صرف میڈی کر! اے فرمیندے خدا سائیں
ادب پیو ما دا لازم ہے ادا کر زندگی تائیں
بڈھیپے کوں ڈوہیں اپڑن کہ ہک اپڑے بھلانویں نہ
کی بیشی کوئی تھیوے توں جھٹکاں ڈے الانویں نہ
توں کر پیو ما دی خدمت ، منگ انھیں کیتے دعا ہر دم
میڈا مالک انھیں تے بھیج رحمت دے ڈوا ہر دم

2016ء

شبیر شوکت سعیدی دا نعتیہ مجموعہ ''ڈوجگ داوالی'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے جیندے وچ نعت دے کئی رنگ پاتے ویندن جیندے وچ نعت دے روایتی رنگ دے نال نال ڈوہڑے دے رنگ وی شامل ہن۔ انھیں رنگیں وچ نعت دا ہک شعر نمونے کیتے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

ایندے در کوں توں چھوڑیں نہ ، اِتھوں منہ اپنا موڑیں نہ
بکیا مل مصطفیٰ جینکوں سمجھ اوکوں خدا مل گئے

فیض محمد سندھڑ دی تخلیق "میم محمد مختار محبوب" (۸۲۔ص) انصاری بک سنٹر لیہ دی پیشکش ہے۔ایں کتاب وچ مولود شریف تے نعتیہ ڈوہڑے نویکلی سنجاݨ رکھیندن مثال دے طور تیں ہک ڈوہڑے وچ پیغمبرؐ دی شان بیان کریندیں لکھیے:

ہک لکھ چوی ہزار پیغمبر دا میڈا میم کریم سرتاج اے
عرشیں فرشیں ہر جا اُتے ایں سوہݨے دا راج اے
اے رحمت پاک سراپا ہے ایندا ہر کوئی تاں محتاج اے
فیض جہیں مجرم بخشے ویسن بس لاج والے کوں لاج اے

عارش گیلانی دا مجموعہ کلام "رب دیاں جھالاں" (۱۱۶۔ص) اردو سخن چوک اعظم (لیہ) دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔ایں مجموعے وچ دینی ادب دیاں کئی ونکیاں پاتیاں ویندین۔ ابتدا احمد توں کیتی گئی ہے۔اوندے بعد ہک حصہ نعت شریف کیتے وقف کیتا گئے۔ترئیجے حصے وچ قصیدہ، نوحہ تے سلام شامل ہن۔چوتھے ونڈے کوں مسدس دا عنوان ڈتا گئے۔اتے پنجواں رنگ "قطعات" دا وی ایں کتاب دا حصہ ہے۔"مسدس" دے حصے وچوں "ساڈا ہاں ٹھردے" دے عنوان نال لکھیا گیا کلام نمونے کیتے پیش ہے:

اے پاک نبیؐ دی محفل ہے اِتھ جو لنگھ آئے ساڈا ہاں ٹھردے
کئی تسبیح پاک درود پڑھے الحمد الائے ساڈا ہاں ٹھردے
کئی نعت سنائے ساڈا ہاں ٹھردے صلواۃ سنائے ساڈا ہاں ٹھردے
اے ذکر اذکار دی محفل ہے آ لذتاں چائے ساڈا ہاں ٹھردے
یٰسین دے سہرے اوڑھ مزمل طٰہٰ تاج پوایا ہے
رب اکبر عربی سرورؐ دا خود عید میلاد منایا ہے

فرید ساجد لغاری دے منظوم سرائیکی ترجمے کوں "مناجات معصومین" (۱۲۲۔ص) دے عنوان نال دامان پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپݨ دا موقع ملیے۔امامیں نال منسوب دعائیں دے منظوم سرائیکی ترجمے وچ حمد، مناجات طلب حوائج، مناجات استغاثہ، مناجات طلب

Scanned with CamScanner

رزق، مناجات استعاذہ، مناجات طلب توبہ، مناجات طلب حج، مناجات کشف ظلم، مناجات شکر، مناجات طلب خیر، مناجات سفر تے مناجات کمیل شامل ہن۔ دعائیں دے ایں خزانے وچوں "دعائے کمیل" دے ہک بند دا منظوم ترجمہ نمونے کیتے پیش ہے:

اول کنوں اول ہئیں توں کامل تیڈا ہے نُور دل
آخر کنوں آخر تلک ہے عفو تیڈے دا دخل
ایہ عبد ہے عاصی تیڈا ہاں کڈھ وسب ہاں بے عمل
عصیاں بغیر اے لم یزل نہ کول میڈے کوئی سمل
عصیاں کنوں عاصی کوں توں اللہ رہائی دان کر
میں ہاں غضب وچ مبتلا منزل میڈی آسان کر

حافظ غلام شبیر کھوکھر اویسی دی مرتب کیتی کتاب "میم دے موتی" (۱۵۳۔ص) ۲۰۱۶ء دے جھیکو وچ سامنے آئی۔ سرائیکی، پنجابی تے اردو دیاں قدیم نعتاں دی اے کتاب لجپال نعتیہ ادارہ خان پور توں شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ شامل ہر نعت توں پہلے شاعر دا مختصر جھیاں تعارف ڈتا گیئے۔ چک نمبر 35 رشید آباد تحصیل لیاقت پور ضلع رحیم یار خان دے شاعر منشی محمد رمضان بے خود دی نعت وچوں ہک چونواں شعر پیش ہے:

ہُنڑ بدل ڈے سوہنا لیکھ میڈے کر معاف گناہ نہ ڈیکھ میڈے
بھلوے تھیوں چنگے لیکھ میڈے ایویں فضل تیڈا بت چھندی رہیم

2017ء

محمد شفیع احمد اٹی نقشبندی دی طرفوں سیرۃ النبیؐ دے حوالے نال ہک ضخیم کتاب "آمنہ دا لعل" (۵۶۸ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایں توں پہلے ایں عنوان نال مختصر جھیں کتاب ۱۹۸۷ء وچ پیش کیتی گئی ہئی۔ بھل شفیع احمد اٹی اپنے موضوع دی مناسبت نال ایندے وچ ڈھیر سارے اضافے کر کے اینکوں اصلوں نواں روپ ڈے ڈتے۔

مرثیہ دے چار قدیم تے مہاندرے شاعراں سید علی شاہ چھینوی (وفات ۱۹۰۷ء)، مولوی نذر حسین ترک (وفات ۱۹۴۴ء)، مولوی غلام علی لنگاہ (وفات ۱۹۵۳ء) تے شہزادہ خادم

Scanned with CamScanner

حسین چھینوی (وفات ۱۹۵۸ء) دے کھنڈے پُنڈے کلام دی گول پھول دے بعد صفدر کربلائی "دبستان کچھی" (۴۶۴۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے۔ اردو سخن پاکستان (چوک اعظم) دی طرفوں شائع تھیون والے ایں رثائی ادب کو علمی تے ادبی حلقیں وچ ہتھو ہتھ گھدا گئے۔ ایں کتاب وچ او ہو کلام شامل کیتا گئے جیڑا صفدر کربلائی دی رسائی تیں ہئی۔ تدوین دے ایں کم دے نال نال شاعراں دے احوال کوں وی کتاب دا حصہ بنایا گئے۔

"انجیل مقدس دے سرائیکی ترجمے" (ص ۵۲۸) شوکت مغل دی مرتب کیتی انجھی کتاب ہے جیڑھی نصابی ضرورت کوں پورا کرن کیتے فوٹو سٹیٹ چھاپے دے طور تیں محدود تعداد وچ سامنے آندی ہوگئی ہے۔ ایں کتاب دا عنوان، ضابطے دا صفحہ تے "انجیلاں دے سرائیکی ترجمیاں دی تاریخ" دے عنوان نال پیش کیتا گیا دیباچہ کمپوز کرایا گئے۔ جیڑاں جو "انجیل مقدس متی"، "انجیل مقدس مرقس"، انجیل مقدس یوحنا" تے "انجیل مقدس لوقا" دے ترجمے مشن پریس امرتسر دے چھاپیں نال سامنے آون والیں کتابیں توں فوٹو کاپی کرائی ہوگئی ہے۔ ایں طرحاں انھیں ترجمیں دی اہمیت دا اندازہ لایا ونج سگدے۔

مولانا خورشید احمد فیضی دیں سرائیکی تقریریں دا مجموعہ "خطبات خورشید ملت" (۲۶۴ص) دا تریجھا حصہ جھوک پبلشرز ملتان توں ایں سال شائع تھئے ایں توں پہلے ایں عنوان نال ڈو حصے چھپ کے سامنے آ چکن۔ ایں تریجھے حصے کوں قاری سعید احمد محسنی قادری دی تالیف دے طور تیں پیش کیتا گئے۔

اختیار جوہر عمر کوٹی دی نعتیہ تخلیق "کھنڈ گئی روشنی" (۶۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش دے طور تیں سامنے آئی۔ جیندے وچوں نمونے دا بک بند ہے:

تجھ کوں بچھوں ولاویں چن توڑ کے ڈکھاویں
توں نور ہئیں خدا دا توں معجزے ڈکھاویں

پتھر وی کلمہ پڑھدے تیں جو نظر چا بھالی

محمد فیاض ثابت سہروردی دی کتاب "جانِ جاناں" (۱۱۲۔ص) اردو تے سرائیکی دیں نعتیں دا مجموعہ ہے۔ تہذیب انٹرنیشنل پبلی کیشنز بہاول پور توں سامنے آون والے ایں مجموعے وچوں نمونے دا سرائیکی کلام ہے:

Scanned with CamScanner

نور حضور دے ویلے آیو سارے جگ کوں آ چکایو

ہیڈی پیاری ہے پربھات کملی والڑے آ

ہُن وی کرم دی پاؤ جھات کملی والڑے آ

محمد عرفان سبقت دی کتاب ''نعتیہ کلام'' دے عنوان نال شائع تھیوں دا پتہ لگے۔ ایندے نال نال ارشاد ڈیروی دی مذہبی شاعری ''پیام قلندر'' (۱۲۰۔ص) دے عنوان نال چھپ کے سامنڑے آئی ہے۔ جیندے وچ نعت، مرثیہ، نوحہ، قصیدہ تے منقبت جھیاں وکھیاں پاتیاں ویندین۔ نمونے دے طور تیں ہک سرائیکو وچ مرثیے دا رنگ ڈیہدے ہئیں:

پُتر جوان ڈُرے مقتل دو پیوے کاں اندھارا

کیویں لاش تے پہنچا ہوسی زخمیں توں بھرپور

پترا کھیں دا ٹور

منکیرہ نال گانڈھار کھنڑ والے شاعر مقبول ذکی مقبول دا مجموعہ کلام ''سجدہ'' (۱۷۲۔ص) دے عنوان نال اردو سخن چوک اعظم (لیہ) دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے۔ ایں مجموعے دے کلام کوں ۸ حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلا حصہ ''حمدیہ کلام''، ڈوجھا حصہ ''نعتیہ کلام'' تے تریجھا حصہ ''میلاد مبارک'' دے حوالے نال پیش ہے۔ جیڈاں جو چوتھا حصہ ''سلام یا حسینؑ'' تے پنجواں حصہ ''منقبت'' دی نمائندگی کریندے۔ چھیواں حصہ ''مسدس''، ستواں حصہ ''ڈوہڑے'' تے اٹھواں حصہ ''قطعے'' دے عنوانیں ہیٹھ مذہبی شاعری دے کئی رنگ نشابر کریندن۔ انھیں اٹھ حصیں دے نال نال چھیکوتیں ''دعا'' دے عنوان نال نظم دی ایں کتاب دا حصہ ہے۔ ایں کتاب وچ غیر منقوط شاعری دی کوشش وی کیتی گئی ہے۔ جیویں جو نمونے دا ہک شعر ہے:

حُر کوں ارم ملی ہے مولا دے کولوں آ کے

وکھری عطا دے در دے اطوار کوں سلا م اے

خادم حسین فوجی دے ڈو مجموعے ''تیریں تے معراج'' (۶۴۔ص) تے ''سلطان نینوا'' (۶۴۔ص) ایں سال شائع تھیوں والے دینی ادب دی نمائندگی کریندن۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیوں والے اے مجموعے حسینیت کوں زندہ رکھنڑ دیاں بھرویاں کوششاں دا حصہ ہن۔ ''سلطان نینوا'' وچوں نمونے دا ہک قطعہ ہے:

Scanned with CamScanner

حسینؓ کربل دے بن وچالے نبیؐ دے ویں کوں بچیندا رہ گئے
تے بدلے ویں دے اے کربلا وچ جوان بچڑے وی پڑیندا رہ گئے
ہے فوجی خادم تاریخ واضح حسینؓ صبریں دی حد مُکائی ہے
چراغ آپنے بجھا بجھا کے اے شمع حق دی بلیندا رہ گئے

حاجی عید احمد دھریجہ دی مرتب کیتی کتاب ''لجپال محمدؐ مدنی'' (۶۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ ایں کتاب وچ دھریجہ نگر (خان پور) دے نعت گو شاعریں دا کلام کٹھا کیتا گئے۔ کلام توں پہلے شاعراں دا مختصر تعارف وی کتاب وچ شامل کیتا گئے۔ نمونے دے طور تیں مہاندرے شاعر غلام محمد عادل دھریجہ دے کلام وچوں ہک بند پیش کیتا ویندا اے:

جیرھیاں نال رلیاں اوہے ول نہ ولیاں
اوندے رنگ جو ڈھلیاں تھیاں بھاگ بھلیاں
مدینے دیاں گلیاں جنھیں آن ملیاں
جنھیں لذتاں چکھیاں ہوں مدوی نظر دیاں
کراں چاکریاں وچ محمدؐ دے در دیاں

عزیز شاہد دی کتاب ''سلسلے سلونی دے'' (۲۰۰) ایں سال پڑ وجھی واری چھپ کے سامنے آئی۔ اے پڑ وجھا ایڈیشن ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے۔

Scanned with CamScanner

ڈوجھی پوڑی

Waqar Aslam
0306 - 1446635

زبان تے زباندانی

Scanned with CamScanner

1993ء

اختر حسین خان دامرتب کیتا ہویا ''سرائیکی قاعدہ'' ایں سال دے چھیکو اچ چھپ تے سامنے آئے۔ خوبصورت ٹائیٹل دا اے قاعدہ سرائیکی سوچ قبیلہ، ملتان شائع کیتے۔ ایندے وچ حروف تہجی کنوں ثقافتی رنگ دے لفظ بنا وݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ہرناں دے نال نال اوندا انگریزی ناں وی شامل کیتا گئے۔ قاعدے دے چھیکو تیں موسم، ڈیہاڑے، سہتاں تے گنتری دی طریقے وی شامل ہن۔

1994ء

جمشید احمد کمتر رسولپوری دی کتاب ''سرائیکی ساڈا اساہ'' ایں سال دی پیش کش ہے۔ ایندے وچ سرائیکی دے منڈھ پاندیاں روایتاں دے علاوہ سرائیکی گرائمر وچ مصدر، اسم صفت، متضاد لوظ، واحد جمع، مذکر مونث، سابقے لاحقے، اسم، حروف جار، صیغے یا گردان، فعل تے اوندیاں ونتیاں تے صفت ذاتی دے درجیں دی تفصیل پیش کیتی گئی ہے۔ سرائیکی وسیب بارے کجھ معلومات وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

سرائیکی زبان بارے ڈو جھی اہم کتاب حاجی رانا سردار احمد سعید دی لکھت ''سرائیکی زبان معہ اکھاݨ'' ہے۔ داراب پور تحصیل جلال پور پیر والا ضلع ملتان توں چھپݨ والی ۳۴۴ صفحیں دی ایں کتاب اچ سرائیکی زبان دے ٹھیٹھ لفظیں دا ورتارا، ہک ہک لفظ دی وکھری وتی دے فقرے جیندے نال لفظیں دے انج انج معنے واضح تھیندن۔ مشکل لفظیں دے مترادف لفظ، متضاد الفاظ تے اکھاݨاں شامل ہن۔ ایں کتاب وچ سرائیکی زبان دے مٹھوے لفظیں کوں جیویں کٹھا کیتا گئے جیکر انھیں کوں تحقیق دے اصولیں دے مطابق ترتیب ڈیتا ویندا تاں اے کتاب ایں توں ہوں چنگی شکل وچ پیش کیتی ونج سگدی ہئی۔

سرائیکی زبان کوں اگوں نہاں کرݨ سانگے زبان دے اکھراں دی سنجاݨ ہوں ضروری ہے۔ کیوں جو سرائیکی بولݨ والے پڑھیے لکھیں دی اکثریت وی اینجھے ویلھے سرائیکی زبان کوں صحیح طریقے نال لکھ پڑھ نہیں سگدی۔ ایں سانگے تے خاص طور تیں ہالیں کاݨ سرائیکی قاعدے دی ضرورت ہوں اہم ہے۔ ایں ضرورت کوں پورا کرݨ سانگے سرائیکی زبان دے ماہر لسانیات پروفیسر شوکت مغل ''سرائیکی قاعدہ'' مرتب کیتا۔ شوکت مغل پہلے وی سرائیکی قاعدہ مرتب کیتا ہا مگر

Scanned with CamScanner

ایں قاعدے دی انفرادیت اے ہے جو ایندے وچ سرائیکی لفظاں دا انگریزی ترجمہ وی شامل کیتا گئے۔ ایں سال دلشاد کلانچوی دی کتاب ''سرائیکی لسانیات'' داڈو وجھا ایڈیشن اکادی سرائیکی ادب بہاول پور چھاپے۔

1995ء

شوکت مغل دا ''سرائیکی قاعدہ'' پچھلے سال شائع تھیا تاں اوندی مانگ دی وجہ توں بہوں تکھے ڈو وجھا ایڈیشن وی شائع کیتا گیا ہا۔ ایں واری وی ایں قاعدے دا ترجھا تے چوتھا ایڈیشن شائع تھیوے۔ چوتھے ایڈیشن کوں رنگین چھاپ ڈیوݨ دی وجہ توں بیادی پسند کیتا گئے۔ قاعدے دے بعد ''سرائیکی دی پہلی کتاب'' وی چھپ گئی ہے جینکوں راہی گبول تے قاصر فریدی رل کے پیش کیتے۔ ایں کتاب دے ڈو حصے ہن۔ پہلے حصے کوں ''سرائیکی قاعدہ'' اتے ڈو وجھے حصے کوں ''پہلی کتاب'' آکھیا گئے۔ کتاب والے حصے وچ بالیں کیتے نظماں، سبق تے گنڑی کوں پیش کیتا گئے۔ ''سرائیکی زبان'' دے ناں نال اختر علی خان بلوچ دا مقالہ وی ایں سال شائع تھئے۔ جیندے وچ سرائیکی زبان دی تاریخ، ثقافت، ادب تے علاقے دے بارے وچ بحث کیتی گئی ہے۔

1996ء

ایں سال شوکت مغل دی کتاب ''سرائیکی محاورے'' سامنے آئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ حروف تہجی دی ترتیب نال ڈیتے ہوئے ترائے ہزار دے لگ بھگ محاورے تے انہاں دے اردو وچ معنے ڈیتے گھن۔ شوکت مغل ایں کتاب کوں ''حصہ اول'' داناں ڈیتے جئیں کنوں ظاہر تھیندے جو ایں موضوع تیں انھیں دی گبول پھول جاری ہے۔ کیوں جو تحقیق وچ کجھ وی حرف آخر نئیں ہوندا۔ محاوریں دی وضاحت سانگے کتھائیں کتھائیں اینجھے شعر وی شامل کیتے گھن جنہیں وچ انھیں محاوریں کوں ورتیا گیا ہا۔

لسانیات دے حوالے نال سید ناصر عباس رضوی دی اہم کتاب ''بولی بھوم دی سنجاݨ'' وی ایں سال دا سرمایہ ہے۔ جھوک پبلشرز دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں اساں چار حصیں وچ ونڈ سگدے ہائیں۔ پہلے حصے وچ بولی بھوم (لسانیات) دی وضاحت تے شاخاں ڈسایاں گھن۔ ڈو وجھا حصہ بولی دے علاوہ سرائیکی بولی دے تاریخی جائزے دے متعلق ہے۔

Scanned with CamScanner

ترجمے حصے وچ سرائیکی تے پنجابی دے واضح فرق دی ہوں سوہنی وضاحت ڈسن وچ آندی ہے۔ کتاب دا چوتھا حصہ سرائیکی لکھت دے سرکڈھویں مسئلیں کوں ویلے سر نال نمٹاون دے توجہ ڈیندے۔ مجموعی طور تیں اے کتاب علمی تے سائنسی انداز دی اہم لکھت ہے۔ جیندے وچ پاتے ونجن والے تکتے سرائیکی لکھاریں کوں معیاری زبان دی سنجاݨ دا احساس ڈیندن۔

کہیں وی زبان کوں جنیں ویلے لکھت وچ آندا ویندے تاں اوں زبان دے ابتدائی قاعدے پہلی پوڑی دا کم ڈیندن۔ ایں سال جنھاں شوکت مغل دے سرائیکی قاعدے دے نویں ایڈیشن شائع تھین اُنھاں خواجہ فرید اکیڈمی آف ادبیات دی طرفوں پیرزادہ معین الدین قریشی دا ترتیب ڈتا ہویا ''معین العلم آسان سرائیکی اردو، انگریزی قاعدہ'' وی پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ سرائیکی لفظیں کوں اردو تے انگریزی معنیں نال پیش کیتا گئے۔

قاعدہ پڑھاوݨ دے بعد چھوٹیں جماعتیں دیں کتابیں دی لوڑ وی ہوندی ہے۔ ایں کم دا ذمہ پچھلے سال توں گبول تعلیمی ادارہ بھونگ شریف چاتا ہوئے۔ پچھلے سال ''سرائیکی دی پہلی کتاب'' متعارف کرائی، گئی ہی تاں ایں سال ہک قدم اگوں نہاں کریندیں ہوئیں غلام حسین راہی گبول ''سرائیکی دی ڈوجھی کتاب'' دان کیتی۔ ایں کتاب وچ کئی نظمیں دے علاوہ اسلامی، اخلاقی تے تاریخی سبقیں دے نال نال کجھ کہاݨیاں وی پیش کیتیاں گھین۔

1997ء

خلیل احمد شودا مستوئی دا مرتب کیتا ہویا ''سرائیکی قاعدہ'' ایں سال پہلی واری چھاپیا گئے جیندے وچ ہر اکھر (حرف) دے چھی چھی لفظ بݨائے گھین تے آخر وچ سرائیکی زبان دے وادھو اکھریں دیاں وکھریاں مشقاں وی شامل کیتیاں گھین۔ ایویں مشتاق حسین کاظمی دے سرائیکی قاعدے ''تعلیم الاطفال'' دے چھپݨ دا وی پتہ لگے۔ شوکت مغل دا ''سرائیکی قاعدہ'' تے پیرزادہ معین الدین قریشی دا مرتب کیتا ہویا ''معین العلم آسان سرائیکی اردو انگریزی قاعدہ'' وی ایں سال نویں ایڈیشن دے طور تیں سامݨے آئن۔

'سرائیکی محاورے اور ضرب الامثال'' سیدہ انجم گیلانی دی سوہݨی کوشش ہے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی اکھاݨاں تے محاورے رلیے ملیے ہوئے ڈتے ہوئن۔ نال نال اردو ترجمہ تے کتھائیں وضاحت سانگے سرائیکی شعر وی پیش کیتے گھین۔ ایں کتاب دے محاورے تے اکھاݨ

Scanned with CamScanner

حروف تہجی دی ترتیب نال مرتب کیتے گئین۔ سرائیکی زبان تے اوندے تاریخی پندھ دے بارے وچ عبدالحمید عتیق فکری دی معروف کتاب ''العتیق العتیق'' کوں پڑھی واری شائع تھیوݨ دا اعزاز حاصل ہے۔ علامہ عتیق فکری دی اے کتاب سرائیکی پڑھݨ لکھݨ والیں کیتے ہوں اہم ہے جیندے نایاب تھیوݨ دے بعد ول چھپݨ نال سب توں زیادہ فائدہ سرائیکی دے طالبعلماں کوں تھیسی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی زبان تے ادب دی قدیم تاریخ دے علاوہ گرائمر دی شامل ہے۔

1998ء

شوکت مغل ایں سال پڑھوا اہم موضوع کتابی شکل وچ پیش کیتین۔ انھیں وچ ''سرائیکی املا دے مسئلے'' وچ املا دی یک رنگی ہوݨ بارے گالھ مہاڑ کیتی گئی ہے اتے ''اردو سرائیکی مترادف'' وچ اردو دیاں علمی، ادبی تے تنقیدی اصطلاحواں تے لفظاں کوں سرائیکی دا چولا پوا کے سرائیکی لکھاریاں کیتے سہولت پیدا کیتی گئی ہے۔

بشیر احمد بھائیہ دی کتاب ''سرائیکی قواعد تے زباندانی'' دا پڑھوا ایڈیشن ایں سال چھپے۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی پیشکش دے طور تیں سامݨے آوݨ والی ایں کتاب وچ ڈھیر سارے وادھے گھاٹے کر کے اینکوں واقعی نواں ایڈیشن بݨاڑ تا گئے۔

محمد دین گانگا دی کتاب ''سرائیکی تے انگریزی'' وچ انگریزی دے چوٹویں لفظیں دا اردو ترجمہ تے نال نال انھائیں لفظیں دا سرائیکی وچ ورتارا ڈ سایا گئے۔ علمی حوالے دے ایں کم دی گول پھرول بک اوکھا کم ہا جینکوں محمد دین گانگا بھاوݨ دی بھرویں کوشش کیتی ہے۔

1999ء

شوکت مغل دا ''سرائیکی قاعدہ'' ابتلا مشہور تھیا جو اوندے کئی ایڈیشن شائع تھی چکن۔ ایں سال دی ایں قاعدے کوں سامݨے آندا گئے۔ بھونگ شریف توں راہی گبول سکول دے بالاں کیتے سرائیکی کتاباں لکھݨ دا منڈھ بدھا ہا تاں اے دی خاص مشہور تھیاں۔ ایں سال انھیں ''سرائیکی دی ترتجھی کتاب'' (32۔ص) کوں پہلی واری تے ''سرائیکی دی پہلی کتاب'' (32۔ص) کوں پڑھی واری سامݨے آندا۔ گبول سرائیکی تعلیمی ادارہ بھونگ شریف دی طرفوں شائع تھیوݨ والیں انھیں کتابیں کوں نصابی ضرورت دے مطابق تحریر کرݨ دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

رحیم یار خان توں تعلیم بالغاں دے سلسلے وچ نیو لائف سنٹر دی طرفوں سرائیکی اچ تعلیم بالغاں کیتے" ترائے کتاباں "کتاب 1(72۔ص)، کتب 2(84۔ص) ، کتاب 3" (84۔ص) دی اشاعت دا پتہ لگے۔

ماڑہ احمد انی ڈیرہ غازی خان دے بزرگ شاعر تے ادیب اکرم قریشی دی تالیف تے تصنیف "ادب تے عروض" (16۔ص) وچ علم عروض کوں موضوع بنایا گئے۔ جیندے وچ سرائیکی زبان دیں 24 بحریں وچ وضاحت کیتی گئی ہے۔ ہر بحر کوں مثالیں نال واضح کرنڑ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ عروض دے حوالے نال اکرم قریشی دی لکھت "غزل کافی" (16۔ص) کوں ایں سال پڈ وجھی واری چھاپیا گیا۔

ڈیرہ غازی خان توں اعجاز ڈیروی دی کتاب "سرائیکی اکھانڑ" (48۔ص) دانواں ایڈیشن شائع تھئے جیندے وچ مشہور اکھانڑ شامل ہن۔

2000ء

شوکت مغل دیاں پڈ واہم کتاباں ایں سال سامنڑے آئن۔ ہک کتاب "آمد نامہ جدید المعروف سرائیکی مصادر" ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیونڑ والی وڈے سائز (384۔ص) دی ایں کتاب وچ سرائیکی زبان دے اڈھائی ہزار توں ودھ مصادر اپنڑے معنیاں، حاصل مصدراں تے مشتقات نال شامل ہن۔ طویل مقدمے وچ شوکت مغل مصدر تے اوندے نال مطابقت رکھنڑ والیں اصطلاحواں دی وضاحت کیتی ہے۔ ٹھیٹھ مصادر دی وضاحت کیتے کئی شاعریں دے شعر دی نمونے دے طور تیں پیش کیتے گھین۔ ہر صفحے دے چار کالم بنائے گھین۔ پہلے کالم وچ مصدر پڈ وجھے کالم وچ معنے، ترئیجے کالم وچ حاصل مصدر تے چوتھے کالم وچ اوں مصدر توں نکلنڑ والے مشتقات کوں تفصیل نال پیش کرنڑ دی کوشش کیتی گئی ہے۔

شوکت مغل دی پڈ وجھی کتاب "سرائیکی نامہ" (328۔ص) دی جھوک پبلشرز ملتان دے ونڈے وچ آئی ہے۔ جیندے وچ سرائیکی زبان دیاں اصطلاحواں تے ترکیباں کوں مختلف عنوانیں دے حوالے نال بیان کیتا گئے۔ کتاب دے شروع وچ پڈ سیا گئے جو ایں کتاب کوں سامنڑے گھن آونڑ دا سوب مرکزی اردو بورڈ (موجودہ اردو سائنس بورڈ) لاہور دا مترپ ہلے۔ کیوں جو ایں ادارے ایں انداز دیاں کتاباں پڈ وجھیں پاکستانی زبانیں بارے تاں لکھوایاں پر سرائیکی نال

Scanned with CamScanner

مترائی ماہ دا ورتارا کیا گیا۔ ایں کتاب وچ سماجیات، انسانیات، قدرتیات، حیوانیات، لسانیات، تفریحات، کھیتی باڑی، خانگی اشیائے ساختہ تے متفرقات دے عنوانیں نال ڈاہ حصیں وچ ونڈ کے اصطلاحواں تے ترکیباں دی وضاحت کیتی گئی ہے۔

نیو لائف سوسائٹی رحیم یار خان دی طرفوں سرائیکی قاعدہ نمبر 1 (88۔ص)، سرائیکی قاعدہ نمبر 2 (88۔ص) تے سرائیکی قاعدہ نمبر 3 (63۔ص) کوں ایں سال ڈو جھمی واری چھاپیا گئے۔

2001ء

شوکت مغل دی ''سرائیکی اردو لغت'' (176۔ص) دی اشاعت اکویہویں صدی دے شروع وچ اہم پیشرفت ہے۔ وڈے سائز وچ ڈو کالمی چھپی ہوئی ایں کتاب کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں خصوصی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آندا گئے۔ ایں لغت دی ابتدائی ترتیب ای او برائن 1881ء وچ رومن سرائیکی وچ کیتی تے ہُنڑ سرائیکی رسم الخط وچ شوکت مغل دی نویں ترتیب سرائیکی لکھنڑ پڑھنڑ والیں کیتے کہیں سُوکھڑی توں گھٹ کائنی۔

بھٹی پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں عبداللطیف بھٹی دا تالیف کیتا ''سرائیکی قاعدہ'' شائع تھیا۔ اے قاعدہ آپنڑے سوہنڑپ دی وجہ توں ایں سال دے اشاعتی سلسلے وچ خاصا اہم ہے۔ ایں قاعدے وچ پنج دی بجائے ست وادھو سرائیکی اکھر شامل کر کے اے بحث ہک واری دل چھوڑو ونجن سرائیکی دی ترویج وچ خاطر خواہ فائدہ نہ ڈے سگسی۔ بہر حال عبداللطیف بھٹی سرائیکی لسانیات دی پہلی پوڑی تیں قدم رکھیے۔ اے گالھ تعریف دیے قابل ہے۔

سوجھلا پبلی کیشنز تونسہ شریف دی طرفوں زبیر احمد دی کتاب ''حرف حمیل'' (168۔ص) چھپ کے سامنڑے آئی۔ ایندے وچ کجھ چوڑیں انگریزی لفظیں دا پندھ تے پچھوکڑ پیش کریندیں ہوئیں حروف تہجی دی ترتیب نال ''A'' توں ''Z'' تائیں دے کجھ لفظیں تے اصطلاحیں دا سرائیکی ترجمہ تے وضاحت انسائیکلو پیڈیا دے انداز وچ شامل ہے۔ جیویں جو ہک اصطلاح "Man of Straw" دی وضاحت کجھ ایں طرح کیتی گئی ہے:

''کمزور بندہ، بے اعتبار بندہ، بھکو، ڈکھاوے دا تریہ۔ ایندا بنیادی معنی کوڑا گواہ تھیندے۔ پرانے زمانے وچ وکاؤ گواہ عدالتیں

دے باہر وکھڑے ہوندے ہن تیں اوہنٹی خاص سنجان واسطے اپنی جتی
وچ لکھ پوڑ کھڑیندے ہن۔ جیہڑے بندے کوں ٹوڑا گواہ لوڑھ
پووے ہا۔ اوکھ دی نشانی گول کے کہیں نہ کہیں 'مین آف سٹرا' نال
رابطہ کر گھندا ہا"

2002ء

1881ء وچ سامٹے آونڑ والی او برائن دی جگ مشہور کتاب "Glossary of the Multani Language" کلیدی حیثیت رکھدی ہے۔ ایں کتاب کوں جے ولسن تے پنڈت ہری کشن کال دی کاوش نال ویہویں صدی دے شروع (1903ء) وچ ہک واری ول چھاپیا گیا۔ اوندے بعد پوری ویہویں صدی لنگھ ونجڑ دے باوجود ایں کتاب دا نواں ایڈیشن سامٹے نہ آسکیا۔ ہک صدی پہلے چھپڑ والی کتاب نایاب تھی ونجڑ دی وجہ توں مُدا میں توں اینکوں نویں سروں چھپ کے سامٹے گھن آونڑ دی لوڑ محسوس کیتی ویندی پئی ہئی۔ شوکت مغل ایں اہم کتاب کوں نویں سروں سامٹے گھن آونڑ وچ کامیاب تھی گھین۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامٹے آونڑ والی ایں کتاب کوں نویں کمپوزنگ نال چھپڑ دا اعزاز حاصل ہے۔

شوکت مغل دی کتاب "سرائیکی دیاں خاص آوازاں دی کہانی" (176۔ص) دی ایں سال دیں اہم کتابیں وچ گنج سکدی ہے۔ کیوں جو وادھوا کھریں دے حوالے نال "پنج" تے "ست" آوازیں دی گالھ شروع توں ٹردی آندی ہے۔ شوکت مغل آپنڑی تحقیقی کاوش نال اے گالھ سمجھاونڑ دی کوشش کیتی ہے جو زبان تے ادب نال گانڈھار کھنڑ والیں دی اکثریت "پنج" وادھوا کھر لکھنڑ تیں رضا مند ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیونڑ والی ایں کتاب وچ سرائیکی رسم الخط بارے انویہویں تے ویہویں صدی وچ سرائیکی دیاں خاص آوازاں دی کہانی شوکت مغل ہک وکیل دیں دلیلیں وانگوں پیش کرنڑ دی بھرویں کوشش کیتی ہے۔

2003ء

انویہویں صدی دے چھیکو وچ چھپڑ والی اینڈریور جیوکس دی رومن تے انگریزی وچ پیش کیتی گئی لسانیات دی اہم کتاب "Siraiki English Dictionary" کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں ایں سال شوکت مغل دی ڈتی ہوئی ترتیب نال نویں سروں

Scanned with CamScanner

چھاپیا گئے۔ ایں طرحاں پورے وسیب وچ نایاب تھی ویندی والی اہم کتاب ہک واری ول سامنے آ گئی۔

اینڈریو جیوکس دی لغت دی اہمیت پاروں لہو کے دور وچ سرائیکی لسانیات دے ماہر شوکت مغل ایں جگ مشہور لغت کوں سرائیکی رسم الخط وچ ڈھال کے ''سرائیکی لغت'' دے عنوان نال پیش کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی 462 صفحیں دی وڈے سائز دی ایں کتاب کوں پورے سوہنڑپ نال پیش کیتا گئے۔

سرائیکی زبان دے ذریعے شعریں دی شکل وچ فارسی زبان سکھاون کیتے اٹھارویں صدی دے چھیکو وچ سامنے آون والی مولوی خدا بخش جراح صابر تونسوی دی جانڑی سنجانڑی کتاب ''نصاب ضروری'' کوں ڈاکٹر محمد بشیر انور ابوہری ملتانڑی نویں سروں پیش کیتے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ پاتے ویندی والے 31 باب ہن تے ہر باب دے چھیکو وچ اوکھے لفظیں دے معنے تے تشریح شامل ہن۔

2004ء

ایں سال ''سرائیکی اکھاݨ'' دی ڈوجھی جلد وچ شوکت مغل 5000 توں ودھ اکھاݨ پیش کرݨ دے باوجود ترجھی جلد دا کم جاری رکھݨ دا فیصلہ کیتے۔ ڈوجھی جلد دے دیباچے وچ پہلی تے ڈوجھی جلد دے حوالے نال گالھ کریندیں ہوئیں شوکت مغل لکھدن:

> ''سرائیکی اکھاݨ دی پہلی جلد کوں آپݨیاں اوپریاں، بہتاں ساتھیاں، دانشوراں تے لسانی ماہراں نے ہوں پسند کیتا۔ سمھاں پُنھی تھی، واہ! واہ! کیتی۔ ہیندے نال میڈا حوصلہ ودھیا۔ ڈوجھی جلد دا کم میں جاری رکھا تے پوڑھی پوڑھی چڑھدیں، ڈاکے ڈاکے ودھدیں اے جلد مکمل تھی گئی پر ویلھ نہ پئی ملدی ہمی جوابکوں ترتیب ڈے کے پڑھا کوآں دے اگوں پیش کراں ہا۔ بہتاں دیاں فرمائشاں کوں ڈیہدیں ہوئیں ہُݨ میکوں اے کم ترجمی بنیاداں اُتے کرݨاں پئے گئے۔ ایں جلد دے آوݨ نال سرائیکی اکھاݨاں دی گڈری ڈاہ ہزار تھی گئی ہے۔''

روزنامہ ''خبریں'' ملتان دے ہفتہ وار ایڈیشن ''سرائیکی ادب'' وچ چھپن والے شوکت مغل دے پونجھا سبق ''آؤ سرائیکی پڑھوں تے سرائیکی لکھوں'' (136۔ص) دے ناں نال کتابی شکل وچ سامنے آ چکن۔ ایں کتاب دا دیباچہ سرائیکی دے نال نال انگریزی وچ وی پیش کیتا گئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون آلی اے کتاب نویں سروں سرائیکی پڑھن تے لکھن والیں کیتے ہوں سوہنا دگ پیش کریندی ہے۔

شوکت مغل دی کتاب ''قدیم اردو کی لغت اور سرائیکی زبان'' 1987ء وچ شائع تھئی ہئی۔ جیندے وچ ڈاکٹر جمیل جالبی دی ''قدیم اردو کی لغت'' وچ شامل سرائیکی لفظ لکھیڑے گئے ہن۔ ہُن اوہنہ کتاب دا اضافہ تھیا ایڈیشن ''قدیم سرائیکی اردو لغت'' دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں سوہنڑپ نال شائع تھئے۔ ایں ایڈیشن وچ کتاب داناں وناواں دی سب توں وڈی وجہ اے ہے جو ایں ایڈیشن وچ جتھاں ڈاکٹر جمیل جالبی دی لغت وچوں ہئے وی ہوں سارے لفظ کڈھ کے شامل کیتے ویگین اُتھاں مسعود حسین خان تے غلام عمر خان دی 1969ء وچ بھارت وچ مرتب کیتی ''دکنی اردو لغت'' وچوں سرائیکی لفظ وی اخذ کیتے ویگین تے انھیں ڈوہائیں لکتاں دے لفظاں کوں اپنج اپنج حصیں وچ کتاب دا حصہ بنایا گئے۔

سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شوکت مغل دی کتاب ''سرائیکی محاورے'' (حصہ اول) داڈو وجھا ایڈیشن دی ایں سال چھپ کے سامنے آئے۔ اے کتاب ایں توں پہلے 1996ء وچ شائع تھئی ہئی۔

شوکت مغل دے ''سرائیکی قاعدہ'' تے عبداللطیف بھٹی دے ''پہلا مکمل سرائیکی قاعدہ'' دے نویں ایڈیشن ایں سال سامنے آئن۔ ''مکمل قاعدہ'' دے عنوان نال ملک وارث ناہیج دی ہک قاعدہ پیش کیتے۔ جیندا رسم الخط انھیں اپنے طور تیں تخلیق کرن دی ہک کوشش کیتی ہے۔

2005ء

2005ء وچ سر جارج گریرسن دی 1915ء وچ چھپن والی سنجاپوں کتاب "The Siraiki Language" کوں شوکت مغل نویں سروں ترتیب ڈے کے "Lahanda Language" (400۔ص) دے عنوان نال سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع کرائی ہے۔

شوکت مغل دی کتاب ''سرائیکی زبان وچ کنایہ تے قرینہ'' (174۔ص) چوٹویں

Scanned with CamScanner

تے اہم موضوع کوں نشابر کیتے گئے ۔ جئیں کنیں پتہ لگدے جو کنایہ علم بیان دا او موضوع ہے جیندے وچ گالھ مرادی معنے وچ کیتی ویندی ہے تے قرینہ علم معانی دا حصہ ہے جیندے نال مطلب واضح کرنڑ دی کوشش کیتی ویندی ہے۔ شوکت مغل دی ایں کتاب وچ مختلف موضوعات دے حوالے نال سرائیکی کنایے تے قرینے دی فہرست پڈتی گئی ہے تے نال نال کنایہ دی وضاحت سانگے گالھ مہاڑاتے قرینہ کوں واضح کرنڑ سانگے کئی شعری حوالے وی پڈتے گھین۔

''سرائیکی محاورے'' حصہ دوم (264۔ص) شائع تھیونڑ نال شوکت مغل دے ایں کم کوں Set دی شکل مل گئی ہے کیوں جو ایں توں پہلے ایں حوالے دی پہلی جلد شائع تھی چکی ہے۔ پہلی جلد وچ ترائے ہزار دے لگ بھگ تے ڈوجھی جلد وچ پنج ہزار دے نیڑے تیڑے محاورے شامل ہن جئیں کنوں سرائیکی زبان دی وسعت دا پتہ لگدے۔

شوکت مغل دی سب توں سنجاپوں کتاب ''سرائیکی اکھانڑ'' (جلد اول) کوں ایں سال ڈوجھے چھاپے دے طور تیں سامنڑے آندا گئے جئیں کنوں ایں کتاب دی اہمیت تے ایندی ضرورت دا پتہ لگدے۔

2006ء

سرائیکی لسانیات دے حوالے نال 2006ء وچ چھپن والی محمد اسلم رسول پوری دی کتاب ''لسانی مضامین'' (90۔ص) لسانی تحقیق کوں اگوں نہاں کرنڑ دا سوہنب بنڑی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دا ڈوجھیں زبانیں نال گانڈھا ظاہر کرنڑ دے نال نال سرائیکی تے پنجابی کوں ڈو وکھریاں زباناں ثابت کرنڑ دی کوشش شامل ہے۔ سرائیکی پبلشرز رسولپور توں شائع تھیونڑ والی ایں کتاب دے چھیکو وچ مختلف زباناں، شخصیتاں تے اصطلاحواں بارے فرہنگ وی پیش کیتا گئے۔

لیہ (تھل) دے واسی تے دماغ دے جم پل امان اللہ کاظم دی کتاب ''کرن بُر'' (197۔ص) عثمان پبلی کیشنز لاہور توں چھپ کے سامنڑے آئی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دے چوڑیں اکھانڑ اردو شرح نال پیش کیتے گھین۔ اے اکھانڑ حروف تہجی دی ترتیب نال کتاب دا حصہ بنائے گھین۔ تشریح توں پہلے ہر اکھانڑ وچ شامل اوکھے لفظاں دا ترجمہ وی شامل ہے۔

گزریے کئی سالیں وچ سرائیکی لسانیات بارے منڈھلا کم کرنڑ والے غیر ملکی ماہراں

Scanned with CamScanner

دیں کتابیں کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں نویں سروں شائع کیتا گئے۔ انھیں کتابیں دے دیباچے شوکت مغل دے لکھیے ہوئن تے نظر ثانی وی اُنھاں کیتی ہے۔ انگریزی وچ لکھیے گئے اے دیباچے تے شوکت مغل دی اپٹیں کتابیں دے انگریزی دیباچے کٹھے کر کے مختار شاہ دے عنوان نال شائع PREFACES: Written by Shaukat Mughal کیتن۔ مختار شاہ دی مرتب تھئی ہوئی اے کتاب سرائیکی لسانیات وچ بہوں اہمیت رکھدی ہے۔

2007ء

محمد سعد اللہ کھتران دی لکھی ہوئی لغت ''پہلی وڈی سرائیکی لغت'' (۷۰۴۔ص) دے عنوان نال چھپی جینکوں شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی اشاعت دے حوالے نال بیکن بکس ملتان رلاہور چھاپ کے سامنے آندا۔ سرائیکی توں اردو وچ لکھی ونجن والی ایں لغت دے معاونین وچ ڈاکٹر روبینہ ترین، ڈاکٹر نعمت الحق تے اجمل مہار ابن اکبر دے ناں شامل کیتے بھین۔ کتاب دے چھیکو وچ ضمیمہ وی شامل ہے۔ ایں کتاب کوں سرائیکی لسانیات وچ اہم وادھا نیا وہنج سگدے۔ سرائیکی وچ پرائمری تعلیم دے حوالے نال ظفر لُنڈ دیاں ڈو کتاباں ''سرائیکی دی پہلی کتاب'' تے ''سرائیکی دی ڈوجھی کتاب'' شادن لُنڈ (ڈیرہ غازی خان) توں چھپن دا پتہ لگے جنھیں کوں وسیے دے لوکیں پسند کیتے تے پہلی ڈوجھی دے بالیں کوں پڑھاوݨ دا آہر وی کیتا گئے۔

2008ء

اختر وحید دی کتاب ''دُرو گوہر'' (۹۶۔ص) کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان ڈو جھے چھاپے دے طور تیں شائع کیتے۔ ایں کتاب دا پہلا چھاپہ ۱۹۵۲ء وچ کاشانہ ادب لوہاری گیٹ ملتان دی طرفوں سامنے آیا ہا۔ اختر وحید دی ایں کتاب وچ سرائیکی دی بجائے ملتانی درج ہے۔ کیوں جواوں ویلھے صرف سندھ دے علاقے وچ سرائیکی دا لفظ ایں زبان کیتے ورتیا ویندا ہا اَتے پورے وسیب دی زبان کوں باقاعدہ طور تیں سرائیکی نہ آکھیا ویندا ہا تے اے زبان علاقے دے حوالے نال مختلف ناویں نال سنجاتی ویندی ہئی اتے اوں ویلھے ساریں توں اہم ناں ملتانی سڈویندا ہا۔ ڈو جھے چھاپے دے چھیکو وچ شوکت مغل دیاں ڈو تیاں توضیحات وی شامل ہن۔ جیندے نال املا دیاں غلطیاں تے بُھل چُک دی تصحیح دے علاوہ حروف تہجی دیاں وضاحتاں کر کے ایں کتاب

Scanned with CamScanner

کوں ویلھے دے تقاضے دے مطابق بناون دی بھرویں تے شعوری کوشش کیتی ویندی ہے۔ اے کتاب دا مواد اوئیں دا اوئیں رہوندا پڑتا گئے تاں جو کوئی وی محقق سرائیکی زبان دے ارتقائی حوالے کوں پرکھ سگے۔

یُو اے سمرنوف (U.A. Smirnov) دی کتاب ''لہندی (سرائیکی) لینگویج'' (۱۷۶۔ص) کوں ۲۰۰۶ء وچ شوکت مغل دے تعارف نال سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھاپیا گئے۔ اے کتاب ۱۹۷۰ء وچ روسی زبان وچ سامنے آئی۔ ۱۹۷۵ء وچ E.H.Tsipan دا تھیا ہویا انگریزی ترجمہ تھیا ہاتے پاکستان وچ چھاپݨ دی ضرورت کافی مدت توں محسوس کیتی ویندی پئی ہئی۔ ۲۰۰۶ء وچ چھپ کے منظر تیں آوݨ نال انتظار دیاں اے گھڑیاں مُک گھین۔

شوکت مغل دی کتاب ''اردو میں سرائیکی زبان کے اہم نقوش'' (۴۰۰۔ص) سرائیکی اردو لسانی روابط دی اہم کڑی ہے۔ ایں کتاب کو پہلی واری ۱۹۹۰ء اچ چھاپیا گیا ہاتے ہُݨ اینکوں ڈوجھے چھاپے دے طور تیں جھوک پبلشرز ملتان سامنے آندے۔ ایں کتاب وچ اردو دے کلاسیکی ادب وچوں سرائیکی زبان دے نقش تلاش کیتے گھین۔ ایں سلسلے وچ ولی دے کلام، دیوان درد، دیوان میر، مثنوی سحر البیان، نظیر اکبر آبادی دی غزل، باغ و بہار، مذہب عشق، طرح دار لونڈی، رانی کیتکی دی کہانی، دیوان غالب، غالب دے خطوط تے نذیر احمد دی نثر نگاری وچوں گھدے گئے لفظ محاورے تے اکھاݨ کوں سرائیکی تراکیب دے حوالے نال پیش کیتا گئے۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب ''سرائیکی لسانیات'' (۱۶۰۔ص) کوں اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور دی طرفوں ہک واری ول شائع کیتا۔ ایم اے سرائیکی دے طالبعلمیں دی ضرورت کاݨ لکھی گئی اے کتاب ایں ادارے دی طرفوں پہلی واری ۱۹۹۰ء وچ چھپی ہئی۔ ایں کتاب وچ لسانی تحقیقاں تے ابتدائی لسانی نظریاں دے علاوہ اردو تے سرائیکی دے ماہرین دے نظریے دی شامل کیتے گھین۔

2009ء

ایں سال شوکت مغل ''سرائیکی اکھاݨ'' (۲۶۴۔ص) دی ترتیبھی جلد پیش کرڈتی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپݨ والی ایں جلد وچ پنج ہزار توں ودھ اکھاݨ ہووݨ پاروں سرائیکی زبان دے پندرھاں ہزار اکھاݨ دی گول پھول پوری تھئی جیندے نال ایں زبان دی وسعت

Scanned with CamScanner

ڈ ساون دا حق ادا کر ڈ تا گئے ۔ ترجمی جلد وچ پیش کیتے گئے اکھان ترائے کالم بنائے ، کھبن پہلے کالم وچ اکھان ڈ وجھے کالم وچ لفظی معنے یا اردو دی مترادف ضرب المثل اتے ترجمہ کالم ایں اکھان دے مفہوم کیتے وقف کر ڈ تا گئے ۔

محمد اسلم رسولپوری دی کاوش "سرائیکی دیاں آوازاں" (۳۸۔ص) وچ لسانی حوالے دا تجزیہ شامل ہے ۔ سرائیکی پبلی کیشنز رسول پور (جام پور) دی ایں اشاعت وچ زبان دا منڈھ تے پہلا وطن پہلی زبان دی ہجرت تے اولاداں ، افریقی زبانیں دیاں کجھ خصوصیات تے سرائیکی زبان دیاں ہُچکار آوزاں (ب ج ڈ گ) دی وضاحت پیش کیتی گئی ہے ۔

سید نور علی ضامن حسینی دی کتاب معارف سرائیکی (۲۲۴۔ص) کوں ایں سال ڈ وجھے چھاپے دے طور تیں سرائیکی ادبی بورڈ شائع کیتے ۔ ایں توں پہلے اے کتاب ۱۹۷۲ء وچ مصطفےٰ شاہ اکیڈمی احمد پور شرقیہ دی طرفوں چھاپی گئی ہی ۔ ایں کتاب وچ شامل سرائیکی زبان ، وطن تے تمدن دا تذکرہ خاص طور تیں سرائیکی دے طالب علمیں کیتے ہوں اہمیت رکھیندی ہے ۔

عاصمہ ظہور دی پیشکش "سرائیکی ، اردو ، انگریزی بول چال" (۹۶۔ص) لفظاں تے اصطلاحوں کوں خوبصورت انداز وچ ورتن دی بھروی کوشش ہے ۔ جھوک پبلشرز ملتان دی ایں اشاعت دے مواد کوں ترائے کالم اچ ونڈیا گئے ۔ پہلے کالم وچ سرائیکی ، ڈ وجھے کالم وچ اردو تے ترجھے کالم وچ انگریزی کوں شامل کیتا گئے ۔ جنھیں وچ لفظ ، فقرے تے اصطلاحاں کوں مختلف موضوعیں دی مناسبت نال تقسیم کر ڈ تا گئے ۔

شعبہ پاکستانی زبانیں علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اسلام آباد دی طرفوں شائع تھیوݨ والی کتاب "پاکستانی زبانیں مشترک لسانی و ادبی ورثہ" (۵۸۷۔ص) کوں ڈاکٹر انعام الحق جاوید تے عبداللہ جان عابد مرتب کیتے ۔ جیندے وچ ہک درجن توں ودھ زبانیں بارے مقالے شامل ہن ۔ انھیں وچ سرائیکی حوالے نال ڈاکٹر طاہر تونسوی دی تحریر "اردو اور سرائیکی لسانی و ادبی اشتراک" (ص ۲۷۷۔۳۲۲) دی موجود ہے ۔ جیندے وچ سرائیکی دی لسانی تے تہذیبی پس منظر دے نال نال اردو تے سرائیکی دے ادبی اشتراک بارے دی گالھ ٹوری گئی ہے ۔

پروفیسر عبدالعزیز مینگل دی تالیف "۹ زبانی لغت" (۶۵۸۔ص) اردو سائنس بورڈ لاہور توں شائع تھئی ۔ جیندے وچ اردو ، انگریزی ، پنجابی ، سندھی ، فارسی ، بلوچی ، سرائیکی تے

Scanned with CamScanner

براہوی زباناں شامل ہن۔ ایں طرحاں پاکستان وچ لکھیاں پڑھیاں وچ ونجن والیاں اہم زباناں دے کئی رنگ تے کئی انگ نشابر تھیندن۔

راہی گبول دیاں تعلیمی حوالے دیاں لکھتاں "سرائیکی دی چوتھی کتاب" (۳۲ص) تے "سرائیکی دی پنجویں کتاب" (۳۲ص) سرائیکی زبان کوں پرائمری دی سطح تیئں پڑھاوݨ دے ساہرا حصہ ہن۔

2010ء

محمد اسلم رسول پوری دی کتاب "سرائیکی زبان تے لسانیات" (۱۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت ہے جیندے وچ مطالعے، مسائل تے جائزے دے عنوانیں نال ترائے حصے بݨائے گئین۔ پہلا حصہ کتاب دا سب توں اہم حصہ ہے جیندے وچ ۱۱ مضمون شامل ہن جنھیں وچ وادی ہاکڑہ دی پہلی زبان، ایہ لفظ اساڈی زبان دے ہن، پراکرتاں اپ بھرنشاں اتے ساڈیاں زباناں، لسانی سامراجیت، سرائیکی زبان اتے مزاحمت، گلابلائزیشن، چھوٹی زباناں دی بقا دا سوال اتے سرائیکی زبان، اردو زبان تے اساڈے نفسیاتی مسئلے، سرائیکی وسیب وچ ہریانوی زبان دا مستقبل، ڈاکٹر مہر عبدالحق دیں سرائیکی لسانی خدمات دا جائزہ، ڈوزبانیں والے ہال، نوم چومسکی دے نظریہ گرائمر تے اک نظر، ساسر۔ باختن اتے پاکستانی قومیتی زباناں جھیاں تحریراں پیش کیتیاں گئین۔ مسائل دے عنوان ہیٹھ سرائیکی زبان دے ناں دی حقیقت، سرائیکی املا دے مسئلے تے سرائیکی زبان دے انگریزی ہجے جھنیں مسئلے نشابر کیتے گئین۔ ایں کتاب دے چھیکڑ وچ شبیر حسن اختر دے تھئے ہوئے سر ولیم ہنٹر دی انگریزی کتاب دے اردو ترجمے "ہندوستان اور بالائی ایشیاء کی غیر آریائی زبانوں کی تقابلی لغت" تے ملک عبداللہ عرفان دے کتابچے "سرائیکی زبان لاطینی اکھراں وچ" دے تجزیے دی ایں کتاب دا حصہ بݨائے گئین۔

شوکت مغل دی لغت "شوکت اللغات" (۹۷۶ص) دے عنوان نال شائع تھئی۔ جیندے وچ اردو زبان دے پنجاہ ہزارتوں ودھ لفظاں، ترکیباں تے محاوریاں کوں سرائیکی زبان دا چولا پوایا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیوݨ والی اے کتاب لکھاریں تے طالب علمیں کیتے ہک سوکھڑی ہے۔ شوکت مغل دا لکھیا "سرائیکی قاعدہ" (۳۲ص) ایں سال تصویریں دے بغیر نویں انداز نال شائع کیتا گئے۔ ایں قاعدے وچ سرائیکی لفظیں دے انگریزی مترادف وی شامل ہن۔

Scanned with CamScanner

خالد اقبال دی کتاب ''سرائیکی زبان: قواعد تے زبان دانی'' جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی۔ کتاب کوں ''سرائیکی زبان'' تے ''سرائیکی زبان دانی'' دے حوالے نال ڈو حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے حصے وچ زبان، نظریات، ناں، رسم الخط، حروف تہجی، لغت نویسی تے گرائمر جھیں عنوان ڈتے گئے ہن اتے ڈو جھے حصے وچ مصادر، مترادفات، متضاد، اعراب، سابقے، لاحقے، روزمرہ، محاورے، اکھان، پہاکے دے علاوہ سرائیکی تے اردو دی ذی لسانی سانجھ کوں نشابر کیتا گئے۔ شوکت مغل ایں کتاب تیں نظر ثانی کیتی ہے۔

2011ء

غلام حُر خان کنڈاٹی دی کاوش ''پوٹھی: نویکلی سرائیکی لغت'' (۲۷۱ص) عوام دوست فاؤنڈیشن بھکر توں چھپ کے سامنے آئی۔ ایں لغت وچ کجھ موضوع انج انج کر کے واضح کیتے گئین۔ جیویں جو ویلے دے ناں، زناوراں دے حوالے نال، ہانہہ بیلی لوک، کھاوݨ پیوݨ دیاں شیں، کھیڈاں تے گاہٹے جھیں موضوع ایں کتاب دا حصہ ہن، وضاحت سانگے مہاندرے شاعریں دے شعر وی ورتاوݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ مثال دے طور تیں لفظ ''بھاݨ'' دی وضاحت کریندیں لکھیا گئے۔

''اپݨے گھراں توں کجھ وتھ نال صرف مال مویشی ڈھکݨ یا ونجھݨ دی جا اتے کوٹھے عموماً جتھاں بیٹھ اچ مہا گئیں ڈھکدیاں ہن،

ع۔ منظر ڈیکھ بتاہی دے مہیں بھاݨ توں ٹھیاں ترٹھیاں

(طارق)''

نذیر احمد بزمی دا لکھیا ہویا ''سرائیکی قاعدہ'' (۸۔ص) دھریجہ ادبی اکیڈمی دھریجہ نگر خان پور توں چھپیا۔ رنگیل تصویراں نال سجھے ہوئے قاعدے وچ سرائیکی لفظاں دی انگریزی، سرائیکی دے وادھوا کھریں دا ورتارا، گنتری تے ہالیں کیتے نظماں وی شامل کیتیاں گئین۔

شوکت مغل دے ''سرائیکی قاعدہ'' (۳۲ص) کوں جتھاں نویں ایڈیشن دے طور تیں پیش کیتا گئے اُتھاں ایں سال ''سرائیکی نوں بھتی قاعدہ'' (۲۴ص) دی پیشکش شوکت مغل دی سوہݨی کاوش ہے۔ ایں قدیم ملتانی قاعدے دے نوں سبق ہن۔ پہلی پہلی تختی، کھڑی مدی تختی، ڈو

Scanned with CamScanner

زبری تختی، واجزمی تختی، ی جزمی تختی، کل جزمی تختی تے نوں بھتی تختی دے عنوانیں نال پیش کیتے گئے سبق خاصے معروف ہن۔ ایں قاعدے کوں سرائیکی دیسیب وچ ہک عرصے کنوں پڑھایا ویندے۔

مسز رحمی عمران دی کتاب ''عربی زبان کے سرائیکی زبان پر اثرات'' (۲۱۶ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ ڈوہائیں زبانیں دی ابتداء، سرائیکی شاعری وچ پائے ونجن والے عربی لفظ تے محاورے، سرائیکی زبان تیں عربی دے اثرات جھیں موضوع شامل ہن۔

2012ء

اجمل مہار ابن اکبر دا یم فِل دا تحقیقی مقالہ ''حافظ محمود شیرانی اور ڈاکٹر مہر عبدالحق: لسانی نظریات ایک مطالعہ'' (۱۷۸۔ص) ادارہ فروغ قومی زبان، اسلام آباد توں شائع تھئے۔ چار ابواب دے ایں مقالے وچ سرائیکی دیسیب دی جغرافیائی، تاریخی تے لسانی اہمیت، سرائیکی دیسیب تے اردو زبان، سرائیکی تے پنجابی دے لسانی ماخذ اتے انھاں دا اردو نال گانڈھا واضح کرن دے نال نال حافظ محمود شیرانی تے ڈاکٹر مہر عبدالحق دے لسانی نظریاں دا تقابل پیش کیتا گئے۔

شوکت مغل دی کتاب ''سرائیکی املا دے مسئلے'' (۶۸ص) ایں سال ڈوجھے چھاپے دے طور تیں جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی ہے۔ ایں توں پہلے اے کتاب ۱۹۹۸ء وچ چھپی ہئی تے ہُن ایندے وچ کجھ وادھے وی کیتے گئین۔

2013ء

شوکت مغل دی ضخیم کتاب ''اصطلاحات پیشہ وراں'' (۹۹۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ ڈوسوتوں ودھ دستکاراں، پیشہ وراں تے ہنرمنداں دے اصطلاحی لفظاں تے ترکیباں کوں سرائیکی زبان وچ اردو ترجمے نال پیش کیتا گئے۔ کئی اصطلاحواں دیاں وضاحتاں سانگے تصویراں وی ڈتیاں گئین۔ مختلف اصطلاحواں دی گول پھول کیتے ہر پیشے دیاں وضاحتاں دے بعد راویاں دے ناں تے انھیں دی تعلیمی قابلیت وی واضح کیتی گئی ہے۔ پیشہ وران دے ایں سلسلے کوں بارھاں حصیں وچ ونڈیا گئے جنھیں وچ باغبانی، بزازی، شغل اشغال، جانور بانی، دستکاریاں، چھوٹے پیشے، زراعت، صرافہ، علاج معالجہ، متفرق اصطلاحی لفظ، متفرق پیشے تے معاشرت دے عنوان ڈتے گئین۔

Scanned with CamScanner

آرائیف برٹن دی تصنیف "اے گرایمر آف جٹکی ربلوچکی ڈایالیکٹ" کوں شوکت مغل نویں انداز نال ترتیب ڈے کے "اے گرائمر آف سرائیکی لینگویج رسرائیکی زبان دی گرائمر" (۶۰+۴=۶۴ص) دے عنوان نال پیش کیتے جیندے پیش لفظ وچ ایں کتاب دی اہمیت تے ضرورت دے علاوہ "جٹکی" تے "سرائیکی" لفظاں دی وضاحت وی پیش کیتی گئی ہے۔ آرائیف برٹن دی اے تصنیف ۱۸۴۹ء وچ سامنے آئی ہی۔ جیندی وجہ توں ایندی اہمیت دا اندازہ لایا جا سگدے۔ ایں گرائمر دے بارے وچ شوکت مغل "موہری اکھر" وچ کرسٹوفر شیکل دے حوالے نال لکھیے:

> "ڈاکٹر شیکل دا خیال ہے جو برٹن پہلا انگریز ہے جیں سرائیکی کوں ٹھیک طور تے سکھیے۔ برٹن تہوں اپنی گرامر کوں بک ترتیب نال ابواب تے ول انہاں دے چھوٹیاں چھوٹیاں حصیاں اچ ونڈے تے سرائیکی زبان کوں بک مکمل تشخص عطا کیتے۔ ایں برطانوی نوآبادی اچ انگریز افسراں وچوں بہوں گھٹ انجیں آئے ہوسن جیویں جو برٹن ہا، جیندے وچ غیر معمولی خوبیاں ہن۔ اوندی زبان کوں کٹھا کرن دی کوشت کوں سلام آکھسن، اوندیاں کوششاں دا اعتراف ہے۔"

ڈاکٹر مقبول گیلانی دی کتاب "سرائیکی زبان وادب" (۱۴۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں مکرر اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ ایں توں پہلے اے کتاب ۲۰۱۱ء وچ چھپی ہی۔

2014ء

ڈاکٹر مہر عبدالحق دی کتاب "سرائیکی زبان دے قاعدے قانون" (۲۶۵ص) ایں سال ڈو جھے چھاپے دی طور تیں سامنے آئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب کوں شوکت مغل دی ترتیب تے سوہنڑپ نال پیش کیتا گئے۔ ڈاکٹر مہر عبدالحق دی سرائیکی زبان دے حوالے دی اے اہم کتاب ایں توں پہلے ۱۹۸۴ء وچ شائع تھئی ہی جینکوں ڈو حصیں وچ ونڈیا ہوئے۔ پہلا حصہ "صرف تے نحو" دی نمائندگی کریندے جیندے وچ اسم، اسم صفت، اسم ضمیر، افعال تے مصادر جھیں موضوع شامل ہن۔ جیڑاں جو ڈو جھا حصہ مرکب تے مشتق الفاظ دے حوالے نال سامنے آندا گئے۔

ڈاکٹر احسن واگھادی کتاب "اکھر شبدے" جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ ڈو حصیں وچ ونڈی ویگئی ایں کتاب وچ پہلا حصہ شعری تخلیق دا نمائندہ ہے اتے ڈو جھے حصے وچ

Scanned with CamScanner

نثری حوالے نال لسانیات کوں نمائندگی پئی تی ہے۔ اوئیں پڑھاونجے تاں کتاب دا عنوان دی زیادہ تر لسانی حوالے دی نمائندگی کریندے کیوں جو ''اکھر'' دے نال نال شامل کیتے گئے ''شبدے'' کوں ''شبدا'' یا ''شبد'' دے جمع تے طور تیں پیش کیتا گئے جیندے معنے ''لفظ'' دے ہن۔ لفظاں دے علم دی گالھ کوں ایں کتاب وچ صفحہ ۱۳۳ توں ۲۱۶ تئیں کھنڈایا گئے جیندے وچ سرائیکی زبان دے ایرے توں اُسارے تئیں دے تذکرے دے نال نال سرائیکی تے سنسکرت دے خصوصی گانڈھے دی گالھ ڑیندیں ہوئیں ٹھیٹھ زبان دے ڈھیر سارے لفظ ورتن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔

نسیم اختر دا ایم فل دا مقالہ ''سرائیکی ضرب الامثال اور سرائیکی دیسیب'' (۲۹۶ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ سرائیکی زبان تے لوک ادب نال گانڈھار کھنڑ والی ایں کتاب وچ ضرب الامثال دا تجزیاتی مطالعہ، سرائیکی زبان تے ادب وچ ضرب الامثال دی روایت، سرائیکی دے اکھاڑ ویبی تناظر وچ اتے سرائیکی اکھاناں دی پڑھجیں زبانیں نال مماثلت کوں تحقیقی تے تنقیدی انداز نال شامل کیتا گئے۔

شوکت مغل دی تریب تے تحقیق دے حوالے نال ''دستکاراں تے ہنرمنداں دی فارسی'' (۳۲ص) دے عنوان نال کجھ گجھیاں اصطلاحواں کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ عنوان توں تاں ظاہر تھیندے جو اے فارسی زبان دیاں اصطلاحواں ہوسن بھل اے اصطلاحواں اینجھاں ہن جنھیں کوں ہنرمند تے فنکاراں لکی تے انجھی زبان دے طور تیں آپت وچ بولیندن جینکوں بیا کوئی نہ سمجھ سگے۔ تاں ایں انجھی زبان کوں ''فارسی'' آکھیا ویندے۔ اصل اچ ''فارسی بولن'' ہک محاورے دے طور تیں وی ورتیا ویندے جیندے معنی انجھی بولی بولن دے گھدے وہندن جیڑھی پڑھجیں کوں سمجھ نہ آوے۔

2015ء

امان اللہ کاظم دی کتاب ''جامع سرائیکی قواعد'' (۵۲۸ص) دی پہلی جلد عثمان پبلی کیشنز لاہور دی طرفوں شائع تھئی۔ سرائیکی قواعد دی ایں جلد وچ ''علم الصرف'' کوں تفصیل نال پیش کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ سرائیکی ادیبیں، دانشوریں تے طالب علمیں کیتی اہمیت رکھن والی ایں کتاب وچ اصطلاحاں، حروف تہجی دا بیان، لوظ دا بیان، اسم دا بیان، عام ناں یا اسم ذات، اسم

Scanned with CamScanner

جمع، اسم صفت، مصدر دا بیان، اسم مشتق دا بیان، ضمیر دا بیان تے افعال دا بیان جھیں عنواناں ہیٹھ تفصیل نال بحث کیتی گئی ہے۔

ڈاکٹر مہر عبدالحق دی کتاب ''سرائیکی زبان اور اس کی ہمسایہ علاقائی زبانیں'' (۱۱۲ص) کوں ۱۹۷۷ دے بعد ایں سال پڈ وجھے چھاپے دے طور تیں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی زبان دا پڈ وجھیں پاکستانی زبانیں نال تعلق، سرائیکی پنجابی دا اختلاف تے سرائیکی سندھی دا اشتراک خاص طور تیں واضح کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے تے نال نال ''مٹھڑے مٹھڑے بول'' دے عنوان نال سرائیکی زبان دی تاریخی اہمیت کوں سامنڑے گھن آنڑ دا اہروی ایں کتاب دا حصہ ہے۔

عبداللطیف بھٹی دی کتاب ''چھند پتری'' (۶۴ص) شعری قواعد دی اہم وضاحت ہے جینکوں ایں سال پڈ وجھی واری ترامیم تے اضافے نال شائع کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دیاں نویکلیاں اصطلاحواں دے حوالے نال شعری قواعد دی نشاندہی کیتی گئی ہے۔ اے شعری قواعد عربی زبان دے اوزان تے بجور دے مقابلے وچ سرائیکی دے مخصوص اوزان تے بجور دے طور تیں پرکھیے ونج سگدن۔

2016ء

دمان دے نویں لکھاری سید الطاف شاہ ایں سال ہالیں کیتے قاعدے تیار کرن بارے ترائے قدم چاتن۔ پہلے قدم دے طور تیں سرائیکی بنیادی قاعدہ (۳۴۔ص) وسیب کوں دان کیتے جیندے وچ حرفاں تے آوازاں دی سنجاݨ کرن کیتے ہر حرف نال پلیے کئی کئی لفظاں دی مشق تصویریں دی مدد نال کرائی گئی ہے۔ ایں سلسلے داپڈ وجھا قدم ''سرائیکی پڑھو'' (۳۷۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے گئے قاعدے دے طور تیں چاتا گئے۔ جیندے وچ رلدیاں ملدیاں آوازاں کوں رلاوݨ تے انجوانج آوازاں کوں لکھیوݨ دی مشق دے نال نال مختلف حرفاں کو جوڑ کے لفظ بناوݨ تے انھیں لفظیں دے نکے نکے فقرے بناوݨ دی مشق وی شامل ہے جیڈاں جو ایں سلسلے دا ترئیجھا قدم ''سرائیکی لکھو'' (۴۷۔ص) دے عنوان نال سامنڑے آوݨ والا او قاعدہ ہے جیندے نال سرائیکی پڑھݨ دے بعد سرائیکی لکھݨ دی مشق کراوݨ دا ترلا کیتا گئے۔ مختلف نقطیں کوں رلا کے حرف تے لفظ لکھݨ دی مشق توں گھن کے ابتدائی حرفیں، لفظیں تے تصویریں دے پیش کیتے گئے

Scanned with CamScanner

خاکیں تیں پنسل پھیر کے ول ول لکھن دی عادت کوں پکا کراون دی کوشش وی شامل ہے۔ سید الطاف شاہ دے اے تریے قاعدے "سرائیکی پراجیکٹ فار چلڈرنز ایجوکیشن" (www.sarakilanguage.com) دی پیش کش دے طور تیں سامنے آئن۔

ڈاکٹر مہر عبدالحق دی کتاب "سرائیکی دیاں مزید لسانی تحقیقاں" (۳۶۸۔ص) ترائے ڈہاکیں توں ودھ مدت بعد ہک واری ول نویں انداز نال شائع تھئی۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپن والی اے کتاب ایں توں پہلے ۱۹۸۵ء وچ سامنے آئی ہئی تے ہُن نایاب تھی چکی ہئی۔ تحقیق دا کم کرن والیں، دانشوریں تے طالب علمیں دی ضرورت پاروں لسانیات دے ماہر شوکت مغل املائی غلطیاں کوں ٹھیک کر کے اے کتاب ہک واری ول پیش کرن دا اعزاز حاصل کیتے۔

ایں کتاب وچ شامل ہک درجن توں ودھ تحریریں دے عنوان ہیٹھ ڈتے ویندن:

۱۔ علم لسانیات دی اہمیت
۲۔ سرائیکی زبان دیاں امتیازی خوبیاں
۳۔ ٹ، ڈ، ڑ، دی تاریخ
۴۔ سرائیکی زبان دیاں ڈو قدیم تحریراں۔
۵۔ قدیم سرائیکی [(i) ترجمہ قصیدہ بردہ شریف۔ (ii) حلیہ مبارک]
۶۔ اکھان، پہاکے، ٹوٹکے، ٹپے، چٹکلے وغیرہ
۷۔ اوبرائن دی گلاسری
۸۔ سرائیکی محاورے
۹۔ سرائیکی وچ لغت نویسی
۱۰۔ سرائیکی دا بلوچستان دیاں زباناں نال اشتراک
۱۱۔ سرائیکی دی پہلی شہر آشوب نظم
۱۲۔ سرائیکی دا پہلا منظوم سفرنامہ حج
۱۳۔ سرائیکی دیاں مزید لسانی تحقیقاں

محمد سعد اللہ خان کھترانڑ دی تالیف "پہلی وڈی سرائیکی لغت" (۷۵۰۔ص) ایں سال اضافے تے نظر ثانی نال سرائیکی ایریا سٹڈی سنٹر، بہاء الدین زکریا یونیورسٹی، ملتان دی طرفوں

Scanned with CamScanner

شائع تھئی ۔ ایں لغت دے مرتبین تے معاونین دے حوالے نال ڈاکٹر روبینہ ترین، ڈاکٹر قاضی عابد تے اجمل مہار ابنِ اکبر دے ناں شامل ہن ایں توں پہلے اے لغت ۲۰۰۷ء وچ شائع تھئی ہئی ۔ ایں لغت وچ ۴۶۶۰۰ توں ڈھیر لفظ شامل ہن ۔ لغت شروع تھیون توں پہلے مخففات، علامات تے تشریحات کوں شامل کیتا گئے تے ول ہر حرف نال شامل لفظاں دی تعداد دی ڈسائی ہوئی ہے ۔ چڈاں جو "ضمیمہ" دے حوالے نال وی سرائیکی وسیب دے ڈھیر سارے رنگ نشابر کرݨ دی شعوری کوشش کیتی ہوئی ہے ۔

2017ء

محمد اسلم رسول پوری دی کتاب "سرائیکی زبان، اوندا رسم الخط تے آوازاں" (۱۰۲۔ص) ۲۰۱۷ء وچ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی ہے ۔ ایں توں پہلے ۱۹۸۰ء وچ چھپݨ والی ایں کتاب دی اہمیت دا اندازہ ایں گالھ توں لایا ویندے جو لکھاری دے لسانی نظریے موجب انڈو آریائی نظریے کوں رد کر کے سرائیکی دیاں بنیاداں دراوڑ قبائل توں پہلے منڈاری زبان نال گنڈھیاں گھین ۔ کتاب دی تندیر وچ "سرائیکی زبان دا ارتقا"، "رسم الخطیں دی تاریخ تے سرائیکی رسم الخط"، "سرائیکی دیاں آوازاں" تے "سرائیکی دی علاقائی ونڈ" کوں خاص طور تیں اہمیت ڈتی ہوئی ہے ۔ ایں کتاب کوں سرائیکی لسانیات دے حوالے نال نویکلے رنگ دی مثالی کتاب آکھیا ویندے ہئیں ۔

ڈاکٹر شکیل پتافی دی اردو کتاب "نئے امکانات" کوں ایں سال ڈو جمے چھاپے دے طور تیں پیش کیتا گئے ۔ المجاہد پبلشرز گوجرانوالہ دی ایں اشاعت وچ "سرائیکی زبان کے مآخذ کا خلاصہ" دے عنوان نال شامل مضمون سرائیکی لسانیات دی نمائندگی کریندے ۔

ڈیرہ اسماعیل خان توں عطا الاکبر بلوچ دی کتاب "زبانیں: سرائیکی زبان و ادب" دے چھپݨ دا پتا لگے ۔ ایں کتاب کوں خیبر پختونخواہ وچ مادری زبانیں دی تعلیم دے ودھارے سانگے سامݨے آوݨ والیں کتابیں دی لڑی وچ شامل کیتا ویندے ۔

Scanned with CamScanner

ترجھی پوڑی

وقار اسلم (ایم فل سکالر)
0306 - 1446635

فریدیات

Scanned with CamScanner

1993ء

فرید یات دے حوالے نال چھپن والے سرائیکی ادب کوں ڈٹھا وچے تاں ایں سال خوبہ سئیں دیں کجھ کافیں دا ہندی ترجمہ ۱۶ صفحے دے کتابچے دی شکل اچ جھوک پبلی کیشنز خان پور توں شائع تھئے۔ ایندے علاوہ ''کافیاں الفرید'' دے ناں نال فیض حسن ذوق دا ۴۸ صفحیں انتخاب کیتا کتابچہ یادگار شوق بہاولپور توں چھپے۔

مہانگ دی وجہ توں وڈیاں کتاباں عام طور تیں عوام تئیں نئیں پچ سگدیاں۔ کیوں جو عام لوک اے کتاباں مُل گھن کے پڑھن دی طاقت نئیں رکھیندے۔ تہوں کجھ ادارے چھوٹیں چھوٹیں کتابڑیں دی صورت اچ ستا لٹریچر لوکیں تائیں پچاونڑ دا بندوبست کریندن۔ ادارہ دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا بہاولپور انہیں اداریں وچوں ساریں توں اگوں نظر آندے۔ سرائیکی دی عوامی تے ثقافتی شاعری کوں پیش کرنڑ سانگے ایں ادارہ دے روح رواں دلنور نور پوری وستی وستی وہنج کے ایں قسم دیاں سستیاں کتابڑیاں عام لوکیں تائیں پُچیندے رہ گھین۔ انھیں کتابڑیں وچ اسّھاں کتابڑیاں وی شامل ہن۔ جنھیں دی مانگ اِتنی ودھ ویندی ہے جو کئی کئی واری شائع کرنڑے پوندِن۔

دلنور پبلی کیشنز دے چھوٹے کتابچے کجھ ایں طرح کٹھوائے وہنج سگدن (جنہیں وچوں زیادہ تر ڈوہڑیں دے مجموعے ہن۔ تے انہیں وچوں اتھے دی ہن جیہڑے ول ول چھپدے رہ ویندن) شوکت بھٹی دیاں کتابڑیاں ''شادی تھیوے''، ''بُلل چک''، ''ارمان''، ''نشئی دے سال''، ''حیادی قاتل''، ''ڈال دا نوکر''، ''اللہ جوڑے سانگے''، ''عشق دیاں پینگھاں'' تے ''ظالم لوک''، ملک منیر احمد شاطر دا کتابچہ ''شاطر دیاں غزلاں''، غلام شبیر ارشاد ے ''دل دے زخم'' تے ''خالی بیج'' دلنور نور پوری دے کتابچے ''گھوٹ کنوار''، ''ووٹ دا حق دار کون''، ''ڈوجھی شادی'' (ستارھویں واری) تے ''وانڈھے دی ارداس''، ایم شاہد شاہ شاہد دا ''پندھ پتھراں دا''، شاکر شجاع آبادی دے ''شاکر دے ڈوہڑے'' دے ناں نال ست (۷) حصیں اچ نویں ایڈیشنیں نال چھپین۔ سید محمد حیات شاہ شہباز سید دے کتابچے ''بجھاں دے دھک''، ''سچیاں گالھیں'' تے ''کھرے بول''، افضل چشتی دے ''درد دل'' تے ''دل دا لٹیرا''، محمد منشا نادر لشاری دے کتابچے ''قسمت دی ونڈ''، ''دل دی حسرت''، ''نادر دے قطعے'' تے ''چسولے قطعے''، غلام

Scanned with CamScanner

شبیر ارشاد دے ''دل دے زخم'' تے ''خالی بیج''، سیف اللہ سیفل دے کتابچے ''کوک''، ''سہاگ دی لٹی'' تے ''سیفل دی عید''، دلشاد بلوچ دے ''جھٹ دا جھٹ''، ''کھیڈ مقدراں دی''، محمد سلیم کلاچی دے ''وڑکے'' تے ''سکدیاں اکھیں''، سید آزاد شاہ دے کتابچے ''سانجھے درد''، ''کفن دی چھاں''، محسن جعفری دا ''پہلا پتھر''، علی احمد صابر دا ''ہنجوں دی چھل''، رانا محمد نواز نیازی دا ''وچھوڑے دیاں سانگاں''، جام نذر حسین نذر دا ''شوق دیاں ونگاں''، عابد علی خان عابد دی کتابڑی ''عابد دے ڈوہڑے''، ریاض کاشف دا کتابچہ ''ہنجوں دے موتی''، امداد اللہ خان امداد دا ''سیاٹا تھیویں ہا''، منور حسین بادل لشاری دا ''رات ہجر دی''، دلاور خان پرفیض عباسی دے کتابچے ''من بھاندے ڈوہڑے'' تے ''دل پسند ڈوہڑے''، وقار حسین کھوکھر دا کتابچہ ''درداں دی گنڈھڑی''، درویش محمد درویش دا ''ہجر دی بھا''، ریاض حسین ریاض دا ''وفا داڈنگیا''، سید عبدالغفور شاہ فیصل بخاری دا ''یاد بجن دی''، ملک حق نواز دلبر دا ''دلبر دے ڈوہڑے''، شوکت شجاع آبادی دا کتابچہ ''شوکت شجاعبادی دے ڈوہڑے، عبدالرحمٰن وصیر میانپوری دا ''ڈانگ ہجر دی''، عبدالرزاق منٹھار دا ''عشق دی پوڑی''، محمد رمضان عباسی دا ''محبت دی جدائی''، حسین بخش نادم دا کتابچہ ''داجل دی گنی'' عنایت علی شہزاد دا کتابچہ ''روہی داواسی''، منظور حسین شوق دا کتابچہ ''ڈال دے گٹ'' وغیرہ۔

امداد سرائیکی سنگت رحیم یار خان دی طرفوں عادل مراد آبادی دے ڈوہڑیں دا کتابچہ ''پیار دی بکھ''، امداد اللہ امداد دا کتابچہ ''کجھ تاں بولو'' تے مہر علی مہر دا کتابچہ ''آس دا کاسہ'' شائع کیتے، گھین۔ نجوک سرائیکی ادبی سنگت رحیم یار خان مہر علی مہر دے ڈوہڑیں دا کتابچہ ''ہیڈے عشق روایا''، اشرف دھریجہ دے ڈوہڑیں دے کتابچے ''تسی اکھ'' تے ''کوئی راز ہوسے''، دلشاد سلطان پوری دا ''عاشق دی کوک''، امداد اللہ امداد دا ''پیر انگاریں تیں'' تے ساجد راہی دا کتابچہ ''ڈکھ دا راہی'' شائع کیتے۔ حاجی عزیز الرحمٰن گوہر اچوی دے ڈوہڑیں دا کتابچہ ''دلبر دیاں جھنڑکاں''، مدرسہ عزیز العلوم اوچ شریف شائع کیتے۔ سید محمد حیات شاہ شہباز سید دے مختلف عنوانیں نال ڈوہڑیں دا کتابچہ ''رت رُواناں'' سید کتاب گھر اللہ آباد لیاقت پور توں شائع تھیا۔ بزم فیض جندو پیر کمال دی طرفوں فیض محمد دلچسپ دی نظم ''تیز رودی ٹکر'' تے نجیب اللہ نازش دی نظم ''زکریا ایکسپریس دی ٹکر'' دے نویں ایڈیشن چھپے۔ رانا سردار احمد سعید دے کتابچے ''دردیں

Scanned with CamScanner

دیاں گالھیں"، "قیامت دیاں نشانیاں" تے "جشنِ روہی"، اللہ بچایا ساجد دا کتابچہ "دُکھ دی ذات" بزمِ فرید دارب پور جلال پور پیر والہ چھاپین۔ حق نواز سفری دا مزاحیہ کتابچہ "دنیا رنگ برنگی اے" دستی ریترہ چونگی نمبر ۱۴ ملتان توں شائع تھئے۔

1994ء

سرائیکی زبان دے ادیب، انشائیہ نگار تے شاعر محمد اسلم میتلا دی لکھت "ذکر فریدؒ" پہوں سوہنا ودھارا ہے۔ ۱۱۲ صفحیں دی اے کتاب میتلا پبلی کیشنز، نعمت والہ تحصیل جہانیاں ضلع خانیوال دی طرفوں شائع کیتی گئی۔ ایں کتاب دا منڈھ خراجِ عقیدت دے طور تے ہک نظم نال بدھا گئے۔ ایندے علاوہ خواجہ غلام فریدؒ دی حیاتی تے فن بارے مختلف موضوعات دے حوالے نال بھرواں اظہار کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ "خواجہ فریدؒ تے ملتان، خواجہ فرید تے بہاول پور، خواجہ فرید تے دیرہ غازی خان اتے فرید تے حسینیت" جھیں نویں موضوع دی شامل کیتے گھین۔ ہئی خاص گالھ اے وی ہے جو خواجہ فریدؒ دے سرائیکی کلام دا ترجمہ تاں مختلف زبانیں وچ تھیندا رہ ویندے بھل خواجہ سئیں دے کہیں ہئی زبان دے کلام دا سرائیکی وچ منظوم ترجمہ ہُن تائیں ڈیکھن وچ نئیں آیا۔ تاں محمد اسلم میتلا اپنی کتاب دے چھیکو وچ خواجہ غلام فریدؒ دیں ڈاہ اُردو غزلیں دا منظوم سرائیکی ترجمہ پیش کر کے نویں روایت قائم کیتی ہے۔ مثال دے طور تیں ہک شعر دا ترجمہ کجھ ایں طرحاں ہے۔

اُردو شعر:۔

موجود جب سے دل میں محبت خدا کی ہے
ہر لحظہ میری جان پہ رحمت خدا کی ہے

سرائیکی ترجمہ:

دل وچ جو وس گئی میڈے اُلفت خدا دی ہے
ہر ویلھے میڈی جان تے رحمت خدا دی ہے

عبدالعزیز اختر دی کتاب "عظیم صوفی شاعر خواجہ فریدؒ" شیخ پبلی کیشنز رحیم یار خان دی طرفوں شائع تھئی۔ ایویں دین محمد عباسی دی لکھت "تعلیمات تصوف حضرت خواجہ غلام فریدؒ" کوں صوفیا اکیڈیمی اوچ شریف توں شائع کیتا گیا۔

Scanned with CamScanner

پاکستان پنجابی ادبی بورڈ لاہور دی طرفوں محمد آصف خان دا مرتب کیتا ہویا خواجہ غلام فرید دا دیوان ''آکھیا خواجہ غلام فریدؒ نے'' دے ناں نال پیش کیتا گئے۔ ایں دیوان کوں ہک جلد اچ سوہنے تے من موہنے انداز نال چھاپیا گئے۔ ۵۵۸ صفحیں وچ مولوی عزیز الرحمٰن دے مرتب کیتے ہوئے''۔ دیوانِ فریدؒ دی ترتیب نال پوریاں ۲۷۲ کافیاں شامل ہن''۔ دیوانِ فریدؒ مولوی عزیز الرحمٰن''، ''دیوانِ فریدؒ''، ''مولانا نور احمد فریدی''، ''پیامِ فریدؒ''، ڈاکٹر مہر عبدالحق''، ''کلام خواجہ فریدؒ، صدیق طاہر'' تے ''دیوانِ فریدؒ، قیس فریدی'' دے علاوہ خواجہ فرید دی حیاتی وچ چھپن والے دیوان ''مثنوی معدن عشق'' کوں حوالے سانگے ورتیا گئے۔

1995ء

جیندے وچ خواجہ سئیں دی حیاتی دے حوالے نال توحید، اطاعت خداوندی، احترام کعبہ، عشق رسولؐ، مثالی انسان، حب الوطنی، جہاد، خودشناسی، درس اتحاد، میانہ روی، امید، قناعت، خوف خدا، عجز تے انکساری، دنیا عارضی ٹکانا، احترام معلم تے طریقہ تدریس جھیئں اہم تعلیمی نظریں دی وضاحت کر کے ظفر لشاری آپنا فرض پورا کرن دی ہر ممکن کوشش کیتی ہے۔

خواجہ فریدؒ دے دیوان دا جے تائیں تعلق ہے تاں مولوی عزیز الرحمٰن دے مرتب کیتے دیوان کوں سند دا درجہ ڈیتا ویندے۔ اے دیوان نایاب تھی ونجن دی وجہ توں ایں گالھ دی لوڑ محسوس کیتی ویندی پئی ہئی جو اینکوں نویں سروں شائع کیتا ونجے، تاں ایں سال ایں کم کوں پور اکرن سانگے اردو اکیڈمی بہاول پور اہم کردا رادا کیتے۔ ''دیوانِ فرید'' کوں جیڑھے سوہنے انداز نال شائع کیتا گئے اوندی جتنی تعریف کیتی ونجے گھٹ ہے۔ ایں سوہنڑپ دے نال نال جے اج دے رائج رسم الخط دا خیال رکھ کے نویں سروں کتابت کرایا ویندا تاں ایں دیوان کوں ایں توں وی کھائیں بہتر شکل وچ پیش کیتا ونج سگدا ہا۔

قیس فریدی دے ترتیب ڈتے ہوئے ''دیوان فرید'' کوں وی ایں سال ہک واری ول جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ احسان اعوان دے مرتب کیتے گئے ''فریدی ڈوہڑے'' دے ترائے نویں ایڈیشن ایں سال سامنڑے آئن۔ جنھیں وچوں ڈو ایڈیشن دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال لیاقت پورا تے ہک ایڈیشن سلیمان برادرز ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ دلشاد کلانچوی دی کتاب ''فریدیات'' داڈو وڈا ایڈیشن وی ایں سال ڈیکھن وچ آئے۔

Scanned with CamScanner

خواجہ غلام فریدؒ دیں ۲۹ کافیں دا منظوم اردو ترجمہ ارشد ملتانی کیتے جینکوں اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں سعیدہ دراڑی تے راشد متین دی مرتب کیتی کتاب ''پاکستان کے صوفی شعراء'' دا حصہ بنایا گئے۔

1996ء

جمیلہ دراڑی دی کتاب ''خواجہ غلام فرید، شخص اور شاعری'' ۱۹۹۲ء دے حوالے نال فریدیات دی نمائندگی کریندی ہے۔ کتاب سرائے جام پورتوں شائع تھیوڑی والی ایں کتاب وچ تحقیق دا سوجھل کھنڈیندیں ہوئیں جیڑھے موضوع سامنے آندے، گھین انھیں وچ خواجہ فرید دا زمانہ، سرائیکی زبان وچ خواجہ سئیں دا مقام، شہرت دے اسباب، شاعری وچ پسندیدہ مضامین تے موضوعات، ذاتی حالات اتے کلام فرید دیاں نویاں راہواں شامل ہن۔

اردو اکیڈمی بہاول پور دی طرفوں خورشید ناظر دی کتاب ''کلام فرید اور مغرب کے تنقیدی زاویے'' وی ۱۹۹۶ء وچ شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ ہومر، افلاطون، ارسطو، لانجائنس، دانتے، فلپ سڈنی، جانسن، جان ڈرائیڈن، ورڈز ورتھ تے کالرج دے تنقیدی نظریات کوں سامنے رکھ کے کلام فرید دا جائزہ گھدا گئے۔

مولانا رکن الدین دے ترتیب ڈتے ہوئے ''ارشادات فریدی'' (مقابیس المجالس) ملفوظات خواجہ فریدؒ گوں ایں سال نویں ایڈیشن دے طور تیں سامنے گھن آندا گئے۔ ہزار صفحیں توں وادھو ضخامت دی اے کتاب مولانا الحاج کپتان واحد بخش سیال چشتی صابری دی تحقیق تے ترجمہ کیتی ہوئے ہے جینکوں الفیصل ناشران وتاجران کتب لاہورتوں شائع کیتا گئے۔

سلیمان برادرز بیرون بوہڑ گیٹ ملتان دی طرفوں ''خواجہ فرید دے ڈوہڑے'' دے ناں نال فریدی ڈوہڑیں کوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ قیس فریدی دے مرتب کیتے گئے ''دیوان فرید'' بارے اکرم قریشی دی تنقید ایں سال بحث مباحثے دا حصہ رہ گئی۔ ایں حوالے نال کئی پمفلٹ چھپن۔

1997ء

فریدیات دے موضوع تیں خواجہ غلام فرید دے آپنڑے خاندان دے مہاندرے لکھاری خواجہ طاہر محمود کوریجہ دی لکھی ہوئی کتاب ''خواجہ فرید اور ان کا خاندان'' چھپ کے سامنے آئی۔ ایں

Scanned with CamScanner

کتاب وچ کوریجہ سئیں زبردست محنت نال تفصیلی حالات پڑھن والیں تئیں پچاونڑ وچ کامیاب ریہن۔ اے کتاب عام قاری دے علاوہ تحقیق کرنڑ والیں کیتے خاص طور تیں اہمیت رکھیندی ہے۔ ایں کتاب وچ جتھاں نایاب تصویراں شامل ہن اتھاں تاریخ تے تحقیق دے ہر پاسے کوں بھرویں انداز نال پیش کرنڑ نال خواجہ طاہر محمود کوریجہ دی علمی، ادبی تے تحقیقی شخصیت دا واضح اظہار تھیندے۔

فریدیات دے موضوع تیں محمد اسلم میتلا دی ڈوجھی کتاب ''انوار فرید'' ایں سال سامنڑے آئی۔ خواجہ فرید دے حالات زندگی، فن، خواجہ سئیں دے ہمعصر شعراء، خواجہ فرید تے علامہ اقبال اتے کلام فرید دے منثور تے منظوم تراجم دے علاوہ خواجہ فرید دی مہر دی نقل، دستخط تے بیاں دستاویزات وی ایں کتاب وچ محفوظ کر ڈیتاں گئین۔ خواجہ فرید دی نسبت نال احسان اعوان دے مرتب کیتے ''فریدی ڈوہڑے'' دانواں ایڈیشن تے سلیمان برادرز ملتان دی طرفوں ترتیب ڈتے ''خواجہ فرید دے ڈوہڑے'' دانواں ایڈیشن ایں سال چھاپے گئین۔

خواجہ غلام فرید اکیڈمی آف ادبیات دے ہک بروشر وچ خواجہ غلام فرید دیں اٹھ کافیں کوں اردو تے انگریزی ترجمے نال ایں سال شائع کیتا گئے۔ اے ترجمے پیرزادہ معین الدین قریشی دی پیشکش دے طور تیں سامنڑے آئن۔

1998ء

1998ء کوں خواجہ فریدؒ دے سو سالہ عرس دیں یادیں دے حوالے نال کیتا یاد ویسی۔ ایں موقعے چار اہم کتاباں سامنڑے آئن۔ فریدیات دے متعلق انھیں کتابیں وچوں ڈو کتاباں ملتان تے ڈو کتاباں بہاول پور توں چھپیئن۔

ملتان توں چھپنڑ والیں کتابیں وچ ڈاکٹر شہزاد قیصر دی انگریزی وچ لکھی ہوئی کتاب "DIMENSIONS OF KHAWAJA FARID,s METAPHYSICS" سنجاپوں تے وکھری کتاب ہے۔ ایں کتاب وچ تصوف جھیں اہم موضوع بارے ست مضمون شامل ہن جنھیں وچ نظریہ وحدت الوجود دی وضاحت دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان کوں اے اعزاز حاصل ہے جو اے اہم کتاب ایں ادارے دی پیشکش ہے۔

ملتان وچوں چھپنڑ والی ڈوجھی کتاب علامہ اعظم سعیدی دے سرائیکی مضمونیں دا

Scanned with CamScanner

مجموعہ ''رمز فریدی'' ہے۔ جھوک پبلشرز دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ ڈاہا کا مضمونیں داڈتا گئے۔ جنھیں وچ خواجہ فریدؒ دے مثالی کردار، خواجہ فریدؒ دے کلام وچ اقتباسات، خواجہ فریدؒ جدوجہد دا پیامبر، کلام فریدؒ وچ اکھان، روہی دسراند، خواجہ فریدؒ دا کیچ وطن، خواجہ فریدؒ دے کلام وچ گہنیاں داذکر، خواجہ فریدؒ پیامی شاعر، پُر وحشت سنجڑی روہی تے خواجہ فریدؒ دا پریم نگر شامل ہن۔ جنھیں کنوں پتہ لگدے جو علامہ اعظم سعیدی دی کتاب وچ خواجہ سئیں دے کلام دے کئی رنگ تے کئی انگ سامنڑے آئن۔

بہاول پور توں چھپن والیاں ڈوہیں کتاباں اہم ادارے ''سرائیکی ادبی مجلس'' دی طرفوں چھاپیاں گئین۔ ادارے دے نال نال انھیں کتابیں دی اہمیت دی کہیں توں سمجھی کائنی۔ خواجہ غلام فریدؒ دی دینی مسئلیں دی فارسی کتاب ''فوائد فریدیہ'' کوں مہاندرے تے بزرگ لکھاری میر حسان الحیدری ''فتوحات فریدیہ'' دے ناں نال سرائیکی دا چولا پوا کے سرائیکی ادب تیں تھورا لائے۔ ایں کتاب وچ ترجمے دے نال نال تحقیقی نوعیت دا لکھیا ہویا پیش لفظ وی خاصا اہم ہے۔

بہاول پور توں چھپن والی ڈوجھی کتاب ''دیوان فرید'' ہے جینکوں اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دے سرائیکی شعبہ دے انچارج جاوید چانڈیہ ترتیب ڈتے۔ ایں دیوان وچ مولوی عزیز الرحمان دے متن دا موازنہ ''اسرار فریدی'' نال کیتا گئے تے ڈاکٹر مہر عبدالحق دی لکھی ہوئی ''لغات فریدی'' دا تنقیدی حوالے نال جائزہ وی گھدا گئے۔ ایں ضخیم کتاب وچ مولوی عزیز الرحمان دی ڈتی ہوئی ترتیب نال کلام فرید دا متن تے ڈاکٹر مہر عبدالحق دی لکھی ہوئی ''لغات فریدی'' کوں وی مکمل طور تیں شامل کیتا گئے۔

1999ء

1999ء وچ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چار کتاباں چھپ کے سامنڑے آئیاں۔ جنھیں وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب ''عکس فرید'' (248۔ص) وچ خواجہ غلام فریدؒ دے بارے اردو وچ لکھیے گئے مضمونیں کوں ہوں سوہنڑے انداز نال ترتیب ڈتا گئے۔ جیندے وچ اردو دے مہاندرے لکھاریں اسد ملتانی، سید علی عباس جلالپوری، مولانا نور احمد فریدی، احمد ندیم قاسمی، محمد کریم تونسوی، شریف کنجاہی، ڈاکٹر مہر عبدالحق، شہاب دہلوی، دلشاد کلانچوی، آفاق صدیقی، رفیق خاور جسکانی، ڈاکٹر سلیم اختر، ڈاکٹر شہزاد قیصر، صدیق طاہر، ارشد ملتانی، ڈاکٹر اسلم

Scanned with CamScanner

انصاری، قاضی جاوید، طاہر محمود کوریجہ، ممتاز احمد سومرو، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، اعزاز احمد آذر، معین شہلا، ڈاکٹر محمد امین، جاوید احسن، فاروق فیصل تے ڈاکٹر طاہر تونسوی دیاں لکھتاں کوں شامل کیتا گئے۔

''پاکستان میں فریدیات کی روایت'' (190۔ص) بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے شعبہ مطالعہ پاکستان دے سابقہ طالب علم خورشید عالم دا تحقیقی مقالہ ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ شروع توں 1989ء تک فریدیات دے موضوع بارے کتابیں تے مضمونیں دی فہرست شامل ڈتی گئی ہے۔

سرائیکی ادبی بورڈ دی ترجمی پیشکش مہر گل محمد دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب ''فکر فراق فریدی'' (176۔ص) ہے۔ جیندے وچ سرائیکی وچ لکھیے ہوئے مختلف مضمونیں کوں کٹھا کر ڈتا گئے۔ ایں کتاب وچ محمد اسلم مبتلا، دلشاد کلانچوی، ارشد ملتانی، ڈاکٹر طاہر تونسوی، عمر کمال خان، علامہ اعظیم سعیدی، ڈاکٹر قاسم جلال، بتول رحمانی، اعجاز ڈیروی، م۔ی۔ قیصرانی، ظہور احمد دھریجہ، حمید اُلفت ملغانی، نذیر لغاری، رحیم طلب تے فیاض علی شاہ دیاں لکھتاں شامل ہن۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب ''کون فرید فقیر'' (104۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ دی ایں سال دی چوتھی پیشکش ہے۔ ادکامی ادبیات پاکستان توں خواجہ فرید ایوارڈ گھنݨ والی ایں کتاب دا اے ڈوجھا ایڈیشن ہے جہڑا فریدیات دے طالبعلمیں دی ضرورت دے علاوہ نایاب ہووݨ دی وجہ توں آپݨی وکھری تے سنجاپوں اہمیت رکھدے۔

''کون فرید فقیر'' (128۔ص) دے ناں نال لکھ ڈوجھی کتاب کوں وی چھپݨ دا اعزاز حاصل تھئے۔ اے کتاب سجادہ نشین دربار فرید کوٹ مٹھݨ معین الدین کوریجہ دی ذاتی کاوش تے ترتیب نال سامنے آئی ہے جہڑی شہزادہ احمد اختر دی تصنیف ''سوانح عمری فرید ثانی'' دی نویں انداز نال پیشکش ہے۔ ایں کتاب کوں خواجہ غلام فرید دی پہلی سوانح آکھیا ویندے۔

خواجہ معین الدین کوریجہ دا لکھ انٹرویو ''احوال وواقعات: حضرت خواجہ غلام فریدؒ'' (ص64) دے عنوان نال کتابی شکل وچ چھپ کے سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والا اے انٹرویو رضا گیلانی دا کھدا ہوئے۔

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مولانا نور احمد فریدی دی تحریر ''حضرت خواجہ غلام فرید:

Scanned with CamScanner

حالات زندگی: کشف و کرامات" (144۔ص) کوں وی کتابی شکل وچ چھاپیا ہے۔

سرائیکی ادبی بورڈ مجلس بہاولپوری دی طرفوں ترائے کتاباں ایں سال چھاپیاں گھین۔ جاوید چانڈیو دی ترتیب، حواشی تے مقدمہ نال چھپن والی بہادر شاہ ظفر دے پوترے مرزا احمد اختر دیں پنج نایاب کتابیں کوں کٹھا کر کے "خواجہ فرید" (544۔ص) دے عنوان نال کتاب شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ مناقب فریدی دیاں ڈو جلداں، سفر نامہ فریدی، کشف الخلافتہ تے سوانح عمری حضرت فرید ثانی کوں ملا کے چھاپیا گئے۔ اے کتاباں نایاب تھی ونجن دی وجہ توں چانڈیو دی اے کاوش زبردست اہمیت رکھدی ہے۔

ابو سعید محمد انور فیروز بہاولپوری دی تصنیف "گوہر شب چراغ" (140۔ص) دا ترجھا ایڈیشن ایں سال چھپیے۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب دی اہمیت تہوں ودھ ویندی ہے جو اے خواجہ غلام فریدؒ دی شخصیت تے فن دے بارے لکھی ونجن والی پہلی کتاب گنی ویندی ہے۔ اے کتاب جاوید چانڈیو دی ترتیب تے حواشی نال سامنے آئی ہے۔

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی ترجھی پیشکش محمد سعید احمد شیخ دی کتاب "Khaja Ghulam Farid (Poetry: A Brief Analyses" (208۔ص) ہے۔ ایندے وچ ڈاہا کا مضمونین دا شامل ہے۔ محمد سعید احمد شیخ دے انھیں مضمونیں وچ خواجہ فریدؒ دی حیاتی تے کردار، کافی دی تشریح، خواجہ فریدؒ دا فن، خواجہ سئیں دے کلام وچ تصوف، عشق، عربی، فارسی دے اثرات، علامت، جمالیات، فطرت تے اردو شاعری کوں موضوع بنایا گئے۔

محمد اسلم میلا دی کتاب "فرید نامہ" (304۔ص) کوں وی ایں سال دی اہم کتاب شمار کیتا ویندے۔ بزم ثقافت ملتان دی پیشکش دے طور تیں آون والی ایں کتاب وچ ہوں سارا تحقیقی مواد کٹھا کیتا گئے۔ ایندے وچ فریدیات دے موضوع بارے مختلف مضمون لکھیے گھین۔ جنھیں وچوں حیات فرید تاریخ وار، حیات فرید ایک نظر میں، صادق اور فرید، فریدیات سرحد پار، فرید ایک اردو شاعر تے فرید اور دو ہے جھیں کئی اہم مضمون اہم تحقیقی کاوش دا حصہ بن۔

فریدیات دے حوالے نال زاہد حسن دی ترتیب ڈتی ہوئی پنجابی کتاب "فرید وچار" (528۔ص) پاکستان پنجابی ادبی بورڈ لاہور دی طرفوں شائع تھئی۔ ایندے وچ تصوف،

Scanned with CamScanner

لسانیات، لوک داستاناں، روہی، شاعری دے دکھ دکھ پکھ، موسیقی تے خواجہ فرید دی شاعری دے ک جھ ہئے رنگیں دے علاوہ فریدیات بارے لکھیں، گھمیں کتابیں بارے ہک باب وی شامل کیتا گئے۔ پنجاہ توں ودھ مضمونیں وچ پنجابی دے لکھاریں دے علاوہ سرائیکی لکھاریں وچوں ڈاکٹر مہر عبدالحق، ڈاکٹر انوار احمد، محمد اسلم میتلا، دلشاد کلانچوی، محمد اسلم رسولپوری، م۔ی۔ قیصرانی، جاوید چانڈیو، سجاد حیدر پرویز، میر حسان الحیدری، عمر کمال خان، خاور جسکانی، رحیم طلب، شبیر حسن اختر، ظفر لاشاری، ڈاکٹر قاسم جلال، ممتاز زاہد تے عبدالمالک فیضی شجرادیاں لکھتاں وی شامل ہن۔

خواجہ غلام فریدؒ دا پیغام گھر گھر پچاون سانگے کئی ادارے خواجہ سئیں دا کلام شائع کریندے رہ ویندن۔ بزم فدایانِ فرید رحیم یار خان دی طرفوں ''دیوانِ فرید'' (192۔ص) کوں پہوں گھٹ مل تے پریں پریں تائیں پچاونڑ دا اہر کیتا گئے۔

ملک اعجاز دا مرتب کیتا ہویا ''کلام خواجہ غلام فرید'' (160۔ص) فیضان اکیڈمی لاہور توں شائع تھئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مولانا عزیز الرحمٰن دیاں ترجمہ کیتیاں منتخب کافیاں کوں ''خواجہ غلام فرید دیاں مترجم کافیاں'' (32۔ص) دے ناں نال شائع کیتا گئے۔ ایں ادارے دی طرفوں قیس فریدی دے مرتب کیتے ہوئے ''دیوانِ فرید'' (288۔ص) کوں جیبی سائز وچ سامنڑے آن کے عام کرنڑ دی بھروی کوشش کیتی گئی ہے۔ کتب خانہ حاجی نیاز احمد ملتان دی طرفوں ''دیوانِ فریدی'' (218۔ص) دا نواں ایڈیشن وی ڈیکھنڑ وچ آئے۔ محمد آصف خان دا مرتب کیتا دیوان ''آکھیا خواجہ فرید نے'' (558۔ص) ہوڈے سائز توں چھوٹا کر کے عام کتابی سائز (23x36/16) وچ ڈوجھے ایڈیشن دے طور تیں سامنڑے آندا گئے۔ دلچسپ سرائیکی سنگت لیاقت پور دی طرفوں ''فریدی ڈوہڑے'' تے سلیمان برادرز ملتان دی طرفوں ''خواجہ فرید دے ڈوہڑے'' دے نویں ایڈیشن وی ایں سال شائع تھی کے سامنڑے آئن۔

2000ء

ڈاکٹر روبینہ ترین دی کتاب ''خواجہ غلام فرید: شخصیت اور شاعری'' (112۔ص) اُنھاں دے ڈاکٹریٹ دے مقالے دا ہک حصہ ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی ایں اشاعت وچ خواجہ فریدؒ دی اردو شاعری کوں خاص طور تیں تحقیق دا موضوع بنایا گئے۔

حمید اُلفت ملغانی دی مرتب کیتی کتاب ''سِلک سلوک فریدی'' (176۔ص) وچ

Scanned with CamScanner

خواجہ طاہر محمود کوریجہ، ظہور احمد دھریجہ، خواجہ معین الدین کوریجہ، دلشاد کلانچوی، ڈاکٹر مہر عبدالحق، ڈاکٹر طاہر تونسوی، شوکت مغل، محمد اسلم میتلا، ظفر لاشاری، ڈاکٹر اشرف شاہین قیصرانی، ڈاکٹر نواز کاوش، ڈاکٹر اسلم عزیز درانی، عمر علی خان بلوچ، مجید پیرزادہ، سجاد حیدر پرویز، میاں نذیر، فاروق فیصل، عزیز فاطمہ تے حمید اُلفت ملغانی دے سرائیکی مضمون شامل کیتے گھن۔

سرائیکی ادبی بورڈ دی طرفوں سامٹے آوݨ والی عائیدہ قریشی دی مرتب کیتی کتاب "تناظرات فرید" (200۔ص) وچ رفیق خاور جسکانی، ڈاکٹر مہر عبدالحق، اختر انصاری اکبرآبادی، طارق محمود، سہیل احمد خان، طاہر محمود کوریجہ، حنیف چوہدری، محمد اسلم رسول پوری، ڈاکٹر طاہر تونسوی، محمد اسلم میتلا، ڈاکٹر محمد امین، شوکت مغل، محمد حیات چغتائی، ظفر لاشاری، سجاد حیدر پرویز، شاہد رضوی، نذیر لغاری، حمید اُلفت ملغانی، عمرانہ پروین عنبر تے عائیدہ قریشی دیں اردو تحریریں کوں جا ڈتی گئی ہے۔

ایں سال سرائیکی ادبی بوارڈ دی طرفوں شائع تھیوݨ والی چوتھی کتاب "Selected Kafies of Khawaja Farid"(208۔ص) عامر حفیظ ملک دی مرتب کیتی ہوئی ہے۔ ایندے وچ خواجہ فرید دے کلام کوں انگریزی روپ وچ پیش کیتا گیئے۔ اے ترجمہ کرݨ والیں وچ رؤف لوٹھر، ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل، ڈاکٹر شہزاد قیصر، پروفیسر عرش صدیقی، فروغ نوید، سلمان قریشی، بریگیڈیر (ریٹائرڈ) نذیر علی شاہ، ڈاکٹر اسلم انصاری، پروفیسر جیلانی کامران، عبدالرشید غوری تے محمد سعید شیخ دے ناں شامل ہن۔ ایں کتاب وچ انگریزی ترجمیں دے نال نال سرائیکی کافیاں وی شامل ہن۔

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں محمد سعید احمد شیخ دی کتاب "اُستاد دلیں دے" سامٹے آئی۔ ایندے وچ خواجہ غلام فرید دے کلام تیں حسین بن منصور حلاج تے محی الدین ابن العربی دے فلسفے دے اثرات دا فکری جائزہ گھدا گیئے۔ تصوف دے حوالے دی ایں کتاب وچ خواجہ فرید تک تصوف دا پندھ، منصور حلاج، ابن العربی تے خواجہ فرید دا تعارف، فلسفہ وحدت الوجود، معرفت دیاں گالھیں، انسان دا مقام تے وحدت ادیان بارے تحقیقی انداز نال گالھ کوں ٹوریا گیئے اتے کتاب دے چھیکڑ وچ تصوف دیں کجھ اصطلاحاں دی تشریح دی شامل کیتی گئی ہے۔

الکوریجہ پبلی کیشنز چاچڑاں شریف توں حضرت مخدوم احمد میاں قریشی الکوریجہ دی تحریر

Scanned with CamScanner

کیتی کتاب ''اسرارِ فرید'' (حصہ اول) (64۔ص) وچ خواجہ غلام فرید تے انھاں دے خاندان دے بارے تحقیقی مواد پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ خواجہ فرید دی حیاتی، تاریخ وار گالھیں، گھر والیاں، خواجہ خدا بخش تے تاج محمود، مناقب محبوبیہ، خواجہ فرید تے جاگیر، خواجہ سئیں دے شاگرد دے مصاحب، خواجہ فرید دی لائبریری، خواجہ فرید دے استاد، تعارف روہی، خواجہ سئیں دا فارسی دیوان، ملتان دے عقیدت منداتے ڈوہڑیں دی حقیقت ایں کتاب دے خاص موضوع ہن۔

اکرم قریشی دے لکھیے ہوئے کتابچے ''فریدی دیوان عروضی میزان'' کوں بزم اکرم ملتہ احمداݨی دی طرفوں ڈوجھی وار چھاپیا گئے۔ جیندے وچ خواجہ فریدؒ دے دیوان دیں بحراں کوں متعارف کرایا گئے۔

2001ء

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب ''مطالعہ فرید کے دس سال'' (144۔ص) وچ ویہویں صدی دے چھیکوڑی ڈہاکے دیں شائع تھیوݨ والیں خواجہ فرید دے متعلق لکھتیں دی وضاحت شامل ہے۔ بک مین لاہور دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ کتابیں دے علاوہ رسالے اخبارتے فریدیات بارے وکھریں وکھریں تحریریں دی تندیر کوں ترتیب نال بیان کرڈتا گئے۔ ایہا وجہ ہے جو اے کتاب فریدیات دے موضوع بارے تحقیق کرن والیں سانگے بنیادی حوالے دا کم ڈیسی۔ تہوں ایندی اہمیت کہیں توں گھٹ کائنی۔

فریدیات دے حوالے نال ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ہئی کتاب ''فرمودات فرید'' (192۔ص) چھوٹے سائز وچ چھپ کے سامݨے آئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ خواجہ غلام فرید دے 168 فرمودات کوں ترتیب ڈتا گئے۔ خواجہ غلام فریدؒ بارے علامہ اقبال، احمد ندیم قاسمی، میر حسان الحیدری، ڈاکٹر مہر عبدالحق، رفیق خاور جکانی، ڈاکٹر سلیم اختر تے خواجہ طاہر محمود کوریجہ دیاں آراء دے علاوہ کتاب دے شروع وچ خواجہ سئیں دے سوانحی کوائف دی شامل ہن۔

سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں چھپ کے سامݨے آوݨ والی ڈاکٹر محمد امین دی کتاب ''خواجہ فرید۔۔۔فکر وفن'' (88۔ص) وچ ڈہاکا مضمونیں دا شامل ہے جنھیں وچ

Scanned with CamScanner

تصوف دا رنگ سب توں چوکھا نظر آندے۔

شبیر حسن اختر دی کتاب ''فرید شناسی'' (144۔ص) وچ خواجہ غلام فرید دے فکر تے فن بارے گالھ ٹوری گئی ہے۔ بزم ثقافت ملتان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں اتھ پوڑیں وچ ونڈ کے فرید شناسی، وحدت الوجود، فرید کی نظریاتی اساس، نظریہ عشق، نظریہ حسین، نظریہ الم، فرد فرید (شخصیت) تے معجزہ فن (شاعری) دے عنوانیں نال پیش کیتا گئے۔

محمد حیات چغتائی دی کتاب ''خواجہ فرید تے سماجیات'' (172۔ص) فریدیات دے متعلق اہک اہم کتاب ہے۔ سرائیکی مجلس بہاولپور دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ خواجہ فریدؒ تے سماجیات، کلام فرید دیاں سماجی بنیاداں، خواجہ فریدؒ دے روحانی تے سماجی بندھن، رُتاں، سماجی رچھیے تے کلام فرید، خواجہ فرید تے معاشرتی ابلاغیات، خواجہ فرید تے بیٹ دا جغرافیائی پس منظر اتے ''خواجہ فرید دیاں ردیفاں: اہک سماجی پس منظر'' دے عنوانیں نال لکھے گئے مضمون شامل ہن۔ جہڑے آپݨی وکھری سنجاݨ رکھدن۔

فریدیات دے متعلق کئی کتابیں دے لکھاری محمد اسلم میتلا دی کتاب ''ذوق فرید'' (85۔ص) دی سرائیکی مجلس بہاولپوری دی طرفوں شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ خواجہ غلام فرید دے فارسی کلام دا منظور اردو ترجمہ پیش کیتا گئے۔

جاوید چانڈیو دی مرتب کتی کتاب ''ارمغانِ خواجہ فرید'' (288۔ص) بزم ثقافت ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامݨے آئی ہے۔ فکر فرید دے سلسلے وچ ارشد ملتانی، ممتاز احمد سومرو تے شبیر حسن اختر دیاں لکھتاں، تصوف دے عنوان ہیٹھ ڈاکٹر ہدایت پریم، ڈاکٹر کالا سنگھ بیدی، خواجہ طاہر محمود کویجہ تے پروفیسر فاروق فیصل دیاں تحریراں، اردو شاعری دے سلسلے وچ میر حسان الحیدری چانڈیو تے ڈاکٹر سلیم اختر دے مضمون، تقابلی مطالعے دے حوالے نال ڈاکٹر محمد الیاس خان عشقی، شاہد مصطفیٰ تے عمر کمال خان دیاں لکھتاں، آثار فرید دے عنوان ہیٹھ پروفیسر سجاد حیدر پرویز دی لکھت تے فرید شناسی دے سلسلے وچ جاوید چانڈیو دی تحریر دے علاوہ محمد اسلم میتلا تے محمد حیات چغتائی دیاں انگریزی لکھتاں وی ایں کتاب وچ شامل کیتیاں گئین۔ ساری لکھتیں توں پہلے لکھاریں دے تعارف وی پیش کیتے گئین۔

خواجہ فرید اکیڈمی پاکستان کوٹ مٹھن دی طرفوں خواجہ شریف محمد عامر کویجہ دی تصنیف

Scanned with CamScanner

''جے یار فرید قبول کرے'' (32۔ص) وچ خواجہ غلام فرید دے حالات زندگی دے علاوہ تصوف دے موضوع کوں سامنے آندا گئے۔

شفقت تنویر مرزا دی مرتبہ ''کلیات فرید'' (474۔ص) دوست پبلی کیشنز اسلام آباد دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ ایں کلیات وچ خواجہ غلام فریدؒ دیں سرائیکی کافیں دے علاوہ پڑھ وہڑے تے اردو غزلاں وی شامل کر ڈیتاں گئین۔ ایں کلیات دی خاص گالھ اے ہے جو تندیر دے طور تیں پڑھ وفہرستاں شامل کیتیاں گئین۔ ہک فہرست تاں روایتی حوالے نال ردیف وار پڑتی گئی اتے پڑھ جھی فہرست پہلے مصرعے دے منڈھ دے حوالے نال حروف تہجی دی ترتیب نال پیش کیتی گئی ہے۔

خواجہ فرید فاؤنڈیشن کوٹ مٹھن دی طرفوں 26 توں 29 جون کوں تھیوݨ والیں صد سالہ تقریبات دے حوالے نال ''خواجہ فرید سو ونیر'' شائع تھیا۔ جیندے وچ سوانحی خاکہ خواجہ غلام فریدؒ، تاریخ دربار فرید مٹھن شریف، تفصیل جائیداد موقوفہ و مقبوضہ حضرت خواجہ غلام فریدؒ تے مسائل مزار فرید بارے تحریراں شامل ہن۔

2002ء

خواجہ طاہر محمود کوریجہ دا مرتب کیتا تے ترجمہ تھیا ''دیوان خواجہ فرید'' خاص اہمیت رکھیندے۔ الفیصل لاہور توں چھپ کے ڈھے سوہݨپ نال سامنے آوݨ والا اے دیوان نویکلی سنجاݨ رکھدے۔ مولانا عزیز الرحمٰن عزیز دے نسخے کوں بنیاد بناون دے علاوہ مثنوی معدن عشق، نسخہ پیرݨ، نسخہ فقیر بھاؤ تے اسرار فریدی جھیں نسخے وی ایں دیوان سانگے خاص طور تیں ورتݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔

پروفیسر حمید اللہ ہاشمی دا مرتب کیتا ''کلام حضرت خواجہ غلام فرید'' (536۔ص) وی ایں سال لاہور توں شائع تھئے۔ شیخ محمد بشیر اینڈ سنز لاہور توں چھپݨ والے ایں دیوان وچ اردو ترجمے دے نال نال مشکل لفظیں دے لغوی معنے وی شامل ہن۔

فریدیات دے موضوع بارے پی ایچ ڈی کرݨ والے ڈاکٹر شہزاد قیصر دا مقالہ "Metaphysics of Khawaja Farid" ایں سال کتابی شکل وچ سامنے آ گئے۔ ایندے علاوہ اقبال اکادمی لاہور دی طرفوں ڈاکٹر شہزاد قیصر دی ڈھجھی کتاب "Iqbal and

Scanned with CamScanner

"Khawaja Farid" شائع تھئی۔

محکمہ اوقاف پنجاب لاہور دی طرفوں فریدیات دے ماہر واحد بخش سیال دی تحقیقی کاوش "خواجہ فرید: حیات اور تعلیمات" دے ایں سال چھپݨ دا پتہ لگے۔ بزم ثقافت ملتان دی طرفوں ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو دی کتاب "میرا عشق بھی تو" (120۔ص) شائع تھئی۔ جیندے وچ غلام فرید دی حیاتی تے شاعری دا جائزہ گھدا گئے۔

ڈاکٹر محمد بشیر انور ابوہری ملتانی دی کتاب "صدائی خلخل جانان" (112۔ص) وچ خواجہ غلام فریدؒ دی فارسی شاعری تیں جھات پاتی گئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں چار حصیں وچ ونڈڑ تا گئے۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید دا خاندان، خواجہ سئیں دی فارسی شاعری، خواجہ فرید دے فارسی کلام دا متن تے فارسی کلام دا اُردو ترجمہ شامل ہن۔

خواجہ غلام فرید دے فن، پیغام تے شخصیت دے متعلق محمد اسلم میتلا دی کتاب "تذکار فرید" (184۔ص) وی سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامݨے آئی۔ جیندے وچ حیات فرید دا دینی، روحانی تے تبلیغی پہلو، ستارگان بزم فرید، فرید تے اوحدی، فرید تے سید، مجلس الفرید بک دریافت، رسالہ الفرید تے فریدیات، سفرنامہ حج، فریدیات تے عربی زبان، فریدیات تے انگریزی زبان، کلام فرید دی ترتیب طباعت تے ترجمہ، تخلیق کلام فرید عہد بہ عہد، کلام فرید تے اضافی کافیاں، دیوان اردو خواجہ فرید، تقابل دیوان فرید اردو، کلام فرید وچ غیر مذہب دے حوالے، خواجہ فرید تے لوائح جامی، کلام فرید دے موضوع، فرید تے شعر و سخن دا شوق، خواجہ فرید دا خاندان تے شعر گوئی، کوٹ مٹھن تے چاچڑاں شریف دے علاوہ تذکرہ فرید محل جھیں موضوع سامݨے آندے ہکھین۔

1977ء وچ گورمکھی رسم الخط وچ شائع تھیوݨ والی کتاب "کافیاں خواجہ غلام فرید" کوں حنیف چوہدری اردو رسم الخط وچ ترجمہ کر کے "مطالعہ فرید کا ایک نیا رخ" (95۔ص) دے عنوان نال مرتب کیتا۔ سرائیکی ریسرچ سنٹر، بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان توں شائع تھیوݨ والی اے پہلی کتاب ہے تے امید کیتی وݨج سگدی ہے جو اے سلسلہ اگوں نہاں تھیندا رہ ویسی۔ ایں کتاب وچ خواجہ فرید بک مُہاݨ صوفی شاعر، خواجہ غلام فرید سالک دے روپ وچ، خواجہ غلام فرید

Scanned with CamScanner

دامرتبہ حق الیقین، خواجہ غلام فرید دا جذبہ حب الوطنی تے ملتانی زبان دا ارتقاء خواجہ دے حوالے نال جھمیں موضوع شامل کیتے ہمین۔

خواجہ غلام فرید دے صوفیانہ تے شاعرانہ ملفوظات کوں عامر حفیظ ملک "Maxims of Khawaja Faree" (56۔ص) دے ناں نال انگریزی روپ اچ شائع کیتے۔ ناں جو خواجہ سیں دا پیغام سرائیکی وسیب دیں حدیں توں ٹپ کے ساری دنیا تئیں پہنچ ویجے۔

محمد حیات چغتائی دی مرتب تھئی ہوئی کتاب ''نذر فرید'' (133۔ص) وچ خواجہ غلام فرید کوں انگریزی، فارسی، اردو پنجابی تے سرائیکی زبان وچ منظوم خراج عقیدت پیش کیتا گئے۔

ظہور احمد ھردیجہ دی مرتب تھئی کتاب ''فرید کی شاعری کا اردو روپ'' (200۔ص) وچ خواجہ غلام فرید دی سرائیکی شاعری دے نال نال اردو دے مہاندرے شاعراں دے منظوم ترجمے پیش کیتے ہمین۔ انھیں شاعریں وچ کشفی ملتانی، ظہور نظر، شہاب دہلوی، احمد فراز، ارشد ملتانی، جلیل حسین، تابش الوری، ڈاکٹر اسلم انصاری، ریاض انور، ارشاد احمد ارشد، صادق مصور، حشمت فضلی، رشید لاشاری، نورالزمان اوج، بشیر بیتاب، حسین سحر، اقبال ارشد، اقبال شاہد، نفیس چغتائی تے محمد کریم تونسوی دے ناں شامل ہن۔

خواجہ فرید فاؤنڈیشن قصر فرید کوٹ مٹھن دی اشاعت دے طور تیں فریدیات دے بارے وچ مجاہد جتوئی دیاں تنقیدی تحریراں کتابڑی دی شکل وچ سامنے آئن۔ ''تجزیہ کلیات'' (32۔ص) وچ شفقت تنویر مرزا دے مرتب کیتے ''کلیات فرید'' بارے تجزیے تے تبصرہ پیش کریندیں ہوئیں مجاہد جتوئی لکھیے جو ''کلیات فرید'' وچ کلام فرید نال او رویہ اختیار کیتا گئے جہڑا پنجاب سرائیکی وسیب نال روا رکھیا ہوئے۔ ''اطوار فرید'' (16۔ص) دے عنوان نال مولانا نور احمد فریدی نا زدی ڈائری دا ترجمہ مولانا غلام رسول دے اشتراک نال مجاہد جتوئی کوٹ مٹھن توں شائع کروائے۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید دی حیاتی دے طور طریقے ڈسائے ہمین۔ مولانا غلام رسول نال رل کے مجاہد جتوئی دی ترتیب ڈتی کتابڑی ''خواجہ فرید اور 222 سوال'' وچ خواجہ غلام فرید دی حیاتی تے کلام کوں سوالاً جواباً پیش کیتا گئے۔

دربار کوٹ مٹھن دے خطیب علامہ پیرزادہ غلام حسن دا کتابچہ ''خواجہ فرید حالات زندگی کشف وکرامات'' دانواں ایڈیشن جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال شائع تھئے۔

Scanned with CamScanner

خواجہ فرید فاؤنڈیشن کوٹ مٹھن دی طرفوں سہ ماہی ''فرید میگزین'' ایں سال شروع کیتا ہیا۔ خواجہ معین الدین محبوب کوریجہ دی سرپرستی تے ایگزیکٹو ایڈیٹر رضا گیلانی دی کاوش نال ایندے وچ فریدیات دے حوالے دیاں کئی لکھتاں چھپ کے سامنے آیاں۔ ایں ادارے دی طرفوں خواجہ شمس الدین دی سرپرستی تے ایڈیٹر مجاہد جتوئی دی محنت نال کوٹ مٹھن توں ''اخبار فرید'' دا اجراء وی کیتا ہیا۔ جیندے وچ فریدیات دے نال نال سرائیکی دیسیب دیاں خبراں وی پاتیاں ویندین۔

2003ء

فریدیات کوں سرائیکی ادب وچ اہم موضوع دی حیثیت حاصل تھی چکی ہے۔ ایں حوالے نال سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں ڈاکٹر مہر عبدالحق دے انگریزی وچ لکھے گئے مضمونیں دا مجموعہ "Vision of Khawaja Fareed: Past & Present" شائع تھئے۔ جیندے وچ کوشش کیتی ہیگئی ہے جو خواجہ غلام فرید دے کلام وچ پاتے ویندن والے چوٹویں موضوع پوری دنیا دے پڑھن والیں تائیں اپڑ ویندن۔

خواجہ غلام فرید دی فکر کوں علمی حوالے نال پیش کرن کیتے محمد سعید احمد شیخ دی کتاب ''جہان فرید'' (328۔ص) بیکن بکس ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید دی حیاتی دے احوال، اسلاف نال راہ ربط، فلسفہ وحدۃ الوجود، ذات صفات حق، حقیقت محمدیؐ، حقیقت عالم، مقام قلب، مسئلہ جبر تے قدر، فنافی اللہ، انسان دا مقام، تشبیہ تے تنزیہہ حق تے وحدت ادیان جھیکیں عنوان بحث دا موضوع بنٹین۔

سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی طرفوں جاوید چانڈیو دی مرتب کیتی کتاب ''اللہ میلے دل سنگ یارا'' (128۔ص) شائع تھئی۔ جیندے وچ اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور وچ خواجہ فرید قومی سیمینار 2001ء وچ پڑھیے ویندن والے مقالے کٹھے کر ڈتے ہیگین۔

مولوی محمد عمر دے ترتیب ڈتے ہوئے خواجہ غلام فرید دے حج دے سفرنامہ کوں مجاہد جتوئی سرائیکی ترجمہ کر کے ''آپہتم جیندیں کمے'' دے ناں نال پیش کیتے۔ جینکوں سرائیکی مجلس بہاولپور دی اشاعت دے طور تیں سامنے آندا ہیگئے۔ ایں کتاب وچ حج دی پندھ وہائی دے نال نال اجمیر شریف دے پندھ دا حویلہ وی شامل ہے۔

جنوری 2003ء وچ جشن ولادت خواجہ فرید دے موقعے تیں جھوک پبلشرز ملتان

Scanned with CamScanner

توں چھپن والی مجاہد جتوئی دی کتاب ''اطوار فرید'' (168۔ص) وچ فریدیات دے وکھرے تے اہم موضوع شامل کیتے ویکھن۔ جنھیں وچ کلام فرید دے متن دی درستگی، نویں نویں حوالیں دی گول پھول، خواجہ سئیں دی حیاتی دے واقعیں بارے بحث، نثری مواد دے حوالے نال مزید تحقیق تے کتاب دے مسئلیں نال تھیون والیں غلطیں کوں خاص طور تیں بحث دا موضوع بنایا گئے۔

خواجہ غلام فرید دے اردو کلام دا مجموعہ ''کلام خواجہ غلام فرید'' (88۔ص) دے عنوان نال پیر سید ارتضےٰ علی کرمانی ترتیب ڈتے۔ عظیم اینڈ سنز پبلشرز لاہور توں چھپن والی ایں کتاب وچ اردو کلام دے علاوہ خواجہ سئیں دی حیاتی دا تذکرہ وی شامل ہے۔

کوٹ مٹھن وچ خواجہ غلام فرید دے ناں نال قائم ''خواجہ فریدؒ فاؤنڈیشن'' فریدیات دے حوالے نال آپݨی نویکلی سنجاݨ بݨا گھدی ہے۔ ایں تنظیم دے تعارفی کتابچے ''خواجہ فریدؒ فاؤنڈیشن۔ ایک تعارف'' وچ فریدیات سے حوالے نال تھیون والیں کوششیں تیں سوجھلا پاتا گئے۔ جنھیں وچ خواجہ فرید میوزیم دے مختلف شعبیں دی وضاحت، چھپ وݨجݨ والیں کتابیں دا تذکرہ، خواجہ فرید ایوارڈ دا اجراء تے مستقبل دے منصوبیں دے ذکر کوں خاص طور تیں شامل کیتا گئے۔

''فرید رنگ فرید انگ'' (240۔ص) دے عنوان نال امداد نظامی دی اہم کتاب فریدیات دا حصہ بݨی۔ 2003ء دے چھیکڑ وچ شائع تھی کے سامݨے آوݨ والی وجدان پبلی کیشنز، کوئٹہ دی ایں پیشکش وچ خواجہ غلام فرید دے حالات تے کوائف، خواجہ سئیں دے افکار، نظریات تے تعلیمات، خواجہ فرید دے شاعرانہ محاسن تے منتخب سرائیکی کافیں دا اصل بحر وچ منظوم اردو ترجمہ پیش کیتا گئے۔ امداد نظامی دا تھیا ہویا منظوم اردو ترجمہ مندری وچ نگ دی مثال ہے۔ ترجمہ دے نال نال خواجہ سئیں دیاں اصل کافیاں وی کتاب وچ شامل کیتیاں ویکھن۔

2004ء

سرائیکی ادب وچ فریدیات دے موضوع دی اہمیت کہیں توں ڳجھی کائنی۔ ایں سال خواجہ سئیں دے اردو کلام دے حوالے نال ''دیوانِ فرید'' (اردو) (464۔ص) میر حسان الحیدری دی ترتیب تے حواشی نال سامݨے آئے اے دیوان سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی اشاعت دے طور تیں پیش کیتا گئے۔

مجاہد جتوئی دی کتاب ''راہ تحقیقی سلک فریدی'' (160۔ص) وچ خواجہ غلام فرید دی

Scanned with CamScanner

نسبت نال کئی تحقیقی حوالے سامنے آئن جنھیں وچ خواجہ فرید دی سجادگی دا مسئلہ، چولستان وچ خواجہ فرید دے ڈینہہ رات، اطوارِ فرید، خزانہ فرید، کرامات فریدی، سرائیکی لفظ گوئلیں بارے تحقیق، فرید تے فلسفہ، خاندان فرید دی جلاوطنی، کتب خانہ فرید، خواجہ فرید لائبریری وچ تبرکات، فوائد فرید یہ تے ہک تنقیدی نظر، اسرار فرید دی جلاوطنی، کتب خانہ، خواجہ فرید لائبری وچ تبرکات، فوائد فرید یہ تے ہک تنقیدی نظر، اسرار فریدی دے ترائے نسخے، تعارف دیوان فرید نسخہ میانجی برخوردار، تعارف دیوان فرید نسخہ فقیر بھاؤ، تعارف دیوان فرید نسخہ پیر بخش تے تعارف دیوان فرید نسخہ عبدالحق کوں خاص اہمیت ڈتی ونج سگدی ہے۔

الاخوان القادری قدیمی اسلامی کتب خانہ ملتان دی طرفوں خواجہ غلام فرید دے کلام کوں "دیوان فرید" (240۔ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ پیش کرݨ دے نال نال جیبی سائز وچ وی پیش کیتے۔ قیس فریدی دا مرتب کیتا "دیوان فرید" جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال اٹھویں واری شائع تھئے نال نال ایں دیوان دے جیبی سائز داڈھ وجھا ایڈیشن وی ایں سال ڈیکھݨ وچ آئے۔

خواجہ فرید سرائیکی ادبی سنگت صادق آباد دی طرفوں "عشق دا جلوہ" (32۔ص) دے عنوان نال بشیر دیوانہ دیاں ترتیب ڈتیاں فریدی کافیاں شائع تھیاں۔ احسان اعوان دے مرتبہ "فریدی ڈوہڑے" کوں ایں سال چھیویں واری چھاپیا گئے۔

"تذکار فرید" دے ناں نال شائع تھیوݨ والے مجلّہ کوں شمس الدین کوریجہ دی ادارت وچ شائع کیتا گئے۔ ملتان توں شائع تھیوݨ والے ایں پہلے مجلّہ دے نال نال فیصلہ کیتا گئے جو "تذکار فرید" کوں چھاپݨ دا سلسلہ جاری رکھیا ویسی۔

2005ء

2005ء وچ ملک محمد اسلم متیلا دی تحقیقی کتاب "محرم راز دلیندے" (80۔ص) بزم ثقافت ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ ڈوہڑے دی صنف کوں خواجہ فرید دے کلام دا موضوع بنایا گئے۔ محمد اسلم میتلا ڈوہڑیں کوں خواجہ فرید دا کلام تسلیم کریندیں ہوئیں 77 ڈوہڑے تے باقیات فرید دے حوالے نال دیوان فرید وچ شامل کافیں دے علاوہ 9 کافیاں دی شامل کیتین۔ ایں کتاب وچوں نمونے دا ہک ڈوہڑہ ہے:

Scanned with CamScanner

سئی وے ملاں قاضیا توں یار میڈے دی صورت پاس تاں سہی
جیویں یار میڈے دے ہر جا ویرے تیوں ہک دے وچ توں ڈس تاں سہی
جیویں یار میڈے جگ لٹ چھوڑیا توں ہک وی دل توں گھس تاں سہی
غلام فریدا جیوں عشق سبق پڑھایا تیوں ہک ہک نکتہ دس تاں سہی

جاوید چانڈیو دی مرتب کیتی کتاب ''مقالات :خواجہ فرید قومی سیمینار 98'' (333۔ص) خواجہ فرید چیئر اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دی طرفوں شائع تھئی ۔ جیندے وچ اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دی طرفوں خواجہ فرید دے سو سالہ یوم ولادت دے سلسلے وچ تھیوݨ والے سیمینار وچ پڑھیے گئے مقالے شامل ہن۔

دیوان فرید دا منظوم انگریزی ترجمہ "Fareed's Fragrance" (1157۔ص) الفیصل لاہور توں چھپے ۔ مکمل دیوان دا اے ترجمہ ریاض قدیر دا کیتا ہوئے۔

جاوید چانڈیو دے مرتب کیتے ''دیوان فرید'' کوں سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور ڈوجھے ایڈیشن دے طور تیں چھاپے ۔ سرائیکی مجلس بہاول پور دیاں کتاباں دے ڈوجھے ایڈیشن دے حوالے نال میر حسان الحیدری دی ترجمہ تھئی ''فتوحات فریدیہ'' تے جاوید چانڈیو دی مرتب تھئی ''خواجہ فرید'' دی شامل ہن۔

فریدیات دے موضوع کوں نشابر کرݨ سانگے 2004ء وچ شروع تھیوݨ والا ماہنامہ ''تذکار فرید'' 2005 وچ باقاعدگی نال شائع تھیندا رہ گئے ۔ جیندے وچ ایں موضوع بارے اہم تحریراں شامل ہن۔

خواجہ خدا بخش محبوب الٰہی دے بارے وچ لکھی ہوئی خواجہ فرید نال منسوب تالیف ''مناقب محبوبیہ'' دا ترجمہ مجاہد جتوئی ''حیات المحبوب'' (80۔ص) دے عنوان نال کیتے ۔ خواجہ فرید فاؤنڈیشن پاکستان کوٹ مٹھݨ دی طرفوں چھپݨ والی اے کتاب پنجاب انسٹی ٹیوٹ آف لینگویج، آرٹ اینڈ کلچر لاہور دے تعاون نال پیش کیتی گئی

2006ء

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی کتاب ''فرید تے فریدیت'' (192۔ص) اسماعیل قریشی پبلی کیشنز لاہور توں چھپ کے سامنے آئی ۔ جیندے ڈوجھے بنائے گھن۔ پہلے حصے دا عنوان

Scanned with CamScanner

''فرید'' ڈوجھے حصے دا ''فریدیت'' رکھیا گئے۔ پہلے حصے وچ خواجہ غلام فرید دا تعارف، خواجہ سئیں دیاں کتاباں تے انھاں دے ترجمے، فریدیات دا مختصر مطالعہ، سرائیکی شاعری دے اردو ترجمے، اردو ترجمیں دا تنقیدی جائزہ تے اردو دے علاوہ ترجمے بارے مضامین شامل ہن۔ ڈوجھے حصے وچ فکرِ فرید دے حوالے نال شامل ترائے مضمونیں دے نال نال ویہہ چوٹویاں کافیاں دی تفہیم پیش کیتی گئی ہے۔

محمد اکرم قریشی دی کتاب ''اوزان دیوان فرید'' (256۔ص) بزم ثقافت ملتان توں چھپ کے سامنے آئی ہے۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید دی شاعری کوں عروضی فن دے مطابق جانچن پرکھن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ہر مصرعے دا وزن پرکھن دا طریقہ وی ڈسیا گئے۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی سرپرستی وچ چھپن والے کالج میگزین ''نخلستانِ ادب'' دا خواجہ فرید نمبر شائع کیتا گئے۔ گورنمنٹ صادق ایجرٹن کالج بہاولپور دا اے میگزین مجلد کتاب دی شکل وچ ہوں سوہنڑ نال چھپیا جیندے وچ اردو، سرائیکی تے انگریزی دے مضمون شامل ہن۔

خالد اقبال دی مرتب کیتی کتاب ''بھاگ سہاگ فرید'' (128۔ص) وچ حضرت خواجہ غلام فرید دیاں تریہہ (30) چوٹویاں کافیاں دی تشریح پیش کیتی گئی ہے۔ سجاک ادبی سنگت شادن لُنڈ ضلع دیرہ غازی خان دی طرفوں سامنے آوݨ ولی ایں کتاب وچ خالد اقبال، محبوب تابش، ڈاکٹر انوار احمد، مجاہد جتوئی، امتیاز فریدی، رفعت عباس، شمیم عارف قریشی، حمید اُلفت ملغانی، مختار علی شاہ، ارشد ملتانی، جاوید چانڈیو، ظہور احمد دھریجہ، محمد اسلم رسولپوری، مزمل حسین، محمد اسماعیل احمدانی، ڈاکٹر اسلم انصاری، محمد اسلم میلا، اشو لال، ڈاکٹر مختار ظفر تے محمد اجمل مہار دیاں تشریحاں کوں کافی نمبر دی ترتیب نال شامل کیتا گئے۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی مرتب کیتی کتاب ''فرمودات فرید'' (144+32۔ص) فارسی تے انگریزی ترجمے نال شائع کیتی گئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں چھپن والی ایں کتاب وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی انھاں فرمودات کوں اردو وچ پیش کیتے۔ فارسی ترجمہ ڈاکٹر بشیر انور ابوہری تے انگریزی ترجمہ عامر حفیظ ملک دا تھیا ہوئے۔

قیس فریدی دے مرتب کیتے ''دیوانِ فرید'' دا نواں ایڈیشن 2006ء وچ چھپے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والے ایں ایڈیشن دے چھیکو وچ ظہور احمد دھریجہ دی

Scanned with CamScanner

طرفوں خواجہ غلام فرید دے حالات زندگی وی شامل کیتے ونگین۔

مولانا احمد فریدی دی لکھت ''خواجہ فرید: حالات زندگی کشف وکرامات'' (144۔ص) کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں پنجویں واری چھپن دا اعزاز ملیے۔

2007ء

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب ''خواجہ غلام فرید: شخصیت اور فن'' (۱۹۲۔ص) فریدیات دے حوالے دی اہم کتاب ہے جیکوں اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دے ہک سلسلہ ''پاکستانی ادب کے معمار'' دی کڑی دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ خواجہ غلام فرید دی حیاتی دے حال حویلے دے علاوہ فنی تے فکری جائزہ گھدا گئے اتے خواجہ غلام فرید دے ملفوظات تے منتخب کلام کوں وی کتاب دا حصہ بنایا گئے۔ انتخاب وچ سرائیکی دے علاوہ اردو تے فارسی کلام وی شامل ہے۔ حضرت خواجہ غلام فرید دے حضور منظوم نذرانے وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔ جیویں جو رشید عثمانی دے ڈو شعر ہن:

سرائیکی تیڈی احسان مند ہے بے شک
سرائیکی کوں جو ڈتا ہے تیں نکھار فرید
سخن دی دنیا ہے بھانویں سلوک دی دنیا
رشید میڈی نظر وچ ہے تاجدار فرید

نوتک محمید (ڈیرہ غازی خان) دے لکھاری ابو محمد منظور بن عبدالحمید آفاقی کلام فرید دی اصلاح کر کے ''کلید فرید'' دے عنوان نال ڈو جلدیں وچ پیش کیتے۔ بزم ثقافت ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کاوش وچ محمد اکرم قریشی دا بھرواں تعاون وی لکھاری کوں حاصل رہیے۔ کجھ مصرعیں دے وٹاندرے وچ اصلاح تھئے مصرعے ایں طرحاں شامل کیتے ونگین:

ع۔ تکیہ ماٹ تے تراٹ وی توں
اصلاح۔ تکیہ ماٹ تراٹ وی توں (کافی نمبر ۱۳۲)
ع۔ وصل ہجر یکساں
اصلاح۔ وصل ہجر یک شان (کافی نمبر ۲۶۲)
ع۔ دل لڑی سولاں ماری
اصلاح۔ دل لڑی سولاں ماری (کافی نمبر ۲۶۵)

Scanned with CamScanner

ع۔ سانوں مارنہ طعنے

اصلاح۔ سانول مارنہ طعنے (کافی نمبر۲۷۲)

شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی کتاب ''خواجہ غلام فرید سیمینار: مقالات ومضامین'' (۱۹۲۔ص) وچ اردو، سرائیکی تے انگریزی تحریراں شامل ہن۔ ایں کتاب دے مدیر ڈاکٹر انوار احمد ہن اتے مرتبین وچ ڈاکٹر روبینہ ترین تے اجمل مہار ابن اکبر دے ناں شامل ہن۔ پروفیسر فتح محمد ملک، ڈاکٹر اسلم انصاری، ڈاکٹر جی اے الانہ، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، ڈاکٹر روبینہ ترین، ڈاکٹر شاہد حسن رضوی، ڈاکٹر قاضی عابد، حنیف چودھری، خورشید عالم، جاوید احسن، ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو، مجاہد جتوئی تے حافظ محمد سرور دیں اردو تحریریں دے علاوہ ڈاکٹر اسلم عزیز درانی، ظہور احمد دھریجہ، محبوب تابش تے بشیر کاشف ملک دیاں سرائیکی لکھتاں ایں کتاب دا حصہ ہن۔ انھاں دے علاوہ ریاض قدیر دا انگریزی مضمون وی شامل کیتا گئے۔

خورشید ناظر دی کتاب ''خواجہ فرید کی کافیوں میں قوافی کا فنی جائزہ'' (۲۴۰۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔

''حضرت خواجہ غلام فرید اور 100 سال'' (۳۲۔ص) دے عنوان نال مجاہد جتوئی دی کتابڑی خواجہ فرید فاؤنڈیشن مٹھن کوٹ توں شائع تھی کے سامنے آئی۔ ایندے وچ خواجہ سئیں دی حیاتی دے حوالے نال سوال تے انھیں دے جواب پیش کیتے گئین۔

قیس فریدی دے مرتب کیتے ''دیوان فرید'' کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال ڈاہویں واری شائع کیتا گئے۔

پروفیسر سعید احمد دی کتاب ''گریٹ صوفی وزڈم: خواجہ غلام فرید'' (۹۶۔ص) عدنان بکس اینڈ سٹیشنرز، راولپنڈی توں شائع تھئی۔ ایندے وچ خواجہ فرید دے چوٹویں کلام دا انگریزی ترجمہ پیش کیتا گئے ایں کتاب وچ خواجہ سئیں دے کلام کوں پنجابی لکھیا گئے۔

2008ء

فریدیات دے موضوع بارے ایم اے سرائیکی دے طالبعلماں کالڑ لکھیاں ہوئیاں دلشاد کلانچوی دیاں ڈو کتاباں ایں سال ہک واری ول چھاپیاں گئین۔ اے ڈو ہیں کتاباں ایں توں پہلے ۱۹۹۱ء وچ چھپیاں ہن۔ انھیں وچ ہک کتاب ''فریدیات'' (۱۵۲۔ص) دے عنوان

Scanned with CamScanner

نال تے ڈوجھی کتاب ''فریدی کافیاں'' (۲۱۲۔ص) دے ناں نال اکادی سرائیکی ادب بہاول پور توں چھپ کے سامنے آئن۔ ''فریدیات'' وچ خواجہ غلام فرید دی شخصیت تے فن دے حوالے نال کئی مضمون شامل ہن۔ اے ''فریدی کافیاں'' وچ خواجہ فرید دیں چوٹویں کافیں دا ترجمہ تے تشریح شامل ہے۔

محمد اعظم سعیدی دی کتاب '' خواجہ غلام فرید: سائنسی پرکھ پرچول'' (۱۳۲۔ص) سرائیکی ادبی سنگت پاکستان، کراچی دی اشاعت ہے۔ جیندے وچ خواجہ فرید کوں علماں تے عبور، پڑھا کو فرید، زباناں وچ مہارت، روح تے نفس، نظریہ وائرٹیبل (جیالوجی)، ہوا دے بادلیں دا بگاڑھا، تریخ تے جغرافیہ، زمینی تے فلکیاتی سائنس جھیکیں موضوعات تیں بحث کیتی گئی ہے۔

فیضی بہاول پوری دی تالیف ''فریدی خزانہ'' (۳۲۔ص) بہاول پور توں شائع تھئی۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید دے متعلق معلومات پیش کیتاں گئین۔ جیویں جو کلام فرید دے ہک قلمی نسخے دے حوالے نال لکھیا ہوئے:

> ''دیوان فرید نسخہ عزیزیہ ایسے وچ ۹۹ کافیاں ہن۔ ایہ نسخہ خاندان فرید دے ہک فرد خواجہ عبدالعزیز کوریجہ دے کول ہا۔ خواجہ عبدالعزیز دوران حج ایہ نسخہ اپنے نال گھن گئے ہن۔ ایں ویلے ایہ نسخہ مبارک لائبریری محمد آباد ضلع رحیم یار خان دے مالک سید انیس شاہ جیلانی دے کول محفوظ ہے۔ ایندی فوٹو کاپی خواجہ فرید لائبریری کوٹ مٹھن اچ موجود ہے''۔

عامر حفیظ دی مرتب کیتی کتاب '' سلیکٹڈ کافیز آف خواجہ فرید'' (۲۰۸۔ص) کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں ڈوجھی واری چھاپیا گئے جیندے وچ خواجہ فرید دے چوٹویں کلام کوں انگریزی روپ وچ پیش کیتا گئے۔ اے ترجمہ کرن والیں وچ رؤف لوتھر، ڈاکٹر کرسٹو فرشیکل، ڈاکٹر شہزاد قیصر، پروفیسر عرش صدیقی، فروغ نوید، سلمان قریشی، بریگیڈئر (ریٹائرڈ) نذیر علی شاہ، ڈاکٹر اسلم انصاری، پروفیسر جیلانی کامران، عبدالرشید غوری تے محمد سعید شیخ دے ناں شامل ہن۔ ایں توں پہلے اے کتاب ۲۰۰۰ء وچ شائع تھی چکی ہے۔

مولانا نور احمد فریدی دی لکھت '' خواجہ غلام فرید: حالات زندگی، کشف و کرامات'' (۱۴۴۔ص) کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ہک واری ول چھپن دا موقع ملیے۔

Scanned with CamScanner

مجاہد جتوئی دے مرتب کیتے کتابچے ''خواجہ فرید اور 100 سوال'' (۳۲۔ص) داڈو وجھا ایڈیشن خواجہ فرید انسٹی ٹیوٹ آرٹ اینڈ کلچر قصر فرید مٹھن کوٹ دی طرفوں چھاپیا گیا۔ ایں توں پہلے ۲۰۰۴ء وچ اے کتابچہ شائع تھیا ہا۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید دی پیدائش توں وفات تئیں دیاں معلومات سوالی جوابی شکل وچ درج ہن۔

محمد آصف خان دی مرتب کیتے دیوان '' آکھیاں خواجہ فرید نے'' (۵۵۸۔ص) دا ترجمہ چھاپہ پاکستان پنجابی ادبی بورڈ لاہور توں نومبر ۲۰۰۸ء وچ چھپن دے بعد منظر عام تیں آیا۔

2009ء

کرنل محمد اقبال ملک دی مرتب کیتی کتاب ''کوٹ مٹھن دا گھوٹ'' (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت ہے جیندے وچ خواجہ غلام فرید دی حیاتی دے علاوہ فنی تے فکری حوالے دے مضمون کٹھے کیتے گئین۔

خواجہ طاہر محمد کوریجہ دی کتاب ''مقدمہ دیوان فرید'' (۱۵۵۔ص) الفیصل ناشران لاہور توں سامنے آئی۔ ایں توں پہلے اے اہم مقدمہ انھاں دے ترتیب ڈتے تے ترجمہ کیتے ''دیوان فرید'' وچ شامل ہا۔ دیوان فرید دے نال نال ایں مقدمے کوں وکھرا چھاپݨ دا اہر ایندی نویکلی اہمیت کوں نشابر کریندے۔

واصفہ جبیں دے ایم فل اردو دے مقالے ''تدوین کلام فرید اردو'' (۲۸۸۔ص) کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں کتابی شکل اچ شائع کیتا گئے۔ ایں کلام دی تدوین کیتے مولانا برخوردار دے قلمی رخاندانی نسخے کوں بنیادی نسخہ بݨایا گئے تے اوندے مطابق متن وچ کیتے گئے اختلاف دی وضاحت وی شامل کیتی گئی ہے۔ متن توں پہلے خواجہ فرید دی شخصیت تے فن بارے وی سوجھلا پاتا گئے۔

حضرت خواجہ غلام فرید دے مرشد تے وڈے بھرا حضرت خواجہ غلام فخر الدین فخر جہاں دے فارسی کلام '' دیوان اوحدی'' (۳۱۲۔ص) کوں ایں سال سرائیکی ترجمے نال شائع کرݨ دا سابو کیتا گئے۔ فارسی توں سرائیکی ترجمہ حافظ قادر بخش میتلا دا تھیا ہوئے جیڈاں جو ایں کتاب دی ترتیب تے تدوین کیتے شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے استاد اجمل مہار ابن اکبر تے شعبہ فارسی اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دی استاد مسرت واجد دیاں خدمات حاصل

Scanned with CamScanner

کیتیاں گھن۔ ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ ۲۹۲ غزلاں، ۳ مثنویاں تے ۳ رباعیاں شامل ہن۔ ہک غزل کوں "سلام" دے عنوان نال چھیکوتیں ڈوجھی واری شامل کر کے اوندی اہمیت واضح کیتی گئی ہے۔

قیس فریدی دے مرتب کیتے "دیوان فرید" (۲۷۶۔ص) دانواں ایڈیشن جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھئے جیندے چھیکو وچ ظہور احمد دھریجہ دی تحریر "خواجہ فرید کے حالات زندگی" وی شامل ہے۔

نستعلیق مطبوعات لاہور توں چھپن والی صوفیہ بیدار دی کتاب "بابا فرید سے خواجہ فرید تک" وچ صوفیانہ شاعری دے اردو ترجمے پیش کرن دی کوشش کیتی گئی ہے جیندے وچ خواجہ فرید دے کلام کوں وی اہمیت ڈتی گئی ہے۔

احسان اعوان دے مرتب کیتے "فریدی ڈوہڑے" کوں ایں سال نویں چھاپے دے طور تیں سامنے آندا گئے۔

2010ء

مولانا محمد عزیز الرحمٰن بہاولپوری دے ترجمے تے تشریح نال پیش کیتے گئے "دیوان فرید" کوں سند دا درجہ حاصل ہے۔ خواجہ غلام فرید دا اے "دیوان فرید" (۸۹۲۔ص) ظہور احمد دھریجہ دی پیشکش دے حوالے نال جھوک پبلشرز ملتان توں ایں سال شائع کیتا گئے۔ ایں دیوان وچ شامل ظہور احمد دھریجہ دے لکھیے ہوئے دیباچے کوں "مقدمہ دیوان فرید" (۱۱۲ص) دے عنوان نال وی کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ دھریجہ ادبی اکیڈمی دھریجہ نگر خان پور دی طرفوں شائع والے ایں مقدمے کوں ایوب احمد دھریجہ مرتب کر کے پیش کیتے۔

خواجہ طاہر محمود کوریجہ دے مرتب کیتے "دیوان خواجہ فرید: بمطابق قلمی نسخہ ہائے قدیم" (۷۹۱۔ص) کوں ایں سال ہک واری ول شائع کیتا گئے۔ الفیصل ناشران وتاجران کتب لاہور توں شائع تھیون والا اے ایڈیشن وڈے سائز دی بجائے کتابی سائز وچ سامنے آندا گئے تے ایندے وچ متن دے علاوہ اردو ترجمہ تاں شامل ہے۔ مگر لفظاں دے معنے تے وضاحتاں شامل کائنی۔ ایندے نال نال پہلے ایڈیشن وچ شامل دیباچہ کوں وی ایں سال طاہر محمود کوریجہ دی انج کتاب "مقدمہ دیوان فرید" (۱۵۵۔ص) دے عنوان نال الفیصل ناشران وتاجران کتب لاہور

Scanned with CamScanner

توں چھپیں دا اعزاز ملیے۔

''حضرت خواجہ غلام فرید 101 سوال'' دے عنوان نال مرتب کیتے کتابچے وچ مجاہد جتوئی المعروف پیر مجن سئیں فرید یات دے موضوع بارے بنیادی سوالاں دے جواب ڈتن۔ خواجہ فرید فاؤنڈیشن کوٹ مٹھن ایں کتابڑی دے چھاپݨ دا اہتمام کیتے۔

سرائیکی ایریا سٹڈی سنٹر ملتان وچ کم کرݨ والے بزرگ لکھاری حنیف چودھری دے ایم فِل دا مقالہ ''خواجہ غلام فرید کی سرائیکی کافیوں پر سندھی اور پنجابی کے لسانی اثرات'' (۲۴۰۔ص) کتابی شکل وچ شائع تھی گئے۔ بیکن بکس لاہور توں چھپݨ والی ایں کتاب توں خواجہ غلام فریدؒ دا کئی زبانیں دا ڈوجھیں زبانیں نال گانڈھا واضح تھیندے۔ ایں کتاب وچ کافی وافی فکری جائزہ، سرائیکی زبان وچ کافی دی روایت، خواجہ فرید دیاں کافیاں دا مطالعہ، خواجہ غلام فرید دیں سرائیکی کافیں تیں سندھی دے لسانی اثرات اتے خواجہ فرید دیں سرائیکی کافیں تیں پنجابی دے لسانی اثرات دا تجزیہ شامل ہے۔

محمد سعید احمد شیخ دی کتاب ''جہانِ فرید'' (۳۲۸ص) کوں ایں سال جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ڈوجھے چھاپے دے طور تیں سامݨے آندا گیا۔ اے کتاب ایں توں پہلے ۲۰۰۳ء وچ چھپی ہئی۔

2011ء

خواجہ غلام فرید دی حیاتی تے فن بارے محمد سعید احمد شیخ دی کتاب ''مرشدِ مَن'' (۳۰۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے سامݨے آئی۔ ایندے پندھراں ابواب وچ خواجہ غلام فرید دے شعری رنگ توں زیادہ شخصی انگ واضح نظر آندن۔ حالات و آثار، شخصیت فرید، عشق مصطفیٰ، دیوان فرید دے اوزان و قوافی، خواجہ فرید تے ملتان، پیری فریدی، ملازمین نال سلوک، خواجہ سئیں دی نازک مزاجی، ملائیت دا حوالہ، روہی واس فرید، سماجی پہلو تے، سفرِ حج تھمیں موضوع ایں کتاب وچ شامل ہن۔

کرنل محمد اقبال ملک دی مرتب کیتی کتاب ''حضرت خواجہ غلام فرید: فن، فکر تے سوانحی خاکہ'' (۱۱۲ص) جھوک پبلشرز ملتان توں ڈوجھی واری شائع تھئی ہے۔ ایں کتاب وچ ڈاہ

Scanned with CamScanner

مضمونیں دے علاوہ خواجہ سئیں دا شجرہ نسب تے چوڑیاں کافیاں شامل ہن۔ اے کتاب ایں توں پہلے ۲۰۰۹ء وچ ''کوٹ مٹھن دا گھوٹ'' دے عنوان نال شائع کیتی گئی ہی۔

بشیر احمد بے تاب ''ذکر فرید'' دے ناں نال خواجہ غلام فرید دیں ۲۷ کافیں دا منظوم اردو ترجمہ پیش کیتے۔ جینکوں سرائیکی نہ سمجھن والے لوکیں کیتے ہک سوکھڑی آکھیا وی سگدے۔

مولانا عزیز الرحمٰن بہاول پوری دے مرتب کیتے ''دیوان فرید'' کوں ظہور دھریجہ ۲۰۱۰ء وچ پیش کیتا ہا۔ ایں اشاعت دی مقبولیت دی وجہ توں ۲۰۱۱ء وچ ''دیوان فرید'' (۲۵۶ص) دے ایں نسخے کوں چھوٹے سائز وچ دھریجہ ادبی اکیڈمی دھریجہ نگر خان پور توں ہک واری ول سامنڑے آندا گئے تاں جو خواص دے نال نال عوام وی ایں مجموعے توں مستفید تھی سگن۔

قیس فریدی دا مرتب کیتا ''دیوان فرید'' ۲۰۱۱ء وچ ہک واری ول جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے۔

خواجہ غلام فرید دے کلام وچوں چوڑیاں کافیاں ''میڈا عشق وی توں'' (۳۲ص) دے عنوان نال محمد شریف بھٹہ مرتب کر کے پیش کیتن جینکوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔

2012ء

یوسف مثالی دا مرتب تھیا ''کلام خواجہ غلام فرید مع فرہنگ و مطلب اشعار'' (۶۷۲ص) مشتاق بک کارنر لاہور توں شائع تھئے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی کلام دے نال نال اردو کلام وی شامل کیتا گئے۔ جتھاں دے الفاظ، معنی تے مطلب واضح کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ خواجہ غلام فرید دیاں سرائیکی کافیاں کوں رواج ڈیتے گئے ردیف وار انداز دی بجائے ہر مصرعے دے ابتدائی حرفاں دی مطابقت نال الفبائی ترتیب ڈیتی گئی ہے۔ ایں طرحاں ''آپݨڑوں رل یار'' کوں سب توں پہلے تے کافی ''یار کوں کر مسجود'' ترتیب وچ سب توں چھیکو ڈیتی گئی ہے۔

فریدیات دے موضوع دی مناسبت نال مجاہد جتوئی دی طرفوں مرید حسین راز جتوئی دی یاد وچ ''راز نامہ'' دے عنوان نال کتابچے پیش کیتے گئین جیڑھے ضخامت وچ گھٹ تے وقعت وچ اہمیت رکھیندن۔ انھیں کتابچیں وچ ''باتیں پیر فرید کی'' (۱۶ص) معروضی انداز نال خواجہ غلام فرید دے احوال کوں پیش کریندے ہیندے وچ خواجہ سئیں دے دستخط تے مُہر کوں وی

Scanned with CamScanner

شامل کیتا گئے۔ بک کتابچہ "کلام فرید میں ملاوٹ اور فریدی پڈ وڑھے" (۱۶۔ص) کوں تحقیقی انداز وچ سامنے آندا گئے۔ ایں طرحاں "کوٹ مٹھن کا بانی سردار مٹھن خان کون تھا؟" (۱۶ص) دے عنوان نال مٹھن خان دی حیاتی دے احوال اتے کوریجہ بزرگان دے جتوئی قبیلے نال گانڈھے کوں واضح کیتا گئے۔

2013ء

کرنل محمد اقبال ملک دا مرتب کیتا "خواجہ فرید کا اردو دیوان" (۱۹۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ ایں دیوان وچ ۱۱۰ غزلاں رکافیاں شامل کیتیاں گھن۔ ڈو نمونے دے شعر جنھیں وچ ہجر تے فراق دی بھادا تذکرہ ہے:

پیتم کو پیتاں لکھوں اوپر لکھوں سلام
جس دن کے تم بچھڑے میرے نیناں نیند حرام

☆☆☆

فرید اس کو ہے کب آرام جس کو زخم کاری ہے
غمِ فرقت کے نشتر سے جگر کا خون جاری ہے

فائزہ انور دا تحقیقی مقالہ "ڈاکٹر طاہر تونسوی دی فرید شناسی" (۱۲۸۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں کتابی شکل وچ سامنے آئے۔ شعبہ پنجابی گورنمنٹ کالج یونی ورسٹی فیصل آباد وچ لکھیے وینجن والے ایں مقالے وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی سوانح تے شخصیت دے علاوہ خواجہ فرید تے فریدی فلسفے نال جُوت، فریدیاتی سرمایہ تے فرید شناسی جھگیں موضوع شامل کیتے گھن۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ترتیب ڈتی کتاب "عکس فرید" (۲۴۸۔ص) کوں ایں سال ڈوجھے چھاپے دے طور تیں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں پیش کیتا گئے۔ ایں کتاب دا پہلا چھاپہ ۱۹۹۹ء وچ سامنے آیا۔ جیندے وچ اردو زبان دے مہاندرے لکھاریاں دیاں تحریراں شامل ہن۔ انھیں لکھاریں وچ اسد ملتانی، سید علی عباس جلال پوری، مولانا نور احمد خان فریدی، احمد ندیم قاسمی، محمد کریم تونسوی، شریف کنجاہی، ڈاکٹر مہر عبدالحق، شہاب دہلوی، دلشاد کلانچوی، آفاق صدیقی، رفیق خاور جسکانی، ڈاکٹر سلیم اختر، ڈاکٹر شہزاد قیصر، صدیق طاہر، ارشد ملتانی، ڈاکٹر اسلم انصاری، قاضی جاوید، خواجہ طاہر محمود کوریجہ، ممتاز احمد سومرو، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، اعزاز احمد آذر،

Scanned with CamScanner

معین شہلا، ڈاکٹر محمد امین، جاوید احسن، فاروق فیصل تے ڈاکٹر طاہر تونسوی دے ناں شامل ہن۔

ظہور احمد دھریجہ دی مرتب کیتی کتاب ''خواجہ فرید کی شاعری کا اردو روپ'' (ص ۲۰۸) داڈوجھا ایڈیشن جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال سامنے آئے۔ ایں توں پہلے اے کتاب ۲۰۰۲ء وچ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان شائع کیتی ہئی۔ ایں کتاب وچ خواجہ غلام فرید دے چوٹویں سرائیکی کلام دا منظوم اردو ترجمہ شامل ہے۔ ترجمہ کرن والے مہاندے شاعراں وچ کشفی ملتانی، ظہور نظر، شہاب دہلوی، احمد فراز، ارشد ملتانی، جلیل حسین، تابش الوری، ڈاکٹر اسلم انصاری تے ریاض انور دے علاوہ کئی شاعریں دے ناں موجود ہن۔ انھیں ترجمیں وچوں کشفی ملتانی دا تھیا ترجمہ نمونے دے طور تیں پیش ہے:

سرائیکی کلام خواجہ فرید:

کجلہ پایم سرخی لایم — کیتم یار وسارا
کانگ اُڈیندیں عمر وہائی — آیا نہ یار پیارا

اردو ترجمہ کشفی ملتانی

میں اہتمام دید میں دن بھر لگا رہا
میرا خیال تک تیرے دل سے اتر گیا
عمر عزیز کاگ اُڑاتے گزر گئی
آیا نہ یار ایک زمانہ گزر گیا

احسان اعوان دے مرتب کیتے ''فریدی پڈوہڑے'' (۳۲۔ص) کوں ایں سال جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مکرر اشاعت دے طور تیں چھاپیا گئے۔

2014ء

مجاہد جتوئی دی تحقیقی تے ترتیب نال ''دیوان فرید بالتحقیق'' (۷۵۵ص) فریدیات دے حوالے دی اہم پیشکش ہے۔ خواجہ فرید فاؤنڈیشن کوٹ مٹھن دی سرپرستی وچ سرکار راز تاج دار لائبریری خان پور توں شائع تھیون والا اے دیوان ایں گالھوں خصوصی اہمیت رکھیندے جو ایندی ترتیب تے تصحیح دی خاطر ۳۰ مختلف نسخے سامنے رکھے گئین۔ خواجہ فرید دیاں ۱۷۲ کافیاں کوں ردیف دی ترتیب تے متن دی درستگی نال پیش کریندیں ہوئیں ہر کافی دے الفاظ تے راگ دا

Scanned with CamScanner

تعین کرن دی کوشش وی شامل ہے۔ جیڑاں جوہر کافی وچ پاتے وبحث والے اختلافی الفاظ، حواشی تحریر کرن دی ترتیخ تے کیفیت کوں وی سامنے گھن آندا گئے۔ کلام فرید وچ شامل شخصیات، مقامات، پکھی، زنادر تے وسیب وچ درتیاں وبحث والیاں مختلف شکیاں دیاں تصویراں پیش کر کے جتھاں کلام دی توضیح تھئی ہے اُتھاں وقت دے نال نال خاتمے آلے پاسے وبحث والے ڈھیر سارے ثقافتی رنگ محفوظ کر ڈتے گھن۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دے مضامین دے مجموعے ''تذکرہ اہل صفا'' (۱۹۲ص) کوں ڈاکٹر محمد ہمایوں عباس شمس ترتیب ڈے کے مکتبہ جمال کرم لاہور توں شائع کرایا۔ جیندے وچ شاہ لطیف بھٹائی، سچل سرمست، خواجہ نور محمد مہاروی، خواجہ خدا بخش ملتانی خیر پوری تے خواجہ سلیمان تونسوی دے متعلق مضموناں دے علاوہ فریدیات دے حوالے دے چار مضمون وی شامل ہن جنھیں دے عنوان ہن:

☆ خواجہ غلام فرید ☆ خواجہ غلام فرید کی آفاقی شاعری
☆ فرمودات فرید کا آئینہ خانہ ☆ جب عشق فرید استاد ہوا

2015ء

ڈاکٹر مختار ظفر دی کتاب '' آفاقی و سرمدی سرائیکی شاعر: خواجہ غلام فرید'' (۱۰۸ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیش کش ہے۔ ایں کتاب کوں ڈو حصیں وچ ونڈ ڈتا گئے۔ ہک حصے وچ فریدیات دے مختلف موضوعات دا تجزیہ کیتا گئے جیڑاں جو ڈوجھے حصے وچ خواجہ غلام فرید دی شخصیت تے فن دے بارے لکھیاں وبحث والیاں کئی کتاباں تیں تبصرے تے تجزیے کوں شامل کیتا گئے۔ انھیں مضموناں دی تفصیل ایں طرحاں ہے:

فصل اول: نقد و نظر

☆ کلام فرید۔۔۔ پیام امید و آرزو
☆ شعر فرید۔۔۔ محبت و رجائیت کا نغمہ سرمدی
☆ فریدیہ شاعری۔۔۔ سدا بہار مقبولیت کے اسباب
☆ خواجہ غلام فرید۔۔۔ ایک آسودہ حال شخصیت اور شاعر رنج و غم (پس منظر اور محرکات)
☆ خواجہ فرید۔۔۔ حسن ازل کی جلوہ نمائی سے مقام معرفت تک

Scanned with CamScanner

☆ خواجہ فرید کا تصور حیات ۔۔۔ عالم سوز و ساز میں نغمہ ہائے طرب ناک

☆ شعر فرید ے جھلکتی تہذیبی قدریں

☆ خواجہ غلام فرید کا جمالیاتی طرز احساس ۔ نغمہ ہی نغمہ ۔۔ صہبا ہی صہبا

☆ چشتیہ نظام فکر اور خواجہ غلام فرید

فصل دوم: تبصرہ و تجزیہ

☆ نغمہ صحرا ۔ کلام فرید کا منظوم ترجمہ ۔ ایک جائزہ

☆ اطوار فرید ۔ فرید شناسی میں ایک اہم اضافہ

☆ بھاگ سہاگ فرید ۔ ریڈیو پاکستان کا خیال انگیز ادبی پروگرام

☆ مقالات ۔ فرید شناسی کا نیا حوالہ

محبوب تابش دی کتاب ''انہد مُرلی'' (۱۲۰ص) فکشن ہاؤس لاہور دی پیشکش ہے جیندے وچ شامل تحقیقی مقالیاں کوں سرائیکی ادبی دنیا وچ خوب پذیرائی ملی ۔ اردو وچ لکھیے انھیں مقالہ جات دی تندیرتوں موضوعات دی اہمیت دا اندازہ لایا وہنج سگدے:

☆ خواجہ فرید کی شاعری میں عورت، تفہیم کی نئی جہت

☆ انہد مُرلی شور مچایا (بن باس فرید کی حقیقت)

☆ فکر و فرید میں دروں بینی، حقیقی انسان کا کھوج

☆ دلڑی قیدی کرب و بلا دی (شعر فرید میں المیہ کربلا کا بلیغ استعارا)

☆ ''دیوان فرید بالتحقیق'' پہلا مطالعہ

☆ شعر فرید میں بارے تلمیح کے

☆ ''حیات المحبوب'' فرید شناسی کا نیا در یچہ

سلیم اختر دے انتخاب تے ترجمے نال ''کوئی محرم راز نہ ملدا'' (کلام خواجہ غلام فرید مع اردو ترجمہ) دے عنوان نال چھپن والی کتاب وچ خواجہ فرید دیاں منتخب ۵۰ کافیاں تے ۲۶ دوہڑے شامل ہن ۔ خواجہ غلام فرید دے کلام دا نثری اردو ترجمہ تے ہر کافی دا انج انج فرہنگ وی شامل کیتا گئے ۔ ایں کتاب کوں بک ہوم لاہور دی طرفوں چھپوا کے سامنے آندا گئے ۔

Scanned with CamScanner

2016ء

کرنل محمد اقبال دی مرتب کیتی کتاب ''خواجہ غلام فرید'' (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ جیندے وچ اردو تے سرائیکی وچ لکھیے ہوئے مضمون فریدیات دی نمائندگی کریندن۔ ملک محمد اسلم میتلا، سید ارتضیٰ علی، ظہور دھریجہ، ڈاکٹر مختار ظفر دے مضموناں دے نال نال سید عطاء اللہ شاہ بخاری دا نذرانہ عقیدت اردو حصے دی ترجمانی کریندن۔ جڈاں جو ظفر لاشاری، اسلم رسولپوری، اشو لال، میر حسان الحیدری، ظہور دھریجہ، رشید نشانی، رضا گیلانی، بلال نازکی تے الطاف خان ڈاہر دیاں لکھتاں سرائیکی وٹڑے دا حصہ ہن۔

قیس فریدی دے مرتب کیتے ''دیوان فرید'' (۲۷۶۔ص) کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال مکرر اشاعت دے طور تیں شائع کیتے۔ ایں دیوان دے چھیکو وچ ظہور دھریجہ دے تحریر کیتے ہوئے خواجہ غلام فرید دے حالات زندگی وی شامل کیتے گئین۔

2017ء

شوکت مغل دی کتاب ''تفہیم فرید'' (۸۴۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ خواجہ غلام فرید دیاں پہلیاں سٹھ کافیاں دی تشریح دے حوالے نال سامنے آوݨ والی اے کتاب بہ اہم کاوش ہے جیندے وچ سرائیکی کافیں دی تشریح دی سرائیکی وچ کیتی گئی ہے۔ طالب علمیں تے فریدیات دے قارئین کیتے اینکوں بہ سوکھڑی آکھ سگدے ہئیں۔ ایں تشریح وچ لفظیں دے معنی، محاوریں دی وضاحت، مختلف ترکیباں دے مختلف معنے تے افعال دے ورتارے کوں خاص طور تیں واضح کرݨ دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ کتاب دے چھیکو وچ اہم لفظاں دا اشاریہ وی پیش کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ ایں گالھ دی وی کوشش کیتی گئی ہے جو تشریح کوں سِدھے، سادے تے سوکھے رنگ وچ پیش کیتا ونجے۔

مجاہد جتوئی دی ترتیب، تہذیب تے ترجمے دے حوالے نال خواجہ غلام فرید دے کلام ''دیوان فرید بالتحقیق'' کوں ایں سال ڈوجھی واری شائع تھیوݨ دا موقع ملیے جئیں کنوں فریدیات دے موضوع دی اہمیت دا اندازہ لایا ونج سگدے۔ ایں واری اے دیوان لاہور دے ادارے فکشن ہاؤس دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے۔

کرنل اقبال ملک دی ترتیب تے پیشکش دے حوالے نال ''خواجہ فرید کا اردو دیوان''

Scanned with CamScanner

(۱۹۲۔ص) دی ایں سال ڈوجھی واری چھپ کے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والا اے دیوان ایں توں پہلے ۲۰۱۳ء وچ سامنے آیا ہا۔

شفیع عقیل دی کتاب "پنجاب کے پانچ قدیم شاعر" (۳۱۰۔ص) انجمن ترقی اردو پاکستان کراچی دی طرفوں مکرر اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ جیندے وچ سید ہاشم شاہ، شاہ حسین، حامد شاہ عباسی تے میاں محمد بخش دے علاوہ "خواجہ غلام فرید: ہجر و فراق اور درد و الم کا شاعر" دے عنوان نال فریدیات دا حصہ شامل ہے۔ اے کتاب ایں توں پہلے ڈو واری "پنجابی کے پانچ قدیم شاعر" دے عنوان نال چھپدی رہی۔

ٹرسٹ برائے جمہوری تعلیم و احتساب (Trust for Democratic Education & Accountability) دی طرفوں "صلح کل" (۸۵۔ص) دے عنوان ہیٹھ رواداری دے حوالے نال معروف صوفی شاعریں دے کلام دا انتخاب پیش کیتا گئے "TDEA" دی طرفوں ۲۰۱۷ء وچ چھپن والے ایں انتخاب وچ بابا فرید، شاہ حسین، رحمان بابا، بلھے شاہ، شاہ عبداللطیف بھٹائی، سچل سرمست، میاں محمد بخش، مست توکلی تے خواجہ غلام فرید دا کلام شامل ہے۔ کلام توں پہلے ہر شاعر دا مختصر تعارف ڈتا گئے۔ خواجہ غلام فرید دے سرائیکی کلام دے انتخاب دے نال نال اوکھے لفظیں دے معنے وی شامل کیتے گئین۔

ڈاکٹر سید قاسم جلال دے تحقیقی تے تنقیدی مقالات دے مجموعے "تنسیخ و ترویج" وچ پہلا مقالہ "حضرت خواجہ غلام فرید کی شاعری" دے عنوان نال پیش کیتا گئے۔ ایویں ڈاکٹر مزمل حسین دی اردو کتاب "ادبی جہات" وچ سرائیکی حوالے دے کئی مضموناں کوں جاہ ڈیندیں ہوئیں فریدیات بارے "فکر فرید اور تہذیبوں کا تصادم: ایک تحقیقی اور تجرباتی مطالعہ" تے "خواجہ غلام فرید: دھرتی ماں سے محبت کی ایک مثال" وی شامل ہن۔ انھیں دے علاوہ ڈاکٹر شکیل پتافی دی مکرر اشاعت دے طور تیں آون والی کتاب "نئے امکانات" وچ شامل مضمون "خواجہ فرید کی پسندیدہ بحر" کوں وی فریدیات دا حصہ آکھیا ونج سگدے۔

Scanned with CamScanner

چوتھی پوڑی

وقار اسلم (ایم فل سکالر)
سرائیکی 0306-1456635

تحقیق تے تنقید

Scanned with CamScanner

1993ء

ادب کہیں وی زبان دا ہووے اوندی ترقی سانگے ضروری ہے جو تحقیق تے تنقید دے کم تیں خاص طور تیں زور پاوے۔ ایں موضوع تیں پچھلے چند سالیں اچ کئی اہم کتاباں سامنے آئن۔ ۱۹۹۳ء اچ شائع تھیون والی کتاب "سرائیکی ادب۔ ریت تے روایت" (۳۲۰۔ص) کوں وی سرائیکی ادبی سرمایے وچ سوہنا ودھارا آکھیا ونج سگدے۔ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی اے کتاب ترائے حصیں اچ ونڈ ہیچ سگدی ہے۔ پہلے حصے اچ سرائیکی ادب دیں مختلف اصناف دا تحقیقی مطالعہ شامل ہے جیندے وچ مرثیہ، اسلامی تہذیب دے عناصر، ڈرامہ، طنز و مزاح، سفرنامہ تے ہائیکو کوں جاہ پاتی گئی ہے جنیں کنوں سرائیکی ادبی ٹور تے اوندے پندھ دا اندازہ لایا ونج سگدے۔ ڈوجھے حصے اچ سرائیکی لکھتیں تے لکھاری دا تنقیدی جائزہ گھدا گئے جیندے وچ خواجہ غلام فرید، ڈاکٹر مہر عبدالحق، غلام حسن حیدرانی، خوشدل، گانمن ملتانی، اقبال سوکڑی، ممتاز حیدر ڈاہر، سلیم احسن، شاکر تونسوی، ظفر لاشاری تے فاروق روکھڑی دا مطالعہ مختلف حوالیں نال شامل ہے۔ جیڈاں جو ترجمے حصے اچ سرائیکی ادب دے چار سال (۱۹۸۰ء تا ۱۹۸۳ء) دا ادبی جائزہ شامل کیتا گئے۔ جینکوں پڑھ کے اندازہ لایا ونج سگدے جو ہر سال ساڈے ادب اچ کتنا ودھارا تھیندا اپے۔

"کتابیات پاکستانی ادب ۱۹۹۲ء" دے ناں نال اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دی طرفوں ۱۹۹۳ء وچ چھپن والی کتاب ہے جیندے وچ سرائیکی زبان تے ادب بارے ۱۹۹۲ء وچ سامنے آون والیں کتابیں دی فہرست ہے۔ اے فہرست ڈاکٹر طاہر تونسوی دی مرتب تھئی ہوئی ہے۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب "چار سرائیکی صوفی شاعر" ایم۔اے سرائیکی دے طالب علماں واسطے خاص طور تیں اہمیت رکھیندی ہے۔ ایں کتاب اچ سلطان باہو، علی حیدر ملتانی، سچل سرمست تے حافظ جمال ملتانی دے فن تے شخصیات بارے تفصیل نال لکھیا گئے۔ ایں کتاب وچ حافظ جمال ملتانی دی قدیم سی حرفی "اٹھی دھی آ" کوں شامل کر کے ہمیش واسطے محفوظ کر ڈتا گئے۔

ایں موضوع دی اہم کتاب ڈائریکٹری سرائیکی مصنفین (۱۵۶۔) ہے۔ اے کتاب

Scanned with CamScanner

سجاد حیدر پرویز ترتیب ڈتی ہے جیہنکوں مجلس سرائیکی مصنفین پاکستان مظفر گڑھ شائع کیتے۔ایں ڈائریکٹری اچ ۳۷۵ لکھاریاں دے کوائف شامل کیتے ویکھن۔

پروفیسر سہیل اختر "نور الزمان اوچ فن اور شخصیت" دے عنوان نال کتاب مرتب کیتی ہے۔جیندے صفحہ نمبر ۳۱۲ تائیں اُردو تے بعد اچ انگریزی زبان اچ ۴۰ صفحے لکھیے ویکھن۔اے کتاب کاروان بک سنٹر بہاولپور شائع کیتی ہے۔

ماہنامہ "سنجوا" دلشاد کلانچوی نمبر" سرائیکی ادب اچ ہوون وڈی دستاویز دے طور تے سامنے آئے۔۳۲۸ صفحیں دے ایں ایڈیشن وچ دلشاد کلانچوی دے فن تے شخصیت بارے ڈاکٹر طاہر تونسوی، سید انیس شاہ جیلانی، قاسم جلال، شوکت مغل، ظفر لشاری، ارشد ملتانی، سیٹھ محمد مجید الرحمان، محمد رمضان طالب، اسلم قریشی، ڈاکٹر اسلم ادیب، جاوید الحسان چانڈیو، جانباز جتوئی، ملک قادر بخش تصہیم، سجاد حیدر پرویز، رحیم طلب، محمد اسماعیل احمانی، اسلم رسولپوری، اصغر ندیم سید، اختر خان، نواز کاوش تے ہے ہوں سارے لکھاریں دے تاثرات شامل ہن۔ڈھیر سارے شاعراں دے خلوص تے عقیدت دے پھل وی شامل کیتے ویکھن۔

شخصیات نگاری دے حوالے نال معروف فنکار عطاء اللہ عیسیٰ خیلوی بارے ماہنامہ "جلترنگ" ملتان دا خصوصی نمبر وی چھاپیا گیئے۔۴۰۰ صفحیں دے ایں خصوصی نمبر اچ منور علی ملک، ڈاکٹر طاہر تونسوی، مظہر قلندرانی، اجمل نیازی، خان رضوانی، افضل عاجز، منصور آفاق، خورشید ملک، رحیم طلب، منشی منظور، خیال امروہوی تے ہے ڈھیر سارے تاثرات دے علاوہ عقیدت منداں دے منظوم اظہار وی شامل ہن۔

ماہنامہ "فرید رنگ" ڈیرہ غازیخان اکثر کہیں نہ کہیں لکھاری بارے خصوصی نمبر شائع کریندا رہندے۔ایں سال وی کئی خاص نمبر شائع کیتے ویکھن۔سرائیکی دے ماہر لسانیات ڈاکٹر مہر عبدالحق دی شخصیت تے فن بارے اک خصوصی نمبر شائع کیا گیئے۔جیندے وچ ڈاکٹر انوار احمد، ڈاکٹر طاہر تونسوی، محمد اسلم رسولپوری، جاوید احسن خان تے محمد رمضان طالب دے مضامین اچ دا شمارہ "نواز جاوید نمبر" دے طور تے سامنے آیا۔جیندے وچ شاہین ڈیروی دا انٹرویو، اشرف شاہین قیصرانی دا خاکہ، سعیدہ افضل، منظور احمد اعوان، دلشاد کلانچوی، ڈاکٹر محمد اقبال، اعجاز ڈیروی،

Scanned with CamScanner

سجاد حیدر پرویز، حمید الفت ملغانی، محمد ہاشم چشتی تے نواز کاوش دے مضامین شامل ہن۔ غلام حسن زائر، مجید تمنا، نور صابری، امداد اللہ امداد تے عباس غزالی دے منظوم خراج دی ایں نمبر دا حصہ ہن۔ انہیں دے علاوہ "نور محمد ساکل" بارے خصوصی ایڈیشن دی "فرید رنگ" دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ غلام اکبر چانڈیہ تے اعجاز ڈیروی دے مضموناں دے علاوہ ساکل مرحوم دا کلام کٹھا کر کے پیش کیتا گئے۔

1994ء

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی تحقیقی کتاب "سرائیکی کتابیات" ایں سال دی سب توں اہم کتاب ہے۔ جیندے وچ ۱۹۹۳ء تائیں چھپیں والیں ۲۱۲۶ کتابیں دی تفصیل شامل ہے۔ اپڑے تائیں ہر ممکن کوشش کیتی گئی ہے جو کوئی کتاب درج تھیوں توں نہ رہ ونجے مگر تحقیق دا میدان کڈاہیں وی حرف آخر نمیں ہوندا ایندے وچ ودھ توں ودھ بھول پھول دی گنجائش موجود ہوندی ہے۔ "سرائیکی کتابیات" وچ کتابیں کوں سی حرفی، مثنویاں، نعت، مذہبی تے دینی ادب، مرثیہ، کافیاں، شاعری، لسانیات، ڈراما، نثر (ناول، افسانہ، انشائیہ، طنز و مزاح) تحقیق تے تنقید، فرہنگ تے تراجم دے وکھرے وکھرے موضوعات دے مطابق درج کیتا گئے۔ درج کرن دی ترتیب سانگے حروف تہجی دا خاص خیال رکھیا گئے۔ سرائیکی کتابیں دے علاوہ سرائیکی زبان تے ادب بارے اُردو تے انگریزی زبان وچ لکھیاں ہوئیاں کتاباں دی ایں کتابیات وچ شامل ہن۔ کجھ قلمی نسخے تے اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور توں کرائے گئے ایم اے سرائیکی دے تحقیقی مقالے دی ایں کتاب دا حصہ ہن۔ کتاب دے چھمکو تیں حمید الفت ملغانی (راقم) دا ترتیب ڈتا ہویا اشاریہ وی پڑھتا گئے۔ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں شائع تھیوں والی ایں کتاب دا ہر اندراج کتابیات دے اصولیں دے مطابق کیتا گئے۔

تحقیق دے حوالے نال "اکادمی ادبیات پاکستان" دی طرفوں کتابیات دے موضوع تے چھپی ہک ہور اہم کتاب "کتابیات پاکستانی ادب" دے ناں نال ۱۹۹۰ء توں ہر سال چھپدی رہ ویندی ہے۔ جیندے وچ ہک سال وچ چھپن والیں ساریاں زبانیں دیاں کتاباں انج انج درج کیتیاں ویندین۔ سعیدہ درانی دی تدوین کیتی گئی "کتابیات پاکستانی ادب ۱۹۹۳ء" وچ سرائیکی ادب دے متعلق کتاباں دے مرتب دی ڈاکٹر طاہر تونسوی ہن۔ ایں کتاب وچ شامل ہک سال

Scanned with CamScanner

دیں کتابیں دا جائزہ گھنسوں تاں اُردو دیں ۴۵۸ تے انگریزی ادبیات دیں ۸۱ کتابیں دے علاوہ علاقائی زبانیں دیں کتابیں دی تفصیل کجھ ایں طرح بنڈی ہے (ایں تفصیل دی ترتیب کتابیں دی تعداد دے مطابق پئی گئی اے۔ جب کہ "کتابیات پاکستانی ادب" وچ اے ترتیب حروف تہجی دے مطابق پیش کیتی گئی ہے)۔

۱۔ سرائیکی ادبیات۔ اندراج نمبر ۶۳۹ تا ۷۹۴ = ۱۵۶ کتاباں۔

۲۔ پنجابی ادبیات۔ اندراج نمبر ۵۵۷ تا ۶۳۸ (۱۔۸۲) = ۸۱ کتاباں۔

(ہک کتاب گھٹ تہوں کیتی ہے جو اندراج نمبر ۵۷۴ تیں سرائیکی کتاب "ڈکھ نجوک" کوں پنجابی ادبیات وچ شامل کیتا گئے۔

۳۔ پشتو ادبیات۔ اندراج نمبر ۴۸۰ تاں ۵۵۶ = ۷۷ کتاباں۔

۴۔ سندھی ادبیات۔ اندراج نمبر ۷۹۵ تا ۸۵۴ = ۶۰ کتاباں۔

۵۔ براہوی ادبیات۔ اندراج نمبر ۴۵۹ تا ۴۷۱ = ۱۳ کتاباں۔

۶۔ بلوچی ادبیات۔ اندراج نمبر ۴۷۲ تا ۴۷۹ = ۸ کتاباں۔

۷۔ ہندکو ادبیات۔ اندراج نمبر ۸۵۵ تا ۸۵۸ = ۴ کتاباں۔

ایں تفصیل توں پتہ لگدے جو ہک سال وچ سب توں زیادہ کتاباں سرائیکی زبان وچ چھپیاں تے اووی زیادہ تر لکھاری اپنی گنڈھوں چھپوندے رہن۔ کیوں جو ڈوجھیں زبانیں دے ادب بارے حکومتی گرانٹ تے سرائیکی زبان بارے حکومتی گرانٹ دے مترپ کوں ڈٹھا ونجے تاں زمین آسمان دا فرق ڈسدے۔ جیکر سرائیکی ادبی اداریں کوں ڈوجھیں زبانیں وانگوں گرانٹ ڈتی ونجے تاں اے تعداد ایں توں وی کتھائیں زیادہ تھی سگدی ہے۔ کیوں جو سرائیکی زبان دے لکھیر سارے لکھاری ہُنڑ وی موجود ہن جنھیں دیاں لکھتاں چھپݨ دے وسائل نہ ہوون دی وجہ توں رُلدیاں پئین۔

۱۹۹۴ء وچ، واراں دے متعلق ڈو اہم تحقیقی کتاباں "ملتان دیاں واراں" (شوکت مغل) تے "سرائیکی تریخی واراں" (م۔ ی قیصرانی) سامنے آئن۔ پروفیسر شوکت مغل داناں سرائیکی لسانیات دے حوالے نال خاص طور تیں سنجا تاویندے۔ انہیں دی کتاب "سرائیکی اکھاݨ" چھپݨ دے بعد ادبی دنیا اچ انھیں داناں ای سونہاں تھیں رہیا۔ ایں سال انھاں دی تحقیقی کتاب "ملتان

دیاں واراں" چھپ کے سامنے آئی اے گو کہ "ملتانی واراں" دے ناں نال ایں توں پہلے عمر کمال خان دی کتاب وی چھپ چکی ہے۔ مگر ایں کتاب وچ جتھاں نویاں واراں شامل کیتیاں گئین اتھاں اوں کتاب وچ موجود ڈھیر ساریں غلطیں دی خاص طور تے تصحیح کیتی گئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تے چھپن والی ایں کتاب کوں ۱۹۹۴ء دی بہترین کتاب چھڑیں ہوئیں اکادمی ادبیات پاکستان دا سالانہ ایوارڈ (خواجہ فرید ایوارڈ) ڈتا گیا۔ کتاب دے دیباچے وچ شوکت مغل ہوراں "واراں" دی ریت، ملتان دی تریخی اہمیت تے نواب مظفر خان دی حیاتی دے حالات کوں تفصیل نال پیش کیتے۔ ایں کتاب وچ ولپت رائے ہیاں رحموں، نظام شاہ عظیم تے سوہنا شجاع آبادی دیاں پنج واراں شامل ہن۔ انھیں ساریں واریں دا گھاڑھا نواب مظفر خان نال گنڈھیا ہوئے۔ تہوں میں اے آکھساں جو اگر ایں کتاب دا کوئی عنواں ہوندا تاں "مظفر خان دیاں واراں" ہوندا۔ ہر وار کوں پیش کرن توں پہلے تریخی پس منظر تے لکھاری بارے بھرویں وضاحت کیتی گئی ہے۔ جب کہ ہر وار دے بعد مختلف وضاحتاں دی شامل کیتیاں گئین۔ ایں کتاب دی اہم گالھ ایہہ ہے جو سرائیکی وار دے نال نال اوندا انگریزی وچ نثری ترجمہ وی کیتا گئے۔ ایہدی وجہ توں اے کتاب بین الاقوامی اہمیت رکھیندی ہے۔

م۔ی۔ قیصرانی (محمد یار قیصرانی) دے تریخ تے ثقافت بارے کئی تحقیقی مقالے انگریزی اُردو تے سرائیکی زبان وچ چھپدے رہ گئین۔ ایں سال انھاں اپنی تحقیقی کتاب "سرائیکی تریخی واراں" سرائیکی ادب کوں وات کیتی۔ ایں کتاب کوں انھیں پہلی جلد دے طور تے پیش کیتے۔ جنیں کنوں پتہ لگدے جو ایں کتاب دیاں ہیاں جلداں وی سامنے گھن آوݨ دا ارادہ ہا۔ ایں کتاب وچ سرائیکی ادب دے اکثر علاقیں دیں واریں کوں نمائندگی ڈتی گئی ہے۔ مختلف علاقیں دیں واریں کوں اِک جاہ کرن دے علاوہ ہر وار دی تریخی اہمیت بارے انج انج تفصیل نال ذکر کیتے تے جتھاں ضروری سمجھے تصویراں وی شامل کیتن۔ کتاب وچ "پہلی گالھ" تے "سوہاگ (دیباچہ دے بعد۔ تریخ کوں پاندڑیوں) دے عنوان نال واراں بارے کئی تریخی حقیقتیں توں پردہ چاوݨ دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ رپبلکن بکس، لاہور توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ "سنڈ یمین دی وار"، "عبداللہ شاہ آف سمیدی وار"، "صوبھے دی وار"، "بوڈ ۱۹۷۳ دی وار"، "پاک بھارت جنگ ستمبر ۱۹۶۵ء دی وار"، "لائل پوری وار" تے "نادر شاہ

d with CamScanner

دی وار" شامل ہن۔ کتاب دے جھیکو تیں شاعر لڑی (اشاریہ)، "کنایات" تے لکھی بھلیکے (اغلاط نامہ) کوں وی شامل کیتا گئے۔

تحقیق دے حوالے نال مزید ڈٹھاونجے تاں "سرائیکی ادبی ٹور ۱۹۹۳ء" دے ناں نال حمید الفت ملغانی (راقم) دا سالانہ ادبی جائزہ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں پہلی واری کتابی صورت وچ شائع کیتا گئے۔

پروفیسر دلشاد کلانچوی نت وانگوں ایں سال وی سرائیکی ادب وچ ودھارا کیتے۔ انھاں اپنی کتاب "سرائیکی شاعری دے کجھ مہاندرے شاعر" پیش کرتے دتھاں ایں ادب تیں تھور الائے اُتھاں ایم اے سرائیکی دے نصاب وچ شامل شاعراں فرید الدین گنج شکر، خرم بہاول پوری، خیر شاہ، محمد بخش نوروز، عاشق ملتانی، اقبال سوکڑی، حسن رضا گردیزی، جانباز جتوئی، نصر اللہ خان ناصر، عبدالحکیم اُچوی تے مولوی لطف علی دی شاعری دا مختلف اصناف دے حوالے نال تجزیہ ایں کتاب دی سنجان ہے۔

1995ء

سرائیکی دے معروف شاعر خیر شاہ داناں ڈاکٹر طاہر تونسوی دی تحقیق دی وجہ توں سامنے آئے۔ کیوں جو "خیر شاہ دا کلام" دے ناں نال کتاب سامنے آئی تاں اے کلام اتنا پسند کیتا گیا جو ایم۔اے سرائیکی دے نصاب دا حصہ بن گیا۔ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی مزید تحقیق نال خیر شاہ دا پیا وی ڈھیر سارا کلام سامنے آ گیا۔ تاں ایں سال پہلے کلام دے علاوہ پنجاہ دے قریب نویں ڈوہڑیں تے کجھ نویں کافیاں دے ودھارے نال "خیر شاہ دا کلام" کوں نویں ایڈیشن نال شائع کیتا گیا۔ ایں تحقیقی کتاب وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی خیر شاہ دی حیاتی تے کلام بارے وی تفصیل نال ذکر کیتے۔ خیر شاہ دے کلام وچوں ہک ڈوہڑہ پڑھن والیں کیتے پیش کیتا ویندے ویندے وچ اوہر پڑھن والے نال مخاطب ہن:

عمر ونجایو سبق پڑھیدیں خود سبق مُول نہ آیو
جوڑ پکا کے فاضل تھیو، نہ صحیح جوڑ پچایو
راہ نما لوکیں وچ تھیو وڈا گمراہ بنایو
خیر ہُئی برباد حیاتی حاصل کجھ نہ پایو

حمید الفت ملغانی (راقم) دی لکھت "سرائیکی ادبی جدہ ۱۹۹۴ء" کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان ادبی جائزے دے حوالے نال کتابی صورت وچ پیش کیتے۔

سعیدہ درانی دی تدوین کیتی ہوئی کتاب "کتابیات پاکستانی ادب ۱۹۹۴ء" پچھلے کئی سالیں واکھوں ایں سال دی اکادمی ادبیات پاکستان پیش کیتی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی ادب بارے ۱۹۹۴ء دیں کتابیں کوں سجاد حیدر پرویز ترتیب ڈتے۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب "سرائیکی باغ بہاراں" ایں سال دے چھیکڑو وچ چھپ کے سامنے آئی۔ ایندے وچ ڈتے گئے مضموناں دی تفصیل کجھ ایں طرحاں ہے۔ خواجہ فریدؒ دے کلام وچ رجائیت، تصوف تے خواجہ فرید دی شاعری، فریدی ڈوہڑے کیں لکھین۔ خواجہ فریدؒ دے متعلق کتاباں، نظامی بہاول پور تے اوندیاں کتاباں سرائیکی وچ قرآنی ترجمے، سلیم ملک دے انشائیے، ظفر لاشاری تے ناول نگاری، مسرت کلانچوی دے افسانے، بتول رحمانی دے افسانے، حفیظ خان دے ڈرامے تے لہندی زبان۔

اکرم قریشی دی مثنوی "شیشہ" دے بارے وچ "شیشہ دا تنقیدی جائزہ" دے ناں نال خاور بہاول پوری دی لکھت سامنے آئی ایندے وچ شاعری دے اوزان بارے خاص طور تیں گالھ ٹوری ہوئی۔ ایندے جواب وچ "جواب تنقید" دے حوالے نال اکرم قریشی دی تحریروی چھپ کے سامنے آئی ایندے وچ اکرم قریشی اپنی مثنوی بارے کیتی ہوئی تنقید دا تفصیل نال جواب ڈتا۔

ماہنامہ "صدائے کلیم دیگا" کوٹ مٹھن دی طرفوں سرائیکی زبان دے مہاندرے لکھاری قیس فریدی بارے خصوصی نمبر شائع کیتا گیا ایندے وچ ڈاکٹر خورشید ملک، امداد نظامی، ارشد ملتانی، سجاد حیدر پرویز، ممتاز عاصم، عبدالباسط بھٹی، ڈاکٹر مخدوم محمد حسین، ظہور احمد دھریجہ تے کلیل یمانی دے مضمون قیس فریدی دے کلام دچوں انتخاب دے علاوہ تحقیق، تاریخ، سوانح تے لسانیات بارے سانھاں دیاں نثری لکھتاں دی ایں خصوصی نمبر دا حصہ ہن۔

مزاحمتی ادب دے حوالے نال ستویں اہل قلم کانفرنس وچ پڑھیا ونجن والا ڈاکٹر طاہر تونسوی دا مقالہ "سرائیکی وچ مزاحمتی شاعری" مختلف ادبی حلقیں وچ بحث دا موضوع بنایا گئے۔ آخرکار ویلھے دی ضرورت دے مطابق اے مقالہ کتابی شکل وچ شائع کرڈتا گئے۔ ایں کتاب دے

جتھاں مقالہ پیش کیتا گئے اُتھاں اُنوی شاعریں دا کلام دا انتخاب وچ شامل کر ڈتا گئے۔

شعبہ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دی طرفوں کتاب لڑی "سویل ۱" کل ایں سال چھاپیا گئے۔ جیندے وچ تحقیق تے تنقید دے حوالے دیاں تحریراں خاص اہمیت رکھیندیں۔

1996ء

سجاد حیدر پرویز دی کتاب "سرائیکی ادب۔ ٹورتے پندھ" ایں سال چھپ کے آئی۔ مجلس سرائیکی مصنفین مظفرگڑھ دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سرائیکی ادب دے پچھلے پندرھراں سالاں دے ادبی پندھ کوں گھمن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

۱۹۹۶ء کوں اے اعزاز حاصل ہے جو ایندے وچ ڈو شاعریں دے نایاب کلام دی بگول کرن دے بعد انھیں کوں کتابی شکل وچ وی پیش کیتا گئے۔ ہک کلام خواجہ محکم الدین سیرانی دا ہے جینکوں مہاندرے محقق تے دانشور دلشاد کلانچوی دی بگول پھول دے نتیجے وچ سامنے آندا گئے۔ اے کتاب "خواجہ محکم الدین سیرانی تے انھاندی سی حرفی ہیر" دے ناں نال پیش کیتی گئی۔ دلشاد کلانچوی ایں کتاب وچ خواجہ محکم الدین سیرانی دی سی حرفی ہیر دے علاوہ انھاں دے تفصیلی حالات وی شامل کیتن۔ اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور توں شائع تھیون والی اے کتاب سرائیکی ادب وچ بھوں سوہنا ودھارا ہے۔ ایں حوالے دی ڈو جھی شائع تھیون والی کتاب "دیوان عاقل جوگی" ہے۔ ڈیرہ غازی خان دے محقق ہاشم شیر خاں دی تحقیق کیتی ہوئی اے کتاب فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔ عاقل جوگی دا اے کلام سو سال توں پہلے دا تخلیق تھیا ہوئے تے انویہویں صدی دے چھیکڑ وچ چھپیا وی ہئی عاقل جوگی خواجہ غلام فرید دے ہمعصر ہوون دے نال نال انھاں دے کلام توں متاثر وی ہن۔

۱۹۹۵ء وچ چھپن والے سرائیکی ادب دے حوالے نال حمید الفت ملغانی (راقم) دی لکھت "سرائیکی ادبی رُت ۱۹۹۵ء" سالانہ جائزے دے طور تے سامنے آئی۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی طرفوں شائع تھیون والی کتاب "ویرے" وچ صدیق طاہر دیں ویہہ سالیں (۱۹۷۰ء۔۱۹۹۰ء) دیں چھیل لکھتیں کوں کٹھا کر ڈتا گئے۔ ایں کتاب وچ شامل لکھتیں وچوں "سرائیکی اکھر" تے پراٹھیاں لکھتاں "سرائیکی رسم الخط دی ابتداء بارے تحقیقی نوعیت دیاں

ہن۔ "نویں سرائیکی ساہت"، "پاکستان دے علاقائی ادب وچ سرائیکی ادبی روایت"، "سرائیکی ادب آزادی دے بعد تے" "سرائیکی مثنویاں" وچ سرائیکی ادب دیں مختلف اصناف بارے تنقیدی تجزیہ شامل ہے۔ انھیں دے علاوہ پیش کیتے گئے مضمونیں وچ کجھ قدیم تے جدید سرائیکی شاعراں دی شاعری بارے انج انج تنقیدی جائزہ گھدا گئے۔ جنہیں وچوں بھل سرمست دے بارے سب توں زیادہ یعنی چار مضمون شامل ہن۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب "سرائیکی ادب دی چنگیر" وی سرائیکی ادبی مجلس دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ شامل مضمونیں وچوں "سرائیکی زبان دانثری ادب تے عشق رسولؐ" تے "سرائیکی ادب وچ نعت دا رواج" انھاں دی اسلام دوستی دا ثبوت ہے۔ ایویں اک مضمون "سرائیکی زبان وچ قومی ادب" ماہ دھرتی نال عقیدت دی مثال ہے۔ بے تنقیدی مضمونیں وچوں "سرائیکی ادب وچ علامت نگاری"، "سرائیکی شاعری وچ رقیب دا وجود" اتے "سرائیکی شاعر تے رباعی" وچ ادبی خوبیں دے نال نال خامیں کوں بہتر بناوݨ دی گالھ وی ٹوری گئی ہے۔ سرائیکی لکھاریں دے حوالے نال لکھیں ونجݨ والیں لکھتیں وچ "خرم بہاول پوری آپݨی شاعری دے حوالے نال"، "صالح اللہ آبادی تے اودی شاعری" تے "محمد اسلم میلا دی انشائیہ نگاری" شامل ہن۔ جنہیں کتابیں بارے کیتے گئے تبصرے ایں کتاب دا حصہ ہن۔ انھیں دی ناں "لالڑیاں" (ڈاکٹر مہر عبدالحق)، مہاندرا ڈیکھنس (انیس شاہ جیلانی)، قلندر تے کشالے (شاغل صدیقی)، تانگھاں (نواز جاوید)، تے "چند تارے" (مقبول عباس کاشر) ہن۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب "تذکرہ کتابوں کا" ۱۹۹۶ء وچ لاہور توں شائع تھئی جیندے وچ کئی پڑھݨ جھیں کتابیں دے علاوہ حیدر گردیزی دی کتاب "ساہ دی ہنگل"، منیر قاصی دے شعری مجموعے "ہلدے پچھاویں"، ڈاکٹر مہر عبدالحق دیں پڑھݨ دکتابیں "لفظات فریدی" تے "سرائیکی زبان اور اس کی ہمسایہ علاقائی زبانیں"، مسرت کلانچوی دے پہلے افسانوی مجموعے "اُچی دھرتی جھکا اسمان" اتے ممتاز حیدر پڑھ اہر دیں پڑھݨ دمنظوم کتابیں "میڈی دھرتی میڈے لوک" (ترجمہ) تے "کشکول وچ سمندر" (غزلاں) دے تذکرے ونی شامل ہن۔

1997ء

رحیم طلب دی تحقیقی کتاب "آکھیا مبارک شاہ نے" ایں سال سامنے آئی جیندے وچ

سرائیکی دے کلاسیکی شاعر مبارک شاہ دے کلام دی بھول پھرول کر کے اینکوں محفوظ کریا تا گئے۔ ایں کتاب وچ مولود شریف تے بہاول خان عباسی بارے شعری نذرانے دے علاوہ مسافر جنڈری، سی حرفی تے کافیاں شامل ہن۔ مبارک شاہ دے ایں کلام وچوں "سی حرفی" دا اک بند کجھ ایں طرحاں ہے:

"ز" رت روواں ڈکھاں میڈیاں کوں جنگل چیر پھراں راتیں کالیاں کوں
میڈے پھٹ ہجر دے ہیڑ کریں دل چھیڑ نہ درد وچھالیاں کوں
سہہ سینگیاں سیاں خوش وسدیاں کیا ڈوہ ڈیواں کرماں والیاں کوں
میکوں سید مبارک خبر نہ ہی ظاہر ڈکھ بھلی میڈے چالیاں کوں

پروفیسر سجاد حیدر پرویز دی کتاب "سرائیکی ادب نشاۃ ثانیہ کا دور: سال ۱۹۷۶ء تا ۱۹۹۵ء" بزم ثقافت ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ ایندے وچ ہر صنف دیں کتابیں کوں سال وار ترتیب نال بکٹوایا گئے۔ کتاب دے چھیکڑو وچ فہرست اسامی، فہرست ناشران کتب تے فہرست تصانیف دی اشاریے دے طور تیں شامل کیتیاں گھن۔ اے کتاب سرائیکی کتابیں بارے حوالے دا کم ڈیندی ہے۔

حمید الفت ملغانی دا سالانہ ادبی جائزہ "سرائیکی ادبی سمل ۱۹۹۶ء" دے ناں نال سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئے۔

سرائیکی شاعری بارے معلومات ڈیون والی ضخیم کتاب "شاعری دے گر" ایں سال سامنے آئی۔ کتاب دے مولف ڈاکٹر نواز شہانوی زبردست محنت دے بعد اے کتاب تالیف کیتی۔ بزم شعر و سخن شہانی ضلع بھکر دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ شاعری دی اہمیت، قسماں، شعری اصطلاحاں، علم عروض، اصناف سخن، علم بدیع، علم بیان، علم قافیہ، کلام دیاں فنی کمزوریاں تے بحراں دی فہرست شامل کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب وچ موقعے دی مناسبت نال ڈھیر سارے شاعریں دے شعر دی تنقیدی نقطہ نظر نال پیش کیتے گھن۔ اے کتاب دے چھیکڑو وچ انہاں شعراں دے لکھاریں دے ناں دی اشاریے دے طور تیں شامل کیتے گھن۔

شعبہ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دی کتاب لڑی "سویل۔۲" تنقیدی لکھتیں دا اک سوہنا گلدستہ ہے۔ کتاب دے مرتب سرائیکی شعبہ دے انچارج جاوید چانڈیو ہن۔ ایں

کتاب کوں چھ حصیں وچ ونڈ ڈتا گئے پہلا حصہ تاریخی حوالے دا ہے۔ جیندے وچ ڈاکٹر نصر اللہ ناصر دی تنقیدی تے تحقیقی لکھت "سرائیکی ادب وچ اساطیری حوالے" دے علاوہ لوک ثقافت بارے ملک عبداللہ عرفان دی لکھت "کریمن نقلی" شامل ہن۔ ڈوجھے حصے وچ لہو کی سرائیکی شاعری بارے لکھتاں پیش کیتیاں گھین۔ جنہیں وچ محمد اسماعیل احمدانی دی تحریر "سرائیکی دیاں نویاں شعری روایات"، نصیر احمد ناصر دی لکھت "ترے ماہی 'سرائیکی' تے سرائیکی شاعر"، اخلاق مزاری دا مضمون "ضلع رحیم یار خان دی نویں سرائیکی شاعری" تے عبدالباسط بھٹی دی لکھت "احمد پور وچ نویں سرائیکی شاعری" شامل ہن۔ ترئیجے حصے وچ جدید مشاعریں دے حوالے نال رفعت عباس، احسن واگھا، ڈاکٹر نعیم کلاسرا، صابر چشتی تے اشو لال دیاں لکھتاں بالترتیب عزیز شاہد، نصر اللہ خان ناصر، اشو لال، ارشاد تونسوی تے رفعت عباس دی جدید شاعری دے بارے وچ ہن۔ چوتھا حصہ فریدیات دے حوالے نال ہے۔ جیندے وچ م۔ ی۔ قیصرانی دی تحریر "کلام فرید وچ لفظیں دی تکرار تے سوہٹپ"، محمد اسلم میکلا دی لکھت "رسالہ العزیز تے فریدیات" اتے جاوید چانڈیو دا مضمون "دیوانِ فرید وچ لوک داستاناں" شامل ہن۔ پنجویں حصے وچ لطف اللہ بدوی دی سندھی لکھت دا سرائیکی ترجمہ "روحل فقیر" دے ناں نال جاوید چانڈیو دا تھیا ہوئے۔ چھیویں تے چھیکوی حصے وچ تنقیدی حوالے نال شعری کتابیں دے تعارف تے تبصرے شامل ہن۔ انہیں کتابیں وچ پریت داڈکھ ا استاد فیض تونسوی، دیرا سندھ کنارے ا سعید اختر، متاں مال ولے ا احمد خان طارق، پٹیال ا عزیز شاہد، لیر ولیر پچھانواں ا اقبال سوکڑی، قیدی تخت لہور دے ا عاشق بزدار، باکروال ا ریاض قیصر قیصرانی، پارت ا مصطفیٰ خادم، پتھر نال ٹکر گھین شیشے ا ڈاکٹر ایاز احمد سہروردی، چندر چوڑی دا ا جمشید کنتر رسولپوری، کلھیپا ا اعجاز ڈیروی، پئی وگے ہک نیں ا خالد اقبال، پلوں وچ سویر ا امید ملتانی، ترانے دا شہر ا سحر سیال، لالڑیاں ا ڈاکٹر مہر عبدالحق، سیف الملوک ا مخدوم محمد بخش، ڈکھ نجوک ا محمد اسلم میکلا، کریہہ دا قرض ا شفقت بزدار، قطب تارا ا نقوی احمد پوری، چیتے چلتے ا سلیم احسن، پیلے پتر ا شاکر شجاع آبادی اتے بہار النساء بہار دی کتاب "چھل بل اکھیں" شامل ہن۔ حمید اُلفت ملغانی (راقم) دی تحقیقی تحریر "سرائیکی شعری کتاباں دی پہلوگرانی: ۱۹۸۹ءتوں ۱۹۹۵ء" دی کتاب لڑی "سویل۔۲" دا حصہ ہے۔

Scanned with CamScanner

1998ء

''سرائیکی ادبی دِگ 1997ء'' دے ناں نال حمید اُلفت ملغانی (راقم) دا سالانہ جائزہ کتابی شکل وچ سامنڑے آیا۔ پچھلے کئی سالیں وانگوں ایں سال وی سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپنڑ والی ایں کتاب وچ ہک سال وچ چھپنڑ والیں کتابیں دی بگول پھرول کر کے مختصر تعارف پیش کیتا گئے۔

تحقیق دے حوالے نال پروفیسر عبدالباقی دی کتاب ''جامی دوراں حضرت خواجہ محمد شاہ بخش عاصی'' وچ حضرت شاہ بخش عاصی دے فکر تے فن دے علاوہ ڈو جھیں زبانیں دے کلام دے نال نال سرائیکی کلام تے حیاتی دے حالات تفصیل نال لکھیے گھین۔ خواجہ محمد بخش عاصی دا سرائیکی کلام کافی دی صنف وچ پاتا ویندے۔ جیویں جو ہک کافی وچ آہدن:

بھلوے ڈِینہ ہُنڑ بھاگ دے آون
پلکاں نال اے روضہ جھاڑے
جلدی شہر مدینے پہنچاں
ڈاڑھی گلیاں پاک بہاڑے

کلاسیکی ادب دی بگول پھرول دے حوالے نال محمد آصف خان دی کتاب ''آکھیا میاں جوگی نے'' چھپی۔ پاکستان پنجابی بورڈ لاہور دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آون والی ایں کتاب دا دیباچہ جاوید احسن خان دا لکھیا ہوئے۔ خواجہ فریدؒ دے دور دے ہک شاعر ''عاقل جوگی'' دے ایں کلام وچ فریدؒ دا اثر بہوں زیادہ ملدے۔ ایں توں پہلے ڈیرہ غازی خان وچوں ہاشم شیر خان دی تحقیقی کتاب وی عاقل جوگی دی حیات تے کلام بارے چھپ چکی ہے۔ محمد آصف خان آپنڑی کتاب وچ ڈڈ سائے جو ہاشم شیر خان خواجہ عاقل جوگی دیں تیرھاں کافیاں کوں شامل نئیں کیتا۔ ہُنڑ اے لکھیڑا تھیوندا باقی ہے جو انہیں کافیں کوں شامل نہ کرنڑ دی کیا وجہ ہئی۔ خواجہ عاقل جوگی دے کلام دی مثال کجھ ایں طرحاں ڈِتی ونج سگدی ہے:

مہروں بھالیا بھلوں بھاگاں
پیت پنل دیاں لگڑیاں لاگاں
کیچ شہر ڈو وڑیاں واگاں
کوئی ہووے ہُنڑ جھلے

سینے بھابر ہوں دی بلے

Scanned with CamScanner

سرائیکی دے مہاندرے لکھاری قاسم جلال دی شخصیت تے فن دے حوالے نال ماہنامہ "سنہڑا" بہاولپور ہک خاص نمبر شائع کیتے جیندے وچ قاسم جلال دی شخصیت تے فن دے بارے وچ پورے وسیب دے لکھاریں دے درجناں مضمون شامل کیتے ہکھین۔ ایں یادگار نمبر وچ قاسم جلال دیں ادبی سرگرمیں بارے لکھتاں، انھیں دیں کتابیں تیں تبصرے تے شاعریں دے منظوم خراج تحسین دے نال نال خطوط بنام قاسم جلال، مکتوبات قاسم جلال، آٹوگراف تے قاسم جلال دیں لکھتیں دے کجھ نمونے وی شامل ہن۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب "تنقید دیاں پوڑیاں" دا نواں ایڈیشن انہاں دے پتر جمشید کلانچوی دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئے۔ اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور دی طرفوں شائع تھیوݨ والی اے کتاب ایم۔اے سرائیکی دے طالبیں کیتے خاص طور تیں فائدہ مند ہے۔ ایں کتاب وچ ادب، ادبی تنقید، متن دی تصحیح، شعر دی چول پڑچول، ادب وچ علامتاں تے تنقید دے دبستان دے موضوع نویکلے انداز نال پیش کیتے ہکھین۔

حسین سحر دی پنجابی وچ لکھی ہوئی کتاب "سوچ وچار" وچ سرائیکی لکھاریں وچوں علی حیدر ملتانی، سلطان باہو، منشی غلام حسن شہیدؒ، خواجہ غلام فریدؒ تے حیدر گردیزی دی شخصیت تے فن دا تنقیدی جائزہ وی ہکھیا گئے۔ ایویں دلدار بلوچ دی کتاب "ڈکھ دی چھاں" تے حسن رضا گردیزی دی کتاب "سنجیاں سالھیں" دی شاعری بارے تبصرے وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

1999ء

سرائیکی زبان دے جگ مشہور تے صدارتی ایوارڈ گھݨݨ والے شاعر جانباز جتوئی دی حیاتی بارے ظفر لاشاری دی کتاب "جانباز جتوئی: حیاتی تے فن" (152۔ص) پاکستان پنجابی ادبی بورڈ لاہور دی طرفوں شائع تھی کے سامنے آئی ہے۔ ظفر لاشاری ایں کتاب وچ جانباز جتوئی دی حیاتی تے فن بارے بھرواں مواد پیش کیتے تے کئی تحقیقی در کھولین۔

حمید اُلفت ملغانی "سرائیکی ادبی جنگ" 1998ء (48۔ص) وچ گزریے سال دے سرائیکی ادب دا جائزہ گھدا ہکھیا۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب توں سرائیکی ادب دی ڈردی ٹور دا پتہ لگدے۔

سندھی زبان دے محقق تے نقاد ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو "سرائیکی شاعری ہک مطالعو"

Scanned with CamScanner

(144۔ص) دے عنوان نال سرائیکی شاعری دے بارے سندھی زبان وچ کتاب لکھی۔ لاڑ ادبی سوسائٹی بدین تے سندھ یونیورسٹی جامشورو دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والی ایں کتاب وچ ''ملتان دی سرائیکی شاعری'' تے ''سندھ دی سرائیکی شاعری'' کوں انج انج پوڑیں دی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ جتھاں مختلف شاعریں دے بارے تنقیدی تجزیے شامل ہن اُتھاں تاریخ، زبان تے رسم الخط بارے تحقیقی مواد ایں کتاب دا حصہ ہے۔

ایں سال ملکہ احمدانی ڈیرہ غازی خان توں تنقیدی لکھتیں دا سلسلہ کتابی شکل وچ سامنے آندا گئے۔ جنھیں وچ اکرم قریشی دی طرفوں قیس فریدی دے ترتیب ڈتے ہوئے ''دیوانِ فرید'' بارے تنقیدی بحث کوں ''دیوانِ فرید فن عجیب'' (16۔ص) دے ناں نال شائع کیتا گیا۔ ایویں اعجاز ڈیروی دی شاعری دی کتاب ''پردیسی دل آ'' دے حوالے نال فرید ساجد دی لکھت ''پردیسی مشکل دلے'' (16۔ص) وی اشاعت توں گزری۔

2000ء

اہل قلم کانفرنس وچ پڑھے گئے ڈاکٹر طاہر تونسوی دے مشہور مقالہ بارے شائع تھیون والی کتاب ''سرائیکی وچ مزاحمتی شاعری'' کوں ایں سال پڈ وجھی اشاعت دے طور تیں سامنے آندا گئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب (136۔ص) وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دے مقالے دے علاوہ مزاحمتی شاعری دا اک انتخاب وی شامل ہے جیندے وچ حسن رضا گردیزی، جانباز جتوئی، ارشد ملتانی، اقبال سوکڑی، ممتاز حیدر پڈاہر، محسن نقوی، ارشاد تونسوی، عزیز شاہد، عاشق بزدار، نصر اللہ ناصر، حبیب فائق، عابد عمیق، شوکت ہاشمی، اشو لال فقیر، منیر فاطمی، اسلم جاوید، حمید الفت ملغانی تے جہانگیر مخلص دیاں تحریراں شامل ہن۔

1992ء توں سرائیکی ادب دے سالانہ جائزہ دے کتابی شکل وچ شائع تھیون دے سلسلے وچ 2000ء وچ حمید اُلفت ملغانی (راقم) دی لکھت ''سرائیکی ادبی اُڈار 1999ء'' وچ (48۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیش کش دے طور تیں سامنے آئی۔ جیندے وچ 1999ء وچ شائع تھیون والے سرائیکی ادب تیں جھات پاتی گئی ہے۔

بزم اکرم ملکہ احمدانی ڈیرہ غازی خان دی طرفوں شعری کتاباں بارے تنقید تے اصلاح دا سلسلہ شروع تھیا ہوئے۔ ایں سال شائع تھیون والے تنقیدی کتابچیں وچ احمد خان طارق دی

Scanned with CamScanner

کتاب "متاں مال ولے" بارے "شالا ہوش ولے ا اکرم قریشی"، فیض بلوچ دی کتاب "تھل دی تس" بارے "وس بدلہ وس ا اکرم قریشی"، اعجاز ڈیروی دی کتاب "کلہیا" بارے "گرم کچاری ا اکرم قریشی (ڈوجھی واری)"، شکیل پتافی دی کتاب "اکھ بے خواب عذاب" بارے "شاعری عذاب ا اکرم قریشی"، اقبال سوکڑی دی کتاب "لیرو لیر پچھانواں" بارے "لیر لویراں چولا/ساجد بلوچ"، ساقی سمیجو دی کتاب "بے خواب نندراں" بارے "سخت جگارے ا ساجد بلوچ"، عزیز شاہد دی کتاب "اول" بارے "اول دا پول ا ساجد بلوچ" تے اقبال وارث دی کتاب "ڈہ ردی ڈھوڑ" بارے "وسدا مینہ انواز بزدار" شامل ہن۔

2001ء

پروفیسر سجاد حیدر پرویز دی کتاب "سرائیکی زبان وادب کی مختصر تاریخ" (368۔ص) مقتدرہ قومی زبان پاکستان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ اے کتاب مقتدرہ دی طرفوں مختلف زبانیں دی مختصر تاریخ لکھوائی وچ دی ہک کڑی ہے۔ جیندے پنج حصے بنائے ویگین۔ جنہیں وچ پہلا حصہ "لسانیات"، ڈوجھا حصہ "شاعری"، ترنجھا حصہ "نثر" چوتھا حصہ "متفرق ادب" (سیرت، واراں، منظوم داستاناں ہمال ادب تے لوک ادب)، پنجواں حصہ "تحقیق، تنقید، طنز و مزاح تے تراجم" دی نمائندگی کریندے۔

پروفیسر سجاد حیدر پرویز دی ڈوجھی کتاب "اردو اور سرائیکی کے باہم تراجم" (240۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔ اے کتاب ڈاکٹر طاہر تونسوی دی نگرانی وچ تھیون والے ایم فل دے مقالہ بارے ہے جیندے وچ ترجمے دا فن، اردو تے سرائیکی دے ترجمے، ترجمیں دا تنقیدی جائزہ تے ادبی مقام، اہم ترجمہ کاریں دا تذکرہ تے تراجم دے قلمی نسخیں دے موضوع سامنے آئن۔

پروفیسر شوکت مغل دی کتاب "سو تے کٹوا" (288۔ص) دی سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایں کتاب کوں ڈو حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے حصے "سو" وچ سرائیکی ویہہ دیں شخصیتیں وچوں گامن سچار، کڑبل خان، احمد خان ملیزئی، قاضی غلام مرتضیٰ، قاضی عبدالرحم، مولوی احمد واعظ احمد پوری تے تھانہ قریشی دے قریشی برادران بارے تحقیقی کاوش دے علاوہ ثقافت دے حوالے نال سرائیکی ویس، گاہٹے، لوک دعاواں، پلوتے تے

Scanned with CamScanner

بجھارتاں کوں شامل کیتا گئے۔ انھاں دے علاوہ ڈو جھے حصے ''کٹھوا'' وچ تحقیقی تے تنقیدی سلسلے دے مضمونیں وچ سرائیکی زبان دا مسئلہ، سرائیکی دی پہلی شہر آشوب، سرائیکی دا لسانی سمل، پڈاں وچ سرائیکی زبان دا منڈھ پاند، نور نامہ ہک تجزیاتی مطالعہ، دیوان غالب تے سرائیکی زبان دے علاوہ ''سرائیکی ادب: ریت تے روایت ہک مطالعہ'' کوں شامل کیتا گئے۔

ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو دی کتاب ''سرائیکی شاعری: ایک مطالعہ'' (130۔ص) بزم ثقافت ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ جیندے وچ ملتان دی سرائیکی شاعری، سرائیکی شاعری دا قدیم دور، عام جائزہ (علی حیدر ملتانی، مولوی لطف علی تے خواجہ فرید) سندھ دی سرائیکی شاعری تے ویہویں صدی دی شاعری دے موضوع شامل ہن۔ چھیکو تیں غلطیں دی درستی وی شامل کیتی گئی ہے۔ ایں توں پہلے 1999ء وچ اے کتاب سندھی ایڈیشن وچ شائع تھی چکی ہے۔

ہاشم شیر خان دی کتاب ''علامہ اقبال اور ڈیرہ غازی خان'' (315۔ص) بیکن بکس ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ ڈیرہ غازی خان، راجن پور، لیہ تے مظفر گڑھ دے ضلعیں نال گانڈھار کھٹ والے لوکاں دا علامہ اقبال نال گانڈھا خطیں تے ملاقاتیں دے حوالے نال واضح کیتا گئے ایں سلسلے وچ خواجہ نظام الدین تونسوی دے ناں لکھیا گیا علامہ اقبال دا خط خاص اہمیت رکھیندے۔ نال نال ''خواجہ فرید اور علامہ اقبال'' سرائیکی ادبی حوالے دا خاص تے اہم موضوع ہے۔ اقبال دے حضور پیش کیتیں، کھیں نظمیں وچ عبدالعظیم خان بھکاٹی دی سرائیکی نظم وی شامل ہے جیندا منڈھ کجھ ایں طرحاں بدھا گئے:

وچ سیالکوٹ شہر دے پیدا ہویا ہے ہک بال ہے
رب فیض کیتا والدین نے رکھیا ناں محمد اقبال
وچ مدرسے تاں فرنگی دے، پاتی حاصل وچ کے تعلیم ہے
لیکن دل وچ اس دے موجود اسلام دی کافی تعظیم ہے

خواجہ غلام فرید دے خاندان نال گانڈھار کھٹ والے مہاندرے لکھاری خواجہ طاہر محمود کوریجہ دی شخصیت دے حوالے نال بشریٰ ناہید تے حمید اُلفت ملغانی (راقم) دی کٹھی تصنیف ''طاہر محمود کوریجہ: فن اور شخصیت'' (733۔ص) الفیصل لاہور توں چھپ کے سامنے آئی۔ ایں ضخیم کتاب کوں ڈو حصیں وچ ونڈیا ہوئے۔ پہلا حصہ بشریٰ ناہید دا اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور توں

تھیا ہو یا ایم اے اردو دا مقالہ ہے جیندے وچ خواجہ طاہر محمود کوریجہ دی شخصیت کوں موضوع بنایا گیے۔ اتے ڈوجھے حصے وچ حمید اُلفت ملغانی (راقم) اُنھاں دے ذاتی کتاب خانہ، ذاتی ڈائری، مضامین تے مکتوبات دے بارے وچ تحقیقی تے تنقیدی حوالے نال قلم چاتے۔ صاحبان علم و فضل دیاں تحریراں تے اہل قلم دے تبصرے وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں حمید اُلفت ملغانی (راقم) دا لکھیا ہو یا سالانہ ادبی جائزہ "سرائیکی ادبی جہات 2000ء" (48۔ص) وی ایں سال شائع تھئے۔ جیندے وچ پچھلے سال دے شائع تھئے ہوئے سرائیکی ادب تیں جہات کیتی گئی ہے۔

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں سعیدہ درانی دی سالانہ تدوین کیتی کتاب "کتابیات پاکستانی ادب" کئی سالیں توں نہ چھپ سگی ہی ناں ایں سال اے کتاباں 1995ء توں 1999ء شائع تھی ونجن دا پتہ لگے۔ ایں کتابیات وچ سرائیکی ادب دے مرتبین دے حوالے نال 1995ء تے 1996ء وچ جاوید اختر بھٹی، 1997ء وچ سجاد حیدر پرویز، 1998ء وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی تے 1999ء وچ حمید اُلفت ملغانی (راقم) دے ناں شامل ہن۔ ہر سال شائع تھیون والیں انھیں کتابیں دی اہم گالھ اے ہے جو کہیں وی سال دی کتابیات ڈٹھی ونجے ناں سرائیکی کتاباں دی تعداد اردو دے علاوہ ڈوجھیں پاکستانی زبانیں وچوں سب توں ودھ ہے۔

2002ء

مہاندرے محقق تے نقاد ڈاکٹر طاہر تونسوی دیاں ترائے کتاباں ایں موضوع دی مناسبت نال 2002ء وچ خاصیاں اہم ہن۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیون والیں انھیں کتابیں وچوں "قائداعظم تے سرائیکی زبان وادب" (128۔ص) وچ قائداعظم دے متعلق سرائیکی وچ لکھیں ونجن والیں نظمیں تے نثری لکھتیں کوں کٹھا کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ کتاب دا مقدمہ ایں گالھوں نویکلی اہمیت رکھدے جو اے مقدمہ "قائداعظم: سرائیکی زبان وادب کے آئینے میں" دے عنوان نال علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اسلام آباد توں قائداعظم دے سال دی مناسبت نال شائع تھیون والی کتاب "قائداعظم پاکستانی زبانوں کے آئینے میں" دا حصہ وی ہے۔ نظم تے نثر دے حوالے نال ایں کتاب کوں ڈوھیں وچ ونڈ ڈتا ہے۔

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ڈوجھی کتاب ''خوشدل: حیاتی تے کلام'' (80۔ص) وچ سرائیکی دی صنف ڈوہڑہ دے مہاندرے شاعر خوشدل دی شاعری تے حیاتی دے احوال پیش کیتے ونجن۔ اے کتاب ایں توں پہلے 1993ء وچ لوک ورثہ اسلام آباد دی اشاعت دے طور تیں سامنے آ چکی ہے۔ جیندے وچ خوشدل دے کلام دے نال نال امداد نظامی دا منظوم اردو ترجمہ وی شامل ہا۔ ہن ادبی بوارڈ دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ خوشدل دے متن کوں پیش کیتا گئے۔ ہک ڈوہڑہ نمونے کیتے کجھ ایں طرحاں ہے:

سلاں مانہہ سوہیلا آیا ہیر کھڑی بت بھالے
لہن ماہی جھوک نہ آندی دم دم کھڑی سنبالے
پاہیں میل گھتیندی دھوئیں بھن بھن آندی ٹاہلے
کامل عشق دیاں ریتاں خوشدل دلڑی کھڑی سکھالے

ڈاکٹر طاہر تونسوں دی تحقیق کاوش ''چراغ اعوان دی ہیر'' ویہہ سال پہلے چھپی ہئی جیڑی ہُن ایم اے سرائیکی دے نصاب دا حصہ ہوون دے باوجود وی نایاب تھی چکی ہئی۔ تہوں ایں کتاب کوں نویں سروں شائع کرنڑ ضروری تھی گیا ہا۔ ایں کتاب وچ چراغ اعوان دی شاعری دے علاوہ انھاں دی حیاتی دے احوال تے فن دے بارے وچ ہک طویل مقدمہ کتاب دی اہمیت کوں ودھاوی ودھاڈیندے۔

چراغ اعوان دی شاعری کوں پرکھنڑ کیتے ونگی داہک بند حاضر ہے:

سنڑ گفتار فقیراں دی شہ رانجھنڑ کڈھدا آہیں
سٹھ تجھیں، سٹھ جال تجھیں دی، سٹھ تجھیں دے سائیں
چا وچھلی ہتھ پاتی رانجھنڑ سٹ سوٹی وچ بھاہیں
ہیں دم نال تاں کم اساکوں گیا او چھوڑ کڈاہیں
آس اللہ دی پکڑی رانجھنڑ راہی تھیا ہڈاہیں
دیندا پندھ کریندا شودا ٹکدا سنجھ صباحیں
دلبٹاں جھوک ضروری میکوں جتھ دلبر دیاں جاہیں
پہنتا جہلم شہر دے ہیروں جوگی ڈٹھس اُتھاہیں
ہن خوش تھی ڈیکھ چراغ جوگی کوں لبّا کرنڑ دعائیں

Scanned with CamScanner

سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ "سرائیکی ادبی سونہہ 2001ء" (48۔ص) ہر سال وانگوں ایں سال وی کتابی شکل وچ شائع تھی چکے۔ ایں سال دا جائزہ روزنامہ "نوائے وقت" ملتان (22 تے 29 جنوری) وچ وی چھپے۔

اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دی طرفوں سالانہ شائع تھیون والی سعیدہ درانی دی مرتب کیتی کتاب "کتابیات پاکستانی ادب 2001ء" دی اشاعت 2002ء وچ مکمل وچ آئی جیندے وچ سرائیکی ادب دا حصہ (ص145 تا صفحہ 161) سجاد حیدر پرویز دا ترتیب ڈتا ہوئے۔

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے شعبہ اردو دی اشاعت دے طور تیں ڈاکٹر مختار احمد ظفر دی تحقیقی کتاب "علامہ طالوت" (286۔ص) سامنے آئی۔ جیندے وچ علامہ نسیم طالوت دی حیاتی تے فن تیں قلم چاتا گئے۔ ایں کتاب وچ علامہ طالوت دے اردو کلام دے نال نال سرائیکی کلام وی شامل ہے۔

بزم اکرم ملتہ احمد انی دی طرفوں نقاد اکرم قریشی دا تنقیدی سلسلہ ایں سال وی ٹردا رہ گئے۔ ایں واری بہاولپور دے لکھاریں دیں کتابیں کوں موضوع بنایا گئے۔ 2002ء وچ سامنے آون والیں کتابیں وچ سفیر لاشاری دی کتاب "ویرے" بارے تنقیدی کتابچہ "بے فکرے" (16۔ص) دے ناں نال شائع تھیا۔ اتے خواجہ طاہر محمود کوریجہ دے مرتب کیتے "دیوان فرید" دے متعلق اکرم قریشی دا "جائزہ دیوان خواجہ فرید" فوٹو کاپی دی شکل وچ سرائیکی ویب وچ وڈیا گیا۔

2003ء

لندن یونیورسٹی دے پروفیسر ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل دی انگریزی وچ لکھی ہوئی کتاب "Siraiki Marsiya" بزم ثقافت ملتان دے اشاعتی سلسلہ نمبر 38 دے طور تیں سامنے آئی۔ پیش لفظ عمر کمال خان دا لکھیا ہوئے تے کتاب وچ شامل ہیٹھ ڈتے گئے موضوع خاص طور تیں اہمیت رکھیندن:۔

☆ ملتان وچ شیعہ ازم

☆ ملتان وچ ماتم

Scanned with CamScanner

☆ سرائیکی زبان تے ایندا لٹریچر

☆ مرثیہ دے ترائے شاعر

☆ شاہ عبداللطیف بھٹائی

☆ علی حیدر ملتانی

☆ سچل سرمست

☆ خواجہ غلام فرید

سرائیکی مرثیہ دے حوالے نال خلش پیر اصحابی دی کتابیات ''سرائیکی ادب وچ مرثیہ'' سرائیکی ریسرچ سنٹر ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔ اجمل مہار دی ڈاڈی ترتیب نال چھپن والی ایں کتاب وچ مرثیہ دے سلسلے دیاں کتاباں کوں کتابیں تے لکھاری دے ناویں دی ترتیب نال انج انج پیش کر کے کتابیات دا حصہ بنایا گئے۔ کتاب دے شروع وچ ''سنجاتاں'' دے عنوان نال خلش پیر اصحابی دا تعارف تے کتابیں دی فہرست ڈتی گئی ہے۔

بزم ثقافت ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو دی کتاب ''کافیاں'' وچ کافی دی وسعت، موسیقی، موضوع تے کافی گو شاعریں دا تذکرہ پا تا ویندے۔ ایں کتاب وچ کافی دی صنف کوں موسیقی دا اٹھاٹھ آکھیا گئے۔

مشعل ادب ملتان توں شائع تھیون والی فیض بلوچ دی کتاب ''سرائیکی شاعری اچ غزل گوئی'' (192۔ص) وچ سرائیکی غزل دے لکھاریں دا مختصر تعارف تے نمونہ کلام پیش کیتا گئے۔ موضوع دی مناسبت نال سب توں پہلے ''سرائیکی شاعری اچ غزل گوئی'' دے عنوان نال شامل مضمون وچ روایتی غزل، جدید غزل، رومانوی غزل، علامتی غزل، مزاحمتی غزل، مزاحیہ غزل تے غزل اچ زبان دائی دے حوالے نال قلم چا تا گئے۔ غزل گو شاعریں دے تعارف کوں چار حصیں وچ وڈ ڈ تا گئے۔ قاضی راضی کوں پہلے دور دا پہلا غزل گو شاعر قرار ڈیون پاروں سب توں پہلے شامل کیتا گئے۔ ڈ وجے دور دا آغاز اقبال سوکڑی تے ترئیجے دور دا منڈھ شاکر شجاع آبادی دے حوالے نال بدھا گئے۔

☆ پہلا دور: 1857ء توں 1937ء تائیں جمن والے شعراء

☆ ڈ وجھا دور: 1938ء تو 1954 تائیں جمن والے شعراء

Scanned with CamScanner

☆ ترجمہ دور: 1955 توں زمانہ حال تائیں چھپن والے شعراء

☆ جنہاں شاعراں کوں تھیسز دے عنوان نال شمار اچ رہ ونجن والے شاعراں کوں حروف تہجی دی ترتیب نال شامل کیتا گئے۔

حمید اُلفت ملغانی دی کتاب ''لکھت تے لکھاری'' (272۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان دے اشاعتی سلسلہ نمبر 50 دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایندے وچ تحقیقی تے تنقیدی مضموناں کوں ڈوھیں ''لکھت'' تے ''لکھاری'' دے حوالیں نال ونڈیا گئے۔

حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ ہر سال کتابی شکل وچ شائع تھیندے تاں ایں سال ''سرائیکی ادبی نجوک 2002ء'' کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان آپنی روایت دے مطابق شائع کر کے گزریے ڈاہ سال دے جائزے دا سلسلہ مکمل کیتے۔ اے جائزہ روزنامہ ''نوائے وقت'' ملتان وچ وی چھپے۔

اکادمی ادبیات پاکستان، اسلام آباد ہر سال، ''کتابیات پاکستانی ادب'' کتابی شکل وچ شائع کریندی ہے۔ سعیدہ درانی دی مرتب کیتی ''کتابیات پاکستانی ادب 2002ء'' وچ سرائیکی ادب دا حصہ ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دا کٹھا کیتا ہوئے۔ اے کتاب 2003ء وچ شائع تھیون والیں اہم تحقیقی ادبی کتابیں وچ شمار تھیندی ہے۔

ڈاکٹر ایاز احمد سہروردی دی کتاب ''شہر نثر'' (318۔ص) اردو تے سرائیکی وچ لکھی گئی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی حوالے نال ادبی نثر نگاریں وچوں کجھ لکھاریں دے احوال درج کیتے گئین۔

2004ء

سرائیکی ادب دی سچی خدمت کرن والے لکھاری دلشاد کلانچوی دے بارے وچ شوکت مغل دی کتاب ''دلشاد کلانچوی: شخصیت اور فن'' (224۔ص) اکادمی سرائیکی ادب، بہاول پور توں شائع تھئی۔ ایہنکوں تحقیقی تے تنقیدی حوالے دی اہم کتاب آکھیا ونج سگدے۔

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں خواجہ فرید ایوارڈ گھنن والی شوکت مغل دی کتاب ''ملتان دیاں واراں'' (240۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھپن دا اعزاز ملیے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ ملتان دیاں پنج واراں کوں ایں ترتیب

Scanned with CamScanner

نال پیش کیتا گئے:

i)	مظفر خان دی وار	دلپت رائے لاہوری
ii)	مظفر خان دی وار	میاں رحموں
iii)	ملتان دی وار (المعروف مظفر خان دی وار)	نظام
iv)	ملتان دی وار (عرف پوڑی نواب مظفر خان)	شاہ عظیم
v)	ملتان دی وار (عرف مولے دی وار)	سوبھا شجاعبادی

ملتان دے علمی تے ادبی حوالے دی جاتی سنجاتی شخصیت اسد ملتانی دے حوالے نال پروفیسر عبدالباقی دی لکھت "اسد ملتانی: شخصیت اور فن" (430۔ص) بزم ثقافت ملتان دی طرفوں چھاپی گئی۔ پاکستان دی تحریک وچ اہم مقام رکھن والے اسد ملتانی دی حیاتی، شاعری تے صحافتی خدمت دے حوالے خاص طور تیں ایں کتاب وچ شامل کیتے گھین۔ انھاں دی اردو، فارسی دے سرائیکی شاعری دے نمونے وی کتاب دا حصہ ہن۔ حج دے حوالے نال لکھی گئی ہک نظم دا چھیکوی بند جیہو ہا ایں کتاب دا وی تمامہ کریندے:

حج کیتے لکھ درویشاں کجھ نیکاں کجھ بدکیشاں
رہا ایہو حال ہمیشاں نہیں بھالھ اسد خاں اج دی
سئی یار حقیقت حج دی
کیوں حج کوں خلقت بھجدی

ڈاکٹر طاہر تونسوی دیاں علمی تے ادبی خدمتاں دے اعتراف دے طور تیں رابعہ سرفراز دا مرتب کیتا "ڈاکٹر طاہر تونسوی: اشاریہ" (112) اکائی پبلشرز فیصل آباد توں چھپ کے سامنے آئے جیندے وچ انھاں دی شخصیت تے فن دے حوالے دیاں اینجھاں معلومات کٹھیاں کرڈ تیاں گھین جیہو ھیاں کئی کتابیں رسالیں، اخباریں وغیرہ وچ کھنڈیاں ہویاں ہن۔

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں سعیدہ درانی دی تدوین کیتی سالانہ فہرست "کتابیات پاکستانی ادب 2003ء" شائع تھئی۔ جیندے وچ "سرائیکی ادب" دا حصہ ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی بگول پھرول دا نتیجہ ہے۔ ایں سال دی کتابیات وچ سرائیکی ادب دیاں کتاباں سلسلہ نمبر 1082 توں 1164 تائیں درج کیتیاں گھین جنھیں دی تعداد 82 بنڈی ہے۔

Scanned with CamScanner

حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ "سرائیکی ادبی پورھیا 2003ء" دی ہر سال وانگوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش دی طور تیں سامنے آئے حیندے وچ بک سال دی سرائیکی ادبی لکھتاں دا تجزیہ کیتا گئے۔ سرائیکی ادب دا اے جائزہ روزنامہ "خبریں" ملتان (16، 23 فروری یکم مارچ) تے روزنامہ "نوائے وقت" ملتان (9، 16 مارچ، 6 اپریل) وچ قسط وار شائع تھئے۔

"وسیبی سخنور: حصہ دوم" (ص 208) دے عنوان نال دلبر حسین مولائی دیرہ غازی خان نال گانڈھار کھٹ والے شاعریں دے سرائیکی کلام کوں تنقیدی لکھتیں دا موضوع بنائے۔ بزم اکرم ملٹہ احمدانی دیرہ غازی خان دی ایں اشاعت دے علاوہ ایں توں پہلے وی ایں ونگی دیاں تنقیدی لکھتاں سامنے آندیاں رہ گھن۔

سرائیکی وسیب دی زبان، ثقافت تے اِتھوں دے ادب دی نمائندگی کرن سانگے کئی کتاب لڑیاں ایں سال وی شائع تھیندیاں رہ گھن۔ جنھیں وچوں تحقیقی تے تنقیدی حوالے دیں کجھ تحریریں کوں ایں طرحاں نشابر کیتا ونج سگدے۔

2005ء

شخصیات نگاری دے سلسلے وچ سرائیکی وسیب دیاں معروف شخصیتاں دے بارے وچ اردو تے سرائیکی وچ شائع تھیون والیاں کئی کتاباں آئن۔ "ڈاکٹر طاہر تونسوی: ایک مطالعہ" (616۔ص) اکائی پبلشرز فیصل آباد توں شائع تھئی حیندے وچ اردو دے نال نال انگریزی مضمون وی شامل ہن۔ ڈاکٹر اسد فیض دی ترتیب ڈتی کتاب "اعتبار حروف" (230۔ص) وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دے لکھیے ہوئے چوٹویں مضمون کٹھے کیتے گھن۔ ایشیاء پبلشرز فیصل آباد توں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل مضمون اردو ادب دے نال نال سرائیکی ادب دی نمائندگی وی کریندن۔

عمر کمال خان دی مرتب تھئی ہوئی کتاب "ولی محمد واجد: صحافت کا روشن ستارہ" وچ مختلف ادیبیں دیاں لکھتاں کوں یکجا کرڈتا گئے۔

جانباز جتوئی دی شخصیت تے فن دے سلسلے وچ حمید اُلفت ملغانی دی کتاب "جانباز حیدراناں ہے" (256۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔

Scanned with CamScanner

سرائیکی ادبی بورڈ دی طرفوں حمید اُلفت ملغانی دی کتاب ''سرائیکی لوک ریت'' (144۔ص) ڈو وجھی واری چھاپی گئی ۔ جیندے وچ جمن توں مرن تئیں دیاں رسماں بیان کیتیاں گئین۔

ہر سال وانگوں کتابی شکل وچ چھپن والا سرائیکی ادب دا جائزہ ایں سال ''سرائیکی ادبی دونت 2004'' (48۔ص) دے عنوان نال حمید اُلفت ملغانی لکھیے ۔ایں جائزے کوں سرائیکی وچ روزنامہ ''خبریں'' ملتان تے اردو وچ ماہنامہ ''ماؤ'' لاہور وچ دی مختصر طور تیں شائع کیتا گئے۔

''کتابیات پاکستانی ادب 2004'' ادکامی ادبیات پاکستان دی طرفوں سعیدہ درانی دی تدوین نال چھپی جیندے وچ شامل ''سرائیکی کتابیات'' دا حصہ (107 تا 120۔ص) حمید اُلفت ملغانی دا مرتب کیتا ہوئے۔

جاوید فاروق پنوار قصر فرید لائبریری کوٹ مٹھن وچ پاتیں وہنجن والیں کتابیں دا اشاریہ تیار کیتے ۔جینکوں ڈاکٹر انوار احمد دی نگرانی وچ مرتب کرن دے بعد سرائیکی ریسرچ سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان توں ''قصر فرید لائبریری کوٹ مٹھن میں موجود نادر قلمی اور مطبوعہ کتب کا اشاریہ'' (476۔ص) دے عنوان نال شائع کیتا گئے۔

پروفیسر سجاد حیدر پرویز دی کتاب ''سرائیکی زبان وادب کی مختصر تاریخ'' (368۔ص) مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد دی طرفوں 2005ء وچ ڈو وجھی واری شائع تھی کے آئی۔ کتاب کوں پہلی واری 2001 وچ شائع کیا گیا ہا۔

2006ء

2006ء وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب ''بچل سرمست محبتوں کا پیامبر'' بچل چیئر شاہ عبداللطیف بھٹائی یونیورسٹی خیر پور سندھ دی طرفوں چھاپی گئی۔ جیندے وچ بچل سئیں دی سرائیکی شاعری کوں خاص طور تیں موضوع بنایا گئے۔

علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی دی نصابی ضرورت پاروں ڈاکٹر طاہر تونسوی ہک مقالہ لکھیا جیندی اہمیت دی وجہ توں اینکوں کتابی شکل وچ ''خواتین کی سرائیکی تخلیقات میں عورت'' (160۔ص) دے عنوان نال پیش کریا تا۔ سرائیکی ادبی بورڈ دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب

Scanned with CamScanner

وچ جتھاں مقالہ محفوظ تھی گئے اتھاں سرائیکی ادب نال گانڈھار کھن والیں تریمتیں دیاں نثری تے شعری تخلیقات وچوں کیتی گئی چونڑ وی پڑھن والیں دی دلچسپی دا باعث ہے۔ ایں چونڑ وچ افسانے، شاعری تے ڈرامے شامل کیتے گھین۔ افسانہ دی صنف وچ مسرت کلانچوی، بتول رحمانی، بنت احمدانی تے شیما سیال دا ہک ہک افسانہ شامل ہے۔ شاعری دے حوالے نال اقبال بانو، بہار النساء بہار، شاہین ڈیروی تے سحر سیال دے کلام وچوں انتخاب کیتا گئے اتے ڈرامہ دی صنف وچ صبیحہ قریشی تے شبانہ کریم دا ہک ہک ڈرامہ وی کتاب دی چونڑ وچ موجود ہے۔

شوکت مغل دے سرائیکی مضامین دا مجموعہ ''کٹائی'' (240۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھاپیا گئے۔ انھیں مضامین کوں چار حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے حصے ''تقریباں'' وچ اقبال سوکڑی، امید ملتانی، حسن رضا گردیزی، مشکور قطب پوری، حبیب فائق، مہر گل محمد، بہار النساء بہار، عبدالباسط بھٹی تے اختر خان نال تھیوڑ والیاں تقریباں وچ پڑھیے ونجن والے مضمون ہن۔ ڈوجھا حصہ ''شخصیتاں'' بارے ہے جیندے وچ سلیم احسن تے ریاض فاروق بزدار دے حوالے دیاں لکھتاں تے قاسم جلال دا شخصی خاکہ شامل ہے۔ تریجھا حصہ ''دیباچے اموہری اکھر'' وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب ''سرائیکی ادب تے روایت''، ڈاکٹر قاسم جلال دی کتاب ''ہنجوں تے ہیرے'' تے فیض بلوچ دی کتاب ''ولدی ڈھلدی چھاں'' کیتے لکھیے گئے شوکت مغل دے دیباچے پیش کر ڈتے گھین۔ چوتھا حصہ ''تبصرے'' دے عنوان نال ہے جیندے وچ سرائیکی ادب دیں مختلف کتاباں بارے کیتے گئے تبصرے ایں کتاب دا حصہ بنائے گھین۔

اجمل مہار ابن اکبر دی تحقیقی کتاب ''سرائیکی ریسرچ سنٹر میں قلمی نسخہ جات'' (11۔ص) سرائیکی ریسرچ سنٹر BZU توں شائع تھئی۔ جیندے وچ سرائیکی توں علاوہ اردو، فارسی تے عربی قلمی نسخیاں دا توضیحی اشاریہ پیش کیتا گئے۔ ایں اشاریے دے نال نال نایاب نسخیاں دے عکس وی کتاب دا حصہ ہن جیندی وجہ توں کتاب دی اہمیت ڈوڑی تھی گئی ہے۔

رفعت عباس دے سرائیکی شعری حوال کوں سنجلواون سانگے حفیظ خان دی کتاب ''رفعت عباس کی سرائیکی شاعری'' (324۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ جیندے وچ رفعت عباس دیں کتاب کوں موضوع بنا کے فنی تے فکری چندھ کوں نشابر کرن دی سوہنی کوشش کیتی گئی ہے۔ اے موضوع کجھ ایں طرحاں ہن:

Scanned with CamScanner

☆۔ چٹائیوں پر پھول بنانے کا ہنر (بحوالہ کتاب "پڑچھیاں اُتے پھل")

☆۔ سرائیکی تہذیب وثقافت اور نیا رقص (بحوالہ کتاب "جھومری جھم ڑے")

☆۔ گھومتی زمین پر ایک نیا عرفان (بحوالہ کتاب "بھوندی بھوئیں تے")

☆۔ زمین زاد کی حکمت نو (بحوالہ کتاب "سنگت وید")

☆۔ دور افتادہ شہروں کا مکالمہ (بحوالہ کتاب "پردیس بھرے ہک شہر اچوں")

عمر کمال خان دیاں مرتب کیتیاں پڑ و کتاباں "ارشد ملتانی: ملتان کی ادبی وثقافتی تاریخ کا مستند حوالہ بزم ثقافت ملتان دی طرفوں شائع تھین۔ ارشد ملتانی دے حوالے نال سامنے آون والی کتاب وچ سرائیکی دیب دے لکھاریں دے مضمون تے تعزیتی ریفرنس مرتب کر کے پیش کیتے گئین۔ تے گامن دے حوالے نال آون والی کتاب وچ خواجہ منشی غلام حسن ملتانی شہید دیاں غزلاں شامل ہن۔ کیفی جام پوری دی دریافت کیتی کافی نما ہک غزل ایں کتاب دا حصہ ہے جیندا ہک شعر نمونے دے طور تیں ہے:

کون سنجالے کون پچھالے
انہد دی گھنگھور نی

منشی غلام حسن شہید دے حالات تے فن دے بارے وچ ڈاکٹر بشیر انور ابوہری دی ترتیب تے تدوین نال چھپن والی کتاب "کلام گامن ملتانی" (128۔ص) دی ایں سال شائع تھئی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں آون والی ایں کتاب وچ قدیم اردو، لہندی تے سرائیکی کلام کٹھا کر ڈتا گئے۔ مرتب دی تدوین تے تصحیح دے علاوہ شوکت مغل دی نظر ثانی دی وجہ توں اے کتاب ہئی وی اہم تھی وگئی ہے۔ منشی غلام حسن شہید دے کلام وچ سی حرفی وچوں اقتباس ہے:

ح حکایت زلف تیری دی واسطہ عمر دراز دا ئے
حال دے لوکو خال نہیں کوئی نکتہ گلشن راز دا ئے
نین تیرے باشاہ حسن دے سرمہ لشکر ناز دا ئے
گامنؔ مرغ دلیں دے کارن غمزہ چنگل باز دا ئے

حمید اُلفت ملغانی دا لکھیا ہویا سالانہ جائزہ "سرائیکی ادبی راند 2005ء"

Scanned with CamScanner

(48۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں چھپیا۔ جیندے وچ پورے سال وچ چھپن والیں کتابیں دا تجزیہ انج انج موضوع دے حوالے نال کیتا گیا۔

اکادمی ادبیات پاکستان، اسلام آباد دی طرفوں سعیدہ درانی دی تدوین کیتی ''کتابیات پاکستانی ادب'' (330۔ص) وچ شامل سرائیکی کتابیات (161 تا 178۔ص) دی حمید اُلفت ملغانی دی مرتب کیتی ہوئی ہے۔

وارث ملک دی کتاب ''درد وچھوڑے دا'' (104۔ص) وچ مختلف نثری لکھتیں کوں کٹھا کر ڈتا گیے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ مذہبی حوالے نال کیتی گئی مضمون نگاری کجھ چوکھی نظر آندی ہے۔ انصاف داڈ۔نھ، محبوب دی جدائی، حضورؐ دا وصال، حضرت بی بی زینبؓ دی ہجرت تے وصال، شہزادہ حیدر کرارؓ دی شہادت تے بی بی شہر بانو (شہزادی ایران) اسلامی تحریراں کوں نشابر کریندین۔ شہزادی کلثوم دے ویہن، ڈکھی شہزادی، قسمت بیگ دی بدقسمتی، قیامت دی رات تے 6 ستمبر جھیاں لکھتاں تاریخ کوں پاندڈیون دی بھرویں کاوش دے طور تیں سنجاتیاں ویندین۔ ڈو لکھتاں ''پونم'' تے ''منشی صاحب''، سرائیکی افسانہ دی صنف کوں اگونہاں کرݨ دا سوب ہٹدین۔ چھیکوی تحریر ''آخری ملاقات'' کوں وارث ملک سیاسی حوالے نال لکھݨ دا اہر کیتے۔

''سرائیکی خزانہ'' (۱۷۶۔ص) دے عنوان نال سامݨے آوݨ والی فیضی بہاولپوری دی کتاب جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی۔ جیندے وچ سرائیکی دیس بارے علمی ادبی، ثقافتی، جغرافیائی تے تاریخی حوالے دیاں معروضی معلومات شامل ہن۔

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی کتاب ''سرائیکی زبان وادب کی مختصر تاریخ'' کوں مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد دی طرفوں ۲۰۰۶ء دے چھیکواچ تر بھی واری چھاپیا گیے۔ ایں واری ایں کتاب دیاں ڈو ہزار کاپیاں چھاپیاں گھین۔ جئیں کنوں ایندی اہمیت دا اندازہ لایا وݨ سگدے۔ 2007ء

ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر دا پی ایچ ڈی دا مقالہ ''سرائیکی شاعری دا ارتقا'' (۸۰۴۔ص) کتابی شکل وچ چھپ گیے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں چھپن والی ایں کتاب دے ڈاہ باب ہن جنھیں وچ زبان تے اوندا ویورا، لوک ورثہ، شاعری دا جائزہ

Scanned with CamScanner

(موضوعات دے حوالے نال)، اصناف سخن دا جائزہ، سرائیکی مرثیہ، سرائیکی شاعری دا پہلا دور (دینی شاعری)، سرائیکی شاعری دا دُوجھا دور (صوفیانہ شاعری)، سرائیکی شاعری دا ترجھا دور (حضرت خواجہ غلام فرید دا دور) تے سرائیکی شاعری دا پاکستانی دور بارے وضاحت نال جائزہ گھدا ایئے۔

یارہویں صدی عیسوی دے ملتان دے شاعر عبدالرحمٰن دے کلام "سندیس راسک" دی گول پھول ڈاکٹر انوار احمد دی کاوش دا نتیجہ ہے۔ بابا فرید توں پہلے دے ایں شاعر دے کلام کوں قدیم سرائیکی تے قدیم ہندی دا نمونہ آکھیا ویندا ہے۔ بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں شائع تھیون والے ایں کلام اچ شامل سنسکرت متن دا ترجمہ اصغر علی شاہ تے انگریزی دے دستیاب متن دا ترجمہ نازیہ بخاری دا کیتا ہوئے۔

اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دی طرفوں سرائیکی تحقیق دا کم اگوں نہاں ٹورن سانگے "جرنل آف سرائیکی لینگویج اینڈ لٹریچر" دا منڈھ بدھ چھیج گئے۔ جنوری ۲۰۰۷ء وچ چھپن والے پہلے شمارے وچ حصہ اردو/سرائیکی دے ۱۲۲ تے حصہ انگریزی دے ۷۶ صفحے ہن۔ جیندے وچ ڈاکٹر اسلم انصاری، پروفیسر شوکت مغل، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، محمد اسلم رسول پوری، پروفیسر شکیل پتافی، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، حفیظ خان تے جاوید چانڈیو دیں اردو تے سرائیکی تحریریں دے علاوہ ڈاکٹر شہزاد قیصر، ڈاکٹر طاہر تونسوی، حیات چغتائی تے ریاض قدیر دے انگریزی مقالے شامل ہن۔

حفیظ خان دی کتاب "خرم بہاولپوری: شخصیت، فن اور منتخب سرائیکی کلام" (۴۰۰۔ص) سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ جینکوں ویلھے دی اہم لوڑ دے مطابق آکھیا ونج سگدے۔

شوکت مغل دی کتاب "افادات" (۳۳۶۔ص) وچ پاتے ونجن والے علمی تے ادبی مضمون اردو ادب دے نال نال سرائیکی زبان تے ادب بارے ڈھیر ساریاں معلومات پیش کریندن۔ شخصیات، تحقیق و تنقید تے تبصرہ کتب دے حصیں وچ جتھاں سرائیکی ادب بارے بھرواں مواد پاتا ویندے اتھاں سرائیکیات دے حوالے دا انج حصہ وی ایں کتاب وچ شامل ہے۔ جیندے وچ سرائیکی زبان بارے ست مضمون پیش کیتے گھین۔

ڈاکٹر مزمل حسین دی کتاب "بلاغت دا فن تے سرائیکی شاعری" (۱۷۱۔ص) سرائیکی

Scanned with CamScanner

ریسرچ سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان توں شائع تھئی۔ جینکوں علم بدیع دے حوالے نال نویکلی تے اہم کتاب آکھیا ونج سگدے۔ ایں کتاب وچ بلاغت دی تعریف تے تفصیل، سرائیکی شاعری وچ صنایع لفظی اتے سرائیکی شاعری اچ صنائع معنوی دے حوالے نال بھرواں اظہار شامل ہے۔

مزمل حسین دی ڈوجھی کتاب ''لطافت اسلوب'' (۲۳۲۔ص) وی ایں سال لیہ ادبی فورم دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ کتاب دے ترائے حصے بنائے گئین۔ پہلا حصہ اردو تے سرائیکی دا منظر نامہ پیش کریندے۔ جیندے وچ خواجہ غلام فرید، سرائیکی زبان، ڈاکٹر طاہر تونسوی تے ڈاکٹر انوار احمد دے حوالے نال مضمون شامل ہن۔ ڈوجھا حصہ لیہ دا علمی ادبی منظر نامہ ہے جیندے وچ سرائیکی ادب دے حوالے نال شفقت بزدار تے حمید اُلفت ملغانی بارے مضمون پاتے ویندن۔ ترئیجھا حصہ خاکہ نگاری دی نمائندگی کریندے جیندے وچ میاں الٰہی بخش سرائی تے پروفیسر اکرم میرانی دے خاکے وی موجود ہن۔

قدسیہ قاسم دی کتاب ''سرائیکی افسانے دا فنی ویورا'' (۳۴۸۔ص) وسیب پبلشرز بہاول پور دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی جیندے وچ سرائیکی افسانے، افسانوی ادب دا تنقیدی جائزہ، سرائیکی افسانہ نگار تے سرائیکی افسانے دے مستقبل دا جائزہ گھدا گئے۔ سرائیکی افسانے دے جائزے وچ قدسیہ قسم سوال کریندی ہے:

> ''سرائیکی افسانے کوں ڈیکھوناں اکثر لکھاریاں نے آپنڑے وسیب دے نال جڑتے کہانی لکھی ہے ساڈیاں ریتاں رسماں، ساڈیاں خوشیاں غمیاں، ساڈے ڈکھ سکھ اج وی سانجھے ہن۔ پر گالہ اے ہے کہ اساں اج اکویہویں صدی تائیں پچ گئے ہیں دنیاں دا ادب ہوں تیزی نال اگوں تے ودھدا پئے۔ ہن عالمی سطح تے افسانے لکھے پئے ویندن۔ ہر پاسے ہک تبدیلی آندی پئی ہے۔ اساں کے تائیں آپنڑے رودلے روندے رہسوں، کیا اساڈا انٹری ادب ہیں کہے موضوع دے گرد طواف کریندا رہسی؟''۔

محمد ممتاز خان دی کتاب ''جدید سرائیکی شاعری لہو کا بندہ'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھاپی گئی۔ جیندے وچ ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، رفعت عباس تے ارشاد تونسوی دے

Scanned with CamScanner

حوالے نال جدید تے روایت نال جڑی شاعری بارے لمے لمے مضمون پیش کیتے گئے۔ انھاں دے علاوہ جہانگیر مخلص تے خالد اقبال دی شاعری دے حوالے نال کیتے گئے تجزیے وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

حمید اُلفت ملغانی دی کتاب "جانباز جتوئی: شخصیت اور فن" (۱۴۸۔ص) اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دے سلسلے "پاکستانی ادب کے معمار" دا حصہ ہے جیندے وچ جانباز جتوئی دی جاندا سنجاندا تے فکری جائزہ گھنن دے نال نال منتخب کلام وی شامل ہے۔

حمید اُلفت ملغانی دی کتاب "پاکستانی زبانوں کا ادب" (۳۸۴۔ص) ایں سال بیکن بکس لاہورتوں چھپی۔ جیندے وچ پاکستان وچ بولیاں وینجن والیاں ہیاں زباناں دے نال نال سرائیکی زبان تے ادب دا تجزیہ وی کیتا گئے۔

پچھلے کئی سالیں وانگوں ۲۰۰۷ء وچ حمید اُلفت ملغانی دا لکھیا ہویا ادبی جائزہ کتابی شکل وچ چھپیا۔ جینکوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں "سرائیکی ادبی بہار ۲۰۰۶ء" (۴۸۔ص) دے عنوان نال سامنے آندا گئے۔

اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دی طرفوں سعیدہ درانی دی تدوین نال سامنے آون والی کتاب "کتابیات پاکستانی ادب ۲۰۰۶ء" وچ وی سرائیکی ادب دا حصہ حمید اُلفت ملغانی مرتب کیتے، جیندے وچ ڈیڑھ سوتوں ودھ سرائیکی اندراج شامل ہن۔

ڈاکٹر روبینہ ترین دی نگرانی وچ شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں "گوشہ عتیق فکری: توضیحی اشاریہ" (۳۴۸۔ص) چھاپیا گئے۔ جیندے مرتبین وچ شبیر حسن اختر، نجمہ شبیر تے نسیم اختر دے ناں شامل ہن۔ اے اشاریہ مصنف وار ترتیب ڈتا گئے۔

شعبہ سرائیکی بہاء الدین یونیورسٹی ملتان دی اشاعت دے حوالے نال حنیف چودھری دی تحقیقی کتاب "گرنتھ میں بابا فرید کے شلوک" (۲۰۶ص) پیش کیتی گئی۔ جیندے وچ بابا فرید دی شخصیت تے فن بارے تفصیل نال جائزہ گھدا گئے۔ بابا فرید دے سن پیدائش دے اختلاف کوں مکاون دی شعوری کوشش کیتی گئی تے کلام وچ حواشی دا استعمال دی ایں کتاب دی خصوصیت ہے۔

Scanned with CamScanner

بابا فرید دے حوالے نال انجم سلطان شہباز دی کتاب ''تذکرہ بابا فرید الدین مسعود گنج شکر'' (۲۸۲۔ص) بک کارنر جہلم توں چھپ وا پتہ دی لگے۔

ممتاز بلوچ دی لکھی کتاب ''ہُو دے بیت'' (۳۸۰۔ص) سانجھ لہور توں شائع تھئی جیدے وچ حضرت سلطان باہو دی حیاتی تے کلام کوں شامل کیتا گئے۔

ڈاکٹر نثار ظفر دی کتاب ''محمد اسد خان ملتانی'' (۴۱۶۔ص) بکن بکس لاہور توں چھاپی گئی۔ جیدے وچ اسد ملتانی دی سوانح تے علمی ادبی سرگرمیاں دے علاوہ کلام دا انتخاب وی شامل کیتا گئے۔

''رشید قیصرانی: فن اور شخصیت'' (۱۸۰۔ص) دے عنوان نال خالد اقبال یاسر تے جلیل حیدر لاشاری دی مرتب کیتی کتاب سامنے آئی۔ ابلاغ، راولپنڈی توں چھپن والی ایں کتاب وچ رشید قیصرانی دی شخصیت تے فنی فکری حوالے بارے ملک دے معروف اہل قلم دیاں لکھتاں پاتیاں ویندن۔

وارث ملک دے متفرق مضمونیں دا مجموعہ ''درد وچھوڑے دا'' ۲۰۰۷ء اچ پڑھ وچھی واری چھپ کے سامنے آئی۔ اے کتاب جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپی ہے۔

2008ء

ڈاکٹر اسلم عزیز درانی دی کتاب ''سرائیکی ناول نگاری'' (۱۹۲۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے جیدے وچ ناول نگاری تے اوندے فن دے نال نال سرائیکی وچ لکھیے ونجن والے ہک ہک ناول دا جائزہ گھدا گئے۔ ہر ناول دا جائزہ گھنن توں پہلے ناول نگار دا مختصر تعارف وی کتاب دا حصہ ہے۔ ناول نگاراں دی ایں فہرست وچ غلام حسن حیدرانی، ظفر لاشاری، منیر احمد علوی، محمد اسماعیل احمدانی، قاصر فریدی، دلشاد کلانچوی، راہی گبول، اقبال بانو، جمشید کلانچوی، اسلم انصاری، عون محمد کلانچوی، کاشف بلوچ تے اقبال حسن بھیلا دے ناں شامل ہن۔ کتاب دے چھیکو وچ سرائیکی ناول نگاری دے مستقبل بارے وی ڈاکٹر اسلم عزیز درانی آپنا خیال پیش کیتے۔ جیویں جو لکھدن:

> ''میں جہوے ویلھے سرائیکی ناول دے مستقبل تے ویدمریداں میکوں سرائیکی ناول دا مستقبل لیڈ اروشن تے تابناک نجمیں نظر دا۔ ایندے باوجود میں مایوس

Scanned with CamScanner

وی کے نمیں۔ ہوسگدے کوئی بلند فکر، اعلیٰ سوچ، بہترین تخلیقی قوت تے صلاحیت، عصر
ی شعور رکھن والا لکھاری مستقبل قریب اچ سامنے آوے تے اساکوں بک اعلیٰ
درجے دا ناول پڑھے سکے۔ اللہ کرے اے تانگھ لمبی نہ تھی رہنجے"۔

ڈاکٹر شکیل پتافی آپنے ایم فل دے مقالے کوں کتابی شکل وچ "جنوبی پنجاب میں اردو شاعری: آغاز سے ۱۹۰۰ تک" (۲۹۲۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل مواد سرائیکی وسیب دی تاریخ تے لسانی اہمیت دا بھرواں اظہار کریندے۔ ایندے علاوہ اردو شاعری دی روایت دا پگانڈھا سرائیکی شاعری دی روایت نال دی گنڈھیا ہویا نظر آندے۔

شعبہ سرائیکی بہاءالدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی اُستاد نسیم اختر دی تحقیق، تدوین تے تہذیب نال سامنے آوݨ والی کتاب "دیوان عارض مع پڑوہڑہ جات احمد یار فریدی" (۱۹۰۔ص) کوں بیکن بکس لاہور توں شائع کیتا گئے۔ ایں کتاب دے پڑوھے ہن۔ پہلے حصے وچ حاجی پور ضلع راجن پور دے کلاسیکی شاعر میاں اللہ بخش عارض دا تعارف تے کلام پیش کیتا گئے۔ ایں کلام وچ مولود شریف، مدح شریف، کافی، مخمس، سی حرفی، غزل تے پڑوہڑہ دیاں صنفاں پاتیاں ویندین۔ کتاب دے پڑوجھے حصے وچ احمد یار فریدی ساکن گڑھی اختیار خان ضلع رحیم یار خان دا تعارف تے شاعری شامل ہے۔ ایں شاعری وچ پڑوہڑے دی صنف پیش کیتی گئی ہے تے چھیکو تیں کلام دے عکسی پنے وی پڑھݨ تے گھین۔ میاں اللہ بخش عارض دے کلام وچوں قصہ ہیر رانجھا دے پڑوسوالی جوابی بند نمونے کیتے حاضر ہن:

سوالی بند قصہ ہیر رانجھا: ذ ذلیل علیل تھیویں ول ساڑیو ساڑ بچا لیو دھی
کارݨ چاک ہلاک پھریں کل ننگ نموز وجا لیو دھی
خرقہ شان حیا دا پاڑیو آخر ضد کوں پا لیو دھی
عارض دفتر نیکی دے وچ اپݨا ناواں گالیو دھی

Scanned with CamScanner

جوابی بند قصدہ ہیر رانجھا:

ر رموز اصل نہ جانے شان عجب ہے چاک دا ماء
زمین زمن وچ رانجھن سائیں صاحب ہے افلاک دا ماء
صورت سیرت وچ لا ثانی مالک ہے لولاک دا ماء
عارض چاک نہ جانڑ محض دیدار ایہو حق پاک دا ماء

صدیق اظہر دی کتاب ''جادہ خیال'' (۱۹۴۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ، ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ کالم، تحقیقی مضمون تے تصوف دے حوالے دیاں تحریراں پیش کیتاں گھین۔ شخصیات وچوں خواجہ غلام فرید، مولوی لطف علی، ڈاکٹر طاہر تونسوی، شوکت ہاشمی، رشید عثمانی، ڈاکٹر نواز کاوش تے ڈاکٹر قاسم جلال کوں سرائیکی ادب دے حوالے نال ڈٹھا وچ سگدے، صحرائے چولستان، جھنڈیر لائبریری میلسی، نشتر گھاٹ پل، قلعہ موج گڑھ، سنٹر لائبریری بہاول پور تے وادی ہاکڑہ جھیاں تحریراں سرائیکی وسیب دی نمائندگی کریندین۔

جسارت خیالی دی کتاب ''اقبال سوکڑی: شخصیت وفن'' (۱۵۶۔ص) ایں سال چھپی جیندے وچ اقبال سوکڑی سے حالات زندگی دے نال نال شعری صنفاں وچوں غزل، نظم، آزاد نظم، کافی تے ڈوہڑہ دے حوالے نال انج انج تجزیہ کیتا گئے اتے کجھ جگ مشہور نظمیں دا جائزہ وی ایں کتاب دا حصہ ہے، کتاب دے چھیکڑ تیں چوڑاں کلام شامل ہے۔ جیندے وچوں ہک غزل دے ڈو شعر ہن۔

دل کوں بس ہئے ہئے خیالیں وچ ٹھگالی رہ ونجو
دوستو ایں سال خوش فہمی توں خالی رہ ونجو
ہوں وڈا ظالم وچھوڑا ہے ملاقاتیں دے بعد
اپنی اپنی بھول وچ ہک ہئے کوں گالی رہ ونجو

دلبر مولائی دی کاوش ''دیسی سخن ور (جلد سوئم)'' (۲۲۳۔ص) قندیل ادب، نوتک محمید (ڈیرہ غازی خان) توں شائع تھئی۔ جیندے وچ ضلع ڈیرہ غازی خان سے شاعریں دا تذکرہ شامل ہے۔ ایں سلسلے دیاں ڈو جلداں ایں توں پہلے شائع تھی چکین ایں جلد وچ تریمت ادب دا خصوصی خیال رکھیا گئے۔ لکھاریں دی حیاتی دے احوال دے علاوہ منتخب کلام وی شامل ہے۔ ڈیرہ غازی خان نال گانڈھار کھنڑ والے انھیں شاعریں وچ اردو دے نال نال سرائیکی شعری روایت

Scanned with CamScanner

کوں سامنے آندا گئے۔ سرائیکی لکھاریں وچوں محمد سعد اللہ خان کھتران، رشید قیصرانی، ذکاء اللہ انجم، عاشق بزدار، حمید اُلفت ملغانی، صادق کاشف بزدار، اختر کھوسہ، دمساز قیصرانی، عبداللطیف بھٹی، اقبال نصرت، شفقت بزدار، ریاض قیصر، ریاض فاروق بزدار، مختار لغاری، حیدر بزدار، بخت آور کریم، نسیم اختر، صابرہ شاہین، بشریٰ قریشی، بانو بلوچ تے رضوانہ تبسم درانی دے ناں خاص طور تے گھدے ویچ سگدن۔

مقبول گیلانی دی مرتب تھی کتاب "مقدمات" (۲۸۷۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی ہے۔ ایں کتاب وچ شوکت مغل دیں کتابیں وچ شامل مقدمے پیش کیتے گھن۔ شوکت مغل دے لکھیے اے مقدمے ایں گالھوں اہمیت رکھیدن جو انھیں مقدمات کوں علمی انداز نال ایں طرحاں لکھیا گئے جو شوکت مغل دیاں اے تحریراں تحقیق کرݨ والیں کیتے حوالے دا کم ڈیندین۔ ایں کتاب دے حوالے نال شوکت مغل دیں مختلف کتابیں وچ شامل مقدمے لکی جاہ کٹھے تھی گھن۔ جیندے وچ اردو دے ۱۴ تے سرائیکی دے ۱۳ مقدمات شامل ہن۔

شاہد دھریجہ دا مرتب کتابچہ "پروفیسر شوکت مغل دیاں کتاباں دا تعارف" (۱۶۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ جیندے وچ شوکت مغل دیاں ترائے درجن توں ودھ کتاباں دی اشاعت دے سال، قیمت تے مندرجات دیاں وضاحتاں درج کیتیاں گھن۔

سید سبطین گیلانی دی لکھت "ملتان کی صوفیانہ شاعری" (۱۰۳۔ص) پنجاب انسٹی ٹیوٹ آف لینگویج آرٹ اینڈ کلچر، لاہور دی طرفوں چھاپی گئی۔ ایں کتاب وچ صوفی شعراء دے کلام دا اردو تے انگریزی ترجمہ وی پیش کیتا گئے۔ ملتان دی تاریخ تے زبان دے علاوہ بابا فرید، سلطان باہو، مولوی لطف علی، حافظ جمال اللہ ملتانی، منشی غلام حسن شہید تے خواجہ غلام فرید دے کلام کوں ایں کتاب دا موضوع بنایا گئے۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی تحقیق تے تہذیب نال سامنے آوݨ والی کتاب "چراغ اھوں دی ہیر" (۸۰۔ص) کوں ایں سال ترنجھی واری شائع کیتا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپݨ والی ایں کتاب کوں ایں توں پہلے ۱۹۸۲ء توں ۲۰۰۲ء وچ چھاپیا گیا ہا۔ جیندے وچ چراغ اھوں دے کلام دے نال نال حیاتی دے حوال وی موجود ہن۔

"خوشدل: حیاتی تے کلام" (۸۰۔ص) وی ڈاکٹر طاہر تونسوی دی تحقیق تے تہذیب

Scanned with CamScanner

دے حوالے نال سامنے آئی۔ ایں سال ایں کتاب کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں پڑھ وجھی واری چھاپیا گئے۔ ایں توں پہلے ۲۰۰۲ء وچ اینکوں ایں ادارے چھاپیا ہا۔ جیڑاں جو ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ایں تحقیقی کاوش کوں امداد نظامی دے منظوم اردو ترجمے نال لوک ورثہ جھمیں ادارے ۱۹۹۳ء وچ شائع کیتا ہا۔ پڑھنڑ دی صنف دے اہم شاعر "خوشدل" کوں ادبی دنیا وچ زندہ رکھنڑ وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کاوش قدر دی اکھنال پڑھنی ویندی ہے۔

دلشاد کلانچوی دی کتاب "سرائیکی شاعری دے کجھ مہاندرے شاعر" (۱۶۰۔ص) کوں اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور پڑھ وجھی واری شائع کیتے۔ ایں توں پہلے ۱۹۹۴ء وچ جھنڑں والی اے کتاب سرائیکی دے طالب علمیں کیتے بہوں اہمیت رکھیندی ہے۔

سرائیکی ادبی بورڈ ملتان ہر سال وانگوں ۲۰۰۸ء وچ وی گزریے سال (۲۰۰۷ء) بارے لکھیا ہو یا حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ "سرائیکی ادبی سُرت ۲۰۰۷ء" (۴۸۔ص) شائع کیتے جیندے وچ پورے وسیب وچ چھپنڑ والیں کتابیں دا مختصر تجزیہ شامل ہے۔

اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دی طرفوں سعیدہ درانی دی تدوین نال سامنے آون والی کتاب "کتابیات پاکستانی ادب ۲۰۰۷ء" (۲۸۰۔ص) وچ "سرائیکی کتابیات" (۱۲۹ تا ۱۵۰۔ص) دی ترتیب وچ شاکر حسین شاکر داناں شامل ہے۔

"اہل قلم ڈائریکٹری" (۳۰۴۔ص) اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد توں شائع تھئی۔ جیندے وچ پاکستانی زبانیں دے قلمکاریں دے کوائف شامل ہن۔ ایں کتاب دی مشاورت دے سلسلے وچ سرائیکی حوالے نال ڈاکٹر طاہر تونسوی تے ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دے ناں شامل ہن اتے سرائیکی اداریں وچوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان تے سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دے معاونت دا ذکر وی موجود ہے۔ ایں کتاب وچ جتھاں ہیاں پاکستانی زباناں دے قلمکاریں دے کوائف پاتے ویندن اُتھاں سرائیکی لکھاریں دے کوائف وی شامل ہن۔ ایں ڈائریکٹری وچ شامل ناں حروف تہجی دی ترتیب نال پیش کیتے گھین۔ تاریخ پیدائش، جمنڑ دا مقام، مطبوعات دے عنوان، اشاعت دا سال، پتا تے فون نمبر جھیں کوائف ڈائریکٹری دا حصہ ہن۔

مشتاق کھوکھر دی مرتب کیتی کتاب "ارشد ملتانی: فن اور شخصیت" (۲۷۲۔ص) مقصود بیگم میموریل ادبی سنگت ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ اردو تے سرائیکی دے مہاندرے

Scanned with CamScanner

لکھاریاں دیاں تحریراں شامل کیتیاں گئین ۔ سرائیکی لکھاریں وچوں ڈاکٹر طاہر تونسوی، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، شوکت مغل، اسلم رسول پوری، ظہور دھریجہ، ڈاکٹر اسلم عزیز درانی، صابر چشتی، مقبول گیلانی تے مشتاق کھوکھر دیاں لکھتاں کوں خصوصی طور تیں شامل کیتا گئے ۔ ایں کتاب وچ ارشد ملتانی دا سرائیکی تے اردو کلام وی شامل کیتا گئے ۔ ہک سرائیکی غزل دے شعر پڑھن والیں دی نذر ہن:

وقت دا دریا رُکیا کینی سوچ سمندر سُکیا کینی
چھلاں نے جل تھل کر ڈتے زور ہوا دا ترٹیا کینی
بے شک پندھ اویڑے پئے، گن پر میں ہُنڑ تیئں ہُنیا کینی

2009ء

تحقیق تے تنقید دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں سرائیکی ادب وچ اے سلسلہ چنگی ٹور ٹُر دا رہ گئے ۔ ایں موضوع دیاں کئی کتاباں شائع تھیئن تے کئی تحریراں اخباریں تے رسالیں دا حصہ بنڑ کے سامنڑے آئن ۔

ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر دی کتاب ''نویں سوبھ'' (۱۴۴۔ص) ضوریز پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئی ۔ تحقیقی تے تنقیدی مضمونیں دے ایں مجموعے وچ سرائیکی زبان تے ادب دے مختلف حوالے، فریدیات بارے تحریراں تے کئی لکھاریں دیں کتابیں دے تجزیے خاص طور تیں شامل ہن ۔ سرائیکی ادب دے اساطیری حوالے، سرائیکی وسیب اچ ادبی گوجھی تے سرائیکی زبان وادب دا تہذیبی زندگی نال تعلق جھیں مضمون سرائیکی زبان تے ادب دے وکھرے روپ سامنڑے گھن آئن ۔ فرید تے ملک ملہیر، کلام فرید وچ لسانی، تشکیلی تجربے، ڈکھ سکھ دا بھئی وال فرید، فرید ہمیش میڈے کول اے جھیاں لکھتاں فریدیات دے نویکلے رنگ نشابر کریندین ۔ محمد اسماعیل احمدانی دی ناول نگاری، مسرت کلانچوی دی افسانہ نگاری، صدیق طاہر دی تنقید، عبدالباسط بھٹی دی کہانی، ابن الامام شعتر دے کھرے اکھر تے ڈاکٹر گل عباس اعوان دی کتاب ''سوجھلا'' بارے شامل مضمون سرائیکی نثر دی ٹور کوں سامنڑے گھن آندن ۔ سرائیکی شعری حوالے نال غلام حسنین حیدرانی دی سی، جانباز جتوئی دی شاعری، بہار النساء بہار دی دی کتاب، رضوانہ تبسم دیاں نظماں، اللہ بخش یاد دا کلام تے ڈاکٹر گل عباس اعوان دے سوجھل خوابیں دی ترجمانی کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

محمد اسلم رسول پوری دی کتاب ''ستارے'' (۱۷۶۔ص) کوں ترائے حصیں وچ ونڈیا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب دے پہلے حصے کوں تحقیق دا ہاں ڈتا گئے جیندے وچ پاکستانی معاشرہ اتے سرائیکی ادب، داستان سیف الملوک دا نفسیاتی پس منظر، سرائیکی شاعری وچ ہندوؤئیں دا حصہ، سرائیکی ہجویہ شاعری تے سرائیکی کلاسیکی شاعری وچ مادھرتی دا ڈکھ دے علاوہ ممتاز حیدر ڈاہر، غلام رسول ڈڈا تے سرور کربلائی دی شاعری تے شخصیت دا احاطہ کیتا گئے۔ ڈوجھا حصہ لوک ادب کیتے مخصوص ہے جیندے وچ لوک ادب دی اہمیت، سرائیکی لوک گیت تے سرائیکی لوک داستاناں کوں موضوع بݨایا گئے۔ ترئیجے حصے کوں جائزے داناں ڈتا گئے جیندے وچ سرائیکی ادب دیں منتخب کتابیں بارے تبصرے تحریر ہن۔ انھیں کتابیں وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دیاں کتاباں ''خواجہ فرید: شخصیت وفن'' تے ''سرائیکی وچ مزاحمتی شاعری''، شوکت مغل دی کتاب ''سرائیکی دیاں خاص آوازاں دی کہانݨی''، ڈاکٹر اسلم عزیز درانی دی کتاب ''سرائیکی ناول نگاری''، محمد اسماعیل احمدانی دا ستاویزی ناول ''امر کہانی''، رفعت عباس دی شعری تخلیق ''جھومری جھم ڑے'' ڈاکٹر غزالہ احمدانی دا افسانوی مجموعہ ''اج دی ماروی''۔ خالد اقبال دی کتاب ''کویلی دی کاوڑ'' تے حفیظ خان دے کہانی رنگ ''اندر لیکھ داسیک'' کوں شامل کیتا گئے۔

شوکت مغل دی کتاب ''پچھیرا'' (۲۰۸۔ص) وچ پاتے ونجݨ والے مضمون ڈوھیں وچ ونڈیے گھݨن۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب دے پہلے حصے وچ علمی مضمون شامل ہن۔ جنھیں وچ ''کجھ سرائیکی، اردو، ہندی تے پنجابی بارے''، سرائیکی زبان دا ارتقا، سرائیکی وچ لوک قصے دی روایت، سرائیکی زبان پہاکے، کھوتا سہول: ہک ناں چڑھیا دھاڑل، کڑمل خان ملتانی دا پوترا: رحیم یار خان، سرائیکی لوک ادب دے جنسی حوالے، ''سندیس راسک دا تجزیاتی مطالعہ'' اتے ''پاکستان اتے جدید عصری تقاضے'' جھیں عنوان ڈتے گھݨن۔ ایں کتاب دا ڈوجھا حصہ فریدیات دے موضوع بارے ہے جیندے وچ کلام فرید دیاں لسانی پرتاں، خواجہ فرید دا آفاقی پیغام، سرائیکی لفظ گوئلیں دی بحث تے خواجہ فرید دے کلام وچ محبت تے امن دا سنہیا پیش کیتے گھݨن۔ ایں کتاب دے کجھ مضمون طالب علماں کوں فائدہ پچسن تے کجھ مضمون عوامی معلومات دے ودھارے دا کم ڈیسن۔

Scanned with CamScanner

حفیظ خان دی کتاب "سرائیکی ادب۔ افکار و جہالت" (۱۶۰۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں شائع تھئی۔ جیندیں تحریریں وچوں ملتان دی سرائیکی مرثیہ گوئی تے ترقی پسندانہ سرائیکی ادب دے رنگ نمایاں تھیسن۔ جیندیں تحریریں وچوں ملتان دی سرائیکی مرثیہ گوئی تے ترقی پسندانہ سرائیکی ادب دے رنگ نمایاں تھیسن۔ فریدیات دے حوالے نال شامل مضمون فریدیات دے ماہرین کوں ہوں کجھ سوچن تیں مجبور کریندے، خرم بہاول پوری، نقوی احمد پوری، ارشاد تونسوی تے تنویر سحر دی اہم شاعری دا اعتراف وی ایں کتاب دی اہمیت کوں ودھاؤ یندے۔

مقتدرہ قومی زبان دی طرفوں پاکستانی زبانیں دے حوالے نال "مختصر تاریخ زبان و ادب" دا سلسلہ شروع تھیا ناں ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی کتاب "مختصر تاریخ زبان و ادب۔ سرائیکی" (۵۳۵۔ص) وی ایں ادارے دی طرفوں چھپ کے آئی جیندے وچ ۲۰۰۸ء تیئں دے سرائیکی ادب کوں شامل کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ پس منظر، شاعری، نثری تخلیقات، سیرت نگاری، واراں، داستاناں، ہال ادب، لوک ادب، تحقیق و تنقید، ترجمے، کھل ہٹ تے صحافت جھیں موضوع انج انج شامل کیتے ونجن۔

سید مالک اشتر دی سڑی ہوئی کتاب "سرور کربلائی فن تے شخصیت" (۳۲۸۔ص) وچ جتھاں مالک اشتر مہاندرے شاعر دی شخصیت تے فنی حوالے دی وضاحت کیتی ہے اتھاں دیبے دے لکھاریں دے سرائیکی تے اردو وچ لکھیے گئے مضمون دی وڈے سوہنڈ ناں پیش کیتن۔ جھمکو اچ سرور کربلائی دی نثر نگاری دے نمونے، تعزیت نامے تے منظوم خراج تحسین کوں وی کتاب دا حصہ بنایا گئے۔

دلبر حسین مولائی دی کتاب "یادگار اکرم" (۱۴۴۔ص) وچ اکرم قریشی دے خاندان، آبائی قصبہ مانڈ احمد انی (ڈیرہ غازی خان) دی تاریخ دے ادبی حیثیت، اکرم قریشی دے اپنے لکھیے منظوم حالات مع منظوم شجرہ، بزم اکرم دیاں خدمات تے اکرم قریشی دے فن تے فکر کوں متعارف کراون دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب کوں بزم اکرم مانڈ احمد انی، بزم روح ادب کوٹ چھوٹ، تنظیم قندیل ادب نونک محمد تے دامان سرائیکی سنگت چوٹی بالا دے تعاون نال شائع کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

حفیظ الرحمٰن خان دی لکھی ہوئی کتاب ''سرائیکی نقد و ادب'' (۱۴۴۔ص) وچ تنقید تے تحقیق کوں کٹھا کر ڈتا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ تنقیدی حوالے نال ڈٹھا ویچے ناں سرائیکی وچ وچ انشائیہ نگاری، ناول ''بیڑی وچ دریا'' دا فنی فکری جائزہ، ڈاکٹر صدیق شاکر دی افسانہ نگاری، ڈاکٹر صدیق شاکر تے دینی ادب، سرائیکی ادب وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دا معتبر حوالہ، شوکت مغل دا تحقیقی کم تے بلوچی ادب اچ غلام قادر بزدار دا حوالہ خاص طور تیں شامل ہن۔

حنیف چودھری دی کتاب ''افتادہ تحریریں'' (۱۲۸۔ص) مختلف مقالات دا مجموعہ ہے جیندے وچ ملتان تے سرائیکی حوالے دیاں لکھتاں پاتیاں ویندین۔ کتاب مگر ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ ملتان دی تاریخ، تاریخ پنجاب، فریدیات، ابن حنیف، پٹھانے خان تے لسانی حوالے دیاں تحریراں کوں کٹھا کر ڈتا گئے۔

''ریت میں سونا'' (۱۵۲۔ص) دے عنوان نال علی تنہا دی کتاب وچ ادبی شخصیتاں بارے مضامین پیش کیتے گئین۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل شخصیتاں وچ خواجہ فرید، خرم بہاول پوری، فیض محمد دلچسپ، رفیق خاور جسکانی، رفعت عباس، بدرو ملتانی، استاد حسین بخش تے زاہدہ پروین شامل ہن۔

اللہ بخش بلوچ (ملغانی) دی ۱۹۴۵ء دی تحریر کوں گول پھول کے سردار محمد سعید خان گورچانی ''شاہنامہ بلوچ'' (۳۰۰۔ص) دے عنوان نال کتابی شکل ڈتی، کتاب مگر ملتان توں چھپن والی ایں کتاب دا پہلا چھاپہ دسمبر ۲۰۰۸ء ڈوجھا چھاپہ ۲۰۰۹ء تے تریجھا چھاپہ جولائی ۲۰۰۹ء وچ سامنے آئے۔ جنیں کنوں کتاب دی اہمیت ادا اندازہ لایا ونج سگدے۔ ایں کتاب کوں دمان دے بلوچیں دی تحقیقی تاریخ آکھ سگدے ہئیں جینکوں منظوم شکل وچ لکھیا گیا۔ شاہنامہ بلوچ دے منظوم کلام کوں بنیاد بنا کے سردار محمد سعید خان گورچانی ایندی نثری وضاحت دی کیتی ہے۔

مقتدرہ قومی زبان پاکستان توں چھپن والی '' ڈائریکٹری پاکستان مترجمین'' (۱۷۹۔ص) کوں افتخار عارف دی نگرانی وچ محمد اسلام نشتر مرتب کیتے جیندے وچ سرائیکی دے ترجمہ نگار دے کوائف دی شامل ہن جنیں سرائیکی توں ڈوجھیں زبانیں وچ تے ڈوجھیں زبانیں توں سرائیکی وچ ترجمے دی روایت کوں ٹوریا ہوئے۔

Scanned with CamScanner

حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ ''سرائیکی ادبی سُندھ ۲۰۰۸ء'' (۴۸۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ ہتھ وانگوں گزریے سال دے سرائیکی ادب دا مختصر تجزیہ پیش کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

2010ء

ڈاکٹر جاوید چانڈیو دے مضمونیں دا مجموعہ ''سرائیکی زبان ادب اور معاشرہ'' (۱۶۰۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں چھپ کے سامنے آیا جیندے وچ کلاسک، فریدیات، وسیب تے زبان دے موضوعات دے حوالے نال پڈ ودر جن توں ودھ مضمون شامل ہن۔

ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں خالد اقبال دی کتاب ''سرائیکی تنقیدی شعور'' (۱۶۰۔ص) وچ ڈاکٹر مہر عبدالحق، ڈاکٹر طاہر تونسوی، دلشاد کلانچوی، صدیق طاہر، محمد اسلم رسول پوری، شوکت مغل، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز تے حفیظ خان جھمیں سرائیکی لکھاریں دے تنقیدی رویے سامنے گھن آوݨ دے نال نال سرائیکی ادب وچ تنقیدی روایت کوں نشابر کیتا گئے۔

ڈاکٹر مقبول گیلانی دے مضمونیں دے مجموعے ''نِروار'' (۲۴۰۔ص) وچ مذہبات، فریدیات، شخصیات دے ادبی جائزے دے موضوع سامنے آندے گھن۔ مذہبات دے حوالے نال سرائیکی ادب وچ سیرت نگاری تے قصیدہ بُردہ دے سرائیکی تراجم دے علاوہ ڈاکٹر صدیق شاکر دی سیرت دی دی کتاب تے ملک اقبال حسن بھیلا دیا نعتیہ مجموعے بارے تبصرے وی شامل ہن۔ فریدیات دے موضوع ہیٹھ خواجہ سئیں دے حیاتی دے احوال تے شاعری دے مختصر جائزے دے نال نال ڈاکٹر طاہر تونسوی تے عامر حفیظ ملک دیں کتابیں دا تجزیہ وی پیش کیتا گئے۔ شخصیات دے حوالے نال مولانا نور احمد خان فریدی، ڈاکٹر طاہر تونسوی، ارشد ملتانی، عزیز شاہد، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، شاد گیلانی تے مشکور قطب پوری بارے مضمون پڑھتے گھن۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب دے چھیکوی حصے ''ادبی جائزے'' وچ ڈاکٹر اسلم عزیز درانی، شوکت مغل، جمشید کلانچوی، علی محمد خان فخر تے شوکت مغل دی ہک ہک کتاب تیں کیتے گئے تبصرے شامل ہن۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان دی کتاب ''سرائیکی شاعری وچ انسان دوستی'' (۱۴۴۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ انسان دوستی دی تعریف، یورپ اچ انسان دوستی، انسان دوستی دیاں قسماں، اسلام اچ انسان دوستی، سرائیکی وسیب اچ انسان دوستی دے عنوانیں دے

Scanned with CamScanner

علاوہ بابا فرید گنج شکر، حضرت سلطان باہو، روحل فقیر، سچل سرمست، علی حیدر ملتانی، خواجہ غلام فرید، خرم بہاول پوری تے خیر شاہ دے کلام وچوں انسان دوستی دے حوالے پیش کرن دے نال نال جدید سرائیکی شاعری اچ انسان دوستی کوں وی نشابر کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔

محمد صدیق ملک دے ایم فل دے مقالے "سرائیکی ادب میں پاکستانیت" (۱۸۸۔ص) کوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں کتابی شکل میں پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ پاکستانیت، سرائیکی ادب اچ پاکستانیت دی روایت، سرائیکی شعری ادب اچ پاکستانیت تے سرائیکی نثری ادب وچ پاکستانیت دے حوالے نال گالھ ٹوری گئی ہے۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب "سرائیکی ادب: ریت تے روایت" (۳۰۴۔ص) ایں سال ڈوجھے چھاپے دے طور تیں سامنے آئی۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سرائیکی ادب وچ پاتے ونجن والے موضوع تے سرائیکی دے چوٹویں لکھاریں دیں لکھتیں بارے مضمون شامل ہن۔ اے کتاب ایں توں پہلے 1993ء وچ شائع تھئی ہئی۔

شخصیات نگاری کوں سرائیکی تحقیق تے تنقید وچ خاصی اہمیت ڈتی ویندی ہے ایں سلسلے دیاں کئی کتاباں ایں سال وی سامنے آئن۔ جنھیں وچوں شاہ لطیف بھٹائی دے حوالے نال ڈاکٹر طاہر تونسوی دیاں ڈو کتاباں چھپین۔ شاہ لطیف دے موضوع دی مناسبت نال ڈاکٹر طاہر تونسوی دی پہلی کتاب "آئینہ خانہ شاہ لطیف" (۱۸۴۔ص) محکمہ ثقافت حکومت سندھ کراچی دی طرفوں سامنے آئی۔ جیندے ڈو حصے بنائے گئین پہلے حصے وچ مضامین شامل ہن۔ جنھیں وچ شاہ لطیف دی حیاتی، عہد، شاعری، تراجم، نظری افکار، فرمودات تے مختلف آراء کوں سامنے آندا گئے۔ اتے ڈوجھے حصے کوں اشاریہ دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ کتاباں، تحقیقی مقالے تے رسائل وجرائد دے مضامین شامل ہن۔ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ترتیب، تہذیب تے انتخاب نال سامنے آون والی کتاب "لطیف شناسی" (۵۹۲۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ تریہہ توں ودھ اردو لکھاریں دیاں تحریراں تے ست سرائیکی لکھتاں شامل کیتیاں گئین۔

عصمت اللہ شاہ دی مرتب کیتی کتاب "حفیظ خان کی تخلیقی جہتیں" (۳۶۸+۱۶ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ دیب دے مہاندرے لکھاریں دے سرائیکی، اردو تے انگریزی مضمون شامل ہن۔ جنھیں وچ حفیظ خان دی حیاتی، افسانہ

Scanned with CamScanner

نگاری، ڈراما نگاری، شاعری، کالم نگاری تے تنقید دے نال نال انٹرویو تے تاثرات دی شامل ہن۔

ارشد حسین ارشد دی مرتب کیتی کتاب "دشتِ صدا" (۲۲۴۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت ہے جیندے وچ ملتان دے ادیبیں تے دانشوریں دے بارے وچ لکھیے ویلھن والے مختلف لکھاریں دے مضمون منتخب کر کے پیش کیتے گھین۔ ایندے وچ اسد ملتانی، کشفی ملتانی، رفیق خاور جسکانی، رشید قیصرانی، ارشد ملتانی، اسلم انصاری، اقبال ارشد، حسین سحر، ڈاکٹر طاہر تونسوی تے منیر فاطمی جھیں لکھاریں بارے لکھیاں گیاں تحریراں شامل ہن۔

دیرہ غازی خان نال گانڈھار کھٹ والے محمد رمضان طالب مرحوم دی شخصیت دے حوالے نال انھاں دے پتر ارشاد احمد ناصر ہک کتاب "محمد رمضان طالب: اساڈی نظر وچ" (۱۱۳۔ص) مرتب کیتی ہے۔ جیندے وچ پنجاہ توں ودھ سرائیکی لکھاریں دے تاثرات شامل ہن اتے محمد رمضان طالب دیاں یادگار تصویراں وی ایں کتاب دی زینت ہن۔ ڈاکٹر سید قاسم جلال دے منظوم خراج عقیدت وچوں ہڈ دشعر پڑھن والیں دی نذر ہن۔

ڈسدا ہے رنگ دین دا اوندے کلام وچ
شاعر دیب دا او سڈیندے عوام وچ
اوندی ہے یادگار رسالہ فرید رنگ
بن گئے سرائیکی دا حوالہ فرید رنگ

ڈاکٹر قاسم جلال دی شخصیت دے بارے وچ انھاں دے شاگرد جمشید اقبال "عہد نو کا نمائندہ تخلیق کار: ڈاکٹر سید قاسم جلال" (۱۶۰۔ص) دے عنوان نال کتاب مرتب کر کے پیش کیتی ہے۔ مکتبہ عکاس اسلام آباد توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ قاسم جلال دا انٹرویو، ۲۵ مقالے تے ۱۵ تاثرات شامل ہن۔

خواجہ طاہر محمود کوریجہ دی کتاب "شہر دوستاں" (۲۸۸۔ص) اردو اکیڈمی بہاول پور دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ شخصیت نامے شائع کیتے گھین۔ انھیں شخصیات وچ سرائیکی لکھاری وی شامل ہن۔ اے تذکرے ایں کتاب توں پہلے بہاول پور دے رسالے "الزبیر" وچ وی شائع تھیدے رہے گھین۔

ڈاکٹر مختار ظفر دی کتاب "راجہ محمد عبداللہ نیاز: خطہ ملتان کی تحقیقی اور قومی شعری روایت کا

منفرد حوالہ" وچ سرائیکی دیسیب دے مہاندرے شاعر دے فن تے شخصیت کوں پیش کیتا گئے۔

مولانا نور احمد خان فریدی دی کتاب "تذکرہ حضرت بہاء الدین زکریا ملتانی" (۱۶۶۔ص) کوں ایں سال قصر الادب ملتان دی طرفوں نویں اشاعت دے طور تیں سامنے آندا گئے۔ جنیں کنوں کتاب دی اہمیت واضح تھیندی ہے۔

حسین سحر دے پنجابی مضمونیں دے مجموعے "سوچ وچار" وچ علی حیدر ملتانی، سلطان باہو، خواجہ غلام فرید، حیدر گردیزی تے شاکر شجاع آبادی جھیں سرائیکی شاعر وی شامل ہن۔

سرائیکی ایریا سٹڈی سنٹر بہاء الدین زکریا یونی ورسٹی ملتان دی گھنڈ کھلائی دے پُرب تیں اردو سرائیکی تے انگریزی مضمونیں دا مجموعہ جرنل "سرائیکی دیسیب" (۲۷۲+۲۱۶ص) دی یادگاری اشاعت سامنے آئی۔ جیندے سرپرست اعلیٰ یونیورسٹی دے وائس چانسلر پروفیسر ڈاکٹر محمد ظفر اللہ، مدیر اعلیٰ ڈاکٹر سید علم دار حسین بخاری، مدیر ڈاکٹر محمد اسلم انصاری تے ممبران وچ ڈاکٹر محمد امین تے پروفیسر خالد سعید شامل ہن۔

حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ "سرائیکی ادبی سانجھ ۲۰۰۹ء (۴۲۸ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ نت وانگوں ہک سال دے سرائیکی ادب کوں نشابر کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

2011ء

محمد اسلم رسول پوری دی کتاب "لیکھے" (۳۰۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی۔ جیندے وچ تنقید تے تحقیق دے موضوع وکھرے وکھرے کر کے پیش کیتے گھن۔ تنقید دے حوالے نال نظری تنقید دے حصے وچ متن دی شرح، مصنف دی موت، تخلیق دا عمل تے ادبی نقاد دا منصب واضح کیتا گئے جیڈاں جو عملی تنقید دے طور تیں فریدیات، اشو لال دی شاعری نویں صنف سرائیکو، مُکان: ہک نویکلی صنف، ممتاز حیدر ڈاہر دیاں نظماں تے ہک بلا عنوان نظم کوں موضوع بنایا گئے۔ تحقیق دے حوالے نال فریدیات، عالمی ادب تے آرٹ دے کئی موضوع کتاب وچ شامل ہن۔ کتاب دے چھیکو وچ شوکت مغل، عبدالباسط بھٹی، عبداللطیف بھٹی تے ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر دیں کتابیں تیں تبصرے دے نال نال فریدیات دے حوالے دیں ڈو کتابیں دا تجزیہ وی پیش کیتا گئے۔ تحقیقی موضوعات دے مضمونیں دے چھیکو وچ حوالے وی شامل ہن تے انھیں

Scanned with CamScanner

حوالیں کوں تحقیق دے اصولیں دے مطابق لکھݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔

ڈاکٹر مظفر مہدی دے مقالے "سرائیکی مرثیہ" (۴۰۰ص) بارے قائداعظم یونیورسٹی اسلام آباد توں چھپݨ دی پڑاڈو پورے وسیب وچ رہ گئی ہے۔ ایں کتاب دے حوالے نال تھیوݨ والی گھنڈ گھلائی دیاں خبراں وی چودھار پُجدیاں رہسن۔ ایں کتاب وچ شاہ شمس توں گل محمد عاشق ملتانی تئیں دے عہد وچ لکھیے ویجݨ والے مرثیہ کوں موضوع بݨایا گئے۔

ڈاکٹر مقبول گیلانی دی کتاب "سرائیکی زبان وادب: ایک تاریخ ایک جائزہ" (۱۴۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ سرائیکی زبان دا آغاز تے ارتقا، سرائیکی تحریری ادب دے ابتدائی نمونے، وادی سندھ وچ ملتان دی حیثیت تے سرائیکی ادب دی وسعت دے حوالے دیاں تحریراں نشابر ہن۔ تحقیقی سلسلے دی اے کتاب محقق دے ڈاکٹریٹ دے مقالے دا پہلا باب ہے جینکوں سرائیکی طالب علمیں تے ریسرچ دے حوالے نال کم کرݨ والیں دی ضرورت دے پاروں کتابی شکل وچ سامݨے آندا گئے۔

شعبہ سرائیکی بہاءالدین زکریا یونی ورسٹی دی استاد نسیم اختر دی تدوین کیتی کتاب "بچل سرمست کا سرائیکی کلام" (۱۸۴۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھئی۔ جیندے وچ بچل سرمست دے سرائیکی کلام وچوں ڈو وہڑے نویں تدوین دے طور تیں پیش کر کے کتاب کوں "حصہ اول" لکھیا گئے۔ ایں طرحاں مولانا صادق رانی پوری دی ترتیب ڈتی کتاب کوں بنیاد بݨایا گئے۔ ایندے علاوہ صدیق طاہر، اسلم رسول پوری تے شفقت تنویر مرزا دیں مرتب کیتیں کتابیں نال تقابلی مطالعہ کر یندیں ہوئیں متن کوں صحیح کرݨ دی کوشش وی کیتی گئی۔ کتاب دے طویل دیباچے وچ بچل سئیں دے خاندانی حالات، بچل سرمست دی حیاتی دے احوال تے سرائیکی ڈوہڑے دی صنف دی وضاحت وی شامل ہے۔ ایں کتاب وچ بچل سرمست دے ڈوہڑیں کوں صادق رانی پوری دی ترتیب دے مطابق چار حصیں حسن وعشق، ہیر رانجھا، تصوف تے متفرق حوالے نال ونڈیا گئے۔

سید مالک اُشتر تے فدا حسین پُھیہ دی مرتب کیتی کتاب "کچھی دا اُتم درشن: غلام حُر خان کنڈانی" (۳۰۴۔ص) سرائیکی لوک دانش تونسہ شریف توں شائع تھئی۔ جیندے وچ بھکر نال گاڑھا رکھݨ والے غلام حُر خان کنڈانی دیاں خدمات بارے مہاندرے لکھاریں دیاں لکھتاں شامل ہن ایں کتاب کوں چار حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے حصے وچ غلام حُر خان دے لکھیے

Scanned with CamScanner

ہوئے اوسترے مضمون شامل ہن جنہ دے اُنھیں سید مالک اُشتر، سرور کربلائی، گامنوں شاہ واصف، غلام حسنی شاہ نائب، تصدق حسین شیرازی تے نذر حسین جھنڈیر دیں کتابیں دے دیباچے سانگے لکھیے ہن۔ ڈوجھے حصے وچ غلام حُر خان کنڈانی دے فن تے شخصیت بارے دانشوریں دیاں تحریراں شامل ہن۔ ترنجھے حصے وچ اُنھاں دے احباب تے اقارب دے تاثرات پیش کیتے گئے ہن۔ چوتھے حصے وچ منظوم خراج تحسین دے حوالے نال عزیز شاہد، مصطفیٰ خادم تے اصغر گرمانی دا کلام شامل ہے۔ تعزیتی ریفرنس بھکر وچ پڑھی گئی مصطفیٰ خادم دی نظم وچوں ہک بند نمونے کیتے پیش ہے:

مرثیہ تیڈا لکھاں بحران دا ماتم کراں
خوف دے خول اچ رہاں نقصان دا ماتم کراں
کجھی روہی ہیٹ تھل دامان دا ماتم کراں
قوم دی قسمت کوں روواں خان دا ماتم کراں
توں میڈا ہُک سکھ دا سنگتی ہئیں میڈا بھیو ال تھی
آغلام حُر خان آ "بھائی جان" میڈے نال تھی

مختار علی شاہ دی ادارت وچ کتاب لڑی "دسیب" (۱۰۳۔ص) دا پہلا شمارہ علی حیدر ملتانی دی یاد وچ پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ کیفی جام پوری، ڈاکٹر روبینہ ترین، دلشاد کلانچوی، اجمل مہار، چوہدری حنیف، شوکت مغل، محبوب تابش، عصمت اللہ شاہ، بدر مسعود خان، مختار علی شاہ، ثمر عباس ہراج تے لیہ دا لعل اشرف دے مضامین علی حیدر ملتانی دی شخصیت تے فن دا احاطہ کریندن۔

فرید ساجد لغاری دی ادارت وچ سہ ماہی "دامان" چوٹی بالا دیرہ غازی خان دا ترنجھا شمارہ (جنوری تا اپریل ۲۰۱۱ء) "اکرم قریشی نمبر" دے حوالے نال سامنے آیا۔ ایں شمارے وچ ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، نواز شہانوی، فرید ساجد، منشا فریدی، برکت علی برکت، حق نواز باقی، خاور بلالانی، اورنگ زیب اورنگ دے سرائیکی مضمونیں دے علاوہ اکرم قریشی دا انٹرویو وی شامل ہے۔ چھڑاں جوایں رسالے وچ عمر کمال خان، اصغر علی شاہ، منظور آفاقی، مجاہد جتوئی، جاوید احسن، دلبر

Scanned with CamScanner

مولائی تے شہزادا بڑ بیندیاں اردو تحریراں شامل کیتیاں ہکھن۔ ''رنگِ سخن'' دے حوالے نال اکرم قریشی دے سرائیکی کلام وچوں حمد و نعت، نظماں، غزلاں تے کافیاں دی چوٹ وی ''دامان'' دا حصہ ہن۔ اکرم قریشی دی کافی دا ہک بند نمونے کیتے پیش ہے:

میڈا رب گواہ ہے پنل باوفا ہے
میں اُجڑی ہاں جے کر تاں میڈی خطا ہے
ملی میکوں غفلت دی فرقت سزا ہے
میں تادم حیاتی وڈی ہتھ ملیساں
درداں دی ماری میں ہُنڑ کیچ ویساں

2012ء

حفیظ خان دی کتاب ''کافی: سندھ وادی کی شعوری تاریخ'' (۳۴۴۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ، ملتان دے اشاعتی سلسلے دی اہم کڑی ہے۔ جیندے وچ ''کافی'' دی صنف تے سندھ وادی دیں زبانیں وچ کافی دے ورتارے دا جائزہ گھدا گئے۔ انھیں زبانیں وچ سندھی، سرائیکی تے پنجابی دے علاوہ گجھ دے وسیب دی کچھی کوں وی شامل کیتا گئے۔ وادی سندھ دے ارتقائی پندھ وچ کافی دے سفر دی ہُنڑ ویہر کریندیں ہوئیں ایں صنف کوں ای وادی دی متوازی تاریخ داناں ڈیتا گئے۔

نسیم اختر دی کتاب ''سرائیکی افسانے وچ خواتین دے مسائل'' (۲۶۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ سرائیکی افسانے دی فکر، ٹور تے موضوعات بارے انج انج تجزیہ کرتا دے علاوہ غلام حسنڑ حیدرانی، حفیظ خان، بتول رحمانی تے مسرت کلانچوی دے افسانیں وچ پاتے ویجھن والے تریمت دے مسئلیں کوں نشابر کرتا دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ڈو ضمیمے وی کتاب دا حصہ ہن جنہیں وچ سرائیکی افسانیں دی سن وار تندیر تے اُتوں ڈتے گئے چار افسانہ نگاریں دے چوٹویں افسانے وی شامل کیتے ہکھن۔

شوکت مغل دی کتاب ''کتاب دی گال کتاب دے نال'' (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیوݨ والی انجھی کتاب ہے جیندے وچ کتاب نال جُویے ہوئے حیاتی دے یادگار تجزیے بیان کیتے ہکھن۔ ایں کتاب توں پتہ لگدے جو لوک کیویں کتاب نال گاڈھا

Scanned with CamScanner

پڑھیدن، کتاب دوستی دا حق کیویں ادا کریندن، کتاب نال دوستی دے علاوہ کتاب دشمنی دا ثبوت کیویں پیش کریندن، کتاب کوں سانبھ سانبھ کے کیویں رکھیدن تے کتاب وچوں والے منافع کیویں حاصل کریندن۔ شوکت مغل دے ذاتی تجربیاں وچ پاتے وچوں والے تنقیدی رنگ کتاب دی اہمیت کوں ڈوڑا کر ڈیندن۔

پروفیسر نواز صدیقی دی کتاب "وکھرے پچر دیب دے" (۳۸۴۔ص) دستک پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں سامنے آئی۔ ایندے وچ سرائیکی دیب خصوصاً لیہ دے لکھاریں دے فن تے شخصیت دا جائزہ گھدا گئے۔ سرائیکی عنوان نال لکھی گئی اردو کتاب وچ شامل مضموناں دی تدریکوں "بیڑی داپور" لکھدیں ہوئیں ہر مضمون دا عنوان ایں طرحاں ڈتا گئے:

۱۔ لمحہ موجود کا قیدی: سکیں پروفیسر ڈاکٹر طاہر تونسوی

۲۔ سرائیکی ڈیس کا بریندر سل: سکیں پروفیسر اکرم میرانی

۳۔ اک گیانی بھی ایک قلندر ہئی: اشو لال فقیر

۴۔ شجر ثمر دار: پروفیسر ڈاکٹر ظفر عالم ظفری

۵۔ سرائیکی کا آبلہ پا مسافر: سکیں حمید الفت ملغانی

۶۔ ایک مستند ادبی حوالہ: سکیں پروفیسر ڈاکٹر مزمل حسین

۷۔ اردو ادب میں اسلامی تحریک: سکیں پروفیسر مہر اختر وہاب

۸۔ اثبات وجود کا متلاشی: سکیں پروفیسر ڈاکٹر افتخار بیگ

۹۔ سرائیکی دیب کا قومی شاعر: سکیں عاشق بزدار

۱۰۔ ایک صحرا نورد محقق: سکیں پروفیسر ڈاکٹر ملک امیر محمد

۱۱۔ سرائیکی دیب کا شعلہ جوالہ: سکیں حمید اصغر شاہین

۱۲۔ انسان دوست دانشور: سکیں منور بلوچ

۱۳۔ نروار کا نروار: سکیں پروفیسر ڈاکٹر مقبول گیلانی

فقیر عباس تے محبوب تابش دی مرتب کیتی گئی کتاب "سوہنا سکیں آں" صابر چشتی دی شخصیت تے فن دے بارے لکھیے گئے مضموناں دا مجموعہ ہے جیندے وچ سرائیکی دیب دے لبھدے سرائیکی لکھاریں دیاں لکھتاں ایں ترتیب نال شامل کیتیاں گھن۔

Scanned with CamScanner

حصہ سرائیکی

۱۔	صابر چشتی: رت ڈیوں آلا مجنوں	شوکت مغل
۲۔	ونجھلی وصال	مزار خان
۳۔	صابر چشتی	باسط بھٹی
۴۔	جیوں جوگ دا شاعر	محبوب تابش
۵۔	وسمل پنوار: ہک سوجھل شاعر	ظہور احمد دھریجہ
۶۔	سرمٹی دی ویل	حمید اُلفت ملغانی
۷۔	میڈا سوہنا سئیں آں:	عصمت اللہ شاہ
۸۔	صابر چشتی ہمیش حیدر ارہسی	اطہر لاشاری

حصہ اردو

۱۔	جیون آپ ای اُتم جوگ اے	جاوید اختر بھٹی
۲۔	صابر چشتی: دوستی کے ساتھ جینے کا اِستعارہ	ڈاکٹر احسن واگھا
۳۔	صابر چشتی: روہی روگ کا جوگی	حفیظ خان
۴۔	وسمل پنوار: سرائیکی وسیب کا حسن پرست شاعر	اکرم میرانی
۵۔	وہ عشق جو ہم سے رُوٹھ گیا	ڈاکٹر مزمل حسین
۶۔	کیا تیرا بگڑتا جو نہ مرتا	محبوب تابش
۷۔	صابر چشتی کے ساتھ گزاری یادیں	عامر حسینی
۸۔	ماں دھرتی اور ماں بولی کا عاشق	غضنفر عباس

حیات اللہ نیازی دی مرتب کیتی کتاب "وسیب دی سنجاں" (ص۔۲۲۴) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی جیندے ڈوھے کیتے گھین۔ پہلے حصے وچ ظہور دھریجہ دی کتاب "سرائیکی وسیب" وچوں چوٹویں مضمون شامل ہن۔ جیڑاں جوڈو جھا حصہ الیف اے سرائیکی دے نصاب کیتے منتخب کیتے گئے نثری تے شعری مواد تے مشتمل ہے۔ ایں کتاب دی تدریج وچ دلشاد کلانچوی، جاوید چانڈیو، مختار شاہ، مقبول گیلانی، سجاد حیدر پرویز، حمید اُلفت ملغانی تے ظہور دھریجہ دے مضمون شامل ہن۔ طاہر غنی دا قصہ، سید نصیر شاہ تے اسلم عزیز درانی دے افسانے، مسرت

کلانجوی داڈراما، اسلم میتلا دا خاکہ، نذیر لغاری دا سفرنامہ، حبیب موہانڑہ دا ناول تے ابن الامام دا انشائیہ سرائیکی نثری صنفاں دی نمائندگی کریندن۔ سرائیکی شعری حوالے نال مولوی لطف علی، نور محمد کنتر، بچل سرمست، خرم بہاول پوری، امان اللہ ارشد، احمد خان طارق، علی حیدر ملتانی، غلام سکندر غلام، ارشاد تونسوی، حسن رضا گردیزی، محمد حسین شاد، یتیم جتوئی، رفعت عباس، شفقت بزدار، سعید اختر، شمیم عارف قریشی، قمر قالپوری، ریاض رحمانی، نصیر سرمد، مصطفیٰ خادم، سرور کربلائی، اقبال سوکڑی، محسن نقوی، عزیز شاہد تے ارشد ملتانی دا کلام شامل ہے۔

حمید اُلفت ملغانی دا لکھیا ہویا سالانہ جائزہ "سرائیکی ادبی سوکھڑی: ۲۰۱۱ء" (۴۴۸ص) نت واریں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیئے۔ ایں جائزے نال کتابی شکل وچ چھپن والے ایں سلسلے کوں مسلسل ۱۹ سال تھی گھین۔

حمید اُلفت ملغانی دی کتاب "پاکستانی زبانوں کا ادب" (۴۰۸ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھاپیا گئے۔ بیکن بکس لاہور ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ نواں مواد شامل کر کے اینکوں نواں ایڈیشن بنایا گئے۔ ڈوجھیں پاکستانی زبانیں دے نال نال سرائیکی زبان تے ادب دا تجزیہ دی ایں کتاب دا حصہ ہے۔

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی کتاب "مختصر ترین زبان وادب: سرائیکی" (۵۲۵۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری شائع تھیون دا اعزاز حاصل ہے۔ اے کتاب مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد دی طرفوں شائع تھیون والیں مختلف زبانیں دی تاریخ دے سلسلے دی اہم کڑی ہے۔ ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی ادارت وچ اردو تے سرائیکی دے تحقیقی مجلہ ششماہی "تعلیم وتحقیق" مظفر گڑھ دا منڈھ ۱۵ ڈتا گئے۔ شمارہ ۱۔۲ مرکز تعلیم وتحقیق دی لائبریری وچ موجود کتابیں وچوں آٹو گراف دا انتخاب کر کے شائع کیتا گئے۔ اے چون ذی احترام حیدر دی تھئی ہوئی ہے۔ شمارہ ۳۔۴ وچ یادیں دے حوالے نال "ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز: تصاویر دے آئینے وچ" کوں ذی حشم حیدر مرتب کیتے۔ ایندے وچ یادگار تصویریں دے بعد ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دا کوائف نامہ وی پیش کیتا گئے۔

2013ء

۱۹۸۷ء وچ چھپن والی اسلم رسول پوری دی کتاب "تلاوڑے" (۱۱۲۔ص) دا نواں ایڈیشن سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیش کش ہے۔ ایں کتاب کوں چار حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے

Scanned with CamScanner

حصے ''افکار'' وچ سارتر دی فکر تے خواجہ فرید دے کلام وچ وجودیت دے نامکمل اثرات کوں پیش کیتا گئے۔ ڈوجھا حصہ ''نکاوڑے'' سرائیکی وچ غزل دے امکان، علامتی شاعری، سفرنامے، اقبال تے سرائیکی صوفی شاعر، بلھے شاہ دی زبان، سرائیکی رُباعی، شعری تلفظ تے قاعدے دے تنقیدی مطالعے کوں ظاہر کریندے، ''لوک ورثہ'' دے عنوان نال ڈتے گئے ترجمے حصے وچ میانوالی دے لوک گیت، اکھاناں دے روپ تے قصیں دا قصہ بیان کیتا گئے۔ جیڈاں جو چوتھے حصے وچ چوڈیں کتابیں دے تبصرے ''جائزے'' دے عنوان نال پیش کیتے گھن۔

شوکت مغل دی کتاب ''مرزا صاحباں'' (۹۱+۱۲ص) کوں متنی تدوین دی اہم مثال آکھیا ویندے سگدے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی اے کتاب رچرڈ ٹمپل دے رومن متن کوں سرائیکی متن وچ پیش کرنڑ دی ہک کاوش ہے۔ ''دی لیجنڈ آف پنجاب'' توں اخذ مرزا صاحباں دی کہانڑی کوں شوکت مغل رومن متن توں سرائیکی متن وچ گھن آوندے دے علاوہ متن دا تقابل تے درست متن مفہوم نال پیش کرنڑ دا جتن کیتے۔ کتاب دے چھیکو وچ فرہنگ تے اصل متن دا نمونہ وی ڈتا گئے۔ ۲۷۹ صفحیں دی اے داستان شاعر ''پیلو'' دی تحریر کیتی ہوئی ہے جینکوں سر رچرڈ ٹمپل آپنڑی کتاب دا حصہ بنایا۔

حمید اُلفت ملغانڑی دی کتاب ''کتابیات سرائیکی ادب'' (۲۸۸۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دے پیش کش ہے۔ جیندے وچ ۲۰۰۵ء تئیں چھپن والیں ۵ ہزار توں ودھ کتابیں دے کوائف درج ہن۔ سرائیکی کتابیں دی ایں فہرست کوں مصنف وار پیش کیتا گئے جیڈاں جو عنوان تے موضوع دے حوالے نال اشاریہ وی شامل کیتا گئے۔ اے کتاب اصل وچ ایم فل دے مقالے دا ہک حصہ ہے تے اے مقالہ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی نگرانی وچ لکھیا گیا ہا۔

گزریل ڈوڈہا کیں وانگوں ۲۰۱۳ء وچ وی پچھلے سال دا ادبی جائزہ حمید اُلفت ملغانڑی لکھیے جیڑھا ''سرائیکی ادبی بُور ۲۰۱۲'' (۴۸۔ص) دے عنوان نال نت وانگوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیا۔ ایں طرحاں ایں سلسلے دا دیہواں سالانہ جائزہ کتابی شکل وچ سامنڑے آئے۔

پروفیسر فاروق فیصل دا ایم فل دا مقالہ ''ڈاکٹر طاہر تونسوی کی تحقیق و تنقید کا تجزیاتی مطالعہ'' (۲۶۹۔ص) مقبول اکیڈمی لاہور توں شائع تھئے۔ جیندے وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی

Scanned with CamScanner

حیاتی تے شخصیت دے علاوہ اردو دے تحقیقی تے تنقیدی کم دے نال نال سرائیکی وچ کیتے کم کوں وی حصہ پایا گئے۔ سرائیکی حوالے نال "فریدیات" دے موضوع کوں خصوصی اہمیت ڈتی ویئی ہے۔

ڈاکٹر سید قاسم جلال دی شخصیت تے فن دے حوالے نال جمشید اقبال دی مرتب کیتی کتاب "سرائیکی وسیب دا مہاندرا لکھاری ڈاکٹر سید قاسم جلال" (۲۰۸ص) دے عنوان نال سامنے آئی۔ جیندے وچ دلشاد کلانچوی، مہر کاچیلوی، فدائے اطہر، شوکت مغل، ڈاکٹر سلیم ملک، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، سعیدہ افضل، نواز جاوید، عباس غزالی، کاشف صادق بزدار، منشی منظور، جسارت خیالی، واجد بخاری، افضل مسعود، ممتاز عاصم، نذیر فریدی، غلام حسین زائر، جمشید کتر، ذی احترام حیدر، امتیاز فریدی، شفیق الماس، عاصم اُچوی، رحیم طلب تے محبوب تابش دیاں تحریراں دے علاوہ کجھ لکھاریں دے مختصر تاثرات وی شامل کیتے ویئن۔

ایوب دھریجہ دی مرتب کیتی کتاب "دل تانگھ تانگھ اے" (۱۱۲ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ جیندے وچ سرائیکی ادب دے کئی رنگ پاتے ویندن۔ اے رنگ شعری ونگی دے وی ہن تے نثری ونگی دے وی ہن۔ اِنھیں وچوں اکثر تحریراں ایف اے دے پڑھدے سال وچ پڑھائی ویندن والی سرائیکی دی نصابی ضرورت کوں پورا کریندن جیڈاں جو کجھ تحریراں نصاب دے علاوہ وی پاتیاں ویندین۔

سرائیکی وسیب دیاں شخصیات بارے اردو وچ لکھیاں گیاں کتاباں وچ بلوچی زبان دے لکھاری غلام قادر خان بزدار دی شخصیت تے فن بارے ڈو کتاباں سامنے آئن جنھیں وچ دلبر حسین مولائی دی کتاب "دانشور کوہ سلیمان" (۱۳۴۔ص) نوتک محمد ضلع ڈیرہ غازی توں شائع تھئی۔ جیڈاں جو ڈاکٹر گل عباس اعوان دی کتاب "کوہ سلیمان کا علمی حاتم" (۱۲۸۔ص) عکس پبلشرز ملتان توں چھپوا کے خان کالج آف کامرس لیہ توں پیش کرن دا اہر کیتا گئے۔

عارف حسین ملک دی کتاب "صحرا کے پھول" (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ ضلع مظفر گڑھ دیاں معروف ہستیاں دے تعارف سامنے آئن۔ جھوک پبلشرز ملتان ہی توں چھپن والے عمران میر دے تنقیدی مضامین دے مجموعے "پسِ غبار" (۱۴۰ص) وچ وی ضلع مظفر گڑھ خاص طور تیں تحصیل کوٹ ادو دیاں شخصیات دے فن تے فکر دا تجزیہ کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

شبیر ناقد دی کتاب "ظہور احمد فاتح کا کیف غزل" (۲۰۷ص) فاتح پبلی کیشنز تونسہ دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی جیندے وچ ظہور احمد فاتح دی غزل دے وکھرے انگ واضح کیتے گھین۔

ڈاکٹر شازیہ عنبرین دی مرتب کیتی کتاب "اردو، دیگر پاکستانی زبانیں اور لوک ورثہ" (۳۱۲ص) بیکن بکس ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ ڈوجھیں زبانیں دے علاوہ سرائیکی زبان وادب بارے ڈاکٹر مہر عبدالحق، ڈاکٹر انوار احمد، محمد بشیر ظامی، ڈاکٹر قاضی عابد تے ڈاکٹر روبینہ ترین دے مضمون شامل ہن۔

ڈاکٹر ذاکر حسین تے ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ترتیب ڈتی کتاب "کیا آج اقبال کی ضرورت ہے؟" (۲۷۱+۲۰ص) گورنمنٹ کالج یونیورسٹی فیصل آباد دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ ڈاکٹر شاہد حسن رضوی دی لکھت "علامہ اقبال اور بہاول پور" شوکت مغل دا مضمون "علامہ اقبال اور سرائیکی دیس" تے حمید اُلفت ملغانی دا مضمون "علامہ اقبال اور سرائیکی زبان وادب" سرائیکی دیس، زبان تے ادب دی نمائندگی کریندن۔

2014ء

اسلم رسولپوری دی کتاب "سرائیکی ادب وچ معنی واپدھ" (۳۹۶ص) سرائیکی زبان تے ادب دی تحقیق تے تنقید بارے اہم کاوش دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ سرائیکی پبلی کیشنز رسول پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل مضموناں کوں شعری ادب تے نثری ادب دے حوالے نال انج انج کیتا گئے تے کوشش کیتی گئی ہے جو سرائیکی ادب دیاں اصناف، موضوعات تے خاص طور تیں لکھاریں کوں لکھتاں دے حوالے نال پرکھیا ونجے۔ سرائیکی شعری ادب دے موضوع ہیٹھ کلاسیکی شاعری دا تحقیقی مطالعہ، کلاسیکی شاعری دیاں فلسفیانہ جڑھاں، شاعری دے نمایاں رجحانات، ہڈ وہڑے دا جائزہ اتے شاعریں وچوں شاہ لطیف، لطف علی، خواجہ فرید، غلام محمد آصف، حاجی احمد نگار، لطفن، محمد حسین شاد، شاکر تونسوی، غلام حسین زائر، حسن رضا گردیزی، اقبال سوکڑی، عاشق بزدار، محمد اعظم سعیدی، عبدالمجید ذوق، نذیر فیض، انجم لاشاری، مصطفیٰ خادم، شبیر ناز، رفعت عباس، اشو لال، سحر سیال، زبیر احمد، خالد اقبال، صوفی تاج گوپانگ، تے حبیب اللہ طارق دی شاعری دے علاوہ سرائیکی شاعری دے مختلف رنگ خاص طور تیں نویں

Scanned with CamScanner

سرائیکی کافی دے رنگ کوں نشابر کرن دی بھروین کوشش کیتی ہے۔ جے تئیں نثری ادب دا تعلق ہے تاں سرائیکی زبان، رسم الخط، سرائیکی اصناف دے وکھرے وکھرے رنگ اتے سرائیکی نثر وچ کم کرن والیں بارے جیوکس دی مدد کرن والے منشی محمد حسن، غلام حُر کندانی تے پوتھی، غلام حسن حیدرانی دیاں ادبی خدمتاں، سرائیکی ادب وچ اسماعیل احمدانی دا حصہ، ممتاز حیدر پڈاہر تے پکھی واس، احسن واگھا: اگوان افسانہ نویس، ڈاکٹر اسلم عزیز درانی تے بجھ داسہیا، مسرت کلانچوی: تانیثیت کنوں اگاں، حفیظ خان دے افسانے، قدسیہ قاسم تے سرائیکی افسانے دا فنی ویورا، نسیم اختر تے سرائیکی افسانے وچ عورت دے مسائل، کیا اقبال حسن بھیلا دا "بسنتی" اہم ناول ہے، اسلم میتلا دے سرائیکی انشائیے، م ی قیصرانی بطور سرائیکی محقق، سرائیکی ثقافت تے جاوید احسن خان، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز تے مختصر تاریخ زبان وادب سرائیکی، طارق اسماعیل احمدانی دی تحقیق "سرائیکی وسیب وچ صلوتاں اتے ہدے"، وادی پنجند اچ صحافت تے علامہ محمد اعظم سعیدی اتے مناقب محبوبیہ تائیں رسائی دے علاوہ ادبی تنقید اتے پس ساختیات، حملہ آوریں دی فکر دے سرائیکی ادب تے منفی اثرات اتے آخر لفظ دے حوالے نال سرائیکی ادب دی تحلیل نفسی جھیں موضوعات تیں تحقیقی تے تنقیدی انداز کوں سوہنڑپ نال نبھاون دی ہر ممکن کوشش کیتی ویئی ہے۔

محمد اسلم رسول پوری دا کتابچہ "مارکسی نقطہ نظر تے ساڈا ادب" (۲۳۔ص) کوں ایں سال سرائیکی پبلی کیشنز رسول پور دی طرفوں پڑھ جھے چھاپے دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ اے کتابچہ ایں توں چالھ سال پہلے ۱۹۷۴ء وچ چھپیا ہا جیندے نال سرائیکی وسیب دے لکھاریں کوں مارکسی تنقید تے نظریے نال متعارف کرایا گئے۔

ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر دے پی ایچ ڈی دے مقالے "سرائیکی شاعری دا ارتقا" (۶۸۷ص) کوں پڑھ جھے چھاپے دے طور تیں شائع کیتا گئے۔ اے مقالہ ایں توں پہلے سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں ۲۰۰۷ء وچ چھپیا ہا تے ہُن دی ایں ادارے اینکوں ول چھاپن دا اہر کیتے۔ کیوں جو ایم اے سرائیکی دے نصاب دا حصہ ہوون تے تحقیقی کم کرن والیں دی ضرورت پاروں ایں کتاب دا مواد خصوصی اہمیت رکھیندے۔

حفیظ خان دے تنقیدی مضامین دا مجموعہ "ڈھیر ڈیہاں دا قصہ" (۱۲۸ص) ملتان انسٹی

ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ لکھاری دی تحریر ہیٹھ خرم بہاول پوری دی شاعری، رابعہ خان دی افسانہ نگاری، ممتاز خان دی تنقید، ابن الامام شعتر دی کھل بٹ، چولستانی لوک کہانیاں دی ترجمہ کار نسیم اختر، فیض محمد دلچسپ دی شاعری، باسط بھٹی دے انشائیے اتے احمد پور وچ سرائیکی غزل دے علاوہ باغی تریمت لکھاری فوزیہ رفیق دے اردو ناول ''سکینہ'' اتے ہڑپہ دے لکھاری ملک مہر علی دے ناول ''ڈھاگی وتی'' دے تجزیے کوں وی نویکلے انداز نال گھن آندا گئے۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان دی تنقیدی تے تحقیقی نوعیت دی کتاب ''جدید سرائیکی شاعری'' (۲۰۸ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی ہے۔ سب توں پہلے تاں جدید ادب تے جدید تر ادب دی وضاحت کیتی ویگئی ہے۔ اوندے بعد جدید سرائیکی شاعری دی فکراتے اسلوب تے ہیئت دے تجربیں دی گالھ ٹوری ویگئی ہے۔ جیڈاں جو نصر اللہ خان ناصر، اقبال سوکڑی، سلیم احسن، قیس فریدی، ممتاز حیدر ڈاہر، عزیز شاہد، اشو لال، رفعت عباس، سعید اختر سیال، خالد اقبال، جہانگیر مخلص تے ارشاد تونسوی دی جدید شعری روایت دے نال نال لہو کے دور دے ڈوہڑے دے حوالے نال احمد خان طارق، امان اللہ ارشد، شاکر شجاع آبادی تے شاکر مہروی دے کلام کوں وی تحریر دا موضوع بنایا گئے۔

تنویر شاہد محمد زئی دی کتاب ''مٹی ہجرت لکھتی ہے'' (۲۱۶ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی جیندے وچ سرائیکی وسیب دے انھیں لکھاریں دا تذکرہ کیتا گئے جیڑے ۱۹۴۷ء دی پاک بھارت تقسیم ویلھے اتھوں بھارت لگے گئے ہن۔ ایں کتاب وچ انھاں ہجرت کرن والیں دے حال حوال دے نال نال اردو تے سرائیکی دا منتخب کلام وی شامل کیتا گئے۔ انھیں لکھاریں وچ تلوک چند محروم، جگن ناتھ آزاد، فکر تونسوی، رام لعل، ہرچرن چاولہ، ڈاکٹر گوپی چند نارنگ، ہیرانند سوز، ڈاکٹر شباب للت، مہندر پرتاب چاند، ہریش چندر نگرہ، سرور تونسوی، پروفیسر یوبی ہنس، بیرسٹر جگدیش چندر بترا، کے ایل گابا، کنور مہندر سنگھ بیدی تے ڈاکٹر حکم چند نیئر دے علاوہ تونسہ توں سرگودھا تے میانوالی دے پاسے ہجرت کر ونجن والے فدائے ادب تونسوی دا تذکرہ وی موجود ہے۔ سرائیکی کلام دے حوالے نال بیرسٹر جگدیش چندر بترا دی ایں شاعری توں آغاز کیتا گئے:

Scanned with CamScanner

میڈا گھر نہ مسجد ، مندر ، نہ گرجا ، گوردوارہ
میکوں ٹساں قید نہ کرو میں ہاں ایہ جگ سارا
جے تساں من مرضی کرو سڈو میکوں اللہ
رام شام عیسیٰ وی سڈو میں کھے دا کلھا

پروفیسر عبدالباقی دی تحقیق تے تدوین نال سامنے آون والی کتاب "یادگار صابر" (۳۰۳ص) مولوی محمد خیر الدین صابر ملتانی دے احوال تے آثار دی نمائندگی کریندی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سوانح تے شخصی کوائف، صابر ملتانی دی شاعری اتے اشاعتی خدمات، منتخب اردو، سرائیکی اتے فارسی کلام کوں شامل کیتا گئے۔ واضح رہوے جو صابر ملتانی دا کلام ایں توں پہلے ۱۹۳۵ء وچ "یادگار صابر" دے عنوان نال ای شائع تھیا ہا۔ صابر ملتانی دے سرائیکی کلام وچوں کافی دا ہک بند نمونے کیتے پیش ہے:

کائی خبر نہ آئی یار کنوں
دل مونجھا ہجر دے بار کنوں
ڈیہاں راتیں اکھیاں تڑیاں ہن تیڈے واٹ تکیندیاں کھڑیاں ہن
اکھیں تک تک کے ہٹن سڑیاں ہن کیا پچھدیں میں بیمار کنوں

فرید ساجد لغاری دی لکھی ہوئی اپنے استاد دی شخصیت دے حوالے دی کتاب "اکرم قریشی: شخصیت وفن" (۱۷۶۔ص) دامان ادبی سرائیکی سنگت چوٹی بالا دیرہ غازی خان دی اشاعت نال سامنے آئی ہے جیندے وچ اکرم قریشی دا خاندانی پس منظر، علمی ادبی خدمات، فکر وفن، منتخب کلام اتے سنگت ساتھ دا منظوم خراج عقیدت پیش کیتا گئے۔

حمید اُلفت ملغانی دا سالانہ جائزہ ہر سال وانگوں ایں سال دی شائع تھئے "سرائیکی ادبی پوڑی ۲۰۱۳ء" (۴۸ص) دے عنوان نال چھپیون والا اے جائزہ نت وانگوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ گزرے سال ۲۰۱۳ء دے سرائیکی ادب دا تجزیہ کیتا گئے۔

2015ء

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی کتاب "پرکھ پڑچول" (۱۲۶۔ص) وچ ادبی تنقید تے تنقیدی نظریاں تیں بحث کیتی گئی ہے۔ مرکز تعلیم وتحقیق برائے زبان وادب (رجسوڈ) پاکستان دی

Scanned with CamScanner

طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ تنقید دی وضاحت، تنقید دیاں، تنقید دیاں قسماں، تنقید دی تاریخ، مغرب دی تنقید تے نظریات دا تذکرہ نویکلے انداز نال ملدے۔ جیڑاں جو ایں کتاب دے متن وچ سرائیکی اصطلاحات کوں بنجھوان دا شعوری طور تیں اہر کیتا گئے اتے سرائیکی اصطلاحات دے اردو مترادف وضاحت سانگے فٹ نوٹ دے طور تیں شامل کیے گھین۔

شوکت مغل دی کتاب ''بجکا'' (۱۴۳ص) سرائیکی مضموناں دا مجموعہ ہے جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی والی ایں کتاب وچ سرائیکی زبان، سرائیکی ویب تے سرائیکی ادب دے حوالے نال شامل کئی مضموناں دے علاوہ کئی کتاباں دے دیباچے اتے تبصرے وی شامل کیتے گھین۔ انھیں تبصریں وچ ہک کھلا خط وی شامل ہے جیندے وچ سرائیکی پنجابی دے فرق کوں پر کھݨ دے نال نال صالح محمد صفوری تے علی حیدر ملتانی دی زبان دی وضاحت کیتی گئی ہے۔ ''بجکا'' دے علاوہ شوکت مغل دی کتاب ''تحریرات'' (۲۸۸ص) وی جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ اردو تے پنجابی تے انج انج حصے شامل کیتے گھین۔ اردو وچ لکھیے مضمون زیادہ تر سرائیکی ادب دے حوالے نال تحریر کیتے گھین۔

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی وچ سرائیکی دی استاد نسیم اختر چھیویں صدی ہجری دے شاعر قبول فقیر قبولا دی یادگار سرائیکی شاعری ''ذبح نامہ حضرت اسماعیل علیہ السلام'' (۶۴ص) دی تدوین کیتی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں چھپی والی اے تدوین ڈاکٹر حنیف چودھری دے ملکیتی قلمی نسخے کوں سامنے رکھ کے کیتی گئی ہے۔ تدوین کیتے گئے کلام دے نال نال قلمی نسخے دا عکس وی ایں کتاب وچ شامل کیتا گئے تاں جو ڈوہائیں دا موازنہ کیتا ونج سگے۔ اے قلمی نسخہ (ضعیف) نیک محمد دے ہتھ دا لکھیا ہویا ہئی۔

جسارت خیالی دی کتاب ''تذکرہ شعرائے تونسہ شریف'' (۳۰۴ص) تذکرہ نگاری دی روایت کوں زندہ رکھݨ دی اہم مثال ہے۔ رنگ ادب پبلی کیشنز کراچی توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ اردو تے سرائیکی دے چوٹویں شاعریں دیاں فنی تے فکری خوبیاں کوں پیش کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ کجھ اݨجھے شاعریں دے کوائف وی شامل کیتے گھین جیڑے ۱۹۴۷ء وچ تونسہ توں ہجرت کر کے ہندوستان لگے گئے ہن۔

شائستہ حسین دے اخباری انٹرویو ''سرائیکی دانش کے ساتھ مکالمہ'' دے عنوان نال

ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں کتابی شکل وچ شائع تھیون دا پتا لگے جیندے وچ سرائیکی زبان، ادب تے وسیب بارے کئی موضوع بحث ہیٹھ آئن۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دیب دے مہاندرے لکھاریں دے وچوں میر حسان الحیدری، اسماعیل احمانٹی، اسلم رسولپوری، احسن واگھا، حفیظ خان، عاشق بزدار، ارشاد تونسوی، رفعت عباس، اشو لال تے جاوید چانڈیو دے انٹرویو شامل ہوون دی کھوجی ہے۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی تحقیق تے تدوین نال آون والی کتاب "خیر شاہ دا کلام" (۱۶۸ص) کوں ایں سال ترنجھی واری چھپݨ دا اعزاز حاصل تھئے۔ اے کتاب ایں توں پہلے ۱۹۷۷ء تے ۱۹۹۵ء وچ شائع تھی چکی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ خیر شاہ دی حیاتی تے کلام دے تنقیدی جائزے دے علاوہ سرائیکی پڈوہڑے تے کافیاں شامل ہن۔

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانٹی (راقم) دا سالانہ ادبی جائزہ "سرائیکی ادب پرکھ ۲۰۱۴ء" (۴۴۸ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے۔ سرائیکی ادبی جائزے دی کتابی شکل وچ چھپݨ دی روایت پچھلے ۲۳ سال توں مسلسل جاری ہے تے اے کہیں وی پاکستانی زبان دا نویکلا اعزاز ہے۔

لہور کے سرائیکی ادب دے سنیہڑو "وسوں ویہڑے" (۳۲۰ص) ایں سال سرائیکی دے مہاندرے شاعر احمد خان طارق دیاں خدمات دے حوالے نال "احمد خان طارق نمبر" شائع کیتے جیندے وچ جاݨے سنجاݨے لکھاریں دے پنجاہ توں ودھ مضمون شامل کیتے گھن۔ انھیں لکھاریں وچ ڈاکٹر احسن واگھا، اشو لال، حفیظ خان، رفعت عباس، شوکت مغل، عزیز شاہد، پروفیسر شریف اشرف، ڈاکٹر نجیب حیدر ملغانٹی، جاوید اختر بھٹی، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، ڈاکٹر مزمل حسین، عاشق بزدار، شاکر کاہاری، مجاہد جتوئی، پروفیسر محمد خان ملغانٹی، ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانٹی، محبوب تابش، پروفیسر شبیر ناز، طارق اسماعیل احمانٹی، اخلاق مزاری، عبدالباسط بھٹی، ظہور دھریجہ، مظہر علی تابش، خلیل بخاری، حبیب موہانہ، ڈاکٹر گل عباس اعوان، عصمت اللہ شاہ، مالک اُشتر، اظہر کلیانی، وارث ملک، اظہر گورمانٹی، ہدایت کاشف، رحیم طلب، شاہد عالم شاہد، اجمل مہار، دلبر حسین مولائی، فرید ساجد لغاری، مظہر سعید گوپانگ، کیفی رسولپوری، جاوید آصف، مرید عارف، رضوانہ تبسم درانی، محمد صابر شفیق، اشفاق نمیر تے محمد مجاہد سید دے ناں شامل ہن۔ جیڑاں جو صوفی

Scanned with CamScanner

تاج گوپانگ، ڈاکٹر محمد عباس برمانی، زبیر احمد، سیف اللہ آصف، کریم بخش خیر تے محبوب تابش دیاں منظوم عقیدتاں دے نال نال احمد خان طارق دے کلام دی چونڑ وی شامل کیتی گئی ہے۔

تھل دے شہر لیہ توں سامٹے آون والے کتابی سلسلہ "سوجھل سویل" دی ۱۳ ویں لڑی "امان اللہ کاظم نمبر" دے طور تیں سامٹے آئی۔ ایں خاص نمبر وچ محمد اسلم رسولپوری، ڈاکٹر گل عباس اعوان، طاہر مسعود مہار، فاروق فارس، جسارت خیالی، منظور بھٹہ، شبیر ناقد، منظور احمد آفاقی، شیخ اقبال حسین، یٰسین بھٹی، میاں شمشاد سرائی، جاوید حسین جاوید تے ڈاکٹر حمید الفت ملغانی دے مضمون شامل ہن۔ جڈاں جو خادم حسین کھوکھر دا گھد اہو یا امان اللہ کاظم دا انٹرویو، جمشید احمد کمتر رسولپوری دا منظوم خراج تحسین تے امان اللہ کاظم دا چوٹواں کلام دی "سوجھل سویل" دی ایں لڑی دا حصہ ہن۔

2016ء

عبدالباسط بھٹی دی تحقیقی کاوش "احمد پور وچ سرائیکی غزل" (۲۵۶۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ احمد پور نال گانڈھار کھن والے پنجاہ توں ودھ شاعریں دا تذکرہ کیتا گئے انھیں شاعریں وچ قدیم دور توں لہو کے دور تئیں دی نمائندگی دے حوالے نال خرم بہاول پوری توں گھن کے نوجوان شاعر علی رضا دانش تئیں شامل ہن۔ ایں کتاب وچ شامل حفیظ خان دی تحریر "احمد پور وچ سرائیکی غزل" تے عبدالباسط بھٹی دے مضمون "احمد پور شرقیہ وچ غزل دی ٹور"، "نویں سرائیکی شاعری" اتے "غزل دا اگوال" وی آپنی آپنی جاہ تیں اہمیت رکھیندن۔

شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونی ورسٹی ملتان دی استاد نسیم اختر دے تحقیق تے تدوین دے حوالے نال "دیوان سید ولایت شاہ بخاری" (۱۸۴۔ص) ایں سال سامٹے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والے ایں دیوان وچ ۱۰۹ کافیاں، ۶۴ ڈوہڑے، باراں ماہ تے مناجات (اردو) شامل کیتے گھین۔ کتاب دے اخیر اچ قلمی دیوان وچوں گھدے گئے نمونے دے صفحے عکسی دے طور تیں پیش کیتے گھین۔ تدوین تھئے ایں دیوان تیں شوکت مغل دی نظر ثانی وی خصوصی اہمیت رکھیندی ہے۔ نمونے دے طور تیں "بارہ ماہ" وچوں تریجا مہینہ "چیتر" دا اقتباس پڑھن والیں کیتے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

آیا مہینہ چیتری پھل پھل ڈکھاون دھج
بلبل بھنور گل باس گھن خوشیاں کرن رج رج
پئی ہے بھلیاں توں پانڈی ہٹن بگل پیاں دی لج
ہک جگ ڈہیلی میں پھراں میڈے اوگن ڈیکھ نہ ہج

شہزاد اسد خان لغاری دی کتاب "سرائیکی لوک قصیاں دے کردار" (۲۳۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ اے اشاعت شہزاد اسد خان لغاری دے ایم فل دے مقالے "مطبوعہ نثری سرائیکی لوک قصیاں دے کرداراں دی معنویت" کوں کتابی شکل وچ پیش کرن دی کوشش ہے۔ ایں کتاب وچ شامل چار باب ایں ترتیب نال پیش کیتے وئن:

☆ سرائیکی اچ نثری لوک قصے دی روایت
☆ سرائیکی لوک قصیاں وچ درباری کردار
☆ سرائیکی لوک قصیاں وچ گھریلو دیہی کردار
☆ سرائیکی لوک قصیاں وچ مافوق الفطرت تے حیوانی کردار

کوٹ سلطان (لیہ) دے لکھاری عطا محمد عطا آپنے ایم فل اردو دے مقالے کوں کتابی شکل ڈیندیں ہوئیں "بابائے سرائیکی: ڈاکٹر مہر عبدالحق" (۲۹۱۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے۔ اردو سخن چوک اعظم (لیہ) توں چھپن والی ایں کتاب وچ ڈاکٹر مہر عبدالحق دی سوانح، شخصیت، فن، تحقیقی خدمات تے تخلیقات کوں موضوع بنایا گئے۔

مرید عباس عارف دی کتاب "سرائیکی مرثیے وچ نثر" (۲۸۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ اکو یہہ مرثیہ نگاراں دے اونمونے شامل کیتے وئن جنھیں وچ شاعری دے نال نال نثر دا ورتارا وی شامل ہے۔ اے نثر عام طور تیں شاعری توں پہلے او وضاحت ہوندی ہے جیندے نال مرثیے وچ شامل کہیں خاص حصے یا خاص بندکوں موثر انداز نال پیش کیتا ویندا ریہے۔ ایں کتاب وچ شامل مرثیہ نگاریں وچ غلام سکندر خان غلام، مولوی فروز بھکری، مولوی محمود مولائی، سید علی شاہ چھینوی، سید گامنموں شاہ واصف، مولوی نذر حسین ترک، آغا شرف حسین شاہ نقوی، غلام حسن شاہ نائب، مولوی غلام حیدر فدا، گل محمد عاشق ملتانی، قاضی خدا بخش محزون، غلام علی ناظم، نور محمد گدائی، غلام علی لنگاہ مداح، مولوی منظور حسین، سید امام علی شاہ

Scanned with CamScanner

شفیق، فدا حسین مشکور جھنڈیر، مولوی اللہ بخش غمناک، نذر حسین ارشاد عباسی، سید تصدق حسین شاہ شیرازی تے سید جعفر الزمان نقوی دے ناں شامل ہن جنھیں دے کلام دے نال نال ہر مرثیہ نگار دا تعارف وی پیش کیتا گئے۔

فیض بلوچ دی کتاب "سانجھ سلوک" (۲۴۰۔ص) انھیں دے اخباریں وچ چھپن والے مضمونیں دا مجموعہ ہے جیندے وچ سرائیکی مضمونیں دے نال نال کجھ اردو وچ لکھیے مضمون وی شامل ہن۔ فیض بلوچ دیاں انھاں تحریراں کوں پنج حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلا حصہ "مضامین" دے عنوان نال پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ اردو تے سرائیکی دے رلیے ملیے پنج مضمون پڑھتے گھین۔ پڑوجھا حصہ، "شخصیات" دی نمائندگی کریندے۔ ایں حصے وچ حضرت نور شاہ قلندر، ملک احمد بخش غافل، حضرت گامن شاہ بخاری، میر غلام حسن حیدرانی، ڈاکٹر عاصی کرنالی، حضرت جانباز جتوئی، مشکور قطب پوری، ارشد ملتانی، اقبال سوکڑی، احمد خان طارق، شمشیر حیدر ہاشمی، اللہ بخش یاد، ڈاکٹر شفیق آصف، اسلم میلا تے فقیر عبدالرحمٰن اختر دے حوالے نال اردو تے سرائیکی وچ لکھیے مضمون شامل کیتے گھین۔ ترجھے حصے کوں "تحقیق" دا عنوان ڈیتا گئے جیندے وچ سرائیکی ڈوہڑے دا تاریخی پندھ، سرائیکی لوک گیت، سرائیکی نظم دیاں قسماں، سرائیکی غزل دا تاریخی پندھ، اقبال سوکڑی دی سرائیکی غزل، سرائیکی شاعری وچ طنز و مزاح تے عوامی شاعریاں وچ دلچسپ ٹوک مذاق جھیں عنوان شامل ہن۔ چوتھے حصے وچ "تنقید" دے عنوان ہیٹھ چار مضمون پڑھتے گھین جنھیں وچ "اوزان دیوان فرید۔۔ پاسبان فرید؟"، "سرائیکی شاعری اچ خام تلفظ دی بحث"، "لیر ولیر پچھاواں تے تنقید دا جواب" اتے "بھوئیں تراماں تے ہک تنقیدی نظر" بارے فیض بلوچ دا نقطہ نظر سامنے آئے۔ ایں کتاب دے پنجویں حصے "کتاباں دے تبصرے" وچ قصہ یوسف علیہ السلام راحمد تونسوی، غافل دی سرائیکی ہیر رملک احمد غافل، اقبال سوکڑی: شخصیت و فن رجسارت خیالی، تذکرہ شعرائے تونسہ شریف رجسارت خیالی، دلی ڈھائی کوہ رشوکت مغل، پندھ پندھیڑو دے رقاسم سیال، تساکوں مان وطناں دا رمشکور اعوان، اتے پشت آئینہ ڈاکٹر غنی عاصم کوں نمائندگی ڈتی گئی ہے۔

حفیظ خان دی کتاب "خرم بہاول پوری: شخصیت، فن، منتخب سرائیکی کلام" (۳۶۶۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں ڈوجھی واری چھپ

کے سامنے آئی ہے ایں توں پہلے اے کتاب ۲۰۰۷ء وچ شائع تھئی ہئی۔

ظہور دھریجہ دی ترتیب نال سامنے آون والی کتاب "میڈم ثریا ملتانیکر: فن اور شخصیت" (۵۶۸+۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ اے کتاب سچ اللہ خان جام پوری، قاسم رضا، ظہور دھریجہ، عبدالباسط بھٹی، محبوب تابش تے الطاف ڈاہر دیں تحریراں دے علاوہ ثریا ملتانیکر توں گھدا ایکا نذیر خالد دا انٹرویو تے ریاض ہاکھری، ریاض حسین ارم تے عارف گلشن دا منظوم خراج دی کتاب دا حصہ ہے۔ ایڈاں جو دیب دیں اہم شخصیات دے پیغام تے کئی تقریباں دے حوالے نال گھدیاں گیاں ون پونیاں تے من موہنیاں تصویراں دی کتاب وچ شامل ہن۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان دی اردو کتاب "تبصرات" (۱۷۶ص) وچ اخباریں تے رسالیں وچ چھپن والے مضمون شامل ہن۔ انھیں تنقیدی تے تحقیقی مضمونیں وچ ڈھیر حصہ سرائیکی ادب بارے شامل کیتا گئے۔

ڈاکٹر حمید الفت ملغانی (راقم) دا سالانہ ادبی جائزہ "سرائیکی ادبی کھو ۲۰۱۵ء" (۲۸ص) بہت واکھوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئے۔ ۲۰۱۵ء دے ایں جائزے نال ۱۹۹۳ءتوں ٹرن والی مسلسل روایت دے تریویہہ سال پورے تھی گھن۔

کتابیں دے علاوہ ڈھیر سارے تحقیقی تے تنقیدی مضمون رسالیں وچ چھپدے رہ گھن۔ جیڑے رسالیں وچ شامل ایں سال دے مضمون میڈی نظر توں گزرین انھیں وچ اشاعت دے چار سال پورے کرن والا سہ ماہی "پیلوں" ملتان، ایں سال اشاعت دا منڈھ ہدھن والا رسالہ "پرکھ" بہاول پور، سہ ماہی "سوجھل سویل" لیہ، کتاب لڑی "سوجھل سوچ" ڈیرہ غازی خان، کتاب لڑی "ادبی وساخ" ڈیرہ غازی خان، سہ ماہی "عطا" ڈیرہ اسماعیل خان تے کتابی سلسلہ "اوراق ادب" لاہور خاص طور تیں شامل ہن۔

2017ء

اسلم رسولپوری دی کتاب "سرائیکی تنقید تے مابعد نوآبادیاتی نظریہ" (۱۵۸ص) سرائیکی پبلی کیشنز رسولپوری پیش کش ہے۔ ایں کتاب وچ پیش کیتے گئے مضموناں توں ڈھیر مہاگ (دیباچہ) تیں زور پڑتا گئے۔ "مہاگ: نوآبادیات تے ایندے بھانات" دے عنوان

نال لکھی گئی تحریر وچ انسانی تاریخ دا جائزہ گھندیں ہوئیں فرائیڈ دی فکر توں گالھ ٹوری گئی ہے۔ مغربی ادبیں دے ادراک تیں دید پاون دے نال نال نوآبادیات دی تاریخ تے جگ اچ ورادھے برطانوی سرکار دے نوآبادیاتی سلسلے کوں تفصیل نال بیان کیتا گئے۔ ویہویں صدی وچ لکھیے ویجن والے عالمی ادب وچ نوآبادکاریں تے نوآبادیاتی لوکیں دے رشتیں دی وضاحت ایں طرحاں کیتی گئی ہے جو نوآبادیاتی دور دے بعد مابعد نوآبادیاتی دور کھل کے سامنے آئے۔

ارشاد تونسوی دے مضموناں دی کتاب ''عشق اساڈا دین'' سرائیکی نثری ادب وچ ہک سوہنا ودھارا ہے۔ ۳۵ مضموناں وچ سرائیکی زبان تے ادب دے کئی پہلو نشابر تھی کے سامنے آئن۔ جتھاں اے تحریراں ادبی دنیا کیتے اہم سمجھاں ویندیاں پکین اُتھاں ارشاد تونسوی دا ہک انٹرویو وی شامل کیتا گئے۔ اے انٹرویو معروف صحافی قلم کار صابر چشتی (مرحوم) دا گھدا ہویا ہے۔

سرائیکی دے اُستاد عمران میر دی کتاب ''کمت'' (۱۱۱۔ص) سرائیکی دے تحقیقی تے تنقیدی مضامین دی نمائندگی کریندی ہے۔ اردو سخن چوک اعظم (لیہ) توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل مضمون نوٹکی سنجان رکھیندن۔

سرائیکی پڑھاون والے ہئے لکھاری مرید عارف دے تحقیقی تے تنقیدی مضموناں دا مجموعہ ''کھرے اکھر'' (۱۴۴۔ص) دے عنوان نال سامنے آئے۔ ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیون والی ایں کتاب کوں تنقید تے تحقیق دے ڈو وانج انج حصیں وچ ونڈ ڈتا گئے: انھیں مضموناں دی ونڈ کجھ ایں طرحاں کیتی گئی ہے:

ڈاکٹر قاضی عبدالرحمٰن عابد، ڈاکٹر خالد اقبال تے الطاف خان ڈاہردی کول پھول تے وٹا ندرے نال سامنے آون والی کتاب ''تحقیق: مسائل تے حل'' (۱۴۲۔ص) ادارہ تحقیقات زبان وادب بہاول پور دی پیش کش ہے۔ سرائیکی چولا پوا کے پیش کیتے گئے چوٹویں مضمون تحقیق دے موضوع دی نمائندگی کریندن۔

ڈاکٹر خالد اقبال تے الطاف ڈاہردی کٹھی کاوش نال طالب علماں کیتے معروضی رنگ دی کتاب ''سرائیکی علمی ادبی خزانہ'' (۲۴۰۔ص) ادارہ تحقیقات زبان وادب بہاولپور دی پیش کش ہے۔ ایں کتاب کوں سوال جواب دے انداز نال پیش کیتا گئے۔ اکثر سوالاں دے جواب معروضی ہن اتے ضرورت دے مطابق ڈھیر سارے سوالیں دے مختصر جواب وی شامل کیتے گئین۔

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی اردو کتاب "ڈاکٹر سید قاسم جلال کا ادبی سفر: نصف صدی کا قصہ" (۳۲۰۔ص) تسکین ذوق، لاہور توں چھپی ہیندے وچ ڈاکٹر سید قاسم جلال دیاں ادبی خدمات دے حوالے نال اردو ادب دے علاوہ سرائیکی ادب کوں وی شامل کیتا گئے۔

ڈاکٹر مزمل حسین دی اردو وچ لکھی کتاب "ادبی جہات" (۱۳۲۔ص) اردو سخن چوک اعظم (لیہ) دی پیش کش ہے ہیندے وچ اردو ادب دے علاوہ سرائیکی ادب دے حوالے نال مضمون وی شامل کیتے گھن۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی کتاب "سرائیکی وچ مزاحمتی شاعری" (۲۲۳۔ص) کوں ایں سال ترنجھے چھاپے دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل انتخاب کوں ایں واری نویں ودھارے نال پیش کیتا گئے۔

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی (راقم) دا سالانہ ادبی جائزہ "سرائیکی ادبی اَہر ۲۰۱۶ء" (۴۸۔ص) نت وانگوں سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئے۔ ایں سال دے ایں جائزے نال ۱۹۹۳ء توں ٹُرن والی مسلسل روایت دے ۲۴ سال پورے تھی گھن۔

ڈاکٹر حمید اُلفت ملغانی (راقم) دی کتاب "پاکستانی زبانوں کا ادب" (۳۸۴۔ص) کوں ایں سال ترنجھی واری چھپݨ دا موقع ملیے۔ بیکن بکس لاہور ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی اے کتاب ایں توں پہلے ۲۰۰۷ء تے ۲۰۱۲ء وچ سامنے آ چکی ہے ہیندے وچ پاکستان دیں ڈہ وڈیں زبانیں دے نال نال سرائیکی زبان تے ادب دی گالھ وی ٹوری گئی ہے۔

ایوب دھریجہ دی مرتب کیتی کتاب "دل تانگھ تانگھے" ایں سال کمر راشاعت دے طور تیں پیش کیتی گئی۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل چوڑیاں تحریراں سرائیکی نصابی ضرورت کوں پورا کرݨ کیتے سامنے آندیاں گھن۔

محبوب تابش دی ادارت وچ چھپݨ والے لہور کے سرائیکی ادب سے سلیبرڈ "دسوں ویندے" دے سلسلہ نمبر ۳۱ کوں ایں سال "اقبال سوکڑی نمبر" دے طور تیں پیش کیتا گئے ہیندے وچ چالھی توں ودھ مضموناں دے علاوہ منظوم عقیدتاں وی شامل ہن۔

ارشاد امین دی ادارت وچ کتاب لڑی "پارت" (۴۹۶۔ص) دا پہلا شمارہ ایں سال چھپ کے سامنے آئے ہیندے وچ تخلیق، تاریخ تے ثقافت دے نال نال تحقیق تے تنقید دے حوالے دیاں تحریراں وی شامل ہن۔

Scanned with CamScanner

پنجویں پوڑی

وقار اسلم (ایم فل سکالر سرائیکی)
سرائیکی ایریاء سٹڈی سنٹر B. Z. U
یونیورسٹی ملتان 0306-1446635

تاریخ تے ثقافت

Scanned with CamScanner

1993ء

ایں سال سامنے آون والی پہلی کتاب "بہاول پور کی سرزمین" (۲۱۲۔ص) ہے۔ ڈاکٹر سید زاہد علی واسطی دی لکھت ہے۔ اے کتاب بیکن بکس ملتان شائع کیتی ہے تے مجھون توں پہلے روزنامہ "نوائے وقت" ملتان دے "روہی رنگ" ایڈیشن وچ قسط وار چھپدی رہ گئی ہے۔ دیب دی تاریخ بارے ڈوجھی کتاب "تاریخ لودھراں" (۳۷۵۔ص) جلد اول ہے جیوی محمد تقی شمیم دی لکھی ہوئی ہے۔ اے کتاب آکسفورڈ جونیئر ماڈل سکول لودھراں شائع کیتی ہے جیندے وچ تاریخ، آثار قدیمہ، تہذیب، ادب، صنعت، زراعت وغیرہ شامل ہن۔ ترجمی کتاب عباس حسین گردیزی دی "تاریخ ملتان" (۴۰۸ص) ہے۔ ایں کتاب اچ ملتان دی قدیم تاریخ بارے خاص طور تیں بحث کیتی گئی ہے۔

ڈاکٹر مہر عبدالحق دی دستبرداری دے بعد سرائیکی ادبی بورڈ ملتان ۱۹۹۳ء اچ اپنے نویں دور دا آغاز کیتا تے ڈاکٹر طاہر تونسوی نے جنرل سیکرٹری دے طور تیں سامنے آئے۔ بورڈ دے نویں دور دی پہلی کتاب حمید الفت ملغانی (راقم) دی لکھت "سرائیکی لوک ریت" (۱۲۸۔ص) ہے۔ ایں کتاب اچ ساڈے دیب دیاں جھمن توں مرن تائیں دیاں رسماں ریتاں پیش کیتیاں گھمن۔

۱۹۹۲ء اچ ملک عبداللہ عرفان نے چار لوک قصے انج انج کتابچیں دی شکل اچ شائع کیتے ہن ۱۹۹۳ء اچ انہیں چار قصیں کوں "سرائیکی لوک قصے" دے ناں نال کی جلد اچ کتابی شکل ڈتی گئی ہے۔ اے چار لوک قصے "دکھ ڈمدن دا"، "مچھی کیوں کھلی؟"، "سیانیاں دی دستی" تے "تیوت تے نکواڑہ" ہن۔ ۱۱۰ صفحیں دی ایں کتاب کوں سرائیکی ادبی ثقافتی بورڈ بہاولپور شائع کیتے۔

1994ء

دیب کوئی وی ہووے اوندی تاریخ تے ثقافت اوندی سنجان ہوندی ہے۔ استاد فدا حسین گاڈی اپنی زندگی دیب دی خدمت سانگے وقف کر رکھی ہئی۔ سرائیکی دیب بارے انہاں دے کئی مضمون مختلف رسالیں وچ چھپدے رہے۔ انہیں مضمونیں دی اہمیت دی وجہ توں پروفیسر مزمل حسین تے پروفیسر اکرم میرانی "سرائیکی کلچر" دے ناں نال استاد فدا حسین گاڈی دے

Scanned with CamScanner

مضمونیں کوں ترتیب ڈے کے سرائیکی دیہب کوں سوکھڑی وان کیتی۔ سندر پرعزیز دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سرائیکی دیہب دی تاریخ، جغرافیہ، ثقافت، ماحولی اتے روہی تھل دمان دی وکھری سنجان دے نال نال قومی سنجان دے قومی مسائل بارے لکھتاں شامل ہن۔

سرائیکی لوک ادب دے حوالے نال ملک عبداللہ عرفان داناں سنجاپوں ہے۔ "سرائیکی لوک قصے" دے بعد انھاں دی کتاب "ناتھ جی" سرائیکی لوک ادب وچ ہوں سوہنا وادھارا ہے۔ پاکستان سرائیکی ادبی بورڈ بہاول پور دی طرفوں چھپون والی ایں کتاب وچ صدیاں پہلے دے تاریخی ورثے کوں ظاہر کیتا گئے۔ ہڈ کردار ناتھ جی تے حاجی بچہ (نائی) دے چدھ دے حوالے نال سرائیکی دیہب دے مختلف علاقیں دے لوک قصے پیش کر کے ڈھیر سارے بھیدے راز سامنے آئے۔ ایں کتاب کوں سفرنامہ دی بجائے "لوک داستان" آکھوں تاں بہتر ہے۔ ۸ صفحے دی ایں کتاب کوں موہری پاترا (پہلی جلد) داناں ڈتا گئے۔ جیندے وچ ناتھ جی گنگا دھاون سانگے رام دیرے (ڈیرہ اسماعیل خان) توں روانہ تھیندے۔ بچہ حاجی اوندے نال نال ہے تے اے چدھ موج گڑھ تئیں پہنچ کے منک ویندے۔ رام دیرے کنوں موج گڑھ تائیں تقریباً ڈاہ اہم مقاماں تیں نکاں کیتا ویندے تے ہر مقام بارے انج انج لوک قصے ایں کتاب دی روح ہن۔ موہری قصہ کاٹھ گوہ بارے ہے۔ اتھے ویلھے دی ڈیرہ اسماعیل خان تے تونسہ شریف دے درمیان وہوا موڑ تئیں کاٹھ گڑھ دی وستی پاتی ویندی ہے۔ اوندے بعد سندھ دریا دی مڑ تیں موجود شہریں تے قصبیں توں لنگھدیں ہوئیں مظفر شہر (کوٹ مظفر) پہنچ ن تے ول روہی دے پرانے دریا ہاکڑا دے کنڈے تیں موجود آبادیں وچوں لنگھدیں ہوئیں موج گوہ پہنچ ویکھین۔ ملک عبداللہ عرفان "ناتھ جی" وچ سرائیکی دی ٹھیٹھ زبان دے مٹھے مٹھے لفظ پیش کرن دی بھرویں کوشش کیتی ہے۔ اے کتاب پڑھن نال محسوس تھیندے جو صدیاں پہلے دی خالص سرائیکی زبان واقعی ایہا ہوسی، جیڑی ایں کتاب وچ درتی ویگئی ہے۔ خوشی دی گالھ اے ہے جو "ناتھ جی" دے حوالے نال جتھاں سرائیکی تاریخ تے ثقافت محفوظ تھئی ہے اتھاں سرائیکی زبان کوں وی محفوظ کر گھدا گئے۔

تاریخ دے حوالے نال ڈاکٹر مہر عبدالحق دی کتاب "ملتان کے بادشاہ، نامور گورنر اور حملہ آور" سامنے آئی۔ ایکن بکس ملتان توں چھپون والی ایں کتاب وچ ملتان دی تاریخ کوں تفصیل نال پیش کیتا گئے۔ عہد قدیم توں محمد بن قاسم تائیں، عربیں دی حکومت، آزاد حکومت، غزنوی تے

Scanned with CamScanner

غوری حملے، عہد غلاماں، خلجی خاندان، سادات خاندان، تیموری حملے، لودھی حکومت تے مغلیہ خاندان دے حال حویلے دے علاوہ آریہ، چندر گپت موریا، سکندر مقدونی ہر اندیپ تے بہاءالدین زکریا ملتانی دے ذکر خصوصی حوالے نال کیتے گئین۔

نور محمد تھہیم دی کتاب "تاریخ لیہ" (۱۹۷۸ء) لوک پنجاب پبلشرز لیہ توں شائع تھئی جیندے وچ لیہ دی تاریخ، جغرافیہ، تہذیب، ثقافت، معیشت، قبیلے، شہریں تے وستیں دے تعارف بارے تفصیل نال لکھیا گئے۔

کتاب دا چھیکڑی باب "صحافت ادب اور ادیب" ادبی لحاظ نال ہوں اہم دی ہے تے ادھورا دی۔ بیشک ایندے وچ ڈھیر سارے ادیبیں دے کوائف موجود ہن۔ جیندے وچ سرائیکی لکھاری وی شامل ہن۔ بھل ایں باب وچ ڈھیر سارے سرائیکی ادیبیں تے دانشوریں دے کوائف شامل کرن دی ضرورت ہئی۔

بی بی سی دے رضا علی عابدی دی کتاب "شیر دریا" دی ایں سال چھپ تے سامنے آئی ہے۔ ایں کتاب وچ سندھ دریا دی منہ تیں آباد وستیں تے شہریں دا حال حویلہ وڈے چسولے انداز نال تحریر کیتا گئے۔ اے حال حویلہ ایں توں پہلے بی بی سی دی اُردو نشریات وچ وی پیش تھی چکے۔ کالا باغ توں ڈیرہ غازی خان تائیں دے سرائیکی زبان بولن والے لوکاں نال رضا علی عابدی دیاں ملاقاتاں، انھوں دی مہمان نوازی، انھوں دی تاریخ تے ثقافت بارے دے تاثرات ایں کتاب وچ شامل ہن۔

سبطین گیلانی دی کتاب "ملتان ماضی اور حال کے آئینے میں" "مکمل بکس ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ امتیاز حسین شاہ دی کتاب "تذکرہ اولیائے ملتان" کتب خانہ حاجی نیاز احمد ملتان دی طرفوں چھپی جیندے وچ ۱۶۴ اولیائے کرام دا تذکرہ شامل ہے۔ فرحت ملتانی دی کتاب "اولیائے ملتان" دا چوتھا ایڈیشن ۱۹۹۴ء وچ چھپیا۔ جینکوں ایاز پبلی کیشنز ریلوے بکسٹال ملتان شائع کیتے۔

1995ء

تاریخ تے ثقافت ہر دیہہ دی سنجان ہوندین۔ پاکستان دی تاریخ دے حوالے نال حمید الفت ملغانی (راقم) دی کتاب "دھرتی قائد محمد" ایں سال سامنے آئی جیندے وچ تاریخ

Scanned with CamScanner

دے رہبئے حوالیں دے نال نال "سرائیکی دیب تے تحریک پاکستان" بارے بک باب وی شامل کیتا گئے۔

جاوید احسن خان دی کتاب "سرائیکی ثقافت" دی ۱۹۹۵ء دی سوکھڑی ہے جیندے وچ ایں دیب دے مختلف ثقافتی رنگ نمایاں کیتے گئین۔ ثقافت تے تحقیق، تحریک پاکستان تے ثقافتی محرکات، پاکستان دی قومی ثقافت، سرائیکی دیب دی تاریخ تے جغرافیہ، سرائیکی زبان تے ادب دی ثقافت دے علاوہ لوک ادب بارے تفصیل نال لکھیا گئے۔ جینکوں پڑھن نال پورے دیب دا رہون سہون، رسماں ریتاں تے معاشرتی زندگی دے ڈھیر سارے رویے کھل کے سامنے آویندن جیڑھے ساڈی سنجان ہن۔

محمد اکرم مراثی دی کتاب "گریٹر تھل" دانواں ایڈیشن ایں سال جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں سامنے آئے۔ ملتان دی تاریخ دے حوالے نال سید اولاد علی گیلانی دی جگ مشہور کتاب "مرقع ملتان" دانواں ایڈیشن وی ایں سال چھپے۔ ملتان دی تاریخ بارے عمر کمال خان دی نویں کتاب "ملتان نگاہ دور میں" کوں ایں سال چھپن دا اعزاز ملیے ایں کتاب وچ ملتان دی تاریخ بارے ۱۴۳۷ء توں ۱۵۴۳ء تائیں تاریخی واقعے، ثقافت تے شخصیات دے حوالے موجود ہن۔

1996ء

ہر دیب آپنی تاریخ تے ثقافت نال سنجا تاویندے ایں سنجان دی سنجان کراون کیتے جمشید احمد کنڑ احمانی رسولپوری آپنی کتاب "پاندھی فرداجل" سامنے گھن آئن۔ رسول پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سوتوں ودھ اٹھے شہریں تے قصبیں دی تاریخ تے ثقافت کوں پیش کیتا گئے جنھیں دا بگاڑھا سرائیکی دیب نال جوڑیا ہوئے۔

سرائیکی زبان لوک ادب دے خزانے توں مالا مال ہے۔ اے اوں گھٹ ادب ہولے ہولے لکھت دی صورت وچ سامنے آون نال محفوظ تھیون شروع تھی چکے۔ ابن کلیم دی کتاب "بھلیوٹ" وچ ڈو افسانیں دے علاوہ چار لوک کہانیاں وی شامل ہن۔ "بک ہی ڈنڈن"، "ملکوا پتر فلکو"، "اناراں بادشزادی" تے "تقدیر دا لکھا مندا نئیں" دے عنوانیں نال چھپن والیاں لوک کہانیاں ڈیئیں دے علاوہ ایں وچ وی پسند کیتا ویندین۔

Scanned with CamScanner

لوک ادب وچ ڈھیر ساریاں کہانیاں تے نظماں ایہو جہیاں وی پاتیاں ویندین جیڑھیاں ہال نہ صرف شوق نہ سڈن بلکہ زبانی یاد وی کر گھدن ایہو جہیاں کہانیاں تے نظماں کٹھیاں کر کے سرائیکی زبان دے مہاندرے لکھاری شوکت مغل "الف بے ہا" دے ناں نال کتاب پیش کر ڈتی۔ اے کہانیاں تے نظماں کہیں بک علاقے دی بجائے سرائیکی دیہہ دے مختلف علاقیں وچوں کٹھیاں کر کے شامل کیتیاں گھین۔ ایں کتاب دیں نظمیں کو حروف تہجی دی ترتیب نال شامل کیتا گئے۔ زیادہ تر نظمیں دے عنوان نظم دے پہلے بول توں گھدے گھین۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی اے کتاب جنتھاں ہال ادب وچ سوہنا وادھا ہے اتھاں سرائیکی دے لوک ادب کوں محفوظ کرن دی بھروین کوشش وی ہے۔

ہال ادب تے لوک ادب دے حوالے نال بانو بلوچ دیں مرتب کیتیں گھیں بجھارتیں کوں "بجھ میڈی بجھارت" دے عنوان نال کتابی شکل ڈتی گئی۔ سلیمان برادرز بیرون بوہڑ گیٹ ملتان دی ایں پیشکش وچ تقریباً چھی ویہاں بجھارتاں حروف تہجی دی ترتیب نال پیش کیتیاں گھین تے چھیکوتیں انہیں بجھارتیں دے جواب وکھرے کر کے پیش کیتے گھین۔

1997ء

تاریخ تے ثقافت دے حوالے نال دلشاد کلانچوی دی اہم کتاب "ضلع بہاولپور: تاریخ، ثقافت تے ادب" دے شائع تھیون دا پتہ لگے۔ اے کتاب پنجابی ادبی بورڈ لاہور دی اوں سلسلے دی کتاب ہے جیندے تحت بورڈ پنجاب دے ہر ضلع دی تاریخ تے ثقافت بارے کتاباں چھپوان شروع کیتیاں ہوئن۔

تاریخ تے تحریک بک ڈو جھے دے لازم تے ملزوم ہن۔ قومی آزادی دیں تحریکیں دے بارے وچ مظفر خان گمسی دی کتاب "قومی غلامی دے پندھ" ایں سال سامنے آئی۔ ایں کتاب دے اہم موضوعیں وچوں فرعونیں دے خلاف بنی اسرائیل دے پیغمبریں دی تحریک، سندھ دی وادی دا عروج تے زوال، ریاستی نظام نال پیدا تھیون والی محکومی دے خلاف تحریکاں، الہامی آسمانی نال بین الاقوامی تعلقات بارے احکام تے تربیت دا انقلابی تے مزاحمتی کردار وی شامل ہے۔

ثقافت دو دیہہ بھنواؤں تاں ایندا اک انداز ملک اقبال حسن بھیلا دی کتاب "سمھ" وچ ڈسدے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دیہہ دے جرگہ دے نظام دی وضاحت کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

تاریخ دے موضوع تیں رفیق احمد عاطر دی کتاب "تاریخ شجاع آباد" ایں سال شائع تھئی۔ ایندے وچ شجاع آباد دی تاریخی حیثیت دے نال نال ادبی تے ثقافتی حوالیں دی وضاحت دی پاتی ویندی ہے۔

جام فیاض مہلانہ دی کتاب "ڈکھ سمندر دل دریا" تاریخ دے حوالے دی اک سچی داستان ہے ایندے وچ ضلع رحیم یار خان دی وستی "مڈھ اسماعیل" دے سندھ دریا دی چھل وچ ڈبن ونجن دا پرتی حال حویلہ شامل ہے۔ روہی پبلشرز کراچی توں شائع تھیون والی اے کتاب جتھاں سرائیکی دیسیب نال تھیون والی بے نرواری دا ایندہ اجاگر ثبوت ہے اتھاں ایں کتاب وچ پیش کیتا گیا آپ بیتی دا انداز دی من کوں موہ گھندے۔

ابن حنیف دی کتاب "سات دریاؤں کی سرزمین" کوں ایں سال نویں ایڈیشن دے طور تیں گلشن ہاؤس لاہور توں شائع کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ سندھ وادی دی تاریخ تے ثقافت دا بھروان مواد پاتا ویندے۔

سرائیکی لوک ادب دوویدہ سنوائی ونجے تاں ایں موضوع دے متعلق مستشرقین دی ڈھیر سارا کم کیتے جیڑھا ہن من تحریریں وچ یا انگریزی وچ شائع تھیندا رہ گیا۔ ایں کم کوں سرائیکی وچ پیش کرن ویلھے دی اہم ضرورت ہے۔ ایں ضرورت تے اہمیت دے پیش نظر ایف۔ ڈبلیو سکیمپ دی رومن لکھت کوں سرائیکی زبان دے جانڑے سنجانڑے تے منجھے پرمنجھے لکھاری شوکت مغل "ملتانی کہانیاں" دے ناں نال سرائیکی اکھریں وا چولا پوائے۔ شوکت مغل انہیں کہانیاں کوں سرائیکی روپ ڈیون دے علاوہ ہر کہانی دے حواشی وی لکھین۔ حواشی دے حوالے نال پیش کیتا گیا تحقیقی کم زبردست محنت تے کوشش نال پیش کیتا گئے۔ نیوک پبلی کیشنز، ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ بہاول خان دیاں کہانیاں، نواب مظفر خاں دیاں کہانیاں، دیوان ساون مل دیاں کہانیاں، رلیاں ملیاں کہانیاں، پنڈاریاں دی کہانیاں، کجھ بیاں کہانیاں، ملتانی گیت، فرہنگ تے کتابیات شامل ہن۔

1998ء

ڈیرہ غازی خان دے لکھاری ہاشم شیر خان دی کتاب "ڈیرہ غازی خان کے تہذیبی خدوخال" وچ ڈیرہ غازی خان دی قدیم تاریخ توں ہٹ کر ایں جدید دور دے تقاضیں دے

Scanned with CamScanner

سابقی موجودہ شہر دا بھروا ں تعارف پیش کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ جتھاں تاریخ تے ثقافت کوں واضح کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ اتھاں ادبی حوالے دی خاص طور تیں شامل ہن اتے انھیں ادبی حوالیں وچ سرائیکی ادب کوں وی نمائندگی ڈتی گئی ہے۔

"ملتان اور سلسلہ سہروردیہ" دے ناں نال ڈاکٹر محمد نعیس ابتسام دی کتاب الفیصل لاہور توں چھپ کے سامنے آئی ہے۔ ترائے سوتوں ودھ صفحیں دی اے کتاب ڈاکٹر سہیل اقبال دی ترتیب وتدوین نال چھاپی گئی۔ جہڑی ملتان تے ایندے نیڑے تیڑے، کھڈیے ہوئے سلسلہ سہروردیہ بارے آپݨے حوالے دی وکھری کتاب ہے۔

1999ء

جمشید احمد کنتر احمدانی رسول پوری آپݨے قبیلے دی تاریخ کوں "تاریخ احمدانی" (240۔ص) دے ناں نال کتابی شکل ڈتی ہے۔ بزم کنتر رسولپور توں شائع تھیوݨ والی اے کتاب کہیں قبیلے بارے سرائیکی زبان وچ لکھی ونجݨ والی پہلی کتاب ہے۔

ملتان دی تاریخ دے حوالے نال ایں سال ترائے کتاباں سامنے آئن۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ملک منیر احمد بھٹہ دی کتاب "ملتان تہذیب وثقافت کے آئینے میں" (244۔ص) وچ مقامات، عوامی ثقافت، عقائد تے شخصیات کوں موضوع بݨایا گئے۔

ڈوجھی کتاب عاشق محمد خان درانی دا تھیا ہویا "تذکرۃ الملوک" دا ترجمہ "تاریخ افغانستان" وچ وی ملتان دی تاریخ دا تذکرہ سب توں زیادہ ہے۔

ملتان دے بارے 1849ء وچ چھپݨ والی انگریز سرجن John Jonea Cole دی کتاب Sketch of the A Siege of Mooltan (89۔ص) کوں سنگ میل لاہور توں ایں سال ہک واری ول چھاپ ڈتا گئے۔

ڈیرہ غازی خان دے حوالے نال رضا اسلامک سنٹر ڈیرہ غازی خان دی طرفوں پروفیسر ڈاکٹر مجید اللہ قادری دی کتاب "امام احمد رضا اور علماء ڈیرہ غازی خان" (96۔ص) دی اشاعت دا پتہ لگے۔

سلیمان اکیڈمی ڈیرہ غازی خان دی پیشکش دے طور تیں سردار محمد سعد اللہ خان کھرل دی کتاب "تاریخ کھرل" (256۔ص) چھپ کے سامنے آئی ہے۔ جیندے وچ دمان تے

Scanned with CamScanner

بلوچستان وچ آباد قبیلے بارے تحقیقی مواد موجود ہے۔

پاکستان دی قدیمی تاریخی آبادی اوچ شریف دے بارے وچ 1934ء دے بعض انھیں ڈٹھے واقعے تے کنیں پہلے تذکرے سید شریف احمد شرافت نوشاہی (1907-83ء) دی لکھت "سفرنامہ اوچ" توں واضح تھیندن۔ اردو اکیڈمی بہاول پور دی طرفوں بگول پھول کر کے ایں قدیمی سفرنامے دی اشاعت ہوں اہمیت رکھیندی ہے۔ اے سفرنامہ سید شریف احمد شرافت نوشاہی 1934ء وچ اوچ شریف چلہ کٹن دے دوران لکھیا ہا۔ تہوں اے سفرنامہ ڈائری دی شکل وچ ہے تے ایں دیہہ بارے قدیمی تے اہم معلومات دے در کھولیندے۔

ایں سال شوکت مغل دی کتاب "ساڈا ترکہ" (144۔ص) چھپ کے سامنے آئی۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ لوک ادب دیاں کئی وکھیاں کٹھیاں کر کے محفوظ کر ڈتیاں گئین۔ جنھیں وچ بجھارتاں، لوک دعاواں، پلوتے، جھنوکاں، تے آئے ڈینہ ورتیے ونجن والے کئی لفظ تے انھیں دے ورتارے شامل کیتے گئین۔

سجاد حیدر پرویز "قصہ قصولی" (80۔ص) دے عنوان نال ہک درجن قصیں کوں کتابی شکل وچ پیش کر ڈتے۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ اٹھے قصے شامل ہن جیڑے سرائیکی دیہہ وچ مدتیں توں محفوظ ہوون دے باوجود نویں دور دے نویں تقاضیں دی وجہ توں ہولے ہولے اوڈھر تھیندے ویندے ہن۔

2000ء

"تاریخ ملتان" (602۔ص) دے ناں نال منشی عبدالرحمٰن خان دی کتاب عالمی ادارہ اشاعت علوم اسلامیہ چھلیک ملتان توں شائع تھئی۔ اے کتاب منشی عبدالرحمٰن خان دیں ایں توں پہلے شائع تھیون والیں کتابیں "آئینہ ملتان" تے "ملتان ذیشان" دا اضافہ شدہ ایڈیشن ہے۔ ایندے وچ بادشاہیں تے حکمرانیں دیں داستانیں دے نال نال فن، ثقافت، زبان تے ادب دی بھرپور عکاسی کیتی گئی ہے۔ کتاب وچ پاتیاں ونجن والیاں قیمتی تصویراں تے قدیم نقشے ایندی اہمیت کوں چاوی ڈھیر کر ڈیندین۔ کوشش کیتی گئی ہے جو ایں کتاب وچ ملتان دی قدیمی تاریخ دے نال نال موجودہ دور تک دے احوال کوں شامل کر ڈتا ونجے۔ ہر باب وچ ضروری اضافے کر کے کتاب دی قدر ڈوڑی کر ڈتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

اوچ شریف دی تاریخ دے حوالے نال چھپ کے سامنے آون والی زبیر شفیع غوری دی کتاب "اوچ شریف: تاریخ، ثقافت، آثار قدامت و عظمت" دے ناں نال سامنے آئی۔ آزاد انٹر پرائزز لاہور توں شائع تھیون والی ایں کتاب (248۔ص) وچ اوچ دا محل وقوع، ناں دی وجہ، سیاسی تاریخ، اوچ دے صوفیاء کرام، برصغیر تیں بزرگیں دے اثرات، بزرگان اوچ دے ملفوظات، قوم تے قبائل، مذہب تے مسلک، زبان، فن تعمیر، کتبے تے ڈھیر ساریاں تصویراں دی شامل کیتیاں گھین۔

ملتان تے اوچ دے علاوہ چولستان دے حوالے نال مظہر عارف دی لکھت "Cholistan: Shifting Sands" (32۔ص) کوں کتابی شکل وچ شائع کیتا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں لکھت وچ چولستان دے تذکرے دے نال نال چولستان دے علاقے دیاں من بھاوڑیاں تصویراں دی شامل کر ڈتیاں گھین۔

ڈاکٹر کریم بخش خان چنگوانی دا سفرنامہ "بلتستان سے چولستان تک" بھانویں جوار دو وچ ہے پر چولستانی حوالے دیاں بھروپاں معلومات ہوون پاروں سرائیکی ادب وچ وی ایندی اہمیت گھٹ کائنی۔ دارالکتاب لاہور توں شائع تھیون والے ایں سفرنامے وچ چولستان وچ چھٹی پیر دا میلہ، برقعہ شہید دا میلہ، اندرون روہی، مختلف چیک پوسٹاں، قلعہ بجنوٹ، قلعہ خان گڑھ، قلعہ ڈیراور تے چھٹی منارا دا کھیں ڈھٹھا حال وڈے چسولے انداز وچ بیان کیتا گئے۔ ایندے علاوہ ایں سفرنامے وچ شامل روہی دیاں رنگین تصویراں کتاب دی اہمیت کوں ہیا وی ودھا ڈیندین۔

دمان دی تاریخی اہمیت وی کہیں توں لکھی کائنی۔ دمان دی نسبت نال غلام قاسم مجاہد بلوچ دی لکھت "اقبال اور عطائی" (44۔ص) بزم اقبال دیرہ غازی خان توں شائع تھی کے سامنے آئی۔ ایندے وچ دیرہ غازی خان دے اک مدرس محمد رمضان عطائی تے علامہ اقبال دے چکار تعلقات کوں بنیاد بنایا گئے۔ ایندے وچ عطائی دیاں علامہ اقبال نال ملاقاتاں تے خط و کتابت دے سلسلے کوں بیان کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ غلام قاسم مجاہد بلوچ دی ایں اہم تحقیق وچ حواشی تے اشاریہ دے علاوہ عطائی دے ناں علامہ اقبال دے خط دی نقل وی ڈے ڈتی گئی ہے۔

دیرہ غازی خان دے قصبہ ملکہ احمدانی دے متعلق اکرم قریشی دی لکھت "مانے دا ماضی۔ جلد اول" (16۔ص) بزم اکرم ملکہ احمدانی دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ایندے وچ 1490 ہجری توں 1947ء دی تاریخ پیش کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

2001ء

ریاست بہاولپور بارے 1904ء وچ شائع تھیوݨ والی ملک محمد دین دی انگریزی تحقیقی تے تاریخی کتاب بعنوان "Gazetier of the Bahalpur State with map"(392۔ص) سنگ میل پبلشرز لاہور دی اشاعت دے طور تیں ہک واری سامنے آ گئی ہے۔

تاریخ تے ثقافت دے حوالے نال سرائیکی دیسیب وچ ملتان تے اُچ شریف دی اہمیت کہیں توں لکھی کائنی۔ گزریے کئی سالیں توں تاریخ دے لکھاری ملتان تے اوچ کوں خصوصی توجہ ڈیندے پئین۔ 2001ء دے اشاعتی اندراج نال چھپݨ والی توید شہزاد دی پنجابی کتاب ''ضلع ملتان: تاریخ وثقافت تے ادب'' پنجابی ادبی بورڈ لاہور دی انجھی کتاب ہے جیہڑی پنجاب دے ہر ضلع بارے لکھی ونجݨ والیں کتابیں دی ہک کڑی ہے۔ جیندے وچ تاریخ کوں پانڈ ڈیوݨ دے نال نال ادب تے ادیب دا بگاڑھا ملتان نال ڈساوݨ دی بھرویں کوشش وی شامل ہے۔

2002ء

جان ڈبلیو ایم ڈی دی انگریزی کتاب "Mooltan:During and after the Siege" دا اُردو ترجمہ زبیر شفیع غوری ''مولتان: دوران محاصرہ اور مابعد'' (176۔ص) دے عنوان نال پیش کیتا۔ بیکن بکس ملتان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں وڈے سوہݨپ نال چھاپیا گئے جیندے وچ اردو ترجمے دے نال نال انگریزی متن وی شامل ہے۔

ملتان دے حوالے نال چھپݨ والی ترجمی کتاب نذیر احمد چوہدری دی "multan: Glimpses"(144۔ص) سامنے آئی۔ سنگِ میل لاہور دی پیشکش دے طور تیں آوݨ والی ایں کتاب وچ ملتان دیاں نادر تصویراں دی شامل کیتیاں گھین۔

علامہ دین محمد عباسی دی کتاب ''جدید تاریخ اوچ شریف'' (400۔ص) ایں سال شائع تھئی۔ ادارہ معارف الاولیاء اوچ شریف دی اشاعت دے طور تیں چھپݨ والی ایں کتاب وچ کوشش کیتی گئی ہے جو اوچ شریف دی قدامت دے نال نال لہو کے دور دی اہمیت کوں وی واضح کیتا ونج سگے۔

Scanned with CamScanner

تاریخ دے تحقیقی سلسلے وچ پرنس خدا بخش ناصر دی کتاب "انسائیکلوپیڈیا آف لیہ" (607۔ص) آرٹ لینڈ چوک اعظم ضلع لیہ توں شائع تھیوئی والی ایں کتاب وچ تاریخ، سیاست تے ثقافت دے نال نال ادب بارے وی توجہ ڈتی گئی ہے۔ وڈے سوہنے ٹائپ نال شائع تھیوئی والی ایں کتاب وچ ضلع لیہ دیں معلومات دے خزانے دے نال نال کئی نایاب تصویراں وی پیش کیتیاں گئین۔

تاریخ تے ثقافت دے بارے وچ خالد پرویز ملک دی کتاب "پنجاب اور اہلِ پنجاب" (368۔ص) علم و عرفان پبلشرز لاہور توں شائع تھئی۔ ایندے وچ پنجاب دی تاریخ، اہم شہریں تے قصبیں دے تعارف اتے ثقافت دے حوالے نال جتھاں سرائیکی وسیب دا تذکرہ شامل ہے اُتھاں "چولستان قدیم تہذیب کا امین" دے عنوان نال انج باب وی روہی دی تاریخ تے ثقافت کوں نشابر کریندے۔

الفیصل ناشران لاہور توں شائع تھیوئی والی میاں محمد صلاح الدین اویسی دی کتاب "حضرت خواجہ محکم الدین سیرانی" (424۔ص) دی اہمیت توں انکار نئیں کیتا ونج سگدا۔ کیوں جو حضرت خواجہ محکم الدین سیرانی سرائیکی وسیب تے سرائیکی ادب نال گاڈھا رکھن والیں اُنھیں ہستیں وچ شامل ہن جنھیں دے ناں انگلیں تیں گنڑیے ونج سگدن۔

درازی پبلیکیشنز درازہ شریف ضلع خیر پور توں ڈاکٹر نجی مقبول محمد فاروقی دی کتاب "Study of Mysticism in Drazi School of Suufi Thought:" (224۔ص) وچ سرائیکی شاعر حضرت بچل سرمست دا مفصل تذکرہ وی شامل ہے۔

2003ء

2003ء کوں فاطمہ جناح دے سال دے طور تیں منایا گیا۔ ایں حوالے نال ملتان نال گاڈھا رکھن والے لکھاری آصف جاہ جعفری دیاں مختلف زبانیں وچ لکھیاں ہویاں کتاباں فاطمہ جناح نال عقیدت کوں ظاہر کریندین۔ جتھاں انھیں زبانیں وچ آصف جاہ جعفری دیاں کتاباں فاطمہ جناح دی شخصیت بارے چھپ کے سامنے آیاں اُتھاں سرائیکی وچ لکھی ہوئی کتاب "قوم دی ماء" وی سوہنی دھرتی پبلشرز ملتان دی پیشکش دے طور تیں چھپ کے سامنے آئی۔

Scanned with CamScanner

ظہور احمد دھریجہ دی لکھت "سرائیکی وسیب" سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپݨ والیں اہم کتابیں وچ شمار تھیندی ہے۔ ایں کتاب وچ شامل پنجاہ توں وادھو مضمونیں کوں تحقیق، شخصیات، تنقید تے ثقافت دے عنوانیں نال ونڈ ڈتا گئے۔ تحقیق دے باب وچ سرائیکی زبان، ادب، تہذیب تے ثقافت دی چول چولی گئی ہے تے نال نال ملتان، چولستان، اوچ شریف، خان پور تے ڈیرہ اسماعیل خان تائیں دے وسیب بارے تفصیلی اظہار کیتا گئے۔ شخصیات دے سلسلے وچ حضرت بہاء الدین زکریا، مظفر خان شہید، خواجہ غلام فرید تے مولوی لطف علی کوں خصوصی اہمیت ڈتی گئی۔ تنقید دے شعبے وچ سرائیکی وسیب نال گانڈھار کھݨ والیں دی وفاق نال محبت تے جڑت، وطن کیتے قربانیاں اتے مقامی جاگیرداریں توں شکوے شکایتاں دا اظہار ملدے۔ جے تک ثقافت دے باب دا تعلق ہے تاں ایں حصے وچ سرائیکی وسیب دی ثقافت دا بھرواں رنگ بھریا گئے جیندے وچ معاشرتی تے مذہبی رسماں، روایتی کھیڈاں، اتھوں دے وݨ، پوٹے فصلاں تے رہوݨ سہوݨ دے انداز کوں خصوصی اہمیت ڈتی گئی ہے۔

"سرائیکی وسیب" دے عنوان نال ای کراچی توں بک ٹئی کتاب وی 2003ء وچ چھپ کے سامݨے آئی۔ سرائیکی ادبی سنگت پاکستان دی اشاعت دے طور تیں ملک سعید احمد دی لکھت ایں وسیب دی تاریخ دے کئی پرت کھول کے سامݨے گھن آندی ہے۔ ملک سعید احمد "سرائیکی وسیب" وچ سکندر کنوں رنجیت سنگھ تائیں تاریخ دا پندھ کرݨ کیتے کئی تاریخی کتاباں دی پٹ پھلور کیتی ہوسی۔

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان وچ قائم سرائیکی ریسرچ سنٹر دی پیشکش دے طور تیں کئی کتاباں چھپ چکین۔ ایں سال مہاندرے مورخ ابن حنیف دی کتاب "جنوبی پنجاب کے آثار قدیمہ" دی ایں ادارے دے اشاعتی سلسلے دی بک اہم کڑی ہے۔ جیندے وچ پنج قدیم ترین دور سامݨے گھݨ آوݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ سرائیکی وسیب دے پرانے آثار واضح کرݨ دے حوالے نال رنگین تصویراں وی ایں کتاب دا حصہ بݨایاں گھین۔

درثمین نقوی دی کتاب "چولستان: تاریخ کے آئینے میں" سوہنی دھرتی پبلشرز ملتان توں چھپی۔ جیندے وچ بہاول پور تے چولستان دی تاریخ پیش کرݨ دے نال نال خواجہ غلام فرید تے روہی دا حوالہ خاص طور تیں شامل ہے۔

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر لیاقت علی نیازی دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب "تاریخ میانوالی: تاریخ وتہذیب" سی میل پبلی کیشنز لاہور توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے مختلف لکھاریں دے چوٹویں مضمون شامل کیتے گھین۔ تاریخی حوالیں نال لکھیے گئے ہے مضمونیں دے علاوہ سید نصیر شاہ دی تحریر "تحریک پاکستان میں میانوالی کا کردار" پروفیسر محمد اسلم احسن دا مضمون "میانوالی کی زبان اور معاشرت" تے پروفیسر محمد فیروز شاہ دا تجزیہ، "دبستان میانوالی" سرائیکی زبان، ادب تے ثقافت دی نمائندگی کریندن۔

2004ء

ڈاکٹر ایاز احمد سہروردی دی کتاب "سرائیکی وطیرے" (380۔ص) کوں ڈو حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے حصے وچ سرائیکی ادب، زبان تے چونویں شخصیات دا تذکرہ اردو وچ کیتا گئے تے ڈوجھے حصے وچ سرائیکی ثقافت دے مختلف انگ سرائیکی وچ پیش کیتے گھین۔ سرائیکی لوک ادب وچ شاہ سہلل، یوسف زلیخا، سسی پنوں، مومل میندھرا، روہی دا راجہ فرید خواجہ، بانمن سچار، مراد شاہ، کنور بھگت سے موئی لکھ پال دے ذکر دے نال اجو کے لکھاریں وچوں سجاد حیدر پرویز تے پیر انیس شاہ جیلانی دے تعارف وچ شامل کیتے گھین۔

ڈاکٹر ایاز دی تحریر دا نمونہ انھاں دی لکھت "بانمن سچار" وچ ڈیہدے ہائیں۔ ایں "لکھت" دا منڈھ بدھدے ہوئے لکھدن:

> "پرانے زمانے دی گال اے جنکوں لکھ بھگ اٹھ سو سال گزریے ہوسن۔ ہک زمین دے ٹکڑے دیرے غازی خان دا کھرا سچا تے وڈے جلال دا مالک بادشاہ ہائی۔ جیندا ناں غازی خاں ہا۔ اوندی کچہری وچ ڈھیرے سارے وزیر، مشیر ہن پر غازی خاں کوں سبھناں کنوں پیارا وزیر بانمن خاں کورائی لگدا ہا۔ بانمن خان دی سچائی، دلاوری، جاں نثاری دی اودھاک پئی جو اوکوں بادشاہ خود تے ساری خلقت بانمن سچار آہدی ہائی۔"

جمشید احمد کمتر احمدانی بلوچ دی لکھتی ہوئی کتاب "وطن آباد قومیں ذاتیں" (320۔ص) رسول پور راجن پور توں شائع تھئی۔ جیندے وچ دیہ دیں ذاتیں برادریں دے بارے وچ تفصیلی تذکرہ کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

2005ء

تحقیقی ضرورت پاروں قائم تھیون والے سرائیکی ریسرچ سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں شروع تھیون والے ملتان دے حوالے دے تحقیقی کم کوں اگونہار کریندیں ہوئی 2005ء وچ جاری رکھیا گیا۔ ایں دوران سامنے آون والیں کتابیں وچ مخدوم سید روشن شاہ محمد یوسف سابع دی فارسی کتاب دا اردو ترجمہ ڈاکٹر محمد بشیر انور ابوہری "تذکرۃ الملتان" (144۔ص) دے عنوان نال کیتا۔ جیندے وچ ملتان دے ناں، وجہ تسمہ، سلاطین دہلی دے بارے احوال، اندرون تے بیرون شہر وچ قدیم تے جدید خاندانیں دا تذکرہ نویکلے انداز نال کیتا گئے۔

ملتان دی تاریخ تے ثقافت دے حوالے نال ملک محمد اسلم میتلا دی کتاب "ملتان نامہ" (374۔ص) وی سرائیکی ریسرچ سنٹر دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ ملتان دی تاریخ تے ثقافت کوں واضح کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ڈو جھے موضوعیں دے نال نال خواجہ فرید تے ملتان، ملتانی توں سرائیکی دا پندھ، ملتان وچ مشاعرے، ملتان دے کتب خانے، سرائیکی وسیب دے ہندو شعرا، ملتان تے بہاولپور اتے ملتان تے ڈیرہ غازی خان جھیں موضوع منفرد نوعیت رکھدن۔

سرائیکی ریسرچ سنٹر دی طرفوں اجمل مہار ابن اکبر دی کتاب "ملتان کے قدیم امام باڑے اور مجالس عزا کی روایت" (145۔ص) وچ سندھ دا تعارف، وادیٔ سندھ تے اہل بیت، ملتان دی سندھ توں علیحدگی، امام باڑہ تے مجلس عزا، ملتان وچ علوی تے سادات، سرائیکی کلچر تے ملتانی عزاداری، ملتان سادات گردیز، ملتان دے قدیم امام باڑے تے سورج میانی جھیں موضوع شامل کیتے ہکھین۔

محمد عارف دیاں ڈو کتاباں "ملتان میں موسیقی کی روایت" (180۔ص) تے "ملتان شہر کے ایک منفرد عالم۔۔میاں ممتاز سومرو اور ان کا علمی سرمایہ" (109۔ص) وی سرائیکی ریسرچ سنٹر دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئن۔ پہلی کتاب وچ موسیقی دے مؤرخین، راگ (ملوہا، ملتانی، رام کلی)، ملتانی کافی، ملتان وچ موسیقی دیاں درسگاہیں، ملتان وچ موسیقی دا موجودہ قافلہ، ریڈیو پاکستان ملتان تے ملتان دے موجودہ فنکاریں دے سوانحی خاکے پاتے ویندن۔ ڈوجھی کتاب وچ میاں ممتاز سومرو دی حیاتی دے احوال دے نال نال انھیں دے ذاتی کتب خانے

Scanned with CamScanner

وچ پاتیاں وجن والیاں ڈو ہزارتوں ودھ اردو، سرائیکی تے انگریزی کتاباں دی فہرست مرتب کیتی گئی ہے۔ واضح رہوے جواے کتاباں ممتاز سومرو دے جھوک لیڈا وجن دے بعد سرائیکی ریسرچ سنٹر بہاءالدین زکریا یونیورسٹی ملتان کوں ڈے ڈیتیاں گھن۔

شبیر حسن اختر دی کتاب "ملتان اردو کی جنم بھومی" (80۔ص) بزم ثقافت ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ پروفیسر خالد پرویز دی کتاب "ملتانی دستکاریاں" (96۔ص) دی ملتان دی ہنرمندی دامنہ بولیندا ثبوت ہے۔ مقتدرہ قومی زبان اسلام آباد دے "اخبار اردو" دا "ملتانیات نمبر" وی ایں سال سامنے آئے۔

تاریخ دے حوالے نال جسونت رام ایلہ وادی دی 1952ء وچ اردو وچ چھپن والی کتاب "ہمارا ڈیرہ اسماعیل خان: تصویر آشیانہ" دا فروری 2005ء وچ انگریزی ترجمہ رام نارائن بھاٹیہ "Hamara Dera Ismail Khan: Tasver-e-Ashiana" (204۔ص) کیتا۔ ایندے باوجود جو ایندے پبلشر شری سوبھا رام نیو دہلی توں ایں کتاب کوں سامنے آندا پر ایندے وچ شک نئیں جواے سرائیکی وسیب دی ترجمان ہے۔

رحیم یار خان دی تاریخ تے تہذیب دے حوالے نال محمد عارف جان دی کتاب "مخدوم الملک سے مخدوم احمد محمود تک" لاہور توں چھپ کے آئی۔

سید انیس شاہ جیلانی دی ترتیب تے تہذیب نال سامنے آون والی سید مبارک شاہ جیلانی دی تصنیف "معاصرین مبارک" وی رحیم یار خان دی تاریخ تے ثقافت دی ترجمانی کریندی ہے۔

2006ء

سرائیکی وسیب دی تاریخ، ثقافت تے زبان دا ویورا کرن سانگے محمد اسلم رسولپوری دی لکھت "سرائیکی قومی سوال" (48۔ص) سرائیکی پبلی کیشنز رسول پور توں ایں سال شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی خطے وچ انسانی نسلاں تے زباناں دا ارتقاء، سرائیکی قومیت دا ارتقا، سرائیکی خطے دا مزاج، سرائیکی خطے دی خود مختیارانہ حیثیت، جدید سرائیکی قومی شعور دا ارتقا، سرائیکی قومی سوال تے مستقبل دے امکانات جھیں موضوعات تحقیقی انداز نال پیش کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

سرائیکی وسیب وچ ملتان دی اہمیت چلے ڈینہ وانگوں واضح ہے۔ سرائیکی ریسرچ سنٹر ملتان دی طرفوں تاریخ دے سلسلے دیاں ڈو کتاباں چھپیاں۔ جنھیں وچوں حنیف چوہدری دی کتاب "ملتان کے صحافتی دفینے" (127۔ص) وچ پاکستان ہلٹی تیئں دے اخباریں دے رسالیں دا کھوج لایا گئے۔ جیندے وچ ملتان دے چھاپہ خانے دی تاریخ تے اخباریں تے رسالیں دی تفصیل سن وار تے حروف تہجی دی ترتیب نال لبھ لبھ ڈتی گئی ہے۔ ڈوجھی کتاب "ملتان کی ابتدائی تاریخ" (88۔ص) سید محمد لطیف دی 1891ء دی چھپی ہوئی انگریزی کتاب "Early History of Multan" دا ترجمہ ہے۔ جیندے مترجم ریحان اقبال ہن۔ ملتان دی تاریخ کوں نشابر کرن لئی سرائیکی ریسرچ سنٹر دیاں ڈو ہیں کتاباں خاص اہمیت رکھیندین۔

ملتان دے حوالے نال 2006ء دے چھیکو وچ سامٹے آون والی رضی الدین رضی دی کتاب "رفتگانِ ملتان" (160۔ص) کوں ادبی حوالے دی سنجاپوں کتاب آکھیا ونج سگدے۔ کیوں جو ایں کتاب وچ ملتان دیں انھیں ادبی شخصیتاں دا تذکرہ کیتا گئے جنھیں رضی الدین رضی دی حیاتی وچ موت پیالہ پیتے۔

سید سبطین گیلانی دی کتاب "ملتانیات" (160۔ص) کتاب نگر ملتان توں شائع تھئی۔ ملتان دے حوالے نال لکھی ہوئی ایں کتاب وچ ادب، ثقافت، تہذیب، تصوف تے فریدیات جھیں موضوع وکھرے وکھرے کرکے پیش کیتے، گھین۔

رائے زادہ تیرتھ رام دا کتابچہ "سیر ملتان المعروف بہ ملتان گائیڈ" 1916ء وچ چھپیا۔ ایندے علاوہ خلیق ملتانی دی نظم "تصویر ملتان" دا کتابچہ 1947ء وچ شائع تھیا ہا۔ انھیں ڈوہائیں کتابچیں کوں کٹھا کرکے اک زبردست کتاب "سیر ملتان مع تصویر ملتان" (96۔ص) جاوید اکیڈمی ملتان توں 2006ء وچ چھپی جینکوں ملتان دی تاریخ دے سلسلے دی اہم کڑی آکھیا ونج سگدے۔

محمد رمضان شاہ گیلانی دے اردو سفرنامہ "ملتان سے مانٹریال" (243۔ص) وچ ملتان دی ثقافت کوں محفوظ کریندیں ہوئیں کینیڈا دے شہر مانٹریال تے ملتان دا موازانہ کیتا گئے۔ تے نال نال سفرنامہ دے مختلف موقعیں تے سرائیکی زبان تے سرائیکی وسیب دے حوالے نال کئی مثالاں پیش کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔

Scanned with CamScanner

ڈیرہ غازی خان توں احسان چنگوانی دی سرائیکی کتاب "تاریخ ڈیرہ غازی خان" چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ دمان دی ثقافت دیاں وکھیاں وی جھات کریندیاں نظر آندین۔

ڈیرہ غازی خان دے نیڑے دے بزرگ سخی سرورؒ دے حوال نال زوار نیاز حسین سروری دی کتاب "آثار سخی سرور" دے چھپن دی اطلاع ملی۔ محمد صلاح الدین اویسی دی کتاب "بزرگانِ بہاولپور" (328۔ص) الفیصل لاہور توں چھپی جیندے وچ خواجہ طاہر محمود کوریجہ تے ڈاکٹر طاہر تونسوی دے تاثرات وی شامل ہن۔ تھل نال پگاندھار کھنڈ والے مہر نور محمد تھند دی کتاب "اولیائے بھکر" (158۔ص) لوک پنجاب پبلشرز لیہ توں شائع تھئی۔ جیندے وچ ستر دے نیڑے اولیاء کرام دا تذکرہ کیتا گئے۔ اولیاء کرام تے انھاں دے مزاراں دیاں تصویراں وی کتاب دا حصہ ہن۔

2007ء

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی کتاب "ملتانی: ملتان کی تاریخ و ثقافت" (۳۸۴۔ص) لوک ورثہ اسلام آباد دی اشاعت دے حوالے نال الفیصل ناشران، لاہور توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ ملتان، مظفر گڑھ تے ڈیرہ غازی خان دے ویہے وچ پائے ونجن والے رسم و رواج کوں شامل کرن دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔

ظفر لاشاری دی "گول پھول" تے ترجمے دے حوالے نال سامنے آون والی کتاب "سرائیکی لوک سہرے" (۲۶۰۔ص) دی لوک ورثہ اسلام آباد دی اشاعت دے سلسلے دی اک کڑی ہے جیندکوں الفیصل ناشران لاہور توں چھاپ کے سامنے آندا کیا۔ ایں کتاب وچ سرائیکی ویہبدیں رسمیں دے حوالے نال اٹھ اٹھ گیت تے سہرے پیش کیتے گھین۔ ہر گیت دے نال نثری ترجمہ تے سُر دا حوالہ وی موجود ہے۔

ڈاکٹر روبینہ ترین دی تحقیق تے تدوین دے حوالے نال سامنے آون والی کتاب "شمس سبزواری: سوانح حیات اور تاریخی پس منظر" (۲۰۰ص) شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ شبیر حسن اختر (مرحوم) ایں تحقیق دے معاون ہن۔ ایں کتاب وچ ملتان تے سندھ وچ اسماعیلیں دا سیاسی عروج زوال، شاہ شمس دی پیدائش تے حیاتی،

Scanned with CamScanner

شعری حوالہ تے منتخب کلام شامل ہن۔

شبانہ نذر (استاد شعبہ عربی اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور) دی تحقیق تے تدوین دے حوالے نال سامنے آون والی کتاب "ملتان: عرب مورخین کی نظر میں" (۱۶۸۔ص) تاریخ دے حوالے دی اہم کتاب ہے جیہنکوں شعبہ سرائیکی بہاءالدین زکریا یونیورسٹی ملتان شائع کیتے۔

محمد فاروق انصاری دی کتاب "میرے زمانے کا ملتان" (۳۰۲۔ص) بزم ثقافت ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی جیندے وچ ملتان شہر دی تاریخ تے ثقافت دا بھرواں تذکرہ موجود ہے۔

سید عارف معین بلے دی ترتیب ڈتی کتاب "روہی کے خدوخال" (۴۳۰۔ص) ایکشن ایڈ انٹرنیشنل رحیم یار خان توں شائع تھئی۔ جیندے وچ روہی دی مناسبت نال مختلف لکھاریں دیاں لکھتاں شامل ہن، انھیں وچ فخرالدین بلے، ڈاکٹر انوار احمد، ڈاکٹر نصراللہ خان ناصر، ڈاکٹر شاہد حسین رضوی، شاکر حسین شاکر، مجاہد جتوئی، مختار عزمی، رحیم طلب تے حمید الفت ملغانی دے ناں خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔

حکیم محمد الیاس قیصر دی کتاب "روہی کی جڑی بوٹیاں" (۳۸۴۔ص) سرائیکی قصر ادب خیرپور ٹامیوالی توں شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ روہی دی جڑی بوٹیاں دے علاوہ روہی دی تاریخ، تاریخی قلعے، شہریں دا تذکرہ، عقیدے تے رسماں، لوک گیت، ہاکڑہ دریا تے لال سونہارا نیشنل پارک دے حوالے دیاں معلومات وی پاتیاں ویندین۔

چولستان دے لوکاں دی حیاتی دا نچوڑ پیش کرن والی عمران اقبال دی لکھت کوں عامر حفیظ ملک "ان سرچ آف وزڈم" دے عنوان نال انگریزی روپ اچ پیش کیتے۔

احمد غزالی دی معروف کتاب "چولستان" (۴۰۸۔ص) دا نواں ایڈیشن ۲۰۰۷ء وچ سامنے آئے۔ ایں کتاب وچ چولستان دی تاریخ تے ثقافت دے بارے بھرویاں تے اہم معلومات پاتیاں ویندین۔ الفیصل ناشران لاہور توں شائع تھیون والی ایں کتاب دے جھیکو وچ چولستانی سلسلے دیاں ڈھیر ساریاں تصویراں وی شامل ہن۔

آواز فاؤنڈیشن پاکستان دی تجزیاتی رپورٹ "پنجاب علاقہ غیر" (۱۲۲۔ص) آواز فاؤنڈیشن ملتان توں چھاپی گئی۔ جیندے وچ ضلع ڈیرہ غازی خان تے ضلع راجن پور دے قبائلی

Scanned with CamScanner

ملاقیاں دی ثقافت کوں سامنے آندا گئے۔ ایں کتاب وچ ایں دیسے دے اٹھ مشہور تمن (تمن لغاری، تمن کھوسہ، تمن بزدار، تمن لنڈ، تمن گورچانی، تمن دریشک، تمن مزاری) بارے وی ڈھیر ساریاں معلومات شامل ہن۔

غلام علی بھکانی دی کتاب "مرقع ڈیرہ غازی خان" (۴۳۶۔ص) ڈو جھمی جلد دے طور تیں چھپ کے سامنے آئی ہے۔ ایں کتاب دی پہلی جلد ہوں پہلے چھپ چکی ہے۔ ڈیرہ غازی خان دی تاریخ دے حوالے نال چھپن والی اے ڈو جھمی جلد زکریا پبلشرز لاہور دی پیشکش ہے۔ ج بندے وچ ڈیرہ غازی خان دی تاریخ کو سکھ شاہی دورتوں گھن کے اجو کے دور تئیں شامل کیتا گئے، ایں کتاب دا انتساب نواب محمد اکبر خان بگٹی دے ناں کیتا گئے۔

دیرہ اسماعیل خان دی تاریخ دے سلسلے وچ سید حفیظ اللہ خان دی کتاب "اپنا ڈیرہ اسماعیل خان: تاریخ کے آئینے میں" (۳۵۶۔ص) نیو خاور کتاب مرکز، ڈیرہ اسماعیل خان توں چھپی ہے۔ جیندے وچ تاریخ دے علاوہ ایں دیسے دی ثقافت بارے وی بھرواں مواد پاتا ویندے۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان دی کتاب "سرائیکی ثقافت دے رنگ" (۲۰۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ ثقافت دی تعریف، خصوصیات، قسماں، تاریخ تے سرائیکی ثقافت دے پس منظر دے علاوہ سرائیکی دیسیب وچ پاتیاں وجھن والیاں رسماں ریتاں کوں نشابر کیتا گئے۔

ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو دی کتاب "صوفیانہ موسیقی" (۶۰۔ص) بزم ثقافت ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دی صوفیانہ شاعری دا موسیقی نال گانڈھا واضح کرن دی شعوری کوشش شامل ہے۔

ڈاکٹر عبدالجبار جونیجو دی کتاب "بابا بلھے شاہ" (۹۸۔ص) دی ایں سلسلے دی ہک کڑی آکھی ونج سگدی ہے۔ اے کتاب وی بزم ثقافت چھاپی ہے۔

شاکر حسین شاکر دی کتاب "حضرت شاہ یوسف گردیز و حضرت شاہ شمس سبزواری" (۲۹۲۔ص) کتاب گھر ملتان توں شائع تھئی۔ جیندے وچ ملتان نال گانڈھار کھن والے ڈو صوفی حضرت شاہ یوسف گردیز تے حضرت شاہ شمس سبزواری دی حیاتی تے فکر کوں موضوع بنایا

Scanned with CamScanner

گئے جینکوں ملتان دی تاریخ دا اہم باب آکھیا ونج سگدے۔

طارق نواز تے علی نواز دی لکھی کتاب ''مشاہیر وہاڑی'' (۳۱۶۔ص) شرجیل پبلی کیشنز میلسی توں شائع تھئی۔ آغاز وچ وہاڑی دی مختصر تاریخ دے بعد ضلع دی سیاسی، سماجی، مذہبی تے ادبی ہستیاں دا تعارف ہوں سوہٹپ نال ٹھہایا گئے۔ ایں کتاب دا انتساب ایں گالھوں وکھرا ہے جو اینکوں کہے ناں دیاں ترائے شخصیتاں ممتاز خان دولتانہ، ممتاز خان کھچی تے ممتاز خان بھامہ دے ناویں کیتا گئے۔

2008ء

احسان احمد چنگوانی دی لکھت ''تاریخ ڈیرہ غازی خان۔ حصہ دوم'' (۱۲۶۔ص) کوں ''اوتا'' ڈیرہ غازی خان دے اہم سلسلے دے طور تیں دسمبر ۲۰۰۸ء وچ چھاپیا گیا۔

ملک خیر محمد بدھ دی کتاب ''جدید تاریخ مظفر گڑھ'' (۲۰۸۔ص) بک پوائنٹ ملتان توں چھپن دا پتہ لگا۔ جیندے وچ ۱۹۰۵ء توں ۲۰۰۵ء دی تاریخ دا جائزہ گھدا گئے۔

ناصر ملک دی تحریر کیتی کتاب ''لیہ دی تاریخ'' (۶۲۲۔ص) لہراں ادبی بورڈ لاہور توں شائع تھئی۔ پنجابی زبان اچ لکھی ونجن والی ایں کتاب توں پہلے اینکوں اردو وچ وی شائع کیتا ونج چکے۔ ناصر ملک دی کتاب وچ لیہ دا تعارف، لیہ دی تاریخ، شہر، اولیائے کرام، رسم ورواج تے ادبی سلسلے کوں موضوع بناون دی کوشش شامل ہے۔ ایں کتاب وچ لسانی حوالے دیاں کجھ گالھیں تحقیق طلب وی ہن۔ کیوں جو اردو وچ لکھی ونجن والی پرنس خدا بخش ناصر دی کتاب وچ اے گالھیں ایں انداز نال کائنی۔ جیویں ایں کتاب دے صفحہ نمبر ۳۹۱ دے چوں اقتباس:

> ''☆ بک بھتا اندازے دے مطابق ضلع لیہ دی آبادی دا ۴۰ فیصد حصہ سرائیکی بولن آلیاں اتے مشتمل اے۔ ☆ ایس ایلے پنجابیاں دی ضلع لیہ وچ کیے دی لحاظ نال سرائیکیاں نالوں تعداد گھٹ نہیں اے۔ ☆ سرائیکیاں دے اکثر خاندان زلویں دیلویں بولی لدے نہیں۔ ☆ کجھ شاعراں تے ادیباں نے سرائیکی وچ بہوں چنگا کم کیتا اے پر اینہاں دی اکثریت رن دے حصے وچ پئی ہوئی اے۔ ☆ سیا نوالی تے اوس دے آسیوں پاسوں آون آلیاں دی بولی پنجابی اے

جام اظہر مراد دی لکھی ہوئی کتاب ''ضلع رحیم یار خان کی علمی ادبی شخصیات'' دے

چھپن دی ونت ملی ہے جیندے وچ پنجاہ توں ودھ علمی ادبی شخصیات دا تذکرہ موجود ہے۔

امین اللہ خان گنڈہ پوردی کتاب "تاریخ سرزمین گومل" (۴۸۰۔ص) نیشنل بک فاؤنڈیشن اسلام آباد توں چھپی۔ جیندے وچ وادی گومل، دامان ڈیرہ اسماعیل خان تے وزیرستان دی تاریخ، ثقافت تے کلچر کوں محفوظ کیتا گئے ایں کتاب وچ ۱۹۷۷ء دے ووٹیں تھیں دی تاریخ لکھی گئی ہے۔

سید طارق مسعود شاہ کاظمی دی مرتب کیتی کتاب "سرزمین اولیاء میانوالی" (۴۲۸۔ص) مئی ۲۰۰۸ء وچ مکتبہ سیدی قطب مدینہ میانوالی توں چھاپی گئی۔ جیندے وچ سو توں ودھ اولیاء کرام دا تذکرہ موجود ہے۔ میانوالی وچ صحابہ کرامؓ دے مزاراں دے علاوہ نوں گزے، ویہہ گزے تے چالھی گزے مزاراں بارے لکھتاں وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

ڈاکٹر محمد حسین آزاد دا پی ایچ ڈی دا مقالہ "تاریخ مشائخ قادریہ رزاقیہ" (۴۵۰۔ص) بیکن بکس لاہور توں شائع تھئی۔ جیندے وچ سرائیکی وسیب دے مشائخ دا تذکرہ وی خاصی اہمیت رکھیندے۔

سرائیکی لوک ادب دے حوالے نال عصمت اللہ شاہ دی مرتب کیتی کتاب "سوجھل قصے" (۱۹۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ جیندے وچ درجناں قصے شامل ہن۔ اے لوک قصے روزنامہ "خبریں" دے "وسیب رنگ" ایڈیشن وچ سلسلہ وار چھپدے رہ ہگین۔ انھیں قصیں وچ درتی زبان سادہ تے سوکھی سمجھ آوݨ والی ہے۔ ہک قصہ "ہک چُپ تے سو سُکھ" دچوں گھدا کیا اے اقتباس قصے دلئد عایبان کرڈیندے:

> "مائی بوچھن کوں ہے ہتھ تے رکھ تے تویذ گھن کے چلدھا تے بیر ہیں آکھن لگے۔۔۔ بی بی! اے پُھل میں ڈتے جیڑھا، اینکوں سانبھ کے رکھیں تے جیڑے ویلے جیڈی سس جیڈے نال جھیڑا شروع کرے توں تکھے تکھے اینکوں اپݨی کھی ہنڑوں تلے چاڈیویں۔ پُھل دی رکھا اے ہوی جو چے تک جیڈی سس جیڈے نال لڑدی رہوے تیئں ہنڑوں دا زور ہیں گھٹدا ونڑاں۔ انشاء اللہ ایں تویذ دی برکت نال جیڈی سس کجھ ڈسھاں تو ہیں جیڈے نال لڑنڑاں چھوڑ ویسی"

خدیجہ کبریٰ دی ترتیب ڈتی کتاب "سرائیکی دھرتی دے قصے" (۱۲۸۔ص) جھوک

Scanned with CamScanner

پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ سرائیکی وسیب وچ پاتے وخن والے قصے کٹھے کیتے گھن۔ خدیجہ کبریٰ اے قصے وسیب دے مختلف لوکیں توں ریکارڈ کیتے جنھیں دے بارے انھیں ایں کتاب وچ وضاحت وی کریڑی ہے۔

عاصمہ ظہور دے مرتب کیتے ''شادی دے سہرے'' (۱۴۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ ظہور دھریجہ دی بالڑی دی اے کتاب آپنڑے بھرا طاہر محمود دھریجہ دی شادی دے موقع یکم نومبر ۲۰۰۸ء کوں سوکھڑی دے طور تیں سامنڑے آندی ہوئی۔ کتاب وچ شامل سہرے پیش کرن توں پہلے ظہور احمد دھریجہ دی تحریر ''سرائیکی وسیب وچ شادی دیاں رسماں'' وی کتاب دا حصہ بنائی ہوئی ہے۔ کتاب وچ شامل سہریں وچوں ہک سہرے دے بول ہن:

میڈا	ویر	گیا	بازار	اے
گھن	آیا	چندن	ہار	اے
جینکوں	پیسی	لال	کنوار	اے
لڑیاں	جوڑ	جوڑ		تے

2009ء

سرائیکی وسیب دی تاریخ تے ثقافت کوں نشابر کرن کیتے کئی کتاباں ہر سال سامنڑے آندین۔ قدیم تے جدید ملتان دے کئی گوشے سامنڑے گھن آون والی حمید اللہ دی کتاب ''مختصر تاریخ ورہنمائے ملتان'' (۱۰۴۔ص) کتاب نگر حسن آرکیڈ ملتان دی پیشکش ہے ایں کتاب وچ ملتان شہر دا تعارف نقشیں دی مدد نال کرایا گئے جیندے وچ قدیم عمارتاں تے مقاماں دا تعارف تے ملتان دے جدید حوالیں نال سنجان بناون والے اداریں تے عمارتیں دا احوال موجود ہے۔

ڈاکٹر سید زاہد علی واسطی دی کتاب ''دیکھ لیا ملتان'' دی نویں طباعت کوں ایں سال نویں عنوان ''تاریخ سرزمین ملتان'' (۵۵۲۔ص) تے انھاں دی کتاب ''بہاول پور کی سرزمین'' (۶۱۲۔ص) کوں نویں ایڈیشن دے طور تیں بیکن بکس لاہور/ملتان توں شائع کیتا گئے۔ جنھیں کوں لہو کے ملتان تے بہاول پور بارے لکھیاں اہم کتاباں آکھیا ونج سگدے۔

ڈاکٹر محمد اختر تاتاری دی تالیف ''آفتاب غوثیہ: تاریخ اوچ شریف'' (۲۱۴۔ص) وچ سرائیکی وسیب دی قدامت دے امین اوچ شریف دی تاریخی حیثیت نشابر کیتی ہوئی ہے۔ ایں

Scanned with CamScanner

کتاب وچ اوچ شریف دے گیلانی خاندان دے شجرے تے تذکرے کو خاص انداز نال
پھاونڑ دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ کئی واقعات کوں شعری روپ وچ وی پیش کیا گئے۔ اے
تاریخی اثاثہ محفوظ کرڑ کیتے اہم تصویراں وی کتاب دا حصہ بناڈ تیاں گھین۔

مہر نور محمد تھند دی کتاب "تاریخ بھکر" (۴۴۸۔ص) کوں ایں سال پیش کیتا گئے۔
لوک پنجاب پبلشرز لشکری والا (لیہ) توں چھپڑ والی ایں کتاب کوں "جلد اول" دے طور تیں
سامنے آندا گئے جنیں کنوں ظاہر تھیندے جو مہر نور محمد تھند دا ارادہ ایں کتاب دے سلسلے کوں
اگوں نہاں ٹورڑ دا ہے۔ اے کتاب بھکر دے خدوخال، قدامت، مختلف خاندانیں دی حکومت،
پاکستان دے بعد دا دور، بھکر دی سیاست تے الیکشن، اہم واقعات تے رفاہی اداریں دے
حوالے کوں سامنے گھن آئی ہے۔

2010ء

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے استاد حافظ محمد فیاض ناچ دی کتاب "قصہ گیا
جھرکوں" (۱۵۲ص) ستلج دی بجی مٹ تیں ورتی ونجڑ والے لوک قصیں دا احاطہ کریندی ہے۔
سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیوڑ والی ایں کتاب وچ لال بادشاہ، نور بادشاہ، ہیر ہل، گلاں
بادشاہزادی، ست پتر بیتا، سائر تے نیر، لعلاں بادشاہزادی، جٹ دی یاری، راہب تے صاحب،
جٹ تے سوداگر، چار یار دے عنوانیں نال یار ھاں قصے شامل ہن۔ کئی قصے اینجھے وی ہن جہڑے
ایں دیہہ دے نال نال دیہہ دے ہئے علاقیں وچ وی تھوڑی بہوں تبدیلی نال ورہیے ویندن۔
چھیکوی قصے "چار یار" دیاں چھیکوی سطراں تحریر تے زبان دے نمونے کیتے پیش ہن۔

"بادشاہ دے پتر ساری کہانی کر سنائی۔ بادشاہ آکھیا۔ میڈی نونہہ آ گئی اے تاں میں
تہاکوں معاف کیتا تے اوندے ماء پیو دی تہاکوں معاف کیتا۔ اُنویں بادشاہ نے اپنڑے پتر دی شادی
کیتی۔ انویں نکاح پاتا۔ اُنویں سیجھ بنی۔ اُنویں یار آئے۔ اُنویں شہزادی ہو ہالہایا۔ انہاں کو روٹی
کھوایس۔ انہاں یاری دی پیت نبھائی۔ اوا تھ بیٹھن تے اساں اتھ انہاں دا قصہ چاتی بیٹھے ہئیں"۔

جمشید کمتر احمانی بلوچ تاریخ تے ثقافت دے گاڈھے دی کتاب "شجرہ نسب احمانی
رسول پوری: تاریخ وستی" دے حوالے نال اپنڑے وسیب دی سنجاں نویکلے انداز نال کرائی ہے۔ ایں توں
پہلے وی ایں موضوع بارے جمشید کمتر احمانی کئی کتاباں وسیب کوں ڈاں کر چکن۔

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر لیاقت علی خان نیازی دی مرتب کیتی کتاب "لیہ تاریخ وثقافت" (۷۶۸ص) پنجاب انسٹی ٹیوٹ آف لینگویج، آرٹ اینڈ کلچر، لاہورتوں شائع تھئی۔ جیندے وچ لیہ دے بارے وچ لکھیے گئے مختلف موضوعاں دے مضمون کٹھے کیتے گھین۔ ایں کتاب دے حوالے نال ڈاکٹر خیال امروہوی: حکیم فقیر الٰہی بخش سرائی، زبیر شفیع غوری، برکت اعوان، پروفیسر اکرم میرانی، پروفیسر مقبول الٰہی، نسیم لیہ، مہر نور محمد تھند، ڈاکٹر لیاقت علی خان نیازی تے ناصر ملک دیاں تحریراں تاریخی پس منظر کوں سامنڑے گھن آندین اتے ڈاکٹر مزمل حسین، میاں شمشاد حسین سرائی تے حمید الفت ملغانی دیاں لکھتاں لیہ دے ادب کوں سنجھوں واسطے بٹین۔ سید عالم شاہ ضلع لیہ دے مشہور مقامات دا تعارف کروائے۔ ایں طرحاں اے کتاب مختلف رنگیں دا سوہنا گلدستہ ہے۔

پروفیسر ناصر عباس دی کتاب "تاریخ جلال پور" وچ جلال پور پیر والہ دی تاریخی حیثیت تے ۱۹۶۱ءتوں ۲۰۰۹ءدی تاریخ دی تفصیل شامل ہے۔ پیر قتال پرنٹرز جلال پور پیر والاتوں چھپی والی ایں کتاب وچ وسیب دے نقشے تے اہم لوکاں دیاں تصویراں دی پیش کیتیاں گیئن۔

عارف حسین ملک دی کتاب "تاریخ علی پور" جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت ہے جیندے وچ قبل از مسیح توں ۲۰۱۰ءتیئں دی تاریخ ٹورن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

رئیس مختار احمد کھوکھر دے مرتب کیتے گئے سرائیکی سہرے "سہرا ہیڈ آگاواں دے" (۱۹۸ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھاپے گئے۔ چھیکوتیں "سرائیکی وسیب وچ شادی دیاں رسماں" دے عنوان نال ظہور احمد حریجہ دی لکھت دی شامل کیتی گئی ہے۔ ہک سنجاپوں سہرے دے بول ہن۔

میں تھال میندی دا چنی کھڑی آں
دے میں ناں پھلاں والی سیج وچھائی کھڑی آں
ہتھ بنے دے میندی دے رنڑے
گانا جوڑ بنائی کھڑی آں
دے ہنڑے گانے کوں سھو رنگ لائی کھڑی آں

بہاول پور دی تاریخی اہمیت کوں سنجاپوں کرن سانگے تاریخ دے اُستاد ڈاکٹر محمد طاہر دے ڈاکٹریٹ دے مقالے کوں بزم ثقافت ملتان دی طرفوں کتابی شکل وچ شائع کرن دا اعزاز ایں سال دے حصے وچ آئے۔

Scanned with CamScanner

تھر دے صحرا کوں متعارف کراوݨ دے حوالے نال سعید خاور دی اردو کتاب "پیاس اور افلاس کا صحرا" کراچی توں چھپ کے سامݨے آئی جیندے وچ چولستان دا رنگ وی واضح نظر آندے۔

2011ء

حفیظ خان دی کتاب "ماثر ملتان: ملتان سدا آباد" (۳۶۸ص) جلد اول دے طور تے پیش کیتی گئی ہے۔ ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ زمانہ قبل از تاریخ تا ۱۱۷۶ء دے ملتان دے واقعات تے احوال شامل ہن۔ جنھیں توں پتہ لگدے جو ملتان دی تہذیب کوں قائم رکھݨ وچ انھوں دے واسی اہم کردار ادا کریندے رہ گئین۔ ملتان تے تھیوݨ والے حملے ایں کتاب دا خاص موضوع ہے۔ حفیظ خان دے مطابق انھیں ایں تاریخ کوں حملہ کرݨ والیں دی بجائے حملے دے نشانہ بݨݨ والے ملتانیاں دی اکھ نال ڈٹھے۔

ملتان دی تاریخ کوں سفر نامے دے انداز وچ محمد داؤد طاہر "ارمغان ملتان" (۵۹۲ص) دے عنوان نال پیش کیتے۔ فیروز سنز جھیں ادارے توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ ملتان شہر دے آثار، تاریخ، تہذیب، ثقافت، ادب، صحافت تے ذاتی مشاہدے ایں طرحاں سوہݨ نال پیش کیتے، گئین جو ملتان دا ماضی تے حال نکھر کے سامݨے آوندے۔

ڈاکٹر روبینہ ترین دا ڈاکٹریٹ دا مقالہ "ملتان کی ادبی و تہذیبی زندگی میں صوفیائے کرام کا حصہ" (۵۶۸۔ص) ڈوجھی واری چھپے۔ بیکن بکس لاہور/ملتان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ ملتان دی قدامت تے سیاسی تاریخ، ملتان دی مذہبی معاشرتی تے تہذیبی زندگی، سرزمین ملتان وچ لسانی تشکیلات، صوفیاء دا احوال ملتان دے صوفی تے ملتان دے ادبی تہذیبی زندگی وچ صوفیاء دا حصہ جھیں موضوع شامل ہن۔

ڈاکٹر آفتاب حسین گیلانی دا تحقیقی مقالہ "ریاست بہاول پور کا نظام عدل: ۱۷۲۷ء تا ۱۹۴۷ء" (۲۸۸ص) بزم ثقافت ملتان دی طرفوں کتابی شکل وچ سامݨے آئے۔ جیندے وچ نظام عدل دے نال نال ریاست بہاول پور دا جغرافیائی، تمدنی، تاریخی تے سیاسی پس منظر وی پیش کیتا گئے۔

مجاہد حسین دی کتاب "بہاول پور: خوش حال ریاست سے پسماندہ ڈویژن تک"

Scanned with CamScanner

(۲۷۲ص) سانجھ پبلی کیشنز لاہورتوں چھاپی گئی ہے۔ جیندے وچ بہاول پور دا وادی سندھ نال تعلق، دریا ہاکڑہ، چولستان دی تہذیب تے ریاست بہاول پور دی تاریخ کوں سماجی تے سیاسی حوالے نال پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔

سلیم شہزاد دی کتاب "تاریخ ضلع بہاولنگر: معدوم سے معلوم تک" (۲۲۴ص) بک ہوم لاہورتوں شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ وادی ہاکڑہ، چولستان، تاریخ ملتان، ریاست بہاول پور، تاریخ تے جغرافیہ ضلع بہاول نگر دے آثار قدیم بزرگان دین، اتھوں دے ادب تے لوک ادب دا تذکرہ نویکلے انداز وچ کیتا گئے۔

محمد سلیم خان نیازی دی کتاب "دُولہ سکیں" (۱۶۰ص) امیر بہاول پور نواب صادق محمد خان پنجم عباسی دے حویلے دے طور تیں سرائیکی وسیب کوں وانڑ تھئی ہے۔ اے من موہݨی کتاب بختاور پبلی کیشنز احمد پور شرقیہ توں شائع کیتی گئی جیندے وچ دولہ سکیں دا خاندان، ذاتی حال احوال، اولاد، نوکر چاکر، سیاسی تے سماجی زندگی دے کئی پہلو نشابر کیتے گھین۔ کتاب دے چھیکو وچ "گڈیاں دی شادی" دے حوالے نال ہک واقعہ بیان کیتا گئے جئیں کنوں رعایا دی خیر خواہی دا درس ملدے:

> "محل وچ بہانے بہانے نال کم تھیندا رہ ویندا ہا۔ مستری مزدور لگے ای رہندے ہن۔ ہک دفعہ دولہ سکیں دیاں دھیاں نے فرمائش کیتی جو اوپڑیاں گڈیاں دیاں شادیاں کرݨ چاہیدن۔ دولہ سکیں، کھوکھر برادری دے وڈے تے من منائے مستری یار محمد کھوکھر کوں سدڑ وایا۔ یار محمد! نیاݨیاں دھیاں گڈیاں دی شادی کرنی ہے انھاں کیتے محل تیار کرو۔ دولہ سکیں دا حکم سن تے یار محمد کھوکھر دا وات پیچ گیا۔ کئی مہینے لاتے صادق گڑھ پیلس اچ ہک نیا چھوٹا محل تیار کیتا گیا۔ محل کوں ڈاڈھا سنگاریا، پُنگاریا گیا۔ گڈیاں دی شادی تے ڈاڈھی رونق لگی رہ گئی۔ ایہ کھیڈ تماشا کیا ناں دولہ سکیں دل مستری یار محمد کھوکھر کوں سدڑ وایا۔
>
> یار محمد! ایں محل کوں بھن ڈیو۔ دولہ سکیں حکم ڈتا
>
> سوہݨا اجازت ہووے تاں کجھ عرض کراں۔۔ مستری یار محمد کھوکھر صلاح

ڈیون چاہندا ہا۔

ہاں یار محمد! ڈس کیا آہدیں؟

سوہنا: ایں محل دے بنڑن تے کیڈا خرچہ تھی گئے۔ اینکوں بھنوا کنہ ایویں رہون ڈیوں کم آوسی۔ ایندے بھنڑن دی مزدوری خیرات چا کرو۔ مستری یار محمد صلاح چاتی۔

یار محمد: بھنو ایکوں۔ میں اپنڑی ریاست اچ رہن آلیاں کوں خیراتاں تے پلن آلے فقیر نئیں بناون چاہندا۔ محنت مزدوری کرتے حلال روزی کماون آلے غیرت مند مسلمان بناون چاہنداں۔ دولہ سئیں حکم ڈے تا۔

جاوید عثمان شامی دی کتاب ''چولستان کی تاریخ وثقافت'' (۱۴۰ص) غوث اعظم پریس بہاول پور توں شائع تھی کے سامنے آئی۔ انھیں دیاں ایں موضوع دیاں تحریراں کتابی شکل وچ آون توں پہلے روزنامہ ''نوائے وقت'' ملتان وچ شائع تھیندیاں رہ گھین۔

امجد بخاری دی کتاب ''معرکہ ۱۸۵۷ء اور جنوبی پنجاب'' (۱۵۰ص) سنگ میل پبلی کیشنز لاہور توں چھاپی گئی۔ ایں کتاب وچ آزادی دی جنگ دے دوران سرائیکی وسیب وچ پیش آون والے واقعے پیش کیتے گھین۔ ایں وسیب وچ انگریزیں دی مدد کرن والے انھیں لوکیں دا تذکرہ خصوصی طور تیں شامل ہے۔ جنھیں آپنڑی مدد دے بدلے وچ انعام تے جاگیراں گھدیاں۔

سرائیکی ثقافت دے حوالے نال جمشید احمد کنتر احمد اٹی رسولپوری دی کتاب ''سرائیکی بنڑاں سانگے'' (۱۴۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ ایندے وچ سرائیکی لفظ دی مقبولیت محاورے، اکھاناں، رسماں، کھیڈاں، وزن توں پیمائش دے پیمانے اتے سرائیکی ثقافت دے کئی ہے انگ نشابر کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ جیویں جو ہال ہک ہے کوں چوانون سانگے ''ویری ویری کیس کیس'' دے لفظ ورتیندن۔ ایں بارے کنتر ئیں لکھیے:

> 'کہیں آدمی کوں چوانون سانگے اے لفظ بار بار دہرائے ویندن اتے چوانون دا فقرہ مذاق دے طور تیں ماضی وچ عام ہوندا ہا۔ عملی طور تیں کہے ہتھ کوں سدھا کرتے اوندی تلی دے بیچ ہتھ دی درمیانی انگل بار بار اگوتے پچھوتے کیتی ویندی ہے اتے موہنہ نال فقرہ ویری ویری کیس کیس دہرایا ویندے''

Scanned with CamScanner

ایم بی اشرف دی کتاب ''اللہ آپ بادشاہ'' ضوریز پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھیوئی تاں پتہ لگے جیندے وچ ایم بی اشرف دے کٹھے کیتے لوک قصے شامل ہن جنھیں وچوں زیادہ تر قصے ریڈیو پاکستان ملتان توں نشر وی تھی چکن۔

طاہر غنی دے لوک قصیں دی کتاب ''ہک ہا بادشاہ'' (۱۵۹۔ص) ۱۹۸۱ء وچ طاہر غنی اکیڈمی کبیر والہ توں چھپی ہئی۔ کتاب نایاب تھی ویجھی پاروں طالب علمیں تے تحقیق کرنڑ والیں دی ضرورت کوں سامنڑے رکھدیں ہوئیں شوکت مغل دی کاوش نال ایں کتاب دی فوٹو سٹیٹ ایں طرحاں عمدگی نال مارکیٹ اچ آئی ہے جو ڈیکھ کے یقین نئیں آندا جو اے فوٹو کاپی ہے یا نویں چھپی ہوئی کتاب ہے۔ تاں ایں گالھوں ضرورت ایں گالھ دی ہے جو ایں کتاب کوں نویں سروں چھاپیا ونجے۔

محمد حیات قریشی دا کتابچہ ''قلعہ ڈیراور: آثار و تاریخ'' (۳۲ص) حیات دوا خانہ دی طرفوں شائع تھئے جیندے نال روہی دی تاریخ تے ثقافت دے حوالے محفوظ کرنڑ دا موقع ملیے۔ کتابچے وچ قلعے دے مختلف حصیں دے نال بہاول پور دے نوابیں دیاں تصویراں وی شامل ہن۔

2012ء

شاکر حسین شاکر دی کتاب ''ملتان: عکس و تحریر'' (۳۱۶۔ص) سخن فورم ملتان دی طرفوں وڈے سوہنڑ نال شائع تھئی۔ کتاب دے سوہنڑ وچ ملتان دے مصور تے فن کار ضمیر ہاشمی دے فن دا اظہار اندرونی صفحیں دے نال نال ٹائٹل تیں وی نظر آندے۔ ڈو جھے لفظیں وچ اے کتاب ضمیر ہاشمی دے فن کوں زندہ رکھن دا سوہنڑ بنڑی ہے۔ ایں کتاب دی تحریر کوں ست ونکیں وچ ونڈیا ونڈیا تا گئے۔ پہلے حصے دا عنوان ''مدینۃ الاولیاء'' رکھیا گئے جیندے وچ حضرت موج دریا، حضرت شاہ یوسف گردیزؒ، حضرت شاہ شمس سبزواریؒ، حضرت بہاء الدین زکریاؒ، حضرت شاہ رکن عالمؒ، حضرت موسیٰ پاک شہیدؒ تے حضرت مخدوم عبدالرشید حقانیؒ دا تذکرہ شامل ہے۔ مقبرہ مائی مہربان دا احوال تے حضرت خواجہ غلام فریدؒ دا ملتان نال گانڑھا واضح کرنڑ دی کوشش وی کیتی ویئی ہے۔ تاریخ کوں پانڈیویں سانگے ''صدیوں کی چاپ'' دے عنوان نال قلعہ کہنہ قاسم باغ تے باب القاسم دا حوالہ، پرہلاد جی دے مندر دا ذکر، ملتان شہر دے دروازے، سورج میاٹی دی تاریخی

d with CamScanner

اہمیت تے دیوان ساون مل دے عہد کوں ملتان دا تاریخی موڑ ثابت کیتا گئے۔ ''تحفہ ملتان''، گرد، گرما، گدا، گورستان دی وضاحت کریندے۔ چوتھے حصے وچ ''برطانوی عہد'' دے حوالے نال ریل دی کہانی، گھنٹہ گھر دا تذکرہ، کمپنی باغ تے ایم جی ایم دی سیر بارے قلم چاکے ملتان دے نویکلے رنگ سامنے آندن۔ ''مساجد'' دے عنوان ہیٹھ ساوی مسیت تے شاہی مسیت عیدگاہ دے تذکرے نال تاریخ دے ورقے پھلورن دا اہر کیتا گئے۔ ''ملتان کل اور آج'' ہک انجھی ونگی کوں ظاہر کریندے جیندے وچ تاریخ تہذیب تے تمدن، طرز تعمیر، تعلیمی روایت تے خصوصی طور تیں بہاءالدین زکریا یونیورسٹی دی گالھ ٹوری گئی ہے۔ کتاب دی چھیکوی ونگی کوں ''رسوم ورواج'' دا عنوان ڈتا گئے۔ جیندے وچ مذہبی حوالے نال جشن آمد رسولؐ تے ملتان وچ عزاداری دی روایت دے گاڈھے کوں واضح کرن دے نال نال ثقافت دے رنگ، دیہی زندگی، رسم ورواج، دستکاریاں تے کھیل تماشے جھیں موضوع کتاب دی تاریخی تے ثقافتی اہمیت کوں واضح کرن وچ آپنی مثال آپ ہن۔ شاکر حسین شاکر دی کتاب وچوں ہک موضوع ''ملتان کے دروازے'' دی اہمیت پاروں اینکوں انج کتابی شکل وچ شائع کر ڈتا گئے۔ سخن ورفورم ملتان دی طرفوں سامنے آون والی اے تحریر چھوٹے سائز وچ چھاپ کے زیادہ توں زیادہ قارئین تئیں پچاون دی کوشش کیتی گئی ہے۔

رضی الدین رضی دی کتاب ''رفتگان ملتان'' (۲۱۵ص) سنگ میل ملتان توں چھپ کے آئی۔ جیندے وچ اردو دے نال نال جھوک لہڈاو نجمن والے سرائیکی لکھاریں بارے مضامین دی شامل ہن۔ سرائیکی لکھاریں وچوں حیدر گردیزی، خان رضوانی، منیر فاطمی، حق نواز خرم، ارشد ملتانی، عمر کمال خان، ممتاز حیدر ڈاہر، ممتاز العیشی، اقبال حسن بھلا تے کیف انصاری دے ناں خصوصی طور تیں گھدے ونج سگدن۔ ایویں ادارہ فروغ قومی زبان، اسلام آباد توں شائع تھیون والی ڈاکٹر روبینہ ترین دی کتاب ''تاریخ ادبیات ملتان'' وچ وی ملتان دے سرائیکی لکھاریں دے تذکرے شامل ہن۔

ملتان دے نال نال اُچ دی تاریخی اہمیت وی کہیں توں گھٹ کائنی۔ صداقت حسین خان دی تالیف کیتی کتاب ''تاریخ نائب مدینہ اوچ شریف'' (۹۶ص) جھوک پبلشرز ملتان توں ایں سال ڈوجھی واری چھپ کے سامنے آئی۔ جیڑاں جو پہلی واری چھپن دی تاریخ اکتوبر ۲۰۱۱ء

درج ہے۔ ایں کتاب وچ اُوچ شریف دے بزرگاں دے احوال، کرامات، اہم تصویراں تے سینہ بہ سینہ ٹرن والیاں روایتاں کوں قلم بند کرن دی بھرویں کوشش کیتی ویگئی ہے۔

خالد اقبال دی کتاب "سرائیکی سماج تے میڈیا" (ص۔۱۱۰) سجاک ادبی سنگت شاون لنڈ (دیرہ غازی خان) دے ہتھ نال سامنے آئی ہے۔ سرائیکی سماج، ثقافت، ابلاغ، پرنٹ میڈیا، جھوک اخبار، ریڈیو، ٹیلی وژن، مسودہ نگاری، ترجمہ نگاری تے انہاں نال تعلق رکھن والے ذیلی موضوع ایں کتاب دا حصہ ہن۔ جیندے نال اج دے دور دے معاشرتی مسئلیں دے حل دے پاسے ودھیا ونج سگیدے۔

شوکت مغل دی کتاب "سرائیکی وسیب دیاں لوک کھیڈاں" (۱۶۰ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ کھیڈاں دیاں اصطلاحواں، کھیڈاراں دے پکھن دے طریقے، پہلے کھیڈن والی ٹیم دا انتخاب، ہالاں دیاں کھیڈاں، چھوہریں دیاں کھیڈاں تے وڈیاں دیاں کھیڈاں کوں ونج ونج عنوانیں نال شامل کیتا گئے۔ کتاب دا عنوان تے موضوعات دے ذیلی عنوان سرائیکی وچ ڈتے گھن، مثالاں وی سرائیکی وچ ہن، ہیڈاں جو کتاب دا متن اردو وچ پیش کیتا گئے:

آرسی ٹمپل دی کتاب "حکایات پنجاب" وچوں گھدے گئے "ویہی قصے" (۲۹۶ص) شوکت مغل دے ترجمہ تھئے ہوئے ہن۔ جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والے انھیں قصیں وچ سخی سرور دے قصے، ہیر رانجھا دے قصے، میر چاکر دے قصے، عشقیہ قصے تے کجھ متفرق قصے شامل ہن۔ ہر قصے نال حکایت نمبر تے جلد نمبر دے نال نال قصے توں پہلے تعارف وی پیش کیتا گئے۔ حضرت سخی سرورؒ دا تعارف ایں طرحاں شروع تھیندے:

> "حضرت سخی سرورؒ ۱۱۳۰ھ وچ شاہ کوٹ ملتان اچ تھے، آپ دے والد دا نال سید زین العابدین ہا۔ آپ دا سلسلہ نسب ۳۳ واسطیاں نال حضرت علیؓ نال ملدے۔ آپ دا نال سید احمد سلطان ہا۔ آکھیا ویندے جو آپ دے وڈیرے عرب اچ رہندے ہن۔ اُنہاں وچوں سید اسماعیل بغداد وچ آن رہے۔ سخی سرورؒ دے والد زین العابدین بغداد کنوں ملتان آئے اتے ملتان دے نیڑے شاہ کوٹ اچ آباد تھی گئے۔ (شاہ کوٹ لاہور کے لاڑ دے نیڑے اک قصبہ ہئی) آباد تھیون دے وڈ وسال بعد زین العابدین دی گھر آلی فوت تھی گئی اوں زوجہ وچوں ترے پتر تھئے۔ سید سلطان قیصر، سید محمود، سید سمرا رسیرا۔ شاہ کوٹ دے نمبردار دی دھی نال انھاں دی شادی کیتی۔ ایں زوجہ دا نال عائشہ ہئی۔ ایندے وچوں ہک پتر تھئے۔ سخی سرور، سید عبدالغنی۔"

ڈاکٹر مزمل حسین دی کتاب ''تھل دا لوک ادب'' (۱۴۴۔ص) بیکن بکس لاہور ملتان توں چھپ کے آئی۔ اصل وچ اے سرائیکی ایریا سٹڈی سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دا ہک ریسرچ پراجیکٹ ہا جینکوں کتابی شکل وچ پیش کر کے سرائیکی ویسب خصوصاً تھل دے ویسے نال جڑے ہوون دا ثبوت ڈتا گئے۔ ایں کتاب وچ تھل دی تاریخ تے تہذیب، لوک ادب، تھلوچی لوک ادب تے تھلوچی لوک کہانیاں جھنکیں موضوع پیش کیتے گھین۔ کتاب دا ٹائٹل بیلھوں دی تصویر نال ٹھہایا گئے تے ''بیلھوں دے گیت'' بارے لکھیا گئے:

''بیلھوں تھل دا مٹھا پھل ہے۔ ایندے درخت کوں 'جال' آکھیا ویندے۔ اے درخت پورے سرائیکی ویسب وچ موجود ہوندے پر ایندا حوالہ تھل تے چولستان ہے۔ بیلھوں دے نال نال بیر تے ڈیلھا وی تھل دے قدرتی پھل ہن اتے تھل اچ جاہ جاہ تے انہاں پھلاں دے درخت (جال تے کری) موجود ہن پر بیلھوں نال تھل دے رومانوی حوالے ہوں ہن۔ جوان جذبیں توں معمور چھوہریں تے چھوہر ٹولیں دی شکل اچ چاٹی راتاں تے ڈینھ کوں رل کے بیلھوں پنڈے ہن اتے جال دے درختاں دی اوٹ اچ پیت پیار دے وعدے وعید کریندن، جھمر چیندن اتے گیت گاندن۔ ایں اے روایت منگدی ویندی ہے ایں گالھوں پچھلے کئی سالاں توں تھل دے دانشوراں نے ایں روایت کوں زندہ رکھن کیتے 'جال منوتی' دے عنوان نال ہک کٹھ دا انتظام کیتا ہوئے۔ اے کٹھ ہر سال ہاڑ دے مہینے اچ جالیں دے جنگل اچ منایا ویندا ہے''۔

دیرہ اسماعیل خان دے لکھاری غلام عباس دی کتاب ''گھمی کملی کے دیس میں'' ایں سال سامنے آئی۔ جیندے وچ دیرہ اسماعیل خان دی تاریخ وچ محفوظ اہم کردار ''گھمی کملی'' کوں سامنے آندا گئے۔ ایں پاگل سید زادی کوں دیرے دے شہر وچ فردیں پھردیں ڈیکھن والے لوک کئی کرامتاں دا تذکرہ کریندن۔ ایں کردار دے حوالے نال ایں ویسب دی تاریخ محفوظ کرن دی ہک نویکلی کوشش کیتی گئی ہے۔

2013ء

مزار خان دی کتاب ''پاٹی نال کہاٹی'' (۱۲۰۔ص) وچ ہک درجن ثقافتی کہاٹیاں باتیاں ویندن، جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب دیاں کہاٹیاں سرائیکی ویسب خاص طور تے تھل دیاں دسر دیاں کہاٹیاں کوں سانبھن دی ہک بھروی کوشش ہے۔ انہیں کہاٹیں دے

Scanned with CamScanner

وچ لوک وناوت دیاں گالھیں ،اکھاناں تے محاورے ورتاون دا سایو کیتا گئے ۔انھیں کہانیں دے عنوان وی وسیب نال گانڑھے کوں واضح کریندن۔اے عنوانایں طرحاں دے ہن ، ڈوپیرے دی رکھی ، گالھا ، پاٹی دی موت ،لڑھ مویاں دی کہانی ، قصے اندر قصہ ،ڈیس پچاری ،بھو ، ہیبت خان ،وتھ ،قصہ ہک اخواہ تھئے شہر دا ، میں تیکوں سنجاتے اتے گمان ہئی مان ۔

ڈاکٹر مہر عبدالحق دی کتاب ''سرائیکی لوک گیت'' (۱۲۸۔ص) کوں ایں سال سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں ڈوجھی واری چھاپیا گیا۔ایں توں پہلے اے کتاب ۱۹۶۴ء وچ چھپی ہئی جیڈاں ''سرائیکی'' دا لفظ وی پورے وسیب دی زبان کیتے نواں نواں سامنڑے آیا ہا۔انھیں گیتاں وچ ۹ وٹکیاں پاتیاں وینداین یعنی لوریاں ہالیں دے گیت ،فصلاں دے گیت ،سہرے ،میل دے گیت ،مزاحیہ گیت ،ڈوہڑے ماہیے اتے زائرین دے گیت شامل ہن ۔

پروفیسر ملک منظور احمد بھٹہ دی کتاب ''تونسہ کا منظر نامہ'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی ۔تونسہ کالج وچوں پرنسپل دے عہدے توں ریٹائرڈ تھیون والے لکھاری دی اے کتاب تاریخ توں زیادہ ثقافت کوں نشابر کریندی ہے ۔قصبہ تونسہ دی قدامت دے نال نال اتھوں دیاں ثقافتی سرگرمیاں ، شادی بیاہ دیاں رسماں ، تعلیمی تناظر ، سیاسی پیش منظر ، شخصیات دا تذکرہ ،نویاں تے قدیمی مسیتاں اتے مستقبل دے خدشات ایں کتاب دے اہم عنوان ہن ۔

خادم حسین خادم جھنڈیر دی کتاب ''قبائل اور ذاتیں'' شائع تھیون دا پتہ لگے اے کتاب ساڈے وسیب دے واسیاں کوں متعارف کراون وچ اہم کردار ادا کر سگدی ہے ۔

2014ء

''سرائیکی اجرک'' (۳۸۴۔ص) دے عنوان نال ظہور دھریجہ دی کتاب جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے آئی جیندے وچ سرائیکی ثقافت ،تہذیب تے تاریخ دے نال نال کئی موضوع شامل ہن ۔ایں کتاب وچ سرائیکی زبان تے سیاسی رنگ دے حوالے نال لکھیے گئے کالم تے مہاندرے لکھاریں ہارے کئی تحریراں وی پیش کیتیاں گھین ۔سرائیکی وسیب دی سنجاتی ، سرائیکی وسیب تے تعلیم ، میڈی دھرتی میڈے لوک ، تاریخ نال ہمکلامی ، وسیب دے ویرے ،اساں لوک سرائیکی ، سرائیکی سمل ، سرائیکی ادب ، فریدیات ، کھل ہس ٹوک مذاق ، علم تے حکمت اتے سرائیکی پکار تھمیں موضوع ہیٹھ ڈتے گئے مضمون وکھری وکھری سنجاتی کوں ظاہر کریندن ۔

Scanned with CamScanner

ظہور دھریجہ دی طرفوں "سرائیکی فیسٹیول ۲۰۱۴ء" (۳۲ص) دے عنوان نال بک بروشر شائع کیتا گئے۔ اے بروشر ملتان آرٹس کونسل وچ تھیون والے کٹھ وچ ونڈیا گئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع کیتے گئے ایں بروشر وچ ثقافتی رنگ نشابر کیتے گئین تے ایں موقع سرائیکی اجرک دی متعارف کروائی گئی ہے۔

شوکت مغل دی کتاب "ساڈا ترکہ" (۲۵۵ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ ایں کتاب دے پڑھے ہن، پہلا حصہ "ساڈا ترکہ (۱)" ایں توں پہلے ۱۹۹۹ء وچ چھپ چکا ہا تھوں اے پڑھے چھاپے دے طور تیں سامنڑے آئے۔ جیڑاں جو پڑھا حصہ "ساڈا ترکہ (۲)" دا مواد پہلی وار چھپ کے آئے تاں ایں طرحاں ہک جلد وچ پڑھ کتاباں کوں کٹھا کر کے پیش کیتا گئے۔ جنھیں کوں ہک جان تے پڑھ قالب آکھ سگدے ہئیں۔ پہلی کتاباں وچ لوک ادب دے حوالے نال بجھارتاں، لوک دعاواں، پلوتے، جھنڑکاں، مختلف حوالیں نال بولیے وانجن والے سرائیکی لفظ، قدیمی کاچھے تے قدیمی سکے دے حوالے دیاں تحریراں شامل ہن۔ جیڑاں جو پڑھا حصے وچ پہلے حصے وانگوں کئی موضوع شامل ہوون دے نال نال ہالاں کیتے وڈیں دے بول، گیتاں دے بول تے لوک کھیڈاں دے علاوہ لوک کہانیاں دی پیش کیتیاں گئین۔ انھیں لوک کہانیں وچ کاں تے لالی، پوتی، کمگر تے ٹالھی دی شادی، ہنس تے سمندر راتے گانموں سچار دے قصے دے پڑھ وانگ پاتے ویندن۔

شوکت مغل دی پیش کش "ملتانی کہانیاں" (۳۲۰ص) کوں ۱۹۹۷ء دے بعد ۲۰۱۴ء وچ پڑھ چھاپے دے طور تیں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھاپیا گئے۔ ایف ڈبلیو سکیمپ دی لکھت "Multani Stories" کوں رومن رسم الخط توں سرائیکی رسم الخط وچ پیش کرن دے نال نال ہر کہانی دے بعد حاشیے دے حوالے نال اوں کہانی دی تفصیل ایں طرحاں پیش کیتی گئی جو کہانی دے کردار تے دیہی حوالے واضح تھی کے سامنڑے آوندن، کتاب دے جھیکوتیں فرہنگ تے اشاریہ وی شامل کیتا گئے۔ گویا اے کتاب شوکت مغل دی پرکھ پڑچول کوں نشابر کریندی ہے۔

ملتان دی تاریخ، ثقافت، تصوف تے ادب دے حوالے نال خلیل احمد دی مرتب کیتی کتاب "ملتان: دائم آباد" (۹۲۲ص) فکشن ہاؤس لاہور توں شائع تھئی۔ جیندے وچ اہم

Scanned with CamScanner

لکھاریں دے سوتوں ودھ مضمون شامل کیتے گھین۔ انھیں لکھاریں وچوں سید اولاد علی گیلانی، شیخ اکرام الحق ابن حنیف، سبط حسن، مسعود اشعر، مولانا نور احمد خان فریدی، منشی عبدالرحمٰن، علامہ عتیق فکری، عمر کمال خان، ڈاکٹر زاہد واسطی، ڈاکٹر عاشق خان درانی، ڈاکٹر اسلم انصاری، ڈاکٹر محمد امین، ڈاکٹر روبینہ ترین، ارشد ملتانی، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، حفیظ خان، ڈاکٹر مختار ظفر، ظہور احمد دھریجہ، محمد اسلم میتلا، حنیف چودھری، فاروق انصاری، شبیر حسن اختر، ملک منیر احمد بھٹہ، حکیم غلام یزدانی، فرخ درانی، رضی الدین رضی تے شاکر حسین شاکر دے ناں خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔

صداقت حسین خان دی تالیف تے ترتیب نال سامنے آون والی کتاب ''تاریخ سرزمین اولیا اوچ شریف'' (۹۶ص) جھوک پبلشرز ملتان دی او پیش کش ہے جینکوں ایں سال ترجمھی واری شائع کیتا گئے۔

سرائیکی دیسیب وچ وڈے شہریں دی تاریخ دے نال نال چھوٹے قصبیں دیاں تاریخاں کتابی شکل وچ چھپݨ دی روایت پاتی ویندی ہے۔ ایں روایت کوں ودھیرین ہوئیں تھل دے قصبہ فتح پور دی تاریخ، ثقافت، ادب تے سیاست تیں سوجھلا پاون کیتے محمد وقاص زعیم دی کتاب ''تاریخ فتح پور'' (۲۱۶ص) دے ناں نال چھاپی گئی ہے۔ اشاعت دی تاریخ تے اشاعتی ادارے دا حوالہ ضابطے دے صفحے تیں چک وچھݨ دے باوجود ٹائٹل بیک تیں ڈتے گئے لکھاری دے تعارف وچ ادبی سنگت ''بزم لطیف فتح پور'' دا تذکرہ ایں گالھ دا گواہ ہے جو اے کتاب لکھوا ݨ وچ ایں تنظیم دا اہم کردار ہے۔

رانا غلام یٰسین دی کتاب ''راجن پور کی خانقاہیں'' (۲۰۸ص) اویس پبلشرز لاہور توں شائع تھئی جیندے وچ ۱۳۲ خانقاہیں دا تذکرہ موجود ہے۔ ایں کتاب دی ابتدا کوٹ مٹھݨ دے خواجہ قاضی محمد عاقلؒ، خواجہ احمد علی چشتی نظامیؒ، خواجہ خدا بخش چشتی نظامیؒ، خواجہ تاج محمود چشتی نظامیؒ، خواجہ غلام فخر الدین چشتی نظامیؒ اتے خواجہ غلام فریدؒ توں تھیندی ہے۔ کوٹ مٹھݨ دے علاوہ حاجی پور، داجل، جام پور، فاضل پور، محمد پور، ہڑند، مہرے والا، سکھاݨی والا، شاہوالی، روجھاݨ تے عمر کوٹ دے اولیا دیں خانقاہیں دے تذکرے ایں کتاب وچ شامل ہن۔

مہر نور محمد تھند تے ایاز خان نیازی دی کٹھی تحقیق نال سامنے آون والی کتاب ''اولیائے کروڑ لعل عیسن'' (۱۱۲۔ص) کوں مسز شاہین نور تھند مرتب کر کے لوک پنجاب پبلشرز

Scanned with CamScanner

لہ توں چھپوان دا ہر کیجے۔ کروڑ داناں حضرت لعل عیسنؒ دے ناں دے بغیر ادھورا ہے جیڑاں جو حضرت بہاء الدین زکریاؒ، حضرت مخدوم رشیدؒ، حضرت جلال الدین بخاریؒ تے حضرت جلال الدین جہانیاں جہانگشتؒ دا بگا نڈھاوی کروڑ نال گنڈھیا ویندے تہوں انھیں اولیا دے نال نال کروڑ دے وسیے دے درجناں اولیاء دا حال حویلہ ایں کتاب دا موضوع ہے۔

2015ء

طارق اسماعیل احمدانی دی کتاب "سرائیکی لوک بیانیہ" (۱۳۵ص) وچ سرائیکی دیب دے تہذیبی تے سماجی رنگ تنقید تے تحقیق دے سانچے وچ ڈھال کے پیش کیتے گھن۔ کتاب دے ایں رنگ توں کئی انگ نشابر تھیندن۔ طارق اسماعیل احمدانی اپنڑے طور تیں کتاب کوں ترائے حصیں وچ ونڈیے۔ پہلا حصہ ثقافتی رنگ دی تحقیق تے تنقید دی نمائندگی کریندے۔ ڈو جھے حصے وچ تخلیقی ادب کوں شامل کیتا گئے جیندے وچ ہک ہک انشائیہ، خاکے تے افسانہ شامل ہن۔ جیڑاں جو ترئیجے حصے وچ اردو وچ لکھیے تنقیدی تے تحقیقی مضمون شامل ہن۔ سرائیکی پبلی کیشنز رسول پور (جام پور) توں چھپن والی ایں کتاب دا پہلا حصہ طویل وی ہے تے تاریخ تے ثقافت دے حوالے نال اہمیت وی رکھیندے۔

ڈیرہ اسماعیل خان توں ملک آصف سیال دیاں سرائیکی لوک ادب سے حوالے نال ڈو کتاباں "تیڈی بھلی وار ہووے" (۲۵۴ص) تے "حکم ہے خدادا" (۲۵۴ص) سپت سندھو پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھی کے سامنے آئن۔ پہلی کتاب تیں چھپن دی تریخ ۳۱۔ دسمبر ۲۰۱۴ء اے ڈو جھی کتاب تیں ۲۱۔ فروری ۲۰۱۵ء درج ہے۔ انھیں ڈو ہائیں کتابیں وچ صدیں توں پاتے وگنجن والے درجناں لوک قصے شامل ہن۔ جنھیں دی وجہ توں قصے کہانی دی قدیم روایت کوں لفظیں دی زبان مل گئی۔ "تیڈی بھلی وار ہووے" وچ پنجاہ توں ودھ سرائیکی لوک قصے شامل کیتے گھن۔ جنھیں وچوں "نانی ہڈھڑی دا بھلا"، "گنجولیلا"، "گنجڑ دے ڈیہن"، "اکاں دا گڑ بگاڑا"، "شیر تے باندر"، "پاولی تے گیدڑ"، "مینھ دی مت"، "بے آلا نانگ"، "راجے دی دھی"، "ہکری تے ناہر"، اتے "نیڑا بادشاہ"، جنھیں قصے خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔ ایویں ڈو جھی کتاب "حکم ہے خدادا" وچ ڈو درجن توں ودھ قصے پیش کیتے گھن جنھیں وچوں "پاولی تے ٹھگ"، "ترائے انمے"، "سیانی رن ڈاڈھن"، "اناراں باشہزادی"، "دوست بیلی تے یار"، "نوکر وزیر"، "ست نجومی"،

Scanned with CamScanner

''دیہہ مامے داقصہ''، ''ڈنڈن''، ''تے'' سچی یاری'' جھنیں عنوان نویکلی سنجان رکھدن۔ پہلی کتاب وچ زیادہ تر مختصر قصے ہن جیڑاں جوڑ وچھی کتاب وچ شامل قصے کجھ طویل ہن، قصیں وچ ورتی ہوئی زبان خالص ہوون دی وجہ توں چھیکو تیں اکھر پوتھی (فرہنگ) وی شامل ہے تاں جو اوکھے لفظاں کوں سمجھن سوکھا تھی ویجے۔

ڈاکٹر شکیل پتافی دی کتاب ''تہذیبی خدوخال'' (۱۶۴ص) اردو سخن۔ چوک اعظم (لیہ) دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ سرائیکی دیسیب دی تہذیب کوں نشابر کر کے اردو پڑھن والیں تئیں پچاون دا اہر کیتا گیئے۔ ایں کتاب وچ ملتان، بہاول پور تے دیرہ غازی خان دے علاقیں دی نسبت نال شامل ہن۔

ڈاکٹر مزمل حسین دے اردو کالم ''نثریات'' (۱۹۲ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ شائع تھیں۔ اردو سخن بورڈ چوک اعظم (لیہ) توں چھپن والی ایں کتاب دے کالم پنج حصیں وچ ونڈیے ہوئن۔ جنھیں وچ اک حصہ ''فریدیات'' دے حوالے دیں ڈو تحریریں ''فکر فرید اور تہذیبی کشمکش'' تے ''دیوان فرید بالتحقیق'' دی نمائندگی کریندے اتے اک حصے وچ ''سرائیکی دیسیب'' بارے لکھیے گیئے کالم شامل ہن۔

قاری گلزار احمد مدنی دی کتاب ''سیرت حضرت سخی سرورؒ'' (۱۶۰ص) اسلام بک ڈپو لاہور توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ حضرت سخی سرورؒ دی حیاتی تے شخصیت کوں واضح کرن دی کوشش کیتی ہوئی ہے۔

2016ء

انویہویں صدی دے چھیکو وچ انگریز سرکار مختلف ضلعیں دے گزیٹیئر کوں انگریزی وچ چھپوایا۔ جیندے وچوں دیرہ غازی خان دے ضلعے دے حوالے نال اے ایچ ڈائیک دے لکھیے ہوئے گزیٹیئر کوں یاسر جواد دے ترجمے نال ۲۰۱۷ء وچ الفیصل ناشران وتاجران کتب لاہور دی طرفوں ''ڈیرہ غازی خان گزیٹیئر'' (۲۳۵۔ص) دے عنوان نال شائع کیتا گیا۔ ایں کتاب وچ اوں ویلھے دے ضلعے وچ شامل جام پور، راجن پور، سنگھڑ، داجل، روجھان تے ہڑند جھنگیں علاقے وی شامل ہن۔ جنھیں دی تاریخ تے ثقافت دے کئی رنگ نشابر کیتے گھن۔

سندھ دریا دی تاریخ دے حوالے نال جین فیرلی دی کتاب ''شیر دریا'' (۲۸۰۔ص)

Scanned with CamScanner

جمہوری پبلی کیشنز لاہور دی پیش کش دے طور تیں سامنے آئی جیندے وچ سندھ دریا نال بجوی ہوئی تہذیب تے تمدن کوں نویکلے انداز نال پیش کرن دا اہر کیتا گئے۔

سید مسعود کاظمی دی کتاب "دبستان ملتان" (۵۲۸۔ص) کوں تاریخی ادبی دستاویز آکھیا ویندے سگدے جیندے وچ ۱۴۔اگست ۱۹۴۷ء توں ۱۴۔اگست ۲۰۱۵ء تئیں دے ۱۹۵۔قلم کاریں دے کوائف شامل کیتے گئین۔ زمانی ترتیب دی بجائے حروف تہجی دی ترتیب نال پیش کیتے گئے انھیں کوائف وچ حالات زندگی، پیشہ، تحریر دا نمونہ، تصویر تے فون نمبر دی شامل کیتے گئین۔ ایں دستاویز نال "تذکرہ" جھیں صنف دی یاد تازہ کر ڈیتی ہے۔۱۹۵۔قلم کاریں وچوں ۱۵۰۔دا بگانڈھا ملتان شہر نال تے ۴۵۔دا تعلق مضافات نال ہے۔

زاہد سلیم گوندل دی ترتیب ڈیتی کتاب "مجموعہ مقالات ملتان" وچ پنجاہ دے لگ بھگ مضمون شامل ہن جنھیں وچ تعمیر دا فن، مصوری، تصوف، موسیقی، صحافت، براڈ کاسٹنگ، ثقافت، ادب، تاریخ تے تہذیب جھیں موضوع پیش کیتے گئین۔

دمان دے حریت پسند تے مہاجر کابلی سردار محمد اسلم خان ملغانی دی نایاب کتاب "سیر دیہات" (۲۵۴۔ص) کوں مصنف دے پوترے تے وسیب دے مہاندرے لکھاری محمد ذکاء اللہ انجم ملغانی دی تدوین نال نویں سروں پیش کیتا گئے۔ الکتاب گرافکس ملتان توں چھپن والی ناول دے رنگ دی اے کتاب اوں دور دی سماجی، سیاسی تے مذہبی صورت حال دی عکاسی کریندی ہے۔

2017ء

حفیظ خان دی کتاب "پٹھانے خان: گائیکی اور شخصیت" (۱۱۶۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ سرائیکی وسیب وچ گائیکی دا پس منظر، پٹھانے خان دی اوائل عمر، پٹھانے خان دی شہرت، پٹھانے خان تے شینا، پٹھانے خان دی خانگی زندگی، پٹھانے خان دے چھیکوی ایام، پٹھانے خان دی گائیکی دے مختلف رنگ تے میڈیا دا کردار تے پٹھانے خان دی گائیکی دے سرائیکی ثقافت تے اثرات جھیں موضوع شامل کیتے گئین۔ خراج عقیدت دے حوالے نال اشو لال، شمیم عارف قریشی تے امر جیت چندن دی شاعری دی کتاب وچ شامل ہن۔

Scanned with CamScanner

عبدالباسط بھٹی دی کتاب "ڈیوالہلدا اپنے" (۱۲۰۔ص) سرائیکی ویب دی تاریخ تے ثقافت کوں نشابر کریندی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب کوں سرائیکی ویب دے مظلوم تے محکوم لوکیں دی او کتھا آکھیا وچ سگدے جیڑھی خمیس یاترا" دے ناں نال رسائی راند دے نتیجے وچ سامنے آئی ہے۔ پرہ باکھ، ملتان ہک جہان، تاریخ دا پندھ، وسوں کیویں جاگدی اے، لہو کا ملتان، نویں راند میلے مار کے، وطن فروش قوم فروش، سردار کیویں ہوندن؟، سردار سیلھ دا اپنے قبیلے نال خطاب، خمیس یاترا، اوچ شریف دی یاترا اتے سدھنائی دی یاترا جھکیں عنوانیں ہیٹھ ویہی تہذیب تے رل وسدیں دے پکھ دردی آوازکوں نوکیلے انداز نال پیش کیتا گئے۔

ڈیرہ غازی خان دے صحافی مظہر علی خان لاشاری دی کتاب "ڈیرہ غازی خان: تاریخ کے آئینے میں" علم وعرفان پبلشرز لاہور توں چھپ کے سامنے آئی جنیدے وچ سیاسی، سماجی تے ادبی تاریخ دے کئی رنگ نشابر کیتے گھین۔

ارشد حسین ارشد دی تالیف "ملتان قدیم وجدید" کوں ایں سال پڑھ جھے چھاپے دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ عمومی تاریخ دے نال نال ادبی منظر نامہ ایں کتاب دے روشن باب دے طور تیں سامنے آئے۔

یوسف جام پوری دیاں پڑھ کتاباں "تذکرہ اہل ہنود: شہر جام پور" (۲۷۰۔ص) تے "سیر بین ٹھیکر راجہ دلورائے نزد شہر جام پور" (۱۳۸۔ص) مجید بک ڈپو لاہور توں ایں سال چھپ کے سامنے آئن۔ "تذکرہ اہل ہنود شہر جام پور" وچ قوم ہنود و ویدک زمانہ، آریہ ہندو مائھولوجی، ہندو دھرم، اضلاع ڈیرہ غازی خان تے راجن پور وچ اہل ہنود، جام پور دے ہندو خاندان تے مشہور مندر، غیر مسلم شاعر تے ادیب، چند مشہور ہندو دکاندار، ہجرت تے بلوے، نو مسلم "شیخ" جھکیں موضوعات دے نال نال کجھ تصویری جھلکیاں دی کتاب دا حصہ ہن۔ جے تئیں "سیر بین ٹھیکر راجہ دلورائے نزد شہر جام پور" دا تعلق ہے ایندے وچ قبل مسیح دے حوالے نال ہڑند تے آشور دے تذکرے توں گھن کے رائے خاندان تے راجہ دلورائے دا جام پور نال گانڈھا واضح کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔

زاہد محمود خان خاکوانی دی طرفوں "ریاست بہاول پور: مختصر جغرافیہ و تاریخ" دے

Scanned with CamScanner

عنوان نال پیش کیتی ،گئی کتاب دا پتا لگے ۔جیندے وچ وسیب دی تاریخ تے ثقافت دے مختلف رنگیں کوں محفوظ کرن دا اہر کیتا گئے۔

شوکت مغل دی کتاب ''آٹی ماٹی'' (۱۴۴۔ص) دانواں ایڈیشن ایں سال سامنے آئے۔جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیندی والی اے کتاب ہال ادب دے ثقافتی رنگ کوں ظاہر کریندی ہے۔ایں توں پہلے اے کتاب ۱۹۹۸ء وچ چھاپی ،گئی ہئی۔

ملک دوست محمد کھوکھر دی کتاب ''تاریخ ریاست منکیرہ'' دانواں ایڈیشن سامنے آئے۔ اردو سخن چوک اعظم (لیہ) توں چھپیندی والی ایں کتاب وچ مختلف اضافے وی شامل کیتے ،گھین۔

مہر نور محمد تھند دی کتاب ''تاریخ لیہ: تاریخ ثقافت اور قومیں'' دا تریجھا ایڈیشن لکھاری مرحوم دے پتر مہر محمد انور تھند دی ترتیب نال سامنے آئے۔ایں واری دے ایڈیشن کوں ''جلد اول'' دا ناں ڈے کے ''صحافت تے ادب'' دے حصے کوں کتاب وچ شامل نئیں کیتا گیا تے ہُنڑ صحافت تے ادب'' دے حصے کوں ''ڈوجھی جلد'' دے طور تیں پیش کیتا ویسی۔

ابن حنیف دی معروف کتاب ''سات دریاؤں کی سرزمین'' دا مکرر ایڈیشن وی ایں سال ڈیکھن وچ آئے جیندے وچ سندھ وادی دی تاریخ کوں نویکلے انداز نال پیش کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

چھیویں پوڑی

افسانہ

Scanned with CamScanner

1994ء

سرائیکی زبان دے معروف افسانہ نگار، ناول نگار تے شاعر غلام حسن حیدرانی مرحوم دے افسانے ہُن تائیں کتابی صورت وچ موجود نہ ہَن۔ ایم اے سرائیکی دے طالب علماں واسطے انہاں دے افسانیں دی کتاب دی خاص طور تیں لوڑ ہی۔ حیدرانی دے افسانیں دا مجموعہ ''غلام حسن حیدرانی دے افسانے'' مہر گل محمد مرتب کر کے مجلس ایوان تعلیم مہر لاج سادات کالونی ملتان توں چھپوایا۔ ایں مجموعے اِچ ''خدا''، ''ڈوہ دی ڈات''، ''کیری دی مُٹھ''، ''ہُن کیندا بوہا کھڑکانواں''، ''رَتے بیر''، ''شالا جیویں ہوویں''، ''ٹھارے تے چیخاں''، ''سکھ داوارا''، ''واہڑ رو خان'' تے ''پیویا بھرا'' دے عنوانیں نال ڈاہ افسانے شامل ہن۔

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پوری دی طرفوں مگیں بتول رحمانی دے افسانیں دی کتاب ''سانجھ'' شائع تھئی۔ ایں کتاب وچ دیہارہ افسانیں دا موجود ہے۔ جنہیں وچ علامتی افسانے پاتے ویندن اکثر افسانیں وچ تریمتیں دے مسائل کوں خاص طور تیں سامنڑے گھن آندا گئے۔

سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس دے صدر قاصر فریدی افسانیں دا مجموعہ ''آدم جایا'' سامنڑے گھن آئین۔ قاصر فریدی دے افسانیں بارے کتاب دے دیباچے وچ مشہور افسانہ نگار تے ناول نگار ظفر لاشاری لکھدن:

> قاصر فریدی دے افسانے سادہ، سلوٹے تے چسولے
> ہن پر انہاں دی سٹ ایویں ہے جیویں ننگی جان تے تلہواں۔۔۔۔!
> انہاں دی زبان ٹھیٹھ تے اسلوب نویکلا ہے۔۔۔۔۔''۔

نجوک ادبی سنگت رحیم یار خان دی طرفوں راہی بگبول دے افسانے ''نشئی'' تے ''ہالیں دا اغواء'' ایں سال کتابڑیں دی شکل اِچ پیش کیتے گھن۔

1995ء

سرائیکی ادب وچ قصے کہانیاں تاں منڈھ قدیم توں لڑدیاں پئن۔ کہانی توں افسانے تائیں دا پندھ کرن دے بعد کئی افسانوی مجموعے سامنڑے آ چکن۔ ایں سال چھپن والا مجموعہ ''سجھ دا سیما'' دی ایں تندیر دا حصہ بن گئے۔ ڈاکٹر اسلم عزیز درانی دے ایں مجموعے وچ ہک درجن افسانے شامل ہن۔ جنہیں وچ دیہی دے معاشرتی حوالے نشابر ڈسدن۔ ڈاکٹر اسلم عزیز درانی

Scanned with CamScanner

دے افسانیں وچ ورتی ہوئی زبان سادہ وی ہے تے خالص وی۔ اولہج بگالھ ہے جو کتھائیں کتھائیں ضروری سمجھدیں ہوئیں اردو یا انگریزی دے لفظ ورتین پر اتنے لفظ ہر زبان قبول کریندی ہے۔ افسانہ ''پاڑاں'' وچ وطن نال محبت، ''ہم پیشہ'' وچ ڈاکہ زنی ''ڈکھ بابل دے'' وچ ہالیں دے ڈکھیں وچ آپنڑے ڈکھ بھلاڈیوئن''، ''بجھ دا سنہیا'' وچ فرض تے محبت دے مقابلے وچ فرض داجیت وکھن ڈیکھ کے اندازہ لایا ویندا سگدے جو ڈاکٹر اسلم عزیز درانی دے ہر افسانے دا موضوع ڈو جھے توں وکھ تے اہم ہے۔

سرائیکی زبان دے جھنگوی لہجے دی نثری کتاب ''بکھیڑی'' وی ۱۹۹۵ء وچ چھپ تے سامنڑے آئی۔ ڈاکٹر محسن مگھیانہ دی ایں کتاب وچ ڈہاکا افسانیں دا موجود ہے جیہڑے حیاتی دے چھوٹے وڈے واقعیں کوں نشابر کریندن۔ ایں مجموعے دا پہلا افسانہ ''چبل'' پڑھ کے اندازہ لایا ویندا سگدے جو ہر بندہ کہیں نہ کہیں موقعے بیوقوف ضرور بنڈے۔ ''سڑیا چولا'' وچ تریمت دی بے وفائی دا حوالہ ملدے۔ ''ہتہ ہویا'' وچ ویساخ یا دیرے تیں بہہ کے حقے دے ورتارے کوں سامنڑے گھن آندا گئے۔ ''کانگ'' وچ دوست دی کنڈ سنجاتن دا سبق ملدے۔ ایویں ''بھمڑاں بھوں''، ''ڈو سکارے''، ''بکھیڑی''، تے ''دردی خدادی'' وچ وی ساڈے وسیب دے کئی رنگ تے کئی انگ نظر آندن۔

1996ء

گل رعنا ادبی سوسائٹی ملتان دی طرفوں ابن کلیم احسن نظامی دی کتاب ''پھلپوٹ'' وچ لوک کہانیاں دے علاوہ ڈو افسانے وی شامل ہن۔ پہلے افسانے ''بگوڑی'' وچ پیرو آڈھی دی شخصیت دا ثقافتی رنگ اُبھر کے سامنڑے آندے جبکہ ڈوجھا افسانہ ''ہڈے پٹاخے'' ساڈی اسلامی روایت وچ رسم ورواج دی بھرمار دے حوالے نال ''سوبھ'' (شب برات) دے موقعے تیں آتش بازی دی عکاسی کریندے۔ دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی طرفوں شائع تھیون والی شاعری دی کتاب ''غم دی شام'' وچ شاہد شاہ شاہد دی شاعری دے علاوہ چھیکو تیں ہک افسانہ شامل کر کے شاعری تے نثر کوں کٹھا کر کے چھاپن دی ہک روایت قائم کیتی ہوئی ہے۔

1997ء

سرائیکی ادب دی افسانہ نگاری وچ تریمتیں بھروان حصہ گھندیاں پین۔ سلیمان

Scanned with CamScanner

اکیڈمی دیرہ غازی خان دی طرفوں بشریٰ قریشی دا افسانوی مجموعہ ''پیت پریت'' ایں سال شائع تھئے جیندے وچ پاتے ونجن والے افسانے وچ محبت تے محبوب، شرم تے حیا، رسماں ریتاں، سماجی قدراں تے خاص طور تیں ترجیحیں دے مسئلے واضح طور تیں سامنڑے گھن آوݨ دی کوشش کیتی ہگئی ہے۔ افسانیں وچ ورتی ونجن والی زبان سِدھی سادی ہے جینکوں سرائیکی نال تھوڑی جھیں رغبت رکھݨ والا وی آسانی نال پڑھ سگدے۔ اکثر افسانیں دا انجام طربیہ اے اتے المیہ انجام والے افسانے وی ایں طرحاں مکاوݨ دی کوشش کیتی ہگئی ہے جو اوں رنج، الم تے ڈکھ وچ وی اُمید دی لاٹ ضرور ڈسدی ہے۔

سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی بھونگ شریف دی طرفوں راہی گبول دی سرائیکی افسانیں دی کتاب ''ڈکھیں وات'' سامنڑے آئی۔ ایں کتاب وچ شامل افسانیں وچوں زیادہ تر دے موضوع دھرتی نال گنڈھیے ہوئن۔ جنہیں وچ وسیب دے ڈکھ درد تے محرومیں دے نال نال خوشیں دی گبول پھرول دا ڈھالا وی ڈسایا گئے۔ ایں کتاب وچ کوشش کیتی ہگئی ہے جو افسانیں کوں درگھا کرݨ دی بجائے مختصر انداز وچ موضوع نال انصاف ورتیا ونجے۔

1998ء

سرائیکی افسانہ دے موضوع بارے چار اہم کتاباں سامنڑے آئن۔ انھیں کتابیں وچوں ڈاکٹر طاہر تونسوی دی مرتب کیتی کتاب ''سرائیکی دے چونڑویں افسانے'' تہوں اہم ہے جو ایں ضخیم کتاب وچ جھڑے لکھاریں دے منتخب افسانے شامل کیتے ہگین۔ انھیں کوں پڑھݨ نال سرائیکی ادب وچ افسانے دا مقام مقرر کرݨ تے نال نال افسانے دی ٹورکوں ڈیکھ کے مستقبل دیاں نویاں راہیں گولݨ وچ مدد مل سگدی ہے۔ انھیں دے علاوہ اینجھے افسانہ نگار جنھیں دے افسانوی مجموعے سامنڑے نمیں آسکیے اودی ایں کتاب دی وجہ توں امر تھی ہگین۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ ڈاکٹر طاہر تونسوی ہر لکھاری دا اِک افسانہ منتخب کیتے۔ انھیں لکھاریں وچ غلام حسن حیدرانی، تحسین سبائے والوی، اختر علی خان بلوچ، محمد اسماعیل احمدانی، دلشاد کلانچوی، سید نصیر شاہ، بشریٰ رحمٰن، عامر فہیم، قاسم جلال، مسرت کلانچوی، ظفر لاشاری، احسن واگھا، شیما سیال، بتول رحمانی، حبیب فائق، حفیظ خان، بنت احمدانی، ڈاکٹر منیر احمد علوی، سعیدہ افضل، محمد علی احمدانی، مہر کاچیلوی، انوار احمد، اقبال بانو، رفیعہ عباسی، عمر علی خان

Scanned with CamScanner

بلوچ، صبیحہ قریشی، اسلم قریشی، طارق جامی، اللہ بخش یاد، ڈاکٹر اسلم عزیز درانی، عبدالباسط بھٹی، سجاد حیدر پرویز، میاں نذیر، پروین عزیز، انجم لاشاری، رحیم طلب، قاصر فریدی، شاہدہ رحمٰن، شاہدہ عطا مقدس، راہی گبول، منظور احمد اعوان تے بشریٰ قریشی دے ناں شامل ہن۔ کتاب دے شروع وچ ''سرائیکی افسانے دا سفر'' وچ ہر افسانہ نگار دے فن بارے رائے دا اظہار کیتا گئے۔

افسانے دے سنجاپوں لکھاری حبیب فائق دا افسانوی مجموعہ ''چیڑھیاں گنڈھیں'' سرائیکی افسانوی ادب وچ ہوں سوہنا ودھارا ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ حبیب فائق شعوری طور تیں کوشش کیتی ہے جو افسانے کوں ہوں درگھانہ کیتا ونجے۔ ''چیڑھیاں گنڈھیں'' وچ علامتیں دا ورتارا تے سرائیکی دے مٹھوے لفظاں کوں ٹھہاونڑ ٹھمکاونڑ دا انداز کتاب دے معیار کوں بیادی اُچا کر ڈیندے۔ انھاں دے افسانے ''اندھارے دی مکان'' دا منڈھ کجھ ایں طرحاں بدھیندے:

> ''جیندے جہان تے آوݨ دے بعد حیاتی دا پندھ موہاری ٹرݨ پچے ویندے ہر بندہ ساری حیاتی خدا دی، پندھ جھکیندا راہندے۔ حیاتی بھانویں ایں آدھر بھاویچ مک ویندی ہے۔ پر سوچ سویل دی دسونہہ دا پندھ ڈُوار ہندے تے اے کڈاہیں دی نی مکدا۔ سوچ سویل دی دسونہہ دا مونہہ موہاندرا اوں ویلھے ہوں سوہݨاں لگدے جڈاں بچھوں ول تے ڈیکھݨ دی وہیل نی راہندی تے بندہ ویلے دی درسال الاہنگھ ویندے۔''

منظور اعوان ہک اینجھاں لکھاری ہے جیڑا روزی دے غم وچ دھرتی توں پریں رہندے پر اوندا دل ایں دھرتی سانگے دھڑکدا رہ ویندے۔ تہوں منظور اعوان دے افسانوی مجموعے ''تساکوں ماں وطناں دا'' دے ناں کوں وی دل دی آواز آکھیا ونج سگدے۔ ایں کتاب دے افسانیں وچ دیس دی تہذیب تے ثقافت دے نال نال روایت نال گنڈھیے افسانوی رنگ دی جھات وی صاف ڈسدی ہے۔ منظور اعوان دے افسانے ''اوں سوہنیں دگ'' دا اے نمونہ دیہات دی منظر کشی کوں پیش کریندے:

> ''اوہک چندرو کی رات ہئی۔ ہر پاسے چپ ہئی۔ کہیں کہیں ویلھے کہیں کتے دی بھونک سݨیندی ہئی۔ وتی دے کچے گھر دا در کھلیا۔

ہک پچانواں ہولے جمے باہر نکلدا ہو یا نظریا۔ دل او پچانواں وتی
کنوں باہر دے دگ تے ہولے ہولے لڑ پیا۔"

محمد سعید احمد شیخ سرائیکی ادبی میدان وچ پہلی واری پیر پاتے پر سعید شیخ دے افسانوی مجموعے "پارت" کوں پڑھن نال اندازہ تھیندے جو ایں کتاب دے اسلوب وچ سرائیکی زبان تے ثقافت دا او مٹھاج پاتا ویندے جیڑا کہیں میلے منائے لکھاری دیں لکھتیں توں گھٹ کائی۔ ایں کتاب وچ مٹھل، بچل، خیرل، کریمل، احمدو، دادو، بختاں، تے شاں جھمیں کردار سرائیکی وسیب دے جیندے جاگدے کردار محسوس تھیندِن۔ ایں کتاب وچوں ہک افسانہ "نشانہ" دے اقتباس وچوں سیٹ دی ہوڈ کوں کجھ ایں طرحاں بیان کیتا گئے:

"پورا ہفتہ بچل ہن تے رہیا۔ روٹی فیضل چاتے ویندا رہیا۔
ہفتے وچ ہک واری کلھے کھن کیتے کپڑے بدلاوݨ گھر آیا۔ ہفتے بعد پانی
لاہݨ شروع تھی گیا پر بچل کیتے اے پانی لاہݨ ہیں گالھوں بے سود ہا
جو اوندی فصل تے پہلے پیڑ گئی ہائی پر جتھاں دیاں فصلاں بچ گیا انہاں
کوں ای اجھی ساڑی دی بیماری لگی جو کلے اچوں بچ چھی من توں
اُتے کہیں دی فصل نہ لتھی۔"

1999ء

سرائیکی زبان دے جھنگوی انگ دے مہاندرے لکھاری ڈاکٹر محسن مگھیانہ دے افسانیں داپڑ وجھا مجموعہ "انیندرے" (104۔ص) سامݨے آئے۔ پنجابی ادبی بورڈ دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب دے پڑاہ افسانے معاشرے دے مختلف مسئلیں کوں ظاہر کریندن۔ افسانہ "اپݨی سنجاݨ" وچ عدالتی مسئلے "شک دی چواتی" وچ مرد دا شک "مائی چتوی آلی" وچ تندور تے والے بھݨن دا حوالہ "ہتھ" وچ بیوروکریسی، "وچلی گل" وچ انصاف دی گول "گوڑا بدام" وچ مجرے دا تذکرہ، "پچیائی" وچ دھیریں دے مسئلے، "پہارو" وچ ان پڑھ تے پڑھیے لکھیے دا فرق، "جوتکاں" وچ دیہات وچ وڈیریں دا راج تے "انیندرے" وچ جگارے کوں پیش کرݨ دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ مگھیانہ ہوراں انھیں افسانیں دی زبان کوں "لاہندی" داناں ڈیتے۔ نمونے دے طور تیں انھیں دے ہک افسانہ "گوڑا بدام" وچوں ہک اقتباس پڑھݨ والیں

Scanned with CamScanner

دی خدمت وچ پیش ہے:

''اکبر شاہ اپنے علاقے دے ڈھگ وڈے زمیندار ہان۔ انھاں دی جداد جدی پشتی لگی امدی ہائی۔ اوگامے شاہ دے گھر جمیا تے گامے شاہ دے ڈیرے تے ایڈا وڈا مُزرا ہویا جوں لوکی اج تائیں نہیں بُھل سکے۔ اوس ویلے یہ مُزرا کرنڑ آلی نجو دی ماء ہائی تے اوہ وی نجو آر سوہٹی ہائی۔ اوس مُزرے تے تاں لوکاں تے کنٹرول کرنا ای اوکھا ہو گیا ہائی۔ شراباں پی کے کوئی اِدے ڈھانڈا ہائی تے کوئی اُدے۔''

2000ء

بنت احمد اٹی توں ڈاکٹر غزالہ احمد اٹی تائیں دے پندھ وچ انھیں دے تجربیں دا نچوڑ ''اج دی ماروی'' (72۔ص) دی شکل وچ سامنڑے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں افسانوی مجموعے وچ 1979ء توں گھن کے 1990ء تائیں لکھیے گئے ہک درجن افسانے شامل ہن۔ انھیں افسانیں وچوں ''اپنا آپ سنجاٹوری'' ہک سدھی سادی کہانڑی ہے جیندے وچ معاشرے دے اُچ جھک کوں ظاہر کیتا گئے۔ افسانہ ''اوں دن ہر تخلیق ادھوری'' وچ تریمت دا انتقام ظاہر کیتا گئے۔ افسانہ ''اسٹار'' وچ محض اسٹار یا برج دے موافق نہ ہوون دی وجہ توں پئے ونجنڑ والا شک تے وہم ظاہر کیتا گئے۔ افسانہ ''ڈسکو ڈانسر'' وچ اِتھوں دے رسم ورواج دا موازنہ مغرب دے رسم ورواج نال کیتا گئے۔ افسانہ ''امرلاش'' کوں سوسائٹی دے فرق تے تصور دی دنیا دے حوالے نال ڈٹھاوہنج سگدے۔ افسانہ ''میکوں قسم ہے تیڈی'' وچ ماء دھرتی نال پیار واضح کیتا گئے۔ افسانہ "See Saw" وی قوم تے دھرتی نال سچا گانڈھار کھنڑ دے حوالے نال لکھیا گئے۔ ''میں حلفیہ اقرار کریندی آں'' ہک ایہو جھیں کہانڑی ہے جیندے وچ سرکاری فرائض توں غفلت کرنڑ والیں کو چہرہ ڈکھاونڑ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ہک کہانڑی ''باردی خوشبو'' ایں گالھوں اہم ہے جو ایندے وچ علامتی انداز نال اے گالھ ظاہر کیتی گئی ہے جو دنیا وچ مسلمانیں تیں کیوں ظلم روا رکھیا ویندا پئے۔ افسانہ ''دھرتی ماء'' وچ اپنی سجاڑ کوں نہ بھلاونڑ دا سبق ملدے۔ کتاب دے عنوان نال مطابقت رکھنڑ والے افسانے ''اج دی ماروی'' وچ تھل تے روہی دی ریت کوں ساول وچ بدلنڑ دی خواہش نظر آندی ہے۔

Scanned with CamScanner

2001ء

سرائیکی افسانہ نگاری وچ تحسین سبائے والوی داناں منڈھلے افسانہ نگاریں وچ گنڈیا ویندے۔ تحسین سبائے والوی دا افسانوی مجموعہ "ڈو جھی کندھی" (75۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے۔ اے مجموعہ غلام جیلانی چاچڑ دا مرتب تھیا ہوئے۔ ویندے وچ شامل ڈاہ افسانیں کوں کتابی شکل وچ شائع تھی ونجن نال ہک مہاندرے تے ابتدائی لکھاری دی تخلیق کوں ہمیش دی حیاتی مل گئی ہے۔ کتاب دے شروع وچ "سرائیکی دے پہلے افسانہ نگار دا قضیہ" دے عنوان نال ڈاکٹر طاہر تونسوی دی لکھت وی شامل ہے ویندے وچ مختلف لکھیاریں دے خطیں دی روشنی وچ کجھ مدتوں جاری بحث مکاون دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ایں بحث دا نتیجہ کھڈیندے ہوئیں ڈاکٹر طاہر تونسوی لکھدن:

> "میڈا خیال اے ہے جو (جیویں میں لکھ وی چکاں) غلام حسن حیدرانی دی کہانی، افسانے دے تقاضے پورے کریندی ہے تے کہانی دے فن تے پورا اُترد ی ہے۔ ایں کیتے غلام حسین حیدرانی سرائیکی دا پہلا افسانہ نگار ہے۔ ایندے نال نال اے گالھ وی مٹی پوی جو تحسین سبائے والوی دی اہمیت دی گھٹ کائنی۔ ڈوہیں کہانی کاریں سرائیکی کہانی کوں اگوں تے ودھاون وچ اپنا اپنا کردار ادا کیتے۔ میڈا نظریہ اے ہے جو تحقیق وچ کئی گالھ حرف آخر نمیں ہوندی۔ اساں اے دروازہ کھلا رکھیدے پئے ہیں۔ تحقیقی حوالے نال ہر گالھ تے ہر ثبوت قابل قبول ہوسی، ہر دم تے ہر ویلھے"

سرائیکی ادب وچ سیرت نگاری دے حوالے نال غیر معمولی سنجاݨ کروݨ والے لکھاری پروفیسر ڈاکٹر محمد صدیق شاکر دا پہلا افسانوی مجموعہ "ہنجوں ہٹ ہٹ" (224۔ص) ڈاڈے سوہݨپ نال چھپ کے سامنڑے آئے۔ سرائیکی سدھ سراں ملتان دی پیشکش دے طور تیں چھپݨ والی ایں کتاب وچ شامل یارھاں افسانے معاشرے دے اُچ جھک دے نال نال سرائیکی دیہہ تے ثقافت دے کئی رنگ تے کئی انگ واضح کریندے نظر آندن۔ ڈاکٹر صدیق شاکر دی تحریر دا انداز ڈیکھݨ کیتے ہک اقتباس کجھ ایں طرحاں پیش کیتا ویندے:

Scanned with CamScanner

"میں اَنجاں ایہو سُجیدہ اکھڑا ہم جواوں جینگر اپنا سر کاپی توں چاتا۔
ہک ٹھنڈی ساہ بھری۔ ول اَکھیں تے ہانھ رکھ کے زور زور دا رووݨ
پئے گیا۔ اوندے رووݨ دی آواز میں تیئں آندی پئی ہئی۔ کجھ ویر اویں
روندا رہیا۔ ول بت بݨ کے بیہہ گیا۔ اپنے لکھیے اوئے کوں ڈیدھار رہیا
جیڑھا ہنجواں نال لیڑ ہچ گیا ہا۔ وت قلم چا کے ہنجواں نال دھوئے
اوئے تے مٹے اوئے لفظاں کوں شوخ کرݨ وچ لگ پیا۔ میں چپ
کر کے طاقی وچ کھڑا اُوں ڈر ڈیدھار ہیم تے ارمان کھاندا رہیم جو ایہ
جینگر پتہ نی کیڑھے ڈکھ وچ ہے؟"

ملک اقبال حسن بھیلا دی کتاب "بالو" (ص 80) شوکت بھیلا ادبی اکیڈمی ملتان توں شائع تھیوݨ والی اینجھی کوشش ہے جیندے وچ افسانے تے انشائیے کوں رلا کے ہک نویں صنف متعارف کروݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ایں صنف کوں ملک اقبال حسن بھیلا "بالو" داناں ڈتے۔ سالک سودھوی دی ترتیب وتصحیح نال سامنے آوݨ والی ایں کتاب وچ کجھ خالص افسانے دی شامل ہن۔

2002ء

ڈاکٹر احسن واگھا داناں سرائیکی افسانہ نگاری وچ اہم شمار تھیندے۔ انھیں داڈو جھا افسانوی مجموعہ "آدی واس" (140۔ص) کوں ایں سال دیں اہم کتابیں وچ گݨیا ویندا پئے جیندے وچ دیہیب دی ثقافت جھلکدی ہے۔ دمان: سوشل ڈائیورسٹی کنزورویشن ونگ پریتے والا تونسہ شریف دی پیشکش دے طور تیں چھپݨ والی ایں کتاب وچ پاتیں ونجݨ والی کہانیں کوں لکھݨ دی زمانی ترتیب نال ایں طرحاں پیش کیتا گئے جو پہلی کہانی سبھ توں نویں تے چھیکوی کہانی سبھ توں پرانی ہے۔ سرائیکی دے خاص لفظاں داور تاراڈ یکھݨ کیتے اُنھاں دے افسانہ "آدی واس" وچوں ہک اقتباس حاضر ہے:

"اے تاں اوکوں پتہ ہا جو ڈٹھی ہئی اتیں سُݨی ہئی ہوندی اے۔ ڈٹھی
اوکوں بُھل وی ناہی گئی بلکہ ڈٹھی ڈسݨ داڈو اُبھل گیا ہس پر نجر مائی
کوں اوا ے وی نہا سمجھا سگدا جو ورتی ڈٹھی ڈسݨ دا اوکوں بھج نہا آندا۔

او اتھ کہیں کوں وی نہا آمدا تیں او تاں اوئیں وی سئی دا شیدائی ہا

چھوٹے لاکنوں"

سرائیکی افسانہ نگاری وچ اسلم قریشی داناں وی کہیں توں گھٹ نہا کائنی۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی طرفوں اسلم قریشی دا "نگرانڈ" (192۔ص) ہوں سوہلپ نال شائع تھیا۔ اسلم قریشی دے ہک درجن افسانیں وچ سرائیکی دیسیب دی ریت، رسم کوں ایں انداز نال ورتن دی کوشش کیتی گئی ہے جو روہی، تھل تے دمان دے کئی رنگ تے کئی انگ نشابر تھین۔ سادہ تے عام فہم زبان وچ لکھیے گئے انھیں افسانیں وچوں "سونے دی سانگ" دا نمونہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

"ملک امیر بخش آپنڑی دھی دی ڈولی وڈے طول طوال نال ڈتی۔ ڈاج کیا ہی ہک نمائش ہی جیہنکوں ڈیکھ تے جانجیاں دے آنے پٹیندے ہن۔ ضرورت، آسائش، آرام دی ہر شئے نال چارھے پلو بھر ڈتے۔ آیاں دے ہتھایں طرح دھوائے جو جگ وچ واہ واہ تھی گئی۔"

اشولال تے شناں دی مرتب کیتی کتاب لڑی "بیڑی" (224۔ص) دی پڑھ ڈیپورے دیسیب وچ پہنچ گئی۔ چوپال کروڑ لعل عیسن دی پیشکش دے طور تیں سامنڑے آون والی ایں کتاب وچ اشولال دے مضمون "قصے کہانی دے سرسری مطالعے وچوں" دے علاوہ ڈتیں گئیں کہانیاں دی ترتیب کجھ ایں طرحاں ڈتی گئی ہے:

☆ عشق واحتہ	سکیمپ اشوکت مغل
☆ خدا	غلام حسن حیدرانی
☆ ناخدا	محمد اسماعیل احمدانی
☆ آئی صورتوں سچا	احسن واگھا
☆ سنجاں	مسرت کلانچوی
☆ موہل	ظفر لاشاری
☆ غائب حاضر	ارشاد تونسوی
☆ گھا گھر دلھ	ملک عبداللہ عرفان
☆ دردراں دی ماری دلڑی علیل اے	ڈاکٹر انوار احمد

Scanned with CamScanner

☆ کونجاں دے گل گھاتے	میاں نذیر احمد
☆ ہُنی ٹلی والا ڑا	مزار خان
☆ ساول	ارشاد متین
☆ صدی دا پندھ	ڈاکٹر غزالہ احمدانی
☆ کریہہ دے ترکھے سال دا قصہ	نجیب حیدر ملغانی
☆ اینارل	اشولال
☆ سمندر تے	چیخوف / اُجولشاری
☆ بدروح	موپساں / عامر شہانی
☆ کابلی والا	رابندر ناتھ ٹیگور / اذیشان اطہر
☆ اُچھاڑ	پریم چند / منور خان
☆ ناہر	ہرمن ہیسے / صابر چشتی
☆ چندر تے پاگل پن	آئزک باشویز سنگر / اشناں
☆ بکی بکی دیگر بلتازاردی	گبریل گارشیا مارکیز / اڈاکٹر نعیم کلاسرا
☆ گھگی داوین	امر جلیل / طارق برمانی
☆ پیر دا آڈھ	علی تنہا / کاشف بلوچ
☆ اپنا راہ چنے بدلاں دا راہ اے	ادشوا / محسن شہزاد قادر
☆ لعل ای لبھ پووے تے پریت ای رہ وے نچے	(لوک قصہ) / نسیم اقبال صحرائی

2004ء

حفیظ خان دے افسانیں دا مجموعہ "اندر لیکھ دا سیک" (142۔ص) الحمد پبلی کیشنز لاہور توں شائع تھیا۔ جیندے وچ 1990ء توں 2003ء تک دیاں 9 چوٹویں کہانیاں پیش کیتا گھین۔ ہر افسانے وچ معاشرے دا نویکلا رنگ نشابر نظر آندے۔ افسانیں دے عنوان وی آپنی وکھری سنجاݨ رکھدن۔ اے عنوان ایں طرحاں ہن:

1- گھمر گھیر دا گھیر

2- جھات دے اندر جھات

Scanned with CamScanner

3- مکدی نہیں مکھدی نہیں

4- اندر لیکھ داسیک

5- کلہا جا گبدا ہویا آدمی

6- منگل دے ڈینہ ناغہ ہوسی

7- نازو بگھیلا

8- ڈکھ دم سجائی دا

9- منشا تے میاں منشاء

عبدالباسط بھٹی دا افسانوی مجموعہ "وکاؤ چھانورا" (171۔ص) سمل پبلی کیشنز احمد پور شرقیہ دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے۔ جیندے وچ پندرھاں افسانے وسیب دیں ڈکھدیں رگیں تیں ہتھ دا کم ڈیندن۔ افسانیں توں پہلے کتاب بارے تعارفی لکھتاں دے عنوان ایں طرحاں ہن۔

☆ کہانی وچوں اٹھ لکھی کہانی — ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر

☆ مکلاندی مت دا سیجا — پروفیسر مظہر مسعود

☆ پرانے قصے وچوں نویں کہانی — جاوید چانڈیو

☆ دل دا حال نہ تھیوم پورا — لکھاری (عبدالباسط بھٹی)

اثر انصاری دے پنجابی افسانے دے ست ترجمے "لفت اقلیم" (128۔ص) دے عنوان نال شائع تھیئن۔ جنھیں کوں پروفیسر میاں ظفر مقبول مرتب کیتے۔ جیندے وچ سرائیکی وچ کیتا گیا ترجمہ "قبر جنکی جاہ"، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دا ہے تے ایں کتاب کوں سیٹھ آدم جی عبداللہ یمنی والے نو لکھا بازارتوں شائع کیتا گیئے۔

2005ء

مسرت کلانچوی دا ناں سرائیکی افسانے دی خاص سنجاݨ ہے۔ اُنھاں دا ترجما افسانوی مجموعہ "مارو تھل دا پینڈا" (144۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ دی پیشکش دے طور تیں چھپے۔ تریمت دے مسئلیں کوں پیش کرݨ مسرت کلانچوی دا خاص موضوع ہے۔ اے تائیں جو "ادھورا مرد" دے عنوان نال شامل بک افسانے وچ وی اختتام تریمت دی قربانی دے حوالے نال کیتا

Scanned with CamScanner

گئے ۔ایں مجموعے وچ شامل پندھراں افسانیں دے عنوان وی نویکلے تے سرائیکی دے چونویں لفظیں دی ترجمانی کریندن ۔جیویں جو: نندر، ساری عمر گزاریم، تھل ماروواپینڈا، بندتا کی، ارداس ، سنجاں، تریہہ پھنوالی، متھاج، موڑ مہاراں، وکاؤ مال، پاٹی کائناں پیساں، ادھورا مرد، پندھ اڑانگے ۔مسرت کلانچوی دے افسانے دا اسلوب ڈیکھن کیتے افسانہ "ارداس" دے منڈھ بدھن دا نمونہ ڈیہدے ہائیں۔

"مینہ جھڑدی رُت ہمیش کنوں ریل دی دل بھاونڑی ہئی ۔بدل دی پہلی گجکار یا مینہ دی پہلی کنی من دے نال ای او اپنے کمرے دی تاکی کھول ڈیندی تے ہوا دا پہلا جھولا اوندی روح وچ ٹھاڈل گھول ڈیندا۔ او کوئی نظم، کوئی گیت لکھن بہہ ویندی۔ پر اج تاں بدلاں دی گجکار نے اوندے دل کوں ڈرتے وسواس نال بھر ڈتا ہا۔ او کئی واری اپنڑی تاکی کوں ڈیکھے تے ترسلا کیتا جو کنڈا مضبوطی نال بند ہے یا کائے نہ۔"

فیض بلوچ دا پہلا افسانوی مجموعہ "ولدی ڈھلدی چھاں" (128۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیا ۔جیندے وچ ویہی حوالے نشابر کیتے ونجن ۔ایں توں پہلے دیب دے ڈکھ درداں کوں اُنھاں آپنے شعری مجموعیں وچ وی پیش کیتے ۔"ولدی ڈھلدی چھاں" وچ شامل افسانیں دے ناں دیب دے ترجمان ہن ۔جیویں جو ولدی ڈھلدی چھاں، ریت دی دیوار، بھوپا پیر، ہائے شودا تھل، ارداس، چھیکوی ڈولی، اوئے توں لدھوئیں؟ بندو بادشاہ، نواں یار وغیرہ۔

"پیر فرید دا پاس اے" (140۔ص) دے عنوان نال ڈاکٹر ایاز احمد دا افسانوی مجموعہ ایاز اکادمی مہر آباد حسن ابدال توں شائع تھئے ۔جیندے وچ شامل افسانے روہی دی سنجاں ہن۔ انھیں افسانیں وچوں بشکو پکھی واس، پگ دا وارث، گلو جن تے رام چند منگھیوال جھیں عنوان دی روہی دے چلدے پھردے کردار یں دی نمائندگی کریندن۔

ڈاکٹر اسلم عزیز درانی جنھاں اپنے افسانیں دا مجموعہ "بجھ دا سنیہا" وانڑ کر چکن اُنھاں عالمی سطح تیں لکھیے ونجن والے افسانیں کوں سرائیکی دا چولا پوا کے "عالمی افسانے" (160۔ص) دے عنوان نال 2005ء وچ سامنے آندے ۔سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ دنیا وچ درتیاں ونجن والیاں زباناں وچوں ویہہ چونویں افسانیں دا اردو

زجمہ شامل ہے۔ جنیں کنوں ایں گالھ دا اندازہ لایا ویسکدے جو دنیا وچ کہڑے قسم دا افسانہ تخلیق تھیدا اپنے تے اُنہاں دے مقابلے وچ پاکستانی زبانیں دا افسانہ کیا مقام رکھدے؟

2007ء

''ساہویں سُول بسیرا'' (۹۶) دے عنوان نال رابعہ خان دا افسانوی مجموعہ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ پاتے ونجن والے یارھاں افسانے معاشرتی مسئلیں کوں نشابر کریندن۔ جنھیں وچ تربیت دے مسئلیں دی جھال سنجاپوں ہے۔ سوکھی تے خالص زبان اچ لکھی ونجن والی ایں کتاب وچ شامل افسانیں دے موضوع وی ویہی پاڑھے نال گنڈھیے ڈسدن۔ بخشیں والی، سِک، ہلکان، آدھل، نہر، پُوری سُوری، مُرشد، تیئں باجھ تھئے سُنج ویہڑے، ساہویں سول بسیرا، بندڑا تے محرم راز دے عنوانیں نال ٹھہائی ایں کتاب وچوں افسانہ ''پُوری سُوری'' دا اک اقتباس پیش کیتا ویندے:

> ''ماء کوں اوندے رشتے دی تانگھ رہ گئی اتے اوں چھوٹی کیتے وی
> ہتر سوتر کٹھا کرن شروع کر ڈتا ایویں ڈو سالیں بعد بکوی دھی دی وی شادی تھی گئی۔
> او گھر دے کم وچ جوں رُجھدی گئی۔ دل وچ آکھے ہا مولا ہوں نہ تاں گزارے لائق
> شکل بناویں ہا تاں جیڈے خزانے دی کمی تاں نہ آوندی ہا''

2008ء

راجہ رسالو دے مرتب کیتے پنجابی افسانیں دی کتاب ''چھوپے'' (۱۸۹۔ص) پنجابی ادبی بورڈ لاہور دی پیشکش ہے جیندے وچ تربیت دے افسانوی ادب دی چونڑ کیتی گئی ہے۔ پنجابی خواتین دے نال نال سرائیکی افسانہ لکھنڑ والیں وچوں مسرت کلانچوی، زہرہ انجم تے بشریٰ رحمٰن دے افسانے وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

2009ء

توڑے جوایں سال سرائیکی افسانے دا باقاعدہ کوئی مجموعہ سامنے نئیں آیا۔ دل دی حفیظ الرحمٰن خان دی کتاب ''سرائیکی نقد و ادب'' تے ابن الامام شعر دی کتاب ''ڈوسکیاں تے ٹھکارے'' ایکا صنف دی نمائندگی کریندین۔ ''سرائیکی نقد و ادب'' وچ ۲۲ ''افسانچے'' شامل ہن جنھیں دا پاڑھا ساہڑے وسیب نال گنڈھیا ہوئے۔۔۔ حفیظ الرحمٰن خان دی تحریر دا اندازہ ڈیکھن کیتے

افسانچہ ''چھوہریا چھوہیر'' ویش ہے:

'بک کھانڈے چینڈے گھر دا مینگر ہن سنور کے رہن شہر کنوں وتی اج آیا۔ زمیناں دی سیر کریندیں اوں محسوس کیتا بک باکی البیلی ناراوکوں گھور گھور کے ڈیہدی اے۔ اوول اج ہوں خوش تھیا جو پہلے کنوں زیادہ بن بجو کے رہن لگا۔

بک ڈیہہ اوچو پال اج کلھا بیٹھا ہا۔ کیا ڈیہدے جو نیار ہوے ہوے اوندے قریب آ کے غور نال ڈیہدی پئی۔ اوندے دل اج لڈو پھٹن لگ پئے۔

مینگر نے سرگوشی انداز نال پچھیا

کیا آہدی ایں؟

اوں جواب ڈتا

کجھ نئیں میں اے ڈیکھن آئی آں جو توں چھوہر ایں یا چھوہیر۔''

ابن الام شفقر دی کتاب '' ڈسکیاں تے ٹھکارے'' وچ طنزیہ تے مزاحیہ مضامین، انشائیے تے افسانے شامل ہن۔ گو کہ کتاب وچ تاں انھیں اصناف کوں انج انجن نئیں کیتا گیا بھل کجھ لکھتاں انجھاں ہن جنہڑیاں افسانے دے معیارتیں پوریاں لہندیں۔ انھیں وچوں ''تانگھ'' کوں علامتی افسانہ آکھ سگدے ہئیں۔ ''عاشو''۔ ''ڈسکیاں'' تے ''میلیاں اکھیں لگڑے وال'' دی کہانی تے افسانے دے رنگ نال رنگیے ہوئن۔ ''گوڑسواں گوڑ'' افسانچے دے حوالے دی تحریر ہے۔ ایں طرحاں اے آکھیا وی سگدے جو کتاب دے عنوان وچ ''ڈسکیاں'' دا لفظ افسانے دی نمائندگی کریندے تے ''ٹھکارے''، کھل ہٹ کوں واضح کریندے۔ ''ڈسکیاں'' دے عنوان نال پیش کیتی گئی تخلیق وچوں کجھ دا کیا اے اقتباس ابن الام شفقر دے اسلوب کوں نشابر کریندے:

'میں داد عید پڑھ تے ولیا تاں بھولا روندا پیٹھا ہا۔ میں داد دے دل وچ کھڑکیا جو ضرور کوئی گالھ ہے۔ او ہولے ہولے پیر چیندا ہوا بھولے دے نال آ کھڑا تھیا۔ بھولا اوں ویلے ڈسکا پیٹھا ہا۔ پیو کوں نال ڈٹھس تاں چپ کر تے پیو دے منہ کو تکن لگ گیا۔ تے کمبدے ہوئے ہونٹھاں نال پیو کنوں پچھیس جو

اباتساں بھلا چور ہیوے؟

او کیویں؟ میں داد فوراً پچھیا

Scanned with CamScanner

رات تساں نیجر دے سال دے بوٹ جو چوری چا آئے ہاوے۔ اج سویرے اوں کئی
بالاں دے سامنے میں کنوں بوٹ کھس گھدن"

2011ء

مبشر بزدار دے افسانے "ڈھول بلوچا موڑ مہاراں" (۶۴ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ سامنے آئن۔ فن کدہ تونسہ شریف توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ ڈہ درجن مختصر افسانے شامل ہن۔ ایں کتاب وچ شاہ لطیف دی حیاتی دا حوال تے لوک قصیں دا انتخاب وی پیش کیتا گئے۔ ایں مجموعے وچ شامل کجھ افسانے روایت نال جڑیے ہوئے ہن تے کجھ افسانے روایت شکن وی ہن۔ مبشر بزدار دے افسانیں وچ دمان دے ماحول دی جھلک واضح نظر آندی ہے۔ جیویں جو ہک افسانہ "نین نال دسوں" دی ابتدا وسیبے دے تعارف نال کرائی گئی ہے۔

"چنتر مانہہ دے مست ڈیہاڑے ہن۔ سنگھوندی دے بچ آلے سارے موضعے ایں سال ڈھیر بارش سے سوب رہے کچے پئے ہن۔ کہیں موضعے اج کنک دی فصل تیار ہی تے کہیں موضعے اج چٹے پلی چاتی پئے ہن۔ کھائیں جٹ ایں دفعا کچریں دی واڑی رہاون دی سندھ نتی کھڑے ہن۔ سنگھوندی دے ایں بچ اج اسوں مانہہ توں گھن کے چھٹھ مانہہ تائیں دسوں تے دسیا ہوندا ہی۔ چنتر مانہہ اج انھیں موضعیں دی ہک وستی مندراٹی دی رونق ودھ ویندی ہی۔ وستی دے پیاڈھوروہ ہاتے روہ دے اُبھی پاسوں سنگھوندی دا درہ ہا۔ ایہو ایں سنگھوندی دا بچ ہی۔ اتھوں مچھی واہ نکلدے ہن اتے ڈوواہ وستی مندراٹی دے پیاڈھولیو اتے پوادھولیو تھی کے لنگھدے ہن۔ انھیں ڈوہائیں ندی دی آدھی وچ وستی مندراٹی ہی۔ ایں وستی دے چوھاروں ندیر دی کنی تے ڈکوونک دے وڑ ہن۔ کچی، ٹولھا، بیر، کیکر، جنڈ، ہبال، کریہہ دی ساول نال اے وستی کہیں کنوار آلی کار سادی گھنڈ اج لاتھی لگدی ہی۔

ایں موضعے اج بیریں دے وڑ ڈھیر ہن۔ کوئی نسری بیریں ہن۔ کوئی کوکڑاتے کوئی کھٹیاں مٹھیاں بیریں ہن۔ پھکن مانہہ اج بیگر بیریں دے کھیڈن دے بہانے ودھ ویندے ہن۔ وستی دے بیگر چھوہر، چھوہریں ایں بیر کنیں اوں بیر تائیں، چڑھے لاہندے، بیریں ہلیدے کھلدے مسکدے، کچے کچے جھیڑے لیدے، رُسدے منیدے، بیریں نال جھلاں بھریندے، کھیڈ دے کپڑے ودے ہوندے ہن۔"

Scanned with CamScanner

2012ء

سرائیکی دے نثری تخلیقی ادب وچ فیض بلوچ دا افسانوی مجموعہ ''پکھی واس'' (۱۶۰ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئے۔ ایں کتاب وچ شامل ڈ ڈھ درجن افسانے دیہاتی علاقے دے مسئلیں کوں نشابر کریندن۔ خالص تے سادہ زبان افسانے کوں اہم بناوݨ وچ کردار ادا کریندی ہے۔ گستاخ، ماء، قاتل، پھتو پیر، سوری!، پکھی واس، بدمزاج بدرو، لوبھی ٹھیکیدار، ایہ ہال کیندا ہے؟، لاوارثی، ملتان دی ویگن، انصاف، درویش بابا، پاگل، سردار بے مروت، ڈاج دالوبھ، جنجال تے سیاٹی عینگر جھیں عنوانیں نال پیش کیتے انھیں افسانیں وچ طنزیہ انداز منظر نگاری تے اختصار دے ورتارے کوں نبھاوݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ پہلے پہلے افسانے ''گستاخ'' دی ابتدا دا منظر کجھ ایں طرحاں چھکیا گئے:

> ''اج چھن چھن ڈیہہ۔ مہینہ اپریل دی ڈاہ تے سویرے ۹ وجدے ہین۔ وتی روشن آباد دے گورنمنٹ ہائی سکول دے سارے استاد اپنی اپنی کلاس لائی بیٹھن۔ سکول دا چپڑاسی مین گیٹ تے ہشیار کھڑے، انوں سکول گراؤنڈ دے باہر چارے پاسے وݨ پھلھو دے نویاں پوھلاں چائی کھڑن، چھتر بہار دی ٹھنڈی ہوا گھلدی پئی ہے۔ درخت ہوا نال لہراندے کھڑن، تلے پھلاں دی خشبو ماحول کوں معطر کیتی کھڑی ہے، پوپٹ بھمبھیریاں ڈوے کھڑن، ماکھی دیاں کھیاں پھلاں تے آندو ویندا لائی کھڑین، اتوں چانہہ ٹھیاں مار مار جھانڈی کھڑی ہے۔ انوں سکول دا ہیڈ ماسٹر شیخ اکبر اپݨے دفتر اچ کجھ لکھدا بیٹھے۔ جے تائیں انوں ملک افضل شیخ اکبر دے کمرے وچ آوڑیا۔''

دمان دے لکھاری مرتضیٰ زاہد دا اٹھاراں کہانیاں دا مجموعہ ''نانک'' (۸۷ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں چھپیا۔ ایں مجموعے دیاں کہانیاں وسیب دی تہذیب نال جڑیاں ہوئن۔ اے تائیں جو پپل دی کہانی، لانگی جوگی، امیرݨ شاہ، لٹ دا قصہ، ممدی دی کہانی، شاہ دی گھوڑی، نرمادی تے ڈیہہ جھیں عنوان کئی تہذیبی سلسلیں دے گواہ ہن۔

2013ء

نوجوان لکھاری عامر بھایا دا افسانوی مجموعہ ''تتی ریت'' (۱۲۸ص) بزم ادراک خان پور (رحیم یار خان) دی اشاعت دے طور تے سامنے آئے۔ ایندے وچ ڈ ودرجن توں ودھ

Scanned with CamScanner

افسانے شامل ہن۔ ایں مجموعے دے افسانے وسیب نال جُڑیے ہوئے مسئلے جیہڑے انداز نال واضح کریندن انھیں توں لکھاری دے کوڑھے مشاہدے تے فنی گرفت دا اندازہ لایا ونج سگدے۔ انھیں افسانے دے عنوان ڈٹھے وچُن تاں انھیں توں وسیب دے کئی رنگ نشابر تھیندن۔ انھیں عنوانیں وچ سردار فقیر، جمال دین، وتھ، مراں کیا کراں، ویکا، سیت، تتی ریت، گن منجھ، ریسما، دھی، وفا، رواٹ، کنجھری، دھک، توا، جت، دیر نہ کرو، پھل ڈکھنی، تریہ، گاوی لسی، کھیڈ، بے وس، لیکھ، رُکھی روٹی اتے سڑول شامل ہن، چھیکوی افسانے "سڑول" وچوں گھدا ایکیا ہے اے اقتباس جتھاں وسیب دیاں رسماں ریتاں کوں پیش کریندے۔ اتھاں عنوان داوی ترجمان ہے:

> "جنیں دی شادی تے ونجے ہا گراں منہ وچ نہ پاوے ہا۔ چاول کوئی گھگے۔ پکا بھوں ہڈیا پے۔ گھیونی لسدا۔ بھاجی وچ لون نکھار کھے۔ طرحاں طرحاں دے اعتراض۔ کنوار واقد تاں ڈیکھو، لگدے ڈڈ پرنا آئین، گھوٹ تاں شکل توں وی پھڑشا لگدے۔ وت ڈاج ڈیکھے ہا تاں آکھے ہا "سٹیل دے تھاں دے ڈیون ویلے پڈ نہ مریے پیو ماء، اپنی پڈھڑی ماء کجھیدی مر وگئی۔ جو سوہلی (سہل) اتی فخر چنگاں کائی۔ آپناں وات تے دماغ دا اعلان کرا۔ غریبیں دی خوشی تے سکھ ڈیکھ تے نہ سڑی کر۔ خدا نہ روادی۔ سڑول نہ ہئی۔ اے نہ ہووے جو بک ڈسنھ اے ساڑ تیکوں اپنا جھگا ساڑ بھن، پراتی اندھی تھی وگئی ہئی جو ماء کوں وی کائنا کھنیندی ہئی۔"

2014ء

میانوالی دے لکھاری سید نصیر شاہ دے سرائیکی افسانوی مجموعے "کِکر دے پھل" (۱۶۰۔ص) کوں ایں سال ڈو جھی واری چھپن دا اعزاز ملیے۔ ایں توں پہلے اے کتاب ۱۹۸۷ء وچ چھپ کے سامنے آئی ہئی۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ ویہہ توں ودھ افسانیں دے نال نال بک ڈراما دی پیش کیتا گئے۔ سید نصیر شاہ دے افسانے ماء پ لی تے ماء دھرتی نال جڑیے ہوئے ہن۔ وسیبی تہذیب تے ثقافت اِنھیں افسانیں دی سنجان ہے۔ کتاب دے عنوان نال مناسبت رکھن والے افسانے "کِکر دے پھل" وچوں بک اقتباس سید

Scanned with CamScanner

نصیر شاہ دی تحریر تیں سوجھلا پیندے:

''ہُن اوایں تھل نوں نہیں چھوڑ سکدا، اوتھے ذرے ذرے تے اس آپنی محبت دیاں کہانیاں لکھیاں ہُن۔ اوہناں ذریاں مہتاب بی بی دے ننگے پیر چمے ہُن۔ اوہناں ہواواں مہتاب بی بی دیاں زلفاں نوں چھیڑیا ہائی۔ اوہناں نگراں تک ڈوجھے دیاں ہاہواں وچ ہاہواں پا کے اس تے اَتے مہتاب بی بی تے چھاں کیتی ہائی۔ اوہناں نوں چھوڑ کے کیڈے ونجے ہا۔''

حبیب موہانا دا سرائیکی افسانیں دا مجموعہ ''سیتلاں دے داغ'' (۱۴۸۔ص) دستک پبلی کیشنز ملتان دی پیش کش ہے دیہات دی منظر کشی تے ٹھیٹھ زبان دے ورتارے نال سامنے آون والے اے افسانے وسیب وچ پسند کیتے ویندن۔ یارھاں افسانیں دے ایں مجموعے وچوں افسانہ ''پوکھوں'' دا اے اقتباس لکھاری دے اُسلوب کوں واضح کریندے:

''جج کوں اجاں سال مَسیں تھیا ہا جو عید وآپنی بھوا نڈھن نوری نال اکھیں لڑا کھڑا۔ عید ودے ہتھیں پرنیوے آلے چھلے مندریاں دے رنگ ونجن پے گئے تے وت ہک ڈہاڑ امندری وی غیب تھی گئی جیڑی اوکوں جوتی پڑتی ہئی۔ جوتی پچھا، چھلے مندریاں کیتے گھن؟ اے اوناں نی جیرھے پرنیوے تے پاتے ہائی اے ناں کوئی پئے ہن۔

عید دیلے ناں وچھلاتے پچھے ڈسس، ہک سنگتی نال وٹوائے می چا۔ بخاں آلی کوں توٹی جو شک پیا ول ای بھال کوں پی گئی۔

چیتیں دیاں بانگاں ملدیاں پیاں ہن۔ جوتی، نوری تے ہک ہئی جنگر رلے تلئی تے پانی بھرن گیاں۔ نوری تے ڈوجھی جنگر ہک پئے نال چوچلے کھیڈدے، ہک ڈوجھے تے پانی سٹونے ناں جوتی دی دیدا وندے ہتھ تے پے گئی۔ دید پوون سکی اوندے ناں ترھاں کپڑیاں کوں بھا لگ گئی، جھٹ پچھس۔ وے اے چھلے کتھوں گھدے نیں؟

کیرھے؟

ایہے جیرھے توں انگلیں اچ ٹھمکی کھڑیں اپئے کیڑھے؟

اے ناں میڈے آپنے ہن، بابا دیرے اچوں گھن آیا ہا سیواں آلی عید تے۔

مُکالے جیڈا، جیڈے ناں جیڈے، جیڈے پیودے ہن۔''

2015ء

مہاندرے لکھاری حفیظ خان دی کتاب "تن من سیس سریر" (۱۶۰ص) ملتان توں شائع تھئی۔ سرائیکی وسیب دیاں کہانیاں پیش کرن والی ایں کتاب کوں ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں وڈے سوہنڈپ نال چھاپݨ دا اہر کیتا گیا۔ حفیظ خان دیں کہانیں وچ سندھ وادی دی تریمت دی بھالھ کوں نویکلے رنگ وچ پیش کرن تے ایں وسیب وچ ظاہر تھیوݨ والے المیے کوں نشابر کرݨ دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ انھیں کہانیں کوں وسیب دی تریمت دا نواں مقدمہ آکھیا ونج سگدے جینکوں ایں توں پہلے آوݨ والے کہانیں دے مجموعیں دے تسلسل دے طور تیں گھدا ویسی۔

کتاب لڑی "پیلوں" دی ۱۲ ادی لڑی "افسانہ نمبر" دے طور تیں سامݨے آئی جیندے وچ سرائیکی حصے دے افسانیں دی تندیر ایں طرحاں ہے۔

ملوکاں	ظفر لاشاری
نازو بگھیلا	حفیظ خان
آندری	ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز
کمی کمین	ڈاکٹر مزمل حسین
میرو	خالد اقبال
اوں جنگل دے پار	اخلاق مزاری
مولوی گھاڑا	عبدالباسط بھٹی
الیکشن	محمد ممتاز خان
شرط	چیخوف رمنور آکاش
خواجے نال کہیں بݨی؟	انوار احمد

الطاف خان ڈاہر دی مرتب کیتی کتاب "عبدالباسط بھٹی: لکھتاں تے نروار" جھوک پبلشرز ملتان توں پیش کیتی گئی۔ جیندے وچ عبدالباسط بھٹی دیاں نثری تخلیقات کوں اکی کتاب وچ کٹھا کر ڈتا گئے۔ ایں نثری مجموعے وچ سرائیکی وسیب دے سفرنامے "سوکدے پندھ گرلائدے پاندھی" دے علاوہ افسانیں تے خاکیں دے مجموعے "ڈکھ ڈول"، "وکاڈ چھانورا"،

Scanned with CamScanner

''اولڑاں'' تے ''سانول سلوٹے'' کوں شامل کیتا گئے۔ ایندے علاوہ عبدالباسط بھٹی دی شخصیت دے کئی رنگ وی واضح کیتے ونجن،

2016ء

ڈیرہ اسماعیل خان دے لکھاری حفیظ اللہ گیلانی دے افسانیں دا مجموعہ ''اَن رادھ'' (۱۲۸۔ص) سپت سندھو پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھئے۔ ویہمی رنگ اچ رکھیے ہوئے انھیں افسانیں وچ دمان اچ ورھیے ونجن والے لفظ ایتلے ہن جو کتاب دے تھیکو وچ ہک ہک افسانے دی فرہنگ شامل کیتی ویگئی ہے۔ کتاب دے عنوان دے نال نال ایں مجموعے وچ شامل کئی افسانیں دے ناں وی ویہمی رنگ دی نمائندگی کریندن۔ کل چوڈاں افسانے ہن تے انھیں دے عنوان اِکات ہڈھے ہال، پونجی، اَن رادھ، عالیہ، رہائی، پگلا نواں، بھاجو، سکینہ، اَوپرا گھر، بنک اکاؤنٹ، پلوانڈ، ابر رہمت تے اکھر پوتی جنھاں دمان دے کئی حوالے نشابر کریندے ڈسدن اُنھاں انھیں افسانیں دا متن سرائیکی دے نثری تخلیقی ادب دی سنجان ہے۔

کتاب دے عنوان دی نسبت نال سامنڑے آوݨ والے افسانے ''اَن رادھ'' کوں ایں انداز نال ختم کیتا گئے:

''دیگر دے بعد میت اچوں اعلان تھیوݨ شروع تھی ویا:

'ایمان والو خدا دا گھر ہڈا اپݨے تساں امداد کرو جتنا پھر دے سوے خدا دے گھر دی امداد کرو۔ ایندے بدلے خدا جنت اچ تہاڈا گھر بݨیسی۔ اے سݨ بی بی کرماں آلی چندھڑتی ویندی اے۔ تیکوں مبارخ ہووے ماں!! اہیڈا گھر بہشت اچ بݨ گئے۔'

وݨ ویندی ساری ٹمراں پچھڑ دی ٹرݨ آلی تاجی اُٹھی کے لوکاں دے ڈتے ہوئے پیسے گݨی اچوں کڈھ کے پوری تلی تے آر کھے تے آکھݨ لگی:

'بابا ساڈے کول زیادہ انھاں پیساں دی لوڑ خدا کوں ہے اوندا گھر ضرور بݨنا چاہیدے اساں ناں رکھے سمݨ دے مالک ہیں'

بھالھ کریندی جھاواں معصوم ہویاں اکھیں ہمم ہیاں

ممدو چپ چاپ پیسے گݨ کے میت دوئر ہیاتے اوندی وہمی تاجی ماء دے خالی کھڑے ہاتھاں دے اپ کے روندی روندی زمین تے سم گئی۔''

جاوید آصف دا افسانوی مجموعہ ''لئی ہار'' (۱۲۰۔ص) چھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش

Scanned with CamScanner

ہے۔ایں مجموعے وچ پاتے وکھرے کئی انسانی رویے گھل کے سامنے آوندن۔مختلف شخصی زاویے فنی مہارت نال سامنے گھن آوندے تے کئی معاشرتی ناسور بے نقاب کرن والے کردار خصوصی اہمیت رکھیندن۔۱۷۔افسانیں دے ایں مجموعے وچ لئی ہار، نہ پایم ڈس منزل دا، بھو، الو کھڑا سودا، تھالی داداتاؤں (کرشن چندر)، Disable Certificate، برہا، کاں دی کاوٹی مر گئی، وٹہ سٹہ، موکل، چھاں دیوتا، پارت، پیلھوں، ویزا، ریڈو، خلیلی تے بارش تھمیں عنوان شامل ہن۔ افسانہ "نہ پایم ڈس منزل دا" دو چوں ہک اقتباس نمونے کیتے پیش ہے:

> رشتے کوئی بھیڈ بکری دا سودا ہوندن ہک نال نہ تاں بے نال ۔۔۔۔۔بے نال نہ تاں بے نال۔۔۔۔خدا کنوں ڈر۔۔۔۔توں تاں کئی تھمھوں چکا دیں۔۔۔۔میڈی دھی تیکوں نصر و کیتے گھٹی پوسی تے ضرور گھٹی پوسی تاں اپنی دھی کوں گھر وچ ہلھا۔۔۔میکوں نکی کیتے کئی ڈر لھے پوسے۔۔۔اے سن گھن ولا اے بھرا بھرپی ختم ہوسی نہ میں جیڈے در تے لنگھ آوساں نہ توں منہ چاتے آنویں پیا۔"

2017ء

عبداللطیف بھٹی دیاں سرائیکی کہاڑیاں "وتر ساخ" (۱۲۸۔ص) دے عنوان نال سامنے آئن۔جھوک پبلشرز ملتان توں پیش کیتی گئی ایں کتاب وچ ڈو درجن توں ودھ ویہی کرداریں کوں کہاڑیں دے رنگ اچ رنگ ڈتا گئے۔بیک صاحب دی پلیٹ، لکار، منگھے دی گھوڑی، کمی کڈھ پیٹھا سلھاں ڈے پیٹھا، ووٹ، امیر فقیرنی، بچولشاری، آخرائے ڈینس اے، میں پاٹی گھن آیاں، مساوی، حق نہ حق، لاؤڈ سپیکر، انٹرویو، ویل، ماما استاد، بجری قصیدیں، رحیمن چاچا، موکھا، استاد جی، چپ چپاتا کتا، جنگیں ٹکٹ، کوڑا دایہ، حافظ کریمن، پتمبر داس، ادھرنگ، انگریزی گولی تے ادھار تھمیں عنوان وی ویہب دے کردار یں نال بگوڑھے گانڈھے دی چنگلی کھانڈے نظر آوندن۔نمونے دے طور تیں کہاڑی "موکھا" دا خاتمہ ایں انداز نال کیتا گئے:

> "شادی دے ڈیہہ شام کوں موکے تھیون لگ پئے۔کمی کا بی اپنے موکے گھندے روانہ تھیدے گئے۔نور نوائی اپنا پلو جھلیاں تاں خنائی اپنے سوہنے پرس وچوں ست روپے کڈھیے تے نور نوائی دی تلی تے رکھے تے نال ای خنائی اپنے کمرے وچ وڑ گئی۔نور نوائی تاں ڈاہ روپے وٹکا روے ڈیونے ہن۔اوندا ساہ اُتے دا اُتے تکواں ساہ تلے دا تلے رہ گیا۔نور نوائی ست روپے ہتھ وچ پا کمرے دے بند دروازے نال متھا ٹیک تے کھڑ گئی"۔

Scanned with CamScanner

عبدالستار تالپور دے ۱۵۔ افسانیں دا مجموعہ "شودے لوک" (۱۲۸۔ص) معاشرے دے ٹھکرائے ہوئے لوکیں دی حیاتی دے کئی رنگ پیش کریندے۔ دبستان فرید پبلشرز جام پور توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ شامل افسانیں دے عنوانیں چٹی، وکا ڈمال، ہُن بس ہے، گوڑ گوڑ ہے، شودے لوک، جال، ترائے سال، بدلہ، ڈو جھی شادی، قربانی دا بکرا، دل کڈاہیں ہڈھائیں تھیندا، اوترک، ڈڈھپ، بکھ تے ضمیر وچ اکثر عنوان سماج دے کئی رنگیں کوں ظاہر کریندن۔ کتاب دے عنوان دی مناسبت نال پیش کیتے گئے افسانے "شودے لوک" وچوں ہک اقتباس ڈیکھو:

"بیرن حوالات وچ تے بلے کوں آکھیا توں درخواست لکھوا کے گھن آ۔ اساں اینکوں بغیر درخواست دے اندر نیں رکھ سگدے۔ تھانیدار کوں عطا حسین دا فون آ گیا۔۔۔۔ ایں لئے وچ ہلہ درخواست لکھواتے آ گیا۔ تھانیدار صادق حکم ڈتا اینکوں وی ڈھک ڈیو۔۔۔ ایں طرحاں ہلہ دی بیرن دے نال حوالات دے اندر۔ تھانیدار اے نہ پچھیا توں کون ایں؟ کیڑھی شے دی درخواست ڈیندا ودیں؟۔ ظالم تے مظلوم، مدعی تے قصوروار ڈو ہیں ہک جاہ"۔

سرائیکی دی استاد طلعت نقی دے افسانے "اکھ دی بکھ" (۱۱۲۔ص) دے عنوان نال سامنے آئن۔ تریمت ادب دے حوالے نال سامنے آون والے ایں مجموعے کوں تریمت دے مسئلے تریمت دے قلم نال پیش کرن دی خصوصی کاوش آکھیا ونج سگدے۔ نمونے دے طور تے افسانہ "کھیڈ" وچوں ڈو سہیلیں شادو تے نازو دا مکالمہ پیش ہے:

'شادو: سوچ گھن نازو اپیار کرن آسان ہوندے پر نبھاون ہوں اوکھا ہے۔ میکوں ناں اے اساڈے معاشرے دے ہر جوان دیاں اکھیں جسم دیاں بکھیاں لگدین۔ جیوں جوہر تریمت کوں ننگل وچوں چھڈیاں ہونوں۔

نازو: تیکوں کائنی پتہ جو پیار ہی کائنات دا سبھتوں سوہنا جذبہ ہے۔ اے ہک انجھانشہ ہے جیڑھا جو یہہ کھنکیں رہ ویندے تے لہن وچ نیں آندا۔

شادو: اللہ کرے نازو ایویں ہووے"۔

ڈاکٹر طاہر تونسوی دی ترتیب تے انتخاب نال سامنے آون والی کتاب "سرائیکی دے چونڑویں افسانے" (۳۶۴۔ص) کوں ڈو جھی واری چھاپیا گئے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں چھپیون والی ایں کتاب کوں ایں توں پہلے ۱۹۹۸ء وچ شائع کیتا گیا ہا۔ سرائیکی دے ۴۲۔ افسانہ

نگاریں دا ہک ہک افسانہ ایں کتاب دا حصہ ہے۔ کتاب وچ شامل پہلے افسانے "کیری دی مٹھ" وچ غلام حیدر حیدر رائی دا اسلوب ڈٹھا وچ سکدے:

"پوہ مہینے دی رات، جھڑ گا ہیں، مینہ اندھاری دا چھڑ۔۔۔دل آہدے جو بئے چھت پڑیندی اے۔ گانسوں سوڑ ویلھی حقہ پیندا اپنڈے۔ اے حقہ اوسنویں سنجھ دا بی جلیئے۔ ہن اوہ رات ڈھل چلی اے۔ تماخوں سڑ گئے۔ پشوری تماخوں مل کے نواں سوٹا پاٹس تے تیلی نال بکھائیس۔ ہک دم کے سوٹا مریندے۔ اوکوں لبیاں اکھیں سپناں لگدین۔ انگل نال اُگھیندے۔ ڈہدے انگل کوں خون لگا آوندے، ٹھنڈا ساہ کڈھدے ساہ کنوں سڑے ماس دی بو آوندی ہے"۔

عامر فہیم دے افسانے "بشارت"، "ننگی اکھ تے نیلا کمرہ"، "سوجھلا"، "اسم اعظم"، "کندھی دے پروں"، "بزار طوطے تے ہڈھڑا"، "سنجاپ"، "عذاب"، "مندری تے رتی بتی" اتے "پنجواں زاویہ" ایں سال سامنے آون والی کتاب لڑی "پارت" دا حصہ بنائے گھین۔ ارشاد امین دی ترتیب ڈتی ایں کتاب لڑی وچ انیس دین پوری دا افسانہ "دھاری"، مسرت کلانچوی دے افسانے "ڈوجھا مسافر"، "پنتالیواں سال" تے "نقاب دے اوڈھر"، سید حفیظ گیلانی دا افسانہ "اٹل رادھ"، عبداللہ عرفان دا قصہ "سیاٹیاں دی وستی تے مزار خان دی کہانی"، "خربوزیاں دی واڑی" کوں وی شامل کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

ستویں پوڑی

ناول

Scanned with CamScanner

1994ء

سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی بھونگ شریف دے لکھاری راہی گبول دا ایں سال سامنے آون والا سرائیکی ناول ''بھاگ سہاگ'' اج دے دور دے سیاسی تے سماجی حالات توں متاثر تے پسے ہوئے معاشرے دی کہانی پیش کریندے۔ جیندے وچ سیاسی پارٹیاں دا حال حویلہ الیکشن دے موقعیں تیں امیدواریں دے وعدے وعید، طالب علم بطور سیاسی آلہ کار، جلسے جلوس تے ہک الیکشن توں ڈوجھے الیکشن تائیں تھیون والے مختلف واقعات کوں پیش کیتا گئے۔ ناول وچ دلچسپی کوں چھیکو تائیں قائم رکھن سانگے راہی گبول رومان کوں وی ودے سوہنڑپ نال نبھائے۔

1997ء

پچھلے کئی سالیں توں اقبال بانو دے ناول ''سانول موڑ مہاراں'' دے چھپن دی وونت تھیندی پئی ہئی۔ آخر اے وونت حقیقت وچ بدل گئی ہے تے اقبال بانو دا ناول ''سانول موڑ مہاراں'' اشاعت دے مراحل توں لنگھ گئے۔ ۱۹۹۷ء دے اوائل وچ چھپن والے ایں ناول کوں ترجمتاویں ادب دا پہلا سرائیکی ناول آکھیا ونج سگدے۔ لنگڑیال پبلشرز چک نمبر ۱۵۸ کے بی رتہ ڈہاڑی توں شائع تھیون والا اے ناول پہلے ماہنامہ ''سرائیکی ادب'' ملتان وچ قسط وار چھپدا رہ گئے۔ ایں ناول اچ پاتی وگجن والی پیت پریت دی کہانی وچ دیہات دا ماحول، پہاج دا کردار، جوان تے تریمت دا نباہ، بالیں دی خواہش تے جاگیرداری نظام دے بارے وچ ہوں کجھ ملدے۔ ایں ناول وچ مرد دی حاکمیت دا جیند اجاگر دا ثبوت وی پیش کیتا گئے ایں ثبوت دے حوالے نال اے سب کجھ کتنے سادہ تے عام فہم زبان وچ آکھ ڈتا گئے۔

> ''اے سوچ جو مرد ڈیکھی توں بعد تر بھی شادی کر سگدا ہے ناں او چوتھی دی زلفاں دے وچ پناہ گھن سگدا ہے۔ کوئی نہ کوئی بہانہ کر کے مرد دے دل وچ اے گالہہ آوندے جو اوں شادی کرنڑی اے ناں دل اوکوں کوئی نمیں روک سگدا۔ انویں دی مرد آزاد بھی ہے جتھاں چاہندے آشیانہ بنا گھندا ہے اتھوں دل بھریج ونجے ناں دل ہئی جاہ تے چلا ویندا ہے۔ بھلا مرد کوں وی کہیں قید کیتا؟ اے ناں مرد دا قانون ہے جو اورتریمت کوں قید کر سگدا ہے آپنڑی مرضی دا پابند بنا ڈیندا ہے۔ آپنڑی خواہشاں دے موجب تریمت کوں ڈھال گھندا ہے۔ اج تائیں کوئی تریمت اے دعویٰ نمیں کر سگدی جو اوں نے آپنڑے مرد کوں آپنڑی پسند دے مطابق ڈھال گھندا ہے۔''

2000ء

جشید کلانچوی اعوان دا ناول ''جھوکاں تھیسن آباد ول'' دیہی حوالیں کوں نشابر کریندے۔ جیندے وچ روہی دے منظر، دیہاتی تے شہری ماحول دا موازنہ تے آئے ڈینہہ پیش آون والے مسئلیں کوں موضوع بنایا گئے۔ اکادمی سرائیکی ادب بہاول پور توں شائع تھیون والے ایں ناول (240۔ص) دی زبان سادہ تے عام فہم ہے۔

2002ء

راہی گبول دا ناول ''کونج'' (162۔ص) اک اینجھاں معاشرتی ناول ہے جیندے وچ راہی گبول وسیب دیں ریتیں رسمیں کوں پیش کرن دی شعوری کوشش کیتی ہے۔ ساڈے وسیب وچ ناول وانگوں کتھیاں کہانیاں ہوسن جو نکے لا دے تھئے ہوئے رشتے کوں مجبوری نال قبول کرکے حیاتی کوں روگ لا گھدا ویندے۔ احقر پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والے ایں ناول وچ ورتی ویئی سدھی سادی زبان روایت نال جڑی نظر آندی ہے۔ جیویں جو:

''ملک جلال تے نور خاتون جیڑاں دی کھلے ہیندے ہن اپنی دھی دیاں بھالھیں کریندے ہن تے اوکوں یاد کریندے ہن۔ ہُن او خوش ہن۔ او دھی جنیں کوں جاہل تے اَن پڑھ رکھ تے ٹھکراؤ تا گیا ہا ہُن اوا چی تعلیم حاصل کرتے خود اوں مقام تے ہی جتھاں اوکنی بندیں کوں جاہل تے اَن پڑھ آکھ تے ٹھکرا سکدی ہائی۔ ایں سوچ تے ملک جلال ہوریں کوں خوشی تے فخر تھیندا ہا۔''

اقبال حسن بھیلا دا ناول ''مہرو'' (104۔ص) دے ناں نال چھپ کے سامنے آیا۔ شوکت بھیلا ادبی اکیڈمی قاسم بیلہ ملتان توں شائع تھیون والے ایں ناول دے اہم کردار یں وچ ناول دی ہیروئن مہرو دے علاوہ بالا، بھورل تے بھاگاں دے ناں خاص طور تیں گھدے ونج سگدن۔ دیہات دی حیاتی دی ترجمانی کرن والے ایں ناول دا اقتباس ڈیکھو:

''جے توڑیں جھنگی دے نیڑے آ گئے ناں اُنھاں کوں ڈیکھ تے مہرو گھر توں لہہ تلے آئی اتے بالے نال اوندے پیو ماں کوں ڈیکھ تے سر جھکاتے انھیں نیویاں کر گئی۔

بھورل تے بھاگاں واری واری مہرو دے سر تے ہتھ رکھیا تے دعائیں ڈتونیں۔

Scanned with CamScanner

2003ء

ڈاکٹر اسلم انصاری دا ناول ''بیڑی وچ دریا'' لوک ریت پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں چھپیے۔ ایں ناول وچ ملتان دی تاریخ کوں محفوظ کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ ناول دا ہیرو ''سانول'' مسٹ دریا دا واسی ہوندے تے آپنڑے سنگتی تے ملتان دے واسی سارنگ کیتے جان دی بازی لاڈیون کیتے وی تیار تھی ویندے۔ ناول دی ہیروئن دسوکوں گناہ دی زندگی توں کڈھن دی حامی بھرن دے بعد قول نبھاون کیتے سانول کوں دلی تے اجمیر دے پندھ وی کرنڑے پوندن۔ معین الدین قریشی دے مزار تیں مجاور بݨ کے رہ ونجݨ دے بعد ملتان آوݨ تھیندے ناں انگریزیں نال جنگ تھیندی ہے جیندے وچ آپنڑے سنگتی سارنگ دے مارے ونجݨ دا پوں ڈکھ تھیندے تے ہک ویلھا او آندے جو دسوکوں حاصل کر گھنݨ دے باوجود وی یار دی موت دا غم تے دھرتی تیں انگریزیں دے قبضے دے حوالے نال وسیب وچ تھیوݨ والی بے نرواری دا ڈکھ سانول کوں دریا وچ ٹپ مارݨ تیں مجبور کر ڈیندے۔

2005ء

ایں سال راہی گبول دا ناول ''بجݨ دشمن'' (114۔ص) شائع تھئے۔ گبول سرائیکی تعلیمی ادارہ بھونگ شریف رحیم یار خان دی اشاعت دے طور تیں آوݨ والے ایں معاشرتی تے اصلاحی ناول دی ابتداء بجݨیں دے دشمن بن ونجݨ نال تھیندی ہے تے اختتام انہیں دشمنیں داول بجݨ بݨ ونجݨ تیں تھیندے۔ ایں ناول وچ دیہاتی منظر، زمین دے وراثتی رولے، قتل غارت، عدالتی حوالے، یتیم بݨ کے رلݨ، آپنڑے پیریں تے کھڑا تھیوݨ، شہر دے نظارے، معاشرے دے اُچ جھک، ساہ دی سنگت دا توڑ نبھاوݨ، رت دا جھوبلا کھاوݨ تے دشمن دی مسیحائی کرݨ جیہیں سلسلے نویکلے انداز نال پیش کیتے گئین۔ ناول ''بجݨ دشمن'' وچوں شہری ماحول دے حوالے نال ہک اقتباس ایں طرحاں ہے:

> ''اے کیا ہے؟ خیر دا کاڈھا ہے۔ سجاول کارڈ ڈیندیں پچھیا جیکر شادی نہ تھیوے تاں بندہ سالگرہ تاں منا سگدے۔ زری بولی خواتین دے کڈاہ مردیں دا کیا کم؟ سجاول پچھیا۔
> مرد تے عورت حیاتی دی گاڈی دے پہیے ہن۔ ڈوہیں رلدن تاں

گاڈی چلدی اے۔ زری اپنا فلسفہ بیان کیتا۔ بھیتے نال بھیتا رلے ناں۔ ایویں لیڈوں اوڈوں دے بھیتے ریڑھ گیڑھ تے گاڈی کیا چلسے؟ سجاول نتھلے کنے نقطہ کڈھیدیں ہولیا چلو کہیں طریقے گاڈی ناں چلے۔ ٹمی کھل تے ہولی"۔

2006ء

2006ء وچ سرائیکی دے ڈو ناول چھپیئن۔ کاشف بلوچ دا ضخیم ناول "پھوگ" (480۔ص) کتاب نگر ملتان توں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ سرائیکی معاشرے دا اولوں نظر آندے۔ امیر غریب دا فرق، رسمیں ریتیں دا ورتارا، وسیبی اُچ جھک تے ثقافتی رویے اَن ٹھٹ ہن۔ سرائیکی ادب دے حوالے نال کاشف بلوچ دی پہلی کاوش دے اُسلوب بارے قارئین تے ناقدین دے تحفظات وی پاتے ویندن۔

اقبال حسن بھیلا دا ناول "بسنتی" (96۔ص) سرائیکی ریسرچ سنٹر ملتان توں شائع تھئے۔ ایں ناول وچ پاکستان بنڑن توں پہلے دے ملتان دا نقشہ چھکیا گئے جیندے وچ ہک سردار زادہ ملک لجپال ہک فقیر زادی بسنتی دے عشق وچ سب کجھ چھوڑ چھاڑ کے باندر نچاون توں انکار نئیں کریندا۔ رستے وچ بدھے ہوئے کئی ہن لنگھ کے او اپنی محبت وچ کامیاب تھی ویندے۔ انگریز ڈی سی، اوندی ڈال تے اوندی دھی دا کردار وی ایں ناول وچ اہم ہن۔ آخر لجپال دی شادی بسنتی نال تھیندی ہے تے ڈولی ڈی سی دے گھروں اٹھدی ہے۔ اقبال حسن بھیلا سادہ اسلوب نال اے ناول پیش کیتے تے کئی موقعیں تیں اُتھاں آپنا سرائیکی کلام وی ناول دا حصہ بنا کے ہک وکھری تے سوہنی ریت پیدا کیتی ہے۔

2008ء

ناول نگاری دے حوالے نال راہی گبول داناں سرائیکی ادبی دنیا وچ کہیں توں اجھا کائی۔ "پردیس نہ وہج" (۱۴۰۔ص) دے عنوان نال چھپن والا راہی گبول دا ناول گبول سرائیکی تعلیمی ادارہ بھونگ شریف (رحیم یار خان توں شائع تھیا، رومانی، اصلاحی تے خود احتسابی دے سلسلے دے ایں ناول دا ہک اقتباس پیش کیتا ویندے تاں جو ناول اچ ورتی ویجن والی زبان دا اندازہ لایا وہج سگے۔

"رات کوں وتی دے مہاندرے تے وڈے غلام رسول دے ویرے
تے کٹھے تھیئے تے کچہری لگی، ریت موجب سیٹھ اعظم تے چاچا غلام محمد دا حال گھٹا ہا۔
ساریں پہلے مہمانیں نال خیر خوش کیتی۔ سیٹھ صاحب تاں ایں رواج کوں نہ جالھدا ہا پر
چاچے غلام محمد سب نال ٹھیک ٹھاک خیر خوش کیتی۔ ول مار کے حال منگیا سیٹھ صاحب
آکھیا حال غلام محمد صاحب ڈیسن"۔

ایں سال عون محمد کلانچوی دے ناولٹ "مجرم کون؟" (۳۲۔ص) دے چھپݨ دا پتہ لگے۔ اکادمی سرائیکی ادب، بہاول پور توں شائع تھیوݨ والا اے کتابچہ ہک جاسوسی کہانی بارے ہے جینکوں ہک طویل افسانہ وی آکھیا وݨج سگدے۔

2010ء

حبیب موہاݨہ دا ناول "اللہ لبھسی مونجھاں" عوام دوست فاؤنڈیشن رحیم آباد بھکر توں چھپ کے سامݨے آئے۔ جینکوں سرائیکی معاشرے دا نمائندہ ناول آکھیا وݨج سگدے۔ ایں ناول دی کہاݨی ہک استاد دے چوگردوں پھر دی ہے۔ استاد تے شاگردیں دے رشتے دے حوالے نال دیہہ دی صورت حال واضح تھی کے سامݨے آندی ہے۔ تحریر دا اسلوب تے کہاݨی دا رنگ ڈیکھݨ کیتے ناول وچوں ہک اقتباس پیش کیتا ویندے:

"اچھا تساں اینویں کرو ادھی چھٹی ویلے گھر وݨجائے ہک خالی شیشی تے
تھوڑی جھمیں توے دی کالہوِن گھدی آوائے۔ کالہوِن کوں شیشی وچ سٹ کے پاݨی
گھٹ ڈیسوں۔ تہاڈی مس ہݨ ویسی۔ ہݨ گزارا کرو جیڑاں میں دراہݨ ویساں تاں
تہاڈے واسطے مُس گھدی آساں۔ تہاڈے کیتے میں کچی آلا قاعدہ وی آنیساں۔
ٹھیک اے؟
استاد صیب پنسل وی آنیں۔۔۔ پہلے آکھیا۔
استاد صیب بستہ وی آنیں۔۔۔ ڈوجھے آکھیا۔
بستہ آپݨی ماء کوں آکھو، تہاکوں کہیں پرانے کپڑے نال سیوݨ ڈیسی۔
لقمان، انھاں کوں سختی تے الف بے پڑھیدا ریہا۔"

2012ء

سلیم شہزاد دا ناول "گھاݨ" (۱۴۷۔ص) نویں تکنیک نال سامݨے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپݨ والے ایں ناول وچ بیانیہ انداز دے نال نال علامتی رنگ وی ورتیا گئے۔ اے

Scanned with CamScanner

ناول پاکستان دی اجوکی سیاسی تے سماجی صورت دا نقشہ چھکیندے۔ جیندے وچ خارجہ پالیسی، داخلی معاملے تے ڈوجھے امور واضح کرن کوں موضوع بنایا گئے۔ ایں ناول وچ موجود مچھر، ڈینھوں تے زہری دے کردار خصوصی اہمیت رکھیندن۔ مچھر دا علامتی کردار تے بھی دنیا دے پیسے ہوئے عوام کوں ظاہر کریندے۔ ڈینھوں دا کردار دہشت گردی دی علامت ہے جیڑاں جو زہری کوں وطن نال محبت کرن والے شہری دے کردار دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ گویا اے کردار عالمی حیثیت رکھیدن۔ ایں ناول دا اسلوب ڈیکھن کیتے اے اقتباس پیش ہے:

"شہر دے چوک اچ لوک ای لوک ہن۔ ہر بندہ اکوں تھی کے کجھ ڈیکھن واسطے بے چین ہا۔ لگدے جو شہر دا شہر چوک اچ کٹھا تھی گیا ہووے۔

ہر شخص دے چہرے تے ایں لگدے جو اوہ بلا وات آ گیا ہووے۔ کہیں لوکیں دا ساہ بند تھیوں لگ پئے تے بھیڑ وچوں نکلنا چاہندن پر کٹھ اتلا ہے جو اتھوں ہل وی نہیں سگدے۔

ایہاں لوک اوں بلا کوں ڈیدھے ای پئے ہن جو اچا چیت سارا اسمان مچھریں نال بھریج گیا لگدا ہا جو مچھریں دا بک نواں اسمان جم پئے۔ جتھوں تیئں نظر ویندی ہئی مچھر ای مچھر ہن۔

مچھریں دا آوٹ ہا جو پورے چوک دا کٹھ کھنڈ پنڈ گیا۔

بس زمین تے بک بندہ ہوش توں وانجا پیا ہا تے اوں دے تے مچھریں دی چھت ہئی۔"

ڈیرہ اسماعیل خان دے لکھاری حفیظ گیلانی دا ناول "بہت گرلاوے کونج" (۲۰۸۔ص) دی جھوک پبلشرز دی پیش کش ہے۔ ایں ناول وچ ڈیرہ اسماعیل خان دی تہذیب تے ثقافت کوں سچاپوں انداز نال سامنڑے گھن آوٹ دا اہر کیتا گئے۔ اے وسیبی حوالے پاکستان بنڑ توں بعد دی صورت حال کوں واضح کریندن۔ دمان دے خطے دی سنجان کراوٹ والے ایں ناول دی زبان سوکھی تے عام ورتی ونجن والی ہے۔ ایں ناول وچ لوکیں دا بک ڈوجھے دے کم آوٹ دا انداز ڈیکھن کیتے اے اقتباس ڈیوینڈے:

"جھوک نورے آلی دے لوکاں دی خدا ترسی، خلوص تے خدمت دا جذبہ ڈیکھ کے فراز کوں اپنی بیماری بھل گئی ہئی۔ جنتی کوں مہماناں دی خدمت کن

فرصت ناہی ملدی۔ ڈینہہ رات ہک ویندا پئے تے بیا آندا پئے۔ فراز کن بیماری تے علاج معالجے دا حال حوال پچھن تے کئی نہ کئی شے ڈیون دے بعد ڑن آلے ہر مہمان کوں جنتی گھر دے باہروں تائیں راہ لاوݨ تے حال حوال وٹاوݨ ضرور ویندی ہئی تے کھلے دے بعد دل آندی ہئی"

2013ء

اشرف جاوید ملک دا ناول "پاندھی" (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ ایں ناول وچ ملتان دی قدیم تہذیب توں گھن کے اج دے دور تئیں دے احوال کوں دکھرے تے من موہݨے انداز نال سامݨے گھن آندا وا ہر کیتا گئے۔ جیندے وچ تاریخ تے ثقافت کے رلیے ملیے رنگ شامل ہن۔ کتاب دا ڈھیر سارا حصہ لکھاری دی آپݨی حیاتی دے چودھار گھمدے۔ جیویں جو آکھیا گئے:

"ہک ڈینہہ ابا میڈا شہر گیا تے واپسی تے خدی نہاتے کوں نال گھدی آیا۔ خدی ڈا اندر ڑی تے سوار ہا۔ گھر اچ کجھ سامان کٹھا تھیا پیا ہا۔ کجھ پرے ہرے بھرے پئے رقبے تے نواں گھر بݨوایا۔ ایں جاہ کوں کیری آلا آہدے ہن میڈا ابھرا مشتاق اتھاہیں اللہ کوں پیارا تھیا۔ میں اوں ویلے ہوں چھوٹا ہم۔ ساڈے گھر وچ رواج ہئی۔ ساڈی ہمسائے میکوں اپݨے گھر چا گئی۔ میکوں کھیر پلایس تے دل پنگھے وچ سمائس۔ ایہ ذوالفقار علی بھٹو سائیں دا دور ہا۔ بھٹو دے بعد ضیاء الحق دا شب خون مارݨ میکوں یاد ہے۔ ایں زمانے میں پرائمری سکول اچ داخل تھیہم۔ اے سکول دی اویں ہا جیویں دستیاں دے سکول ہوندن۔ ہک وڈا کمرہ ہا تے کمرہ دے اگوں برآمدہ ہک کرسی تے ہک میز۔ باقی اللہ داناں ہا۔ تلے باہندے ہاسے۔ کجھ عرصے بعد سکول کوں ٹاٹ ملئے پر ہالاں دے حصے ڈونٹاٹ آئے۔"

2014ء

بھونگ شریف (صادق آباد) نال ہا گنڈھار کھݨ والے سنجاپوں لکھاری راہی گبول دا سرائیکی ناول "دلدار صدقے" (۱۴۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے سامݨے آئے۔ راہی گبول ایں توں پہلے ناول نگاری دے حوالے نال سرائیکی ادب وچ آپݨی سنجان بݨا

جگن۔ انھیں دا اے ناول سِدھے تے سادے اُسلوب نال سرائیکی ثقافت، سرائیکی زبان تے ادب، سرائیکی تحقیق تے سرائیکی تعلیم دے کئی حوالیں دا اظہار ہے۔ جیویں جوایں اقتباس وچ ثقافت دا اِک رنگ واضح ڈِسدے:

"شام کوں کوڈی دا میلہ تھیا۔ اے ہِک دیہاتی پروگرام ہا۔ کئی لوک ڈیکھن آئے ہن۔ ڈوہیماں کھیڈیاں، ملک کالو اُنہاں دا رنگڑی ہا۔ وڈی دلچسپ تے زوردار کوڈی تھئی۔ جنہ آلی ٹیمیں کوں ملک کالو ویگاں ہدھوائیاں۔ چنگی رونق دا ٹائم گزریا"

2016ء

حبیب موہانا دا ناول "کھڑی ڈیندی ہاں سنیہڑے" (۱۲۸۔ص) دمان پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھئے۔ ایں ناول وچ روہ تے دمان دے پچھلی صدی دے پگاندھے تے اتھوں دی تہذیب تے ثقافت کوں نشابر کرݨ دی شعوری کوشش کیتی ڈِگئی ہے۔ جیویں جوایں اقتباس توں ظاہر ہے:

"کجھ مند باد سلطانوں دی جنج شیرانی قبیلے وچ ترے سو روپے دے بدلے کرڈتی ڈگئی۔ اوندا مُسالا خانک چالی سال دار نڈر رہی۔ اور انہ سردا واسی ہا۔ اوں زمانے دراوڑ تے ژوب دے وچالے ہکا بس چلدی ہوندی ہئی۔ گھمرو آلے ایں بس تے یہہ کے دراوڑ آئے تے وت اگوں پیراں تے ڑدے دیگر ویلے کوٹھا اللہ داد پہنچ گئے۔ فرمان وتی ایچ جات ٹکے تے مال چھڑ دے ایلے سلطانوں کوں اُٹھ تے ہلھا کے دراوڑ گھن آئے۔"

2017ء

سلیم شہزاد دا سرائیکی ناول "پلوتا" (۲۰۰۔ص) دے عنوان نال ۲۰۱۷ء دے ادب دا حصہ بݨیا ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں چھپݨ والے ایں ناول وچ سرائیکی دیہہ خصوصاً چولستان دی ثقافت دے مختلف رنگ نشابر کرݨ دے نال نال سرائیکی زبان دی قدامت کوں علامتی انداز نال پیش کرݨ دی شعوری کوشش کیتی ڈِگئی ہے۔ ایں ناول دی اے وڈی

Scanned with CamScanner

خوبی ہے جو "مختصر مگر جامع" دی پالیسی اختیار کریندیں ہوئیں وڈیاں وڈیاں گالھیں مختصر انداز نال کرن کوں روا رکھیا گئے۔ ناول دا اُسلوب ایں اقتباس توں ڈٹھا وچ سگدے:

"وستی دا اِک بزرگ دھا کہ پکڑی بیٹھے تے کجھ پڑھ پڑھاوں دھا کہ کوں جاہ جاہ توں ٹکی ویندے۔ کہیں کوں پتہ نہ ہا جو او کیا پڑھدا اپنے پرلوکیں اچ ایہہ آس ودھدی ویندی ہئی جو اج ضرور مصیبت آلی اوجھڑی ٹک ویسی"

Scanned with CamScanner

اٹھویں پوڑی

ڈراما

Scanned with CamScanner

1996ء

۱۹۹۶ء وچ چھپن والی ڈرامیں دی کلھی کتاب ''زمین اسمان'' دے لکھاری رحیم طلب ہن۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ ست ڈرامے پاتے ویندن۔ پہلا ڈرامہ ''اوترک'' ساڈے وسیب دے دیہاتی معاشرے دی عکاسی کریندے۔ ڈوجھا ڈرامہ ''زمین اسمان'' ہک اینجھے شخص دی کہانی پیش کریندے جیڑھا مادی مرضی نال کیتی گئی شادی کوں ٹھکراڈیندے۔ ترئیجھے ڈرامے ''کوڑے دھنج دیار'' ہک یارڈو جھے یار دے ہتھوں لٹیا ویندے۔ چوتھے ڈرامے ''پاندھی'' وچ ہک دیہاتی پڑھ لکھ کے شہر وچ نوکری گول گول لٹیا ویندے۔ پنجویں ڈرامے ''مقسوم'' وچ ہک چوہر کی مسات نال شادی توں ایں گالھوں انکار کر ڈیندے جو ہک ڈینھ ہک چوہیر کوں موٹر سائیکل تیں لفٹ ڈے کے اوکوں آپنا سمجھ گھندے پرائے سب کجھ ہک طرفہ ہئی تے اے کہڑا ہوں دائیں رہندا۔ ایویں چھیواں ڈرامہ ''عیدی'' تے ستواں ڈرامہ ''ڈاج'' وی ساڈے وسیب دیں رسمیں ریتیں کوں پیش کریندن۔

منشی غلام رسول حسرت ملتانی دے کئی ڈرامے چھپ چکن۔ انھیں دے ڈو ڈرامے ''خلیل یہودی'' تے ''عرب دا مسافر'' کوں عرفان پبلشرز دیرہ غازی خان دی طرفوں نویں سروں شائع کیتا گیا۔ ایویں کریم بخش واصل دے ڈرامے ''روشن ضمیر'' دانواں ایڈیشن وی ایں ادارے دی طرفوں شائع تھیا۔

1998ء

سرائیکی ڈرامے دے حوالے نال مقبول عباس کاشر داناں اہم لکھاریں وچ گھدا ویچ سگدے۔ ایں سال مقبول عباس کاشر ڈرامے دیاں ڈو کتاباں سامنڑے گھن آئن۔ ''گونگیاں کندھاں دا شور'' وچ گھر اپنا گھر، ہک رات دا مہمان، گونگیاں کندھاں دا شو، میڈم تے جھوکاں تھیسن آباد دل دے ناویں نال پنج ڈرامے پیش کیتے گئین۔ مقبول عباس کاشر دے ڈرامے ریڈیو پاکستان ملتان توں نشر تھیندے رہ ونجن دی وجہ توں ڈرامہ انھیں دی سنجاڑ ہے تے ریڈیائی ڈرامے دے حوالے نال انھیں ڈرامیں دے کردار آپنی آپنی جاہ تیں پھسیے ہوئے ڈسدن۔

Scanned with CamScanner

2003ء

سرائیکی ڈراما نگاری وچ سنجاپوں مقام رکھن والے حفیظ خان دے ڈرامیں دے مجموعے "خواب عذاب" دے چھپن دا پتہ لگے۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ پاتے ونجن والے ڈرامے ہالیں کیتے لکھیئے، گھن۔ جہڑے ریڈیو دی ضرورت دی مطابقت نال لکھن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

2004ء

پاکستان ٹیلی ویژن دے سرائیکی ڈرامیں دی کتاب "کنوار" (127۔ص) رضا گیلانی دی لکھت ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ چھی ڈرامے شائع کیتے گھن۔ جنھاں دے ناں مختصر لفظیں وچ ڈتے گھن۔ جیویں جو کنوار، کوڑ سچ، گل دا ہار، نصیب، ہک منڑیں تے بیج۔ کتاب دی پرکھ پڑچول سانگے افسانہ "گل دا ہار" دے ستویں منظر وچوں ہک گھر وچ تھیون والے مکالمے دا انداز ڈیکھن دا ہے:

"ذال: میکوں سمجھ نمیں آندی جو تساں کیہو جہے پٹواری ہیوے
بئے پٹواریاں دے گھر تاں ناں نگڑیں مکدین تے ناں دیسی گھیو کھوے۔ اتے
تہاڈی حالت اے ہے جو اج تائیں ہک گنڈھا وصل دا چاتے گھر نیو ہے آئے۔
صرف خالی تنخواہ تے گزارہ ہے۔

کریم نواز: اولکھ تھیویں۔ تینکوں سرلکاون دی جاہ ہے نہ؟

ذال: جیاہ۔

کریم نواز: عزت دی روٹی تے کپڑا ملدا اپے؟

ذال: بالکل

کریم نواز: ہاں تے دل تیکوں کیڑھی شے دی کی ہے؟

ذال: ہاں ہیں روٹی کپڑے تے مکان اج خوش رہیدے کڈاہیں نہ اپڑیں
تے اولاد دے مستقبل کیتے سوچیدے۔"

2006ء

حفیظ خان دی کتاب "رکھڑے پندھ" (200۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی

Scanned with CamScanner

اینڈ ریسرچ سنٹر ملتان توں چھپی ۔ ڈ رامیاں دے ایں مجموعے وچ ست ڈ رامے شامل ہن۔ جنھیں وچوں پنج ڈرامے ریڈیو دے حوالے نال لکھیے گئے ہن تے ڈ وڈ رامے ٹیلی ویژن دے کیتے لکھیے گئین ۔ پہلے ڈ رامیاں دانگوں حفیظ خان دے اے ڈ رامے دی ویکی گانڈھے نال گنڈھیے ہوئین جنھیں وچ روہی تھل دمان دے مسئلیں کوں نویکلے انداز نال سامنے گھن آوݨ دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔

2007ء

خالد اقبال دی مرتب کیتی کتاب "سرائیکی ریڈیائی ڈرامے" (۲۲۵ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی جیندے وچ ریڈیو پاکستان وچ نشر تھیوݨ والے ڈرامیں دی چوݨ کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب اچ ڈرامیں بارے خالد اقبال دا تفصیلی مضمون "سرائیکی ڈرامے راہیں کجھ گالھیں" وی کتاب دا حصہ ہے۔ جنھیں لکھاریں دے ڈرامے چوݨ دا حصہ بنیں انھیں وچ رفعت عباس، حسن رضا گردیزی، منور شہزاد، غلام حسن حیدرانی، نصر اللہ خان ناصر، شبیر حسن اختر، مسرت کلانچوی، حفیظ خان، خالد اقبال، طارق شاہ عامر فہیم، رفیق خاور جکھانی تے ڈاکٹر انوار احمد دے ناں شامل ہن۔

2008ء

سرائیکی دے مہاندرے لکھاری حفیظ خان دا ٹیلی ڈراما سیریل "کوئی شہر ہیں جنگل کوکدا" (۲۵۶۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے ۔ جیندے وچ روہی دے رنگ نشابر ہن ۔ ۱۳ قسطاں تے ۱۳۰ منا ظر دا اے ڈراما شمریں دے لوکے حوال دا پردہ چاک کریندے۔ نمونے کیتے منظر ۸۲ وچوں اے اقتباس ہے:

> "بیدو: دشتی صاحب اے ناں قسمت دے سودے ہن۔ ہوں ڈ ہیہہ ہے میڈی گولی تہاکوں سلامی ڈ یہہ ڈ یوے ہاتاں میکوں گولی نہ کھاوݨی پووے ہاتے ہُݨ دی جیڈی ڈ یوݨی میڈی ہے او جناب کوں ایں گولی دی سلامی پیش کرݨی ہے تے اے ہُݨ رب جانوے کہ سلامی تہاکوں میں ڈ یساں یا جناب میڈی جان دا ئل لیسن"۔

2012ء

خالد اقبال دے ٹیلی ڈرامیاں دا مجموعہ "کھڑنا تک" (۹۶۔ص) دے عنوان نال

چھپ کے آئے۔ کتاب دوست، ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ ست ڈرامیں دے علاوہ "انسانی حقوق وانقدس" دے موضوع نال ٹیبلو دی پیش کیتا گئے جینکوں سرائیکی دے اشاعتی ادب دی نویں روایت آکھیا ونج سگدے۔ "ماس اتے مٹی" دے عنوان نال پیش کیتا ونجن والا پہلا ڈراما مٹی دے وچ مٹی تھیون والے کمہار دی انجھی کہانی ہے جو جیندا کاروبار ٹھپ تھیون نال اوکم کوں چھوڑیندے وی مردے کم کریندے وی مردے"۔ "گراہ" ایں مجموعے دا ڈوجھا ڈراما ہے جیندے وچ ہک رکشا ڈرائیور دی داستان بیان کیتی گئی ہے جیڑھا غربت دی چکی وچ پسن کیتے زندہ ہے۔ ترئیجے ڈرامے "چانڑ" وچ اے ڈساوݨ دی کوشش کیتی گئی ہے جو صرف دھن تے دولت دی سبھ کجھ نئیں ہوندا۔ بہوں واری ایویں تھیندے جو امیر کبیر لوک آپݨی ساری دولت ڈے کے دی محبت مل نئیں گھن سگدے۔ "لاٹری" تے "گڈی آن لائن" اینجھے ڈرامے ہن۔ جنھیں وچ انسانی خواہشاں پوریاں کرݨ کیتے قسمت آزمائی کیتی ویندی ہے۔ اکثر ایویں تھیندے جو ہتھ قسمت تے آندے۔ کتاب دی عنوان دی مناسبت نال شامل ڈراما "نکڑ ناٹک" شہری علاقے وچ موجود چاہ دے کھوکھے دی ہک تصویر ہے جیندے وچ کھوکھے دا مالک تاں سرائیکی وچ گالھ کریندے باقی کردار اردو یا پنجابی ملیندے ڈسدن۔ ستواں تے چھیکوی ڈراما "کملاندے پھل" وچ ہالیں دی پرورش وچ پیو ماء دے کردار کوں اہمیت ڈتی گئی ہے اتے اے ڈساوݨ دی کوشش کیتی گئی ہے جو ذال پئے دی اَٹ کٹ دا اثر ہالیں تیں بہوں بُرا پوندے۔ ایں ناول دا پہلا منظر کجھ ایں انداز نال سامݨے آندا گئے:

"تریمت (ذال): آ گئے او گھر۔۔۔۔ گھر دا رستہ لبھ پئے

مرد (شوہر): ہر ویلھے شور مچیندی راہوئیں۔ کڈاہیں خیر خبر نہ پچھیں۔

تریمت: میں سبھ جانڈی آں۔۔۔ تیکوں سنگتیاں یاراں توں فرصت ملے ناں

مرد: اچھا۔۔۔ اچھا چپ کر۔۔۔۔ ڈھیر الاناں۔۔۔ کھاناں گھن تے آ میکوں بہوں بھک لگی اے۔

تریمت: میں کجھ نی پکایا

(ذال، مرد آپس وچ اُچا اُچا الاوݨ پئے ویندن، بحث تکرار ودھ ویندی ہے تے نوی (ہال) گھر وچ جنگڑا تھیوݨ ڈیکھ تے ہڑ رتے گھروں باہر نکل ویندے)"

Scanned with CamScanner

ناویں پوڑی

سفرنامہ

Scanned with CamScanner

1997ء

نویکلے انداز تے مزاحتی رنگ دے شاعر جہانگیر مخلص ایں سال سرائیکی زبان وچ سفرنامہ "پندھیڑو" پیش کر کے آپنڑے وکھرپ کوں قائم رکھیے۔ اے سفرنامہ آپنڑے ملک دے اُبھے علاقیں دے بارے وچ ہے۔ جینکوں اٹھ منزلیں وچ ونڈیا گئے جنہیں کوں پڑھنڑ نال ایں طرحاں محسوس تھیندے جو قاری کتاب پڑھنڑ دی بجائے اوں علاقے کوں آپنڑیں اکھیں نال ڈیہدا ویندے۔ سرائیکی زبان دا مٹھا انداز تے پاکستان دے من موہنڑے علاقے دے پندھ دا حال حویلہ رل کے سوہنڑپ پیدا کریندن۔ ایں سفرنامہ وچ سرائیکی زبان دے محاورے، اکھان، تشبیہاں تے استعارے جیڑھے خاص انداز نال ورتائے، کھین اے محض جہانگیر مخلص دے وس دی گالھ ہے۔ جے تک منظر نگاری دا تعلق ہے تاں اوندی مثال کجھ ایں طرحاں پیش کیتی ونج سگدی ہے۔

> "میں سنگت کنوں لنج نیلے پاٹی وچ بھجدیاں، کھیڈدیاں، ٹکیاں ٹکیاں مچھیاں کوں پیلھاڑ یکھاں، جنہاں دا ون سوناں رنگ برنگا ویس، مچھیاں دی آزادی اے ڈ سادے پئی جو اتھ کوئی بسسار کینی۔ میں ایں نیلے پاٹی وچ آپنڑے تصور دی بک دنیا آباد کیتی پیلھا ہم جو یاراں چھک تے مکل ماری۔ چنگاں لگدتھی بگیا ہا تے ہُن اساں ولدیں اوں وتی دو موجہ چا کیتا ہا۔ لمبڑ ٹناں ہالاں وتی دے گھراں ڈودید مارن دی ویل ای نہ ڈتی پر ہُن گھراں تے کھڑے کالے جھنڈے تے چڑھے علم، اتھوں دے وسدڑواسیاں دا مسلک نشابر پے کرن۔ رب دا ڈتا حسن جواناں کنوں ڈھیر زنانیاں وچ نظر یا۔ اساں وی وتی دے نیڑے آپنڑے تاں ہال ولا چنکو ہا کڑ مجھدے ساکوں ویڑھ گئے"۔

1998ء

روہی تھل، دمان دے بارے وچ حمید اُلفت ملغانی (راقم) دا سفرنامہ "پانڈھی پنچھاں واٹیں ٹکاں" شائع تھیا۔ نجوک پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والے ایں سفرنامے دلھنڈھ چاچڑاں توں بدھا گئے تے ایندا انت کوٹ مٹھن تھئے۔ کتاب داناں تے ہر پوڑی دے عنوان خواجہ فرید دے مصرعیں توں گھدے گھین۔ بھونگ توں چشتیاں تاہیں روہی دا پندھ، پاک پتن توں خانیوال، لودھراں تے شجاع آباد دے رستے ملتان تک دا پندھ، مظفر گڑھ توں کالا باغ

Scanned with CamScanner

بی تھل دا پندھ تے ڈیرہ اسماعیل خان توں کوٹ مٹھن تائیں کیتے گئے ڈمان دے پندھ دا احاطہ ایں سفرنامے دا خاصہ ہے:

2001ء

نذیر لغاری دا سفرنامہ ''سینے جھوکاں دیدیں ڈیرے'' سرائیکی ادب وچ اک سوہنا ودھارا ہے۔ سعودی عرب، مصر تے لندن دے سفر دی ایں کہانی وچ گالھ وچوں گالھ ٹور کے آپنے ویب دیاں گالھیں ٹورن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔

ڈاکٹر عباس برمانی دا اردو سفرنامہ ''میرا سندھو سائیں'' سکردوتوں گھن کے بھنور تائیں دریا سندھ دے نال نال دے پندھ دی انجھی کہانی ہے جیندے وچ ڈیرہ اسماعیل خان توں غازی گھاٹ تائیں سرائیکی ویب، ثقافت تے زبان دے کئی حوالے موجود ہن۔ سنگ میل لاہور توں چھپن والا اے سفرنامہ سرائیکی زبان وچ نہ ہوون دے باوجود سرائیکی ویب دی نمائندگی کریندے۔

2004ء

محمد رمضان طالب ایں سال پندھ وہانی دے سلسلے دی اہم کتاب ''سفر سوہنے دیس دا'' (144۔ص) سرائیکی ویب کو دان کیتی ہے۔ جیندے وچ حج دے پندھ دی پندھ وہانی دے نال نال حج تے عمرہ کرن والیں کیتے رہنمائی دیاں من موہلیاں گالھیں وی انھیں دے سوہنے ڈیس دے پندھ دا نچوڑ ہن۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیون والے ایں سفر نامے وچ رنگ بھرن سانگے محمد رمضان طالب شعر وچ شامل کیتن۔ آپنی گالھ دے شروع تے جمیکو وچ لکھیے ہوئے دو شعر ہن:

منظور کیتی رب دعا صدق نبی حبیبؐ
ڈیس سوہنے دا سفر میکوں تھئے ول نصیب
قلم تیں زور ڈے ڈے کے لکھیا میں حال ہے اپنا
جے پڑھسو تاں پسند آسی تہاکوں اے سفرنامہ

2007ء

مزار خان بھارت دی پندھ وہانی کوں ''لکھ دی کہانی'' (۱۲۱۔ص) دے عنوان نال

Scanned with CamScanner

پیش کیتے۔ سانجھ پبلی کیشنز لاہور توں چھپن والے ایں سفرنامے وچ دلی وچ گزریے ڈوڈے ویہہ دا حال حویلہ بیان کریندیں ہوئیں اُتھوں دا موازنہ آپنے وسیب نال کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے جیویں جو ہک اقتباس ہے:

"رہیں ڈو جا ہیں تے ڈو ڈوڑے ڈوڑے جلوس نکرے۔ ہندی بیسز پڑھیجن جوگے ناھے۔ ڈرائیور ڈسیا۔ ڈیزل مہانگا تھی گئے۔ پتہ لگے 18:50 روپے دی بجائے 19:50 روپے فی لیٹر تھی گئے تہوں لوک احتجاجی جلوس کڈھی ودن۔ اُتھاہیں یاد آیا جو پاکستان اچ ڈیزل 29:80 روپے فی لیٹر ہاتے ساڈے ملک اچ ہر پندرھڑے۔ ویہہ بادڈیزل، پٹرول دی قیمت ودھدی اے تے لوک وت وی احتجاج نئیں کریندے۔ جبکہ انڈیا وچ پٹرولیم مصنوعات دی قیمت چھیں مہیناں بادصرف پیسہ اچ ودھدی اے عوام وت ای بھرپور احتجاج کریندن۔ اے کوئی ڈیموکریسی دی کھل دا نتیجہ ہئی ورنہ اساڈے ملک اچ مہنگائی ودھدی غربت لوکاں کوں پنچ چھوڑے۔ وت وی اوکیں پڑ رہوڑوں سڑکاں تے نئیں نکلدے"۔

محبوب تابش دی کتاب "رول گابا" (۲۵۶۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ پاکستان دے مختلف علاقیں بارے لکھی گئی اے پندرہ وہائی پاندھی دے اپ ڈیٹ کیتے گئے پندھراں پندرہ نشابر کریندی ہے جیندے وچ پاکستان دے چارے صوبیں دی نمائندگی پاتی ویندی ہے۔ کتاب وچ رنگین تصویراں وی شامل ہن۔ محبوب تابش دے اسلوب کوں جاچن، پرکھن سانگے ہک اقتباس ہے:

"جیڑھے ملک اچ بھکھ دی اے حالت ہووے جو بھکھ کنوں روز کئی لوک مردے پئے ہوون تیں کئی مرن توں بچن کیتے بھکھ پائیں کوں مریندے پئے ہوون۔ اودیں اچ ایٹمی دھماکے میڈی سندھ بھکھ کنوں ہا ہردی بھال ہے۔ ساڈے نال اُبھے پاسوں تھوڑے فاصلے تیں لہوری تیں فیصل آبادی منجھلے بیٹھے ہن۔ اے ہک بئے دے کھلے دریا وچ بھکیدے پئے ہن جو انھیں دا ہک کھلا اوں بوتلیں آلے پٹھان ہال کوں وہنج لگا۔ اوں ہال دی چھک کے کھلا انھیں کوں ماریا۔ کھلا تاں خیر انھاں کوں نہ لگا پر پانی دیاں چھوٹیاں انھاں تیں وہنج پیاں تاں منجھلے ہک سراں اتھی کی اوں ہال تیں دریائے سوات دا ٹھنڈا پانی چھلوپ چھلوپ کے سٹن پئے گئے تیں ہال کوں چھہاروں

کر ڈتا۔ خیر ہال وی آپنی پاسوں کوئی کسر نہ چھوڑی۔ ایں وی اوندی بھانہ موئی ناں جھیکو اوہال ہک بالٹی چا آیا تیں بالٹی بھر بھر کے انھیں تیں پالتن پے گیا۔ ایں طرحاں اوآپنا پورگھن کے آپنی آتما کوں شانتی ڈتی۔ اساں ون کھس مفت چس چیندے رہ گیوے"۔

2008ء

قاسم سیال دا سفر نامہ "پندھ پندھیڑودے" (۲۲۲۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیشکش ہے۔ اے سفر نامہ ترے ملکیں ایران، تھائی لینڈ تے سری لنکا دے پندھ دی کہانی ہے۔ جیندے وچ انھیں ملکیں دی معاشرت دا تذکرہ چسولے انداز نال کرن دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ جیندا اندازہ ایران دی پندھ وہائی وچوں گھدے گئے ایں اقتباس توں لایا ونج سگدے۔

"ٹیلی فون ایکسچینج توں ہولے ہولے کُردا باہر آیا تے نال ای ہک سٹور تے چلا گیا۔ کاسمیٹکس دی خرید وفروخت تھیندی پئی ہئی۔ میں وی لپس سٹک ڈیکھن کھڑا تھی گیاں۔ بھلا میکوں رنگیں دا کیا پتہ ہا۔ ہک حسینہ مہ جبینہ شاپنگ کریندی کھڑی ہئی۔ میں انگریزی اچ اوندے نال گالہہ کرن دی کوشش کیتی پر جواب ندارد' زبان یار من ترکی و من ترکی نمی دانم'

میں سیانویں داڈ سیا ہویا فارمولا آزمایا، میں اشاریں دی زبان اچ اوکوں ڈسیا۔ میں لپس سٹک گھٹی اے میکوں ایندی سمجھ کائے نی۔ آپنی چوائس نال گھن کے میڈی مدد کرو، شکر تھیا جو میڈی گال اوندی سمجھا اچ آ گئی۔ اوتھوڑا جیہاں مُسکی تے ہتھ دیاں انگلیاں تے لا کے ڈکھائیں۔ میں ہوں زبان اچ جواب ڈتا، آپنے نرم نازک تھوڈاں تے لا کے ڈکھاڈتاں جو ہاں وی ٹھرے تے رنگ داوی پتہ لگے، میں ڈٹھا اوزرا شرماندی پئی اے۔ اوندے نال ہک ہئی ہینگر چھوہر وی ہئی۔ اوں اوکوں آکھیاں مریں لاچا ہیڈا کیا ویندے۔ پردیسی دا دل خوش تھی ویسی، کیا پتہ آپنی محبوبہ کیتے گھندا ایہا ہووے تے اوندی شکل جیڈے نال رلدی ملدی ہووے، خیر اوکوں آپو خیال آیا یا سہیلی دا آکھن دا اثر تھیا۔ بھانویں اساڈی ارداس کم کر گئی جیویں ائی تھیا

اوں سامنے پیا شیشہ چاتا تے آپنے تھوہ اں تے سرخی لاہ کھائی۔ میں سرخی لگی ہا تھی تے آپنی ہڈ وچار ہڈ۔ جہاں اچ سکھی ہوئی بھنی ترٹی فارسی اچ اوندی تعریف کر ہا تی جو بہوں سوہنی لگدی پئی اے۔ ہڈ دیکھی چھوہرا دکوں ارک ماری اڈی پریں کرائے تاں لمبا تھیہ اوندے۔ کل خل۔ متاں کوئی ہی فرمائش کر کھڑے۔ اوکڑیاں گیاں تے میں اوں سرخی کوں انھیں دی نشانی سمجھ تے گھن گھدا"۔

2009ء

ریاست بہاول پور دے نواب صادق محمد خان عباسی (خامس) دے حج دی پندھ وہاٹی "حج صادق" (۳۵۲۔ص) کوں مولوی عزیز الرحمان عزیز بہاول پوری دی تالیف دے طور تیں تریہہ دے ڈہاکے دے بعد ہک واری ول شائع کیتا گئے۔ اصل اچ ۱۹۳۵ء وچ نواب صادق محمد خان عباسی حج دا فریضہ ادا کیتا۔ ریاست دے جج مولوی عزیز الرحمان عزیز دی حج دے ایں قافلے وچ شامل ہن جنھیں ایں مقدس پندھ کوں ایں انداز نال پیش کیتے جو اوندے وچ عرب دے تاریخی واقعات دے نال نال مقدس مقامات دیاں زیارتاں بارے تاثرات وی شامل ہن۔ اے کتاب پندھ وہاٹی دے نال نال ہک اہم تاریخی دستاویز دا درجہ وی رکھدی ہے جیندے وچ ریاست بہاول پور دے حوالے نال ڈھیر ساریاں معلومات پاتیاں ویندین ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان جھیاں ادارہ ایں اہم کتاب کوں نویں ایڈیشن دے طور تیں شائع کرن تیں مبارک بادا مستحق ہے۔

2010ء

ایں سال شوکت مغل دا سفرنامہ "دلی ڈھائی کوہ" (۱۷۶۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیا۔ ایں پندھ وہاٹی وچ بھارت دے پندھ کوں ۲۰ توں ۲۸۔ اگست ۲۰۰۹ء دے حوالے نال تاریخ وار پیش کیتا گئے۔ دلی دے ایں سفر وچ درگاہ حضرت نظام الدین، لال قلعہ، مقبرہ ہمایوں تے قطب مینار، آگرہ دا تاج محل، اجمیر شریف وچوں خواجہ معین الدین اجمیری اتے جے پور دا حال حویلہ سفرنامے وچ خاص انداز نال پیش کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ مزار حضرت نظام الدین اولیاء دا حال حویلہ بیان کریندیں ہوئیں لکھدن:

"جتیاں مزارتوں باہر پیٹھے راکھے دے حوالے کیتیاں اتے مزار دے

اندر داخل تھی گیو سے باہر دے گنڈھ کپاں کنوں بچ گئے ہا سے۔ ہُن اتھاں مجاور گنڈھ کپاں دا سامھنا ہا۔ اوازاں آئیاں کتھوں آئے ہیوے؟ کتھوں آئے ہیوے؟ میں کھیں کوں بچ ای نہ ڈیتا تے سِدھا حضرت امیر خسرو دے مزار تے بچ گیم۔ دعا فاتحہ پڑھی۔ تصویر بنائی۔ اندر وچ کے مزار ڈٹھا۔ مجاور جاء جاء تے پھٹے لئی بیٹھن۔ آون والے کوں کھیں بہانے نال اڑا گھدِن تے دل کھیسے وچوں پیسے کڈھیدِن۔ نام لکھوائیں، پتہ بتائیں آکھ کے یاتری کوں سنبھال گھدن۔ میں اُن سٹیا کر بندا مزار امیر خسرو توں باہر آ گیم۔ عابد سیال وی میڈے نال آ گیا۔ پر جمشید دھر یہ پکڑیا گیا۔ انہاں اوکوں پھسا کے باہا گھدا۔ اساں مزار حضرت نظام الدین دے در دے باگوں کھلو کے فاتحہ پڑھی۔ مجاوراں دے کئی پھٹے، برانڈیاں وی لگے پئے ہن۔ پوادھوں، پچادھوں، اُبھے کنوں، لے کنوں، انہاں دیاں شکلاں لُٹ ماردی خورا کی وجہ کنوں کوڑھیاں تھی چکیاں ہن۔ سر تے کالی رامپوری ٹوپی تے چٹے کپڑے، کس مملوے جھمیں ہن۔۔۔ برحال اساں جلدی نال انہاں مجاوراں وی ڈٹھ وچوں نکلدے باہر کن کُجیو سے۔ مزار دے باہر آلے پاسے عطر دی ہک دکان ہئی اتھوں اساں عطر دیاں چھی چھی شیشاں خرید کیتیاں تے مزار دی حد کنوں باہر آ گیو سے"

2013ء

عبدالباسط دا سفر نامہ" کوکدے پندھ گرلاندے پاندھی" جھوک پبلشرز ملتان توں ڈاڈھے چھاپے دے طور تیں سامنے آئے۔ ایں توں پہلے اے سفر نامہ ۱۹۹۲ء وچ چھپ چکا ہا جیندے وچ روہی سے سنجاپوں میلے "چنڑ پیر" دے پندھ دا حال حویلہ شامل ہے۔ ایں سفر نامے وچ چولستان دیاں رسماں ریتاں تے وسیب دیاں وستیاں دے تعارف وی ڈتے گئین۔ جیویں جو "محراب والہ" دے بارے لکھیا گئے:

"محراب خان سومرہ قوم دا شخص ہا۔ ہوندے ناں تے ایہہ وستی مشہور تھئی۔ سیانے ڈسیندن جو زمانے بلوچستان وچ رندھاں تے لشاریاں دا آپت وچ ڈاھڈا جھیڑا پیا۔ گس گسا تھی تے لشاری بلوچاں دا اے قبیلہ بلوچستان چھوڑتے دیرے اسماعیل خان ولڈ آیا۔ اتھوں نکل تے ایہہ لوک محراب والے آ ولے۔ ڈھیر بلوچ جت

وال ہن۔ اُٹھ لڈ بیندے تے وپار کریندے ہن اج دی محراب والے وچ ڈھیر سارے جھگے اُٹھاں والیاں دے ہن۔ ایہہ لوک اُٹھاں تے سامان لڈ ریاست بیکانیر جیسلمیر، دلی تے ہندوستان دے ہے شہراں وچ وپار وٹے سانگھے ویندے ہن۔"

غلام عباس سیال دا لکھیا ہویا اک سفرنامہ" کافرکوٹ سے قلعہ ڈیراور تک" (۱۷۶ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئے۔ اے سفرنامہ لکھیا ہویا تاں اُردو وچ ہے بھل سرائیکی دسیب دے حوالے نال روہ، روہی، تھل، دمان تے ملتان دی تاریخی تے ثقافتی کڑیاں ملاوݨ دی اہم مثال ہے۔

2014ء

شوکت مغل دا سفرنامہ "ملتان کنوں پٹیالے تئیں" (۱۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے جیندے وچ ۲۰۰۴ء وچ ہندوستان دے شہر پٹیالہ دی اک کانفرنس دا حال حویلہ تے آوݨ وکھوݨ دی گزری وہاݨی شامل ہے۔ اے سفرنامہ ۲۸۔ نومبر توں ۵۔ دسمبر دے پندھ دی اٹھجی داستان ہے جینکوں ڈائری دے رنگ وچ لکھی گئی پندھ وہاݨی آکھ سکدے ہیں۔ ایں گزری وہاݨی وچ ہندوستان دے مختلف شہریں تے قصبیں دے تعارف تے تاریخی حیثیت کوں وی شامل کیتا گئے۔ ایں سفرنامے دا اسلوب تے پٹیالہ دا حوالہ جاݨݨ کیتے اک اقتباس پیش کیتا ویندا اے:

"افتتاحی سیشن دے بعد پنجابی یونیورسٹی دی لائبریری دا افتتاح کیتا گیا۔ ایہ لائبریری اک الگ عمارت وچ قائم ہے۔ ایں سوہݨی عمارت دے اندر ہزاراں کتاباں ڈاڈھی سوہݨی ترتیب نال رکھیاں ہویاں ہن۔ کجھ خاص کتاباں نمائش طور، وفد کوں ڈکھاوݨ کیتے باہر ترتیب نال رکھیاں ہویاں ہن۔ جتھاں وچ شاہ مکھی اج تیار کتاباں وی ہن۔ میکوں ایہ ڈیکھ کے خوشی تھئی جو پنجابی دیاں اٹھ گنت کتاباں وچ میڈی مرتب کیتی کتاب سرائیکی اکھاݨ دی پہلی جلد (۱۹۹۲ء) دی موجودگی۔ لہور دے ہوں سارے ادیباں دیاں پنجابی کتاباں موجود ہن۔ ایہ ساریاں دی شاہ مکھی وچ ہن۔ گرمکھی رسم الخط دیاں کتاباں ساڈی سمجھ توں باہر ہن۔ کتاباں دی ایں نمائش دا افتتاح ڈپٹی وزیر اعلیٰ سیں راجندر کور بھٹل ہوریں کیتا۔"

Scanned with CamScanner

دلبر حسین مولائی دی پندھ وہائی ''توبہ دے مسافر'' (۱۹۱ص) نوتک محمید (دیرہ غازی خان) توں شائع تھئی، ایں سفرنامے وچ سعودی عرب، شام، عراق تے ایران دے مقدس مقامات دے پندھ دا حال حویلہ موجود ہے۔ جیندے وچ انھاں ملکاں دے مختلف علاقیں دی تاریخ، تہذیب، ثقافت تے مذہبی اہمیت کونشابر کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ سادہ اسلوب نال لکھی گئی ایں کتاب وچ مختلف موقعیں دے حوالیں نال شعری تاثرات وی شامل ہن۔ دلبر مولائی آپنڑے سفرنامے وچ مختلف ملکیں دی تہذیب تے ثقافت دا موازنہ کریندیں ہوئیں لکھیے:

''تہذیب وثقافت نال معاشرے دے قدریں دا پتہ لگدے۔ سعودی عرب اچ جدے کنے کے تائیں ہک کنے ۲۹ تائیں چندر تے رمل دی ہے۔ جو صلح حدیبہ دی علامت ہے البتہ ایں ملک وچ فرقیں دا تعصب ہوں ہے۔

شام اچ مسلم عیسائی مشترکہ کلچر ہے۔ میت چرچ کندھ نال کندھ ہے۔ اے دی پڑھن سے، مذہبی تعصب کائنی، ہن القاعدہ تے طالبان دے دہشت گرد پیدا کائن۔ اے قتل وغارت تے فرقہ پرستی دی زہر کھنڈیسن تے کھنڈیندے پائن۔

عراق اچ روضے تے مجتہدین دے فوٹو جاہ جاہ تے ٹنگیے کھڑن جو پتہ لگے جو لوک تقلید دے قائل ہن تے علمی ہستیں دی قدر کریندن۔

ایران دے شہر ہوں خوبصورت ہن۔ ہر شہر دی ثقافت دے نمونے چوکیں تے ماڑل دی شکل اچ ٹنگے کھڑن، پورے ملک دی مثالی صفائی ہیا میں کھائیں محیں پڑھی۔ ایں ملک دی عورت ہوں زیادہ مہذب تے متحرک ہے۔

پاکستان اچ عورت اشتہار کلچر عام ہے۔ کندھیں تے حکیمیں دے تے سیاسی نعرے ہوں ہن۔ انجھا طریقہ پاکستان کنوں علاوہ کہیں ہے ملکیں اچ کائنی۔ البتہ شام تے ایران اچ بت پڑھن سے جنکوں برقعہ پوا کرائیں کپڑے وچیں دے اشتہار دا کم گھدا ویندے۔''

2016ء

قاسم سیال دا سفرنامہ حج ''میڈا عشق وی توں'' (۱۹۶۔ص) الکتاب گرافکس، ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آیا۔ ایں پندھ وہائی وچ سفر دا منڈھ توں پاندتیں دا حال حویلہ شامل کیتا

گئے۔ سادہ تے دل وچ گھر کرن والے اُسلوب وچ لکھیے گئے ایں سفرنامے وچ "وداع کعبہ" دے حوالے دے تاثراتی انداز ایں طرحاں بیان کیتے گئین:

> ایویں ای کئی خیالی منصوبے بنیدیں ہوئیں میں کعبے کوں الوداعی نظر نال ڈٹھا۔ میں قدم چاتا۔ کعبہ میڈے نال نال ٹرن پئے گیا۔ محبت میکوں اپنڑے پاسے چھکیدی پئی ہئی۔ ذرا نوڑتے ڈٹھا تاں میڈی ڈہتری ماہین میڈے چولے دا دامن پکڑتے میکوں آہدی پئی ہئی۔ ابو آ ول جلوں دیر تھیندی پئی اے۔ میکوں لگا میکوں اجازت مل گئی اے۔ میڈا مدینے توں بلاوہ آ گئے۔ جیڑھے منظوری آ گئی ہئی وت ساکوں کون روک سکدا ہا۔ ہن اساں عازم مدینہ ہاسے۔"

حفیظ طاہر گھوٹیہ وی حجاز مقدس دا سفرنامہ "من مکہ دید مدینہ" (۱۵۸۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے، ادارہ تحقیقات زبان وادب بہاول پور توں شائع تھیون والا اے سفرنامہ شعری شکل وچ ہووݨ دی وجہ توں نویکلی سنجاݨ رکھیندے۔ ایں شعری سفرنامے کوں روانگی، جہازستان، عرب، کعبہ، دعا، زم زم، مدینہ، مکہ، حج، واپسی جھیہیں عنوان ڈے کے پابند نظم دی شکل ڈتی گئی تے ہر نظم کوں ہکی بحر وچ تحریر کیتا گئے۔ ہر نظم وچ چار چار مصرعیں دے کئی کئی بند شامل ہن۔ جیویں جو پہلی پہلی نظم "روانگی" وچوں ہک بند پیش ہے:

لپنڑے بندھ پیارے نیارے دے سُکھاواں حالے
سو الحمد تے لکھ شکرانہ پڑھ کر میں دل نالے
پاندھی تھی پئے ملک عرب ڈو گھوٹھ کنوں پئے زالے
شاہ دا سفر کراوے جے کر کئی ڈکھڑے ہن ٹالے

Scanned with CamScanner

ڈاہویں پوڑی

انشائیہ

Scanned with CamScanner

2009ء

ابن الام شغری دی کتاب ''ڈُسکیاں تے ٹھکارے'' (۱۶۰۔ص) دے نثر پاریں وچ زیادہ تر انشائیے پاتے ویندن۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ پاتے ونجن والے انشائیے آپنی نویکلی سنجان رکھدن۔ انشائیے دا انداز وڈیکھن کیتے ابن الامام شغری دی تحریر ''خواب'' دا اے اقتباس وڈیہدے ہئیں۔

''ایں دنیا وچ خواب ای ہک انجھی شے ہے جیندے اُتے نہ تاں کوئی پابندی لگ سگدی ہے تے نہ کوئی قانونی گرفت دا ڈر رکھو ہوندے۔ چاہے جیو جیہاں خواب ڈیکھو تساں کنوں کوئی نمیں پچھ سگدا۔ مرضی آوے تاں ہوا وچ اڈ دے ودے رہو۔ مرضی آوے تاں چندر تے ونج پہنچو۔ جے کر آپنے منشا دی کہیں عورت نال شادی کرنڑ چاہندے وے تاں کر سگدے وے۔ وڈے توں وڈا افسر یا لکھ پتی یا کروڑ پتی بن سگدے ہو۔ انتہا اے ہے جیکر تساں آپنے دشمن یا رقیب کوں قتل کر ڈیو تاں تہاڈا کجھ نہ تھیسی''۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان دا انشائیے دا مجموعہ ''سوجھلا'' (۱۱۶۔ص) وچ او موضوع پیش کیتے ہکھن جنھیں دا ہک گنڈھا انسان دی حیاتی تے سرائیکی وسیب نال گنڈھیا نظر آندے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب دیں تحریریں دے عنوان عام فہم ہوون دے نال نال فنی حوالے نال انشائیے دے معیار دا خیال رکھدیں ہوئیں ہک لفظ تیں مشتمل ہن۔ عام تے سادہ زبان وچ پیش کیتیاں ہکیاں مُرکنیاں ہا لکھیں دا ہک اقتباس انشائیہ ''سوجھلا'' وچوں پیش کیتا ویندے۔

''فی زمانہ اندھارے پسند ہک مٹھ تھیندے ویندن، اندھارا انھاں دی ترجیحاں وچوں پہلی ترجیح ہے۔ اے اندھارے پسند لوک انسان کوں کیا سوجھلا ڈیسن۔ اے خود ساختہ چندر تے سورج صرف اندھاریاں دے یار ہن۔ انھاں کولوں سوجھلا منگنڑ لفظاں دی حرمتی ہے۔ ایں کائنات دا سب توں حقیقی تے طاقتور سوجھلا، انسان دے اپنڑے من دا سوجھلا ہے۔ اپنا من روشن کرو۔ اپنے اندر علم اتے عمل دی بھا بالو اندھارے خود بخود ختم تھی ویسن، وت سوجھلا ای سوجھلا ہوسی''۔

سید ابوالبشر شاہ جیلانی دی کتاب ''بکھ دا مخول'' (۸۰۔ص) کوں ڈوجھی واری چھاپیا

Scanned with CamScanner

گئے۔ مبارک اردو لائبریری محمد آباد (صادق آباد) توں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل ڈاہ مضمون انشائیے دے نال نال طنز تے مزاح دیاں صفتاں کوں وی سامنے گھن آندن۔ اے کتاب ایں توں پہلے ۱۹۹۲ء وچ شائع تھئی ہئی۔

2011ء

سرائیکی نثری ادب وچ عبدالباسط بھٹی داناں سنجاپوں ہے۔ سفرنامہ، افسانہ تے خاکہ دیاں صفاں دے نال نال انشائیہ وی اُنھاں دی پسندیدہ صنف ہے۔ ۲۰۱۱ء وچ اُنھاں دی کتاب "اوڑاں" ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں شائع تھئی۔ جیندے وچ پاتے ونجن والے ویہہ توں ودھ انشائیے سرائیکی وسیب دے جیندے جاگدے کردار ہن۔ نمونے دے طور تیں ہک کردار "فقیر" دا تذکرہ ڈیکھو:

> "فقیراں دیاں کئی قسماں ہوندین، روایتی فقیر، خاندانی فقیر، سیاسی فقیر، حکومتی فقیر بھانویں جو ہر فقیر دا کم پلٹ ہے پر طریقہ کار ہر کہیں دا آپو ولا ہوندے۔ کجھ فقیر ناں کھے پلٹ دے عادی ہوندن تے کجھ بمعہ اہل وعیال پیدن۔ سال پچیاں نال پلٹ والا آپ اگوں اگوں ہوندے تے پچھوں بیگم صاحبہ تے بیگم صاحبہ دے پچھوں بگیدھ بالاں دی۔ حالت اے ہوندی اے۔ کہیں دی قمیض کا کھچا تے کہیں دی شلوار ہک دا تک۔ نی کھڑ دا ہڈ وجھے دا پیٹ نکلیا ہوئے کپڑے لیر کتیر اں'

2012ء

خالد اقبال دی کتاب "مُسکار" (۸۷ص) کتاب دوست ملتان دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ دیہاڑا سرائیکی انشائیے پاتے ویندے۔ آئے ڈینہہ سامنے رہوݨ والے موضوع انھاں انشائیاں وچ نشابر کرݨ دا اہر کیتا گئے۔ آلو، ٹُر کے کھاوݨ، بخار، ادھار منگݨ، گلہ، جیب، کٹنا پلٹݨ (غیبت) گڈاں کھوتے، ٹوٹکے، کجھ کلاسیفائیڈ اشتہار، پیر پُھو کے شاہ، لوک دانش تے جدید محاورے، تحفہ، نک، کویلی، کجھ ڈینہہ تربت وچ، سبز باغ ہاؤسنگ سکیم، بُھلے مشورے، مہانگ تے ہائے امریکہ جھیں عنوان ہر کہیں نال پیش آوݨ والے واقعیں کوں سامنے گھن آندن۔ عوامی انداز نال پیش کیتے گئے انھیں انشائیں وچوں انشائیہ "اُدھار منگݨ" دا آغاز ایں طرح تھیندے:

''منگ کے کھاون ۔۔۔منگ کے پاون ۔۔۔منگ کے کتاباں پڑھن ۔۔۔سگرٹ منگن ۔۔۔چندہ منگن ۔۔۔۔ووٹ منگن ۔۔۔امداد منگن ۔۔۔قرضہ منگن تے ول لہاون کیتے قرضہ منگن ۔۔۔منگن دے کم تے تساں سچیندے ونجو ناں تہاڈے من اچ وی اے سک جاگ پوسی جو کیوں ناں میں وی کہیں کول شئے ادھاری منگ گھناں تے اوں ایلے تئیں ناں ول ڈیواں جیڈاں تئیں او واپس نہ منگے۔ پاکستانی قوم دی ترقی دا بنیادی پتھر وی ہیں بھالھ توں تھی ویندے جو پوری قوم منگن منگن' تے گزارہ پئی کریندی اے۔

2016ء

حفیظ طاہر گھوٹیہ دی بالڑی مریم گھوٹیہ انشائیہ دے میدان وچ آپنے آپ کوں منویندیں ہوئیں ''اکھ'' (۱۲۰۔ص) دے عنوان نال انشائیاں دا مجموعہ دان کیتے ۔اکھ، ہال، پگنڈھ، ہتھ، جملہ، گوڑ، کھل، زنانی، پیر، مسئلہ، میڈا اسکول، کتاب، اوئے، بخار جھیہیں عنوان نال لکھیے گئے ۔انشائیے سرائیکی نثری ادب دے نال نال ترمیت ادب وچ سوہنا ودھارا ہے۔ انشائیہ ''زنانی'' وچ ڈیہدے ہئیں جو ہک زنانی ایں بارے کیا آکھیندی ہے:

''زنانی ہک انجھی ہستی اے جیندے حصول کیتے کیا بادشاہ کیا فقیر ہر کئی زہیر تھیا جاپدے ۔اے حاصل تھیون کنوں پہلے نعمت تے حاصل تھیون کنوں بعد مصیبت لگدی اے ۔کئی کئی ناں وت انجھے شوقین وی ہوندن جنہاں کوں ترے چار نعماں کنوں گھٹ تے تک ای نی پوندی ۔اے نعماں متفق تھی کرائیں قیامت بن سگدن پر تاریخ اچ ڈھائی جو ڈو زنانیاں کڈاہیں متفق تھیاں یا رہیاں ہوون ۔شاید ہیں گو ڑکنوں بچن کیتے جنت اچ حوراں بنایاں گیاں ہون۔''

2017ء

ڈاکٹر نواز کاوش دی کتاب ''پارتاں'' (۱۲۰۔ص) وچ اُنوی انشائیے پیش کیتے ہکن۔ چولستان علمی و ادبی فورم بہاول پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ موجود انشائیاں دے عنوانیں وچ ''اکھاں''، ''سیاست دان''، ''رساں تے ریتاں''، ''مہمان''، ''دانشور''، ''طالب علم''، ''اشتہار''، ''قصہ قصولی''، ''مچھر''، ''بختاں والی اولاد''، ''بیمار''، ''سرکاری ملازم''، ''سنگتی''،

Scanned with CamScanner

"بھلیں دے بھالھیں تکیں دے موٹھ"، "مجبور شوہر"، "استاد"، "انتظار"، "وپار" اتے "موسم" شامل ہن۔ انشائیہ "بیمار" ڈاہنڈھ کجھ ایں انداز نال بدھا گئے:

صحت دی بادشاہی ہووی، کوئی وانہ لگی، جتھ پیر اتھ خیر، اے او دعائیں ہن جیڑھے بزرگاں دا تکیہ کلام ہن۔ ہر کہیں کوں اوانھاں دعائیں دی چھاں تلے رکھیدن، کہیں کوں بٹھ تھئی نی اے واجھلوڑے واکوں بچے نی تے بچ تے ٹونکیاں دی پٹاری کھلی نی، بیماردی سراندی بہہ تے اکھیدن، ڈیکھتاں کئی میڈیاں دائمت بنڑ گئے، اکھیں باہر نکل آئین۔ میڈے کولوں تاں اے حالت نی ڈٹھی ویندی، وسودی دی ایہا حالت ہئی ڈوڈ۔ بہہ نی کڈھ سکیا، شمینہ جوان ہئی پر بیماری نے ساہ نی گھنڑ ڈتا، لکھ دوادارو تھیا پر کوئی ہا ٹر نہ لگا۔ اے بیماری ہے ہی انجھی جیکوں لگی ہئی اوکوں مہلت نی ملی۔ بھل بھل کیا جوانی ہئی وسودی، بولے ہاتاں کئی کوہ آواز ویندی ہئی۔ وتی وچ انجھا جوان میں نی ڈٹھا۔ بس بری بلا ہے قضا"۔

ڈیرہ اسماعیل خان دے لکھاری غلام فرید دے انشائیاں دا مجموعہ "مرکٹیاں" (۱۹۲۔ص) دے عنوان نال سامنے آئے۔ سپت سندھو پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھیوں والے ایں مجموعے دے عنوان دے حوالے نال "مرکٹی" دا لفظ انشائیہ دا سرائیکی وٹوک تھی سگدے۔ ایں مجموعے دے انشائیے لکھنڑ کیتے اپنڑے چودھارتوں موضوع چنڑے گھین۔ اے وی کوشش کیتی گئی ہے۔ جو انشائیے دا عنوان مختصر توں مختصر ہووے۔ ایہا وجہ ہے جو ہک لفظ دے عنوان ڈھیر ہن۔ سوڑ، پٹی، ونھ، گوڑ، روڑاں، پھیتا، چمچا، منجا، ڈنداتے "انشائیہ" جھیں عنوان انھیں دی خاص مثال ہن۔ انشائیے دے مجموعے وچ شامل عنوان "انشائیہ" وچوں ہک اقتباس پڑھنڑ والیں دی نذر ہے:

"ملک صیب چھڑی میکوں انشائیہ لکھنڑ دی صلاح نہیں ڈتی بھلکہ انشائیہ لکھن دا ہک صدری نقشہ وی ڈسایا نے۔ اُنھاں فرمائے جو کہیں عنوان تے انشائیہ لکھیدے ویلے چیتے اچ آون آلے اُپڑے سبھ دے وچاراں کوں اکھراں دا چولا پواکے کاغذ تے لکھی آوے۔ لکھی آوے۔ انھاں توں سوچنا اُکاتے نہیں۔ ہا لکھدے لکھدے انگلیاں ڈکھنڑ لگ ونجن تے اناں وچ کڑل پو ونجن تے نال نال چیتا

وی بھنواونجے تاں وت کجھ دیر ساہی کڈھ گھنو پرائے دھیان رکھائے جو اپنی لکھت کوں پڑھائے اُکائیں ۔ ہک تاں تہاڈے انشائیے کوں پڑھن کیتے ہے ہوں سارے پڑھے لکھے دناہ لوک دنیا اچ ودے ہن ۔ او تہاڈی لکھت کوں پڑھ کے آپے اٹا سٹالا گھنسن جو ایندے وچ انشائیہ، کتلا ہے تے افسانہ، کتلا ۔ ڈوجھا جیکر تساں آپ اپنی لکھت کوں پڑھا تاں تھی سنگدا ہے جو تہاڈا اہاں نہ ٹھرے تے تساں اوندے اُتے کاٹا مار ڈیو ۔ کاٹا مارن نال ہک تاں تہاڈے اُتوں لکھن دا بخار ہر یا تھی ویسی تے بیا سرائیکی ادب ہک سر کڈھدے لکھاری دیاں اکھ وکیاں توں وانجا ویسی'

یارھویں پوڑی

خاکہ

Scanned with CamScanner

1995ء

خاکہ وچ کہیں دی شخصیت کوں ایں طرحاں پیش کیتا ویندے جو اوندی جیندی جاگدی تصویر پڑھن والے دیں اکھیں دے اگوں آویندی ہے۔ ''دُکھ ڈُول'' ایں سال آون والی عبدالباسط بھٹی دے خاکیں دی کتاب ہے جنیں کنوں پتہ لگدے جواو ہر خاکے دی شخصیت بارے کتنی گھائی تے ذاتی سنجان رکھدن۔ انھیں خاکیں کوں پڑھ کے محسوس تھیندے جو خاکہ وچ حقیقت توں کم گھندن خاکہ نگار کیتے ہوں وڈا اچیلنج ہوندے۔ ایں کتاب وچ دلشاد کلانچوی، انیس شاہ جیلانی، نقوی احمد پوری، قیس فریدی، نصراللہ ناصر، مظہر مسعود، ظفر لشاری، نذیر پنوار، سجاد حیدر پرویز، رفیق احمد پوری، ممتاز عاصم، جہانگیر مخلص، رحیم طلب تے سرور قریشی دے خاکے موجود ہن۔

1996ء

سرائیکی زبان وچ ''خاکہ'' لکھن والیں وچوں سید انیس شاہ جیلانی دا ناں آپنڑی وکھری سنجان رکھدے۔ انیس شاہ دی ٹھیٹھ زبان دا چٹخارہ خاکے کوں ہیا وی چسولا بنا ڈیندے۔ اجاں ''مہاندڑا ڈیکھنس'' دی پڑھ وکنیں توں اوڈھر نہ تھئی ہئی جو اوایں سال ''مٹر دنگ'' لکھن کے سامنے آ ونگن۔ صادق آباد توں سامنے آون والی ایں کتاب دے خاکے چار پنج دی نسبت نال پیش کیتے ونگھن۔ کیوں جو چار لکھاریں شاغل صدیقی، دلشاد کلانچوی، ممتاز حیدر ڈاہر تے قاسم جلال دا گانڈھا سرائیکی نال ہے اتے پنج خاکے سرائیکی توں وکھ لکھاریں لئیق اختر، بابائے اڑدو، رئیس امروہی، یوسف دہلوی تے زاہدہ حنا دے وی رلا ڈتو نے۔

1997ء

غلام حسین ساجد دی پنجابی کتاب ''مہاندرے'' وچ سرائیکی لکھاریں وچوں ڈاکٹر طاہر تونسوی، شوکت مغل، عامر فہیم تے غلام حیدر مستانہ دے خاکے وی شامل ہن۔

2008ء

خاکہ نگاری دے حوالے نال ڈاکٹر انوار احمد دی کتاب ''یادگار زمانہ ہیں جو لوگ'' دے ڈوا ایڈیشن مثال پبلشرز فیصل آباد دی طرفوں شائع تھین۔ اگست ۲۰۰۸ء (۲۱۷۔ص) تے نومبر ۲۰۰۸ء (۲۲۸۔ص) وچ سامنے آون والی ایں اردو کتاب وچ سرائیکی حوالے دے لکھاریں دے

Scanned with CamScanner

خاکے وی پاتے ویندن۔ جنھیں وچ حسن رضا گردیزی، محسن نقوی، فخر بلوچ، ارشد ملتانی، مہر گل محمد، احمد خان درانی، مرزا ابن حنیف تے شبیر حسن اختر دے ناں خاص طور تیں گھدے ونج سگدن۔

2009ء

محمد اسلم میتلا دی کتاب "لعل سرائیکی دے" (۱۶۰۔ص) وچ مرحوم سرائیکی دانشوریں دے خاکے پیش کیتے گئین۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ مولانا نور احمد خان فریدی، ڈاکٹر مہر عبدالحق، دلشاد کلانچوی، عتیق فکری، ریاض رحمانی، جانباز جتوئی، حسن رضا گردیزی، خلیق ملتانی، غلام حسین ظاہر، صدیق طاہر، تسیم لیہ، نور محمد سائل، امید ملتانی، حبیب فائق، سفیر لاشاری، عمر کمال خان، شمشیر حیدر ہاشمی، ارشد ملتانی، محمد اسماعیل احمدانی، مولانا غلام محمد فریدی چاچڑانی، غلام حسن حیدرآبادی، اے ڈی تسیم ملک، نقوی احمد پوری، خان رضوانی، سرور کربلائی، غلام یٰسین فخری، ممتاز حیدر ڈاہر، تحسین سبائے والوی، محمد بشیر اختر اللہ آبادی تے سراج الدین سانول دے خاکے موجود ہن۔ مرحوم لکھاریں بارے لکھیے گئے خاکے پیش کرن دے بعد محمد اسلم میتلا آپنا خاکہ وی پیش کیتے تے ایں خاکے کوں صفحے دا نمبر نئیں ڈتا گیا۔

2012ء

سلیم نیازی دے خاکے "یاداں عذاب یاداں" دے چھپن دا پتہ لگے جیندے وچ آپنے نیڑے تیڑے دے اینجھے یار دوست تے بجن عزیز دے خاکے شامل کیتے گئین۔ جیڑھے ظاہری طور تیں ناں عام کردار نظر آندن بھل وسیب دے انہاں عام کرداراں کوں لکھاری خاص بنا کے اہمیت ڈے ڈتی ہے۔ چاچا فیضن دا اے ڈکھڑا سارے سرائیکی وسیب تے خاص طور تیں روای دے ہر روہیلے دی دھانہہ سنڈیندے:

> "گلاب دا گندہ پاٹی کھا گئے جیڈی چاچی کوں! سلیم! تیکوں ناں پتہ ہے جو ساڈی یونین کونسل دا تل دا پاٹی کوڑا ہے۔ زہر آلی کار ہے۔ زنا ورنی چیندے۔ اساں ناں چیندے ہئیں۔ کیتے مروں؟ مجبوری جو تھئی۔ بیڑھیاں کنوں اتھائیں وسدے پئیوں۔ جائیداد جاہیں اتھائیں، گلستان اتھائیں، چھوڑتے ونجن جو گے وی نہ تھیوسے یاریاں دا ماریا ایہو پاٹی چیندے ہئیں جیڑھا جو چگے بھلے بندے کوں وی مار گھیندے"

Scanned with CamScanner

انیس شاہ جیلانی دے خاکیں دا مجموعہ ''مہانڈراڈیکھنس'' کوں ایں سال نویں سروں چھاپیا گئے جیندے وچ ۱۷ خاکے موجود ہن تے زیادہ خاکے سیاست دانیں دے ہن۔

2013ء

عبدالباسط بھٹی دی کتاب ''سانول سلوٹے'' ۱۱۲ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھئی جیندے وچ سرائیکی دے سنجاپوں لکھاری دے علاوہ ڈو جمے شعبیاں نال گانڈھار کھن والے اہم کردار یں وچ اینجھے لوکاں دی چونڑ کیتی گئی ہے جنھاں دا تعلق وسیب دے مختلف علاقیں نال ہے۔ اے خاکے کتابی شکل وچ چھپن توں پہلے روزنامہ خبریں دے ''سرائیکی ادب'' ایڈیشن وچ چھپدے رہ گھین۔ ایں کتاب وچ شامل ڈو درجن توں ودھ خاکیں دے حوالے نال سفیر لاشاری، جاوید چانڈیو، شوکت مغل، ذوالفقار علی بھٹی، راحت بانو، حفیظ خان، مظفر بخاری، رفعت عباس، محبوب تابش، شمیم عارف قریشی، خالد خان، افضل مسعود، عملدار بخاری، صابر چشتی، سلیمان سہو، مقبول گیلانی، عاشق بزدار، جاوید اختر بھٹی، اسلم رسولپوری، عبداللطیف بھٹی، مجاہد جتوئی، دلنور پوری، ظہور دھریجہ، محمود مہے تے الطاف خان ڈاہر جھیاں شخصیات شامل ہن۔ نمونے دے طور تیں عاشق بزدار بارے لکھیے خاکے دا اک اقتباس پیش ہے:

> ''فقیر ایں ہے جو دائی دے تنور تے پلتھی مار روٹی کھا گھدے تے سنگت واسطے دی گھدی آندے، زبان رب سئیں مٹھی ڈیتی اے ہیں زبان نال ڈاڑی مسیدے۔ عاشق بزدار کہیں دی موضوع تے پولیندا بیٹھا ہووے تاں لگدے ساری عمر ایہو کم کریندا رہ گئے۔ شاعری تاں سنجان تھئی سیاست دی اکھیڑوی ڈاڈھی مریندے۔ موسیقی تے گالھ کریندا بیٹھا ہووے تاں لگدے ساری عمر موسیقی دے مدرسے اچ پڑھدا رہ گئے۔ پچھلے پہرے اچ چنے وال ودھا کن لکائی رکھدے۔ کہیں زمانے مچھاں کوں وٹ ڈیندا ہوسی۔ ہن اللہ دا ناں اے۔ عمر دے نال ہر سے سُسدی سنگودی ویندی ہس۔ دل دی ہر ولھے کھڑاندبازی کیتی رکھدے۔ ہن تاں بغیر پیتے جھومدا وا ہوندے۔ آخر ڈھیے دی تاں آپ کہیڑ کھاوے، عاشق بزداروی کیا کرے؟''

Scanned with CamScanner

بارھویں پوڑی

شاعری

Scanned with CamScanner

1993ء

سرائیکی شاعری اچ ڈوہڑہ بک انجھی صنف ہے۔ جیہڑی سرائیکی زبان نال مخصوص ہے۔ ساڈے وسیب دے چھیڑو تے جتوال جنیں ویلھے اپادی توں دور ویندے پئے ہوندن۔ تاں اپنی بک مخصوص آواز اچ ایں طرحاں "ڈوہڑے" کوں ٹانگ لیندن جو ماحول اچ رنگینی پیدا تھی ویندی ہے۔ ڈوہڑے دا بک قدیم شاعر "خوشدل" تھی گزریے۔ جیندے ڈوہڑے ہوں سارے لوکیں کوں زبانی یاد ہن۔ سرائیکی زبان تے ادب دے معروف محقق ڈاکٹر طاہر تونسوی خوشدل دا کلام کٹھا کیتا۔ جینکوں لوک ورثہ اشاعت گھر اسلام آباد وڈے اہتمام تے سوہنڑپ نال شائع کیتے۔ کتاب دے مرتب ڈاکٹر طاہر تونسوی نے ایں کتاب اچ خوشدل دا شجرہ نسب، حالات زندگی تے کلام بارے تنقیدی مطالعہ وی شامل کیتے۔ ایں کتاب اچ خوشدل دے سو ڈوہڑے شامل کیتے وگھن۔ ایندے علاوہ سرائیکی نہ سمجھن والے لوکیں کیتے خوشدل دے کلام دا منظوم اُردو ترجمہ وی نال شائع کیتا گئے۔ اے ترجمہ معروف شاعر صحافی ادیب تے سرائیکی ادبی سنگت بلوچستان کوئٹہ دے چیئرمین امداد نظامی دا کیتا ہوئے۔ جینکوں اصل کلام دے ہوں قریب آکھیا ویچ سگدے۔ قارئین دی دلچسپی سانگے بک سرائیکی تے بک اُردو ترجمہ شدہ ڈوہڑہ پیش کیتا ویندے۔

سرائیکی ڈوہڑہ (خوشدل)

پلکاں نال بہریساں آنگن اے در چھوڑ نہ ویساں
کوجھی، کملی بے عملی میں جیندیں قول نبھیساں
ساہجوں نام دھرائم تیڈا میں کیڑھا ہور دھریساں
خوشدل یار قبولیم تیکوں جان نہ جان جلیساں

ترجمہ اُردو (امداد نظامی)

پلکوں سے میں انگنا جھاڑوں یہ در چھوڑ نہ جاؤں
بدشکلی، پگلی، بے عملی اس کا ساتھ نبھاؤں
تیرا نام شناخت ہے میری اور کیا نام رکھاؤں
خوشدل. یار قبول کرے تو یونہی عمر بتاؤں

Scanned with CamScanner

سرائیکی زبان دے اکادمی ایوارڈ یافتہ شاعر سلیم احسن داڈو مجھا مجموعہ کلام "چیتے چنتے" (۲۲۴۔ص) سرائیکی شاعری دے میدان اچ ہوں وڈا اودھارا ہے۔ اے سوہنی کتاب سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دے نویں دور دی ڈو جھی کتاب ہے۔ "چیتے چنتے" دے ڈو حصے کیتے ہکین۔ پہلے حصے اچ نظماں تے ڈو جھے حصے اچ غزلاں شامل ہن۔ سلیم احسن دی شاعری کوں ہو کے دور دی شاعری آکھیا ونج سگدے۔ جہڑی جدید شاعری دے معیارتیں پوری لہندی ہے۔

قیس فریدی دی کتاب "آمشام" دے ناں نال چھپ تے منظر عام تیئں آئی۔ جینکوں جھوک پبلشرز خان پور شائع کیتے۔ کتاب دا پیش لفظ شکیل پتافی دا لکھیا ہوئے۔ تے ایں کتاب اچ صرف غزلاں شامل کیتیاں ہکین۔

دمان دے شہر تونسہ اچ پچھلے سال مہاندرے شاعر مصطفیٰ خادم دی کتاب "پارت" دیاں بھالاں بھالیاں ویندایاں پیاں ہن۔ آخر انتظار دیاں گھڑیاں مک گیاں تے "پارت" کوں سرائیکی ادبی سنگت پاکستان، کراچی جنوری ۱۹۹۳ء اچ شائع کر ڈتا۔ جیندے وچ معروف سرائیکی شاعر اقبال سوکڑی دا دیباچہ شامل ہے۔ محمد اعظم سعیدی تے زبیر رانا دے تاثرات دی کتاب دا حصہ ہن۔ ۱۲۸ صفحے دی ایں کتاب اچ غزلاں، پابند نظماں، آزاد نظماں تے ڈوہڑے شامل ہن۔

مارچ ۱۹۹۳ء اچ تھل دمان سرائیکی سنگت لیہ دے صدر ریاض قیصر قیصرانی کتاب چھپاون دا اہر کیتا تاں اجاں ناں تجویز کرن لو مشورے تھیندے وَدے ہَن جو اوہا پتہ لگا جیویں ہا کروال دی بدلی وسن دی ٹھا پھا کر ڈیندی ہے۔ اوئیں اپریل دے پہلے ہفتے اچ ریاض قیصر قیصرانی دا مجموعہ کلام "ہا کروال" دے ناں نال چھپ کے سامنے آ گیا۔ جیندے وچ غزلاں، ڈوہڑے، ماہیے تے گیت دی شامل ہن بھل ایں کتاب دی اصل روح آزاد نظماں ہن جیندے وچ سب توں زیادہ رجائیت دی شاعری کیتی وگئی اے۔ ۱۰۴ صفحے دی ایں کتاب کوں لیہ دی ادبی تے ثقافتی تنظیم تھل دمان سرائیکی سنگت اپنی ڈو جھی پیشکش دے طور تیں پیش کیتے۔

اساں ڈیہدے ہائیں جو ساڈے دیب اچ کوہج دا لفظ کلھیپ یا دچھوڑے دی علامت دے طور تیں ورتیا ویندے جینکوں سرائیکی شاعری اچ دی ورتیا ویندے۔ کوہج دے حوالے نال ڈو کتاباں "کلھی کوہج" تے "کرلاندی کوہج" سامنے آئن۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ

Scanned with CamScanner

غازی خان دے تعاون نال چھپن والی کتاب "کلھی کونج" اُستاد شاعر اقبال نصرت دا مجموعہ کلام ہے۔ جیندے وچ نظماں، گاون، غزلاں، کافیاں، ڈوہڑے الغرض ہر وکی پاتی ویندی ہے۔
سرور شکوٹ اکیڈمی نزد لاڑ ملتان دی شائع کیتی گئی کتاب "سر لا ندی کونج" بشیر پروانہ دی شاعری دی کتاب ہے جیندا دیباچہ خادم ملک ملتانی دا لکھیا ہوئے تے کتاب اچ روایتی شاعری پاتی ویندی ہے۔

۱۹۷۹ء دی گالھ اے جو سرائیکی مجلس ملتان دے طرحی مشاعریں دیا منتخب غزلاں، مینگھ ملہار، دے ناں نال کتابی صورت اچ سامنے آیاں ہن۔ ہن اونہاں "مینگھ ملہار" نال ڈیرہ غازیخان دے نوجوان شاعر "عباس غزالی" دا مجموعہ کلام چھپ تے سامنے آئے۔ حمد، نعت، منقبت، نظماں تے ڈوہڑے ایں کتاب دی سنجان ہن۔

سرائیکی ادب دے گڑھ رسولپورتوں شاعری ڈو کتاباں ۱۹۹۳ اچ چھپیاں۔ اگست اچ چھپ کے آون والی کتاب "ہیٹ دی سک" ایں گالھوں خاص اہمیت رکھدی اے جو محمد حسین شاد مرحوم دی ایں کتاب اچ ثقافتی شاعری دا عنصر واضح ہے تے ہوں ساریں جنیں تیں طنز دے نشتر وی ایں کتاب دی سنجان ہن۔ ہیٹ دے علاقے دے علاوہ شکار بارے وی کلام "ہیٹ دی سک" اچ موجود ہے۔ اے کتاب ترتیب ڈیوان سانگے بشیر بلوچ مبارکباد دے مستحق ہن۔ رسولپورتوں چھپن والی ڈوجھی کتاب جمشید کمتر رسولپوری دا مجموعہ کلام "ہلد اڈیوا" ہے۔ ۸۰ صفحیں دی ایں کتاب اچ حمد، نعت، خواجہ فرید دے حضور، عقیدت دے پھل، سرائیکی زبان بارے نظم، سرائیکی ثقافتی تے طنزیہ نظماں، ڈوہڑے، غزلاں تے ہک ادھ آزاد نظم وی شامل ہے۔ ڈو ثقافتیں دے موازنے دے طور تیں ہک نظم لاہور تے ہیٹ دی "ہلد اڈیوا" اچ شامل ہے۔

"ہلد اڈیوا" دے علاوہ خیر محمد فانی مرحوم دا کلام "دسیا ڈیوا" دے ناں نال دلنور پبلی کیشنز نور پور نورنگا شائع کیتے۔ ۸۰ صفحیں دے ایں مجموعے اچ روایتی شاعری شامل ہے۔

ڈیرہ غازی دے ہک معذور شاعر کاشف چوہان دا مجموعہ کلام "شیشہ" فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دی اشاعت ہے۔ جیندے وچ روایتی شاعری دیاں نظماں، ڈوہڑے، کافیاں گیت شامل ہن۔

تونسہ شریف دے شاعر فریاد ہیروی دی کتاب "تس" مارچ ۱۹۹۳ء اچ خالد محمود

نصوحہ شائع کیتی۔ جدید شاعری دی ۱۱۲ صفحے دی ایں کتاب اچ غزلاں تے آزاد نظماں شامل ہن۔ چند ادیباچہ اقبال سوکڑی والکھیا ہوئے۔

رفیق ساحل داڈو جھا مجموعہ کلام نروار سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس چھاپے۔ ۹۲ صفحے دی اے کتاب روایتی شاعری تے جدید شاعری دا مجموعہ ہے۔

محمد اسلم میلا دی شاعری دی کتاب "ڈکھ نجوک" میلا پبلی کیشنز نعمت والا تحصیل جہانیاں ضلع خانیوال دی پیش کش ہے۔ ۱۴۴ صفحے دی ایں کتاب اچ حمد، نعتاں، کافیاں، غزلاں کوں انج انج حصے بنا کے شائع کیتا گئے۔ انہیں دے علاوہ روشن ڈیوے دے عنوان نال بک حصے اچ مختلف شہریں بارے نظماں شامل کیتیاں گئیں۔ جینکوں شہریات داناں پڑھ تا گئے۔ وطن بارے نظماں، گیت تے ہالیں کیتے نظمیں کوں وی وکھرا وکھرا کر پڑھ تا گئے۔

"سونا چاندی" دے ناں نال رحیم طلب دی ۱۶۰ صفحے دی کتاب مجلس سرائیکی مصنفین پاکستان مظفر گڑھ شائع کیتی اے۔ آزاد نظماں، غزلاں، گیت ماہیے تے ڈوہڑے ایندے وچ شامل ہن۔ "ستارا" دے عنوان نال نذیر لغاری دا دیباچہ وی شامل ہے۔

حاجی بلوچ (محمد بخش آسی) دی کتاب "نشانی" وی ۱۹۹۳ اچ پہلی دفعہ شائع تھئی ہے۔ ۱۵۲ صفحیں دی ایں کتاب اچ سرائیکی دے علاوہ کجھ اُردو کلام وی شامل ہے۔

"رموزِ عشق" دے ناں نال ملک آڈو حا خان دا مجموعہ کلام سامنے آئے۔ ۱۳۶ صفحے دی اے کتاب احمد بک ڈپو قائد آباد (خوشاب) توں شائع تھئی ہے۔

خادم حسین ساقی سمیجو دی ڈوجھی کتاب "خالی جام" دبستانِ سحر ڈیرہ غازی خان چھاپی ہے۔ شاہین بلوچ دی کتاب "سوچاں" پاکستان یوتھ لیگ پکا لاڑاں دی پیش کش ہے۔ اے کتاب ۹۶ صفحے تیئں مشتمل ہے۔

عبدالکریم ناشاد بخاری دی کتاب "تھل دا پندھیڑو" زبیر پبلی کیشنز جام پور توں شائع کیتی گئی ہے۔ شہباز سید دی کتاب "کھپارے" تے صدیق شاہد دی کتاب "وفا دے موتی" دلنور پبلی کیشنز نور پور نورانگا پیش کیتین۔ "وفا دے موتی" دے علاوہ "ہنجوں دے موتی" دے ناں نال سردار احمد سعید دی ۱۴۴ صفحیں دی کتاب رانا پبلی کیشنز داراب پور جلال پور پیر والہ دی پیشکش ہے۔ مخدوم شاغل صدیقی دیاں ڈو کتاباں "کِن مِن" تے "شاغل سرائیکی سی حرفی" ایں سال

Scanned with CamScanner

دے چھیکو اچ چھپ تے سامنے آئن۔ ڈیرا ورے روہیلے شاعر ملک عبدالغفار ومساز دا مجموعہ کلام "روہی وس پئی" اے سنہڑا ادبی اکیڈمی وا ہی حسین بہاولپور دی پیش کش ہے۔

ایں سال سرائیکی دے مہاندرے شاعر عزیز شاہد دی پہلی کتاب "مٹھ دریاتے" دا ڈوجھا ایڈیشن فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان شائع کیتے۔ محمد رمضان طالب دی پہلی کتاب "جھریٹاں" دا تریجھا ایڈیشن دبستانِ سحر ڈیرہ غازی خان چھاپے۔ دلنور پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی پیش کش "انگارے" وی ایں سال ڈوجھی دفعہ شائع تھئی ہے۔ اے کتاب دلنور نور پوری دی مرتب کیتی ہوئی ہے۔ ایندے وچ معروف شاعریں دے ڈوہڑے شامل کیتے گھین تے نال نال شاعریں دا مختصر جھیاں تعارف تے تصویراں وی شائع کیتیاں گھین۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندوپیر کمال لیاقت پور نازش دے ڈوہڑے (صوفی نجیب اللہ نازش)، ارشد دے ڈوہڑے (امان اللہ ارشد) تے شمیم دے ڈوہڑے (شمشیم خان بلوچ) شائع کیتین۔ دلنور پبلی کیشنز تے دبستانِ سحر ڈیرہ غازی خان انج انج "طارق دے ڈوہڑے" چھاپین۔ دلنور پبلی کیشنز دی طرفوں جام اللہ ڈیوایا ائں پھر دے ڈوہڑے "تل پھل" دے ناں نال چھاپے گھین۔

1994ء

سرائیکی زبان دی جدید شاعری وچ مزاحمتی رویے خاص طور تیں نشابر دین۔ مزاحمتی رویے دے لکھاری اسلم جاوید دی لکھت "میکوں آکھ نہ پنج دریائی" ایں سال چھپ کے سامنے آئی اے۔ آزاد شاعری دی اے کتاب ورلڈ وائیڈ میڈیا کمیونی کیشنز، اسلام آباد دی طرفوں شائع کیتی گئی۔

مزاحمتی حوالے نال انھیں دی اک نظم:

بدل تریڑ پانی ، میڈا شریک پانی
میڈیں اکھیں دا پانی ، میڈا شریک پانی
ساوناں تے جھڑ دا پانی ، دکھیاں بھریجن
ستلج چناں دا پانی ، اکھیاں بھریجن

خوشی دی گالھ ایہہ ہے جو ایں سال ساڈے وسیب دیں تریمتیں دیاں لکھتاں دی سامنے آئن۔ پریں کنوں اپنے آپ دو چھک گھنڑ والی کتاب "چھل بل اکھیں" سرائیکی دی جاٹی سنجاٹی شاعرہ بہار النسا بہار دا پہلا مجموعہ کلام ہے۔ ایندے وچ نعت، قومی نظماں، کافیاں، گیت،

Scanned with CamScanner

غزلاں تے نظماں شامل ہن۔ ۱۲۸ صفحیں دی اے کتاب سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دے نویں دور دی پنجویں پیشکش ہے۔

ایں کتاب اچ بہار النساء بہار بچی تے کھری گالھ کوں کھل کے آکھن دی بھرویں کوشش کیتی ہے۔ جیویں جو ہک غزل دا شعر اے۔

جھڑے دستار پیندے ہن ڈساون تاں ایندا مطلب
اگر قابل نہیں ایندے تاں بندے دل وڈیرے کیوں؟

ہک ہی نویں شاعرہ سحر سیال دا شعری مجموعہ "ترا مے دا شہر" دی ایں سال منظر عام تیں آئے۔ ۷۰ صفحے دی ایں کتاب اچ آزاد نظماں، غزلاں، ہائیکو تے سرائیکو شامل ہن۔ تریمت دے مسلے سحر دی شاعری دی خاص سنجان ہن۔ ۱۵ جون دے حوالے نال ایہہ نظم کتاب دا حصہ ہے۔

اج دے ڈینہہ تاں
شہر اپنے وچ
مرضی دے نال ٹراں
کوئی نہ پچھوں ہمکل مارے

سرائیکی زبان دے مہاندرے تے بزرگ شاعر صاحبزادہ ریاض رحمانی دا غزلیں دا مجموعہ "سوچاں خوشبو لفظ گلاب" دے ناں نال شائع تھئے۔ جیندے وچ سوتوں ودھ غزلاں پاتیاں ویندین۔ اے کتاب سرائیکی ادب سانگے ہوں وڈا ودھارا تے سرمایہ ہے۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور جھیں معروف ادارے دی طرفوں چھپن والی کتاب دے شاعر صاحبزادہ ریاض رحمانی داناں تعارف دا محتاج کائنی۔ انہیں دا ہک شعر تبرک دے طور تے پیش ہے:

شہر دے سبھ چراغ بجھے ہلدن
کہیں بجھی وچ وی روشنی کائنی

ملتان دے بزرگ شاعر امید ملتانی دا شعری مجموعہ "پلوں وچ سویر" دی ایں سال چھپ کے آئے۔ سرائیکی مجلس ادب ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب اچ اوئیں تاں حمد، نعت، نظماں، کافیاں تے گیت وی شامل ہن بھل سب توں زیادہ غزل کوں کتاب دا حصہ بنایا ہگئے۔ غزل وچ عام فہم زبان اکھاں، محاورے، علامتاں، وسیب دے حوالے تے فطرت دے

Scanned with CamScanner

مناظر کوں ورتن دا خاص خیال رکھیا گئے۔ امید ملتانی دی غزل دا ہک شعر جیندے وچ معاشرتی اُچ جھک کوں پیش کیتا گئے:

اُچے پیہہ کے لوک اج آہدن جھک دے رہوون والیاں کوں
تہاڈی تاں اے ریت ہے شاید ڈکھاں کوں، گل لاوون دی

ریڈیو پاکستان ملتان دے معروف ثقافتی پروگرام "روہ روہی تھل دمان" دے پروڈیوسر خالد اقبال سرائیکی ویب تے سرائیکی ثقافت دیاں مٹھیاں مٹھیاں گالھیں کریندیں۔ "جوگی فقیر" دے قلمی ناں نال سرائیکی شعری مجموعہ "کھمبیاں کھمب کھنڈائے" سامنے گھن آئن۔ ایں کتاب اچ ساڈے ویب دے سخ برعلاقے "بنی" تے "سنگھو" دیں محرومیں کوں خاص طور تے شاعری دا موضوع بنایا گئے۔ ٹھیٹھ لفظیں دا ورتارا زیادہ ہوون دی وجہ توں چھیکو تیں فرہنگ وی پڑھنا گئے۔ کتاب دا پہلا پہلا شعر ڈیکھو:

شالا جیون نائیں جھگیندے یار ملیندے اُٹھ
ہک کنڈے توں ہے کنڈے تئیں پار پچیندے اُٹھ

کجھ عرصے کنوں مشاعریں دے حوالے نال شاکر شجاع آبادی وانا سرائیکی شاعری دی سنجان بن چکے۔ شاکر دے ڈوہڑیں دے نال کئی حصے بن تائیں مختلف اداریں دی طرفوں چھپ چکن بھل ایں سال دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی طرفوں شاکر شجاع آبادی دا شعری مجموعہ "پیلے پتر" پیش کرڈیتا گئے۔ ایں کتاب وچ حمد، نعت، ڈوہڑیں تے قطعیں دے علاوہ غزلیں والا حصہ خاص طور تے اہم ہے۔ کیوں جو ایندے وچ ساڈے معاشرے دیں محرومیں تے اُچ جھک دا خاص خیال رکھیا گئے۔ ایں حوالے دا ہک شعر کجھ ایں طرح ہے۔

وقت دے شاہاں کوں میں لکھیا جو مقلوی دا خط
اُتھاں وہنج کے ڈیکھ کیوں تحریر اُلٹی تھی بگئی

سرائیکی زبان دے شاعر ڈاکٹر ایاز سہروردی دا مجموعہ کلام "پتھر نال ٹکر، گھن شیشے" چھپ کے سامنے آئے جینکوں جھوک ایاز صادق آباد دی طرفوں شائع کیتا گئے۔

فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دے صدر تے سرائیکی غزل دے اہو کے دور دے شاعر اختر کھوسہ دیں غزلیں دا مجموعہ "رشتے روح دے" ایں سال دیں چھپیں ہوئیں کتابیں

دی جند روح شامل ہے۔ اختر کھوسہ دی کتاب وچوں نمونے دا ہک شعر:

تیکوں فرصت نہ ہئی جے آوݨ دی
میڈے در تیں بیمار آ ویندا

غزل دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں فدا ملتانی دی کتاب "اکرس" دے ناں نال سرائیکی ادبی سنگت ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامݨے آئی۔ کتاب دیں غزلیں دا ہک نویکلا رنگ ہے۔ کتاب دے چھیکوتیں فرہنگ دی ڈیتا گئے۔ "اکرس" دی غزل دا ہک شعر:

تسی دھرتی دے لب تے دھائیں ہوݨ
جے او جھڑ ہن تاں مینہ وسا آوݨ

دمان دے شاعر بشیر شائق دا شعری مجموعہ "پلکاں" سامݨے آئے جیندے وچ سرائیکی زبان دی روایتی شاعری پیش کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب دی نظمیں، غزلیں، ڈوہڑیں قطعیں تے بکھیں وچ خاص طور تے مذہب، رسم ورواج، پیت پریت تے دھرتی دے مختلف حوالے پاتے ویدن۔ اپݨے دیس دی محرومی کوں ایں شعر وچ بشیر شائق بیان کریدن ہوئیں آکھے:

ساڈا مسئلہ تاں غربت ہے کھائیں تھکھر ن تھیں ڈیندی
پتہ نئیں چندر کیوں ہوندے سدا ڈینہہ رات چکریں وچ

ڈکھ درداں دے بزرگ شاعر جند وڈھ مغموم دی کتاب "گوڑے گھٹ" پورے رکھ رکھاؤ نال دلچسپ سرائیکی سنگت جند ویر کمال لیاقت پوری طرفوں شائع کیتی گئی جیندے وچ گلیل پانی تے امان اللہ ارشد دے تاثرات شامل ہن۔ ایں مغموم اپݨے بارے آپ آکھے:

میڈے سر تے رنج و الم ایویں رہیسن
زمانے دے ظلم و ستم ایویں رہیسن
سفر زندگی دا ہمیں دا سفر ہے
تخلص ہے مغموم غم ایویں رہیسن

ڈیرہ غازی خان دے معروف شاعر ارشاد ڈیروی دا مجموعہ کلام "روگ" دے ناں نال چھپ کے آئے جیندے وچ غزلاں، نظماں، قطعے تے سرائیکی شامل ہن۔ ہک سرائیکی وچ لکھدن:

ساڈے ساہ وچ کیچ دی خشبو ساڈا پندھ مکران
توں ہئیں ساڈے سیت دی سسی توں ہئیں تھل دی سوچ
اساں ہوت بلوچ

ایں مجموعے دے علاوہ ڈوہڑیں دا اک مجموعہ دی "ارشاد ڈیروی دے ڈوہڑے" دے ناں نال ڈیرہ غازی خان توں چھپیا۔

نجوک سرائیکی ادبی سنگت رحیم یار خان دی پیش کش ساجد راہی دی کتاب "سوچ سمندر" ہے جیندے وچ غزلاں، گیت، ڈوہڑے تے ماہیے پیش کیتے گئین۔ اک ماہیا نمونے دے طور تیں پیش کیتا ویندے:

مینہ وسدا ساون دا
ویلھا تھی گیا ہے میڈے ڈھول دے آون دا

ضمیر حسین ضمیر دا مجموعہ کلام "ٹھنڈی کوئل" کوں دیسر برادرز ماڑی وسیراں (وہاڑی) چھاپے۔ ۱۳۶ صفحے دی ایں کتاب وچ حمد، نعت، منقبت تے ڈوہڑے شامل ہن۔

ڈیرہ اسماعیل خان دے شاعر شاہ نواز فخری دی کتاب "ترلے فخری دے" دلچسپ سرائیکی سنگت دی پیش کش ہے۔ خادم حسین مخفی دی "سیف الملوک"، عبدالرزاق بھٹی دی سوچاں دا پندھ" (ناشر بزم ریاض رحمانی خیر پور ٹامیوالی) تے بزم نقوی دی پیش کیتی گئی گل شاہ گل دی کتاب "چم چم چاتم ڈکھڑے" وی سرائیکی ادب دی شعری روایت وچ وادھا ہن۔

دلنور پبلی کیشنز دی طرفوں سیف اللہ سیفل دی ۱۶۰ صفحیں دی کتاب "سیفل دے ڈوہڑے" پہلی واری جنوری ۱۹۹۴ تے ڈوجھی واری جون ۱۹۹۴ وچ چھاپی گئی۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال لیاقت پور دی طرفوں سید غلام اکبر شاہ آزاد دی ۸۰ صفحیں دی کتاب "آزاد دے ڈوہڑے" پہلی واری جنوری ۱۹۹۴ وچ تے ڈوجھی واری دسمبر ۱۹۹۴ء وچ چھپ کے سامنے آئی۔ فیض محمد دلچسپ مرحوم دی کتاب "دلچسپ دے ڈوہڑے" دلچسپ سرائیکی سنگت دی پیش کش دے طور تیں سامنے آئی جیندا ڈوجھا ایڈیشن وی ایں سال چھپے۔

دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال دی طرفوں ۲۴۰ صفحیں دی کتاب "چندر تارے" دی شائع تھئی جیندے وچ سنگت دے ۴۶ رکن شاعراں دا کلام کٹھا کر کے چھاپیا گئے۔ ایں انداز

دی کتاب "سرائیکی ادبی گلدستہ" فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان دی پیش کش دے طور تیں اخلاق سعیدوی مرتب کر کے شائع کیتی ہے جیندے وچ سوتوں زیادہ شاعریں دا کلام شامل کیتا ہیئے۔ ایں کلام اچ زیادہ تر ڈوہڑے ہن۔ کلام توں پہلے شاعریں دا کجھ جاہ مختصر جھیاں تعارف وی پیش کیتا گیئے۔ "دبستانِ سحر" ڈیرہ غازی خان دی طرفوں "ساقی سمیجو دے ڈوہڑے" ایں سانی شائع تھیئے ہن۔

آغا پبلی کیشنز بلاک نمبر ۱۰ ڈیرہ غازی خان دی طرفوں آغا اقبال حسین دی طرفوں "جدائی دے تیر"، "سِک سانول دی (ڈوہڑے)" "دردِ جگیر اں (ڈوہڑے) بجتاں دی فرمائش (ڈوہڑے) دیرے دے سہرے (تعارف تے کلام شعرا)، "تانگھ فجر دی" (عطاء اللہ نیازی دے ڈوہڑے) تے "ماتم ای ماتم" (سرائیکی نوحے) مرتب کر کے پیش کیتے گئے۔ ایں ادارے دی طرفوں "نیزے تے دل" (مجموعہ عرفان احمد عرفان) "عاصم دے ڈوہڑے" (اے بی عاصم)، "عرفان دے ڈوہڑے" (عرفان احمد عرفان) "افضل دے ڈوہڑے" (افضل ندیم افضل) تے "شاکر مہروی دے ڈوہڑے" (شاکر مہروی) وی شائع کیتے گئے۔

امداد سرائیکی سنگت رحیم یار خان دی طرفوں وی کئی کتابڑیاں سرائیکی وسیب کوں دانڑ کیتیاں گھمن۔ جیویں جو "دل ہک شیشہ" (امداد اللہ امداد)، "عشق دی بھاہ" (امداد اللہ امداد)، "دلاں دے تاجر" (ترتیب، امداد اللہ امداد)، "کھل لٹ گھدا ہے" (رفیق ساحل)، "عشق دا روگ" (سجاد بلوچ)، "پیار دی چوگ" (بیزار عباسی)، "بارغماں دے" (سجاد حسین رند)، "عشق نچاوے گلی گلی" (بیزار عباسی)، "عشق دی بگاری" (یادش منصور) تے "پیار داروگی" (اکرم خان اکرم) وغیرہ، شاکر شجاع آبادی دے ڈوہڑیں دا کتابچہ "شاکر دے ڈوہڑے" محب کتاب خانہ کشمیری بازار لاہور توں چھپیا۔ حاجی غوث بخش دا کتابچہ "قصہ عالم آرا" وستی عادل جلال پور پیر والا توں شائع تھیا۔

ملک دلبر سرائیکی پبلی کیشنز موضع پائیگاں ڈیرہ غازی خان دی طرفوں مختلف شاعریں دے سرائیکی ڈوہڑیں دیاں کتابڑیاں "سوہنڑوے ڈوہڑے سرائیکی دے" تے "پرکھ" دے ناں نال چھپیاں، رئیس عدم "دبستان سحر" پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں یار محمد کیفی دے ڈوہڑے "محمد ظفر اللہ شاہ ترتیب ڈتن، باہو سرائیکی سنگت لیہ دے صدر منظور بھٹہ دی لکھت

''منظور بھٹہ دے سرائیکی پڈوہڑے'' دی ۱۹۹۴ء دی پیش کش ہے۔ جیندا پہلا صفحہ ''ہجر دے چدھ واپاندھی'' دے عنوان نال ابن ملغ بلوچ دا لکھیا ہوئے۔ بزم اکرم مانہ احمدانی دے پڈو کتابچے ''سی حرفی ناظر'' (ماہی خان ناظر) تے ''ہجر دے بٹھ'' (محمد اقبال غافل) دی ایں سال سامنے آئے۔

سرائیکی شاعری دی مانگ دے پیش نظر نویں کتابیں دے نال نال پہلے چھپیں ہوئیں کتابیں دے نویں ایڈیشن وی سامنے آندے رہ ویندن۔ جنیں کنوں انھیں کتابیں دی مقبولیت دا اندازہ لایا ویج سگدے۔ تھل دمان دے شاعر تے سانول سنگت لیہ دے صدر رفیق ہمراز سنجرانی دا شعری مجموعہ ''سوچ سولی'' ۱۹۸۷ء وچ پہلی واری چھپیا ہا۔ ''سوچ سولی'' دا نواں ایڈیشن چھاپا گیا۔ ایں سال ایں کتاب وچ غزلاں، نظماں، پڈوہڑے تے قطعے شامل ہن۔ کتاب دا پہلا شعر ہمدا کتاب دے تائکل دی نمائندگی کریندے:

میڈے اندر دی عدالت فیصلہ سڈا پڈے
اپنی ہر حسرت کوں تنگ پڈے سوچ دی سولی اُتیں

احمد خان طارق دی کتاب ''طارق دے پڈوہڑے دا پڈو وجھا ایڈیشن سوچ سنجان سرائیکی سنگت شاہ صدر دین توں چھپیا۔ ''سلھل دے پڈوہڑے''، ''دلچسپ دے پڈوہڑے'' تے ''آزاد دے پڈوہڑے'' اپنی مقبولیت دی وجہ توں پہلے سال ای پہلے ایڈیشن دے بعد پڈو وجھے ایڈیشن دے طور تیں وی سامنے آئے۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال دی طرفوں سرائیکی پڈوہڑیں دی کتاب ''شمیم دے پڈوہڑے'' (شمیم خان بلوچ) پڈو وجھی واری شائع تھئی۔ دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی کتاب ''اپکارے'' ترنجھی واری تے شاکر دے پڈوہڑے (۸ حصے مکمل) کوں وی ایں سال ترنجھی واری چھاپیا گئے۔

1995ء

سرائیکی شاعری دا جائزہ گھدیں ہوئیں اے گالھ مٹی پوسی۔ جو ایں بارے نویں تجربے تھیندے پئین۔ شاعری دی شکل وصورت، زبان، بیان، موضوع تے مواد وچ کئی قسم دیاں تبدیلیاں سامنے آندیاں پئین۔ ایں سال دی سرائیکی شاعری دو دوید ھنویندے ہائیں ناں پتہ لگدے جو جتھاں جدید شاعری دو ڈھیر سارے شاعر قدیم چیندے پئین اتھاں ساڈی روایتی شاعری دی روایت دی موجود ہے۔ بزرگ شاعر سئیں عاصم اُچوی دے حیاتی دے چھیکوی

Scanned with CamScanner

ڈیہاں وچ انہاں دی کتاب "برف دا دھواں" سامنے آئی جیندے وچ سرائیکی شاعری دی روایت کوں نبھاوݨ دا بھرواں اظہار کیتا گئے۔ مذہبی، معاشرتی تے قومی نظمیں دے علاوہ غزلاں، گیت ہڈوہڑے تے قطعے ایں کتاب دا حصہ ہن۔ انھیں دی ہک نظم "قاصد نامہ" وچ قاصد کوں مخاطب کریندیں ہوئیں آکھیا گئے:

ہِچ پئے دے قاصد ڈھولا منائی آ
ایویں وہنج تے آ وہنج راہوں ولائی آ

سرائیکی شاعری وچ ڈوہڑے دی روایت سنجاپوں ہے۔ احمد خان طارق دا ڈوہڑہ سانڑے دیہب دی سنجان بݨ چکے۔ اُنھاں دی کتاب "گھروں در تا ئیں" دی زبردست پذیرائی دے بعد "متاں مال ولے" دے ناں نال نویں کتاب سامنے آئی اے جیندے وچ جنھاں ڈوہڑے دی روایت کوں نبھاوݨ دا حق ادا کیتا گئے۔ انھاں انھیں دیاں غزلاں، نظماں تے کافیاں دی ایں کتاب دی سنجان ہن۔

احمد خان طارق دی کتاب وچوں جیڑھا کجھ دی پیش کیتا ونجے او چوݨواں ہوسی۔ نمونے کیتے ہک ڈوہڑہ:

ودے اپݨے آپ توں پچھدے ہائیں جیڑھا روز جگیندے کون ہوسی
ہر دھمدی رات دے متھوے تے رنگ لال بھریندے کون ہوسی
کڈی مسجد خطبہ پڑھدا ہے کڈی بین وجیندے کون ہوسی
ایں سنجاں طارق سنجاں ہے ناں گھن الویندے کون ہوسی

سرائیکی ادب وچ قیس فریدی دا ناں کہیں توں گجھا کائنی۔ ایں سال قیس فریدی سانڑے دیہب کوں ڈو کتاباں دان کیتین۔ "پرکھ ۱" دے ناں نال سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی پیش کیتی گئی کتاب وچ آزاد نظماں دا ورتارا آپݨی مثال آپ ہے۔ انھیں نظمیں وچ دیہب دا حوالہ ایں گھٹ نظر آندے۔ قیس دی شاعری پڑھ کے ایویں محسوس تھیندے جو بندہ آپݨی بھالھ ٹوری بیٹھے۔ وڈیاں وڈیاں نظماں دی ہن تے چھوٹیں توں چھوٹیاں نظماں دی۔ ثقافت دا بھرواں اظہار دی شامل ہے تے کیتیں، کھیں بھالھیں دیاں دلیلاں دی ملدین۔ انھیں دے کلام کوں جانچݨ تے پرکھݨ سانگے "پرکھ ۱" دی ہک نظم "اکھ" وچ مختصر پر مکمل بھالھ کجھ ایں طرحاں کیتی گئی ہے:

Scanned with CamScanner

اودی مٹی دا پتلا ہے
میں دی مٹی دا بوتا ہاں
پر ایہہ فرق اے
اوہ بے مُل اے
میں بے مُل ہاں

قیس فریدی دی غزلیں تے نظمیں دی کتاب ''توں سورج میں سورج مکھی'' وی ایں سال منظر عام تیں آئی ہے۔ اصل وچ ایں کتاب دی چھپائی پہلے ہک واری تھئی ہئی پر کجھ چھپائی وچ کمیاں رہ گیاں ہن تہوں اینکوں سامنڑے گھن آون مناسب نہ سمجھا گیا ہا۔ بعد وچ ایں کتاب دیاں کجھ غزلاں انھاں دی کتاب ''آمشام'' دا حصہ بنڑ تا گیا جبکہ کجھ نظمیں کوں ''پرکھرا'' وچ رلا ڈ تا گیا۔ آخر کار ۱۹۹۵ء وچ ''توں سورج میں مکھی'' دیاں کمیاں دور کر کے اینکوں وی سامنڑے گھن آون دا فیصلہ کیتا گیا۔ جہڑی روہی رنگ پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے۔

اردو تے سرائیکی دے بزرگ شاعر عاشق رسول اشک دی کتاب ''ہیڈی پہلی خوشی'' ۱۹۹۵ء دے چھیکو وچ سامنڑے آئی۔ سوچ سنجوک پاکستان کمال پور خان گڑھ دی طرفوں من بھانوڑے انداز وچ چھپن والی ایں کتاب وچ آزاد نظماں، غزلاں تے ڈوہڑے شامل ہن۔ انھاں دی پہلی نظم وچ معاشرے دے اُچ جھک دا نقشہ کجھ ایں طرحاں چھکیا گئے:

چٹا چٹا کھیت کپاہ دا چاندی وانگوں چمکے
کپڑے والی مل دے مالک دی ساری خوشی بختی
پیارے پیارے کپڑے ہلسن وڈے وڈے پلکے
پاون والے، گھن بازاروں آپنڑی شان ہٹیسن
لیکن او ہک بگلوں ننگا چاندی کھیت دا واسی
کل تائیں جینویں ننگا رہ گئے اج وی ننگا رہسی

سرائیکی شاعری دے حوالے نال نویں دور دے نویکلے انداز دے شاعر اشو لال دی سوکھڑی ''گوتم نال جمیدا'' دے چھپن دا اعزاز وی ۱۹۹۵ء دے حصے وچ آئے۔ اشو لال دی شاعری وچ جتھاں مزاحمتی تے احتجاجی رویے سر چیندن اُتھاں انھاں دی شاعری سرائیکی کلچر د

Scanned with CamScanner

اوی بھرواں اظہار کریندی ہے۔ اشو لال دی شاعری وچ علامتاں کوں ایں طریقے نال ورتیا ویندے جو ہوں ساریاں گالھیں محض بجھارتاں معلوم تھیندیں۔ انسان تے انسانیت دے حوالے کوں انھاں دی شاعری دا خاص موضوع آکھیا ونج سگدے۔ ''گوتم نال جھیوا'' دی ہک نظم ''ڈکھاے پیر دا پندھ'' وچ انسان کوں مرضی دی چوݨ کرݨ دا حق ڈیتے:

ڈر پووے تاں راہ
کھڑ تھیوے تاں کندھ
باہروں کرے وسا
اندروں لاوے سندھ
لاہندا آوے پھل
چڑھدی ونجے کمند
وٹیاں ڈیوے کھول
کھلیاں ڈیوے سندھ
بھانویں ہوے مینہہ
بھانویں ہوے اندھ
ڈکھاے پیر دا پندھ
جتنا جتن کرے

جدید شاعری دے حوالے نال رفعت عباس داناں وی بجھا کائنی۔ رفعت عباس دی کتاب ''بھوندی بھوئیں تے'' سرائیکی نظم دی نویں ہیئت تے اظہار دے نویں طرز نال سامنے آئی ہے۔ رفعت عباس دی ایں کتاب وچ انسان دے چودھاردی ہل چل بارے غور تے فکر کرݨ دا سبق ملدے۔ پر روایتی ادبی پندھ توں ہٹ کے رفعت عباس ہک نویں ادبی پندھ دا منڈھ بدھݨ دی شعوری کوشش کیتی ہے۔ ایں کتاب وچ اینجھے موضوع سامنڑے گھن آندے، جنھیں تیڈھے ڈیکھݨ وچ تاں روزمرہ نال گانڈھار کھدن پر انھیں بارے عام طور تیں ڈھیر غور کرݨ گوارا نئیں کیتا ویندا تھوں رفعت عباس آپݨی کتاب دے شروع وچ واضح کر ڈیتے جو ڈٹھیں بھالیں شئیں کوں ول ول ڈیکھ کے انت تائیں پُج سگیندے۔ اولکھدن:

ایں بھوندی بھوئیں تے
ہوں قدیمی شہر اساڈا وسیا ہوئے
ایں شہر دے اندر شمیں کوں اساں
وت تک پھیریں ڈیہدے پئے

مشتاق سبقت دی پہلی کتاب "کھیڈ قلندر دی" سامنے آئی تاں ایویں محسوس تھیا جو کہیں استاد شاعر دا کلام چھپ کے آئے۔ ڈوہڑے، نظماں، کافی، گیت تے غزلاں ایں کتاب وچ خاص طور تے شامل ہن۔ جنھیں وچ مذہبی رنگ دا حوالہ نشابر ہے۔ مشتاق سبقت دی شاعری عشق دے موضوع دے چودھار گھمدی ہے۔ "کھیڈ قلندر دی" دی تک نظم دا بند ڈیکھ کے مشتاق سبقت دی شاعری دا اندازہ لایا ونج سگدے:

توں عاشق دے افسانے وچ توں شمع دے پروانے وچ
توں عاقل دے دیوانے وچ توں وستی وچ ویرانے وچ
توں پریم نگر کاشانے وچ توں کعبے وچ بت خانے وچ
بس ہر تک صورت وچ ماہی جے دید رلاواں توں ڈسدیں
جے لپٹے باہروں اندر وچ میں جھاتی پاواں توں ڈسدیں

"سوچ سولی" دے بعد تھل تے دمان دے مہاندرے شاعر رفیق ہمراز سنجرانی دا ڈوجھا مجموعہ کلام "خواب کنوارے" ۱۹۹۵ء دے چھیکو اچ چھپیا جیندے وچ غزلاں، نظماں، قطعے، ڈوہڑے تے سرائیکو شامل ہن۔ رفیق ہمراز دی شاعری وچ معاشرتی اُچ نیچ دے علاوہ ساڈے وسیب نال تھیوݨ والی بے نرواری کوں خاص طور تیں موضوع بنایا گئے۔ جیویں جو تک سرائیکو وچ آہدن:

چلے اوں پڑھ ممبر ہݨ بکھین پرائمری پاس وزیر
اساں ڈگریاں چا کے رُلوں بی اے ایم اے پاس
تھیں ملدی چپڑاس

نوجوان شاعر یاسر بزدار دا مجموعہ "سوچ سنگار" دے ناں نال چھپے۔ جیندے وچ وسیب دے ڈکھ درد کوں شاعری دا موضوع بنایا گئے۔ ایں حوالے نال انھاں دا تک شعر ہے:

Scanned with CamScanner

میڈے وس ہووے میں ہوواں تجھ
دل چکاں آپنڑی دھرتی تے

روایتی شاعری دیں کتابیں بارے ڈُھاونجے تاں مہینوال منگووٹھوی دا ترینجھا مجموعہ کلام" دوادا کال" بیدار غازیگھاٹوی دی سوکھڑی "موہنجے بُھل" حیات ملتانی دی کتاب "بُھلاڑاں"، صادق تھہیم دی "مونجھ" تے ناظم ڈیروی دی تصنیف "مکان" دے ناں خاص طور نیں گھوائے ونج سگدن۔ انھیں کتابیں وچوں بیدار غازیگھاٹوی دا اِک شعر نمونے دے طور تیں:

کیڈی دیدہ دلیری ہے میڈے معصوم قاتل دی
چٹی چٹ تے قتل کرکے بھریے بازار ویندا پئے

نجوک پبلی کیشنز ملتان دی پہلی پیش کش دے طور تیں حمید اُلفت ملغانی (راقم) دی کتاب "سِک سوجھل" دے ناں نال چھپی۔ جیندے وچ زیادہ تر آزاد نظماں تے غزلاں شامل ہن۔ اِک نظم کجھ ایں طرحاں ہے:

تہوں تاں بھالاں بھال تے پیٹھوں
کیوں جو آس دلہلد ڈیوا
تھل روہی دے ہے ٹپ تے
روہ دمان دے پینڈے کپ تے
ریت دے بیلے جھاگ کرائیں
بنی تے کچھی دے پندھ دی
لنگھ تے آخر
دھمی والے تارے وانگوں
چٹے ڈینھ دی دونت پچھی

ہالیں دے نظمیں دے حوالے نال ابن کلیم احسن نظامی دی کتاب "الولولی" ایں سال دے ادب دے ودھارے دا سوب بنی ہے۔ ایں کتاب وچ ہالیں کیتے نکیں نکیں نظمیں دے نال نال رنگ بھرن سانگے تصویراں دے خاکے وی بنا ڈِتے گھین۔

مہاندرے سرائیکی شاعر اقبال سوکڑی دیں کتابیں "کالے روہ چٹی برف" تے "ورقہ

ورقہ زخمی'' دے ترجمے دا ایڈیشن ایں سال ڈسٹ وچ آئن۔ ایویں جند وڈھ مغموم دی کتاب ''کوڑے گھٹ'' دانواں ایڈیشن وی چھپ تے سامنے آئے۔ دلچسپ سرائیکی سنگت دی طرفوں ''ارشد دے ڈوہڑے'' ڈو جھی واری تے ''شمیم دے ڈوہڑے'' ترجمی واری دل چھپے۔

جتھاں شاعری دیاں طبع زاد کتاباں ۱۹۹۵ء وچ شائع تھین اتھاں مرتب کیتیاں ہویاں کتاباں دی سرمایے توں گھٹ کائنی۔ نواز جاوید دی مرتب کیتی کتاب ''اکھراں دی خوشبو'' وچ چوٹویں سرائیکی قطعے ترتیب ڈتے گئین۔ کتاب دے عنوان دی مناسبت ناں پہلے پہلے ڈتا گیا نواز جاوید دا شعر ڈیکھو:

حرفیں نال ہے گانڈھا میڈا ازلیں دا جاوید
پھلیں توں وی پیاری میکوں اکھراں دی خوشبو

رئیس عدیم دی مرتب کیتی کتاب ''پھل وفادے'' وچ مہاندرے شاعریں دا چوٹواں کلام شامل کیتا گئے جیندے وچ شاعری دی ہر رنگی پاتی ویندی ہے۔

آغا اقبال حسین قزلباش دیاں ترتیب ڈتیاں کتاباں ''درد جگیراں'' تے ''جدائی دے تیر'' دانواں ایڈیشن سامنے آئے۔ ۲۷ شاعریں دے ڈوہڑے تے غزلاں ''نکھڑے پھل'' دے ناں نال شاکر مہروی ترتیب ڈتین۔ اعجاز ڈیروی دی مرتب کیتی کتاب ''سچے موتی'' وچ شاکر شجاع آبادی، محمد رمضان طالب، ساقی سمیجو، مصطفیٰ خادم تے اعجاز ڈیروی دے ڈوہڑے شامل ہن۔ شوکت قادری آپنے ادارے سلیمان برادرز بیرون بوہڑ گیٹ ملتان دی طرفوں ڈو ہڑیں دیاں چار کتاباں پیش کیتن۔ دلنور نور پوری دیں ترتیب ڈتیں انھیں کتابیں دے ناں ''رنگ رنگ دے پھل''، ''موتیاں دی لڑی''، ''زخمی دل'' تے ''وَن وَن دا میوہ'' ہن۔

1996ء

سرائیکی شاعری وچ نقوی احمد پوری داناں لکھاریں توں گجھا کائنی۔ ایں سال انھیں دی فوتگی دے بعد سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی طرفوں انھیں دا مجموعہ کلام ''قطب تارا'' دے ناں نال پیش کیتا گئے۔ تنویر بخاری دی طرفوں مرتب کیتی گئی ایں کتاب وچ غزلاں، نظماں تے ڈوہڑے خاص طور تیں شامل ہن۔ غزل وچ انہیں دا ہر شعر فنی تے فکری طور تیں کشش رکھدے۔ جے تک نظمیں دا تعلق ہے تاں روایتی نظمیں دے نال نال جدید رنگ دی صاف نظر آندے۔ ایویں

Scanned with CamScanner

ڈوہڑے کوں ڈیکھوں تاں اوندے وچ وی فطرت دے اظہار دی بھرپور کوشش کیتی گئی ہے۔ نمونے دے طور تیں انھاں دی غزل دا اِک شعر ڈیکھو:

تیڈے لفظاں دے وچ خوشبو او کھینی
تیڈے دل وچ او پہلا پیار کتھ ہے؟

غزل تے جدید نظم دے حوالے نال عزیز شاہد داناں نشابر ہے۔ عزیز شاہد دی نویں کتاب "پٹیال" سامنے آئی تاں احساس تھیا جو انھاں نویں دور دے تقاضیں کوں پورا کرݨ دے نال نال آپݨی روایت توں وی منہ نئیں موڑیا۔ "پٹیال" وچ عزیز شاہد دی منڈھلی شاعری کوں پیش کیتا گئے جیندے وچ اونظماں وی شامل ہن جیڑھیاں مختلف مشاعریں وچ پیش تھیاں تاں عزیز شاہد دی سنجان بݨ گیاں۔ انھیں نظمیں وچوں اِک نظم "نیلامی" تاں اتنی مقبول تھئی جو ہر مشاعرے وچ فرمائشی طور تیں اے نظم سݨی ویندی ہئی۔ آخر کار انھاں "نیلامی بند" دے ناں نال نویں نظم پیش کر کے فرمائش دی روایت کوں تروڑ کے دم گھدا۔ تاں نمونے دے طور تیں نظم "نیلامی" دا اِک بند کجھ ایں طرحاں ہے:

دل ہے اِک شاعر دا دل ہے دل پیا دل ازمیندے
دل والیں کوں دل میڈا پیا دل دے زخم ڈکھیندے
دل والو دل حاضر ہے دل دل دے درد سلیدے
دل سوالی دل دے ناں تیں اِک سوال مریندے
سوچو آخر کیوں کوئی پیا دل نیلام کریندے
دل ہے آخر دل جمیں شئے ہے دل کوں کون وچیندے
خود کوں وِچ کے دل دے لفظ دی عصمت پیا بچویندے
کوئی خلیل، ذبح اپݨے دی وت قربانی ڈیندے
ہتھ تیں دل ہے لب تیں کھل ہے رکھ کے ہاں تے بسل
کوئی دل گھندے بھئی دل

شفقت بزدار دی کتاب "گریہہ دا قرض" ایں سال دا بہوں سوہݨا ودھارا ہے۔ خواجہ فرید ادبی ثقافتی سنگت جام پور دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ مزاحمتی حوالے دیاں

Scanned with CamScanner

غزلاں، نظماں تے سرائیکو کوں شامل کیتا گئے۔ جیندے وچ روہی، تھل تے دمان دی گریہہ تس، ظلم تے جبر دا تذکرہ نویکلے انداز نال پیش کیتا گئے۔ دمان دے حوالے نال پیش کیتا گیا ہک احتجاجی رنگ دا سرائیکو کجھ ایں طرحاں ہے:

سندھ دا پانڑی سرداریں دے ہے ست ماڑھ داضامن
ساڈی قسمت سرخ اندھاریاں، کھمن دا چھڑگاج
واہ تونسہ بیراج

ہر وڈے مشاعرے وچ شاکر شجاع آبادی دا ہوون مقبولیت دی دلیل ہے۔ اوئیں ناں "پیلے پتر" دے ناں نال انھیں دا مجموعہ کلام پہلے شائع تھی چکا ہا۔ بھل ایں سال ایں مجموعے دا جدید ایڈیشن سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ چوٹواں کلام پیش کیتا گئے جیندے وچ غزلاں وڈ وہڑے تے قطعے شامل ہن۔ "پیلے پتر" دا اے قطعہ ڈھیر ساریں لوکیں کوں زبانی یاد ہے:

اتھاں کہیں کوں مان وفاواں دا
اتے کہیں کوں ناز اداواں دا
اساں پیلے پتر درختاں دے
ساکوں رہندے خوف ہواواں دا

"پیلے پتر" دے علاوہ جھوک پبلشرز دی طرفوں شاکر شجاع آبادی دی ہک ہی کتاب "پتھر موم" دے ناں نال وی پیش کیتی گئی ہے۔ "پتھر موم" وچ شاکر دے گیت، وڈ وہڑے تے قطعے پیش کر کے ایں کلام کوں پورے وسیب دے گلوکاریں تے فنکاریں تئیں پچاون دے جتن کیتے گھن۔ اوئیں ایں کتاب دے چھیکو وچ شاکر دیاں کجھ اردو غزلاں وی شامل ہن۔ پر کھیں وچوں روہی دے حوالے نال لکھیا گیا اے گیت بہوں مشہور تھیا:

ڈے کے وچھوڑا ماہی تھی گیوں روانہ
ملنے مریندے میکوں لبھا بیگانہ
مہلیاں وات ڈتوئی رول ڈتوئی وچ روہی
واہ جو پیار کتوئی رول ڈتوئی وچ روہی

Scanned with CamScanner

استاد فیض تونسوی (بہشتی) دکھرے تے چسولے انداز وچ شاعری کیتی ہئی۔ ایں شاعر دی شاعری وچ جتھاں روایت دا ساتھ سمیدیں ہوئیں ہجر تے وصال دا تذکرہ ملدے اتھاں ہلکے مزاح دا حوالہ وی اَن گھٹ ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی استاد فیض تونسوی دی کتاب "پریت داڈکھ" وچ نظماں، کافیاں، غزلاں، ڈوہڑے تے سی حرفی شامل ہن۔ ایں کلام وچ پاتے وبھݨ والے ڈوہڑے چار مصرعیں دے قیدتوں آزاد ہن ہک ڈوہڑے وچ تاں سولہاں مصرعے وی موجود ہن۔ "پریت داڈکھ" وچ تونسہ دے نیڑے قصبہ ٹبی قیصرانی دے حوالے نال "سی حرفی دربارہ ٹبی" وچوں ہک تعارفی بند کجھ ایں طرحاں ہے:

"ز" رہائش ٹبی وچ ہے ناری لوک پرانڑیں دی
قوم دوانی تے قیصرانی بیا ذات میانڑیں دی
پھوتاں پھاتاں سب نوابی تنگی صرف ہے دانڑیں دی
فیض گلے کھٹھ دال اتھاں تے اندھے کوڑھیں کانڑیں دی

جئیں ویلھے دمان دی گالھ ٹُردی ہے تاں ڈوجھے کئی لکھاریں دے علاوہ مہاندرے شاعر مصطفیٰ خادم داذکر اوی ضروری ٹُر پوندے۔ مصطفیٰ خادم دی شاعری وچ پیش کیتے گئے چوݨویں لفظیں تے ویکی اصطلاحاں نال بھرپور کتاب "لوار لہجے" دبستان سحر ڈیرہ غازی خان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ نظماں، کافیاں، گیت، غزلاں تے ڈوہڑے شامل ہن۔ کتاب وچ موجود ہک نظم "تھولی کوں کر تھولا" وچوں اے بند ڈیکھ کے کلام دے سوہݨپ دا انداز ہ لاوݨ اوکھا کائنی:

ہُل کے کہیں ڈینہ اکھ جو لگے آندن خواب اوڑے
ڈیہدیں ڈیہدیں بجھ بجھ ویندے ڈیوے چپکے بھلے
چندن ہار چُواتیاں لیندے گل دے نال جو رَلے
رُو رُو بوچھݨ پُس پُس ویندے لہہ لہہ ویندے چھلے
سِدھی سیندھ ونجا ڈیندا ہے تیز ہوا دا جھولا
جھیڑا جھیڑے نال نمیں مکدا تھولی کوں کر تھولا

سرائیکی زبان دے "بار" دے لہجے وچ نویں انداز نال لکھیاں گیاں غلام حسین ساجد دیاں کافیاں انھیں دی کتاب "پانی رمز بھرے" وچ پیش کیتیاں گھین۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان

Scanned with CamScanner

دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ راوی دا حوالہ بھرواں پاتا ویندے کیوں جو ایں کتاب دے شاعر غلام حسین ساجد دا گانڈھا راوی دے کنڈے تے موجود میاں چنوں دے ہک قصبے نال ہے۔ راوی رنگ دے علاوہ وی ڈھیر سارے رنگ پاتے ویندن۔ پاݨی رمز بھرے" دیں کافیں دا انداز کجھ ایں طرحاں دا ہے:

پل پل منگے ویہل حیاتی
سینے دے پھٹ سیوݨ دی
نت سینے دے پھٹ سیوݨ دی

محمود کوٹ دے بزرگ شاعر عاشق حسین عاشق دا مجموعہ کلام" بے پرواہ نال گالھ مہاڑ" اسامہ پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع کیتی گئی۔ عاشق حسین عاشق دے کلام وچ معرفت دیاں گالھیں زیادہ نظر آندین۔ دعائیں، میلاد، نظماں، کافیاں، رباعیاں تے بند ایں کتاب دے مختلف حصیں دی ونڈ ونڈیندن۔ انھیں دے کلام دا نمونہ نظم "مسرور دی فریاد" وچوں پیش ہے:

پرنے دی پہلی رات وچ
دشمن بیٹھے ہن گھات وچ
آیم وچھوڑے وات وچ
بھورل گیم جھوکاں لٹی

کشمیر دے موضوع تیں سرائیکی شاعری دی کتاب "برف دا سیک" اصغر عابد دی تخلیق ہے۔ اسلام آباد توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ ڈھولے، ہائیکو، ماہیے، ڈوہڑے تے بولیاں شامل کیتیاں گئین۔ اصغر عابد دی ایں کتاب وچ جتھاں انھاں دی وطن دوستی تے کشمیر نال محبت دا اظہار تھیندے اُتھاں پڑھݨ والیں کیتے وی ہک خاص سبق توں گھٹ کائنی۔ ہائیکو انھیں دی پسندیدہ صنف ہے کیوں جو ایں صنف وچ انھیں دی کتاب "پندھ" ہک ادبی شاہکار گݨی ویندی ہے۔ نمونے واسطے "برف دا سیک" وچوں ہک ہائیکو پیش کیتی ویندی ہے:

میں مجاہد ہاں حق کوں حق آہداں
میکوں ڈر خوف کیہاں جنڑی دا
میں اسیراں دی آپ بݨی ہاں

Scanned with CamScanner

خالد اقبال دی کتاب ''پئی دیکھے ہک نمیں'' وچ ساڈے وسیب خاص طور تیں دمان دی ثقافت کوں پیش کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ سرائیکی ادبی سنگت ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل آزاد نظماں شاعری دی ماہولی تے وسیب دے رنگیں نال محبت دا واضح ثبوت ہن۔ خالد اقبال دی پہلی کتاب وچ تاں ''جوگی فقیر'' واقعی ناں ورتیا ہیا پر ایں کتاب وچ ''فقیر'' دے لفظ کوں نظمیں وچ ناصح دا رنگ ڈے کے مندری وچ نگ دی مثال بنا ڈتا گئے۔ جیویں جو ہک نظم وچ نکی جھمیں گالھ دے اندروں ہوں وڈا اسیق لکیا ہوئے:

پانی وچ مندھانی
پانی چانڑ پانی
چپ فقیرا اُتھاں چپ
جتھاں کوئی نہ جانی

دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال دی طرفوں خادم حسین مخلی دی کتاب ''سیف الملوک'' دے چھپن دی اطلاع ڈو سال پہلے وی ملی ہئی پر حقیقت وچ ایں کتاب دا اعزاز ۱۹۹۶ء کوں حاصل رہیے۔ اوئیں تاں سیف الملوک دی لوک داستان دے حوالے نال پہلے وی سرائیکی شاعری دیاں کتاباں موجود ہن۔ پر ہر شاعر دا انداز تے خیال آپنا ہوندے۔

خادم حسین مخلی دی کتاب ''سیف الملوک'' وچوں ہک بند ''زنگیاں دا مصریاں دے نزدیک آتے جنگ کرن'' دے عنوان نال کجھ ایں طرحاں پیش کیتا گئے:

آتش بازی کرتے زنگیاں ماریے مرد متارے
سفل نال بچے جو اٹھ او تھی گئے قید بچارے
نال امان رکھیا رب شاہ کوں وانگ خلیل پیارے
مصریاں ہتھوں زنگیاں دے ڈاہ ڈاکو موئے سارے
ڈردا رہ توں ہر دم مخلی او ڈاڈھی سرکارے

فاضل پوردے شاعر نذیر احمد فیض دی کتاب ''اتھوں کڈھ پنجابی'' مزاحمتی، ملامتی تے احتجاجی رویے نال بھرپور ہے۔ فیض مگی دی کتاب وچ نظماں، قطعے، گیت تے کافیاں پیش کیتیاں گئیں۔ ہک نظم دا بند ڈیکھ کے شاعری بارے اندازہ لایا ونج سگدے:

Scanned with CamScanner

جیویں ساڈے جی دیاں چکناں اوئیں ساہ سنجاپوں
رساں ریتاں رونق میلے چاہت چاہ سنجاپوں
اوئیں پیر پندھیڑو ساڈے اوئیں راہ سنجاپوں
سوچ سنجاناں سنجاپوں ساڈی ہر ہر جاہ سنجاپوں
تیڈے ڈو تے ڈاہ ہن وکھرے ساڈے ڈاہ سنجاپوں
لٹ تیڈی دے چھپر کوں ہُن لکسی بھاہ سنجاپوں
سانجھ اساڈی توں نہ رلیں توڑے تھیویں رنج
توں اساں توں رنج دے ظالم توں اساں توں رنج

بھکر دے واسی نجف علی شاہ دی کتاب "منوتی" ایں سال دی کتابیں وچ ہک سوہنا ودھارا ہے۔ سانول پبلی کیشنز بھکر توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ لکھاری دے گیت، نظماں تے غزلاں شامل ہن۔ ساری کتاب وچ آپݨے وسیب "تھل" دا حوالہ نشابر ہے۔ جیویں جو ہک نظم "تھل دیاں تسوں" وچ لکھدن:

لنگھ گئے
ساوݨ
کتیں
اسوں
تھل دیاں اودیں
رہیاں تسوں

صادق تھہیم دی کتاب "پرکھ" ایں سال ڈیرہ غازی خان توں شائع تھئی۔ جیندی ابتداء، حمد، نعت تے حسینیت دے حوالے نال کیتی گئی۔ بعد وچ رلیاں ملیاں نظماں تے آخر وچ دی واقعہ کربلا تے سرور کونینؐ دے حوالے نال نظماں شامل کر کے ہک سنجاپوں تے وکھرا انداز پیش کیتا گئے۔ کتاب ختم کریندیں ہوئیں "ہک بھال اے" دے عنوان نال اے قطعہ وی شامل ہے:

ایویں ڈکھیں ہاپ نہ ہاے
جے تائیں کہیں دی چھاپ نہ ہاے

جہڑے ویلھے ہوش سنبھالیے
آپ کوں ڈٹھے آپ نہ ہاسے

تونسہ شریف توں فریاد ہیروی دی شاعری دی کتاب "ذات دا محشر" شائع کیتی گئی جیندے وچ نظماں، غزلاں، قطعے تے ڈوہڑے شامل ہن۔ ایں کتاب وچ جتھاں ہجر تے وصال دی روایتی گالھ ٹوری گئی اے اتھاں وسیب دی محرومی تے امید دی جھلک وی نظر آندی ہے۔ وسیب دی محرومی دے حوالے نال ہک شعر وچ لکھیے:

اَے سر دا سجھ ذرا گری گھٹا ڈے قہر دی اُک ہے
میڈا ایں سال ہک چولے پکھر آیا تاں کھس پوسی

قصبہ گجرات (کوٹ ادو) دے شاعر فقیر عبدالرحمٰن اختر دی کتاب "میڈا دل آہدے" ایں سال ڈووار ی چھاپی گئی ہے۔ جیندے وچ نظماں، کافیاں، غزلاں، قطعے، گیت، ڈوہڑے تے سرائیکو شامل ہن۔ نمونے واسطے ہک سرائیکو:

کل ہک جوگی کُردے ویلھے مصرع جوگ اِچ آکھیے
تائیں سردار دے بولن کیتے کیتن جتن ہزاراں
یاریں نال بہاراں

صابر سرائیکی سنگت مظفر گڑھ دی طرفوں "کونج قطاراں" دے ناں نال مصطفیٰ مسعودی کتاب سامنڑے آئی۔ جیندے وچ غزلاں، گیت، نظماں، ڈوہڑے، قطعے تے سرائیکو شامل ہن۔ ایندے وچوں ہک سرائیکو پیش کیتی ویندی ہے۔ جیندے وچ ڈاڈھیں داڈ ڈھپ سوال ہن کے سامنڑے آندے:

دھرتی تپ گئی وانگ ترامے سر تے سجھ دا سیک
ڈینہہ کوں تارے نظری آون رات کوں لگدی دھپ
دل دی سارے چپ؟

نجوک سرائیکی ادبی سنگت رحیم یار خاں دی طرفوں روہی (مئو مبارک) دے شاعر مخدوم شمس الدین گیلانی دی کتاب "ڈکھ دی ڈات" پیش کیتی گئی۔ ایں روایتی کتاب وچ غزلاں، گیت، ڈوہڑے، قطعے تے ماہیے شامل ہن۔ ہک ماہیے وچ شاعر آپنڑے نال پیار تے محبت دا

Scanned with CamScanner

اظہار کجھ ایں طرحاں پیش کریندے:

کوئی وکدے ہو ماہیا
سٹ پردیساں کوں
ہُن دل آمو ماہیا

دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی طرفوں روایتی شاعری دیاں ترائے کتاباں "سِک دا ساوٹ"، "غم دی شام" تے "ڈھلدے پچھانویں" ایں سال دی کتابیں دی تدریج وچ شامل ہن۔ امان اللہ ارشد دی کتاب "سک دا ساوٹ" وچ ڈوہڑے، قطعے تے گیت کٹھے کیتے گن۔ امان اللہ ارشد دا شمار سرائیکی دے مہاندرے شاعریں وچ کیتا ویندے۔ اُنھیں دا ڈوہڑہ خاص طور تیں مثالی ہوندے۔ مثالی ڈوہڑے دی اک مثال "سک دا ساوٹ" وچوں کجھ ایں طرحاں پیش کیتی ویندی ہے:

ساڈے نال نیں بلا سانول دا نوہی کیتی جس اساں رُل گئے ہیں
ہُن کھلدیں کیا ساڈی حالت تے ساکوں ڈِس نہ ڈِس اساں رُل گئے ہیں
نوہی پھینگ پھر ساڈے ونہیں تے ہیں ڈیہاڑ اساں رُل گئے ہیں
ساڈے ارشد مرگن بال تے ہُن ویں نہ ویں اساں رُل گئے ہیں

"غم دی شام" شاہد شاہ شاہد دا مجموعہ کلام ہے جیندے وچ ڈوہڑے، قطعے، غزلاں تے گیتیں دے علاوہ چھیکوتیں اک افسانہ ڈے کے نویں روایت قائم کیتی گئی ہے۔

سید اکبر حسین راہی گیلانی دی کتاب "ڈھلدے پچھانویں" وچ حمد تے نعت دے علاوہ ڈوہڑے، قطعے، غزلاں تے گیت پیش کیتے گن۔ غزل دا اک شعر ڈیکھ کے کلام دے بارے اندازہ لایا ونج سگدے:

اے چار ڈینہاں دا چانڑ ہے پچھے کالی رات اندھاری ہے
ایویں درد دیاں چوکاں ڈے ڈے کے ایویں دلڑی کوں رنجور نہ کر

دلچسپ سرائیکی سنگت جدوں کمال (لیاقت پور) سنگت دے ارکان دی حوصلہ افزائی دی خاطر ارکان دے کلام تیں مشتمل کتاب تالیف کرن دی روایت قائم کیتی ہوئی ہے ایں حوالے نال "چندر تارے" دے ناں نال پیش کیتی گئی کتاب دی کامیاب کوشش دے بعد ایں سال

Scanned with CamScanner

"گودڑی وچ لعل" دے ناں نال کتاب تالیف کیتی گئی ہے۔ امان اللہ ارشد تے دلنور نور پوری دی تالیف کیتی ایں کتاب وچ ۱۱۲ شاعریں دا کلام حروف تہجی دی ترتیب نال پیش کیتا گئے۔ سنگت دے ارکان دے کلام توں پہلے سئیں دلچسپ تے سئیں دانش دے کلام کوں تبرک دے طور تیں شامل کیتا گئے۔ ہر شاعر دے کلام توں پہلے باتصویر مختصر تعارف وی پیش کیتا گئے۔ سنگت دے او ممبر جیڑھے شاعر کائی انھیں دیاں تصویراں تے مختصر تعارف وی چھیکوتیں شامل کیتے گھین۔ ایں کتاب وچ زیادہ روایتی شاعری پاتی ویندی ہے جیندے وچ ڈوہڑہ، قطعہ، نظم، کافی، غزل یا گیت کوں شامل کیتا گئے۔

نویں سروں چھپیڑ دے علاوہ ڈھیر ساریاں کتاباں دے نویں ایڈیشن وی ڈیکھن وچ آئن۔ انھیں وچوں عزیز شاہد دا مجموعہ کلام "پھل سری دے"، اعجاز ڈیروی دی کتاب "کلھیا"، دلچسپ سرائیکی سنگت دیاں کتاباں ارشد دے ڈوہڑے، نازش دے ڈوہڑے تے "کچ دا گھر" از ظفر اقبال ظفر شامل ہن۔

ایویں دلنور نور پوری دیاں مرتب کیتاں کتاباں وچوں "رنگ رنگ دے پھل"، "موتیاں دی لڑی"، "زخمی دل" تے "وَن وَن دا میوہ" کوں شوکت حسین قادری دے ادارے سلیمان برادرز بیرون بوہڑ گیٹ ملتان دی طرفوں نویں ایڈیشن دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ ادارہ سلیمان برادرز دے تعاون نال دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب "انہکارے" کوں چوتھی واری اتے کتب خانہ حافظ حمید الدین دے تعاون نال پنجویں واری وی شائع کیتا گئے۔

1997ء

ایں سال اشو لال واتر یجھا مجموعہ کلام "کاں دسوں دا کھی اے" سامنے آیا۔ اے مجموعا انھیں دی پہلی ڈوہائیں کتابیں توں وکھری سنجان رکھدے۔ ایں کتاب وچ وادی سندھ دی قدیم تہذیب کوں اک خاص انداز وچ سامنے گھن آوݨ دی شعوری کوشش ڈسدی ہے۔ اشو لال دی ایں شاہکار کتاب وچوں "سوئی دھار" دے حوالے دی اک نظم:

کئی نسلاں توں
اندری اندر لاہندے ویندے
اوہ پچدے

ٹھلھ گواہان

''اتھاں نیل رہندا ہئی''

اج وی اونویں حوضیاں وچوں

تن اپٹے دے

نیل ولوڑ کے

راتیں چندرا بھردا ہے

رفعت عباس دی نویں کتاب ''سنگت وید'' ہک نویکلے انداز دی سوہنی تصنیف ہے جیندے وچ مصنف سرائیکی دی قدیم روایتی صنف ''کافی'' کوں جدید روایت دے قالب وچ ڈھالݨ دا تجربہ کیتے۔ اوایں تجربے وچ حد درجے تئیں کامیاب وی نظر آندن۔ اج دے دور دی مناسبت نال لکھیں، کھیں انہیں کافیں وچوں رفعت عباس دا ہک نواں تے نکور رنگ ڈیکھو:

اساں نویں کھیڈ توں ڈردے نئیں

پر دیہہ ہک اوپری کھیڈ والا

چوہتھیں نال چھپی پیریں نال

ساڈے شہر بزاریں دھرک پوندے

ساڈی تریہہ وچوں ساڈی بکھ وچوں

ہک اپنا رج ہنڈیندا اے

اردو شاعری وچ اہم مقام رکھݨ والے لکھاری شوکت ہاشمی سرائیکی مجموعہ کلام ''نو دا ہوکا'' پیش کر کے سرائیکی شاعری وچ وی وکھری سنجاݨ کرا گھدی ہے۔ شوکت ہاشمی دی ایں کتاب وچ پیش کیتیں، کھیں غزلیں تے آزاد نظمیں وچ مزاحمتی حوالہ واضح ڈسدے۔ آپݨی ہک نظم ''حی رب سائیں'' وچ ہک جاہ تیں لکھدن:

وے ربا! تیڈی شان عجب ہے

ظالم کیویں ظلم کماتے

گھر تیڈے اچ آوڑ دے ہن

تیڈے سامہݨے جھک ویندے ہن

Scanned with CamScanner

آپنڑا کیتا حل ویندے ہن
ڈھل ویندے ہن
اتے مظلوم نصیباں مارے رُل ویندے ہن

محمد اسلم میتلا دی شعری کتاب "پیت اولڑی" سامنڑے آئی۔ جیندے وچ سلام، دھمال رنگ، وطن پیارا، نظم معریٰ، شہریات (مظفرگڑھ، وہاڑی)، بالاں کیتے، گیت رنگ، سہرے، غزلاں تے ڈوہڑے دے موضوع ڈتے ونجن۔ کتاب دے عنوان دی مطابقت نال ہک ڈوہڑہ کجھ ایں طرحاں ہے:

میکوں لگ گیا روگ اولڑا ہے اتھ میں لوہواں اتھ او لوہوے
نت ہجر فراق دے ڈکھڑے ہن اتھ میں رواں اتھ او روے
وچ عشق دے تھیئے ہن پھٹ جیڑے اتھ میں دھواں اتھ او دھوے
میڈی اسلم دل دی حسرت ہے جتھ میں ہوواں اتھ او ہووے

شکیل پتافی دے شعری مجموعے "اکھ بے خواب عذاب" کوں ایں طرحاں ہتھوہتھ گھدا گیا جو ایں سال پہلی واری چھپن دے بعد ڈوجھی واری وی شائع کرنا پیا۔ کوٹ مٹھن توں شائع تھیون والی ایں کتاب دیں غزلیں، نظمیں تے گیتیں وچ ہجر تے وصال دے نال نال رجائیت، معاشرت، ثقافت تے مزاحمت دا تذکرہ شامل ہے۔ سرائیکی شاعری دی صنف "سرائیکو" وچوں مزاحمت دے حوالے دی ہک ونگی ڈیکھو:

چُپ راتیں دے کنگھے منظر، گنگ تاریں دی چھاں
وہی شام دیاں تریڈھیاں اکھیں، تریڈھے دل دے گندر
ساڈی اکھ نہ مندر

دمان دے شاعر ریاض فاروق بزدار داڈوجھا مجموعہ کلام "ڈکھ تعبیراں" نجوک پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں شائع تھیئے۔ ریاض فاروق بزدار دی ایں کتاب وچ جتھاں دمان دے مسئلیں کوں چھیڑن دی کوشش کیتی گئی ہے اُتھاں مدتیں توں ڈٹھے ونجن والے ڈکھ دردتوں پُر خوابیں دیاں تعبیراں لبھن دا اہروی ایں کتاب دا حصہ ہے۔ "ڈکھ تعبیراں" وچوں سرائیکو دا ہک دکھ ارنگ ڈیہدے ہئیں:

بنی ، بیٹ ، ہمبا ہن جاہیں چلتے دید کریجے
گر تیں ساری رہتی گزر گئی نال گریہہ دے پگاندھا
سک گئے وی ہتی پڑھاندھا

احمد خان طارق دے شاگرد فیض فریدی دی کتاب "بیٹ تے بیلا" وچ نظم، غزل، کافی، گیت، قطعہ، پڑ دوہڑہ تے سرائیکو دیاں صنفاں کوں شامل کیتا گئے۔ کلام دے نمونے کیتے غزل دا ہک شعر ہے:

میڈے سینگیں دے سر تے اج نویاں ہن چوٹویاں چنیاں
میں وی رنگریز توں پوچھسی رنگاواں اج دے تجھ اپنا

ڈیہہ قائم دین (خوشاب) دے شاعر محمد اقبال قریشی دا مجموعہ کلام "مٹھیاں سنگتاں" ایں سال سامنے آیا۔ اوئیں تاں ایں کتاب وچ نظماں، غزلاں، قطعے تے پڑ دوہڑے دی پاتے وبدن پر ایں کتاب وچ شامل "گیت" اقبال قریشی دی سنجان ہن۔ انہیں وچوں کجھ گیت ریڈیو پاکستان ملتان دے گجیں وچ شامل ہوون دے نال نال خاصے مقبول وی ہن۔ محمد اقبال قریشی دے ہک گیت دے بول کجھ ایں طرحاں ہن:

بیا	ٹھاندا	ہے	جوڑا	غلابی
وے	ماہی	میڈی	خیر	ہووے
لگی	جھنگ	دی	کھسہ	خوشابی
وے	ماہی	میڈی	خیر	ہووے

ڈیرہ غازی خان دے بزرگ شاعر غلام حسین زائر دا مجموعہ کلام "تتے تاہ" روایتی شاعری دا ہوں سوہنا ودھارا ہے جیندے وچ تصوف دا رنگ سب توں اُچیرا نظر آندے۔ غلام حسین زائر دے کلام وچوں نمونے کیتے غزل دا ہک چوٹواں شعر:

کیویں تانگھاں، کیویں طلباں، کیویں سئے سئے سکاں ہوندیں
ایں وضاحت دے کیتے درکار ہوندوں توں تے میں

ملتان دے ہک بزرگ شاعر ملک اقبال حسن بھیلا دا شعری مجموعہ "کچے دھاگے" دے ناں نال چھپیا۔ ملک اقبال حسن بھیلا دی غزل ہووے، کافی ہووے، نظم ہووے یا پڑ دوہڑہ قطعہ، ہر

صنف وچ معاشرتی اُچ چھک تے وسیبی قدراں دی اہمیت کوں سامنڑے رکھنڑ دی کوشش کیتی ویندی ہے۔ "کچے دھاگے" دی ہک غزل شعر:

وسدی جھوک تے وسنڑ والا توں کیا جانڑیں مونجھ
تانگھ دی سولی کیویں چڑھدن گنڑ گنڑ تارے لوک

بہاولپور دے حاجی مرید حسین انصاف دی شعری کتاب "دیوانِ انصاف" وچ مسدس، نظم، غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ تیں طبع آزمائی کیتی گئی ہے۔ مرید حسین انصاف دے مجموعے وچ مذہبی عنصر واضح نظر آندے۔ اُنہیں دے کلام وچوں ہک قطعہ ڈیہدے ہئیں:

میڈی سیت میں توں اُنجھی گئی ہے رُٹھی
مریندا ہاں سدھی تے پیدی ہے پٹھی
ہنڑ معافی منگدا ہاں انصاف رب توں
میکوں ڈکھیں دردیں توں ڈیوے چا چھٹی

ضلع مظفر گڑھ دے شاعر اقبال وارث دی شعری تخلیق "ہُڑ ردی دھوڑ" شائع کیتی گئی۔ ایں کتاب وچ تھل دی ثقافت، لوک داستانیں دا حوالہ تے معاشرے دے جھک اُچ کوں واضح کرنڑ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ وسیبی حوالے دی ہک نظم "جت" وچوں ہک بند کجھ ایں طرحاں پیش کیتا گئے:

وچ اندھارے گولے رسہ وہنج کوہاڑی گولے
ٹیہک نال تماخوں ہدھے ڈبی پاوے چولے
جھڑ، مینہ، ڈکھنڑ، وا دے بھاویں چلن جھکڑ جھولے
ڈاکھنڑیں گاوے، پندھ رچاوے نال لڑھاؤ دے اولے
بھاویں آون دھوڑے دھاہے سر نہ منڈھوں سٹے جت
اوکھی سوکھی نت نبھاوے مونہہ نہ اصلوں وٹے جت

مہاندرے شاعر مصطفیٰ خادم دے ڈوہڑیں تے قطعیں کوں رلا کے چھاپی گئی کتاب "بھانج" وچوں چوٹویں ڈوہڑے تے قطعے پیش کیتے گھین۔ مصطفیٰ خادم دے ایں کلام وچ منظر نگاری تے تصویر کشی دا وکھرا رنگ نظر آندے۔ مصطفیٰ خادم دے مشہور ڈوہڑیں وچ اے ڈوہڑہ پورے وسیب وچ خاص طور تیں سنجا تا ویندے:

Scanned with CamScanner

کیا عرض کروں کیا ہے ہئیں بھلا ڈسوں کیا اساں پندھ کرنے
جیڑے رخ انور دے وانگ تھی ہے، گال صفا اساں پندھ کرنے
نہ حال بُریتی گھن کوئی نہ رات ٹِکا اساں پندھ کرنے
ساڈا پندھ ہے خادم پیریں دا ساکوں پیر چھا اساں پندھ کرنے

روہی دے جانے سنجانے شاعر قاصر احمد پوری دیاں کتاباں ''ٹوبھے تارمتاراں'' تے ''ڈٹھڑی روہی'' وچ ڈتی گئی وسیب دی بھرویں عکاسی دے بعد ایں سال ترجمی، چوتھی تے پنجویں کتاب ''قطعاتِ قاصر''، ''میں مٹھڑی'' تے ''واٹ نہاراں'' سامنے آئن۔ قاصر احمد پوری دے ۱۹۹۷ء وچ آون والے تریے مجموعے خلوص، صداقت تے حقیقت دا واضح انکھارڈ سدن۔

قاصر احمد پوری دے کلام دا انداز ہ ایں شعر توں لایا وی سگدے:

ڈکھڑے ولھیٹ گئے ہن خوشیاں سمیٹ گئے ہن
گھر وی میکوں ہے کھاندا جے توڑیں توں نہ آنویں

دیرہ غازی خان دے شاعر ساقی سیموی دا ترجمی مجموعہ کلام ''بے خواب نندراں'' ایں سال چھپ کے سامنے آئے۔ ایں روایتی مجموعے دیں نظمیں، غزلیں، گیتیں، ڈوہڑیں تے قطعیں وچ شوخی، تے جوش دے عناصر واضح ڈسدن ساقی سیموی دا اے قطعہ سبق آموز وی ہے تے شوخی دا ہک وکھرا رنگ وی ہے:

زخم کہیں دے سیوݨ سِکھ
پیار دی مے کوں پیوݨ سِکھ
آپݨی خاطر ہر دم جیندیں
بے دی خاطر جیوݨ سِکھ

ساقی سیموی دے شاگرد الطاف حسین جابر دا مجموعہ کلام ''بھنی ونگ'' وی ایں سال سامنے آئے۔ جیندے وچ نظماں، قطعے تے ڈوہڑے شامل ہن۔ کتاب دے ناں دی مطابقت دا ہک قطعہ کجھ ایں طرحاں ہے:

میں ہاں روندیں روندیں رجدی
چُپی سر تیں محض نہیں سجدی

Scanned with CamScanner

جیڈا جابر آسرا ہوندا
میڈے ہتھ دی ونگ نہ بھجدی

ابن کلیم احسن نظامی ہالیں کیتے نعتیں تے نظمیں دی کتاب ''نویاں سوچ آہراں'' سامنے آندی ہے۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دے علاوہ پنجابی تے اردو شاعری وی شامل ہے۔ ''نصیحت دیاں گالھیں'' دے عنوان نال ڈتے گئے قطعیں وچوں ہک قطعہ کجھ ایں طرحاں ہے:

وڈیاں دا جے ادب کریسوں
ایندا جگ تے پھل وی پیسوں
جے قدر کیتا استاداں دا
علم دے دولت مند سڈیسوں

دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال لیاقت پوردی طرفوں شہباز سید دی کتاب ''دل دے سودے'' شائع تھئی۔ ڈوہڑے، قطعے، غزلاں، کافیاں، گیت ایں کتاب دی سنجاݨ ہن۔ انسان دیں خواہشیں، حسرتیں تے ارمانیں دے کٹھا تھیوݨ نال اے کلام درد انگیز بݨ گئے۔ جیویں جو ہک گیت وچ آکھیا گئے:

سیت دے ستارے والی پوتھی کھول سگیں
کڈاں آسی میڈے گھر میڈا ڈھول سگیں

دلچسپ سرائیکی سنگت دی طرفوں چھپݨ والی عبداللہ ساجد عمر کوٹی دی کتاب ''رت دے نیر'' وچ غم دیاں تلخیاں پاتیاں ویندیں۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی طرفوں چھپݨ والی نواز خوشدل دی شعری تصنیف ''دُکھ دے پندھ'' وچ کلاسیکی شعری روایتاں موجود ہن۔ ڈاکٹر اُلفت بلوچ دے مجموعے ''پیار دا پاندھی'' اتے بزرگ شاعر رمضان راہی دی کتاب ''سنجاݨ'' دے ایں سال چھپݨ بارے وی پتہ لگے۔

۱۹۹۷ء وچ مرتب کیتیں ونجݨ والیں شعری کتابیں وچوں احسان اعوان دی ترتیب ڈتی کتاب ''شاہکار ڈوہڑے'' ملتان توں شائع کیتی گئی۔ جیندے وچ زیادہ تر اینجھے ڈوہڑے پاتے ویندن جیہڑے عطاءاللہ عیسیٰ خیلوی مختلف موقعیں تیں گاوݨ اچ ورتین۔ عیسیٰ خیل دے خالق دادا خلق نیازی دا ہک مشہور ڈوہڑہ جیہڑا ساڈے سارے لوکیں کوں زبانی یاد ہے:

Scanned with CamScanner

جند مُک گئی اتے ہجر نہ چھوڑا میکوں قبر دے ویندا ں توڑی
لوکاں دفن کیتا میڈا زخمی تن تھی پئی اے قبر دی سوڑی
ہجر تے میں وچ قبر دے باہ گئے واہ سنگت رب نے جوڑی
ناطق نوں سب دنیا بھل گئی بھلا ہجر نے سنگت نہ چھوڑی

احسن فریدی دی مرتب کیتی کتاب ''ساڈی عید نہ تھئی'' وچ عید دے حوالے دے ڈوہڑے پاتے ویندن۔ سلیمان برادر زملتان دے طرفوں قادر ملغانی ''سبقت دے ڈوہڑے'' دے ناں نال مشتاق سبقت دے ڈوہڑے ترتیب ڈتے۔ احمد پور شرقیہ توں ''متاع بے بہا'' دے ناں نال تنویر دا مختلف کلام ترتیب ڈتا جیڑھا انجم لاشاری دی یاد وچ لکھیا گئے۔

جتھاں ہر سال پہلی واری سرائیکی شعری کتابیں دے ڈھگ ڈیکھن وچ آندن اُتھاں نویں ایڈیشن دے طور تیں وی کئی کتاباں سامنے آندیاں رہ ویندین۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی طرفوں صادق بشیر دی تالیف کیتی گئی کتاب ''رت دیاں ہنجوں'' کوں ترجمی واری شائع کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ مختلف شاعریں دا ہک ہک صفحے دا تعارف تے چوٹواں کلام پیش کیتا گئے انہیں شاعریں وچ عبدالکریم دلشاد، جانباز جتوئی، فیض محمد دلچسپ، سفیر لشاری، عاصم اُچوی، رسول بخش حافظ، نقوی احمد پوری، محمد نواز خوشتر، شوخ ریاستی، صدیق طاہر، حسین علی شاہ حسرت، حسین بخش نادم، ڈاکٹر محمد خان بابر، جام بخت علی مسرور، گل محمد شاہ گل، سرور کربلائی، اقبال سوکڑی، محمد رمضان طالب، مہجور بخاری، پنوں زادہ شاد، اللہ ڈیوایا مفلس، نسیم ملک، پیر بخش بھنور، محمد قاسم شمیم، رشید عثمانی، محمد یار دلبخت، جام ریاض احمد ریاض، سعید احمد شاہ دلگیر تے صادق بشیر صادق دے ناں شامل ہن۔ مہاندرے سرائیکی شاعراں دے کلام بارے اے کتاب ایں گالھوں اہمیت رکھدی ہے جو انہیں وچوں ڈھیر سارے شاعراں دے مجموعے نہ چھپن دی وجہ توں انہاں دا کلام ملن وچ نئیں آندا۔

شاکر دے ڈوہڑے / شاکر شجاع آبادی، ارشد دے ڈوہڑے / امان اللہ ارشد، سیفل دے ڈوہڑے / سیف اللہ سیفل، دلچسپ دے ڈوہڑے / فیض محمد دلچسپ، ٹھرکی مزاج / شہزادہ آصف، طارق دے ڈوہڑے / احمد خان طارق، نازش دے ڈوہڑے / نجیب اللہ نازش، آزاد شاہ دے ڈوہڑے / آزاد شاہ، فریدی ڈوہڑے / مرتب: احسان اعوان سلیمان برادر زملتان دی

Scanned with CamScanner

طرفوں ترتیب ڈتے گئے۔ ایویں کئی کتابچے دی نویں ایڈیشن دے حوالے نال چھاپے گئے جیویں جو ذال دا نوکر اشوکت بھٹی، آصف دے ڈوہڑے اشہزادہ آصف، دلشاد بلوچ دے ڈوہڑے ادلشاد بلوچ، گھوٹ کنوار ادلنور نور پوری، ڈوجھی شادی ادلنور نور پوری، سس نونہہ دا جھیڑا اموجی، کاشی دے ڈوہڑے ارياض کاشی تے "وچھوڑا ادلکش اماموی مہروی وغیرہ دا حوالہ ڈتا ویج سگدے۔

1998ء

بزرگ شاعر قاصر احمد پوری دی کتاب "پیلھوں پکیاں" شائع تھئی۔ سمل پبلی کیشنز احمد پور شرقیہ دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ غزلاں تے قطعے پاتے ویندن۔ قاصر احمد پوری دی شاعری وچ روہی، تھل تے دمان دے بھروئیں رنگ ملدن۔ ہک قطعے وچ لکھدن:

توں پار اتے . ارار ہاں میں
کیوں قاصر آپاں مل سگدوں
ہے غم دا دریا تار ہوں
بن پیڑی کیویں ٹھل سگدوں

سرائیکی دی جاٹی سنجاٹی شاعرہ بہار النساء بہار دی کتاب "سجھے خواب میڈے" ایں سال دی اہم کتاب ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے آون والی ایں کتاب وچ اوئیں تاں ہر صنف بارے طبع آزمائی کیتی گئی ہے پر آزاد نظم، غزل تے نویں رنگ دی کافی ایں کتاب دی سنجاٹ ہن۔ 240 صفحیں تیں کھنڈی ہوئی ایں کتاب وچ تریمت دے مسئلے خاص طور تیں نشابر ہن۔ جیویں جو ہک نظم "سوہنا جال" وچ لکھیے:

میڈے رشتے ہوں سارے
فلک تے جیویں ہن تارے
بابل دی میں لج دی ہاں
ویرن دی میں پگ دی ہاں
امڑی دی دی میں جندڑی
مٹھی جیویں کھنڈ نصری

Scanned with CamScanner

سب آ کھن توں من دا ٹھار
تیڈے دم دے نال بہار
شرم حیادی میں تصویر
پیریں رسماں دی زنجیر
اُتوں پیت دا سوہنا جال
دل دی میں پرایا مال

مہاندرے شاعر جندوڈہ مغموم دا شعری مجموعہ "اکھا بکلا" بزم فخر جہاں کوٹ مٹھن دی طرفوں سامنے آئے۔ ایں کتاب وچ سنجیدہ شاعری دے نال نال مزاحیہ شاعری دی شامل ہے۔ سنجیدہ شاعری وچ نظم، غزل، کافی، قطعہ تے ڈوہڑہ اتے مزاحیہ شاعری وچ نظم کوں ورتیا گئے۔ مزاحیہ انداز وچ لکھی گئی نظم "منصوبہ بندی" دا ہک بند کجھ ایں طرحاں ہے:

ڈھیر جنجال دا پکا پک ہے
چھوٹا ڈوڈ لبڈھڑا اگ ہے
شری بالن پیو ما اک ہے
جیڑھا مل گیا، گل اچ ٹھک ہے
کہیں کوں چونڈی کہیں کوں چک ہے
کئی کنیں کئی نک اچ بک ہے
بٹ گئے اِٹ فسادی دھک ہے
جنگھاں سہانہیں، زخمی نک ہے
جیکر چاہندیں رہاں اُچھک ہے
اپریشن تھی ویندا ٹھک ہے
لیڈی ڈیندی ٹاکے نک ہے
بچی گال ہے نہ کر شک ہے
پنج دنج وڈی ہسپتال
کنبہ چھوٹا گھر خوشحال

Scanned with CamScanner

ملتان دے بزرگ شاعر ملک اقبال حسن بھیلا دا سرائیکی شعری مجموعہ "بیٹ چھاں دا" بھیلا ادبی اکیڈمی بستی گھوئیں قاسم بیلہ ملتان توں چھپ کے سامنے آئے۔ 258 صفحیں دی ایں کتاب وچ زیادہ تر روایتی شاعری کوں ورتیا گئے۔ ایں کتاب وچ شامل ملک اقبال حسن بھیلا دے گھر دے مرحوم پتر ملک شوکت حسین بھیلا دی یاد وچ لکھیا گیا کلام خاص طور تے اہمیت رکھیندے۔ ایں کتاب کوں نذرانہ عقیدت، نظماں، غزلاں، گیت، چھلے، ماہیے، کافیاں، قطعے تے ڈوہڑے دی وٹ وچ وٹیا گئے۔ "بیٹ چھاں دا" وچوں گھدا گیا اے دعائیہ ڈوہڑہ پڑھن ڈے ڈا اے:

میڈا مالک روز دعا منگداں ہووے خاص عطا میڈے آلھنے تے
ہے بلیاں دی اے تاڑ دے وچ ہک نظر بھنوا میڈے آلھنے تے
میڈا ولدا گلشن شاد چا کر ہُن بہر دسا میڈے آلھنے تے
اقبال تے مولا کرم چا کر ڈے رحم ردا میڈے آلھنے تے

تھل نال گانڈھار کھٹ والے شاعر فیض بلوچ دی کتاب "تھل دی تس" مشعل ادب ملتان دی طرفوں چھپی۔ ایں کتاب وا منڈھ سرائیکی شاعری دی روایت کوں سمیندیں ہوئیں حمد، نعت تے منقبت نال کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ نظم، غزل، گیت، قطعے تے ڈوہڑے کوں شامل کیتا گئے۔ فیض بلوچ دی شاعری وچ سرائیکی وسیب دی ثقافت دا بھروا اظہار ملدے۔ آپݨی ہک نظم "جتوال" وچ لکھدا ہے:

شادی دے ہتھ کے ہُنری اُٹھیں تے گھت کچاوے
ڈیکھو پئے ویندے بھر کے جنجوں دے جت کچاوے
کتنے حسین لگدن اٹھیں دے وَت کچاوے
خوش تھی بجن پئے آکھن واہ واہ تے ہت کچاوے
جھمر مریندے جانجی ڈکھڑیں دی نال رلدے
ساوے تے سوکھے ہوون جتوال میڈے تھلدے

جمشید احمد کمتر احمدانی دا شعری مجموعہ "اُبھر دا سجھ" شودا سرائیکی سنگت فاضل پور توں شائع کیتا گیا۔ ایں مجموعے وچ طنز تے مزاح دے علاوہ معاشرے بارے جھلک صاف نظر

آندی ہے۔ جیندے وچ مسئلے مسائل دے نال نال رسمیں ریتیں کوں خاص طور تیں پیش کرن دی شعوری کوشش کیتی ویندی ہے۔ وسیب دی گریہ کوں "اُبھر دا سجھ" وچ کجھ ایں طرحاں نشابر کیتا ویندے:

اُبھے لے ہکا کھو ہے تس ہے اکرس پاٹی کائیں
روہی نال پچادھ تے مولا پٹھ کوئی چنگا مینہ
پھیرا ساڈے ڈینہ

تھل دے شاعر محمد اقبال قریشی دا مجموعہ کلام "عشق دی جھانجھر" ملتان توں چھپے۔ ایں کتاب وچ نظم، غزل ہڈوہڑے تے قطعے دے نال نال گیت کوں خاص طور تیں اہمیت ڈتی ویندی ہے۔ "عشق دی جھانجھر" دے گیتیں وچ جھانجھر دی چھنکار واضح طور تیں محسوس تھیندی ہے۔ اقبال قریشی دے گیتیں دی اہمیت دا اندازہ ایں گالھ توں وی لایا ویندے جو انھاں دے کئی گیت ریڈیو پاکستان ملتان دے مہاندرے فنکاریں دی آواز اچ نشر تھیندے رہندن۔ ہک گیت دے بول جیڑے کتاب دے عنوان وی ترجمانی کریندن:

ایندی چھنڑ چھنڑ ہر کوئی سڈا
ترٹے گھنگھرو کوئی نہیں چنڈا
پار ہووے اتے یا اُروار
عشق دی جھانجھر دا چھنکار
سلیا ویندائے چار چودھار

رضوانہ تبسم درانی دی کتاب "چیتاں چیتاں ونگ" شائع تھئی۔ دبستان سخر ڈیرہ غازی خان توں چھپن والی ایں کتاب وچ شاعرہ مرد دے معاشرے وچ تریمت کوں مجبور تے بے وس قرار ڈتے پر ایندے باوجود ایں کتاب وچ نا اُمیدی دی بجائے امید دا پلو پھڑن دا درس وی ڈیتا ویندے۔ رضوانہ تبسم درانی آپنی شاعری وچ کھریاں کھریاں گالھیں ہوں سادگی نال آکھ ڈیتن۔ جیویں جو:

اتھ سچ دا راج رواج نوی
اتھاں ہر دستور انوکھا ہے
ایں ویری دنیا وچ یارو
ہر شخص نظر دا اوکھا ہے

Scanned with CamScanner

شودا سرائیکی سنگت فاضل پور دی طرفوں سنگت دے روح رواں خلیل احمد شودا دی شعری تخلیق "سچے پھل پیار دے" سامنے آئی جنیدے وچ ہا تصویر نظماں تے گیت شامل ہن۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دی نویلکی صنف سرائیکوی شامل ہے۔ ایں سرائیکوی وچ وسیب دی ثقافت سوہنہ سجان کوں وڈے سوہنے انداز نال پیش کیتا گئے:

کلھی بیڑی وچ دریا دے پار دو چھکیاں مارے
آوے یار ملاح ہمن ساکوں جلدی پہنچے پار
نئیں لگدی دل اُروار

بہاول پور توں حاجی بلوچ (محمد بخش آسی) داڈو وجھا مجموعہ کلام "جھمیکوی ہنجھ" چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ روایت نال جڑیاں ہویاں صنفاں وچوں، حمد، نعت، منقبت، نظماں، غزلاں، مرثیے، قطعے تے عزرائیل نال سوالی جوابی ڈوہڑے دے علاوہ پروفیسر اکبر ملک دا منظوم خراج عقیدت وی "جھمیکوی ہنجھ" دے جھمیکوتیں ڈتا گئے۔ حاجی بلوچ دی ایں کتاب وچ غزلاں ہوں طویل ہن۔ اکثر غزلیں دے شعر ڈہاکے توں وادھو ہن۔ نمونے کیتے ہک غزل دا شعر ڈیکھو:

اوکوں کانگاں لکھ لکھ ہاری
اوں توں کاغذ کورا مل گئے

ساجد راہی دی کتاب "لکھ دے جھولے" دے ناں نال چھپی۔ نجوک سرائیکی ادبی سنگت رحیم خان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب کوں جدید شاعری دی ونگی آکھیا ونج سگدے۔ جیندے وچ غزل تے آزاد نظم کوں موضوع بنایا گئے۔ ساجد راہی دے کلام وچ وسیبی حوالے خاص طور تیں سامنے گھن آوݨ دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب دے نمونے وچوں نظم "ویلھے دی آواز" معرا نظم دی ہک خاص مثال ہے:

آ پکڑ ہتھ نال ہتھ ٹُردے جلوں
ہک ڈوجھے دا بار کجھ ہلکا تھیسے
نال مونڈھے دے سئیں مونڈھا جوڑ تے
پل بناؤں دریا دے منہ کوں موڑ تے

Scanned with CamScanner

جیلے اساں سارے گھڈ تھی گُر پے
نفرتیں دے سٹ تے راہی ماڑ کوں
دشمنیں دا وار کجھ ہلکا تھیسے
سر ڈکھاں دا بار کجھ ہلکا تھیسے

احمد خان آسی دا شعری مجموعہ "سک دی سانگ" ایں سال چھپ کے سامنے آیا۔ سانول سرائیکی ادبی اکیڈمی دیرہ شمس خان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ روایتی رنگ پورے جوبن تیں ہے جیندے وچ محبت تے محبوب دے درمیان عشوے، غمزے تے ہجر، وصال کوں من بھاوندے انداز وچ پیش کیتا گئے۔ غزل، نظم، گیت، ڈوہڑہ، قطعہ ہر ونگی دی صنف دا رشتہ روایت نال جڑیا ہوئے تے کتاب دے چھیکو وچ ماہیے تے بولیاں وچ سرائیکی روایتی شاعری دا واضح اظہار ڈسدے۔ کتاب وچ شامل "بولیاں" دا انداز کجھ ایں طرحاں دا ہے:

ونگاں نی چیڑیاں ونگاں
راہویں کول توں سدا ، ایہا میڈی ہے دعا
سٹ سر سجدے تیکوں منگاں

عبدالاحد حسن گورمانی دا مجموعہ کلام "پھکی کھل" دمان دے شہر تونسہ توں شائع تھیا۔ جیندے وچ روایتی انداز دے کلام دی ٹور کوں چسولے انداز وچ ٹورن دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ سوا سو غزلیں دی کتاب وچ نظماں، غزلاں، ڈوہڑے تے قطعے پاتے ویندن۔ غزل دے نمونے وچوں اِک شعر کجھ ایں طرحاں ہے:

ترلے میں ڈھیر کیتین سکھ تے سکون کیتے
پر جد نماڑی کیتے کہیں جا سکون کائنی

دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی طرفوں نویں شاعر متعارف تھیندے رہ ویندن۔ سرائیکی ڈوہڑیں دی کتاب "وچھڑی کونج" دے ناں نال ایں سال خادم حسین رازی دا کلام سامنے آئے۔ جنیں کنوں پتہ لگدے جو خادم حسین رازی وسیب وچ ڈوہڑے دی روایت کوں قائم رکھن دی جھڑی کوشش کیتی ہے او یقینی طور تیں پڑھن والیں کوں پسند آسی۔ "وچھڑی کونج" وچوں اِک ڈوہڑہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

Scanned with CamScanner

جیڈاں سیت انسان کوں چھوڑ ونجے دل کوئی نہیں کھڑدا نیڑے
سکھ سارے کر کنڈ ونجدن ڈکھ آ وڑدن دل ویڑے
کیا پچھدا ہئیں توں حال میڈا میں درد سناواں کیڑے
جیڈاں رازی بجن چھوڑ ویندن دل کر تے پئے ون پیڑے

ڈوہڑے دی ٹور کوں اگوں نہاں کریں سانگے دبستان سحر ڈیرہ غازی خان توں خالد محمود بیدار غازی گھاٹوی دا مجموعہ کلام "پریت"، فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں نواز خوشدل دا شعری مجموعہ "ڈکھ دے پندھ"، عرفان آرٹ پبلشرز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں ڈو مجموعے "رولے دل" از خالد احمد خالد تے "سک دیاں ونگاں" از افضل ندیم افضل، سرائیکی ڈوہڑے دے حوالے نال سنجاپوں لکھاری امداد اللہ امداد دی کتاب "امداد دے ڈوہڑے" دے ناں نال سامنے آئن۔

دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی طرفوں مومن ہاشمی دا مجموعہ کلام "احسان بجن دے"، جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں محبوب تابش دا مجموعہ "پتھریں دی وا چھڑ"، سلیمان بردارز ملتان دی طرفوں قلندر بلوچ دا کلام "عشق دیاں چنگاں" تے دلنور پبلی کیشنز دی طرفوں شوکت ملک دی کتاب "شوکت ملک دے ڈوہڑے" دے ناں نال شائع تھیون والیاں کتاباں دی روایت نال جوڑیاں ہوئن۔

بزم فرحت کوٹ چھدہ دی طرفوں غلام حسین عادل دا مجموعہ کلام "ڈکھاں دا ول" دے ناں نال سامنے آئے۔ ایں مجموعے وچ سرائیکی ادبی روایت دا گانڈھا گنڈھیا ڈسدے۔ ڈوہڑے، قطعے تے غزلاں ایں مجموعے وچ شامل ہن۔ ہک قطعے وچ آکھیے:

تس پئی ساڈا سینہ چھٹے
ڈے ڈے ہٹے ساقی ہٹے
جے کر گھٹی میں مر ویساں
شالا جیڈی مئے نہ گھٹے

سرائیکی ویب دے واسی ڈوہڑہ اتلا پسند کریندن جو ہر سال ڈوہڑیں دیاں کئی کتاباں مرتب وی تھیندین جنھیں وچ چوٹویں شاعریں دا کلام شامل کیتا ویندے۔ انھیں کتابیں

Scanned with CamScanner

وچوں احسن فریدی دی مرتب کیتی کتاب ''ساڈی عید نہ تھئی'' وچ عید دے موضوع بارے ڈوہڑے کٹھے کیتے گئین۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال لیاقت پوردی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سوتوں ودھ شاعریں دا کلام شامل ہے۔ اے ڈوہڑے شاعریں دے تخلص دے حرف دی ترتیب نال پیش کیتے گئین۔

امداد سرائیکی سنگت رحیم یار خان دی طرفوں امداد اللہ امداد دے ڈوہڑیں دی مرتب کیتی کتاب ''عشق دی لذت'' شائع تھئی۔ شوداسرائیکی سنگت فاضل پور خلیل احمد شوداد امرتب کیتا اینجھاں کلام شائع کیتا عید دے وچ ہک بجھڑ رانا ممتاز احمد دے ایں جہان توں ٹر ونجھڑ بارے کئی شاعریں دا پُرسہ شامل ہے۔ عرفان آرٹ پبلشرز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں حاجی خدا بخش ''تیر جھاڈے'' دے ناں نال مہاندرے شاعریں دے ڈوہڑے مرتب کیتن۔

شاکر شجاع آبادی دے شاگرد زید جعفری ایں سال ملتان وچ بزم شاکر دا منڈھ بدھا۔ ایں بزم دی طرفوں زید جعفری دے روایتی انداز دے ڈو مجموعے ''ہائے جوانی'' تے ''واہ بجھڑ تیڈے وعدے'' دے ناویں نال چھپے۔

خواجہ فریدؒ دے مرشد فخر جہانؒ دے ناں نال کوٹ مٹھن شریف وچ بزم فخر جہان قائم ہے۔ ایں بزم دی طرفوں ایں سال جندوڈہ مغموم اینجھے شاعریں دا کلام ''ڈوہڑے'' دے ناں نال مرتب کیتا جنھیں دا بگا ڈھا کوٹ مٹھن تے اوندے نیڑے تیڑے نال ہے۔ انھیں وچ جندوڈہ مغموم سُودھے ہک درجن شاعر کٹھے ہن۔

جتھاں ہر سال نویاں کتاباں چھپ کے آندین اُتھاں لوکیں وچ پسند کیتاں ونجھن والیاں کتاباں دے نویں ایڈیشن وی سامنے آندے رہ ویندن۔ دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب ''انگارے''، آزاد شاہ دا مجموعہ کلام ''آزاد شاہ دے ڈوہڑے''، غلام قاسم شمیم دی کتاب ''شمیم دے ڈوہڑے''، شاکر شجاع آبادی دیاں کتاباں ''پیلے پتر''، ''پتھر موم'' اتے شہزادہ آصف دا مجموعہ کلام ''ٹھرکی مزاج'' دے نویں ایڈیشن ایں سال ڈیکھن وچ آئن۔

1999ء

ایں سال شفقت بزدار دی کتاب ''ٹکھیوے'' (160۔ص) عوام تے خواص ڈوہائیں دی توجہ دا مرکز رہ گئی ہے نجوک پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں پیش کیتی ونجھن والی اے

Scanned with CamScanner

کتاب شفقت بزدار دا او مجموعہ ہے جہڑا روایتی تے نویں شاعری دا رلوڑ ہے۔ ایں کتاب وچ جتھاں ڈوہڑے، قطعے، نظماں تے گیت موجود ہن۔ اُتھاں ہائیکو، سرائیکو، غزل تے آزاد نظماں وی شامل ہن۔ ہک ہائیکو وچ آہدن:

توں رُسیں تاں روہی رُسے
روہ دی رُت نہیں روح وندلیندی
ہیٹ دمان دے ہُسے لگدن

مجلس سرائیکی مصنفین مظفر گڑھ دی طرفوں قاصر احمد پوری دی کتاب "ڈھلدا پچانواں" شائع کیتی گئی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی ادبی روایت دے حوالے دیاں ونگیاں پاتیاں ویندین۔ ہک قطعہ کجھ ایں طرحاں ہے:

میڈی آقا منظور فریاد تھیوے
میں محتاج ہاں میڈی امداد تھیوے
تھیا کالا دفتر گناہیں دا قاصر
میڈی وی شفاعت دا ارشاد تھیوے

سرائیکی ادبی دنیا وچ پہلا قدم رکھن والے تے جدید دور دے نویں تقاضیں کوں سامنے رکھ کے بھرپور انداز دی شاعری کرن والے زبیر احمد دی من موہنی کتاب "چاندی مڑھیے طاق" (124۔ص) سرائیکی ادبی حلقیں وچ ہو ہو مچاڈتی جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ آزاد نظم تے نظم معریٰ کوں جہڑے انداز نال پیش کیتا گئے اونویکلا وی ہے تے سوہنا وی۔ ہک چھوٹی جھیں نظم "ریت پریت" نمونے کیتے:

ہک پاسوں شہر ہے ریتیں دا
بے پاسو ریت پریتیں دا
نہیں الجھن میں توں سلجھ سگی
اے شہر شاں او ریت شاں
بس اکثر سوچ دے ساحل تیں
ہک حرف لکھاں ہک میٹ شاں

Scanned with CamScanner

دیرہ اسماعیل خان دے بزرگ شاعر عبداللہ یزدانی دا مجموعہ کلام "آسماناں توں لتھے پُھل" دے ناں نال چھپ کے آئے۔ روایتی نظمیں دے علاوہ قومی تے ملی نظماں ایں مجموعے دی سنجاݨ ہن۔ جنھیں وچ کشمیر دا حوالہ واضح نظر آندے۔ چومصرعے (قطعات) تے غزلاں دی ایں کتاب وچ شامل ہن۔ ہک غزل دا شعر ہے:

ایں بے قدری دنیا دے وچ
یوسف دا مَل کھوتا نکا

ملتان دے شاعر اکبر ہاشمی دی کتاب "سجھ دا پوکھا" (128۔ص) نویں صدی دے تقاضیں کوں سامݨے رکھ کے لکھی ڳئی ہے۔ سارہ پبلی کیشنز لاہور توں چھپݨ والی آزاد نظمیں دی ایں کتاب وچ روزمرہ دے معاملات کوں تحریر وچ گھݨ آوݨ دی شعوری کوشش کیتی ڳئی ہے۔ اے نظماں مختصر مگر جامع ہن۔ ہک نظم "ناڑ" وچ لکھیے:

اساں جوئیں
چھٹ رڑیاں تے ہلدے پڑیوے
طوفان دی
سو جھل پڑ کیھ تے آندن

سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور توں شائع تھیوݨ والی فدا حسین شہباز دی کتاب "روح روہی دی کونج" (144۔ص) وچ سرائیکی شاعری دیاں کئی وکھیاں پاتیاں ویندین پر نظم وچ فدا حسین شہباز دا رنگ کجھ چوکھا نکھریا نکھریا نظر آندے۔ روہی دے حوالے نال لکھی ڳئی ہک نظم دی منظر کشی کجھ ایں طرحاں کیتی ڳئی ہے۔

روہی وس پئی
وس یک لس پئی
کجھ تس نس ڳئی
ساکوں ڈس پئی
تانگھ تہاڈی
جھوک اساڈی

Scanned with CamScanner

جھوک پبلشر ملتان توں شائع تھیون والی عبدالخالق سرمد دی کتاب "پیار پینگھاں" (94۔ص) وچ روایتی شاعری دے حوالے نال حمد، نعت، قطعہ، ڈوہڑہ تے غزل کوں خاص طور تیں ورتیا گئے۔ کتاب دے عنوان دے مطابق ہک قطعہ ہے:

جگر کوں نیناں دے تیر کھا گئے
تے پیار پینگھاں دی کھیڈ لئے
اساڈا سرمد کیا حال پچھدو
جو برہوں ساڑیے تے دردیں کئے

سید مالک اُشتر دے مجموعہ کلام "لہندی شام" وچ سرائیکی شاعری دی روایت موجب جتھاں ڈوہڑے تے کافی کوں موضوع بنایا گئے اتھاں غزل تے جدید نظم تیں وی طبع آزمائی کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب وچ شاعر آپنے دیسے "سنگھو" دے مسئلے نویکلے انداز نال پیش کرن دی کوشش کیتی ہے۔ روزی ساتگے نت سفر وچ رہوں دے حوالے کوں ایں شعر وچ ڈیکھو:

اساں سر تیں سفری وزن چاوناں ہے
ولا سگیں دے پڑ کوں وی ہتھ لاوناں ہے

عرفان خان اینڈ فرحان خان پبلشرز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں اعجاز ڈیروی دا مجموعہ "پردیسی ول آ" (64۔ص) دے ناں نال چھپ کے آئے۔ ایں کتاب وچ ڈوہڑے، قطعے، گیت، غزلاں تے نظماں دے علاوہ کجھ نکے بالیں کیتے وی تحریر کیتا گئے۔ ہک نظم "توں ساڈی جند جان سرائیکی" وچوں ہک بند حوالے کیتے پیش کیتا ویندے:

تیڈے جنگل بیلے وسن
روہی دے البیلے وسن
وی تھل دامان سرائیکی
توں ساڈی جند جان سرائیکی

بہار النساء بہار دی ملی شاعری دی کتاب "مرادیں دلبر" (104۔ص) شائع تھئی۔ جھوک پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ اردو تے سرائیکی دے کلام دے نال نال مختصر جھیں پنجابی شاعری کوں وی شامل کیتا گئے۔ اے کلام ملی گیتیں تے ملی نظمیں دی نمائندگی

Scanned with CamScanner

کریندے تہوں ایندی نویکلی سنجاݨ ہے۔ سرائیکی دی ہک نظم دا کجھ حصہ ایں طرحاں ہے۔

اٹھو نوجوانو اٹھو میڈے غازی
اٹھو جیت ویسو حیاتی دی بازی
میں ہرل ڈکھاواں تے مرچاں وتاواں
کہ راہواں دے وچ اپݨے اکھیں وچھاواں
سدا گیت تہاڈے کیتے لکھدی راہواں
تھیسو سرخرو میں اے منگاں دعاواں

نادر لاشاری دی کتاب ''آس ادھوری'' (48۔ص) ہک وکھری کوشش آکھی ونج سگدی ہے۔ ایں مجموعے وچ اینجھے لفظ ورتݨ دی شعوری کوشش کیتی ویگئی ہے جیڑے بغیر نقطے دے ہوون۔ اوئیں تاں اے کوشش ہوں حد تک کامیاب نظر آندی ہے پر سرائیکی دے اضافی حروف ''ڈ''، ''گ'' دا خیال وی رکھ گھدا ویندا تاں ممکن ہے ایندا نکھار ایں توں کتھائیں وادھو ہوندا۔ اوئیں نادر لاشاری اپݨے طور تیں بھرویں کوشش کیتی ہے تے سرائیکی شاعری وچ ہک نواں تجربہ کر کے نویں رستے گولݨ دا سبق سکھائے۔ ایں نمونے دا ہک ڈوہڑہ پڑھݨ والیں دی نذر ہے:

مٹھا مکھ ڈکھلاوے سکھ ساکوں ہے اوکھی ول، اساں ڑ آئے سے
سِک اصلوں مار مکائے ماہی ساڈی رس گئی کھل، اساں ڑ آئے سے
رُلا ہے آرام سکوں ساڈا اڑل گئی ہے گھل، اساں ڑ آئے سے
سُݨ نادر کاوڑ ساری کوں آ ساکوں مِل، اساں ڑ آئے سے

سلطان احمد سوز بلوچ دی کتاب ''سوز بلوچ'' (176۔ص) وچ محبوب دے عشوے، غمزے تے ترمدیاں اکھیں کوں غمناک انداز نال بیان کرݨ دی کوشش کیتی ویگئی ہے۔ وستی مغراٹی پکا لاڑاں لیاقت پورتوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں سرائیکی روایتی شاعری دی ہک زبردست مثال آکھیا ونج سگدے جیندے وچ حمد، نعت، منقبت، مرثیہ، کافی، داستان گوئی، ڈوہڑہ تے قطعہ ہک خاص ترتیب نال شامل ہن۔

جانباز جتوئی دے شاگرد ہمراز اوچوی دی کتاب ''گھنڈ کھول'' (96۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامݨے آئی ہے۔ جیندے وچ روایتی شاعری کوں بھرپور انداز نال پیش

Scanned with CamScanner

کیتا ہئے۔ حمد، نعت، منقبت، ملی نظماں، معاشرتی نظماں، غزل، گیت ہڈ وہڑے تے قطعے خاص طور تیں ایں کتاب دا حصہ ہن۔ ہمراز دی ہک نظم "غربت دے ڈھک" دا ہک بند کجھ ایں طرحاں ہے:

نادار پیٹ کیتے کرے ہزار چارے
نادار دے حصے ہن رات ڈینہ کھپارے
ڈکھڑے چھڑیندے کائے نی جتنی کرے وسارے
اوکھے تے بھاویں سوکھے لک چھپ دے وچ گزارے
اللہ کوں ترس آوے ، ڈکھ درد سب ونجاوے
غربت نہ کہیں کوں آوے ، غربت نہ کہیں کوں آوے

رحیم یار خان دے مینگر شاعر محمد افضل سومرو دی کتاب "پتھریں دی برسات" (64۔ص) امداد سرائیکی سنگت دی پیشکش ہے جیندے وچ اوئیں تاں قطعہ، غزل تے گیت دی شامل ہن پر ایں مجموعے وچ سرائیکی دی معروف صنف "ڈوہڑہ" کوں خاص طور تیں مشق بنایا گئے۔ معروف لوک داستان "سسی پنوں" دے حوالے نال ہک ڈوہڑہ ہے۔

سسی رو رو ودی آہدی ہئی واہ خان دے نال میں پیار کیتا
ہک پل دا سکھ نہ لیکھ اچ ہا اوئیں مفتا ہار سنگھار کیتا
میکوں سدھ نہ ہئی میں رُل ویساں اینویں اپنا چیتا غار کیتا
کیا خان تے افضل ڈوہ ڈیواں میں آپ کوں آپ خوار کیتا

سسی ہک ایہو جھیں داستان دا کردار ہے جینکوں سرائیکی وسیب دے ڈھیر سارے شاعراں ڈوہڑے دا حصہ بنائے۔ ایں سال "درد سسی دے" (48۔ص) دے ناں نال شہباز سیدے سرائیکی ڈوہڑے تے قطعے شائع تھین۔

سوچ سنجاں سرائیکی سنگت شاہ صدر دین دی پیشکش دے طور تیں اے بی عاصم تے سرور محسن دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب "سانجھاواں" (64۔ص) سامنے آئی۔ جیندے وچ احمد خان طارق، شاکر مہروی، اے بی عاصم، اقبال عظمت، حافظ اللہ بخش حافظ، عبدالمجید ماجد، نذر ارشاد، سرور محسن، ذوالقرنین ساغر، منظور حسین راہی، کریم بخش خیر، کالو بے وارث، حیدر بزدار، فدا حسین موالی، صادق میر، ایوب عامر، اللہ وسایا خادم، غلام شبیر سوالی، محمد یوسف منصف، ایاز ساحر، خادم حسین

Scanned with CamScanner

خادم، غلام مرتضےٰ دلشاد، صابر حسین صابر، غلام رسول عارف، خالد منیر خالد، ساجد احمانی، ڈاکٹر سعید احمد روشن، محمد حنیف دلشاد، محمد رضوان سحر تے ریاض حسین مستک دے ڈوہڑیں دے علاوہ فاروق بحرم دی آزاد نظم وی شامل ہے۔

محمد اسلم رستم دی مرتب کیتی کتاب "روہی دے چندر چہرے" (64۔ص) وچ روہی نال پگاڑ کھن والے شاعریں دا کلام شامل کیتا گئے۔ روہی سرائیکی ادبی سنگت ملھوا چولستان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ خواجہ غلام فریدؒ، صوفی نجیب اللہ نازش، امان اللہ ارشد تے دلنور نور پوری دے علاوہ ڈھیر سارے لکھاریں دا کلام شامل کیتا گئے۔

مرتب کیتن وکھیں کتابیں وچوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں سدا بہار ڈوہڑے (64۔ص) دلنور نور پوری ترتیب ڈتن۔ ایویں بزم فیض جندو پیر کمال دی طرفوں غمناک نظماں (64۔ص) تے مزاحیہ نظماں (64۔ص) وی دلنور نور پوری دے مرتب کیتے ہوئن۔ قاسم علی پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں شرابی ڈوہڑے (64۔ص) تے زخمی جگر (48۔ص) زید جعفری ترتیب ڈتن۔ دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی پیشکش دے طور تیں گلزار لالی دا ترتیب ڈتا ہویا سرائیکی کلام "لالی دیاں دھاڑاں" (64۔ص) وی اشاعت دے مرحلے توں گزریا۔

نویں کتابیں دے نال نال سرائیکی کتابیں کوں نویں ایڈیشن دے طور تیں وی شائع کیتا گئے۔ انھیں کتابیں وچوں مہاندرے شاعر اقبال سوکڑی دی کتاب "ڈکھدی جج" (136۔ص) چوتھی واری چھپ کے سامنے آئی۔ ایں کتاب وچوں اقبال سوکڑی دی اک غزل دا شعر کجھ ایں طرحاں ہے:

میکوں ہر شخص دے متھے تے اے لکھیا ڈسدے
میں وی انسان ہاں میکوں وی کوئی پیار کرو

روہی دے شاعر سفیر لاشاری دی کتاب "وہرے" (160۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھپݨ دا اعزاز ملیے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب دے چار وکھرے وکھرے حصیں وچ نعت وقصیدہ، کافی، غزل تے گیت شامل ہن۔ اک کافی دے بول ہن:

جگ پھولیم سارا نمیں لبھدا
دلدار پیارا نمیں لبھدا

Scanned with CamScanner

کوٹ مٹھن نال گانڈھار کھن والے شاعر جنڈوڈہ مغموم دا شعری مجموعہ "گوڑے گھوٹ" ترنجھی واری چھپیے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والے ایں مجموعے وچ پابند نظم دا مزاحتی تے ملامتی انداز معاشرے کوں جھنجھور کے رکھ ڈیندے۔ جنڈوڈہ مغموم دے ڈوہڑے وچ وی روایت توں ہٹ کے وسیبی مسئلے بیان کرن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ ہک ڈوہڑے وچ لکھدن:

چن ڈس پیا غربت ماریے دا آیاں ہنجواں تر، کل عید ہوسے
نہ گھر جیندے لپ دانڈے دی نہ اپنا گھر کل عید ہوسے
جیندے ہال نمانڑے ہئے گھر دا تک پسن در کل عید ہوسے
مغموم غریب دی رو رو تے ویسے رات گزر کل عید ہوسے

ایویں امان اللہ ارشد دیاں ڈو کتاباں "سک ساون دا" (96۔ص) ڈوجھی واری تے "ارشد دے ڈوہڑے" (80۔ص) چوتھی واری، نجیب اللہ ناز دی کتاب "ناز دے ڈوہڑے" (80۔ص)، فیض محمد دلچسپ دا مجموعہ "دلچسپ دے ڈوہڑے" (80۔ص) اتے دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب "چندن ہار" (ص 240) ڈوجھی واری کوں دلچسپ سرائیکی سنگت جند ویسر کمال لیاقت پوردی طرفوں شائع کیتا گیا۔ دلنور نور پوری دیاں مرتب کیتیاں کتاباں "انگارے" (128۔ص) اٹھویں واری، "ون ون دا میدہ" (80۔ص) ڈوجھی واری تے ترنجھی واری اے "رنگ رنگ دے پھل" (80۔ص) ڈوجھی تے ترنجھی واری سلیمان برادرز ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئن۔ دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی طرفوں احمد خان طارق دا کلام "طارق دے ڈوہڑے" (64۔ص) پنجویں واری تے سیف اللہ سیفل دا کلام "سیفل دے ڈوہڑے" (96۔ص) پنجویں تے چھیویں واری، مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں شاکر شجاع آبادی دا کلام "شاکر دے ڈوہڑے"، جیبی ایڈیشن اتے دبستان سحر ڈیرہ غازی خان دی طرفوں اعجاز ڈیروی دی مرتب کیتی کتاب "پھل پیار دے" (64۔ص) کوں چھیویں واری چھاپیا گیا۔

2000ء

عزیز شاہد سرائیکی دی پہلے صف دے لکھاری ہن۔ انھیں دی نویں کتاب "اول" (112۔ص) دے ناں نال دبستان سحر ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آئی ہے جیندے

Scanned with CamScanner

وچ نویں دور دے تقاضے دے مطابق نظماں شامل ہن تے ہر نظم دے ہیکو تیں تخلیق دی تاریخ درج کر ڈتی ہگئی ہے۔ انھیں دی ہک نظم "ہو" نمونے واسطے پیش ہے:

انت کنوں بے انت زمانے
ہار سنگار فنا دے گانے
وہندی ڈھوو وچ ڈھو
اندر ہک ہک پل دے خانے
ہر خانے وچ کئی تہہ خانے
تہہ خانیں وچ کھو
کھو وچ وسدی ہُو

دیرہ اسماعیل خان نال ہگانڈھار کھٹن والے جدید لہجے دے شاعر سعید اختر دی کتاب "وساکھ" ایں سال دے شروع وچ چھپ کے سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ پاتی وہجن والی شاعری علامت تے استعارے دے ورتارے نال بھرپور ہے۔ خاص طور تیں علامت تے مزاحمت دے حوالے اتے معاشرتی قدراں دی سنجاݨ سعید اختر دی شاعری دا حصہ ہن۔ وساکھ دا مہینہ جتھاں میلیں ٹھیلیں دا موسم ہوندے تاں او ویلھے ساریں خوشیں کوں چھوڑ چھاڑ کے لوکراں والے مزدور دی مزدوری بارے لکھدن:

پورے پُسدے رہ گھراں وچ
سِکدی رہی رڑھ تن دی
من وچ رہ گئی من دی
ایں پھیریں دی بھاجو بھر توں
اوہا لپ ڈھئی اَن دی
من وچ رہ گئی من دی

سرائیکی زبان دے عوامی شاعر شجاع آباد دی کتاب "لہو دا عرق" (112۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ اوئیں تاں شاکر دے ڈوہڑے عوام وچ زیادہ مقبول ہن پر ایں کتاب وچ غزلاں، کافیاں تے گیت شامل کیتے گھن۔ ڈوہڑے

Scanned with CamScanner

واگوں اِنھیں اصناف وچ دی شاکر شجاع آبادی خوب لکھیے ۔ایں کتاب وچ پاتا وجن والا اے شعر ہوں لوکیں کوں زبانی یاد تھی گئے:

ہتھ بدھیندے ہتھ نکیں چیندا جہڑا ظالم دے اگوں
اوندی شاکر سوچ وچ تقدیر کیوں بدنام ہے

مہاندرے شاعر سفیر لاشاری دی سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور توں چھپ کے آون والی کتاب ''سفارت'' (176۔ص) کوں روایت توں جڑی ہوئی ہک مثالی کتاب آکھیا وینج سگدے۔ سفیر لاشاری دی اج کل مشہور تھیون والی نظم ''اج دی روہی'' وچوں کجھ حصہ نمونے واسطے پیش کیتا ویندے:

اج اوں روہی رنگی دے وچ ناہراں لائے ہن ڈیرے
ہرٹ چراندا چھوڑ گئے ہن نظر نکیں آندے پیرے
ٹوبھے سکے جھوپڑ سنجیں نہ چرکھے نہ ڈھیرے
لائو ، نیلا جھوکاں پٹ ،گن ، آ،گن پھچے مہرے
پیر فرید دی روہی دے ول تئیں نکیں پاتے پھیرے

سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی پیشکش دے طور تیں محمد نواز خوشتر جوی دی تخلیق ''مثنوی یوسف زلیخا'' وی ایں سال سامنے آئی۔312 صفحیں دی ایں کتاب وچ یوسف زلیخا دے قصے کوں من بھانوے انداز نال پیش کیتا گئے۔ ''دربان مشورہ کردن بی بی زلیخا با کنیز رازدار'' دے عنوان نال شامل بند دا حصہ نمونے دے طور تیں پیش ہے:

ہک ڈینہ بی بی پاک زلیخا دائی کوں سڈاوے
حال حقیقت وجہ مصیبت دل دا درد سناوے
آکھے ہاجہ یوسف دے میکوں بات نہ ڈوجھی بھاوے
میں سب حیلے کر کر تھکیاں یوسف پاک ٹلاوے

عکاس پبلی کیشنز اسلام آباد توں خاور نقوی دیں سرائیکی نظمیں دا مجموعہ ''جھل پوٹا'' (120۔ص) چھپ کے سامنے آئے۔ ''گویڑ'' دے عنوان نال نمونے دی ہک نظم کجھ ایں طرحاں ہے:

Scanned with CamScanner

میکوں وڈا چوہدری آہدے
میڈے کیتے جی توں
میڈی تھی توں
اوں بھولے کوں کون ڈساوے
لفظ کوں آپنا خون پلانواں
یا ول اوندے ناز اٹھانواں

سرائیکی سنگت سکھاٹی والا ضلع راجن پور توں ساحل بزدار دا شعری مجموعہ ''سولی کوں سک منصوردی'' (132۔ص) چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ مزاحمتی حوالے دی شاعری ڈیکھݨ وچ آئی ہے۔ کتاب دے عنوان نال مطابق رکھݨ والا اِک قطعہ ہے:

منصف دا قلم خونی دے ہتھ ڈیکھ کے وکدا
بہتر ہے جو انصاف دا در چھوڑ ڈوہیجے
بے جرم دی سولی ہناں جتھ رسم نہ ہووے
اوو وسہ تاں وسہ او نگر چھوڑ ڈوہیجے

دمساز قیصرانی دی کتاب ''پیار سنیہا'' (128۔ص) وچ دمان دی ریت تے روایت، اتھوں دی کال گریہہ تے ایں وسیبے نال تھیوݨ والی بے نرواری کوں موضوع بݨایا گئے۔ نجوک پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ نظماں، غزلاں، کافیاں تے ڈوہڑے پاتے ویندن۔ نظم ''تونسے دی تحصیل اساڈی'' دا اِک بند بطور نمونہ پیش ہے:

روزی دے غم اچ ہئیں رُلدے سندھ بلوچستان اچ اساں
اوکھے تھے کے وقت لھیدوں نت اوکھی گزران اچ اساں
اکھ اوڈھر پسماندہ لوگ ہئیں پورے پاکستان اچ اساں
کتھ انصاف دا پلو اڈوں سنڈدے کون اپیل اساڈی
رل گئی ہے روہ ریت دی بنڑی تونسے دی تحصیل اساڈی

تونسے نال گانڈھار کھݨ والے اِک ہے شاعر فضل سوکڑی دی کتاب ''پچھڑی چاک لویراں'' (96۔ص) وی نجوک پبلی کیشنز ملتان دی پیش کش دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایں

مجموعے دے بیاچے بعنوان ''سنگھڑ دا نمائندہ شاعر'' وچ شفقت بزدار لکھدن:

'جیہڑے وسیب اچ واسی کوں اپنی سنجاݨ دا احساس شلائی رکھدے۔ فضل سوکڑی اوں دھرتی دا جم پل ہے۔ اے گالھ شاعر دے مشاہدے وچ ہے پئی جو ساڈا کوئی پرساں حال کائنی۔ ہے وی۔۔۔ ناں وسیب نال مخلص کائنی، اور ہنماد ے روپ اچ اپݨا لوبھ پناں قدم قدم اُتے برقرار رکھدے۔ تہوں آپݨی ہک نظم ''ہنڑپ'' وچ شاعر کوں آکھݨا پوندے:

تساں سردار لوکی ہو
تہاڈے ولیں سرداری
اساں کملے نمانے ہئیں
اساں ہک ڈوردی تند ہئیں
اساں بے قیمتے دھاگے
جیویں گنڈھو جیویں جوڑو''

فضل سوکڑی دی کتاب دے عنوان دی مناسبت نال ہک ڈوہڑہ پڑھݨ والیں دی نذر ہے:

جوں پار کوں اُروار ولیوسݨ دونت ولا ہیڈے شہر آئی ہاں
چڑھیے بوجھݨ پچین فریمیں تیں کیڈا وقت وہجا ہیڈے شہر آئی ہاں
ہا چیلک وچ ہمسائی کولوں کر خرچہ پا ہیڈے شہر آئی ہاں
ہئی چنری چاک لویر فضل ہر لیر کھنڈا ہیڈے شہر آئی ہاں

سوچ سنجاݨ سرائیکی سنگت شاہ صدر دین (دیرہ غازی خان) دی پیش کش دے طور تیں حیدر بزدار دی کتاب ''میل مہانگے'' (152۔ص) دی اشاعت عمل وچ آئی۔ جنگر شاعر حیدر بزدار دی کتاب وچ روایت دے سارے رنگ موجود ہن۔ ڈوہڑے قطعے وی ہن، گیت کافیاں تے غزلاں وی شامل ہن۔ نمونے دے طور تیں ہک ڈوہڑہ کجھ ایں طرحاں ہے:

میں باندڑی ہیڈے در دی ہیڈا در درسال اوقات میڈی
توں داتا ڈاتاں دان کریں، ہیڈی ذات کتھاں کتھ ذات میڈی
ہیڈی روہی دے وچ راند میڈی ہیڈے تھل وچ برسات میڈی
اے حیدر منظر نہ بھلسݨ اوڈوں جھات ہیڈی لیڈوں جھات میڈی

Scanned with CamScanner

سید عیسن شاہ ساجد ملتانی دا مجموعہ کلام ''موڑ مہار'' (144۔ص) دے ناں نال سامنے آئے۔ سرائیکی ادبی مجلس ملتان توں شائع تھیوئے والی ایں کتاب وچ غزلاں، نظماں، ڈوہڑے، قطعے تے گیت شامل ہن۔ نمونے کیتے ہک حمدیہ تے دعائیہ ڈوہڑہ ہے:

یارب سائیں! جیندیاں تائیں، کریں کہیں دا نہ محتاجے
رزق حلال تے موت حیاتی، تیڈے ہتھ ڈوجگ دا راجے
شان تے شوکت، عزت عظمت، تیڈے سر تے سجیا تاجے
ساجد صدقے مدنی سئیں دے رکھیں محشر دے وچ لاجے

دبستان سحر دیرہ غازی خان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آوݨ والی عبدالاحد حسن گورمانی دی کتاب ''پتھر ہنج'' (56۔ص) وچ روایتی شاعری دی ونگیں وچوں جتھاں نظم، ڈوہڑہ، قطعہ تے گیت پاتے ویندن اتھاں غزل تے آزاد نظم دی ایں کتاب وچ شامل ہے۔ نمونے دے طور تیں غزل دا ہک شعر ہے:

اتھاں ہے راج دولت دا محبت دا اثر کائنی
اتھاں دل تھمیں حسیں موتی دی کوڈی دی قدر کائنی

امداد سرائیکی ادبی سنگت رحیم یار خان توں شائع تھیوئے والی منظور احمد عوان دی کتاب ''وفادے ڈیوے'' (64۔ص) سامنے آئی تاں احساس تھیا جو نثر نگاری دے نال نال منظور اعوان دی شاعری وی آپݨا ہک خاص انداز رکھدی ہے۔ ایں مجموعے وچ ڈوہڑے، قطعے، غزلاں، گیت تے آزاد نظماں شامل ہن۔

سرائیکی سنگت پبلی کیشنز دیرہ غازی خان دی طرفوں 2000ء وچ سامنے آوݨ والی محمد نواز بسمل دی کتاب ''دیوان بسمل'' (مرتب: فرخ کاظمی) شائع تھئی۔ مہاندرے شاعر نور محمد سائل دے شاگرد محمد نواز بسمل (وفات 1980ء) دے ایں کلام وچ پابند شاعری کوں شامل کیتا گئے۔ نمونے دے طور تیں ہک ڈوہڑہ:

بعد مرݨ دے یاد کیتو تیڈا یاد کرݨ میڈے کینہہ لیکھے
جیندیں ڈے نہ ڈٹھا سکھ، تھیا بعد امن میڈے کینہہ لیکھے
جے کنڈ پچھوں آباد تھیوں او بیت حزن میڈے کینہہ لیکھے
آیوں بسمل دی قبر اتیں، رکھ تانگھ ملݨ میڈے کینہہ لیکھے

Scanned with CamScanner

پُرسوز بخاری دی مرتب کیتی کتاب ''نمراس'' (152۔ص) وچ مشتاق سبقت، امان اللہ ارشد، اطہر ہمدانی، آزاد لنگڑیال تے غیور بخاری دے کلام دی چونڑ شامل ہے۔ جیندے وچ مشتاق سبقت دیاں مزاحمتی نظماں تے امان اللہ ارشد دے ڈوہڑے آپنی وکھری سنجاݨ رکھدِن۔

جھوک کتاب گھر ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والا لیاقت بلوچ دا شعری مجموعہ ''لیاقت دے ڈوہڑے'' (96۔ص) 2000ء وچ سامݨے آئے۔

ڈوہڑے دے حوالے نال احسان اعوان دی مرتب کیتی کتاب ''ڈوہڑے دے بادشاہ'' (128۔ص) وچ احمد خان طارق، شاکر شجاع آبادی، مصطفیٰ خادم تے امان اللہ ارشد دے ڈوہڑے شامل ہن۔

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں احسان اعوان دی مرتب تھئی ہوئی ہی کتاب ''پیت دے پاندھی'' (112۔ص) دی شائع تھئی۔ جیندے وچ اقبال سوکڑی، عزیز شاہد، مصطفیٰ خادم تے امان اللہ ارشد دے قطعے شامل ہن۔

مرتب تھݨیں ہوئیں کتابیں دے حوالے نال سنگار سرائیکی ادبی سنگت ملتہ احمداݨی دیرہ غازی خان دی طرفوں دلبر حسین مولائی دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب ''وسیبی سخنور (تذکرۃ الشعراء) حصہ اول'' (112۔ص) دی شائع تھی کے سامݨے آئی۔ ایں کتاب وچ سٹھ توں ودھ انھیں شاعریں دا کلام کٹھا کیتا گئے جہڑے ایں وسیب نال گانڈھار کھدِن۔

2001ء

احمد خان طارق دی کتاب ''میکوں سی لکدے'' (152۔ص) ایں سال دی شاعری دی اہم کتاب گݨی ونج سگدی ہے۔ سوچ سنجاݨ سرائیکی سنگت شاہ صدردین توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ ڈوہڑے، غزلاں، کافیاں تے گیت شامل ہن۔ ڈوہڑے دے حوالے نال وکھری سنجاݨ تے سنجاپوں مقام رکھݨ والے ایں شاعر دی ایں کتاب وچ ڈوہڑہ تصوف دی روایت دا علمبردار وی نظر آندے۔ جیویں جو:

جیں وار قبر دی واٹ لنگھیں ذرا قبر تیں پیر ٹکائی ہیا کر
اے حال دی رسم ضروری ہے سُݨ حال تے حال سُݨائی ہیا کر

Scanned with CamScanner

بس ہک ہے ہک ہے ہک آکھئی جے سبق پڑتی پکوائی بیا کر
میڈے طارق شوق دی موکھ بجھ ہتھ پڑے تے ہتھ چموائی بیا کر

سفیر لاشاری دا شعری مجموعہ ''اساں خیرات نہیں منگدے'' (112۔ص) سفیر سرائیکی ادبی سنگت محراب والہ توں شائع تھئی ۔ جیندے وچ مزاحمتی شاعری دا رنگ چوکھا نظر آندے۔ نظمیں، غزلیں، قطعے تے سرائیکو وچ کیتیاں بیاں بالھیں سرائیکی وسیب دی دھانہہ پیش کریندین۔ نمونے کیتے ہک قطعہ ڈیکھو:

راوی ساکوں رول گھتیا ہے
مار چنانہہ دی چھول گھتیا ہے
ستلج ساڈا ویچ تے کھا بگن
گل ساڈے کشکول گھتیا ہے

استاد شاعر فاروق روکھڑی دی کتاب ''کاغذ دی پیڑی'' (184۔ص) صدرنگ پبلی کیشنز لاہور توں شائع تھی کے سامنے آئی ۔ جیندے وچ روایتی شاعری دے سارے رنگ آپنے سوہنپ نال موجود ہن۔ فاروق روکھڑی دی اے کتاب ایں ڈو ہڑے نال مکمل تھئی ہے:

توں سامنے بہہ تیڈے حسن دی اَج تصویر مکمل کرٹی اے
کج ہوٹاں ، کج رخساراں دی تفسیر مکمل کرٹی اے
تیڈے مٹھڑے پیارے لہجے دی تاثیر مکمل کرٹی اے
فاروق میں پیار دے خواباں دی تعبیر مکمل کرٹی اے

انجم لاشاری دا شعری مجموعہ ''اکھیں سیاں'' (144۔ص) اُنھاں دی حیاتی دے بعد شائع تھیوئی پاروں اُنھیں دے ناں کوں زندہ رکھسی ۔ سفیر سرائیکی ادبی سنگت محراب والا احمد پور شرقیہ توں چھپن والی ایں کتاب وچوں نمونے دا ہک شعر ایں طرحاں ہے:

کیا خبر ہئی جو پیار تھی پوسی
زندگی اشتہار تھی پوسی

جدید لہجے دے شاعر اسلم جاوید دی کتاب ''ست سرائی'' (109۔ص) ورلڈ وائیڈ میڈیا کمیونی کیشن اسلام آباد توں شائع تھئی ۔ اے کتاب ہک طویل آزاد نظم دے نویں تجربے نال

Scanned with CamScanner

سامنے آئی ہے۔ ''ست سرائی'' دے ناں نال ایں کتاب اچ شامل نظم وچ سرائیکی وسیب تے ثقافت دے کئی رنگ نشابر ہن۔ ایں کتاب دی اہم گالھ اے ہے جو ایں کتاب اچ اسلم جاوید دی 1994ء وچ شائع تھیوݨ والی کتاب ''میکوں آکھ نہ بچ دریائی'' (68۔ص) کوں وی بک واری ول شامل کر ڈیتا گئے۔ ایں طرحاں نایاب تھی ویجݨ والی اے اہم کتاب وی بک واری ول سامنے آئی ہے۔ ''ست سرائی'' وچوں گھدا گیا اقتباس پڑھݨ والیں دی نذر ہے۔

میڈی روہی رنگ وسیب دا
اساں بندے روہی راں
اساں ڈوہی رُکھ دمان دے
اساں تھل تھلوچڑ ناں
اساں کمی کوسی ڈینہ دے
اساں راتیں چور گھروں
اساں جھبے اَکھیں مینہ دے
اساں روندے بجھ کروں
اساں اپݨے گھر اچ اوپرے
اساں اپݨے ہُت اچ قید

خالد اقبال دی نویں کاوش ''کھیڈ وچوں سونہہ'' (80۔ص) شائع تھئی۔ ادب رنگ پبلی کیشنز، ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آوݨ والی اے شاعری سرائیکی وسیب تے ثقافت دے کئی سنگریے پنگریے رنگ نشابر کریندی ہے۔ خالد اقبال دی ایں کتاب وچ تاریخ دے حوالے تے ادبی تاریخ بناوݨ والے کئی لکھاریں دے تذکرے وی شامل ہن۔ جیویں جو بک نظم ''استاد فدا حسین گاڈی کیتے'' ایں طرحاں ہے:

سانجھ سلوک دی کھیڈ نہ مکے حالی
دھرتی دیاں ہن ہانہواں خالی خالی
ایویں لگدے توں ہتے آ ویسیں
اَکھیں ڈیہدیں راہواں خالی خالی

Scanned with CamScanner

اصغر عابد دی کتاب ''قائد دے قدم'' (112۔ص) وچ قائداعظم دی حیاتی کوں شاعری دی زبان وچ قلمبند کرݨ دی بھروی کوشش کیتی گئی ہے۔ ریز پبلی کیشنز راولپنڈی توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں تاریخ وار مسدس دی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ 14 اگست 1947ء دے سلسلے وچ لکھیا گیا بند کجھ ایں طرحاں ہے:

وت مبارک تے سعادت آ گئی او دی گھڑی
پاک دھرتی دے ہٹݨ تے کھڑ پئی ہر پھلجھڑی
کانگریس تے ہندواں دی گئی کھیچ ہک ہک تڑی
منہ دے بھرݨے ڈھائے پیا وت جئیں وی کیتی کوئی اڑی
اٹھویں ماہ دی چوڈویں تاریخ سن سنتالی ہا
ایں نماݨی قوم تے قائد دا اللہ والی ہا

ریاض فاروق دی ایں کتاب وچ ''مونجھے منظر'' (144۔ص) وسیب دی مونجھ کوں ایں طرحاں پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے جو ہر غم آپݨا غم تے ہر مونجھ آپݨی مونجھ لکھدی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ نظم، غزل، ڈوہڑہ، قطعہ، سرائیکو تے وائی کوں مشق بݨایا گئے۔ دمان نال گانڈھار کھٹ والے ایں شاعر ''دمان'' دے عنوان نال ایں طرحاں قلم چاتے:

تک حال دمان دے لوکیں دا ہنجھ پیلیں توں نئیں کھڑدی
پا لیر کتیراں ویس سبھے ݨ رُلدے لاݨے لال ودے
پا سینے سُوکھ دے اُوکھ یکے فاروق سریر دے صحرا وچ
ہر سال زوال دے زپ کیتے جیویں بے سینکا کوئی مال ودے

اقبال قریشی آپݨی ترتیبھی کتاب 'مہکل' (120۔ص) دان کرݨ والے شاعریں دی فہرست وچ شامل تھی، گھین۔ تھل دے دیہے خوشاب نال گانڈھار کھٹ والے ایں شاعر دے کلام وچ تھل دا حوالہ ہک فطری گالھ ہے۔

شہر بھنبھور دی ملکہ کوں چاڑھے ایں تقدیر ولانویں
چھوٹے سن وچ قید تھئی گل عشق دے پا بگلانویں

Scanned with CamScanner

گھر خضر پچائی دھوبیاں دے بہہ خان دا ورد اَلانویں
اَجاں تھل مارو وچ رُلنا ہئی لگی ہوئی ہئی خان دے نانویں

میانوالی نال تعلق رکھنڑ والے شاعر انور شاہ انور دا مجموعہ کلام ''عشق دی مالا'' (112۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیے ۔ایں مجموعے وچ روایتی انداز نال ڈوہڑے تے غزلاں جتھاں پاتیاں ویندین اُتھاں جدید شاعری وچ شامل صنف ہائیکو دی ایں کتاب دا حصہ ہے۔مختلف عنوانیں نال ڈوہڑے تے ہائیکو وچوں ''نسخہ'' دے عنوان نال شامل اے ہائیکو قارئین دی نذر ہے:

شاہ وارث دا کوئی ڈوہڑہ بھا
سئیں سچل دی کوئی کافی چھیڑ
ہجر دا بار ہلکا تاں تھیسی

ہمراز سیال اُچوی آپنا ڈوجھا مجموعہ کلام ''ہر پھل زخمی'' (160۔ص) پیش کیتے ۔ اکادمی سرائیکی ادب بہاولپور توں شائع تھیوڑ والی اے کتاب روایتی شاعری دا اہم مجموعہ ہے جیندے وچ دینی ادب، غزل، کافی، نظم، ڈوہڑہ، قطعہ، سرائیکی تے ملی شاعری دے نمونے آپنڑی آپنڑی وکھری سنجاڑ رکھدن۔کلام دے نمونے سانگے ہک ڈوہڑہ حاضر ہے:

اساں ہیٹی ہیٹ دے واسی ہئیں ساڈا امال تے زر ہے ہیٹ دے وچ
ساڈیاں سالھیں چھانڈڑ بنگلے ہن ساڈا مان فخر ہے ہیٹ دے وچ
ساڈا فصل سے، رڑھ رکی درھے، دریا دا شر ہے ہیٹ دے وچ
اساں ہیٹ ہمراز نواب ہے ساڈا کاناں تر ہے ہیٹ دے وچ

اقبال حسن بھیلا دے سرائیکی ڈوہڑے ''سُندری سوچ'' (128۔ص) شوکت بھیلا ادبی اکیڈمی ملتان توں شائع تھئی۔نمونے دا ہک ڈوہڑہ ہے:

پہلے پیوڑ دے آداب سمجھ ایویں ساقی کوں بدنام نہ کر
توں مسجد کوں بدنام نہ کر توں ہاجھ وضو ہری رام نہ کر
نہ فجر وجا کے ٹھگوا تھی بیا بھگوا تھی کے شام نہ کر
اقبالؔ توں پی کے مستی کھا کہیں ہے دے ناں اے جام نہ کر

Scanned with CamScanner

فقیر بخت علی بخت دے مجموعے ''دیوان بخت'' (232۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھپݨ دا اعزاز ملیے۔ ایں واری شائع تھیوݨ والی ایں کتاب دے مؤلف بخت زادہ محمود الحسن اویسی دی ذاتی کاوش نال کجھ اضافی کلام وی شامل کیتا گئے۔ اوئیں تاں کافیاں، ڈوہڑے، قطعے تے بحر کتاب دا حصہ ہن پر بخت علی دا اے قطعہ وسیب دے لوکیں دی زبان تیں چڑھ چکے:

عدل کریں تاں میں کجھ دی نمی
جے فضل کریں تاں پار ہاں میں
ہن فضل دے بختا ہاں بے بختی
ہووے فضل تاں خود سرکار ہاں میں

لیہ دے شاعر محمد اشرف درپن دا کلام ''درپن'' (120۔ص) شائع تھئے۔ مثال پبلشنگ لاہور توں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعہ وچ اردو تے سرائیکی کلام شامل کیتا گئے۔ چھیکوی چالیہ صفحے سرائیکی کلام دے ہن جنھیں وچ غزل، نظم، ڈوہڑے تے قطعہ پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ نمونے کیتے غزل دا اِک شعر ہے:

اے وڈے چھوٹے دا فراق آ کے مٹکیسی جیڑھا او کون ہوسی
امیر کولوں غریب دا حق چھکیسی جیڑھا او کون ہوسی

کوٹ مٹھݨ توں ڈاکٹر خورشید ملک دی کتاب ''شمع خورشید'' (96۔ص) شائع تھئی۔ ایندے وچ وی اُردو شاعری دے نال نال چھیکو تیں چار سرائیکی غزلاں شامل ہن۔ اِک شعر ہے:

دور منزل ہے تاں رستہ وی ہے ڈاڈھا اوکھا
ڈھانڈے پندے کوں کوئی آ کے سنبھل آکھے ہا

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شاکر شجاع آبادی دی کتاب ''لہو دا عرق'' (96۔ص) داڈوجھا ایڈیشن ستمبر 2001ء وچ شائع تھی کے سامݨے آئے جبکہ جھوک پبلشرز دے تعاون نال مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں شاکر شجاع آبادی دیاں کتاباں ''لہو دا عرق'' (جنوری 2001ء) تے ''پیلے پتر'' (اپریل 2001ء) دی نویں ایڈیشن دے طور تیں چھپ کے سامݨے آئن۔ ''لہو دا عرق'' دی پہلی غزل دے ڈو شعر پڑھݨ والیں دی نذر ہن:

Scanned with CamScanner

تو محنت کر تے محنت دا صلہ جانڑے خدا جانڑے
تو ڈیوا بال کے رکھ چا ہوا جانڑے خدا جانڑے
اے پوری تھیوے نہ تھیوے مگر بے کار نئیں ویندی
دعا شاکر توں منگی رکھ ، دعا جانڑے خدا جانڑے

شاکر شجاع آباد دے کلام وچوں انتخاب کر کے زید جعفری "سرائیکی دھمال" (160۔ص) دے عنوان نال کتاب سامنڑے آندی ہے۔ شاکر شجاع آبادی دے ایں کلام کوں زید پبلشرز ملتان دے طرفوں شائع کیتا گئے۔

وادیٔ سون سکیسر ضلع خوشاب نال گانڈھار کھٹ والے شاعر سالک سودھوی دا مجموعہ کلام "سوچ سمندر" (96۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپے۔ جیندے وچ ڈوہڑے، گیت، تے سرائیکو شامل ہن۔ نمونے کیتے ہک سرائیکو:

سر سلامت رہوے کیویں بہہ کے وچ رقیباں
اپڑیں نال تو ویر کماویں دیویں دوش نصیباں
چھڈ بُریاں ترکیباں

مظہر علی تابش دی کتاب "ٹھیڑیاں" (86۔ص) قاصر ادبی فورم ڈیرہ اسماعیل خان توں تھئی۔ جیندے وچ غزلاں وی ہن، گاونڑ وی ہن، آزاد نظماں وی ہن تے ڈھیر سارے حصے ہجر، بیلیں دے نانویں وی کیتے گئین۔ نمونے کیتے ہک نظم "حریرہ" پیش ہے:

ککھاں دے مُل پنڈے وچوں
موتیاں دا نجارا
جوت اجاں تئیں مٹھی نئیں تھئی
کھوئیں پاٹی کھارا
ندھمدی اے قسمت اپنی
ندھمدا اے تارا
پیراں کوں نئیں تھا ہرنڑ ڈیندا
رَت اپنڑی دا پارا

Scanned with CamScanner

ایاز پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں اصغر شجاع آبادی دا مجموعہ کلام "دل دی ہیم" (64۔ص) شائع تھئے جیندے وچ ڈوہڑے شامل ہن۔

غلام فرید جانی دا شعری مجموعہ "پھلوہے" (96۔ص) روہی ادبی اکیڈمی ڈیرہ نواب توں شائع تھی کے سامنے آئے۔

اللہ ڈتہ ناشاد دا کلام "ڈکھاں دے پندھ" (64۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ جیندے وچ ڈوہڑے شامل ہن۔ مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والے رانا محمد نواز نیازی دے مجموعہ کلام "آونج سانول" (40۔ص) وچ غزل، گیت تے ڈوہڑے دی صنف شامل کیتی گئی ہے۔ شہزاد آصف گیلانی دا مجموعہ کلام "ٹائم کائنی" (64۔ص) انتخاب ادب ملتان توں شائع تھئے۔ جیندے وچ ڈوہڑے، قطعے تے ماہیے شامل ہن۔

اقبال حسن بھیلا دا مجموعہ "سینگی" (96۔ص)، بشیر کلو دی تصنیف "سانجھے ڈکھ" (96۔ص)، بلال باقر بھٹی دا شعری مجموعہ "سوچیں دا سفر" (112۔ص) تے غلام فرید جانی دی کتاب "پھلوہے" (96۔ص) دی ایہو جھیں شعری مجموعے ہن جیڑے 2001ء وچ شائع تھئین۔

2002ء

نویں لہجے دے مہاندرے شاعر اشو لال دی کتاب "سندھ ساگر نال ہمیشاں" (160۔ص) چوپال ادبی فورم لال عیسن کروڑ دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی جیندے وچ سندھ وادی دی تہذیب تے ثقافت کوں بھروئیں انداز نال پیش کیتا گئے۔ اپنے قاری نال کجھ گالھیں کریندیں ہوئیں اشو لال آپنے پچھلے کم دا خلاصہ ڈیندیں ہوئیں لکھدن:

> "اج ویہہ سالاں با دمیں اپنے کم کوں اپنڑے قاری نال ولا پڑھداں تاں ایویں لگدے جیویں میں ہکا نظم ولا ولا لکھی ہووے تے اے ہکا نظم۔۔۔ وادی سندھ، ایندی دسوں، ایندے دریا، ایندے پکھی۔ ایندے پہاڑ، ایندے لوک، ایندیاں جاہیں، ایندے ٹھیڑ، ایندا مزاج، ایندی کاوش ایندا پریم۔۔۔ کتنے رنگ ہن جنہاں تاریخ دی اذیت اچوں لنگھنا ہا۔

Scanned with CamScanner

اشولال دی کتاب وچوں ہک رنگ اُتھاں سنگتیاں دے ناں جتھاں ایں توں پہلے اشولال دیں کتابیں دا مطالعہ کیتے ہوئے:

ایہا سِک اپنڑی، پوری لکھ اپنڑی
پورے چندر تلے چڑھی ہاتھ اگوں
کوئی راتھ مناں وسوں اپنڑی دا
نیلی اپنڑی دا سوار ہووے
کچھی اپنڑی دا سردار ہووے
جتھاں پیر دھرے اُتھاں کھڑ پوون
پھل نال اپنے وڈے ویلیاں دے
اللہ اللہ کریندی کچھی دے
کوو کوو کریندے بیلیاں دے

جدید دور دے شاعریں وچ رفعت عباس داناں وی کہیں توں گجھا کائنی۔ ایں سال رفعت عباس دی کتاب "پرو بھرے ہک شہر اچوں" (157۔ص) چھپی۔ بیکن بکس ملتان توں شائع تھیوݨ والا اے مجموعہ ہک درگھی نظم تیں مشتمل ہے۔ جیندے وچ تخت شاہی توں پرو بھرے شہر ملتان تے ایندے چودھار کوں موضوع بݨایا گئے۔ رفعت عباس دے کلام دا نمونہ پڑھݨ والیں دی نذر ہے:

بارش اخبار تے
اخبار جیڑھے لوکیں بھاݨے نکھتے ہن
تے لوکیں دیاں کمزوریاں دا چیندے ہن
سرکار جیڑھی لوکیں سر قائم ہے
تے گلیاں وچ واہندے ہوئے
بساں وچ وگدے ہوئے لوکیں کوں نی ڈیدھی پئی

بزرگ شاعر محمد رمضان طالب دا شعری مجموعہ "سکھ دے ساہ" (188۔ص) فرید ادبی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیا۔ جیندے وچ روایتی شاعری کوں نویکلے انداز نال پیش

Scanned with CamScanner

کیتا گئے۔ڈوہڑے کوں موضوع دی مناسبت نال پیش کر کے ایں پیشکش دی وکھری سنجان بنڑتی گئی ہے۔جیویں جو"اج تے کل" دے عنوان نال لکھیا گیا ڈوہڑہ ہے:

اج دا کم نہ کل تیں چھوڑیں اج دا کم کر اج
کل دی کہیں کوں کل کینی نہ کل دے پچھوں بھج
طالب کل تاں آسی پئی توں اج دی رکھ گھن لج
پیرو آڈھی تھی نہ کل دا ، اج دا پیرا کج

صوفی یار محمد بے رنگ دا شعری مجموعہ "دیوان بے رنگ" حصہ اول (208۔ص) دے ناں نال چھپے۔روایت نال بھرپور پابند شاعری دے ایں مجموعے وچ نظم، غزل تے ڈوہڑہ خاص طور تیں شامل ہے۔نمونے دا اک شعر ہے:

آساں امیداں اے ہن اک بے کوں حال ڈیسوں
ڈکھڑے نی آوینڈیندا ، ایہی درد ماری ویندے

حاجی امیر بخش خان دانش دی کتاب "کلام دانش" (128۔ص) دے عنوان نال چھپی۔دانش سرائیکی سنگت موضع ڈنہ بلوچ بہاولپوری دی پیشکش دے حوالے نال آون والی ایں کتاب وچ کافی، نظم، بحر، نعت، منقبت، ڈوہڑہ گویا روایتی انداز دی ہر صنف کوں ورتیا گئے۔تے خواب ورتیا گئے، کافی دا اک بند ہے:

ڈیہاں راتیں لکیاں تانگھاں لکھیدی روز بہہ کانگاں
بھلیاں سرخیاں اتے مانگھاں جیندیں کفنی پوا کیوں گئے
خدا جانے سبب کیا ہے میڈا دلبر سہا کیوں گئے
نہ اک پل دی جدائی سہندی مدت تھی گئی روا کیوں گئے

سرائیکی دیب دے ہر پاسے سنجاتے وچ تھن والے شاعر شاکر شجاع آبادی دے مکمل کلام کوں اک کتاب وچ کٹھا کر کے "کلام شاکر" (276۔ص) دے ناں نال چھاپیا گئے۔دیب سرائیکی ادبی مرکز ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچوں، گھدا ہیا اک شعر ہے:

جنھاں دی خاطر فقیر ہنڑ کے میں دربدر دی ہے خاک چھانی
سئیے رقیبیں دی کر کے بیعت او نال غیراں منج گئے ہن

شبیر ناز دا شعری مجموعہ ''چپ دی چیک'' (204۔ص) سوچ سنجال سرائیکی سنگت شاہ صدردین ڈیرہ غازی خان دی اشاعت بݨ کے سامݨے آیا۔ جیندے وچ روایتی تے جدید شاعری دا رلیا ملیا ئز جان پاتا ویندے۔ نمونے دا شعر ہے:

تیڈی مرضی موہو الا نہ الا
اکھ کوں اکھ دا خطاب کافی ہے

دبستان سحر ڈیرہ غازی خان توں نور وارث دے مجموعہ کلام ''ادھوری چپ'' (80۔ص) وچوں، گھدا ایکیا ہک شعر ہے:

گم سم رستے ڈے گئے ساکوں کیڑھے رستے لگوں
آپ ڈساوے ایں منزل وچ روواں یا ہݨ ہسوں

سلیمان ادبی اکیڈمی ڈیرہ غازی خان دی طرفوں ہوت حسین ہوت دا شعری مجموعہ ''اُفق تیں لالی'' (92۔ص) شائع تھیا۔ نویں لہجے دے ایں مجموعے وچ غزل، آزاد نظم، ڈوہڑہ، قطعہ شامل کیتا گئے۔ ہک غزل دے ڈو شعر ونکی سانگے حاضر ہن۔:

میں شہر سخن دی دھرتی تیں
اسمان برابر قدر منگداں
تیڈی سوچ اچ بے شک سچ ہوسی
میں یار یقین دی حد منگداں

عابد حسین عابد دا شعری مجموعہ ''ہنجواں دے موتی'' (48۔ص) عابدہ ملتانی دا کلام ''ہݨ تاں ول آ'' (64۔ص) تے دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کامل دی اشاعت دے طور تیں آوݨ والی ثاقب ساہی دی کتاب ''سک دی سنگت'' (96۔ص) روایتی شاعری دیاں خاص مثالاں ہن۔ ثاقب ساہی دی کتاب وچوں ہک ڈوہڑہ ہے:

ہے بالھی بال محبت دی تھیندا قول اقرار ہے بالھیں وچ
چھڑا پیت پریت خلوص دا ہݨ موجود معیار ہے بالھیں وچ
ساڈا حال نہ پچھ ساڈی من گھن توں وڈا ثاقب پیار ہے بالھیں وچ
کل سیانا لوک اکھیندے ہن اج ڈھول شمار ہے بالھیں وچ

Scanned with CamScanner

ایں سال مرتب تھئی ہوئی شاعری دے حوالے نال شبیر حسن اختر دی کتاب لڑی ''جیوݨ جوگ'' (72۔ص) ملتان توں چھپی۔ جیندے وچ کاشف بلوچ، خالد اقبال، عاشق بزدار، رفعت عباس تے اشو لال دے منتخب کلام دے علاوہ شاعریں دا تعارف وی شامل ہے۔ ایں کتاب وچ کافی دی صنف شامل ہووݨ پاروں کافی دے حوالے نال لکھیا گیا جاوید چانڈیو دا مضمون وی شامل کیتا گئے۔ عاشق بزداردی ہک کافی دے بول ہن:

جھوک وساوݨ والا آوے اللہ سکیں آں
دردونڈاوݨ والا آوے اللہ سکیں آں
میں موجھاں ماندا پکھڑو
چوگ وٹاوݨ والا آوے اللہ سکیں آں
پکھیں دے پئے آلھݨے سڑدن
بھاوساوݨ والا آوے اللہ سکیں آں

نادر لاشاری دی مرتب کیتی کتاب ''پھل تے کلیاں'' جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ مختلف شاعریں دے کلام دے علاوہ تعارف وی شامل کیتا گئے۔ صوفی فیض محمد دلچسپ دی کافی دا ہک بند نمونے سانگے پیش ہے:

سینگیاں مریندیں بولیاں ہن — بݨ بݨ تے آندیاں ٹولیاں ہن
دشمن اڈیندے جھولیاں ہن — اللہ کرے رہیں رت کڑی
ازلوں جو ہم قسمت سڑی
ماہی نہ بیٹھم ہک گھڑی

احسان اکبر دے مرتب کیتے گئے ڈو مجموعے ''عید دے ڈوہڑے'' تے ''پھر کڈے ڈوہڑے'' ایں سال چھپ کے سامنے آئے۔ ''پھر کڈے ڈوہڑے'' وچوں عبدالرشید اشتر دا ہک ڈوہڑہ ہے:

کئی میلے توں پھل مل گھمن آئے کئی ویچݨ پھل گئے میلے وچ
ہا میلہ کئی گئے ملݨ کیتے کئی ملنا بھل گئے میلے وچ
کئی سسے مل دے نال ملیے انمول بے مل گئے میلے وچ
کئی لاکھی لکھ لٹوا ول گئے کئی اشتر رُل گئے میلے وچ

Scanned with CamScanner

ہر سال شاعری دے ڈھیر سارے مجموعیں دے نویں ایڈیشن وی شائع تھیندن۔ شاکر شجاع آبادی دے ڈو مجموعے "پیلے پتر" تے "پتھر موم" دے علاوہ صوفی نجیب اللہ نازش دا کلام "نازش دے ڈوہڑے"، امان اللہ ارشد دا مجموعہ "ارشد دے ڈوہڑے"، سیف اللہ سیفل دی کلیت "سیفل دے ڈوہڑے"، مشتاق سبقت دا کلام "سبقت دے ڈوہڑے" تے دلنور نور پوری دا مجموعہ "دلنور دے ڈوہڑے" ایں سال دے نویں ایڈیشن نال چھپن والے کلام دا حصہ ہن۔ نویں ایڈیشن دے طور تیں شائع تھیون والے کلام وچوں صوفی نجیب اللہ نازش دا ہک ڈوہڑہ پیش خدمت ہے:

توں زاہد غور نہ کر اصلوں نے غور طلب اساں مست ہے
ہیڈا شوق عبادت کرن والا ساڈا شوق ادب اساں مست ہے
ہیڈی بھالھ مٹھی، گفتار مٹھی، ساڈے بے مطلب اساں مست ہے
توں نازش فتوے لاڈیسیں ساکوں جاندے رب اساں مست ہے

ڈاکٹر خورشید محمد ملک دے مجموعے "ریت کا دریا" وچ اردو شاعری دے نال نال سرائیکی، مارواڑی تے فارسی حصہ وی شامل ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب دے سرائیکی کلام وچوں ہک شعر ہے:

دور منزل ہے تے رستہ وی ہے ڈاڈھا اوکھا
ڈھاندے پندے کوں گئی آ کے سنبھل آکھے ہا

سید عیسن شاہ ساجد ملتانی دا مجموعہ "وچھڑی کونج" (96۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں دسمبر 2002ء وچ سامنے آئی۔ جیندے وچ ڈوہڑے تے غزلاں پاتیاں ویندین۔ ساجد ملتانی آپنے کلام وچ طنز تے مزاح کوں خاص طور تیں جاہڑیوں دی کوشش کیتی ہے۔ جیویں جو ہک شعر ہے:

ماء ہے بٹینڈی بچڑے پر بخت نہیں ونڈیندی
کئی در بدر ہے پندا کئی تاجدا بنڈے

"اُلردیاں ہانہیں" دے ناں نال سیفل بلوچ دی شعری تصنیف سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ پاتے وجھن والے ڈوہڑے زیادہ پسند کیتے ویندن۔ طیب بک سنٹر علی پور توں شائع تھیون والی کتاب "اُلردیاں ہانہیں" سرائیکی دیب وچ وکھری سنجان بنا سگدی ہے۔

Scanned with CamScanner

2003ء

سرائیکی دے مہاندرے شاعر جانباز جتوئی دا تیجا مجموعہ کلام "ہواڑاں" خزینہ علم وادب لاہورتوں چھپ کے سامنے آیا۔اے کتاب شائع کرݨ وچ جانباز سکیں دے پتریں خان شہباز علی جتوئی تے سرفراز علی جتوئی دیاں ذاتی کاوشاں کتاب دی اشاعت دا ذریعہ بݨیاں۔ایں کتاب دے علاوہ وی جانباز جتوئی دیاں ٹ چھپیاں کتاباں چھاپے دیاں خنکر ہن۔ایں کتاب وچ نظماں، ڈوہڑے تے قطعے خاص طور تے سنجاپوں ہن۔مشہور نظمیں وچوں غربت، الہڑ جتی، علم تے عشق، شاعر تے عزرائیل، گستاخی تے معافی، ہیڈی وستی دے ناں نمونے کیتے گھدے ونج سگدن۔"ہواڑاں" وچ جانباز جتوئی دی "جاݨ سجاݨ" دے حوالے نال ظفر لاشاری دی تحریر "جانباز جتوئی سچا شاعر" دے عنوان نال ڈاکٹر نصراللہ خان ناصر دا دیباچہ تے "ویہویں صدی دا نمائندہ شاعر" دے ناں نال حمید اُلفت ملغانی دی لکھت شامل ہن۔"ہواڑاں" وچوں گھدا کیا ہک ڈوہڑہ پڑھݨ والیں دے ذوق دی نذر ہے:

ہیڈی سوہݨی چنچل چال اُتوں دل وار پٹھاں تیکوں سدھ ہووے
میں چپ چپاتا نال ہیڈے کر پیار پٹھاں تیکوں سدھ ہووے
ہیڈے راہ تے رستے آنوں دے مل یار پٹھاں تیکوں سدھ ہووے
جانباز بجھ توں جیت گیوں میں ہار پٹھاں تیکوں سدھ ہووے

ملتان دے واسی تے نویکلے انداز دے شاعر اللہ بخش یاد دا پہلا شعری مجموعہ "ہلدے پُھل" دے عنوان نال چھپے۔ضوریز پبلی کیشنز چوک گنا منڈی ملتان توں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعے وچ چوݨویاں غزلاں شامل کیتیاں گئین۔اللہ بخش یاد دی غزل کوں اجوکے دور دی سونہہ آکھیا ونج سگدے۔نویکلے انداز نال لکھیں ہوئیں انھیں غزلیں دا مزاج وسیب نال خوب گنڈھیا ہوئے۔اللہ بخش یاد دیں غزلیں وچوں ڈو شعر ایں طرحاں ہن:

ٹو اپݨی بول ما بولی نشابر اپنا لہجہ کر
بولیسیں یاد یا پڑھسیں پرائے اکھر ڈساکے تیئں

☆☆☆

کیا رُت آوݨ والی ہے جو وستی دا ہر واسی
کندھاں اُتے اپݨا اپݨا ناں اُکریندا ودے

Scanned with CamScanner

آزاد شاعری نال گانڈھار کھٹ والے ملتان دے شاعر عابد عمیق دا مجموعہ کلام ''تل وطنی'' شائع تھئے۔ جیندے وچ پاتیاں وکھٹ والیاں نظماں آپنی خاص سنجاݨ رکھدین۔ لاہور وچوں شائع تھیوݨ والی عابد عمیق دی کتاب پنجابی ادبی حلقیں وچ وی خاصی مقبول تھئی ہے۔ انھاں دی شاعری دے انداز دا اندازہ ایں نظم توں لایا ویج سگدے۔ جیندا عنوان کتاب دی مناسب نال ''تل وطنی'' ہے:

جیویں دریا تل وطنی ہن
جیویں تھل روہی دیاں کھجیاں
جیویں ساوݨ ماٹھ دے بدل
جیویں کونجاں
جیویں بہوں سارے پکھی
بھانویں اے جتھوں دی آون
تل وطنی ہن

دیرہ غازی خان دے بزرگ شاعر محمد رمضان طالب دی شعری تصنیف ''سکھ سمل'' فرید سرائیکی سنگت دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔ جیندے وچ حمد، نعت، ڈوہڑے تے قطعے لبھ لبھ حصیں وچ شامل کیتے وگین۔ ڈوہڑے تے قطعے دی عنوان دے حوالے نال پیش کر کے انفرادیت قائم کیتی وگئی ہے۔ جیویں جو ہک ڈوہڑہ ہے جیندا عنوان ہے ''من مارݨ''۔

خلق دی پہلی پوڑی ہے جو مُہت ڈیوے آئیں کوں
اے وی فرض ہے ڈکھ نہ ڈیوں اپݨے حق ہمسئیں کوں
کوئی وی مت گمراہی دی نہ لاؤں آپݨے جئیں کوں
طالب جے توں عزت چہندیں مار ڈے اپݨی میں کوں

تھل دے وسیب خوشاب نال گانڈھار کھٹ والے اقبال قریشی دا سرائیکی شاعری دا چوتھا مجموعہ ''سوجھل'' سرگودھا وچوں چھپ کے سامنے آیا۔ ایں مجموعے وچ ورتی وکھٹ والی سوچ ہک سنجاپوں وکھ دا پتہ ڈیندی ہے۔ جیندے وچ عشق دے انوکھڑے وݨوݨج کوں من موہݨے انداز نال پیش کریندیں ہوئیں آکھیا گئے۔

Scanned with CamScanner

عشق چنانہہ دا بیلا عشق چنانہہ دی چھل اے
عشق کہیں دی لیلیٰ عشق کہیں دا تھل اے
عشق پکیندا آویاں عشق آوی دا بل اے
عشق بھریندا جھولیاں عشق کھویندا پھل اے
عشق مریندا کاتیاں عشق کڈھیندا ول اے
عشق چلیندا آریاں عشق لھویندا کھل اے
عشق تاں ساڈا ماضی عشق اساڈی کل اے

راجن پوردے شاعر صادق کاشف بزدار دا مجموعہ ''سرخاب دے پر'' سلمان برادرز ملتان توں شائع تھیا۔ جیندے وچ کافی، غزل تے ڈوہڑے دیاں صنفاں سرائیکی روایت دی جرت نال جڑیاں نظر آندین۔ نمونے دا ہک ڈوہڑہ ہے:

میڈی ذات کنوں سے آساں ہن ترٹی آس امنگ تھئی پا گل ہاں
میکوں لوکیں مہنڑیں وات کیتے جیون تنگ تھئی پا گل ہاں
سے سکن سہاگ دے ساڑ سٹیم بیٹھی تروڑ تے ونگ تھئی پا گل ہاں
میں منگ ہم کاشف محض میڈی توں سٹ گھیں منگ تھئی پا گل ہاں

روہی دے شاعر امان اللہ ارشد دی کتاب ''اکھیں خواب جگارے'' دے چھپݨ دا پتہ لگے۔ امان اللہ ارشد داناں سرائیکی دے مہاندرے شاعر دے طور تیں پریں پریں تائیں سنجاتا ویندے۔ ارشد دی غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن: [1]

کتنی بگالھی ہے مفلسی میڈی
گھر اکیندی ہے چار کندھیں کوں
پاڑے وسدے دا حال نہ نظرے
اے جتی نہ اُسار کندھیں کوں

قیس قلم قافلہ کوٹ مٹھن دی طرفوں رب نواز مخمور دی کتاب ''زمانہ چندر تے پئے گئے'' (112۔ص) روایتی شاعری تے اجوکی شاعری دی رلی ملی کاوش ہے۔ روایتی شاعری دے طور تیں پابند نظم ہڈ وہڑہ تے قطعہ کتاب دا حصہ ہن جے تک اجوکی شاعری دی گالھ ہے تاں غزل،

Scanned with CamScanner

آزاد نظم تے سرائیکو کوں وی کتاب وی شامل کیتا گئے۔ اجوکی شاعری دے حوالے نال ہک سرائیکو پیش ہے:

تے روہ دے تے واسی تے دھن دھنوال
پاٹی دی ہک پھینگ دے کیتے سکدن ہال نشوم
تریہہ ساڈا مقسوم

روایتی شاعری دے سلسلے وچ منیر بلوچ دا شعری مجموعہ "اکھریں دے پھل" پیر تاں سرائیکی ادبی سنگت جلال پور پیر والا دے تعاون نال جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش دے طور تیں چھپ کے آیا۔ طنز دے تیر تے ہٹ کڑاک دے حوالے منیر بلوچ دی شاعری دا حصہ ہن۔ جیویں جو ہک قطعہ ہے:

روک اپنی طبیعت دے طوفان کوں
سوچ اپنی حقیقت دے نقصان کوں
ہے تے تنقید ٹھیک ہے منیر مگر
پہلے پرکھائے اپنے گریبان کوں

سوچ سنجاں سرائیکی سنگت شاہ صدر دین دی پیشکش دے حوالے نال ناصر جروار دی شعری تصنیف "دیہاڑ دکھوہے" (96۔ص) سامنے آئی۔ جیندے وچ ہجر فراق تے ڈکھ درد دا حوالہ سب توں ڈھیر نظر آندے۔ ایں مجموعے وچ ڈوہڑے، غزلاں، کافیاں دے علاوہ نظماں تے سرائیکو دی موجود ہن۔ ہک پابند نظم دا ہک بندہ ہے:

ڈے کے مار مٹھی کوں جانی کلھی کونج دے وانگو رولیو
رولیو سیاں رَج رَج رولیو قاصد کانگاں نہ کجھ بولیو
بولیو بجھ ابھردے بولیو دل آوڑ دی آس تے گھولیو
گھولیو کتواں سال ہے گھولیو جیندیں موئیں وی دل نہ کھولیو
کیرھا منہ گھن کیکوں آکھاں کرے نال اے پیار لدھا ہم"
یار لدھا ہم یار لدھا ہم سوہنیاں دا شاہکار لدھا ہم

الطاف حسین جابر دا تریجھا مجموعہ کلام "لجاں میں بے وفاہاں" ڈیرہ غازی خان توں

Scanned with CamScanner

چھپ کے سامنے آئے۔ نظماں غزلاں تے ڈوہڑے ایں مجموعے وچ شامل ہن۔ اک مسدس دا بند ہے:

لہاں تاں سوچی سیاعاں ہانویں ہے راز کھلدے تاں کلھ نہ بچدا
کہانی ساری سنڑیج ویندی ہے جگ اج ہلدے تاں کلھ نہ بچدا
تیں واگوں ویرانے وچ کے ہے کھیں رُلدے تاں کلھ نہ بچدا
شریک سارے نہال تھیدے ہے شرتیں ٹلدے تاں کلھ نہ بچدا
لہاں تاں تلی تیں جو تھیسن اہاں تاں گگریں تیں پر تھیسن
لہاں تاں ملنے رقیب ڈیکی لہاں تاں گیدڑ وی شیر تھیسن

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں بشیر ملتانی دا شعری مجموعہ "دل وار ڈیواں" (64۔ص) شائع تھیا۔ گیت، غزل تے ڈوہڑے دے اک مجموعے وچ شامل ہن۔ نمونے واسطے غزل دا اک شعر ہے:

اوکھوں سکھ تاں مل گئے اساکوں رُوا کے
اوندی ہر نشانی سنبھالی بیٹھی ہاں

افضل ندیم افضل دا مجموعہ "ہیر رانجھا" (64۔ص) کاوش پبلشرز ڈیرہ غازی خان توں چھپیا۔ جیندے وچ ہیر دی داستان کوں رقم کریندیں ہوئیں ہر حصے کوں انج عنوان دے طور تیں پیش کیتا گیا۔ جیویں جو "سیتی تے ہیر دی صلاح" دے حوالے نال اک بند ہے:

ڈوہیں رل کے خاص صلاح کیتی ہے باجھوں ڈھول ادھورے
کہیں حیلے تھی دیدار پووے دل ملسن کیجے مجبورے
کوئی جوڑ طریقہ رل مل کے کروں ہجر دا چکنا چُورے
ساکوں افضل خوشیاں مل پوسن تھی پوسن خواب دی پورے

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں غلام مرتضےٰ اَنڑ گھسٹ دا کلام "ہاں دے ہیرے" (124۔ص) روایتی انداز نال شائع تھیا۔ سرائیکی شعری روایت کوں کریندیں ہوئیں ڈوہڑے تے قطعے ایں مجموعے دی سنجان ہن۔ جیویں جو اک قطعہ ہے:

زندگی ڈھول توں وار تے خوش ہاں
ہر ہنج تے ڈسکار تے خوش ہاں

Scanned with CamScanner

اوں کھٹ پیار اج گھاٹے ہوندن
تہوں میں اپنڑے یار تے خوش ہاں

سرائیکی شاعری وچ نجیب اللہ نازش داناں چودھار سنجاتا ویندے۔ نجیب اللہ نازش دا مجموعہ کلام "توں ناں وفا کریں ہا" دے ناں نال شائع تھئے۔ جیندے وچ روایت دا ساتھ نبھاون دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ کلھیپا، ہنجوں، وفا تے دل دے معاملے نازش دی شاعری وچ جاہ جاہ تیں پاتے ویندن۔ جیویں جو ہک قطعے وچ آکھیا گئے:

کلھیپے وچ نہ اکال دل کوں
دہا نہ ہنجوں سنبھال دل کوں
جہان سارا دی بے وفا نی
جہان سارا ڈکھال دل کوں

مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں شمس الدین شمسو دا پہلا شعری مجموعہ "سویں سنجھ" دے ناں نال شائع تھیا۔ جیندے وچ کافی، غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ کتاب دی سنجان ہن۔ نمونے دا شعر ڈیکھو:

کانگا بھیجاں کانگ میں لکھاں
کیویں تھیوے سانگ میں لکھاں

محمد رفیق راکب سہراٹی دا شعری مجموعہ "اوکوں آکھیں چا" ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے آئے۔ جیندے وچ ڈوہڑے پاتے ویندن۔ ڈوہڑے وچ لفظیں دا ورتارخوب توں خوب کرن دی کوشش کیتی گئی ہے جیویں جو:

توں نال ہانویں ناں ہوندا ہا جگ اولے گھولے کیا تھی گئے
ہر ویلھے روون رائد بنی کیوں پسدن چولے کیا تھی گئے
دھک دھک دی کیڑی کھو کیتی دل تھی، بکھیں کولے کیا تھی گئے
کیوں راکب چپ دے روزے ہن اوکوں آکھو لے کیا تھی گئے

ڈیرہ غازی خان دے عوامی شاعر سلیمان پردیسی دا کلام "بنی داڈھولا" دے ناں نال 2003ء وچ ترائے واری (فروری، مئی، جولائی) چھپ چکے۔ جیندے وچ ڈوہڑے قطعے، غزل، گیت، کافی شامل ہن۔ ہک قطعہ ہے:

Scanned with CamScanner

جینکوں لبھدیں مسجد مندر
او تاں وسدے دل دے اندر
عشق توڑے پردیسی ہووے
عشق دے اندر لکھ سمندر

کوٹ مٹھن نال گانڈھار کھٹن والے بزرگ شاعر جنڈوڈہ مغموم دی کتاب ''ٹھاکے پھاکے'' (126۔ص) مٹھن ویلفیئر سوسائٹی راجن پور توں شائع تھئی۔ جنڈوڈہ مغموم دے کلام وچ طنز تے مزاح واضح نظر آندے۔ ایں توں پہلے انھیں دی کتاب ''گوڑے گھٹ'' وی ایں حوالے نال مشہور ہے۔ ایں حوالے نال ''ٹھاکے پھاکے'' وچوں گھدا ایکیا ہک قطعہ:

آکڑ بازا نہ تھی پھکا
سو دی بگالھ کریناں ہکا
پانڈی آخر جھک دو واہندے
جھکا مول نہ کھمدا دھکا

مظفر گڑھ دے شاعر افضل چوہان دے مجموعے ''منجھ دی سیک'' کوں ادب رنگ پبلی کیشنز ملتان دی خصوصی اشاعت دے طور تیں شائع تھیوݨ دا پتا لگے۔

غیور بخاری دی مرتب کیتی کتاب ''کشکول''، احسان اعوان دی ترتیب ڈتی کتاب ''گیتاں دی رانی نصیبو لعل''، الطاف حسین جابر دی مرتبہ ''متاں توں ہوویں''، غلام اکبر عاقب دی ترتیب ڈتی شاعری ''ہاں دی ہواڑ'' تے مخدوم پبلشرز ملتان دی طرفوں مہر محمد اقبال خاکی دی مرتب کیتی ڈوہڑیں دی کتاب ''پاندھی پیت نگر دے'' آپݨی آپݨی جاہ تیں اہم ہن۔

محمد سلیم احسن دے شعری مجموعے ''چنتے چنتے''، احمد خان طارق دے مجموعے ''متاں مال دلے'' تے ''احمد خان طارق دے ڈوہڑے'' شاکر شجاع آبادی دا کلام ''شاکر دے ڈوہڑے''، دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب ''انگارے''، شہزادہ آصف دے مجموعے ''ٹھرکی مزاج'' تے سلیمان پردیسی دے کتابچے ''پردیسی ڈوہڑے''، دے نویں ایڈیشن 2003ء وچ چھپ گھݨن جئیں کنوں انھیں کتابیں مقبولیت دا اندازہ لایا ونج سگدے۔

Scanned with CamScanner

2004ء

2004ء وچ سامنے آون والے شعری مجموعیں وچ نور محمد سائل دا مجموعہ کلام "قلندر سمندر" (220۔ص) ایں گالھویں وکھری سنجان رکھدے جواے کلام مدت توں چھپن دا منتظر ہا۔ نور محمد سائل دے شاگرد محمد رمضان طالب ایں کلام کوں گول پھول کر کے ترتیب ڈتا۔ جیندے وچ نور محمد سائل دی چھپ دے وارث تے وسیب دے مہاندرے شاعر عزیز شاہد دا تعاون خاص طور تیں نال نال رہ گیئے۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان توں شائع تھیون والے ایں دیوان وچ محمد رمضان طالب، عزیز شاہد، دلشاد کلانچوی، ڈاکٹر اسلم عزیز درانی، احمد خان طارق، نسیم لیہ، اعجاز ڈیروی، اختر کھوسہ، جانباز جتوئی دے علاوہ بے متفرق تاثرات وی شامل ہن۔

"قلندر سمندر" دے عنوان دی مناسبت نال سائل سئیں دا ہک قطعہ ہے:

قلندر سمندر محبت دے اندر
قلندر دیاں جاہیں نہ مسجد نہ مندر
تیڈیاں منزلاں نت کنارے کنارے
قلندر دی منزل سمندر سمندر

سرور کربلائی دا مجموعہ کلام "بجھ دا سینہ" (265۔ص) اُنھاں دی حیاتی وچ تاں سامنے نہ آسکیا پر انھیں دے جھوک لہڑاون دے بعد انھاں دی شاعری نال عقیدت رکھن والے بجٹیں ایں طرح محبت دا ثبوت ڈتا جو سرور کربلائی دا مجموعہ ہکے سال وچ ڈو واری چھپ کے ہتھ ہتھ گھدا گیئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والا اے مجموعہ بھکر دے ڈاکٹر محمد افضل خان ڈھانڈلہ تے غلام حر خان کنڈانی دیں کوششیں نال سامنے آئے۔ کتاب دے شروع اچ کربلائی سئیں دا تعارف تے شجرہ نسب پیش کیتا گیئے۔ سرور کربلائی دی ہک غزل دے کجھ شعر تبرک ساتھے پیش ہن:

رج کے روؤں رج تے کھلوں
یار ولا ملوں نہ ملوں
وقت دی نئیں دے گھاٹ سڈیندن
آؤ موڈھے لگ تے ٹھلوں

Scanned with CamScanner

اپنی گوٹھ دے کوٹ اُساروں
پٹ کے تاج محل دیاں سِلوں
سرور کوں قدمیں وچ ڈیسو
جیڑاں یاد کریسو دلوں

اللہ بخش یاددی کتاب "میڈا امتھاوطن" (123) وچ ملی نغمے اتے نظماں شامل ہن۔ الکتاب گرافکس ملتان توں شائع تھیون والی ملی شاعری دی اے کتاب سرائیکی ادب وچ ہوں سوہنا ودھارا ہے۔ روایت دی ریت بھیدیں ہوئیں ملی شاعری توں پہلے حمد، نعت، سلام تے منقبت دی کتاب وچ شامل کیتے گھین۔ اللہ بخش یاددے جذبیاں تے حب الوطنی دا اظہار انھاں دی کتاب وچ چھیکوی نظم "میڈے ہوندیں" وچ ڈیہدے ہائیں:

توامڑی ہیں
لاجاں بھری شرماں والی
مادھرتی میں پتر ہاں جیڈا
میڈے ہوندیں
جیڈے پاک وجودکوں کوئی
خنیس آوے
اے تھی نہیں سکدا

شبیر اختر دی ملتان دی وار "ملوہیا سدا سہاگن" (153۔ص) بہاء الدین زکریا یونیورسٹی دے سرائیکی ریسرچ سنٹر دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ ایں کتاب کوں ملتان دی اہم منظوم تاریخ آکھیا ونج سگدے۔

نویں دور دی نویں شاعری وچ نویکلا انداز رکھن والے شاعر خالد اقبال دا مجموعہ کلام "کویلی دی کاوڑ" (96۔ص) دے ناں نال چھپ کے آئے۔ جیندے وچ سرائیکی دیب دے من بھاوندے رنگ علامت تے استعارے دے حوالے نال نشابر کرن دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ آزاد نظماں دے نال نال کافی دی رعایتی صنف کوں نویں ریت تے اظہار دی نویں طرز نال پیش کیتا گئے۔ جیویں جو:

Scanned with CamScanner

کرے کون سنبھال

کوئی ہاتھیاں نال کوئی گھوڑیاں نال

کرے کون سنبھال

کالے ٹھلے بوٹاں تلے واہ کیڑی دی چال

کرے کون سنبھال

کیڑی شودی گھر ول آندی لہہ جو پوندی وال

کرے کون سنبھال

وسے چلیے چے بھانڈے کجھے سم گئے ہال

کرے کون سنبھال

نویں شعری ادب اچ پہلا پیر رکھن والے فنکار عبداللطیف بھٹی دا مجموعہ "بیڑی دا جگ سارا پُور" (128۔ص) نویکلے اظہار تے وکھرے انداز نال جدید تقاضیں کوں سامنڑے رکھ کے پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ جھوک پبلشرز توں چھپݨ والی ایں کتاب دے شروع وچ رفعت عباس، شمیم عارف قریشی تے عاشق بزدار دے تاثرات شامل ہن۔ عبداللطیف بھٹی دے کلام وچوں ڈو شعر ہن۔

بیڑی دا جگ سارا پُور
ٹھل پئی بیڑی وقت سحور
جنگل دے وچ خنکی آئی
بیریں بیلے چایا بور

سرائیکی ڈوہڑے دی روایت کوں سنگر یا پنگر یا کر کے پیش کرݨ والیں وچوں نویکلے انداز دے شاعر شاکر مہروی داناں سرائیکی ویب اچ پریں پریں تائیں سنجاتا ویندے۔ "میں یاد آساں" (160۔ص) دے عنوان نال شائع تھیوݨ والا شاکر مہروی دا پہلا شعری مجموعا ایں سال دیں اہم کتابیں وچ شمار تھیندے۔ احمد خان طارق دے شاگردیں وچوں سنجاپوں مقام رکھݨ والے شاکر مہروی دی اے کتاب احمد خان طارق سرائیکی ادبی ثقافتی سنگت سناواں دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ اقبال سوکڑی، احمد خان طارق تے عطاء بلوچ دے تاثرات شامل ہن۔ کتاب وچ ڈوہڑے، غزلاں

Scanned with CamScanner

تے نظماں پیش کیتیاں ونجین۔ کتاب دے عنوان دے حوالے ڈاڈھ وہڑہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

توں یاد رکھیں سکھ سفریں وچ کوئی شے پئی کھٹ میں یاد آساں
کہیں ثابت شے کوں کہیں حیلے لگا کہیں جاہٹ میں یاد آساں
یا شام کوں ولدیں پکھیاں داڈھو کہیں جاجھٹ میں یاد آساں
تیڈے ہتھ دا شاکر شیشہ ہاں جیڈاں ویساں ترٹ میں یاد آساں

روہی دے لکھاریں وچ سنجاپوں لکھاری امان اللہ ارشد دی کتاب "اکھیں خواب جگارے" (192۔ص) 2004ء وچ وانڑ تھئی۔ جیندے وچ غزل، نظم تے ڈوہڑے دی صنف کوں شامل کیتا گئے۔ دلچسپ ادبی ویلفیئر ایسوسی ایشن جندو پیر کمال لیاقت پورتوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ زیادہ غزلاں پاتیاں ویندن۔ تہوں نمونے کیتے ہک غزل دا شعر پیش ہے جیندے وچ سرائیکی وسیب دی عکاسی نظر آندی ہے:

اساں تریہہ نال مرتے ستے ہیں
ساڈیاں لاشاں نہ تار پاٹی تے

سرائیکی ریسرچ سنٹر بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں "کلیات اسد ملتانی" (348۔ص) شائع تھئی۔ اے کتاب سید شوکت علی بخاری زمانی ترتیب دے مطابق مرتب کیتی ہے۔ جیندے چار حصے کیتے ونجین:

i) منظومات ii) غزلیات
iii) سرائیکی شاعری iv) فارسی شاعری

اسد ملتانی دی سرائیکی شاعری وچوں ہک شعر جیڑھا ملتان دے لوکیں کوں زبانی یاد ہے:

اے ویلھا نور حضور دا ہے
گھر گھر جلوہ طور دا ہے

ڈیرہ غازی خان دے شاعر عبدالرشید اُشتر دا مجموعہ "پکھوو" (111۔ص) ڈوہڑے دی روایت کوں اگوں نہاں کرݨ وچ اہم مقام رکھدے۔ کیوں جو سرائیکی تے خاص طور تیں دمان وچ رشید اُشتر دے نویکلے انداز نال لکھیے ہوئے ڈوہڑے ہوں پسند کیتے ویندن۔ کتاب دے شروع وچ ڈیڑھ تا گیا پہلا پہلا ڈوہڑہ ایں طرح ہے:

Scanned with CamScanner

جے مل پئیں میل مقدروں تھئے ہن گئے ہیں رَل الواؤں جلدے
چُپ چاپ کٹھے ہئیں فجریں دے گئی رات ہے ڈھل الواؤں جلدے
توں ہنڑے ڈے میڈی غربت دے توں دعائیں جھل الواؤں جلدے
متاں ٹکڑ کے اُستر ٹکڑ ونجوں نہ ٹکروں ول الواؤں جلدے

فرید ساجد دا مجموعہ "چنتے" (112۔ص) بزم اکرم ملکہ احمدانی ڈیرہ غازی خان توں دسمبر 2004ء وچ چھپ کے سامنے آئے۔ ناصر نیوز ایجنسی ڈیرہ غازی خان دے خصوصی تعاون نال شائع تھیون والی ایں کتاب وچ غزل کوں موضوع بناوݨ دی بھروی کوشش کیتی گئی ہے۔ غزل دے علاوہ ڈوہڑے وی شامل کیتے گھن۔ پہلی پہلی غزل دا پہلا شعر ہے:

جیکوں سئیں گنگناوے ہا غزل انجھی لکھیجے ہا
غزل انجھی لکھیجے ہا بجݨ دو پٹھ ڈوہیجے ہا

ڈیرہ غازی خان دے شاعر حماد خان دی کتاب "اُڈدے پکھی" (159۔ص) شام کے بعد پہلی کیشنز لاہور توں وڈے سوہݨپ نال شائع تھئی۔ کتاب وچ عقیدے دے پھل، غزلاں، نظماں، قطعے تے ڈوہڑے شامل ہن۔ ہک غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن:

منڑ میڈا بت خانہ ڈسدے
منڑ میڈے ہن کئی تصویراں
دل دی چوری وی ہک جرم اے
حُسن آلیں تے لاؤ تعزیراں

مجلس سرائیکی مصنفین مظفر گڑھ دی طرفوں سلطان قادری دا مجموعہ کلام "تانگھی تارے" (88۔ص) دے عنوان نال شائع تھیا۔ حیدے وچ غزل، گیت تے ڈوہڑے دی صنف کوں شامل کیتا گئے۔ نمونے دا ہک ڈوہڑہ ہے:

توں مرشد پیر ہئیں پیراں دا میڈی عرضی من ہک پُھل لکھ ڈے
پووے یار منجے تے رُسے نہ رج ڈیساں دھن ہک پُھل لکھ ڈے
مُدت گزری ہے گھر نی آیا میڈا سوہݨا چن ہک پُھل لکھ ڈے
احسان چا کر سلطان اُتے ونجے ڈھل نہ سن ہک پُھل لکھ ڈے

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر ایاز احمد ایاز سہروردی دا اردو تے سرائیکی شعری دیوان "سرود ساربان" (490۔ص) ایاز اکادمی مہر آباد حسن ابدال توں چھپ کے سامنے آئے۔

مہاندرے شاعر نجیب اللہ نازش دا گیتاں دا مجموعہ "پتہ نئیں توں کیا ہئیں" (144۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے حوالے نال چھپن دا پتہ لگے۔

زاہد علی خان دی مثنوی "سیر بہاول پور" (63۔ص) روزنامہ "سیادت" بہاول پوردی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔ ایں کتاب کوں بہاولپوردی منظوم ادبی تے صحافتی تاریخ آکھیا ونج سگدے۔

روایتی شاعری دے سلسلے وچ ثاقب ساہی دا مجموعہ کلام "ستی شب جاگدیاں اکھیں" (160۔ص) کوں دلچسپ ادبی ویلفیئر ایسوسی ایشن جنڈوپیر کمال لیاقت پورتوں چھاپیا گئے۔

زوار حسین زوار دا مجموعہ کلام "پینگھ" (157۔ص) روایتی شاعری دی ہوں سوہنی مثال ہے۔ یونیک کمپوٹرز خان گڑھ مظفر گڑھ توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ قطعہ، ڈوہڑہ تے گیت خاص طور تیں وکھری سنجان رکھدن۔ مثال دے طور تیں دعائیہ قطعہ:

دشمن کھڑ نہ سکی شالا
ڈھیر جوانی تکی شالا
اج تاں ہوں پیا سوہنا لگدیں
دلبر نظر نہ لگی شالا

ریاض ارم دا شعری مجموعہ "حیاتی دے پندھ" (176۔ص) کاروان ادب پبلی کیشنز کبیر والا توں چھپیا ہیندے وچ ڈوہڑہ، قطعہ، غزل تے نظم کوں خاص طور تیں سخن دا موضوع بنایا گئے۔ ایں مجموعے وچ سرائیکی دے علاوہ پنجابی شاعری دی شامل کیتی گئی ہے۔ اک سرائیکی قطعہ ہے:

مجھ اُبھردا ڈیدھے ڈیدھے
اُتوں شام دی سرخی چھا گئی
ڈیندے رہے آں روز قضائیں
وت وی جند نکلن تے آ گئی

کشور لودھراں دا شعری کلام "دل نئیں راہندا" (160۔ص) کشور لودھراں ادبی

Scanned with CamScanner

شخت لودھراں توں چھپے۔ جیندے وچ زیادہ گیت ہن انھاں دے علاوہ ڈوہڑے، قطعے وی کتاب دا حصہ ہن۔ ہک گیت دے بول:

پنچھاں کھیل سٹیدا رہ گئے
گز کوں میل بٹیدا رہ گئے
کشور ریت نبھائی وو ڈھولا
دل دی کوئی تاں ڈسیں ہا

حضرت سخی سرور دی درگاہ نال عقیدت رکھن والے شاعر دسوں رند فقیر دا کلام "گنج قادری" (63۔ص) الحسن آرٹ پریس ڈی جی خان توں چھپے۔ جیندے وچ معرفت دے ڈوہڑے ردیف دی ترتیب نال پیش کیتے گھن۔

رضا تے راضی رہے پکڑ رب دا ہتھ اچ کاسہ
کھوٹے کھرے پئے نکھڑن مول نہ سمجھیں ہاسہ
حق باطل دی کر پچھان پیارے جیت ہے فقر دا پاسہ
دسوں رند فقیرا یار دے اگے انصاف ہوسی، گھٹ رتی نہ ماسہ

حنیف خاکی دنیاپوری دی کتاب "تانگھ بجن دی" (64۔ص) بزم فرید لودھراں توں چھاپی گئی۔ غزل، گیت، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں ایں کتاب دا حصہ ہن۔ سرائیکی زبان دے حوالے نال لکھیا گیا ہک قطعہ ہے:

چھوڑ پرائی بولی کوں تے گھنڈ شرم دا کھول
پیر فرید دی کیتی کوں توں پیراں ہیٹھ نہ رول
قلم ہے کوئی انصاف نی یارو جیندی جان دا مان
لکھ سرائیکی پڑھ سرائیکی بول سرائیکی بول

جام عابد حسین عابد دا مجموعہ "سک سرمایہ" (64۔ص) قیس قلم قافلہ کوٹ مٹھن توں چھپے جیندے وچ ڈوہڑے تے قطعے شامل ہن۔ نمونے دا ہک قطعہ ہے:

پندھ اوں سوہنیں کرنے پوندن
غم دے دریا ترنے پوندن

Scanned with CamScanner

خواب ڈکھیندیں جے کر عابد
خوابیں دے مُل بھرلے پوندن

انور شاہ انور دے مجموعہ کلام "سنگھٹ" دے چھپݨ دا پتہ لگے۔ ہیندے وچ غزل، گیت تے ڈوہڑے شامل ہن۔ انور شاہ انوردی غزل دا ہک مطلع ہے:

سماج اندھا رواج اندھا جیڑھا دی ایں مجھاتے حق الاوے
او اپݨی زندگی دا آپ ضامن او اپݨی میت کوں آپ چاوے

نویں ایڈیشن دے طور تیں چھپݨ والیں کتابیں وچوں صوفی فیض محمد دلچسپ دا مجموعہ کلام "ٹھڈڑے ساہ" (304۔ص) خاص اہمیت رکھدے۔ بزم فیض جندو پیر کمال لیاقت پور توں چھپݨ والا ایں کتاب دا چوتھا ایڈیشن ہے۔ "ٹھڈڑے ساہ" دے کلام وچوں کافی دا ہک بند ہے:

اساں دنیا دَور توں انج راہندوں متاں ہک سمجھو اساں پنج راہندوں
گھدی فیض کریم دا گنج راہندوں سک سیر اساں بے نظیر اساں
ہئیں ملک امیر دے میر اساں
دلگیر اساں دلدھیر اساں

2005ء

اقبال سوکڑی دا مجموعہ "اٹھواں اسمان" (115۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازیخان توں شائع تھیا۔ اے مجموعہ جتھاں نویں غزل تے نویں نظم دی نمائندگی کریندے اتھاں سرائیکی ڈوہڑے کوں وی نویں انداز نال پیش کرݨ دی کوشش کیتی ویگئی ہے۔ نمونے دے طور تیں ہک نظم دا رنگ ڈیکھو:

ساڈے پیریں ست اسمان
ساڈے سر تیں دھرتی ما
ساڈی دستی لتھا پاندھیا
کوئی قصہ اج سلوا
کڈاں کھلسن ساڈیاں مینڈھڑیاں
کڈاں لبسی ساڈی نتھ
کڈاں چمسی آ کوئی سانولا
ساڈے مینڈی والے ہتھ

Scanned with CamScanner

صدارتی ایوارڈ یافتہ شاعر جانباز جتوئی دا چوتھا مجموعہ کلام ''سسی'' (192۔ص) سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئے۔ اے مجموعہ مثنوی دی صنف وچ ہے جیندے وچ سسی دی داستان نویکلے انداز نال قلمبند کیتی گئی ہے۔ نمونے دے طور تیں ہک بند دا کجھ حصہ حاضر ہے۔

ہوت کوں نندروں چاتے کیچی ڑ پئے کیچ ڈو دل
بے ہوش پنل کوں گھن بیٹھے ہن ہوت اُٹھاں تے جھل
اُٹھ نرالے ، ڑُٹ والے چیرن پندھ بگیل
سُتی غافل مُٹھی دی جاں خالی تھئی بغل
تھیئیں جاگ تے ڈیکھے سسی کائی خان پنل
ڈٹھی تھئی بے تاک پٹھی نہ ریس ہوش عقل
سینگیاں سیاں بھج کے آئیاں کولھ سسی دے دل
ہوش کنوں بیہوش ڈٹھونے کل کنوں بے کل
تلیاں مل مل ہوش ڈیونے پا کے منہ وچ جل
آئیس ہوش تے روندی اُٹھی لا ہک ہک کوں بگل
پوی تھی تے ہر توں پچھے کتھ ہے خان پنل

رفیق احمد پوری دا شعری مجموعہ ''قلم کشالے'' وی سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور چھاپے۔ جیندے وچوں عنوان دے حوالے دی نظم پڑھن والیں دی نذر ہے:

قلم کشالے
سکھدیں کاغذ کالے
دکھ کنڈیالے
اُکرس پالے
قدم قدم تے بجھ دیاں سانگاں
تھل چرانگاں
لحظہ بھر نہ ڈیون

Scanned with CamScanner

سے سے وہے ویرے
ناس تھیئے نیرے
گئی اکھواں نہ مُہری
جیڑھا
راہ سجھاوے
دل ہد ھواوے

احمد خان طارق دی چوتھی تخلیق ''ہتھ جوڑی جل'' (112۔ص) سوچ سنجاں سرائیکی سنگت شاہ صدر دین، دیرہ غازی خان توں چھپی۔ ایں کتاب وچ کئی ونکیاں پاتیاں ویندین۔ مذہبی شاعری دے بعد ڈوہڑے دی صنف شامل کیتی گئی ہے تے ڈوہڑہ احمد خان طارق دی سنجاں وی ہے تہوں ایں کتاب وچوں اوڈوہڑہ پیش کیتا ویندے جیہڑا عنوان نال مناسبت رکھدے۔

اے مسجد نئیں میخانہ ہے ذرا نیوڑ کے ڈُہتھ جوڑی جُل
سگیں ساقی ساقی آہدا جُل لا سُرتیں سُر ہتھ جوڑی جُل
ہے خاص تقاضا رندگی دا اتے پنڑ دا گر ہتھ جوڑی جُل
اج طارق رج رج پیندے ہئیں وِن مٹکے پُر ہتھ جوڑی جُل

رشید عثمانی سرائیکی غزل دا مجموعہ ''خواب وچ دریا'' (208۔ص) دان کیتا۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور توں شائع تھیون والے ایں مجموعے توں پہلے اُنہاں دا سرائیکی غزل دا ہک بیا مجموعہ ''میں مٹی میں سونا'' 1978ء وچ شائع تھی چکے۔ ایں طرحاں اے گالھ واضح تھیندی ہے جو رشید عثمانی سرائیکی غزل وچ نویکلا مقام رکھدن۔ غزلیں دے مجموعیں توں پہلے سرائیکی نظماں دا ہک مجموعہ وی چھپوا چکن۔ اُنہاں دے نویں مجموعے وچوں ہک غزل دے ڈو شعر پیش ہن:

دھرتی اُتے کیناں آسن ہُنڑ پریاں اسمان دیاں
پانڑی توں خالی ہے روہی، کتھ کونجاں دی ڈار لہے
تیڈے ہجر دے موسم دے وی رنگ نرالے ڈٹھے ہن
ڈینہ کوں دھپ دی تاپش تاوے رات کوں روز پھنوار لہے

Scanned with CamScanner

رفعت عباس سنجاپوں صنف کافی کوں نویں انداز نال پیش کرن دا تجربہ "عشق اللہ سکھیں جاہیا" (288۔ص) دے عنوان نال کیتے ۔ کتاب گھر ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ 1990 توں 2005 تائیں لکھیاں ہوئیاں اڈھائی سو دے قریب کافیاں پاتیاں ویندین۔ رفعت عباس دا کافی رنگ پڑھن دے ڈاد ے۔

رب پانڈی دے وچ راہندا ہے
رب دانڈے دے وچ وگدا ہے
بھانویں آپ جوار داڈھوڑا ہے
بھانویں آپ مکئی داروٹ میاں
رب تن ساڈے کوں لگدا ہے
ایہا تس اندر دا ہجر میاں
ایہا بکھ اندر دی بدھا ہے
جینکوں آپ مُکا اوسکدا ہے
کہیں چاول وچ کہیں کنک وچوں
کہیں مچھی وچ کہیں میوے وچ
سارا سچھ اوندی جگمگ دا ہے

نویں نظمیں دے لکھاری عابد عمیق دا مجموعہ "پکھی جانک تے رستہ" (94۔ص) وی ایں سال سامنے آئی۔ سچیت کتاب گھر لہور توں چھپن والی ایں شعری تخلیق وچ آزاد نظماں پاتیاں ویندیں۔ ہک نظم "چنڑ پیر" نمونے سانگے پیش ہے۔

چنڑ پیر دا میلہ ہووے
مجلس ہووے یاراں دی
اُتھاں تے اُتھوالاں دی
کھجیاں اُتے کویں چڑھدن
انکل ویکھو بالاں دی
ہک ڈو جھے سرسٹن بگالھیں

Scanned with CamScanner

ہک ڈو جھے دی جھپن بگالھیں
اکل ویکھو یاراں دی

ملتان دے شاعر اللہ بخش یاد دا تریجھا شعری مجموعہ "جذبیاں پوتے بول" (144۔ص) وچ سرائیکی گیت شامل ہن۔ الکتاب گرافکس ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والے اے گیت سرائیکی وسیب دی ثقافت دے ترجمان ہن۔ نمونے دے طور تیں پرینوے دے ہک گیت وچ دعائیہ حوالہ ایں طرحاں شامل ہے:

کڈاہیں نہ کئی تھول کہیں شے دی آوی
پیا چکھے منہ شالا ہر کہیں کوں بھاوی
طلوع ڈیکھ پئی تھیوی خلقت دیوانی
میڈا گھوٹ بنڑا میڈا ڈھول جانی
سدا جنڈری جیویں ہنڈاویں جوانی

رحیم طلب دا شعری مجموعہ "ایہو ای سچ ہے" (96۔ص) دے عنوان نال چھپے۔ سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی طرفوں سامنے آون والے ایں مجموعے دا نویکلا پن اے ہے جو ایندے وچ پاتیں دو نجمن والیں مختصر نظمیں دا منظوم انگریزی ترجمہ وی شامل ہے۔ اے انگریزی ترجمہ سعید احمد شیخ تے اجمل مسعود بھٹی دا تھیا ہوئے۔ جیویں جو ہک نظم تے اوندا ترجمہ کجھ ایں طرحاں ہے:

ایں دی سکون ملدے — Peace! it makes you gay
ایں دی چین ملدے — Rest. is it you've found a way
لائن تے ادھر رکھ ڈیندن — Faining the mud with hot a blood
جینکوں نیں رین ملدے — Is Peace rest, one is to say

خالد اقبال ایں سال سی حرفی دی صنف کوں "کویلیاں کیتا پیار" (48۔ص) دے عنوان نال کتابی شکل ڈتی ہے۔ سرائیکی ادب وچ خالد اقبال ایں شعری وکی کوں ہک واری ول نشابر کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں سی حرفی وچوں ہک بند پڑھن والیں کیتے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

د: دریا من وسوں جاگی وستی گوٹھ بنایا
وانگ کویلیاں گُر پئے سارے پاٹیاں وچ ترایا
سندھو ہاکڑہ ستلج جل کوں جیون جوگ بنایا
دریا توں اساں مچھی لدھی رب رب نام ہکایا

میانوالی توں سرائیکی شاعری دے ڈو اہم مجموعے ایں سال سامنے آئن جنھیں وچوں اردو تے سرائیکی دے مہاندرے شاعر محمد فیروز شاہ دا مجموعہ "پینگ" (104۔ص) دے ناں نال پنڈی اسلام آباد ادبی سوسائٹی (پیاس) راولپنڈی توں چھپیے، پروفیسر عارف عبدالمتین، ڈاکٹر مہر عبدالحق تے عطاءاللہ عیسیٰ خیلوی دے تاثرات ایں مجموعے دا حصہ ہن تے کتاب وچ سرائیکی غزل اتے آزاد نظم دیاں صنفاں سنجاپوں ہن۔ ہک نظم "خواب دی شراب" دے عنوان ہیٹھ لکھدن:

راتیں تیڈی دید دے موسم
دل دے ویہڑے اندر لمحے
خواب دی کیڈے چنگے ہوندن
ان ہوٹی توں ہوٹی کردن
اکھ دی بکھ تے تس بجھدن
پیار دے منظر چس کریندن
دل دی جھولی دی بھر ڈیندن
خواب دی کیڈے چنگے ہوندن

میانوالی دے بئے شاعر محمد مظہر نیازی دا مجموعہ "پنج دا وسن" (144۔ص) دی 2005ء وچ شائع تھئے۔ مثال پبلشرز فیصل آباد توں چھپن والا اے مجموعہ وی سرائیکی غزل تے آزاد نظم دی نمائندگی کریندے۔ جیویں جو ہک غزل دے ڈو شعر ہن۔

اندری اندر سڑدیاں رہوِن
بھار ہنجوں دا چاون اکھیاں
اکھیاں کھولو چاٹن تھیوے
ہوکا ڈیون آون اکھیاں

Scanned with CamScanner

فریاد ہیروی ایں سال سرائیکی ادب دے ودھارے سانگے ڈو کتاباں وان کیتین۔ ایں توں پہلے وی انھیں دیاں ڈو کتاباں چھپ چکین۔ ایں سال سامنے آون والیں کتابیں وچ ''گزری شام'' (72۔ص) قطعیں دا مجموعہ ہے اتے ڈوجھا مجموعہ ''تیڈے شہر وچ'' (96۔ص) غزل تے نظم دی ٹور کوں اگوں نہاں کرن دا سوہنا یتن کیتے۔ ہک نظم ''کال گریہہ'' دا منڈھلا حصہ پیش ہے۔

اے کال گریہ دی دھرتی ہے
اتے دھرتی تریہہ دی دھرتی ہے
اتھ بھنجر بھوئیں رت روندی ہے
اسمان دوڈ یکھن پوندی ہے
اسمان سنانواں بخشیدے
ایں تسی بھوئیں کوں پنج ڈیندے
اتھ کھپ تے کھار پیاسی ہے
بوئی کر ڑ کنڈا ر پیاسی ہے
ہن ریت دے واسی ریت وانگوں
ہن طور لکانویں بھیت وانگوں
چم ریتاں پیر پکھر گئے ہن
ایں دھرتی تیں دیہہ پھر گئے ہن

ایاز احمد ایاز دی کتاب ''پنج دے رشتے'' (192۔ص) دے عنوان نال شائع تھئی۔ ارشاد ادبی سنگت ظاہر پیر (خان پور) توں چھپن والی اے کتاب روہی دی نمائندگی کریندی ہے۔

بے زر شجاع آبادی دی کتاب ''سِک دے سلوک'' (112۔ص) وچ نقطیں دے بغیر کیتی گئی سرائیکی شاعری شامل ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی ایں کتاب وچوں ہک قطعہ پیش ہے:

سِکدی روہی ڈکھی وو
روح دا راول اکھی وو

Scanned with CamScanner

ول آوے رُل موئی کوئی
کوئی صحراواں لٹی وو

مرتضیٰ زاہد دا مجموعہ ''ترنڈ'' (120۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیئے۔ جیندے وچ سرائیکی ڈوہڑہ، غزل تے آزاد نظم ہک نویں انداز نال ساہ گھندے نظر آندے ہن۔ ہک ڈوہڑہ دا انداز ڈیکھو:

کیڈاں نوکر آپ کوں خان گنیسے کیڈاں نوکر خان نظر دے ہن
بھوئیں اندر اتنے پیسہ آئے ہئیں تیڈے پیر اسمان نظر دے ہن
اساں اتنے چھوٹے لوکیں توں تیکوں کیا نقصان نظر دے ہن
ساکوں کڈھ نہ زاہد تو ہا جھوں بے جان جہان نظر دے ہن

بزم الفت آڑہ جعفر، ڈیرہ غازی خان دی پیشکش دے طور تیں گلزار احمد گلزار دا شعری مجموعہ ''بول'' (176۔ص) دے عنوان نال چھپیے جیندے وچ سرائیکی ڈوہڑہ، غزل، گیت تے نظم شامل کیتے گھین۔ غزل وچ مطلع دے بول کوں عنوان دے طور تیں پیش کرݨ دی روایت قائم کیتی ہے۔ ہک غزل دے ڈو شعر ایں طرحاں ہن۔

آ ڑی سہیلی نال جُل رہتے ڈکھا کیڈے ونجاں
اُوندے سوا بچدی نمی گالھی بلا کیڈے ونجاں
کوسے کنوں ہلدی ودی گاٹے بھنی گلدی ودی
گاٹے کوں بھن اسمان دو ڈیواں صدا کیڈے ونجاں

ملتان دے شاعر اقبال بھیلا دے ڈو مجموعے سامنے آئن۔ جنھیں وچوں مجموعہ ''مندری'' وچ تصوف دے حوالے دی شاعری ڈھیر ملدی ہے۔ اتے ڈوجھے مجموعے ''چنا نہوڑ'' (112۔ص) وچ سرائیکی ڈوہڑے شامل ہن اتے ہر سرائیکی ڈوہڑے دا اردو ترجمہ وی پیش کیتا گئے۔ ''چنا نہوڑ'' وچوں ہک ڈوہڑہ نمونے کیتے پیش ہے:

اکھیں میں موئی مونجھ دی ماری ہم دل ڈکھ پھھون آ ساوݨ وچ
میڈے پیر دی چھالیاں ہاب تھئے تیڈے پیار دیاں ونگاں پاوݨ وچ
آ ڈینہ تے شام د اغلبہ پئے ایں کالی رات دے آوݨ وچ
بکیا سکھ سہاگ دی سیج توں رُس اقبال دے سہرے گاوݨ وچ

Scanned with CamScanner

عارف فریدی روایتی شاعری دا مجموعہ "یاد بجن دی" (80۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت ہے۔ ایں مجموعے وچ زیادہ تر غزلاں پاتیاں ویندین تے کجھ نظماں وی شامل ہن۔ غزل دا اِک شعر ہے:

میکوں تنہاں دھپاں دے وچ ساڑ تے
میڈے غیر کوں ٹھنڈیاں چھاہیں ڈتیاں نی

غلام جعفر نادار دی کتاب "سِکدیں اکھیں" (80۔ص) دبستانِ سرائیکی ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے۔ جیندے وچوں عنوان دی نسبت نال اِک قطعہ ہے:

وصل دی رات دے بھالے گھن گھن
بے مثل راہیں سِکدیاں رہ گن
جے تک ساہ اچ ساہ دی تند ہئی
سکدیاں اکھیں سکدیاں رہ گن

روایتی شاعری دے حوالے نال بئے وی کئی مجموعے سامنے آئن۔ جیویں جو کجھ مجموعیں دے کوائف ہن۔

ہجر دے تیر	فیض محمد سندھڑ	انصاری بک سنٹر لیہ	ص 124
چھرتے پھل	سید اشفاق حسین گھنام	بخاری ادبی اکیڈمی شہر سلطان	ص 64
وردیں دا حال	ایم اشرف عظیم	جھوک پبلشرز ملتان	ص 64
سانول سلطاں	محمد رمضان سانول	جھوک پبلشرز ملتان	ص 64
لہاں تے جام	رجب بلال ڈاہا	جھوک پبلشرز ملتان	ص 64

2005ء وچ نویں ایڈیشن دے طور تیں سامنے آون والیں کتابیں وچوں شاکر شجاع آبادی دی کتاب "کلام شاکر" (272۔ص) واہڈو جھا ایڈیشن شائع تھئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت نال چھپن والا اے مجموعہ ایں توں پہلے 2002ء وچ شائع تھیا ہا۔ ایندے وچ حمد، نعت، غزل ہاڈو ہڑہ، قطعہ تے گیت دیاں صنفاں کوں پیش کیتا گئے۔ نمونے کیتے اِک قطعہ ہے:

ستم دی ظالم ادا نہ ہوئی وے
رقیب دی توں دعا نہ ہوئی وے

Scanned with CamScanner

اے بے نیازی خدا دا کم ہے
خدا دا بندہ خدا نہ بنڑ وے

''کلام شاکر'' دے علاوہ ''شاکر دے ڈوہڑے'' (64۔ص) ایں سال 11ویں واری شائع تھیں۔

شفقت بزدار دا سرائیکی مجموعہ ''کھیڈے'' (160۔ص) ایں سال پڈھمی واری چھپے۔ دبستان سحر ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیون والا اے مجموعہ ایں توں پہلے 1999ء وچ نجوک پبلی کیشنز ملتان توں چھپیا ہا۔ ایں مجموعے وچ نظماں، غزلاں، ڈوہڑے، قطعے تے سرائیکو شامل ہن۔ کتاب دے عنوان دی مناسب نال شامل نظم ''کھیڈے محبت دی معراج ہوندن'' دا پہلا بند پڑھن والیں کیتے حاضر ہے:

میں کہیں موڑ تے اے تمنا تھیں کیتی میڈی مطلبی دا محل ساتھ ڈیوے
پریشان تھوں ہاں جو تنہائی دے وچ ایہا زندگی کوئی پل ساتھ ڈیوے
اجہاں دل ناں آہدے جو میڈے تصور دے وچ گنگناوں غزل ساتھ ڈیوے
کھتاں چا کے ویساں میں چھڑے دی میت سحر تک ناں بانجوں دی چھل ساتھ ڈیوے
میڈا کوئی سنگی میڈا کوئی ساتھی نہ اج ساتھ ڈیوے نہ کل ساتھ ڈیوے
بہاریں دا موسم ناں تھیں راس آیا ہتاں تھ یادیں دا محل ساتھ ڈیوے
خدا وانگ ہیدی خوشامد کریساں اوہو ناخدا میڈا دل ساتھ ڈیوے
سجے دل اڈدے جھونپڑیں نال جیویں چراغے بجھیں پک بلے تھیں ڈیوے
کھیڈے محبت دی معراج ہوندن کھڈ تھیں کوں تم ونجے تھیں ڈیوے

مصطفیٰ خادم دا مجموعہ ''پارت'' (128۔ص) دی دبستانِ سحر ڈیرہ غازی خان توں ڈوجھے ایڈیشن دے طور تیں شائع تھئے۔ ایں توں پہلے 1993ء وچ سرائیکی ادبی سنگت پاکستان کراچی ایں کتاب کوں پہلی واری چھاپیا ہا۔ مصطفیٰ خادم دی کتاب وچ نویکلے انداز دی غزل تے نظم دے علاوہ ڈوہڑے دی وکھری سنجانق رکھدے۔ مصطفیٰ خادم دا اے ڈوہڑہ، وسیب اچ خاصا معروف ہے:

تیکوں حاتم جان کے چھڑے ہئیں ری وسدا گھر اساں چھڈ کرنے
ددھ دیاں پیتاں کیوں ہا جدیں میڈے ان کھٹ دا ساں چھڈ کرنے

Scanned with CamScanner

ہوں گھٹ مقدار تے تھیوائیں ہووی جتنا پھر اساں چندھ کرنے
جیڑے در تے خادم ڈر آئے ہئیں ساڈا آدر کر اساں چندھ کرنے

خادم حسین مخلی دی مثنوی ''سیف الملوک''، امان اللہ ارشد دی کتاب ''اکھیں خواب جگارے'' تے نجیب اللہ نازش دے گیتیں دے مجموعے ''پتہ نئیں توں کیا ہئیں'' دے ڈوجھے ایڈیشن شائع تھیوݨ دی وونت اپڑی ہے۔ ڈاکٹر خورشید محمد ملک دی مزاحیہ شاعری دی کتاب ''خدلا'' داڈوجھا ایڈیشن ایں سال شائع تھئے۔ ایں کتاب وچ خلیق ملتانی دا مزاحیہ کلام وی شامل کیتا گئے۔ نادر لاشاری دا مجموعہ ''نادر دے ڈوہڑے'' ترتیجھی واری چھپ کے آئے۔

ایں سال محمد شفیع شوق دیاں مرتب تھیاں ترائے کتاباں نظر توں گزرین اے ترے کتاباں فائن آرٹ کمپنی کراچی توں چھپین تے ترنھائیں کتابیں وچ شاکر شجاع آبادی دے کلام وچوں انتخاب کر کے پیش کیتا گئے انھیں مرتب تھئیں کتابیں دے ناں ایں طرحاں تجویز کیتے گھئین۔

شاکر شجاع آبادی: ڈوہڑے دا بادشاہ
شاکر شجاع آبادی: سرائیکی گیت غزلاں ڈوہڑے
شاکر شجاع آبادی: منتخب سرائیکی ڈوہڑے

2006ء

عزیز شاہد دا نواں شعری مجموعہ ''جوگ'' (160۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ ایندے وچ غزل، نظم تے قطعہ دی صنف کوں موضوع بݨایا گئے۔ عزیز شاہد دی نویں کتاب کوں نویں دور دی آواز آکھیا ونج سگدے۔ ہک طویل غزل وچوں ڈو شعر ہن:

حشر تیں کئی حشر گزریے اساں اڈنویں سُتے رہ گئے
تھکیڑے ہَن مُدامیں دے جگارے ڈھیر سارے ہَن
اوں دتی وچ مسیتاں ہَن تے سانجھیاں پت پرتاں ہَن
اُتھاں گُر ہن گُرو ہَن گُردوارے ڈھیر سارے ہَن

آزاد نظم کوں سرائیکی شاعر وچ وکھری سنجان ڈیوݨ والے مہاندرے شاعر ارشاد تونسوی دا پہلا شعری مجموعہ ''ندی ناں نجوک'' (96ص) سرائیکی ریسرچ سنٹر ملتان دی اشاعت

Scanned with CamScanner

دے طور تیں سامنے آئی۔ ارشاد تونسوی کوں آزاد نظم دا بگوا آکھیا ویندے تہوں اے شعری مجموعہ آپنی نویکلی اہمیت رکھیندے۔ ایندے وچ آزاد نظم دی صنف دے نال معریٰ نظماں دی شامل ہن۔ نمونے دے طور تیں ''دیگر ویلھا'' عنوان دی آزاد نظم حاضر ہے:

اینویں لگدے دیگر تھئی گئی
پیلی دھپ اے کگراں اُتے
سائے در گھے تھیندے تھیندے
ہکو جھیں لگدن پئے ہن
درختیں دے پتر ے نہیں ہلدے
ہر شے وسی وسی لگدی
بس ہک چپ اے چپ دی رمزاے
چارے پاسے
ہر ڈینہ اے دیگر ویلھا
کہیں ہے ڈینہ کوں یاد نہیں راہندا

سرائیکی وسیب دے عوامی شاعر شجاع آبادی دا مجموعہ کلام ''ہلدیاں ہنجوں'' (127۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ پورے وسیب وچ عوامی سطح تیں ہتھوں ہتھ گھدے ویندن والے ایں مجموعے وچوں نمونہ کلام ہے:

تہاڈے درد لکھ لکھ تے تہاڈے غم وٹیندا ہم
ہجر دی کوٹھڑی وچ قید بیارو خدا حافظ
تساں مظلوم لوکاں نال رل کے جنگ لڑنی ہے
میڈے غازی سہ سالار اشعارو خدا حافظ

تھل دے شہر لیہ نال گانڈھار گھن والے بزرگ شاعر امان اللہ کاظم دا شعری مجموعہ ''پیلیں ہنجھ نہ ماوے'' (177۔ص) ملتان پبلی کیشنز لاہور توں چھاپیا گیا۔ ایہنکوں مقامی ادبی حلقیں وچ ہوں پسند کیتا ویندا پئے۔ ایں مجموعے دی اصل سنجان غزل دی صنف ہے۔ غزل کوں جدید انداز نال پیش کرن دے نال نال سندھی شعری صنف وائی کوں وی سرائیکی شاعری وچ

Scanned with CamScanner

متعارف کراون دا خوب تجربہ کیتا گئے۔ ایں کتاب وچ شامل سرائیکی گیت ریڈیو پاکستان ملتان دے فنکاریں وچوں نسیم اختر، سلیم گریزدی، سانول بھٹی، قمر اقبال تے اسلم ساجد دیں آوازیں وچ چار چند لائی رکھدن۔ ایں شعری مجموعے وچوں مختلف غزلیں دے ڈو شعر پڑھن والیں دی نذر ہن:

ہیڈے گھر دا فاصلہ توڑے ہے ڈو قدمیں دی وتھ
زندگی بھر دا سفر اے فاصلہ لگدے میکوں

☆☆☆

وت ننانواں کر گئے تہوار پورھیا سال دا
وت نظر دے بجو گئی ہے قوم تے ہک ہئی گریہہ

عیسن شاہ ساجد ملتانی دی کتاب "دل دیاں دل وچ" (112۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ ہیدے وچ ڈو ہڑہ سب توں زیادہ پیش کیتا گئے۔ ایندے علاوہ قطعہ تے غزل دیاں صنفاں وی کتاب وچ شامل ہن۔ نمونے دا ہک ڈو ہڑہ ہے:

ڈینہ چنگے مندے آویندن مت چھوڑیں ڈور انا دی
ہتھ کہیں دے اکھوں ڈیں نہ، نہ رکھیں تانگھ بھرا دی
کر محنت! محنت والے دا ہتھ ویندئی رب امدادی
ہے برکت حرکت وچ ساجد فرمیندی ذات خدا دی

ساقی سمیجو دا مجموعہ کلام "اکھیں ہن میخانے" (96۔ص) دبستانِ سحر ڈیرہ غازی خان توں چھپی ہے۔ روایتی شاعری دی ایں کتاب وچ سادہ اسلوب ورتیا گئے تے مختلف اصناف شامل ہن۔ غزل دا ہک شعر:

وفاداری نبھاون دا جیڑھا اقرار کر بیٹھے
محبت کوئی فسانہ نہیں جیندا انکار کر بیٹھے

جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والا شعری مجموعہ "سندھڑے لہندی شام" (112۔ص) دمان نال گاڈھا رکھن والے شاعر خالد منیر خالد دا کلام ہے۔ خالد منیر خالد دے ایں کلام وچ روایتی شاعری دے نال نال جدید شاعری دا ہک سوہنا انداز شامل ہے۔ عنوان دی مناسبت نال شامل نظم "سندھڑے لہندی شام" وچ آکھیا گئے:

میکوں قرب کنارے ڈے گئی
سندھڑ تے لہندی شام
موسم پیارا پیارا ڈے گئی
سندھڑے لہندی شام
ڈینہ تاں اکھیاں روندیں روندیں
رستہ بھال گزاریا
جھیکو خوب ٹھکارا ڈے گئی
سندھڑے لہندی شام

میانوالی دے شاعر محمد ظہیر احمد پہلا شعری مجموعہ ''ہنجو، ریت، ہوا'' (136۔ص) وچ پاتی وبھن والی شاعری کوں پروفیسر سلیم احسن ''آپنڑے قدتوں اُچی شاعری'' آکھیے۔ مثال پبلشرز فیصل آباد توں چھپن والی ایں سوہنڑی کتاب وچ غزل دی صنف کوں ڈھیر ورتیا گئے۔ غزل دے نال نال آزاد نظم کوں وی ایں کتاب وچ شامل کیتا گئے۔ غزل جھیں اہم صنف دی صلاحیت توں مالا مال شاعر دے کلام وچوں گھدے گئے ڈو شعر ہن:

بچیندا ہک خدا ہے پر وسیلہ آدمی بنڑدے
کنارے ہڈدی بیڑی کوں ملاح دے نال ملدے ہن

☆☆☆

چٹے وال ڈیدھاں تاں محسوس تھیندے
نویں رنگ ودی ہے بدلدی جوانی

واحد بخش شیرازدی کتاب ''پیلھوں'' (112۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئی ہے۔ نوجوان شاعر دے ایں پہلے مجموعے وچ غزل تے نظم دے نال نال ڈوہڑہ وی ورتیا گئے۔ جیندے وچوں اے ڈوہڑہ سنگھو (دمان) دے وسیب وچ خاص طور تیں مشہور ہے:

جیڈی ساکھ متاں بدنام تھیوے جیڈے شہر دا آوں چھوڑ ڈتے
وگ ونجی وچ ہُن ونجن کیتے اکھ کجلہ پاوں چھوڑ ڈتے

Scanned with CamScanner

نہ تک دی پپ پردھان پلی کن ہٹ پر چاون چھوڑ ہے تے
شیراز میں مینڈھیاں چس ہے بندیاں سر تیل دا لاون چھوڑ ہے تے

ممتاز غافل دی کتاب ''ہنج دریا'' (112۔ص) دی ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے۔ نظماں، غزلاں، گیت، ڈوہڑے تے سرائیکو ایں کتاب دا حصہ ہن۔ جیویں جو ہک سرائیکو وچ آکھیا گئے:

یکدم نیر وہندیں گزری ساری عمرہ میڈی
ڈکھیں چم کوں پٹ پٹ کھادے تن تے ماس دی کائنی
اوندی آس دی کائنی

ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں چھپن والی ہک ہئی کتاب ''غلطی وڈی کیتوسے'' (112۔ص) سلیم صابر گورمانی دی شاعری ہے۔ سلیم صابر گورمانی دے ایں مجموعے وچ غزل تے ڈوہڑہ دیاں صنفاں ورتیاں گھمن۔ نمونے کیتے ہک ڈوہڑہ ہے:

اے عشق ءِ عاشقی سوکھی نمیں نہ گھر بہہ یار دا دعویٰ کر
بنڑ نوکر جگ دیاں نوکریاں کر پچھیں ہیں سردار دا دعویٰ کر
سم بھاہ تے لیٹریاں مار پہلو ول پھل منگ ہار دا دعویٰ کر
پہلے صابر بنڑ منصور ڈکھا پچھیں کہیں دے پیار دا دعویٰ کر

رشید حسرت ہمسوانہ دا مجموعہ کلام ''مندر یے منہ'' (112۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ روایتی شاعری دے ایں مجموعے وچ ڈوہڑے تے غزلاں پاتیاں ویندین۔ چھوٹی بحر دی ہک غزل دے ڈو شعر ہن۔

نہ لوکو منہ منہ دیاں بولیاں بولو
ہکا موہاں وچ زبان رکھو
صفا ایں دل کوں کرو ہاں یارو
نہ کوئی کندرا گمان رکھو

تھل دے شہر بھکر دے صفدر کربلائی دی کتاب ''شام توں پہلے'' (122۔ص) وی جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایہنکوں روایتی شاعری دیں اہم

Scanned with CamScanner

سنا ہیں وچ شمار کیتا ونج سگدے۔ پابند نظم کوں خوب نبھاوݨ دی کوشش کیتی ویئی اے۔ نظم دے علاوہ غزل، قطعہ تے ڈوہڑہ ایں کتاب وچ شامل ہن۔ ''ہک ڈینہ'' دے عنوان نال شامل نظم دچوں ہک بند پیش ہے:

جے خوشیاں لہج گھر نمیں آئیاں پریشان نہ تھی اے کل آسن
جنہاں درختاں پتر ڈھہا چھوڑین اوعین بہار اچ پھل آسن
جیڑے پکھڑو جھار توں ٹکھڑ بھین او پکھڑو جھار دو دل آسن
ڈکھ دلل کے آخر ڈھل ویسن سکھ چین آرام دے پل آسن
حق سچ دی خاطر ویلے دے منصور وی دار دو چل آسن
حق حق دے نعرے لاوݨوے ہن وت سولی تے منصور ہک ڈینہ
توں ڈیکھیں آخر آویسی میڈی قوم کوں یار شعور ہک ڈینہ

ایم اے راہی دا شعری مجموعہ ''ٹوبھے تھل دے'' (104۔ص) انصاف کتاب گھر ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آیا۔ جیندے وچ روایتی شاعری تمیں زیادہ زور ڈتا گئے۔ ہک ڈوہرے دا انداز کجھ ایں طرحاں ہے:

رُت ساوݨ دی آ گئی ہے پیاں وسرن مینگھ ملہاراں
سوہݨا سائیاں مکھ ڈکھلا چا بھج بھج سڈ پئی ماراں
پھاتھی دا ہݨ پھتکݨ کینہاں دل ہک درد ہزاراں
راہی درد خزاں دے سہہ گیاں او ہُݨ آئن بہاراں

وسولال دا مجموعہ کلام ''راول'' (96۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ روایتی نظماں تے ڈوہڑے عوامی رنگ وچ رنگیے ہوئے نظر آندن۔ ہک ڈوہڑے وچ لفظیں دی تکرار دا ورتارا پڑھݨ دے ڈادے:

تمیں جیوݨ دی کوئی چس رہ گئی دل اُکدیں اُک وجنے
اتوں غیر دے جیہے ساڑ ڈتے رت سُکدیں سُک وجنے
تئیں ہاجھ تمیں کئی اعتبار مٹھا ساہ رُکدیں رُک وجنے
لال ابھر دے صدے بھال ڈتے جند مُکدیں مُک وجنے

d with CamScanner

عبدالمالک اُشتر دا شعری مجموعہ ''ہوا دے ہتھ'' (156۔ص) ایں سال چھپے۔ سید کمپوزنگ سنٹر تونسہ شریف توں چھپن والی اے کتاب روایتی شاعری تے جدید شاعری دی سوہنی رلت دے طور تیں سامنے آئی ہے۔

غلام عباس مسکین دی کتاب ''ہنج دا ماتم'' (160۔ص) جھوک پبلشرز ملتان شائع کیتی ہے۔ جیندے وچ سرائیکی دی پڈ وہڑے دی صنف کوں خاص طور تیں سخن دا موضوع بناوݨ دا اہر کیتا گئے۔ انھیں پڈ وہڑیں وچوں ہک چوݨواں پڈ وہڑہ ہے:

پندھ کرنا ہے بھاویں اُوجھڑ ہن نسے پڈ روے کہیں صدمات کنوں
ہر موڑ تے مقتل گاہ ہے پئی ہئیں واقف سب حالات کنوں
اساں تریہہ دی طلب مٹا گھنسوں خود ہنجوں دی برسات کنوں
ساکوں غم مسکین اے ملیا ہا ہر پڈ ہنھ کولوں ہر رات کنوں

1999ء وچ نادر لاشاری ''آس ادھوری'' دے عنوان نال بغیر نقطیں دے ہک کتابچہ لکھݨ دی کوشش کیتی ہئی پر 2006ء وچ ول وی اونہی عنوان ''آس ادھوری'' (224۔ص) نال ای بغیر نقطیں دے وڈا مجموعہ پیش کر ڈتے۔ نادر الاشاری ایں واری پہلے توں ڈھیر کامیابی نال اے کتاب لکھݨ دا ترلا کیتا۔ پر پہلے وانگوں ہݨ وی سرائیکی اکھریں ''پ'' تے ''گ'' کوں نقطیں دے بغیر رلاڈتا گئے۔ جے کرایں واری انھیں حرفیں دا خیال وی رکھ گھدا ویندا تاں اے سوہݨی کاوش ہئی وی سوہݨی بݨ ویندی۔ ایں کتاب وچوں گھدا ہیا عنوان دی مناسب دا قطعہ ہے:

دل آہدے کئی اکھر لکھاں
اکھر وی کئی سکھر لکھاں
دل دی آس ادھوری رہ گئی
دل دی گالھ کئی وکھر لکھاں

ایں سال ملتان وچوں مرحوم شاعراں دے ترائے اینجھے کلیات شائع تھین جنھیں وچ اردو دے نال نال سرائیکی کلام وی شامل ہے۔ ''کلیات کیفی جام پوری'' (296۔ص) سرائیکی ریسرچ سنٹر ملتان توں شائع تھیا جیندوں ڈاکٹر اسلم عزیز درانی تے شبیر حسن اختر رَل کے مرتب

Scanned with CamScanner

کیتے۔ایں کلیات وچ اردو، فارسی تے سرائیکی کلام شامل ہے۔سرائیکی کلام دی "نظم" وچوں اک بند ہے:

جو عزتاں روز لہیدے ہن
جو چوری مال ہڈیدے ہن
دل بھوگے آپ مکیدے ہن
کوئی غیر نہیں سب اپنے ہن

ارشد ملتانی دا مجموعہ کلام "خوئے وفا دہر" (288۔ص) سمیہ ولی خان دا تحقیقی مقالہ ہے۔ڈاکٹر روبینہ ترین تے ڈاکٹر ممتاز کلیانی دی نگرانی وچ لکھیے ویجن والے ایں مقالے وچ مطبوعہ تے غیر مطبوعہ اردو سرائیکی کلام شامل کیتا گئے۔ایں کتاب کوں شعبہ اردو بہاؤالدین زکریا یونیورسٹی ملتان توں چھاپیا گئے۔ایں کتاب دے چھیکوی صفحے تیں ڈتی گئی سرائیکی نظم "پاگل" پڑھن والیں دی خدمت وچ پیش ہے۔

میں تاں کہیں مقصد دے کیتے ہیڈ سکدا ہاں تر سکدا ہاں
ڈکھاں نال وی لڑ سکدا ہاں لوڑ ہووے تاں کہیں دی خاطر
جی سکدا ہاں مر سکدا ہاں لیکن میڈی وتی والے
قدم قدم تے کھڑ کے سوچن اساں ناحق کہیں دے کیتے
وقت اپنا کیوں گالوں لوگ تاں ایویں پاگل ہوندن

ممتاز العیشی دا مجموعہ کلام "میں ابھی زندہ ہوں" (256۔ص) ایں گالھ دا تقاضا کریندے جو لکھاری کیڈا ہیں مرنیں سکدا۔ادب رنگ پبلی کیشنز ملتان توں چھپی ایں کتاب کوں اٹھ ونڈیں وچ ونڈیا گئے۔ایندا اٹھواں تے چھیکوی ونڈا سرائیکی کلام دے حوالے نال ہے۔ جیندے وچوں کلام دا نمونہ ہے:

مندر مسیتی میں کیا ملاں تے جوی میں بنڑیا
چھوڑیا نہ کوئی وی سلسلہ جتھاں وی پئی اے حیڈی ڈس
میں کن دا ہاں بنڑیا ہویا بھا ہجر وچ سڑیا ہویا
یا وصل دا کڑھیا ہویا میں کون ہاں توں آپ ڈس

Scanned with CamScanner

کئی سرائیکی کتابیں دی شاعرہ بہارالنساء بہاردی کتاب ''روشن فکر'' (96۔ص) زک زیب پبلی کیشنز لاہورتوں چپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ اردو تے سرائیکی دیاں بھرپور طی نظماں شامل ہن۔ سرائیکی کلام وچوں ہک نظم ''رہو ہوشیار دشمن توں'' پیش ہے:

سڈاے دیس دے واسی ولاویلانہ اے آسی
ودے جھیڑے ودھیندے او پئے ڈکھ کوں سڈیندے او
رہو ہوشیار دشمن توں بچاؤ دیس گلشن کوں
سچائی وچ محبت ہے محبت ایہ جئیں طاقت ہے
اے آپنا آپ منویسی تے پتھر موم بنڑ ویسی

شبنم شاکر شجاع آبادی دا شعری مجموعہ'' کج دی ونگ'' (48۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں آیا۔ جیندے وچ روایتی شاعری پاتی ویندی ہے۔

روایتی شاعری دے ہئے کئی مجموعے دی چھپین جیویں جو کجھ دے کوائف ہن:

☆ مونجھیاں اکھیں شاہد نوید ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان 48ص
☆ محبت دا تحفہ صادق تھہیم جھوک پبلشرز ملتان 48ص
☆ پردیس نہ ونج عابد شجاع آبادی جھوک پبلشرز ملتان 48ص

پہلی واری چھپنڑ والے شعری مجموعیں دے نال نال ڈھیر سارے مجموعیں کوں ولا چھاپنڑ دا اہر دی تھیندا رہ ویندے۔ جیویں جو احمد خان طارق دی کتاب ''میکوں سی لگدے'' (152۔ص) کوں ڈوجھی واری شائع کیتا گئے۔ سوچ سنجان سرائیکی سنگت شاہ صدردین (ڈیرہ غازی خان) توں چھپنڑ والی اے کتاب ایں توں پہلے 2001ء وچ چھپی ہئی۔ ''میکوں سی لگدے'' وچوں ہک غزل دے ڈو شعر حاضر ہن:

کیڑھے منہ میں بھگال کریساں
ڈیساں حال رومال ادھورے

☆☆☆

سیونڑ سیواں مال نمیں بچدا
چھیڑاں مال رومال ادھورے

Scanned with CamScanner

امان اللہ ارشد دا شعری مجموعہ ''ارشد دے ڈوہڑے'' (80۔ص) کوں ستویں واری چھاپن دا چنگے۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال، لیاقت پورتوں شائع تھیون والی اے کتاب پورے سرائیکی وسیب وچ سنجاتی ویندی ہے۔ کبیر والہ دے شاعر خادم رزمی دا شعری مجموعہ ''اساں آپنے اُڈن ہارے'' (168۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان شائع کیتے جیندے وچ نظماں تے غزلاں شامل ہن۔ ایکوں اُنہاں دے پتر منیر ابن زرمی مرتب کیتے۔ شاکر مہروی دے چوٹویں ڈوہڑے از شاکر مہروی (48۔ص) فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں چھپے۔

دلنور نور پوری دی کتاب ''متاں ہل پووے'' (۲۰۸۔ص) ڈیکھن اچ آئی۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب اچ اوئیں تاں ہر صنف دی شاعری پاتی ویندی ہے۔ بھل ڈوہڑہ کوں دلنور نور پوری دی خاص صنف بگٹیا ونج سگدے۔ تہوں ایں کتاب وچوں ہک ڈوہڑہ پڑھن والیں دی خدمت وچ حاضر ہے۔

تیڈے شہر دے وچ تیڈے پاء گل کوں پے لگدے ہن چودھار پتھر
سب لوک نظر دن پتھر دے ہر ہتھ وچ ہے پُنج وار پتھ
دلدار بہانے مارن دے توں چنی آ غیر شمار پتھر
ڈیکھاں رج رج تے دلنور تیکوں ہوں دیر توں میکوں مار پتھر

2006ء وچ مرتب کیتی گئی شاعری وچ فیض بلوچ دی ترتیب ڈتی کتاب ''سرائیکی شاعر وچ طنز و مزاح'' (64۔ص) آپنی نویکلی سنجان رکھدی ہے۔ مشعل ادب ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ سرائیکی وسیب دے مہاندرے شاعریں دے ہٹ کڑاک دے حوالے نال لکھیے گئے کلام وچوں چوٹ کیتی گئی ہے۔

''وکھریاں سوچاں'' (64۔ص) دے عنوان نال چولستان دے شاعریں دا چوٹواں کلام روہی سرائیکی سنگت مٹھوہ چولستان دی طرفوں شائع تھیا۔ ایں مرتب تھئی کتاب وچ نادر لاشاری دے مختصر کلام دے علاوہ نادر لاشاری دے اٹھ شاگردیں شبیر احمد رہبر، اللہ بچایا نجٹ، گلزار احمد بھٹی، احمد بخش احمد، عبدالحلیم دردی، محمد اکرم پڑھیاڑ، محمد انور تے محمد عارف صاعد دے کلام کوں پیش کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

2007ء

کلاسیکی عہد دے شاعر محمد اکبر شاہ دا ڈھیر سارا کلام ابتدائی مجموعیں دے حوالے نال شمار تھیندے۔ ایں کلام کوں ''کلیات سید محمد اکبر شاہ'' (۱۵۸۔ص) دے عنوان نال شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں چھاپیا گئے جینکوں ناہید لودھی مرتب کیتے۔ ایں کلیات وچ اکبر شاہ دے مجموعے جنگ نامہ، قصہ سسی پنوں، قصہ مرزا صاحباں، قصہ مصری خان، ڈ بہاڑی اکبر شاہ، سی حرفیاں وغیرہ شامل ہن۔ اکبر شاہ دے حالات زندگی تے شجرہ نسب وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

احمد خان طارق دا اہم شعری مجموعہ ''عمراں دا پورھیا'' (۳۸۴۔ص) دے عنوان نال سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں وڈے سوہنڈ نال شائع تھیوں والے ایں شعری مجموعے وچ کافی، غزل، نظم تے ڈوہڑہ دیاں صنفاں خاص طور تیں کتاب دا حصہ ہن۔ ڈوہڑے وچ وکھری سنجاں رکھن والے ایں شاعر دی ایں کتاب وچوں گھدا ایہ اک چوٹواں ڈوہڑہ ہے:

نہ پھک نہ پھک آکھیم دل پھک پیار دے پھک نہ سکسیں
چنگل چندری ناں چاتی جھل چُپ دے چک نہ سکسیں
ڈے ڈے ڈک ڈکیسیں ہنجوں ڈسکیاں ڈک نہ سکسیں
طارق تر تر تکاں تکسیں تک کوئی تک نہ سکسیں

سرائیکی دی کلاسیکی شعری روایت نال گانڈھار رکھن والے شاعریں وچوں بخت علی بخت دی کتاب ''بخت جلوے'' دے چھپن دا پتہ لگے ایں کتاب کوں بخت زادہ رانا محمود الحسن اویسی مرتب کیتے۔

کلاسیکی روایت دے شاعر علامہ شوخ ریاستی دے مجموعہ کلام ''جان بہ لب'' دی اشاعت دی پڑاڈ وی سنی گئی ہے۔ شوخ سنگت احمد پور شرقیہ توں چھپن والی ایں کتاب وچوں نمونے دا اک شعر ہے:

اساں شوخ ہسے زمانے دے رانجھن
محبت دی ونجلی وجا جانڑدے ہیں

اللہ بخش یاد دی کتاب ''پڑھمراں دے'' (۱۸۸۔ص) الکتاب گرافکس ملتان توں

Scanned with CamScanner

شائع تھئی جیندے وچ آزاد نظماں ایں طرحاں پیش کیتیاں ہمین۔ انھیں نظمیں وچوں ہک چوڈیں نظم "منڈھ دا گانڈھا" پیش کیتی ویندی ہے۔

بیشک سفرا بگونہیں چنگے
بیشک ٹوراں تیز بھلیریاں
بیشک آہراں چیلاں سوہناں
پر جے موندھی رہ کوں، منڈھ کوں
اُکا بھل بھل یاد نہ رکھسوں
کیا منزل داویورا تھیسی
کھیں ہٹیادتے پندھ مکھیسن

محمد ریاض خاکوانی دا شعری مجموعہ "یاداں" (۲۰۲۔ص) سرائیکی ادبی مجلس بہاول پور دی اشاعت دے طور تیں سامنے آیا۔ جیندے وچ نظماں، غزلاں تے کافیاں مخصوص انداز نال پیش کیتیاں ہمین۔ ہک غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن:

ہجر فراق نے مار مسایم ہلیل پئی گرلاندی ہاں
ترس پووی ناں موڑ مہاراں ڈیکھساں شکل ساری ہے
قاصد ہمجم کانگ اُڈائم لکھ لکھ چٹھیاں ہار بھیم
کیں ڈیکھاں ٹھبگلایو ماہی کتھ کے رات گزاری ہے

بہاول نگر نال گانڈھار کھٹ والے لکھاری سلیم شہزاد دیں نویکلے رنگ دیں نظمیں تے کافیاں دا مجموعہ "پیریں کُر دا شہر" (۱۶۰۔ص) ایں سال دیں کتابیں وچ شامل ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں وڈے سوہنڈ نال شائع تھیون والی ایں کتاب وچوں ہک نظم دا رنگ ڈیکھو:

جیڈے ناں دی
مُرلی وجے
کُل جہانیں شور
لوں لوں
میڈا

ایویں نچے
جیویں
نچے مور
میڈے تن کوں
من وچ رکھاں
نہ ہنگل نہ چور

جمشید احمد کمتر رسول پوری دا پنجواں مجموعہ کلام ''ہنگل غلاب دے'' (۱۱۰۔ص) بزم کمتر رسول پور (جام پور) توں چھپ کے سامنے آئے۔ نظماں، غزلاں، ڈوہڑے تے قطعے ایں کتاب وچ شامل ہن۔ ایں کتاب وچ طنز دے نشتر وی پاتے ویندن تے تعمیری تنقید دی جھلک وی ملدی ہے۔

فریاد ہیروی دی کتاب ''مصر دا بازار'' (۹۳۔ص) دی لکھاری دا پنجواں شعری مجموعہ ہے۔ العباس لاء چیمبر تونسہ توں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعے وچ اوئیں تاں غزلاں تے نظماں پاتیاں ویندین۔ بھل غزل دا پلہ بارا ڈہ سدے۔ ہک چھوٹی بحر دی غزل دے ترائے شعر ہن:

ظرف ہا پر ضرورتاں کھا گھین
اس پوس دیاں کدورتاں کھا گھین
ہائے افسوس دل دے شیشے کوں
سنگ سہلیاں دیاں صورتاں کھا گھین
قرب کمرے کوں کرب دا کلر
من دے مندر کوں مورتاں کھا گھین

فیض بلوچ دا شعری مجموعہ ''تھل دی ڈات'' (۱۱۲۔ص) مشعل ادب ملتان دی طرفوں چھاپیا گیا۔ فیض بلوچ دی روایت نال جُڑی شاعری وچوں ہک ڈوہڑہ پڑھݨ والیں دی نذر ہے۔

ہک او وقت ہا ہم جُٹ ہاسے ہن خوشیاں منہ مستک تے
اج اے وقت ہے تنہا بیٹھاں سو نیر پئے واہندن تک تے
جینکوں بھل گلاب دا سمجھا ہم او بھل ہا شاید اک تے

Scanned with CamScanner

اج فیض دے ہنجوں ایں کردن جیویں کردیاں پیلھوں پک تے

اوچ شریف نال گانڈھار کھٹ والے شاعر ڈاکٹر محمد اختر تاتاری دی شعری تخلیق ''حیاتی دے پندھ'' (۲۳۴۔ص) ایں سال سامنے آئی۔ بزم نقوی احمد پور شرقیہ توں شائع تھیوئی والی ایں کتاب وچ غزل کوں سخن دا موضوع بنایا گئے۔ ایں طرحاں اے کتاب سرائیکی غزل دی ٹورکوں اگوں نہاں کرن وچ اہم کردار ادا کریندی ہے۔ ہک غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے حاضر ہن:

میکوں وفا تے پیار دی سوغات کیا ملی
وسدے رہے وجود تے پتھر بھی بھی
کہیں تے قصور لانواں میں کیندا گلہ کراں
رولیا ہے میکوں اپنے مقدر بھی بھی

ساحل بزدار دی کتاب ''کیا رول راول'' (۱۹۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع کیتی گئی۔ سرائیکی شعری روایت کوں اگوں نہاں ٹورن والی ایں کتاب دے عنوان دی مطابقت نال ڈو شعر پیش ہن۔

پیلھوں تے ڈیلھے عام ہن
کھوسوں بجن روہی جلوں
زیارت کروں جھوکاں جتھاں
راول دیاں ہن روہی جلوں

کوٹ مٹھن نال گانڈھار کھن رالے شاعر صادق کاشف بزدار دا شعری مجموعہ ''سول سوائے'' (۱۴۴۔ص) فخر فرید ادبی سنگت دی سنجاتی ہے تے وسیب دی بھروئیں ترجمانی کریندے ایں توں پہلے ڈو سرائیکی مجموعے ''سرخاب دے پر'' تے ''کاشف دے ڈوہڑے'' دی اپنا آپ منوا چکن۔

دیرہ غازی خان دی جم پل شاعرہ صابرہ شاہین دا مجموعہ کلام ''خالی بنک'' (۱۷۳۔ص) قسمانی آرٹ پریس توں چھپ کے سامنے آیا۔ ایں کتاب وچ شاعری دیاں وکھیاں وچوں نظم، غزل، ڈوہڑہ، گیت تے کافی کوں سخن دا موضوع بنایا گئے۔ کتاب اچ شامل پہلی پہلی نظم

Scanned with CamScanner

''کون کرے انصاف'' پڑھن والیں دی نذر ہے۔

دنگاں ہن جھگڑیاں ساکوں
بیریں نیل پئے ہتیں دے
نتھ نکیل غلامی والی
طوق پگی وچ ہار تھیا
منہ مُسا گب سہا گب ساڈے دا
سانول ساکوں مار گیا
ایں عالم اچ سوہنا سائیں
سچ تے کوڑ نتارے کوں
جیڈے ظالم ہتھ کوں روکے
ساڈے درد سہارے کوں

محمد مظہر نیازی دا شعری مجموعہ ''سُر تے تال'' (۹۶۔ص) مثال پبلشرز فیصل آباد دی پیشکش ہے۔ غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں ایں کتاب اچ خوب ورتیاں گھین۔ ہک غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن۔

سورج کوں دفناون کیتے
رات کھلی ہے کھول کے باہواں
ہر کوئی بے انصاف ڈسیوے
کیندا ہا دُکھ کھڑکاواں

صابر بھریوں دی شعری تخلیق ''تھل جیگراتے'' (۱۵۹۔ص) وی مثال پبلشرز فیصل آباد توں چھپ کے سامنے آئی جینکوں سرائیکی ڈوہڑے دی اہم کتاب آکھیا ویندا ہے۔ انھیں ڈوہڑیں وچوں ہک ڈوہڑہ ایں طرحاں ہے:

دل دید جیڈی دا پڑواں ہے توں روز ولا میں روز آساں
خیرات منگاں میڈی نی گھدی ول ول ٹھکرا میں روز آساں
محرومیاں تے مایوسیاں دا ودا زہر پلا میں روز آساں

Scanned with CamScanner

ساہ ساہ دا صابر سائیں جو ہئیں من جے تئیں ساہ میں روز آساں

سلمان سہود اشعری مجموعہ "گن توں پہلے" (۱۴۴۔ص) سانجھ پبلی کیشنز لہور توں چھپیا

۔جیہدے وچ کافی دانواں رنگ واضح نظر آندے جیویں جو:

میاں اساں لوک ملامتی

نہ پنڈت پیر اساڈ ڑا

نہ ملاں نہ خشامتی

میاں اساں لوک ملامتی

مجید اعوان دا مجموعہ کلام "انہد" (۱۰۶۔ص) وی سانجھ پبلی کیشنز لہور دی پیشکش ہے۔تصوف دے رنگ وچ رنگیاں نظماں تے روہی تھل دی وسنیہہ دے حوالے ایں کتاب دی خاص سنجان ہن۔کتاب دی چھیکوی نظم "سہیا" وچ آکھیا گئے:

آ ماہی میں تاں پھل وچھاواں

متاں خوشبو من کوں بھاوی

نین اپنڑے ڈوہال رکھاں

متاں چانڑ چھک گھن آوی

درشن تیرے نال وی بیبا

ساہ دی لنگوی ساوی

ڈاکٹر اظہر علی دیاں سرائیکی نظماں "جھاتی" (۹۶۔ص) دے عنوان نال سویل کتاب ملتان توں چھپ کے سامنے آیاں۔وسدیاں جھوکاں دے ثقافتی رنگ تے دیہی علامتاں ایں کتاب وچ نشابر تھیندن۔نمونے کیتے ہک نظم "میٹھے میٹھے ہس پئے" پیش کیتی ویندی پئی ہے:

بدل ساڈی مٹھی دے وچ

کھمبیاں ہو جھے اندر

ہانہیں دے اساں کھب کھنڈائے

اُڈے کریاں اندر

کندھی دے نال ٹکر کھاتے

Scanned with CamScanner

پکے فرش تے ڈھلے
ڈھانڈے سیتی
مٹھی کھل گئی بدل وس پئے
پئی پئی کولوں رت سی
اساں ملھے ملھے ہس پئے

مہر محمد اجمل خاموش دا مجموعہ کلام "تانگھ" (۱۴۴۔ص) وچ خانیوال دے لیجے دا سوہنپ پاتا ویندے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچوں ڈو چونویں شعر پیش ہن:

پیار دا پئے گیا کال وے ماہی
ڈاڈھا مندڑائے حال وے ماہی
اپنی اپنی زندگی ہر دی لپنے لپنے لیکھ
ساڈے ول نہ ویکھ وے میاں ساڈے ول نہ ویکھ

ملک غلام فرید کہتر دا مجموعہ کلام "پتھریں دے صنم" (۱۴۴۔ص) احمد خان طارق سرائیکی ادبی وثقافتی سنگت کوٹ ادو توں شائع تھیا۔ جیندے وچ نظماں، غزلاں تے ڈوہڑے خاص طور تیں شامل ہن۔ نظم "ماہیو لی" دا ہک بند ایں طرحاں ہے:

تیڈے ہیٹ تے پلے وس تھل ٹبڑے البیلے وس
وسیاں راہون جھوک وساخاں من ماہی دے میلے وس
ساون رُت اج جھڑ گجکارے مینہہ پئے شام سویلے وس
تیڈا جوڑ نی دنیا اندر بھوئیں تے ہیں اسمان سرائیکی
ما کھی وانگ زبان سرائیکی
تیڈی اُچی شان سرائیکی

حافظ گلاب فیاض دی کتاب "کونج کرلاٹ" (۱۱۲۔ص) وچ ہجر تے فراق دے بھوگ کوں بھوگن دی گالھ چوکھی نظر آندی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل تکھیڑا دے حوالے دا ہک ڈوہڑا ڈیکھو:

Scanned with CamScanner

جئیں ڈھر توں توڑ دا آکھیا ہا ہک راہ نکھڑیے راہ نکھڑیا گئے
میڈا چولا میلا تھیندا تھئے مونہہ پھیر کرائیں شاہ نکھڑیا گئے
میڈا اکھ دا ایں نقصان تھئے ہنج نمیں رُکدی تاہ نکھڑیاں گئے
ساہ وانگے سنگتی فیاض جو ہا جیڈاں او نکھڑیا ساہ نکھڑیا گئے

بے زر شجاع آبادی دا شعری مجموعہ ''آمنے سامنے'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھئے۔ جیندے وچ شاعری دیاں کئی وکھیاں پاتیاں ویندین۔ ہک چھوٹی بحر دی غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن:

کئی واری خود کوں آکھم
نہ روگ پال دل دے
ہن لا جواب ہُنڑ تک
سارے سوال دل دے

نذیر احمد قاصر دی کتاب ''میں چُپ راہساں'' (۱۳۲۔ص) جون ۲۰۰۷ء وچ چھپ کے آئی جیندے وچ کافیاں، گیت، نظماں، غزلاں، قطعے، ڈوہڑے شامل ہن۔

ریاض عنبر دا کلام ''اجاں توں رُسدیں'' (۹۶۔ص) ایں سال سامنے آیا۔ ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپن والی اے کتاب روایت نال بجوی نظر آندی ہے۔

کریم بخش شعیب دا شعری مجموعہ ''کچا گھڑا'' (۲۲۸۔ص) ایں سال دے جھیکو وچ چھپے۔ قیس قلم قافلہ سردار گڑھ (رحیم یار خان) توں سامنے آون والی اے کتاب وڈے سوہٹپ نال چھپی ہے۔ غزل، نظم، گیت تے قطعہ دیاں صنفاں وچ معاشرے دے عقیدیاں بارے پاتے ونجن والے نقص دور کرن دی شعوری کوشش نظر آندی ہے۔ جیویں جو ہک غزل چند شعر ہن:

زباناں تے خدا دا ناں ویلیں اندر صفائی کینی
پریشانی قیامت دی جو حالی تک کیوں آئی کینی
بظاہر دور رہندے او نظر میڈی توں ہے اولے
شعیب اوندے تے جیڈے درمیاں کوئی جدائی کینی

اسلم کنجال دی کتاب ''سرمایہ'' (۱۵۵۔ص) وچ پاتی ونجن والی شاعری کوں ڈو حصیں

وچ وڈیا گئے۔ پہلا حصہ اردو تے ڈوجھا حصہ سرائیکی شاعری کوں پیش کریندے۔ سرائیکی حصے وچ غزلاں، نظماں تے قطعے موجود ہن۔ نمونے کیتے ہک شعر ہے۔

نہیں لگا میڈا ہتھ اسمان دی چھت کوں دو بدو
میں پہاڑاں دی اُچائی تے وہنج کے ڈیکھ آیا ہمی

ہر سال وانگوں ایں سال وی کئی شعری مجموعیں کوں نویں اشاعت دے طور تیں چھاپیا گئے۔ جیویں جو اشو لال فقیر دی کتاب ''چھیڑو ہتھ نہ مُرلی'' (۱۴۴۔ص) دا پہلا پُر ۱۹۸۹ء اچ سامنے آیا ہا تے ۲۰۰۷ء اچ اینکوں ڈوجھی واری چھاپیا گیا۔ سانجھ پبلی کیشنز لاہور توں چھپن والی ایں کتاب وچ شامل نظمیں وچوں نمونے دی ہک نظم ''پکھی واس'' ایں طرحاں ہے:

بھانویں ہووے کیچ پنل دا
بھانویں تخت ہزارا
نہ کوئی ماڑی ساڈے نانویں
نہ کوئی محل منارا
اساں پڈی پاہ وے ڈھولن
اساں مٹی گارا
نہ دس پیرے نہ ہتھ مُرلی
نہ کوئی انت کنارا
رستہ ساڈے سر دا سائیں
رستہ کیچ ہزارا

شاکر شجاع آبادی دیاں کتاباں ''کلام شاکر'' (۲۷۲۔ص) تر جھی واری ''ہلدیاں ہنجوں'' (۱۲۸۔ص) ڈوجھی واری تے ''پیلے پتر'' (۱۱۲۔ص) دانواں چھاپہ وی ڈیکھن اچ آئن۔ اے ترے کتاباں جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئن۔

نجیب اللہ نازش دا کلام ''نازش دے ڈوہڑے'' (۸۰۔ص) دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال (لیاقت پور) توں چھیویں واری چھاپیا گئے۔

رباعیات عمر خیام دا منظوم سرائیکی ترجمہ عبدالعزیز نشتر غوری دا تھیا ہوئے۔ ۱۹۷۱ء دے بعد ۲۰۰۷ء اچ اے ترجمہ ہک واری ول ''شہکار'' (۹۵۔ص) دے عنوان نال سرائیکی ادبی

Scanned with CamScanner

مجلس بہاولپور دی سوکھڑی دے طور تیں سامنے آئے۔ نمونے دی ہک رباعی پیش ہے:

ڈ ریندن خدا سگیں ہے بچی اڑیکی
حشر وچ او میں تے بیٹھے ڈنڈا سکی
میں دل وچ سجھداں تھیسی سب چنگائی
جو تھیندی ہمیشہ ہے نیکاں توں نیکی

نت وانگوں تخلیقی شاعری دے نال نال مرتب تھئی شاعری دی کتابی شکل اچ چھپدی رہ گئی۔ ایں حوالے نال دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب ''انگارے'' (۱۲۸۔ص) کوں سلیمان برادرز ملتان ۱۵ویں واری چھاپے تے دلنور نور پوری دی ایہا کتاب ''انگارے'' (۹۶۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں ڈوجھی واری چھاپی گئی۔ جیندے وچ سرائیکی وسیب دے مہاندرے شاعریں دے ڈوہڑے شامل ہن۔

احسان اعوان دی ترتیب ڈتی کتاب ''ڈوہڑے دے بادشاہ'' (۱۱۲۔ص) کوں جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں ایں سال ۶ویں واری چھاپیا گئے۔

2008ء

اسلم جاوید دا تریجھا شعری مجموعہ ''طبل کوہاڑی'' (۳۶۶۔) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ اے مجموعہ ۵۰۰۰ مصریں دی درگھی نظم دا ہک نواں تجربہ ہے جیندے ذیلی عنوان دی ڈتے گھین۔ ہر عنوان دے شروع اچ ہکو مصرع ''ہنڑ دل آہدے اسلم طبل کوہاڑی چانواں'' ول ول دہرایا گئے۔ ایں نظم وچ سرائیکی وسوں اچ ورتے ونجن والے ڈھیر سارے سماجی رنگ ترے ترے مصریں وچ اپنج اپنج نشابر کیتے گھین۔ نمونے کیتے ایں نظم دے ترے مصرے پیش ہن:

دل اچ درد حقیقی راہندے اکھیں ہنج اچ ہڈیاں
والاں دے وچ دودڑ چڑھدی گلھاں رنج اچ ہڈیاں
میل دیاں ساریاں خوشیاں ہتاں تیڈے ونج اچ ہڈیاں

شمیم عارف قریشی دیاں کافیاں ''نیل کتھا'' (۱۲۸۔ص) ملوہا دھرتی تے اوندے وسدے لوکاں دی ریت کہانی کوں نشابر کریندین۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب دچوں ہک چوٹواں رنگ پیش ہے:

Scanned with CamScanner

شہر کنوں وت شہر تئیں ساکوں کئی پیڑھیں دی وتھ اے
ڈاڈے دا ساڈے بابے دا اج میم ملوہا کتھ اے
اساں کیویں جیندے بچے ہئیں قبراں اندروں باہروں
کتھاں ساڈے سر دے نانویں گور اساڈی کتھ اے
جے کوئی ساڈی کھو کرے ناں بول اساڈے سٹسی
قلعے دے اساں تل دے وچ ہئیں توپ رکھتی جتھ اے
ساکوں جے کوئی گولڑ پووے قصیاں راہیں گولے
کیدو دا کہیں رانجھڑ دا پیا قصہ تھیدا ہت اے

تنویر سحر دا سرائیکی شعری مجموعہ ''روہی ریت کنارے'' (۱۶۰۔ص) ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنڑے آیا۔ پار پوادھ دے پنجاب توں ہجرت کر کے آون والے ہک خاندان نال گانڈھار کھسڑ دے باوجود سرائیکی ادب دی چادر کوں ایں طرحاں ولھیٹ گھدا جو اے چادر تنویر سحر دی سنجاڑ بڑ گئی۔ سرائیکی قطعات دا مجموعہ دان کرڑ دے بعد سرائیکی غزل دا اے مجموعہ یقینی طور تیں شاعر دے قد کاٹھ اچ ودھارا کریندے۔ ''روہی ریت کنارے'' وچ شامل غزلاں توں پہلے حمد تے نعت دے رنگ دی جدید دور دے شعری تقاضیں دی نمائندگی کریندن جیویں جو ''حمد'' وچوں نمونہ ہے:

اساں پندھڑو ہئیں اوندے دگ دے
قریب راہندے او شاہ رگ دے
مگر ایں لگدے پروبھرا ہے
خدا خدا ہے خدا خدا ہے

رضوانہ تبسم درانی دا شعری مجموعہ ''کونج چنا نہہ دی'' (۱۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ سرائیکی شاعری نال باقاعدہ گانڈھا گنڈھی رکھسڑ تے آپنڑی شاعری وچ تریمت دے دکھ درد نشابر کرڑ والی شاعرہ دی ایں کتاب وچ نظم دی صنف کوں اظہار دا ذریعہ بنایا گئے۔ جیندے وچ آزاد نظم دی شامل ہے تے پابند نظم دی۔ ہک نظم ''عورت'' وچوں ہک بند نمونے کیتے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

ہر دور وچ محتاج ہے ہر دور وچ مظلوم ہے
ہر دور وچ اے مرد دی راہندی رہی محکوم ہے
ہر دور وچ ناشاد ہے ہر دور وچ مغموم ہے
ہر دور وچ فریاد ہے پُر درد بے مقسوم ہے
کائنات دی تسکین دا سامان ہے آرام ہے
تخلیق دے نظریں دے وچ اے ذات ہوں ذیشان ہے

جمشید ناشاد دا مجموعہ کلام ''پرلی کندھی'' (۱۲۵۔ص) شہزاد نصیر سرائیکی اردو ادبی سنگت دھوادی پیشکش ہے جیندے وچ ورتیاں گیاں نظماں، غزلاں، قطعے تے ڈوہڑے دیاں صنفاں جتھاں فکری گہرائی رکھدین اتھاں فنی حوالے نال وی اے کلام شعری حسن دا سوہنا نمونہ ہے۔ سوہنے سوہنے لفظ نگینیں وانگوں جڑیے نظر آندن۔ نمونے کیتے ہک نظم ''سینگی'' دچوں گھدے گئے کجھ شعر پیش ہن:

ہر ہک پیر سنبھال کے رکھیں
جیون اوکھا راہ ہے سینگی
دل آہدے اسمان تے وسوں
بھوئیں تیں ساری بھاہ ہے سینگی
توڑے گھر جو کائنی آپنا
تیڈی دل وچ جاہ ہے سینگی

سید حفیظ اللہ گیلانی دی تخلیق ''بجھ دا سیک'' (۱۵۳۔ص) نیو خاور کتاب مرکز ڈیرہ اسماعیل خان توں چھپیڑ دا پتہ لگے۔ جیندے وچ غزل تے نظم دیاں صنفاں کوں ورتن دی کوشش کیتی گئی ہے۔ نمونے کیتے نظم ''وسدا دمان'' دا ہک بند پیش ہے:

ساری رات خدا دی بدلے اپنا زور ازمایا
بکھی تسی مدتاں والی دھرتی کوں رنگ لایا
کچی مٹی پھلاں وانگوں آپنا مُشک اڈایا
بسم اللہ بسم اللہ پڑھ کے بارش کوں بگل لایا

Scanned with CamScanner

بارش مٹی رل مل آپنڑے آن مکائے گلے
جیویں جٹ وچھوڑے مارا جھاں پا کے ملے

ابرار عقیل دیں آزاد نظمیں دا مجموعہ "نچ" (۱۲۸۔ص) ق پبلی کیشنز دیرہ اسماعیل خان توں شائع تھیئے۔ جیندے وچوں نظم "ہک بے وس" نمونے کیتے پیش کیتی ویندی ہے:

تھل ہے
تس ہے
سُنج بردے وچ
ہوں اکرس ہے
ہلدے خیمے
جیویں خس ہے
ڈاڈھیاں فوجاں
ہک بے وس ہے

فیض محمد سندھڑ دا مجموعہ کلام "عشق کیا جائزیں" (۵۱۔ص) پاکستان بک سنٹر لیہ دی طرفوں شائع تھیا۔ جیندے وچ ڈوہڑے، گیت تے کافیاں شامل ہن۔ ہک کافی دے بول ہن:

طالب جو ہم دیدار دی ساتول مٹھے منٹھار دی
ہے جھوک نیڑے یار دی ولڑی نہ ڈر ڈر پو اُٹھی
ناشاد بس ہک میں مُٹھی

ایم بی اشرف کوں سرائیکی وسیب اچ قصہ گو دے طور تیں سنجاتا ویندے پر ایں سال آون والی کتاب "وس وسیب" (۱۱۲۔ص) ایم بی اشرف کوں صاحب دیوان شاعر دے طور تیں متعارف کرائے۔ ضوریز پبلی کیشنز ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب وچ صرف نظماں شامل کیتیاں گھین تے انھیں نظمیں دی جڑت وسیب دیں سماجی تے ثقافتی حوالیں نال جڑی نظر آندی ہے۔

کریم بخش شعیب دا شعری مجموعہ "سچے موتی" (۲۰۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ غزل دی صنف کوں سخن دا موضوع بݨایا گئے۔ نمونے دا ہک شعر ہے:

Scanned with CamScanner

جے توں کائی تاں کجھ کائی ہیڑے دم نال ہے سہ کجھ
جے توں ڈر گیوں تاں کیا کجھی کھسی اے ہیر رہ ویسے؟

شبیر ناز دا مجموعہ کلام "سچا ک سوچاں" (۱۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ غزلاں تے ڈوہڑے آپنی نویکلی سنجان رکھیدن۔ غزل دا اک شعر پڑھن والیں دی نذر ہے:

بیڑی ٹھیل مہانے ڈر گئے شام توں پہلے پہلے
ساکوں آ گئی رات چنڑ تیں اُتوں پالا پوہ دا

سیفل بلوچ دا شعری مجموعہ "صدائے سیفل" (۱۹۱۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش دے طور تیں سامنے آئی۔ جیندے وچوں نمونے دا اک ڈوہڑہ ہے:

جے شکوہ کراں دلبر دا تاں یار وفا اچ ہُٹ پوندے
اوندے ہاجھ سُنجائی ایں حال کیتے ہر ٹکیہ سودا گھٹ پوندے
نہیں پوند کریندا رُل گئی دی کر منتاں قاصد ہُٹ پوندے
ہُن قسمت سیفل ایں رولیے گھٹ گھنڈھڑی ہاں گز ٹرٹ پوندے

وارث علی وارث دا مجموعہ کلام "اوں ڈٹھے خواب" (۱۱۲۔ص) وچ آزاد نظم دا رنگ چوکھا نظر آندے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب دے عنوان دی نسبت نال سامنے آون والی نظم "اوں ڈٹھے خواب" ایں طرحاں ہے۔

اساں پاندھی پندھ کریندے
ایویں کُردے رہسوں
اوں ڈٹھی ہے ساڈی منزل
تے اوں سونہیں راہ
ساڈی کار جو ساڈیاں اکھیں نے دی سانبھ تے رکھین
کجھ
اوں ڈٹھے خواب

خورشید قمر لاشاری دا شعری مجموعہ "روہی ریت سمندر" (۱۶۰۔ص) چترانگ پبلشرز

Scanned with CamScanner

بہاول پور دی اشاعت ہے جیندے وچ کافی، گیت، غزل، نظم، ہڈ وہڑہ تے سرائیکو جھیاں صنفاں آپنی آپنی جاہ تیں رنگ لائی کھڑین۔ نمونے دی ہک سرائیکو ہے۔

میں وی تیڈی روہی تیڈی ترینجھا کال ہے کون
خواجہ پیر فریدؒ سکیں آں ہُنڑ تاں کر چا بھال
وت نہ آوے کال

دیوانہ بلوچ دی کتاب ''عشق سمندر'' (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھی۔ ایں روایتی شعری تخلیق وچوں ہک قطعہ پڑھنڑ والیں دی نذر ہے:

میں رات سانول سڈیندا ریہاں
تے منتاں کر کر منیندا ریہاں
دیوانہ دلبر کراڑا جو تھی گئے
کروڑاں ترلے کریندا ریہاں

حاجی اقبال جاوید دا شعری مجموعہ ''ترمدے ڈھارے'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے آیا۔ جیندے وچ غزل دی صنف کوں سامنڑے گھن آوݨ دا اہر کیتا گئے۔ ہک غزل دا شعر ڈیکھو:

عجب تیڈے ہاں نال ہے کھیڈ ساڈی
لکھیندے ودے ہئیں مٹیندے ودے ہئیں

اعجاز ڈیروی دی شعری تخلیق ''سسی'' (۴۸۔ص) دبستان سحر ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے مثنوی دے انداز اچ لکھی ہوئی ایں داستان دا چھیکوی بند پڑھنڑ والیں کیتے حاضر ہے:

کیا سوچا ہس کیا پیش آیا سسی نازک نماݨی کوں
نہ کیچ ملیا نہ واپس آئی غم رولیے ورد رنجاݨی کوں
تھل نازک پیر بچال سکیے مُئی سِکدی ڈو گھسدے پاݨی کوں
اعجاز نہ دنیا بھل سکسی ایں پیار دی امر کہاݨی کوں

سہیل عباس دانش دی کتاب ''پیار دے گاونڑ'' (۹۶۔ص) وچ گیت ہڈ وہڑے تے قطعے شامل کیتے گھین۔ جھوک پبلشرز ملتان دی ایں پیشکش وچ کجھ بے شاعریں دا کلام وی

Scanned with CamScanner

موجود ہے۔ سہیل عباس دانش دا اک قطعہ ہے:

پیار دی راند وِنجاون سٹ گھت
در آئیں کوں ٹھکراون سٹ گھت
دانش سچے کر ساڈا بندیں
غیر ڈے وِنجن آون سٹ گھت

مہر ساجد عباس امن دی کتاب "وسدا ساون" (۱۵۴۔ص) ایشین آرٹ کمیونیکیشن لاہور توں شائع تھئی۔ غزل، نظم تے ڈوہڑہ ایں کلام وچ شامل ہن۔

مجید احمد ساگر دنیا پوری دا مجموعہ کلام "میکوں پنگھ جھلا" (۹۶۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ روایتی شاعری دے ایں مجموعے وچوں اک ڈوہڑہ ہے:

ہدھ رسا در دی ٹالھی تے میڈا یار بجن میکوں پنگھ جھلا
نہ پچھے ہٹ نی سِک لہندی کجھ وجن میکوں پنگھ جھلا
اج قسمت نال اے میل ہتھے ڈے ڈھول رجن میکوں پنگھ جھلا
متاں سوچیں ساگر درک ویساں ڈے چھوڑ بھجن میکوں پنگھ جھلا

خاکی دنیا پوری دا شعری مجموعہ "جھل ہنجواں دی" (۱۲۸۔ص) ضوریز پبلی کیشنز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ نظم، غزل، گیت تے ڈوہڑے دیاں صنفاں پاتیاں ویندین۔ روایتی شاعری دی اے تصنیف وسیبی اصطلاحواں تے سوہنے لفظاں دے ورتارے نال بُدھ ہے۔

وسیم صدیقی دی کتاب "مونجھ دے پھٹ" (۱۶۰۔ص) انجمن نقیباں اکرام النبی شاہ کوٹلہ نصیر (راجن پور) توں چھپن دا پتہ لگے جیندے وچ عوامی شاعری دی روایت کوں اگوں نہاں ٹورن دی کوشش کیتی گئی ہے۔

فیض احمد شازم دی کتاب "شازم دے ڈوہڑے" (۸۰۔ص) تے ارشاد کیفی دا کلام "سارے جھگڑے مکا جانیاں" (۶۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تے سامنے آئن اتے اے ڈوہائیں کتاباں سرائیکی دی خاص صنف ڈوہڑہ دی روایت کوں ٹورن دا سوہنا ہٹین۔

Scanned with CamScanner

ہر سال وانگوں تخلیقی شاعری دے نال نال مرتب تھئی شاعری دیاں کتاباں تے کتابڑیاں وی چھپدیاں رہ ویندین۔ ایں حوالے نال وسیم صدیقی دی مرتب تھئی کتاب "وسیب دے مان" (۱۷۶۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی جیندے وچ ترائے درجن دے لگ بھگ چوٹویں شاعریں دا سرائیکی کلام شامل ہے۔

قسور عباس بزدار دی مرتب تھئی ہوئی کتاب "مُکان" (۱۳۶۔ص) وچ اوشاعری شامل ہے جیندے مطابق عاشق بزدار تے مہرے والہ دے ہئے احباب نال وسیب دے شاعریں شعری حوالے نال تعزیت دا اظہار کیتا ہا۔ پر چاوٹی دے سلسلے دی ایں کتاب کوں جھوک پبلشرز ملتان توں شائع کیتا گئے۔

اعجاز ڈیروی دی ترتیب ڈتی ہوئی کتاب "سچے موتی" (۶۴۔ص) کوں دبستان سحر ڈیرہ غازی خان دی طرفوں ایں سال چوتھی واری چھاپیا گئے جیندے وچ دمان دے مہاندرے شاعریں دا کلام شامل ہے۔

نادر لاشاری دی مرتب کیتی گئی کتاب "پُھل تے کلیاں" (۹۶۔ص) کوں ڈوجھی واری چھپݨ دا اعزاز ملیا۔ اے کتاب جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھاپی گئی۔

احسان عواݨ دی ترتیب ڈتی کتاب "ڈوہڑے دے بادشاہ" (۱۱۲۔ص) کوں ایں سال جھوک پبلشرز ملتان ہک واری ول چھاپݨ دا اہر کیتا۔ جیندے وچ سرائیکی وسیب دے مہاندرے شاعریں دے ڈوہڑے شامل ہن۔

غلام مصطفیٰ دلچور دے مرتب تھئے "دلپسند ڈوہڑے" (۶۴۔ص) تے گلزار لالی دی ترتیب ڈتی کتاب "لالی دیاں دھاڑاں" (۶۴۔ص) دے نویں ایڈیشن جھوک پبلشرز ملتان توں چھپین۔

نور احمد غازی دا مرتب کیتا سرائیکی مشترکہ مجموعہ کلام "روگ ہجر دے" صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان توں چھپیا۔ بھل کتاب تیں اشاعت دی تریخ دا اندراج کائی۔ ضابطے دے صفحے تیں مرتب کرݨ والیں دے ڈوناں ڈتے گئین۔ جنھیں وچ نور احمد غازی دے نال نال راحت امبر تری خیلوی داناں وی لکھیا ہوئے۔ ایں کتاب وچ میانوالی دے شاعریں دے کلام کوں کٹھا کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ جنہیں وچ فاروق روکھڑی، مظہر نیازی، اشفاق احمد اشفاق، عاصم بخاری،

Scanned with CamScanner

نور بہار دوستانہ، اقبال حسنین، ثمر بخاری، نور تری خیلوی، دلبر شوقی، قمر آکاش، شوکت بلوچ، لیاقت علی راحت، عفت اکرم، عمران بلوچ، رئیس بھریوں، محمد علی نثار تے مرتبین دا کلام شامل ہے۔
نمونے کیتے فاروق روکھڑی دی نظم "پنگھی" دا رنگ ڈیکھو:

فریاد نہ کراے بہرے نی
بس مطلب دے ہی گہرے نی
ہک چہرے وچ کئی چہرے نی
انہاں چہریاں کولوں ڈر لگدی
اینویں رورو دیسیں مر لگی
چُپ چاپ گزارا کر لگی

2009ء

رفعت عباس دی کتاب "مکھ آدم دا" (۱۰۴۔ص) نویں کافی دے نویں رنگ گھن کے سامنے آئی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ مختصر انداز اچ کیتیاں گیاں ۱۱ کافیاں شامل ہن۔ اجو کے حوالے نال لکھی گئی ہک کافی ڈیکھو جیہنکوں غزل دے رنگ وچ پیش کیتا گئے۔

مائی کویلی صوبہ ڈھو تیڈا چاول اساں ڈھوویندے
مائی بڈھڑی ساڈا صوبہ لبھ تیڈا بُھلا اساں بھولیندے
مائی سسی توں بھلی اساڈی صوبہ لبھ ڈے ساڈا
بنوں تیڈا بھولن کیتے اُٹھ اساں دُرکیندے
اکیں دے گڑگاڈے تے میں دیس بناون چلی
بچھوں بچھوں رنگ اللہ دے آندے قدم بھریندے
صوبہ ساڈا ونجیا ہے ناں ، رب نے تھیں ونجایا
ایہا بھالھ حیاتی والی رب تیئں ہیں چلیندی

صابر چشتی دا مجموعہ کلام "جیون اُتم جوگ" (۱۷۶۔ص) نویں دور دی نویں نظم دی نمائندگی کریندے۔ ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ، ملتان توں شائع تھیون والی ایں

Scanned with CamScanner

کتاب دی ہک نظم ''جیون جوگ وصال'' دا انداز پڑھن والیں کیتے پیش ہے:

مویاں دی ہر گاہ
جیندیاں دی بھئی وال
والاں اندر آلھنے
آلھنے اندر لعل
وسوں متھے لالڑی
ویلے دی ست پال
ست اے جیون جوگ
جیون جوگ وصال

سوئی فیض محمد دلچسپ دے کلام کوں کٹھا کر کے ''دیوان دلچسپ'' (۴۹۷۔ص) دے عنوان نال سوہنے انداز وچ چھاپیا گئے۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال (لیاقت پور) توں شائع تھیون والے ایں دیوان کوں ''حصہ اول'' دے طور تیں سامنے آندا گئے۔ جئیں کنوں ظاہر تھیندے جو اے دیوان مکمل نئیں بلکہ ایندا ایہا حصہ وی مرتب کیتا ویندا پئے۔ دیوان دے ایں حصے وچوں ہک ڈوھڑہ پیش ہے جیڑھا دسیب اچ ہوں مشہور ہے:

سب لگدن ہاں حیاتی کوں ہر حیلا کرنا پوندے
دل ہک دریا کیا لکھ ہوون ہدھ مولھ تے ترنا پوندے
دل اپنے آپ نواب ہوندن نہ کہیں توں ڈرنا پوندے
دلچسپ ہزاراں سال نیھن پر آخر مرنا پوندے

خوشاب نال گانڈھار کھن والے اقبال قریشی دی کتاب ''عشق کوں یار سلام'' (۲۸۷۔ص) دی کلیات دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ ایں توں پہلے انھیں دیاں چار کتاباں ''مٹھیاں سنگتاں''، ''عشق دی جھانجھر''، ''ہمکل'' تے ''سوجھل'' دے عنوانیں نال شائع تھی چکیاں ہن۔ انہیں چاریں کتابیں دے کلام کوں ہر صنف دی ترتیب نال یکجا کٹھا کر کے سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی اشاعت دے حوالے نال پیش کیتا گئے۔ اقبال قریشی دے گیت سرائیکی دسیب دے خاص طور تیں سنجاتے وندن۔ ہک گیت دے بول نمونے کیتے پیش ہن:

Scanned with CamScanner

عشق کوں یار سلام اساڈا
عشق کوں یار سلام
کہیں دیاں ہسدیاں ، کھلدیاں گزرے
کہیں دیاں روندیاں شام
کئیاں عشق وچ نام کمائے
کئی تھی گئے بدنام
کئی شانہاں دیاں گلاں چمن
کہیں دے شاہ غلام

ریاض فاروق دا چوتھا شعری مجموعہ "سِک سفریں تے" (۱۴۴۔ص) ایں سال دے شروع اچ ای سامنے آیا۔ سنجوک سرائیکی ادبی سنگت لورالائی (بلوچستان) دے اہتمام نال فائیو سٹار پرنٹ ایڈ ملتان توں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعے وچ غزل دی ٹورکوں اگوں نہاں کرݨ دے نال نال نظم دووی توجہ ڈتی گئی۔ ریاض فاروق دی ہک غزل وچوں نمونے دے ڈو شعر ڈیکھو:

ہر رات میڈا رزق تیڈی مونجھ مجاور
کاغذ ہا ، کلھیا ہا ، قلم ہا تے غزل ہی
ہا راز حیاتی دا سفر ہار کھڑے ہئیں
بے انت بجھارت ہی وڈا اوکھا عمل ہی

سیف اللہ آصف دی کتاب "بوچھݨ دی گنڈھ گجیاں" (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی۔ ایں مجموعے وچ ڈو ہڑے دی نویکلی سنجاݨ دے نال نال غزل تے نظم دی اہمیت توں انکار نئیں کیتا ونج سگدا۔ سیف اللہ آصف کوں پورے وسیب اچ متعارف کراوݨ والا اے ڈو ہڑہ وی ایں کتاب دا حصہ ہے:

ساڈے ویہڑے تئیں غربت چھا گئی اے اساں پتھݨ دیاں چھاہیں وچ ڈتن
اساں جھوک دے وسدے وݨ وچکن اساں پینگھاں لاہیں وچ ڈتن
ساڈے مال وکا گئے منڈیاں تئیں اساں کانے کانہیں وچ ڈتن
توں آصف ونگاں اج گھن آئیں اساں کنڈھ دیاں باہنہیں وچ ڈتن

Scanned with CamScanner

ڈاکٹر گل عباس اعوان دا مجموعہ کلام "سو جھل خواب" (۱۶۰۔ص) نویں دور دی شاعری دا نویکلا روپ پیش کریندے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ ثقافت نال جُوت تے ذاتی مشاہدے دا عکس پیش کیتا گئے۔ جیویں جو "سو جھل خواب" دے عنوان نال پیش کیتی گئی ہک نظم ہے:

بکئی ڈینہہ تھیوے
سارے پکھی رل مل ہوون
اپنڑے آپ کو تولن
جے جتنی جئیں کولوں ہے پئی
چنگ چا، گھن آون
سارے مل کے مچ مچاون
جا، گن ڈھولے، ماہیے گاون
آہدن وستی جاگ پووے تاں
چپ نئیں راہندی
بکھ نئیں راہندی
پکھی پکھی نال اڈیندے
جیون راز ڈسیندے

سیف اللہ خان سیفل دی کتاب "صدائے سیفل" (۱۹۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپی جیہنکوں عوامی سطح تیں پسند کیتی ویندی والی روایتی شاعری دی اہم مثال آکھیا ونج سگدے۔

سیفل بلوچ دا مجموعہ کلام "ملفظیں دے محل" (۱۷۶۔ص) کوں عوام وچ خوب پسند کیتا ویندا ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ ڈوہڑے تے نظم دے نال نال غزل دا رنگ وی ورتیا گئے۔ جیویں جو ہک غزل دے ڈو شعر عنوان دی وی ترجمانی کریندن:

ہک طرف ہے زندگی تے ڈوجھے پاسے موت ہے
ڈیکھدے ہئیں کون بھجدے اَن کھڑے کون نال

Scanned with CamScanner

اوں کنیں ہتھیار فوجاں میں کنیں الفاظ ہن
جنگ لڑنی پئے گئی ہے وقت دے فرعون نال

بزرگ شاعر مخدوم عارض بخاری دا شعری مجموعہ ''سانول موڑ مہاراں'' (۱۶۰۔ص) فرید فورم احمد پور شرقیہ توں پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ غزل کوں خاص اہمیت ڈتی گئی ہے۔ ہک غزل وچوں ڈو شعر پڑھن والیں دی نذر ہن:

ہتھ اُٹھا کے اے سوچیندوں کیا منگیے اوں کنوں
لفظ گنگے ہن اساڈے ہر دعا دے واسطے

ہن خطا دے مر گیاں تے کیوں کریندیں کاوڑاں
یار حاضر ہئیں اساں وی ہر سزا دے واسطے

شریف شاذب دا مجموعہ کلام ''اُشاک سوچاں'' (۱۲۸۔ص) وی ایں سال شائع تئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والے ایں مجموعے وچوں طنزدے انداز دے ڈو شعر ہن:

مدت دے بعد اج سئیں ٹکرِن جو راہ دے وچ
اُنویں او پیش آئے ہَن تھیاں میں زیر اُونویں

لگدے جو حرف سچ دے مالک ولا گھدے ہن
جا جا تے کوڑ پیدے نلے ذکیر اُنویں

کریم بخش شعیب دا شعری مجموعہ ''کاسہ دل'' (۱۹۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے جیندے وچ غزلیں دے علاوہ ۴۰۰ ڈو ہڑے شامل ہن۔ چھیکوی ڈو ہڑہ کجھ ایں طرحاں دا ہے:

جے وبھناں ہے تاں یار میڈا ہک بگاھ اساڈی سٹدا وہنج
اے موتی میڈے ہنجواں دے ہن رستے دے وچ چٹدا وہنج

جے پیار دے کوئی الفاظ نوی کجھ بول توڑے جو پگدا وہنج
اساں اپݨی زندگی ہردے پیوں توں شعیب اساکوں ڈھٹدا وہنج

لعل محب تھلوی دا مجموعہ کلام ''سانجھ سفر دی'' (۱۱۱۔ص) پیار پریت سرائیکی سنگت محمود کوٹ (کوٹ ادو) توں چھپ کے سامݨے آئے۔ اپݨے ناں تے کتاب دی عنوان دی مناسبت نال پیش کیتا گیا ہک ڈو ہڑہ نمونے سانگے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

تھل ساڈا جاگیر ہے ساڈی جرس ہوس نمیں دولت زر دی
سادہ لوح زندگانی ساڈی بیت ڈسی ہے ریت صبر دی
آڈر رکھنا خدمت کرنی بے طمع ہے رسم فقر دی
ریت ہے بستر ریت ہے جھپڑی ریت محبت ہے سانجھ سفر دی

خلیل عاقر دی کتاب "سوچیں دا اسمان" (۱۲۸۔ص) دلچسپ سرائیکی سنگت جندویر کمال لیاقت پوردی اشاعت ہے جیندے وچ ڈوہڑے، قطعے تے گیت شامل ہن۔ ہک گیت دے بول ہن:

جئیں ڈینھ دا نکھڑیے میں توں اج تئیں وداں گولیدا
جتھ وی کوئی ڈسیندے ہر جاہ وداں چھٹیدا
تساں جانڈے ہو جیکر مجبور ہاں ترس کھاوو
ہتھ جوڑ بچھداں لوکو پتہ ڈھول دا ڈساوو

شاہد شاہ شاہد دا شعری مجموعہ "جہات" (۹۶۔ص) عرشی پرنٹنگ پریس لودھراں توں چھاپیا گئے۔ نمونے دے کلام کیتے ہک قطعہ پیش ہے:

سکھ ہئے دے در تے ڈھگ ویسن
اے بازی دشمن پگ ویسن
دل شاہد روندا ان کھڑسیں
جڈاں چڑیاں کھیت کوں چگ ویسن

ایں سال شاکر مہروی دے ڈو شاگردیں اختر عباس شامی تے حیدر شیراز دے شعری مجموعے سامنے آئن۔ اختر عباس شامی دے مجموعے "مونجھ نی مکدی" (۱۶۰۔ص) کوں احمد خان طارق سرائیکی ادبی ثقافتی سنگت ڈیرہ غازی خان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ جیندے وچوں نمونے دا ہک ڈوہڑہ عنوان دی عکاسی کریندے:

ہے ازلوں نال حیاتی دے ساہ ساہ دے نال ہے ڈھکدی مونجھ نی مکدی
ہووے ساون رُت یا خوشی کہیں عید برات نی چکدی مونجھ نی مکدی
ہر ویلے دید ہے لوکیں دی [illegible] وچ ہے لگدی مونجھ نی مکدی
سو ترلے مارین شامی میں ویندی آپ حیاتی مکدی مونجھ نی مکدی

Scanned with CamScanner

حیدر شیرازدے مجموعے "" سجھ نال سفر" (۱۶۰۔ص) کوں وی احمد خان طارق سرائیکی ادبی جست ڈیرہ غازی خان دی طرفوں چھاپیا گئے۔ حیدے دوہیں کافی دا اک بند پیش ہے۔

ہیرے ہنجواں لال اکھیں تے کھڑا نی پنیال اکھیں تے
آ گئے کیجھاں کال اکھیں تے اکھیاں دا نروار کتوسے
جائیں ڈیہہ اکھیاں چار کتوسے
دل اپنی لا چار کتوسے

صفیہ ملک دا شعری مجموعہ "ہنجوں دی مالا" (۱۱۶۔ص) مجھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیئے۔ مظفر گڑھ دے مضافات وچوں اے شاعری تریمت ادب دی سوہنی مثال ہے۔ حیدے وچ صرف ڈوہڑے دی صنف ورتی گئی ہے۔ نمونے کیتے اک ڈوہڑہ ڈیکھو:

اوں لایا دل ہس شوق کیتے ساکوں روگ اندر دے لا گئے چن
کیا کر او لف ساڈا چین امن مکھ اپنا آپ لکا گئے چن
لگا وقت زوال جو خوشیاں کوں ساکوں صفیہ مار مکا گئے چن
اک ساہ لیڈے اک ساہ اُوڈے ساکوں وقت نزاع وچ پا گئے چن

عابدہ ملتانی دی کتاب "سک سجناں دی" (۶۴۔ص) دی تریمت ادب وچ وادھا ہے۔ مجھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیوں والی ایں کتاب وچوں اک ڈوہڑہ پڑھن والیں دی نذر ہے۔

کیا حال سناواں زندگی دا میڈی ہے پُر درد کہانی
جیکوں جان توں ودھ کے میں جانا اوں میڈی قدر نہ جانی
میں کھبی ایں کرلاندی ہاں جیویں وچھڑی کونج نمانی
میڈی شکل جو عابدہ کوجھی ہئی نہ کیں دے من کوں بھانی

خواتین دی شاعری وچ عالیہ انمول دی کتاب "آس دے ڈیوے" دے چھپݨ دا وی پتہ لگے۔ ایں کتاب دی گھنڈ کھلائی کراون سانگے بزم گل ملتان دی تقریب دی پڑاڈو دی سٹی گئی ہے۔ (روزنامہ "خبریں" ملتان، ۱۴۔اکتوبر) جیں کنوں ظاہر تھیندے جو سرائیکی وسیب دی تریمت دی ادبی ٹورکوں ٹورن وچ کہیں توں پچھوں کائی۔

صفدر کربلائی دے ڈو مجموعے "شام توں پہلے" تے "پیریں ہیٹھ اسمان" (۶۴۔ص)

جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیں "پیریں ہیٹھ اسمان" دی غزل دے ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن:

مستی دے وچ مست پیا ہم
دنگاں دے چھنکار توں پہلے
اپنے آپ کوں ہار گیا ہے
او وی پہلے پیار توں پہلے

غلام حسین کملا دا شعری مجموعہ "ڈینگاں پیار دیاں" (۱۲۸۔ص) سب رس پبلشرز میلسی دی پیشکش ہے جیندے وچ پاتی وجن والی شاعری وچ نظم، غزل تے قطعے خاص طور تیں شامل ہن۔

ایں سال روایت نال گنڈھی شاعری دے مجموعیں وچ ثاقب ساہی دا شعری مجموعہ "ستی شب جاگدیاں اکھیں" (۱۶۰۔ص) وی نویکلی سنجاݨ رکھدے۔

مرتب کتیں گھیں کتابیں وچ نادر لاشاری دا انتخاب "روہی دے لعل" (۶۴۔ص) وچ خواجہ غلام فرید، صوفی نجیب اللہ نازش تے دلنور نور پوری دے نال نال روہی دے نویں شاعریں دا کلام شامل کیتا گئے جنھیں وچ نادر لاشاری، لالہ نذیر ناظم دا جلوی، جام احمد بخش احمد، گلزار احمد گلزار تے اللہ بچایا بخش دے ناں خاص طور تے گھدے وچ سگدن۔ انھیں دے علاوہ وی ہے شاعراں دا کلام ایں کتاب دا حصہ ہے۔ روہی دے شاعراں کوں متعارف کراوݨ والی اے کتاب جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔

فیضی بہاولپوری دی مرتب کیتی کتاب "سرائیکی گلدستہ" (۱۱۲۔ص) وچ سرائیکی دے چوڑیں شعر پیش کیتے گھن۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب وچ درجناں موضوع شامل ہن جنھیں دی نسبت نال سرائیکی دے مہاندرے شاعراں دے شعر منتخب کر کے ایں کتاب دا حصہ بݨائے گھن۔ جیویں جو "چولا" کوں موضوع بݨا کے اے شعر شامل کیتے گھن:

لون دے پتلے پتنگ چولے کوں ہے سِک سیپ دی
ہتھ سلامت ہن مگر دھاگہ تے سوئی باقی نہیں
(اقبال سوکڑی)

بگل سیپ لبے چولے اتے پکا بھگانواں
سو دیس وٹیسے نہ ملیسے نہ ملیسے
(احمد خان طارق)

Scanned with CamScanner

دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب ''انگارے'' (۹۶۔ص) اتے احسان اکبر دی ترتیب تے پیشکش دے حوالے نال آون والی کتاب ''پھڑ کدے ڈوہڑے'' (۶۴۔ص) کوں جھوک پبلشرز ملتان مکرر اشاعت دے طور تیں ایں سال شائع کیتے جنھیں وچ ڈوہڑے دی صنف ورتی ہوئی ہے:

ظہور احمد فاتح دا شعری مجموعہ ''اساں بہوں دور ونجنا ہے'' (۱۶۰) فاتح پبلی کیشنز تونسہ توں ۲۰۰۹ء وچ چھپ کے آئے۔ ایں مجموعے وچ غزل دا ورتارا سوہنے انداز نال پیش کیتا گئے۔ چھوٹی بحر تے وڈی بحر دے وکھرے تے چسولے رنگیں دے نال نال مختصر تے طویل غزل دے رنگ ایں کتاب کوں نویکلے روپ ڈیون وچ خاص کردار ادا کریندن۔ کتاب دے عنوان دی نسبت نال پیش کیتی ہوئی چھیکوی غزل دے ڈو شعر پیش کیتے ویندن:

خدا حافظ بجن سوہنا اساں بہوں دور ونجنا ہے
نہ راہیں روک ہُن ساڈیاں اساں بہوں دور ونجنا ہے
روانہ مسکرا کے کر محبت دے مسافر کوں
اے ہنجوں پونجھ گھن اپڑیاں اساں بہوں دور ونجنا ہے

صفدر کربلائی دی تخلیق ''تیکوں یاد کریجے اوں ویلے'' (۶۴ص) صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان توں دسمبر ۲۰۰۹ء وچ شائع تھئی۔ غزل، آزاد نظم تے ڈوہڑہ دیاں صنفاں نال ہتھ ایں کتاب وچوں اِک مختصر نظم ''تیڈا حوالہ ضرور آوے'' پیش کیتی ویندی ہے:

جیڈاں وی خوشبو دی مالھ تھیوے
جیڈاں وی چوڈی دا چندر اُبھرے
جیڈاں وی تارے زمیں تے آون
جیڈاں وی چاننڑ دا رقص تھیوے
جیڈاں وی صفدر اسور ویلا خدا دی قدرت دے رنگ ڈکھاوے
جیڈاں وی برسات دی پھوار اچ نماشاں کپڑے لہا کے دھاوے
جیڈاں وی دھرتی وجود اپنڑے تے ساوی ساول دا چولا پاوے
تیڈا حوالہ ضرور آوے

Scanned with CamScanner

احمد پور شرقیہ نال گانڈھار کھن والے قلم کار محمد سلیم نیازی دا شعری مجموعہ "محبت ریت ہے ساڈی" (۱۶۰ص) ۲۰۰۹ء وچ چھپیا۔ بختاور پبلی کیشنز احمد پور شرقیہ توں شائع تھیون والا اے مجموعہ سرائیکی ویب دے مختلف علاقیں کوں آپت وچ جوڑݨ دا درس ڈیندے۔ ایں مجموعے وچ نظماں تے غزلاں شامل کیتیاں گھین۔ ہک غزل دا شعر ہے:

اساں خابیں دے قیدی ہئیں جگارے مار نہ ڈیون
اساں عادی جو ہئیں چھل دے کنارے مار نہ ڈیون

2010ء

حضرت خواجہ غلام فرید دے شاگرد تے کوٹ مٹھن دے شاعر خدا یار خان بے کس دی شاعری کوں انھاں دے پوتر ے ڈاکٹر نکیل پتافی "کلام بے کس" (۹۶ص) دے عنوان نال تدوین دے مرحلے توں گزار کے کتابی شکل اچ پیش کیتا۔ ایں کتاب دے ڈو حصے کیتے گھین۔ پہلا حصہ شاعری دی نمائندگی کریندے ہیندے وچ ڈو ہڑے، مستزاد ڈو ہڑے، بحریے تے فرد یات صفحاں شامل ہن۔ ڈوجھے حصے وچ خط تے قلمی عکس پیش کیتے گھین۔ شاعر دے حالات زندگی، مقدمہ تے شجرہ دی ابتدا وچ شامل کیتا گئے۔ بے کس دے کلام وچوں ہک بحر پڑھݨ والیں کیتے پیش کیتا ویندے۔

ہاجھوں تیں دلدار بجھݨ دے اساں خوب رُلیوے
لیکھا لیکھ ازل دا ہا جو پلو آن چھوے
لوکیں لکھ الزام ڈتے بدنامی پیش پیوے
تھی براہگی جوگی اساں بݨ فقیر رُلیوے
گھر دربار محل سٹ اساں وطن چھوڑ ڈتو ے
شہر بزار کوں کنڈ کر اساں بر وچ آن بہتوے
ہک انسان دے ہاجھوں اساں لیڈوں اوڈوں گیوے
رو نہ کھپ ہُݨ بے کس جیڈا ماہی ول نہ کوے

شفقت بزدار دا تیجا شعری مجموعہ "ریشم رستے" (۱۱۲ص) دے عنوان نال خواجہ فرید

کلچر بورڈ ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیا۔ عاشق بزدار، ڈاکٹر شکیل پتافی، سید کوثر بخاری تے ڈاکٹر ظفر عالم ظفری دے تاثرات کتاب دا حصہ ہن تے شعری حوالے نال غزل، نظم تے ڈوہڑے دا نویکلا انداز وکھری سنجاݨ رکھدے۔ عنوان دی مناسبت نال پیش کیتی گئی نظم "او رستے ریشم رستے" ہن ۔ چوں بک بند کجھ ایں طرحاں ہے:

فنکار جتھاں لافانی ہن
کردار جتھاں لاثانی ہن
اظہار دے ڈر ایمانی ہن
اقدار دے سُر انسانی ہن
کوئی شفقت چمن اسمانی ہن
کوئی پہلے دھرتی جائے ہن
کوئی پہلے پاکستانی ہن
نہ فسق فساد تے فسقے ہن
او رستے ریشم رستے ہن

شاکر مہروی دا شعری مجموعہ "بس توں" (۱۶۰ص) احمد خان طارق سرائیکی ادبی ثقافتی سنگت سانواں توں شائع تھیا۔ اے مجموعہ شاکر دے جھوک لیڈ اوڈ دے بعد سامنے آیا۔ جیندے وچ مذہبی شاعری دے نال نال ڈوہڑے، نظماں تے غزلاں شامل ہن۔ بک نظم "بھولی بھالی" وچوں گھدا بیا بک بند پڑھݨ والیں کیتے پیش کیتا ویندا اے:

ہار گلے تے گئے کٹما لے — سڑ گئے سوئے لانویں والے
خاک سہا گݨ سر وچ پاتی — ستری سجھ دے تھی گئے چھالے
تتی ریت تے لہہ گئی مہندی — پیریں دے وچ رتے چھالے
ہاسے دا گل پھاسہ پئے گئے — گل وچ پئے گئے درد کشالے
دنگاں رنگ بدلا کے بھنیاں — کنیں کوں نہ بھاݨی والی
ول آ پار کنوں ہُݨ ول آ — میں اُجوی دے سِردا والی

Scanned with CamScanner

خورشید بخاری دی شاعری دا انتخاب "اساں سچ دا سفر کرنے" (۱۱۲ص) فیور بخاری مرتب کیتے۔ فرید فورم احمد پور شرقیہ توں سامنے آوݨ والی ایں کتاب کوں حراحتی ادب دی خاص سنجاݨ آکھ سگدے ہئیں۔ مثال دے طور تیں شاعری دا نمونہ ہے:

کربل کنوں روہی توڑیں
سارا سفر سچ دا سفر
حق سچ کیتے سر گھولا
سانگاں تے چڑھ تے بولا

دیرہ اسماعیل خان دے شاعر طاہر شیرازی دا مجموعہ کلام "جاتراں" (۱۲۸ص) سرائیکی تہذیب، ثقافت تے روحانیت نال گنڈھیا اتے ستریا ہویا ہے۔ ق پبلی کیشنز دیرہ اسماعیل خان توں چھپݨ والے جدید شاعری دے ایں مجموعے وچ پاتیاں وکھریاں والیاں نظماں تے غزلاں نویکلے رنگ وچ رنگیاں ہوئن۔ کتاب دے عنوان "جاتراں" دے حوالے نال لکھی گئی نظم دا رنگ ڈیکھو:

پیر شہیے
مورتی ہݨ کے روگ وٹجایا
شہ اجمل دے ویڑے تے ٹھل
جگ ہنڈایا
کیول رام دا
بھاگاں بھریا بھوگ سہایا
بھر دے ردوے
کافر کوٹ دا سوگ منایا

دیرہ غازی خان توں فرید ساجد دی کتاب "بھوئیں تراماں" (۱۱۲ص) جدید شاعری دا مجموعہ ہے جیندے وچ آزاد نظم کوں طویل انداز نال پیش کرݨ دا تجربہ کیتا گئے۔ غزل دی صنف دے چھوٹی بحر خاص اہمیت رکھیندی ہے۔ ڈوہڑے دے نال نال رہامی جھیں صنف کوں سرائیکی شاعری دا حصہ بݨا کے ودھری کوشش کیتی گئی ہے۔ زبان دی چس تے اسلوب دے وتارے سانگے کہ رہامی نمونے کیتے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

عجب ہے سلسلہ تیڈا زمانے زیر ہن تیڈے
جتھ تیکوں ہلھا کھٹ تے دھوویندے پیر ہن تیڈے
میکوں ناں محتسب ساجد ڈریندے خون پی ویندے
تیڈی قامت سلامت ہے تے لکڑوں ہیر ہن تیڈے

شبیر ناقد دا سرائیکی مجموعہ "من دی مسجد" (۱۷۶ص) فاتح پبلی کیشنز تونسہ شریف توں شائع تھیا۔ جیہنکوں روایتی شاعری تے جدید شاعری دا گاڑھا آکھیا دیہہ سگدے۔ ایں کتاب وچ جتھاں ڈوہڑے، قطعے تے پابند نظم دے حوالے نال پیت پریت دا سنیہا سامنڑے آئے۔ اتھاں آزاد نظم تے غزل وچ تکور رنگ دی واضح نظر آندے۔ ہک مختصر نظم "پاٹی دی مدھانی" دا انداز ڈیکھو:

دھمی دا میں سوچ چٹ پیٹھاں
ہر ہک سوچ کوں سودھ چٹ پیٹھاں
انت نجر دا تارا ڈٹھے
کوئی وی سوچ سوچ نہ آئی
مفتی سوہنی نندر ونجائی

صادق میر دی شعری تخلیق "روح دا روگ" (۱۱۲ص) خواجہ فرید کلچرل بورڈ ڈیرہ غازی خان توں چھپی۔ جیندے وچ غزل تے ڈوہڑے دیاں صنفاں کوں خاص اہمیت ڈتی گئی ہے۔ نمونے کیتے غزل دا ہک شعر پیش ہے:

روہی دے جھلکے ہُو ہُو جھوکاں دمان دیاں
ساکھی جھمیں کوئی گال ہے سوچ دی گال ہے

کریم بخش خیر دا مجموعہ کلام "تس نہیں لہندی" (۱۴۰ص) سجاک ادبی سنگت شادن لنڈ ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنڑے آئے۔ ایں مجموعے وچ ڈوہڑے دی صنف کوں خاص انداز نال پیش کیتا گئے۔ جیڈاں جو غزل وچ دی معاشرے دے ڈکھ سکھ سانجھے کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ غزل دا ہک شعر نمونے کیتے پیش ہے:

زندگی ہے لکھے کھن دی چھوڑ شر تکرار کوں
رُس رُسیے وچ گزاروں کیڑی جیسوں ہار دت

Scanned with CamScanner

حاتم ناجی دا شعری مجموعہ "میڈا حال نہ پچھ" (۱۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیا۔ غزل، ڈوہڑے، گیت تے ترانے ایں کتاب وچ شامل ہن۔ دھرتی دے حوالے دی شاعری وچوں ہک اقتباس ہے:

اساں ایندے ہیں رکھوالے
جیویں جوگے کرماں والے
ڈکھ اساڈے رب سکیں ٹالے

ہیں توں ساڈی جند قربان
سوہنا پیارا پاکستان

حیات اللہ خان ترین دا مجموعہ کلام "میڈا سائیں ہٹ" (۱۷۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ غزل، نظم تے ڈوہڑے دیاں صنفاں کوں پیش کرن والے ایں مجموعے وچوں ہک ڈوہڑے دا انتخاب کیتا گئے:

میں لبھ گھنساں او لبھ پوسی بھانویں اُتھ ہے بھانویں اِتھ ہے
میں یار کیتے اِن تے اُن تے بھجساں وچکار جو بھانویں وتھ ہے
مقناطیس آر اے دل میڈا وت ٹھک تھیسی بھانویں کتھ ہے
اوکوں حیات اکھ ڈیکھ گھنسی دل سمجھ گئے بھانویں وتھ ہے

جہانگیر سوز دا شعری مجموعہ "سنویں سنج دا سفری" (۱۳۲ص) سرائیکی ادبی سنگت مٹھے والی (تونسہ) توں شائع تھئے۔ نظم ڈوہڑے تے قطعے ایں کتاب کوں روایت نال جوڑیندن جڈاں جو نظم تے غزل دیاں صنفاں جدید رنگ کوں نشابر کرن دا سوب ہنین۔ ہک غزل دے ڈو شعر پیش ہن:

ہنڑ تائی حیاتی دا پتے کتلا سفر کرلے
سنویں سنج دے مسافر وہج پڑاہ کہڑے مگر کرلے
محبت روح دی منزل ہے اے روح کوں رُو دی ڈیندی ہے
محبت عین مقصد ہے ایں مقصد کوں امر کرلے

Scanned with CamScanner

دسولال داشعری مجموعہ "زریاب" (۱۱۲ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے جیندے وچ سماجی حوالے اَن گھٹ ہن۔ ہک نظم دا نمونہ پڑھن دے ڈاوے:

پیر فرید توں پھل لِکھواواں
نورنگ شاہ توں پھل بشکاواں
ہُو ہُو جھولیاں ویہڑ کراں میں
چنڑ پیر دا چاکے ناواں
ہاں تے تیر دے چیر اکھیں دے
نیر ملہے پرنالے
سُول اندر کوں گالے

ظفر حسین مسکین دی کتاب "سکھ دی چھاں" (۱۱۲ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھی کے سامنے آئی۔ اکھاناں تے محاوریاں نال پوتی روایتی شاعری نال گنڈھیے ڈوہڑے تے قطعے ایں کتاب دا خاصہ ہن۔ جیویں جو ہک قطعہ ہے:

لعب کوں مُول انار نی لگدے
میلے ہر دربار نی لگدے
جیہڑے مونہہ تے لِش پش کرِن
اوہے سچے یار نی لگدے

وادی سون خوشاب دے مرحوم شاعر عجمل حسین پپو دے ڈوہڑیں دا مجموعہ "یاد دے چدھ" (۹۶ص) دے عنوان نال شاعر دے بھرا ملک سکندر ذوالقرنین ترتیب ڈتے۔ صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان توں چھپڑ والی ایں کتاب وچوں ہک ڈوہڑہ نمونے دے طور تیں پیش ہے:

او سینہ تاں کے آن کھلو تن جیہڑے میڈے ناں تُو ہن ڈردے
تہوں پچھو ہار قبول چا کیتی کیوں جو دشمن نِکلن گھر دے
بس تیڈی خاطر ہار آ گئی اے کدی غیر توں ناسے ہردے
کل مونہہ دے بھار سٹیسنی او جیہڑے اج پچے جی جی کردے

عبدالغفار عاشر دا مجموعہ کلام "آمیں ڈو" (۶۴ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں

Scanned with CamScanner

چھپے۔ ڈوہڑیں دے ایں مجموعے دے آندری صفحے تیں عنوان "میں ڈوآ" درج ہے۔ نمونہ کلام کیتے ہک ڈوہڑہ حاضر ہے:

یہہ مونجھ تیڈی ہنگر بندی ہاں لاوے ہلکے مونجھ دے متھوے تیں
ہیں پاگل دل چا ضد کیتے اے قائم ہے ہٹھ دے ہٹھوے تیں
کیوں رس گئے دلبر رب جانے کیوں چڑھ گئے غیر دے ہتھوے تیں
روح عاشر خان سلاڑی گئے لا تھے ہُت بے جان اے کھٹوے تیں

عارض بخاری دا کلام "کلیات عارض" استاد فیض فقیر دا شعری مجموعہ "سِک دا سوجھلا" شاغل شیر شاہی دا مجموعہ کلام، انور شاہ انوردی شعری تخلیق "خدا حافظ" عیسن شاہ ساجد ملتانی دا کلام "کوئی کہیں دا نئیں"، کشور لودھراں دی شاعری دی کتاب "ڈھارے ڈھیرے"، اسلم ساغر دا مجموعہ "توں وسر دا نویں" تے رانا شبیر دا کلام "چیتاں دے پندھ" روایتی شاعری وچ پیت پریت دی مٹھاس گھولن اتے ایں سلسلے کوں اگوں نہاں ٹورن دیاں اہم کڑیاں ہن۔ جنھاں دی پڑاڈو مختلف علاقیں توں آندی رہ گئی ہے۔

ہر سال وانگوں ایں سال وی کئی شعری مجموعے اشاعت مکرر دے طور تیں سامنے آئن۔ جنھیں وچوں اقبال سوکڑی دی جگ مشہور کتاب "ڈُکھدی جِنج" (۱۲۶ص) دبستان سحر، ڈیرہ غازی خان توں چھپی، ڈیرہ غازی خان توں محسن سلطان دی شعری تخلیق "مکدے ساہ" (۶۴ص) وی نویں سروں چھپی۔ امان اللہ ارشد دا کلام "ارشد دے ڈوہڑے" (۹۶ص) پاکٹ سائز وچ چھپیا۔ خواجہ نور احمد لالیکا دی کتاب "راہی تھل دی" (۱۴۰ص) کوں ڈوہی وارث فضل فرید لالیکا ہوریں بہاول نگر توں چھاپن دا اہر کیتا۔ نمونے دیں انھیں کتابیں وچوں اقبال سوکڑی دے شعری مجموعے "ڈُکھدی جِنج" وچ شامل نظم "خبر لہندا نئیں کوئی" دا ہک بند پڑھن والیں دی نذر ہے:

پندھیڑو پندھ لمبا لنگھدن سفر ڈھیر ے تاں ڈر کوئے نی
سفر کرنا جو ہے کرلے سفر کوئی سفر کوئے نی
میں کر پرواز پنچ ویساں توڑے بے پر ہاں پر کوئے نی
میڈا تاں کیچ کعبہ ہے میڈا بھنبھور گھر کوئے نی
اُنھیں دے پیریں چمی آساں جیکر راہ دی خبر کوئے نی
میں ہم تیڈی تے ہاں تیڈی، تیڈی پہلی نظر کوئے نی

بجن بھائی نئیں شاید تیکوں غربت غریبیں دی
ہتھوں ڈُکھاں خبر لہندن حبیب اپنے تمہیں دی

Scanned with CamScanner

2011ء

اقبال سوکڑی دانواں شعری مجموعہ "بے انت" (۱۰۸ص) سُجاک ادبی سنگت شادن لنڈ (ڈیرہ غازی خان) توں چھپ کے سامنے آئے جیندے وچ سرائیکی غزل دانواں جہان آباد کیتا ہئے۔ غزلیں دے ایں مجموعے وچوں نمونے دے شعر ڈیکھو:

جیڈاں ہوواں میں کہیں تھل دا مسافر
میڈے پیریں دو چھالے بھج ڈیندے
سیالا ہے او چابیاں کول رکھدے
میڈے ہونٹیں دو تالے بھج ڈیندے
جنھیں تے ناں لکھیا ہوندے کہیں دا
مذاق اِچ کئی رومالے بھج ڈیندے

عزیز شاہد دا کلیات "دھمی" (۶۰۸ص) دے عنوان نال علی راجن پرنٹنگ پریس لیہ توں چھپ کے سامنے آیا۔ جیندے وچ اُنھاں دیاں کتاباں "مٹی دریا تے"، "پھل سری دے"، "اول"، "جوگ" تے "پٹیال" دے نال نال کجھ چُنڑ چنڑ دی شامل ہے۔ کتاب دے چھیکو وچ شامل قطعات وچوں ہک قطعہ پڑھنڑ والیں دی نذر ہے:

کجھ قصے ہن در بدری دے توں ڈیکھ جو بھر کشکول آئے ہئیں
کیا پچھدیں ٹور حیاتی دا کتھ نور اکھیں دا رول آئے ہئیں
اساں پر ہئیں بے پر پکھیاں دے اساں راکھے رُلیاں رکھیاں دے
بس لگ کے آکھے آکھیاں دے پنجرے دیاں تاکیاں کھول آئے ہئیں

احمد خان طارق ہوراں سسی پنوں دی داستان کوں موضوع بنا کے نویکلے انداز نال کتاب پیش کر کے "پُنل بھولیندیاں وددین" (۱۴۳ص) دے عنوان کوں نبھاونڑ دی بھرویں کوشش کیتی ہے۔ ایں کتاب کوں انھیں عمراں دے پورھیے دی ڈوجھی لڑی دے طور تیں پیش کیتے۔ ایں شعری پیشکش دے اکثر بند شروع تھیون توں پہلے نثری وضاحت شامل کرنڑ دی شعوری کوشش کیتی ویگئی ہے۔ کتاب دے عنوان دی مطابقت نال شامل ڈوہڑہ ڈیکھو:

ہر کہیں کوں اپنے پیار دی ہے سب یار منیدیاں ودین
اے مونجھاں مٹھوے مانھوں دیاں ہتھ پکڑ ٹریندیاں ودین
کئی قاصد کاں تھل کیڈو آئے خود آپ سڈیندیاں ودین
میں ہک نمیں طارق سو سیاں تھل پُنل بگولیدیاں ودین

مصطفیٰ خادم دا مجموعہ کلام ''پورھیا'' (۱۱۲ص) جدید دور دے جدید تقاضیں دا ترجمان ہے۔ خواجہ فرید کلچرل بورڈ ڈیرہ غازی خان دی طرفوں شائع تھیوئے والی ایں کتاب دی تاریخ اشاعت غلطی نال ۲۰۱۰ء درج تھی گئی ہے۔ ایں مجموعے وچ غزل، نظم تے ڈوہڑہ جمیاں صفحاں خادم دے قلم دے اگوں ہتھ بدھی نظر آندین۔ ہک غزل دے شعر نمونے کیتے پیش ہن:

اٹ سونہے دی سونہہ سنبھلیدیں نندراں بگال کھڑے ہئیں
نندر پیا مقسوم چگیندیں نندراں بگال کھڑے ہئیں
محرومیں دی رات گزری ڈینہہ تھیسی ہینہہ تھیسوں
بجھ دی آس تے چندر لہیدیں نندراں بگال کھڑے ہئیں
گھر توں در تئیں خیر توں شر تئیں سنویں سنجھ توں وقت سحر تئیں
اٹھدین بیندیں آندیں ویندیں نندراں بگال کھڑے ہئیں

دمساز قیصرانی دی کتاب ''اہرا من دے'' (۱۱۲ص) سلمان برادرز پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔ ایندے وچ غزل، نظم، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صفحاں سنجاپوں ہن۔ کتاب دے عنوان دے تذکرے والی نظم ''دھرتی واسو'' وچ مخاطب تھی کے آکھیا گئے:

جاگو جاگو دھرتی واسو نندر واکھیں کھولو
اپنے اپنے حصے جوگی خیر دی جھولی رولو
قائم ہمیشہ ہوون شالا رشتے پیار امن دے
وقت بدلدا ویکھ کے بدلو لگو ے تھگوے تن دے
بے دی آس تیں جیون چھوڑو اپنے پیر سنبھالو
وستی وستی ویہڑے ویہڑے دیئے ڈیوے بالو
اوکھ دے اندھے چندھاج ہر دم اپنے ہاں پکڑو ن

Scanned with CamScanner

چار چدھار و نیلے ناہر ہن جھاڑے مار اُلر دن
سچ دی سانجھ نبھاون والو کہیں دو کن نہ دھرو
ہک تھی کے دمساز ہمیشہ اہر امن دے کرو

فریاد ہیروی دا شعری مجموعہ "جاگدی رُت اِچ" (۹۶ص) سجاک ادبی سنگت شادن لُنڈ (ڈیرہ غازی خان) توں چھپ کے سامنڑے آئے۔ جیندے وچ نویں غزل دے رنگ تے نویکلی نظم دے انگ نشابر ہن۔ جیویں جو ہک نظم "لاشئے" دے عنوان ہیٹھ ایں طرحاں پیش کیتی گئی ہے:

تیڈی ہستی دے وچ مستی
نہ کئی پاسہ نہ کئی پستی
نہ راہ رستے دا کئی رولا
نہ کہیں دیوار دا اولا
نہ کہیں سنگھڑ دے تل وانگوں
نہ روہی وانگوں نہ تھل وانگوں
نہ شامل شہر دے شر وچ
نہ ایں گھر وچ نہ اوں گھر وچ
مکاں ہے لامکاں دے وچ
پتے کیا ہے گماں دے وچ

عالیہ انمول دی کتاب "ساون مینگھ ملہار" (۱۱۲ص) صدائے خاموش پبلی کیشنز ملتان توں چھپ کے سامنڑے آئی۔ تریمت ادب دی ایں کتاب وچ غزل، گیت تے ڈوہڑے شامل ہن۔ نمونے کیتے غزل دا ہک شعر ڈیکھو:

عشق سمندر دے وچ ساکوں
نہ توں کھلیاں لوھڑ دے سانول

مہینوال منگوڈھوی دی کتاب "گزریاں یاداں" (۱۴۲ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیشکش ہے۔ روایت نال بُجوی ایں شاعری وچ نظم، غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں وکھیاں شامل ہن۔ ایں کتاب وچوں ہک ڈوہڑہ حاضر ہے۔

Scanned with CamScanner

پرانی وونت تے لنگھ آندیں گئے وقت ویہا گھر کیا لاتھے
میڈا وسدا رسدا گھر اُجوے گھر رہ گئے کیا گھر کیا لاتھے
تیکوں ڈیکھ کے میکوں شرم آندے میکوں نہ لجوا گھر کیا لاتھے
میڈا گھر ماتم دا گھر بنڑ گئے رہ رہ پرچا گھر کیا لاتھے

واجل دے شاعر خلیل احمد فریدی دی کتاب ''بھول نہیں منگدی'' (۱۴۰ص) ضوریز اکادمی ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ وسیب دے ڈکھ درد دے نال نال محبوب تے محبت دے تذکرے نظماں، غزلاں، کافیاں، گاون، ڈوہڑے، قطعے تے سرائیکی دے رنگ وچ رنگیے ہوئن۔ نمونے کیتے کافی دا ہک بند ہے:

سوہنی ہے دریا وچ وسی کوئی آہدے رُل موئی ہے سسی
ایہا رمز عاشقاں ہے ڈسی وسدو جیکر ونجو اُجو
ڈڑی نہ کہیں دے نال بھلو
وہنج پیر دلبر دے پکڑ

جام پور دے واسی حبیب اللہ طارق دا شعری مجموعہ ''پیریں پرا بگوے پیار دے'' (۱۵۶ص) بزم کیفی جام پوری دی پیشکش ہے۔ ایں مجموعے وچ غزل دی صنف وچ کیتی گئی طبع آزمائی شاعر دے شعور دا پتہ ڈیندی ہے۔ جیڈاں جو گیت وی ایں کتاب وچ کئی سُر محفوظ کرن دا سوب بنین۔ نمونے کیتے ہک غزل دے شعر ہن:

اے بگال بگال اِچ جو بُوذری ہے
تہوں تاں ہر روز بے گھری ہے
ہے ہلدی بھاہ دا خراج باقی
تے خط وی سانول دا آخری ہے
قسم غزل دے پیبریں دی
میں کیا تے کیا میڈی شاعری ہے

لیہ دے قصبہ جمن شاہ دے شاعر عارش گیلانی دا شعری مجموعہ ''ہُڑاک'' خواجہ فرید

کلچرل بورڈ ڈیرہ غازی خان توں چھاپیا گئے۔ جیندے وچ غزل، ڈوہڑہ، قطعہ تے سرائیکو کوں نمائندگی ڈتی گئی ہے۔ عنوان دی مناسبت نال ہک قطعہ ہے:

پرواز دے مگر سُر جاناں گِدے
ڈر خوف کنوں بے باک تھیاں
بھج منزل پیریں آ پئی اے
جئیں ڈینہہ توں میں اُڈراک تھیاں

کبیر والہ نال گانڈھار کھن والے شاعر ریاض ارم دی کتاب "درداں دیاں پٹیاں" (۱۱۲ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ نویکلے لہجے دے ایں شاعر دے کلام وچوں نمونے دا قطعہ پیش ہے:

سر تے بھار غماں دے چائے
شام دے ویکھ کے ڈھلدے سائے
ریاض ارم بے وَس ہو وَیناں
کہڑا آن کے من پرچائے

نذیر شجاع آبادی دی شعری تخلیق "سکیاں ہنجوں" (۹۶ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت ہے۔ روایتی شاعری نال جُڑی ہوئی ایں کتاب وچوں عنوان دے حوالے نال نمونے دا کلام ہے:

لحظہ وہ نہ رُکیاں ہنجوں
ساری عمر نہ مُکیاں ہنجوں
پاٹی بدلے سیک نکلدے
سیک نذیر اِن سکیاں ہنجوں

قمر قاسم پوری دی کتاب "چھالے" (۲۰۰ص) بزم گل ایوان تعلیم مہر لاج سادات کالونی ملتان توں چھپی۔ روایت نال ہکنڈھی شاعری وچوں ہک قطعہ ہے:

رُل بھلیاں ڈُکھ دے تھل وچالے
آسرا کوئی نہیں کون سنبھالے

Scanned with CamScanner

قمر نہ ملیاں قمر بگولیدیاں
بھج بھج پیریں بدھ گئے چھالے

فاروق راول دا مجموعہ کلام "روگ اِچ ہئیں" (۱۱۲ص) احمد خان طارق سرائیکی ادبی ثقافتی سنگت سٹاواں (کوٹ ادو) دی اِشاعت ہے۔ نظم، غزل، گیت، ڈوہڑے تے قطعے نال سنگری ایں کتاب وچوں نمونے دا کلام ہے:

رُل گئے خلد دے اندر ساڈی دعا دے ٹوٹے
زمانے لتاڑ چھوڑین ڈیکھو حیا دے ٹوٹے
غربت ، بیماری راول چنڑ چنڑ سڈ بیندی رہ گئی
امیریں دے پیریں تلے ساڈی انا دے ٹوٹے

خاکی دین پوری دا شعری مجموعہ "چھل ہنجواں دی" (۱۲۸ص) خاکی ادبی سنگت دنیا پور توں چھپیڑ دی پڑاڈ وسی ہوگئی (روزنامہ "خبریں" ملتان، ۲۰۔ اکتوبر) حیندے وچ روایتی شاعری دا حوالہ چوکھا ہے۔

مجتبیٰ ناصر دی کتاب "ڈکھ ہوروی ہن" دے چھپیڑ دا وی پتہ لگے حیندے وچ سرائیکی ڈوہڑے دے حوالے نال نویں تجربے کریندیں ہوئیں کہیں ڈوہڑے وچ لفظیں دے تلے تے کہیں ڈوہڑے وچ لفظیں دے اُتے نقطے نہ ہوون دی مثال قائم کیتی ہے۔ جیویں جوایں ڈوہڑے وچ لفظیں دے اُتے کوئی نقطہ شامل کائینی:

میکوں پیار ملے کہیں پیارے دا پر جگ کولوں وکھرا پیار ہووے
ہک واری سہی یا لکھ واری اوں پیارے دا دیدار ہووے
ہک میں ہوواں ہک او ہووے کوئی ایہو جھمیاں میڈا یار ہووے
ڈکھ درد ہووے دل کملے دا کوئی دل والا دلدار ہووے

ہر سال کجھ کتاباں مکرر اشاعت دی طور تیں وی سامنے آندیاں رہ ویندین ایہو جھیاں کتابیں وچوں ۲۰۱۱ء وچ دل چھپیڑ والی دلنور نور پوری دی کتاب "متاں مل پووے" (۲۰۸ص) کوں نمونے دے طور تیں پیش کیتا ونج سگدے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیڑ والی اے کتاب

ایں توں پہلے ۲۰۰۶ء دے چھیکڑو وچ شائع کیتی گئی ہے۔ دلنوردی کتاب وچ ڈوہڑے، قطعے خاص طور تیں سنجاپوں ہن جیڑاں جو غزل، کافی تے گیت دیاں صنفاں وی ایں مجموعے وچ شامل ہن۔

ہر سال تخلیقی شاعری دے نال نال مرتب تھمی شاعری وی کتابی شکل وچ سامنے آندی رہ ویندی ہے۔ ایں سال حضرت سلطان باہوؒ دے کلام کوں یونس حسرت "چنبے دی بوٹی" دے عنوان نال مرتب کرنڑ دے علاوہ منظوم اردو ترجمے نال پیش کیتا گئے۔

اللہ ڈیوایا پُر جوش دی کتاب "درداں دی ماری دلڑی علیل اے" رازش لیاقت پوری دے مرتب کیتی ہوئی ہے۔ سرائیکی ادبی بہار ملتان توں چھپنڑ والی اے شاعری ذوالفقار علی بھٹو دے احوال تے آثار دی نمائندگی کریندی ہے۔

رازش لیاقت پوری دی مرتب کیتی کتاب "سندھو جیڈی لاڑی" (۹۶ص) سرائیکی ادبی بہار ملتان دی پیشکش ہے۔ محترمہ بے نظیر بھٹو دی شہادت دے حوالے نال لکھیاں گیاں سرائیکی نظماں دے ایں انتخاب وچ وسیب دے ڈھیر سارے شاعریں دا کلام پیش کیتا گئے۔ اتے کتاب دے حوالے نال وسیبی سیاسی تے سماجی شخصیتاں دے تاثرات وی شامل ہن۔ کلام دے ایں انتخاب وچوں ڈیرہ اسماعیل خان دے شاعر سعید اختر سیال دی نظم "شام غریباں" پڑھنڑ والیں دی نذر ہے:

پئے بُر بُر ہنجوں کردے ہن
منہ زور غمیں دی جھڑی ہے
تھل، جل تھل، مینہ نال تھیوٹا ئیں
اے بھوئیں اصلوں دُھپ سڑی ہے
دریا دے ہاں اِچ ہتھ پا کے
گھر ڈیہن تریہہ دی وڑی ہے
ٹھیں بلنا ڈیوا خیمیاں وچ
اج ککریں چٹی اڑی ہے
پندھ کرنا ہے دت دیگر تیئں
اے گو شام غریباں کھڑی ہے

Scanned with CamScanner

حاجی عید احمد دھریجہ دی مرتب کیتی کتاب "جھنگ رنگ" (۸۰ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ ایندے وچ جھنگ نال گاڑھا رکھن والے شاعریں دے چونویں ڈوہڑے پیش کیتے گھن۔ عابد تمیمی، شفقت عباس شفقت، فضل بلوچ، مہر ریاض، محمد حیات بھٹی، ریاض حسین ابرار، غلام یٰسین، غلام تاج حیدر، رب نواز ہاشمی، اللہ ڈتہ عاطف، غلام محمد درد، دانش، چراغ مولائی، میاں عاجز، فضل بانو، غلام حسین حسینہ، رفیق واگھرہ، سکیں حیدر، ممتاز بلوچ، اسد اللہ بسمل، آصف راز، سید احمد چنابی، غلام حسین جاوید، امتیاز بلوچ، لطیف شیدائی، صابر سودائی، تنویر گیلانی، مہر نظیر نادان منور، محمد انور راز، ممتاز آصف، شوقی خان بلوچ، بے تاب شہبازی، میاں مشتاق تے شازیہ شہید شاز دا منتخب کلام ایں کتاب دا حصہ ہے۔ ایں انتخاب وچوں شفقت عباس شفقت دا مشہور ڈوہڑہ قارئین کیتے پیش ہے:

ہر بخت گئے میں بے کس دے بڑ گئی غیراں دی جیت اے
میری زندگی کر ویران گئی من بھاوڈی پیار دی ریت اے
گیا بدل زمانہ نال ماہی، نکیں جگ تے کوئی دی بیعت اے
تائیں یار ملنگی گاندا اے شفقت مظلوم دے گیت اے

اقبال حسرت دی طرفوں "سانجھا پیٹ" (۳۲ص) دے عنوان نال مرتب کیتا کلام سامنے آئے۔ پیلھوں پبلی کیشنز کوٹ ادو دی ایں اشاعت وچ ویہی شاعر رمضان دانش تے اوندے شاگردیں دا کلام شائع کر کے انھیں کوں پورے دیس وچ متعارف کراوݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ کلام توں پہلے شاعریں دا بھرواں تعارف پیش کیتا گئے۔ انھیں شاعریں وچ محمد رمضان دانش، لیاقت بلوچ، عبدالرحمٰن ہاشم، محمد اقبال حسرت، ندیم عباس نادر، محمد سراج معصوم تے ریاض حسین غازی شامل ہن۔ محمد رمضان دانش دا اک ڈوہڑہ نمونے کیتے حاضر ہے:

کدی پڑھ تاں سہی جند جان میڈی لکھی کیا تحریر ہے اکھیاں وچ
ڈیہاں راتیں آہدے جاگ پیٹھا کئی پیار دا پیر ہے اکھیاں وچ
ہنج نال میں ڈھوندا اں شام فجر جیہڑی تک تصویر ہے اکھیاں وچ
میں دانش ہتھو خالی ہاں میڈی کل جاگیر ہے اکھیاں وچ

Scanned with CamScanner

جھوک پبلشرز ملتان توں کئی شعری کتابڑیاں مرتب تھی کے سامنے آئن۔ انھیں وچوں توقیر مہروی دی چون نال سامنے آون والا کتابچہ "چھل داڈکھ" (۳۲ص)، نعیم خان دھریجہ دا مرتب کیتا کلام "ماڑا اے تاں ماڑا اسی یار جو ہے" (۳۲ص)، محمد ارشاد کیفی دے مرتب کیتے ڈو کتابچے "ساڈا اسلام ہووی" (۳۲ص) تے "پسند بھتاں دی" (۳۲ص) دے ناں خاص طور تیں گھنوائے ویچ سگدن۔

خوشاب دے شاعر اقبال قریشی دا شعری مجموعہ "عشق دے پیانے" (۹۴ص) ۲۹ دسمبر ۲۰۱۱ دی تریخ اشاعت نال سرگودھا توں پیش تھی کے عملی طور تیں ۲۰۱۲ ویچ سامنے آئے۔ اقبال قریشی دا اے کلام تصوف دے رنگ ویچ رنگیا ہویا ہے۔ جیندے ویچ ڈوہڑے دی صنف خاص طور تیں سنجاپوں ہے۔ جیویں جو معرفت دے رنگ دا ہک ڈوہڑہ ہے:

ہئی ہر شے ہے تیڈی دنیاں تے ہک پیار گولیداں کائنی
ہووے لالچ لوبھ توں خالی جو اینجھا یار گولیداں کائنی
ارواروی درس ہن نفرت دے ودا پار گولیداں کائنی
جیڑا درد اقبال وٹھاوے ہا غمخوار گولیداں کائنی

ترتیب ڈتے کلام دے مکرر ایڈیشن دی ڈیکھن ویچ آئن۔ جنھیں ویچ دلنور نور پوری دی مرتب کیتی کتاب "انگارے" (۹۶ص) جھوک پبلشرز ملتان توں ہک واری ول چھپی جیندے ویچ دیہ دے مہاندرے شاعریں دے ڈوہڑے شامل ہن۔

خلیل احمد شودا مستوئی دی کتاب "عشق ہدھنے توں" (۱۹۲۔ص) ۲۰۱۱ء ویچ چھپ کے آئی۔ شودا سرائیکی کتاب گھر فاضل پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب ویچ مولود، نظماں تے ڈوہڑے شامل ہن۔

2012ء

۲۰۱۲ء ویچ خالد اقبال داناں نثری کتابیں دے نال نال شعری مجموعے دی اشاعت ویچ وی شامل رہیے۔ "پندھ کویلیاں دا" (۹۶ص) دھرتی نال جڑیے رہون دا درس ڈیندے۔ کتاب دوست ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے ویچ آزاد نظم تے معرا نظم کوں خصوصی اہمیت ڈتی گئی ہے۔ جیویں جو منے دی ہک معرا نظم "جمہوریت" پیش ہے:

Scanned with CamScanner

سادے ساول بھریے چے
سوہنڑے سادے کھیت وچ اساں
چندن بو ٹالیدے پئے ہیں
اکھیں کوں ہیں خواب ڈکھیدے
اپنڑے دل کوں ہئیں وندلیدے
ہالیں کوں پئے ہئیں سمجھیدے
ایہو بو ٹا وڈا اتھیسی
ٹھڈی ٹھڈی چھاں وندیسی
ہینگر کھلدے سدے ہن
ہینگر ایہو آہدے ہن
ہک ڈیہنہ ایویں چپ چپیتے
کال کلوٹی ہکری آسی
ایں بو ٹے کوں آتے کھاسی

عباس ملک دا شعری مجموعہ "ڈوار" (۱۴۴ص) سامنڑے آئے تاں اے آکھیا ونج سگدے جو "دیر آید درست آید"۔ جھوک پبلشرز ملتان توں سوہنڑپ نال شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ نظماں، غزلاں، کافیاں، ڈوہڑے گیت تے ہائیکو دے علاوہ ست معریٰ تیں مشتمل صنف "ست رُوپی" دی متعارف کرائی گئی ہے جیندی ہک مثال "رت" دے عنوان نال ایں سامنڑے آئی ہے:

لاہندے بجھ توں کوئی تاں پچھے
شام توں پہلے پہلے تیڈے متھے کیندی رت اے
کون ہے اوتے کیندا جایا تئیں تے جیندی رت اے
ڈھلدی شام ڈٹھ راوے ڈیوے
کالی رات دا چندھ اویڑا کیویں چندھ کٹیسی
ہر پاسوں وسواس دا جنگل گھر گھر وسن سٹیسی
کے تئیں رت ویسی؟

Scanned with CamScanner

ریاض عصمت دا شعری تخلیق ''نشانی'' (۱۴۴۔ص) اتنے سوہلپ نال چھپی جو واقعی اے کتاب نشانی دے ڈاوی ہے۔ ایمکو ویلفیئر فاؤنڈیشن کوٹلہ گورمانی (ڈیرہ غازیخان) دی طرفوں چھپن والی ایں شعری تخلیق وچ غزل سبھ توں زیادہ شامل ہے۔ جیڈاں جو نظم تے ڈوہڑے دیاں صنفاں دی ورتیاں گھن۔ ہک غزل دے ڈو شعر ڈیکھو:

رلے ہئیں تاں رل کے کھیڈوں دشمن سڑدے رہون
نکھڑ وجوں تاں نکھڑ وجن دا کہیں کوں حال نہ تھیوے

جالیں سودھیاں پیلھوں پار دے مست زناور کھا گئے
پیر فرید دے ڈیس تے آہدن وت کوئی جال نہ تھیوے

اصغر گورمانی دی شعری تخلیق ''سیپ'' (۱۲۸۔ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ پیش تھئی ہے۔ سجاک ادبی سنگت شادن لُنڈ (ڈیرہ غازیخان) دے اہر نال دان تھیون والے ایں شعری مجموعے وچ غزل، نظم تے قطعہ دیاں صنفاں شامل ہن جیندے وچوں سوالی جوابی انداز نال پیش کیتی غزل دا نمونہ پیش ہے:

خط لکھاں یا قاصد بھیجاں
ولدا ڈیسو؟ بالکل کائیناں

پیریں ہیٹھیں دل آ گئے وے
پیر ہٹیسو؟ بالکل کائیناں

ہتھ جوڑیئے می مانی منگداں
ہن الویسو؟ بالکل کائیناں

محمد ظہیر احمد دا شعری مجموعہ ''لکار'' (۱۲۴۔ص) ق پبلیکیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھئے۔ میانوالی دے لہجے وچ پیش کیتی وجن والی ایں کتاب وچ سرائیکی غزل کوں خصوصی اہمیت حاصل ہے۔ پنجاہ توں ودھ غزلیں دے علاوہ کجھ نظماں تے قطعے وی شامل کیتے گھن۔ ہک غزل دے شعر نمونے دے طور تیں پیش ہن:

کئی تاں ساڈے آر کہیں کوں چاہندا ہئی
جھنگ پھر دے ہئیں تخت ہزارہ پھر دے ہئیں

Scanned with CamScanner

چھوڑ دوا دی بگاھ دعا وی نئیں لگدی
پھٹ کوں ڈیندے صرف پھکارا پھر دے ہئیں

محمد رمضان ناداردی کتاب "وانج" (۱۱۱۔ص) دے کلام وچ ملامت تے مزاحمت دا رنگ واضح نظر آندے۔ مرکزی دیہب سرائیکی ادبی سنگت کھڈ بزدار، وہوا (ڈیرہ غازیخان) توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ پابند نظم، غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں نشابر ہن۔ مزاحمتی انداز دے شعر ڈیکھو:

نویاں نسلاں تیڈیاں او تائیں اندھاریں ہاب رہ ویسن
تیڈے مفلوج بانڑیں وچ کمال آسی سحر تھیسی
دعائیں نال نئیں تھیندی سحر بے چنت کیوں بیٹھیں
مسیتیں وچ موذن تھی بلال آسی سحر تھیسی

جمشید ناشاد دے شعری مجموعے "پرایا چندر" (۱۲۸۔ص) کوں ناصر پبلیکیشنز، ڈیرہ غازی خان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ جیندے وچ رومانوی رنگ نشابر ہوون دے نال نال دمان دے سماجی ماحول دی نمائندگی وی کیتی گئی ہے۔ اوئیں تاں غزل تے نظم وی ایں کتاب وچ شامل ہن پر ناشاد دے ڈوہڑے خاص طور تیں سنجاتے ویندن، نمونے واسطے ہک ڈوہڑہ ہے:

جیڈاں راند پیار دی رس گئی اے او راند وکھیندا ویندا تھئے
میں وینداں، دل دے ورقے تیں ڈو حرف لکھیندا ویندا تھئے
کجھ تخفے مونجھ مصیبت دے، کجھ یاداں ڈیندا ویندا تھئے
جیڈاں دل دا شہر اباد اَن تھئے او شہر تھوویندا ویندا تھئے

ساحر رنگ پوری دا مجموعہ کلام "چوگ" (۱۲۸۔ص) رنگ پور دے رنگ وچ رنگیا نظر آندے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ نظم، غزل، ڈوہڑہ، قطعہ تے سرائیکو جھمیاں وکھیاں شامل ہن۔ جیندے وچوں ہک ڈوہڑہ ڈیکھو:

ہنڑ دل کوں یار دے ناں دا کئی لا روگ گھنوں متاں جوگ ملے
یا ایں روح دے بلبل کیجے ہنج چوگ گھنوں متاں جوگ ملے
ڈوچار ہن ڈینہہ لیہے قسمت دے ڈکھ بھوگ گھنوں متاں جوگ ملے
اینویں کوڑ دے ساحر جوگی ہنڑ کن جوگ گھنوں متاں جوگ ملے

Scanned with CamScanner

دمان دے وسدے قاسم سہائی دا شعری مجموعہ "مونجھ دا میلہ" (۱۹۲۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے۔ غزل دے نال نال ڈوہڑے دی صنف ایں کتاب دی خاص سنجان ہے۔ روایت نال گنڈھی ایں شاعری وچوں عنوان دی نسبت نال شامل کیتا گیا ڈوہڑہ کجھ ایں طرحاں ہے:

میڈی جھوک تیں مونجھ دا میلہ ہے ہئے سارے میل وسر گئے ہن
میں منڈھ توں سوکڑے وات آیاں میڈے سوک توں پورے کر گئے ہن
میڈا حوصلہ ہے اجاں ساہ اچ ہاں ہوں اوکھے دور گزر گئے ہن
کوئی نویں مونجھ پڑھا قاسم ساڈے ذہن توں سبق اتر گئے ہن

خادم حسین خادم دی کتاب "جند نمانی سولاں وات" (۱۷۹۔ص) دستک پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئی۔ سردار پور جھنڈیر (میلسی) دے واسی دے ایں سرائیکی کلام دے نال نال "کیا وہ خط فریب تھے" (۶۷۔ص) دے عنوان نال اردو کلام دی پیش کیتا گئے۔ خادم حسین خادم دی شاعری وچ ون ون دیاں نظماں شامل ہن۔ جنھیں وچ حیاتی دے رنگ نویکلے انداز نال جھات پیندے نظر آندن۔ معرا نظم "کیوں پچھتاواں" دا اک انداز ڈیکھو:

جئیں بخشی رسوائی میکوں
میں وی اوندا شکر گزار آں
کلھیاں بیہہ کے خادم اکثر
اپنے دل کوں اے سمجھاواں
اوندے ناں نال میڈا ناں اے
کیوں پچھتاواں یاری لا کے
کیوں پچھتاواں یاری لا کے

دمان دے شاعر شریف پردیسی دی شعری تخلیق "ہنج دے حاشے" (۱۹۷۔ص) دے عنوان نال چھپ کے سامنے آئی۔ سرائیکی ادبی سبھا تونسہ (ڈیرہ غازی خان) توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ پابند نظم، غزل، نظم تے ڈوہڑے دی روایت کوں نبھاون دی بھرویں کوشش کیتی گئی ہے۔ عنوان دی مناسبت نال شامل ڈوہڑہ نمونے کیتے پیش ہے:

Scanned with CamScanner

میڈے منہ دے کورے کاغذ تیں ہنج پاتن حاشے ڈیکھ ونجیں
کر جھات حیات دے گلشن دو منج تھئے ہوئے غاشے ڈیکھ ونجیں
ایں رُس ونجی رُت وچ بندگی لو ہُت ہُون تراشے ڈیکھ ونجیں
جگ روز تماشے ڈیہدا ہے اج آپ تماشے ڈیکھ ونجیں

نور مخدوم پوری دی کتاب ''اے تاں ہودڑاں ہا'' (۱۲۸۔ص) الکتاب گرافکس، ملتان توں چھپ کے سامنے آئی۔ مخدوم پور پیہوڑاں ضلع خانیوال دے واسی دی ایں شاعری وچ نویکلے لہجے دا رنگ ڈیکھن دے ڈادے:

چنگے بھجن تاں زر جاگیر ہوندن بندہ قیمتی یار ونجاوے نہ
آوے اوکھی آپے بھوگ ونجے ہتھاں دے سرتے پاوے نہ
کنڈ پچھوں گلے نور میاں کر چار شریک ہساوے نہ
ڈنگ نیویں ویکھ کے ہتھاں دے مر ونجے پاند چھڑاوے نہ

تھلوچی رنگ وچ رنگی شاعری دے حوالے نال نذیر ڈھالہ خیلوی دی کتاب ''درسال'' (۱۴۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ جیندے وچوں نمونے دا ہک بند ہے:

جیکوں پڑھ کے اکھیاں دس پوون او درد بھری تحریر ہاں میں
جینکوں ڈیکھ کلیجہ پھٹ ویندے او خواب دی ہک تعبیر ہاں میں
جیندے حال تے قسمت روندی ہے او عبرت دی تصویر ہاں میں
جیندے ناویں خوشیاں نی لکھیاں بس او بد بخت نذیر ہاں میں

تریمت ادب دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں صفیہ ملک دی کتاب ''جنیں تن لگدی'' (۱۱۱۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے آئی۔ مظفر گڑھ دے مضافاتی علاقے نال گانڈھا رکھن والی ایں شاعرہ دے کلام وچ اوئیں تاں ہر ونگی پاتی ویندی ہے بھل ڈوہڑے دی صنف کجھ چوکھی نظر آندی ہے۔ جیویں جو ہک ڈوہڑہ ہے:

کر بے مُل ڈھول اُجاڑ ڈتا کیا بچھدیں یار نصیباں دا
میکوں آپٹیں جاناں تے زخم ڈتن کم نہ ہا یار رقیباں دا
جیڈاں آپنے آپ توں ڈر لگدے کروں کیا اعتبار حبیباں دا
ایہو روگ صفیہ نمیں رُکدا اتھاں کم نمیں مُول طبیباں دا

Scanned with CamScanner

ہمی سوغی جام پور دے شاعر حافظ عبداللہ ساجد دا کلام "دیوان ساجد" (۱۴۸۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں چھپے۔ ۱۹۷۴ء، وچ ۸۰ سال دی عمر وچ جھوک لہڑا وجن والے ایں شاعر دے کلام وچ سرائیکی دیاں اہم صنفاں ہڈ وہڑہ تے کافی کوں خصوصی اہمیت حاصل ہے۔ قدیم روایت موجب ہڈ وہڑہ دی صنف وچ چار مصریں توں زیادہ وی شامل ہن۔ ہیڈاں جو کافی رنگ تیں جہات پاؤں تاں "جیوں انت فنا" دے رنگ وچ رنگیا ہک بند ہے۔

گوڑی دنیا گوڑ پسارا کھ موسیٰ ہارون پیارا
کھ قارون فرعون بچارا چا گئے سر تے باری ہار
اتھ ٹکن نہ ڈیسن تیکوں یار
کر گھن اج کل وخ وپار

صفدر کربلائی دا مجموعہ کلام "کلتاں" (۱۴۸۔ص) سانجھ پبلشرز لاہور دی پیشکش ہے۔ اوئیں تاں غزل تے آزاد نظم ایں مجموعے دی شان ہن اتے سرائیکی قطعہ دی خاص سنجاݨ رکھیندے جیویں جو:

جیویں ہریں تے ہر آئے ہوسن
نال طوطے دی ڈھیر آئے ہوسن
لوگ پھلاں کوں چا کے چُمدے ہن
جیڈے پھلاں تے ہر آئے ہوسن

سلیم صابر گورمانی دا ڈوجھا شعری مجموعہ "بانگ" (۱۲۲۔ص) سجاک ادبی سنگت شادن لنڈ دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے۔ ایندے وچ نظماں، غزلاں، قطعے تے ہڈ وہڑے شامل ہن۔ نمونے دا ہک قطعہ ہڈ یکھو:

اے اُچے اُچے محل تہاڈے
ڈیکھائے نہ لبھسن کل تہاڈے
عجیب فرق ہن مقدریں دے
ہے رادھی ساڈی فصل تہاڈے

Scanned with CamScanner

مصطفیٰ عدم دا شعری مجموعہ "پاردیاں تالھیاں" (۱۴۸۔ص) مسلم کالج ملتان تے سوچ سنجاں سرائیکی سنگت شاہ صدردین (ڈیرہ غازی خان) دے اشتراک نال چھپ کے سامنے آئے۔ ویہی حوالیں توں پُر ایں مجموعے وچ غزل تے ڈوہڑے دے رنگ چوکھے ہوون دے نال نال سنجاپوں وی ڈسدن۔ ایں مجموعے وچوں نمونے دا اِک ڈوہڑہ ہے:

آ تالھیں بیہہ ہاں ٹھار گھنوں ملھار دیاں تالھیاں نمیں بھلدیاں
دل تالھیں ہیٹھ ہرائی ہاسے، اوں وار دیاں دیاں تالھیاں نمیں بھلدیاں
ہن تالھیاں ٹھنڈیاں ٹھار مگر اوں پیار دیاں تالھیاں نمیں بھلدیاں
بُھل گئے ہیں کُل کائنات عدم اوندے پاردیاں تالھیاں نمیں بھلدیاں

آسی سمیجو دا سرائیکی مجموعہ کلام "سہاب" (۱۱۲۔ص) دے عنوان نال سامنے آیا۔ ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپن والا اے مجموعہ سرائیکی دی روایتی شاعری کوں نشابر کریندے ہوئے انتساب عارف ملغانی (روہی چینل) تے خورشید ملک سمیں ڈائریکٹر ریڈیو پاکستان ملتان دے نانویں کیتا گئے۔

کوٹلہ دیوان جام پور دے شاعر فرید ناچیز دا شعری مجموعہ "برہوں دیاں بھائیں" (۶۴۔ص) ایں سال اپریل وچ چھپے۔ دامان ادبی سرائیکی سنگت چوٹی بالا ڈیرہ غازی خان دی ایں پیش کش وچ سرائیکی شاعری دی اہم صنف ڈوہڑہ کوں خصوصی اہمیت ڈتی گئی ہے۔

بھکر دی تحصیل منکیرہ دے شاعر تے ملک دے مہاندرے صحافی علی شاہ دی کتاب "ونگ داونڑ" چھپن دا پتہ لگے۔ ایں کتاب کوں تھل دے لوکاں کوں سجاک کرن تے آپنڑے وسے دے مان کوں ودھاون کیتے اہم آکھیا ویندا ہے۔ جیندی گھنڈ کھلائی دی تقریب شریف اکیڈمی جرمنی دی طرفوں ادبی بیٹھک الحمراہال لاہور وچ تھیوں دی پڑاڈوسٹی گئی ہے۔

روفی جہان پوری دی عوامی شاعری: سک سمندر: (۶۴ص) دے عنوان نال سامنے آئی ہے جھوک پبلیشرز ملتان دی طرفوں چھپن والے ایں مجموعے وچ غزل تے ڈوہڑے شامل ہن نمونے دا اِک ڈوہڑہ ہے:

نچ نچ کے ناچے ہن گئے ہئیں تیں دلبر ایں نچوائے ساکوں
کہڑیں ایں در تے کہڑیں اوں در تے، در در شغل بنائے ساکوں

Scanned with CamScanner

میڈی چاہت وچ اساں نچدے رہے تیں جیویں حکم چلائے ساکوں
اساں رونی ہوں خوش قسمت ہیں تیڈے پیار اے ہنر سکھائے ساکوں

عوامی شاعری دے حوالے نال ڈٹھا ویجے تاں عبدالرحمٰن نادم بھٹی دا مجموعہ کلام "یہ موجھا تھی" وی ایں سال سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت نال چھپن والے ایں مجموعے وچوں ہک ڈوہڑہ قارئین دی نذر ہے:

میں دل ڈتے تیں دلبر کوں میڈے دل کو دل دے نال رکھیں
دل پتھر نئیں ہوں نازک ہے ایں دل دا خاص خیال رکھیں
میڈے نال جو کیتے وعدے نی ہر وعدہ یار سنبھال رکھیں
میڈا دل ہے نادم گھر تیڈا گھر اپنے کوں خوشحال رکھیں

غلام قادر بزدار دی مرتب تھئی کتاب "دبستان فاتح: حصہ اول" (۱۶۰۔ص) بزدار بلوچ پبلی کیشنز تونسہ (ڈیرہ غازی خان) توں شائع تھئی۔ جیندے وچ تونسہ دے مہاندرے شاعر ظہور احمد فاتح دے ڈوڈر جن شاگردیں دا تعارف تے کلام شامل کیتا گئے۔ ایں کلام وچ اردو شاعری دے نال نال سرائیکی شاعری کوں وی جاہ ڈتی گئی ہے۔ سرائیکی لکھاریں وچوں ظہور احمد فاتح دے نمونہ کلام دے نال نال غلام قادر بزدار، فاروق محرم، فریاد ہیروی، شبیر ناقد، عطا محمد عطا، واجد درانی، مالک اشتر، ارشد تونسوی، محمد اسماعیل فیض ہادی تونسوی تے غلام عباس شاکی دے شعری رنگ وی شامل ہن۔

عارف گلشن دا شعری مجموعہ "اندھارے دا پندھ" (۱۲۸۔ص) ضوریز اکادمی ملتان دی طرفوں ایں سال ڈیکھن وچ آئے۔

نت دانگوں ایں سال وی مکرر اشاعت دے طور تیں کئی کتاباں سامنے آئن۔ جنھیں وچوں عزیز شاہد تے شاکر شجاع آبادی دیاں کتاباں دا تذکرہ خصوصی اہمیت رکھیندے۔

عزیز شاہد دا کلیات "دھمی" (۵۲۸۔ص) ایمکو ویلفیئر فاؤنڈیشن کوٹلہ گرمانی ڈیرہ غازی خان دی طرفوں ڈوجھی اشاعت دے طور تیں سامنے آئے۔ ایں کلیات وچ انھاں دیاں کتاباں پٹیال، مٹی دریا تے، پھل سری دے، اول تے جوگ شامل ہن۔ جنھیں وچ کجھ مکمل کتاباں تے کجھ دی چون ڈتی گئی ہے۔ کتاب "جوگ" وچوں ہک مختصر آزاد نظم "سندھ دے

سوبھ" ایں طرحاں ہے:

اپنی سندھ اچ نچدیں نچدیں
ہک پل مورتیں انجھا لہندے
غم تھی ویندے
غم تھی ویندے
جنگل نچدا رہ ویندے

شاکر شجاع آبادی دی کتاب "پیلے پتر" (۹۶۔ص) کوں ایں سال جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مکرر اشاعت دی طور تیں چھاپ تے وا ہر کیتا گئے۔ ایں کتاب دا اے ڈوہڑہ عوامی رنگ اختیار کر چکے:

جیویں میکوں آن روایا ہئی ایویں میں وانگوں پل پل روسیں
ہک واری رو کے تھک بیہیں وَل وِل ڈکھیا توں وِل روسیں
نہ ڈکھڑے آن وِنڈیسیا کوئی توں لا کندھیاں کوں بگل روسیں
بس شاکر فرق معیاد دا ہے میں اج روندا اں توں کل روسیں

2013ء

"کلام خرم بہاولپوری" (۲۶۴ص) حفیظ خان دی تدوین تے انتخاب نال سامنے آئے۔ خرم بہاول پوری دی اے شاعری ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ کافی، غزل، نظم تے چوکڑی دیاں صنفاں کوں انج انج کر کے شامل کیتا گئے۔ خرم بہاولپوری دی غزل وچ دی "کافی" دا رنگ جھلکدا ڈسدے۔ جیویں جو:

رت دیاں ہنجوں ٹھنڈڑے ساہ — عید دے ملخ دی آب ہوا
بڑ کے عید کراہ اڑاوے — جو آیا پھج بھگوی تھیا
پک پک سڑ سڑ کولے تھی گئی — اوتھ ہئی جند کچی گھا
نیڑے کچ کروردی دلڑی — ڈکھ دے پتھراں کیتی پچا
دل دی نین سکھی چر کیتس — نا کئی برہوں دی جا

ملک غلام رسول ڈڈا دا شعری مجموعہ "ہنجر دے توں آنویں تائیں" (۲۲۰ص) مراحتی

Scanned with CamScanner

کلاسیکی شاعری دی اہم مثال ہے۔ اصلاحی تے انقلابی نظمیں دا اے انتخاب شاعر دے پُڈ وہترے ملک محمد علی ڈڈا دا مرتب کیتا ہویا ہے جنیدے وچ پاکستان دی تحریک دے حوالے نال لکھیاں ہیاں نظماں زیادہ ہن۔ جیڈاں جو شاعر دے آپنے ہتھ دی لکھی سوانح اتے حمد، نعت، منقبت، فریدیت تے آپنے شہر جام پور دے حوالے دی نظم کوں وی کتاب دا حصہ بنایا گئے۔ "شکوہ" دا نویکلا انداز نمونے کیتے پیش ہے:

رُک ذرا اے ریل گاڑی کھڑ کھڑاہٹ چپ ذرا
کھڑ ڈرائیور موٹریں دی گڑگڑاہٹ چپ ذرا
ریڑھی رکشے بگھی تانگے ، چھک چھکاہٹ چپ ذرا
مستری جی کارخانے زپ زپاہٹ چپ ذرا
ٹائپ رائیٹرز ، تار ، ہاپونگ ٹکاہٹ چپ ذرا
فلم تھیٹر ، ریڈیو دی بھنو بھنواہٹ چپ ذرا
ساقیا بس رکھ صراحی قلقلاہٹ چپ ذرا
اے رقاصہ ناچ بند کر چھن چھناہٹ چپ ذرا
شیخ جی منکر منکر تے تسبیح کڑکڑاہٹ چپ ذرا
بھگت جی بھگتی بھجن مالا جپاہٹ چپ ذرا
کالے بادل ہٹ ہوا دی سرسراہٹ چپ ذرا
برہمن توں رکھ ٹلیاں ملاں توں بانگاں بند کر
پیر سئیں طبلے قوالی رقص ٹانگاں بند کر
اج خدا دے نال شاعر کوں الاونڈ ڈیو ذرا
خاک دی وستی دا کجھ ذکرا سناونڈ ڈیو ذرا

اسلام آباد وچ مقیم بزرگ شاعر خاور نقوی دا مجموعہ کلام "پیاں بھار" (۹۶ ص) عکاس پبلی کیشنز اسلام آباد دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ سرائیکی نظماں، غزلاں تے ماہیے شامل ہن۔ نمونے دے طور تیں اک مختصر نظم "کنڈے پُداوی" وچ دیتی حوالہ سنجاپوں ہے:

ہر تے چڑھ کے ہر جھاتیم
کنڈے ٹپاوی کیویں گھدا
اپنا حصہ وی نہ پاتیم
سڈے سنگتی جھولیاں بھر کے
گھر دونس گئے
کہیں تے ول اعتبار نہ کریں
میکوں ڈس گئے

ایاز فقیر سہروردی دی کتاب " دیوان بے خود" ایاز اکادمی ،مہر آباد (حسن ابدال) توں شائع تھیوں وا پہلا چھاپہ ہے۔ اوچ انہاں دی شاعری دا نویکلا انداز اپنی مثال آپ ہے۔

جدید شعری روایت کوں اگوں نہاں کرن سانگے فریاد ہیروی دا شعری مجموعہ " کوئی اسمان تے کلھا ہوسی" (۲۹۴ص) سجاک ادبی سنگت ملتان دے آہرنال سامنے آئی ہے۔ سرائیکی شاعری دیاں کئی کتاباں دان کرن والے شاعر دا اے مجموعہ غزل دی صنف دی نمائندگی کریندیں ہوئیں سرائیکی غزل دے پندھ کوں اگوں نہاں کرن اوچ بھرواں کردار ادا کریندے۔ جیویں جو فریاد ہیروی دی غزل دے ڈو شعر ہن:

وڈے عرصے توں سم گئے ہن زباں تے کجھ سوال اپڑے
غزل تخلیق تھئی اے تاں لتھے گئے کجھ زنگال اپڑے
اتھاں ہر ہتھ دے وچ شیشے مگر تصویر ہے دی ہے
نہ سوچ اپنی نہ سر اپنا نہ باقی ہن خیال اپڑے

بھکر دے علم دوست لکھاری غلام حر خان کندانی مرحوم دا شعری مجموعہ " کجھی سونے دی بچی" (۹۶ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ سید مالک اشتر دی ترتیب تے پیش کش نال سامنے آون والے ایں مجموعے وچ نظم ،غزل ،قطعہ ،ڈوہڑہ ،سہرہ تے قصیدہ جھیاں وکھیاں پاتیاں ویندین۔ سرور کربلائی دی مدح وچ لکھیے گئے قصیدے دا رنگ ڈیکھو:

وقت بولدی دی زبان ہے کھیر ماکھی دی سہیل
یا جیویں ہلیال دی رت اج کھی کوئی ھنیل

Scanned with CamScanner

یا جیویں کِتن بُہ جھمراں سانولے سانولن دی ہیل
یا جیویں کہیں نرم رو احساس دی کنواری دلیل
جیندے قطرے وچ سمندر دے سمندر موجزن
جو حسیں معصوم فطرت دا حسیں بانکپن

تھل دے شاعر منظور بھٹہ دی شعری تخلیق "میڈی کمت دا حساب کھہ ہ" (۱۴۴ص) دستک پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ غزل دی صنف زیادہ ورتی گئی ہے۔ جیڈاں جو ڈوہڑے تے نظماں وی شامل ہن۔ منظور بھٹہ دی شاعری وچ مزاحت، ملامت، تے انسان دوستی دی جھلک سب توں زیادہ نظر آندی ہے۔ ہک غزل دے شعر نمونے کیتے پیش ہن:

دوستی عارضی دشمنی عارضی
سچ تاں اے جو ہے زندگی عارضی
ترٹ ویسی ہک ڈیہاڑے تیڈے جبر دی
ہے جو ہتھاں دے وچ ہتھکڑی عارضی

ڈاکٹر گل عباس اعوان دا ڈوجھا شعری مجموعہ "توں توں جاگدی تں" (۱۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ اج کے دور دے تقاضیں کوں سامنے رکھ کے پیش کیتی گئی ایں شاعری وچ نویں رنگ تے نویں انگ متعارف کراون دا سایو کیتا گئے۔ ایں مجموعے وچ شامل نظم، غزل، ڈوہڑے تے سرائیکو سنگیں کوں سنجاپوں کران دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ نمونہ دا ہک سرائیکو ہے:

ہریں خان آں آپ جھنگیساں پاٹی آپ پلیساں
دھپ تے میکوں کھیچیں چا توں ہانویں جالیں تلے
مال چراؤں رلے

فہد فتحپوری دا تازہ کلام "ولاسے" (۲۰۸ص) دے عنوان نال فتحپور ادبی سنگت ملتان توں سامنے آئے۔ جیندے وچ ڈوہڑے، قطعے، غزلاں، نظماں تے گیت شامل کیتے گھن۔ جیویں جو گیت دا ہک شعر ہے:

ڈھولے دی بے رخی دے سرے بھار چائی ودا ہاں
بدنام نہ او تھیوے نظراں جھکائی ودا ہاں

Scanned with CamScanner

حاجی بشیر ملتانی دا شعری مجموعہ ''سکھ دا بجھ'' (۱۲۸ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ تے آئے۔ ایں شعری مجموعے دے وچ اونویں کئی وکھیاں پاتیاں ویندین، بھل کافی دا رنگ نویکلے انداز نال سامنے آئے۔ ایں کتاب وچوں کافی دا ہک شعر ایں طرح ہے:

ڈکھ رڑکے دل دھڑکے ، اکھ روندے میڈا یار وو
در کھڑکے ، بھج کھولاں متاں ہوندے میڈا یار وو

منور عباس منور دی تخلیق ''مٹی میڈے پیریں دی'' (۱۹۲ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازیخان دی پیش کش ہے۔ نظم غزل تے گیت دے رنگ سنجاپوں ہن۔ جیویں جو ہک نظم ''پچھلا پہر'' دا رنگ ڈیکھو:

ویڑھے بکھی ڈیہنڑ دا پھیرا
اندر نانگ بسیرا
باہر گلی وچ شور مچا ہے
ناہر دے لوکو ناہر
رات دا پچھلا پہر
ویڑھے بکھی ڈیہنڑ دا پھیرا

طارق محسن قیصرانی دا پہلا شعری مجموعہ ''سمندر سنگ کیا ہوسی'' (۲۴۴ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ ایں مجموعے وچ شامل غزل تے جدید نظم دے مثالی رنگیں وچوں ہک غزل دے ڈو شعر پیش کیتے ہن:

اکھیں دا شر ہے زمین گھر ہے اُتھاں وی میں ہاں اتھاں وی میں ہاں
ناں او گلی میڈی آپنڑی ہئی ناں اے گلی میڈی آپنڑی ہے
اے ہاسہ میڈا تے کاسہ میڈا اے پیسے میڈے ، اے ہتھ وی میڈا
اے شہر میڈا ، بزار میڈا ، گداگری میڈی آپنڑی ہے

عارش گیلانی دا ڈوجھا مجموعہ کلام ''ہک پاٹی دا'' (۱۶۰ص) مکتبہ فکر و دانش لاہور دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ غزل دا رنگ چھوکھا ہے۔ خاص طور تیں چھوٹی بحر دی غزل دے ڈو شعر پیش ہن:

Scanned with CamScanner

ساہ دا سیپ اُدھڑدا ویندے
جسم ہنڈھائی پُھاک نظر دے
اساں رت دے ڈیوے ہالئے
اُن تے ڈیکھ ، اُشاک نظر دے

فیاض احمد پوری دا شعری مجموعہ "کلام فیاض" (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ جینکوں روایت تے جدیدیت دا ملاپ آکھیا ونج سگدے۔ ایں مجموعے وچ ڈوہڑے عنوان نال شامل ہن جیڈاں جو کافی، نظم، غزل تے سرائیکو جھیاں وکھیاں وی کتاب دا حصہ ہن۔ نمونہ دا ہک سرائیکو ہے:

میڈی تاں کئی بھال نی سُنڈے ہتھوں روز ستیدن
توں ہیں منہ مہابے والا کر کوئی حیلہ حل
آدردیں کوں جھل

جمشید کلانچوی اعوان دا کلام "لفظیں دے پھل" (۱۸۴ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ سامنے آئے۔ اکادمی سرائیکی ادب (رجسٹرڈ) بہاول پور دی طرفوں شائع تھیوں والی ایں کتاب وچ روہی دی خوشبو نچی ہوئی ہے۔ جیندے وچ حمد، نعت، منقبت، پاکستانیت، غزل، کافی، ڈوہڑہ، سرائیکو، قطعہ، آزاد نظم تے گیت دے رنگ انج انج کر کے ڈتے گھن، ہک کافی دے بول ہن:

توں میڈے من وچ وسدیں چن
آ خواب اچ کھلدیں ہسدیں چن
کھل ہار برہوں دے چیندی ہاں
تیکوں چن ہمراز ہیدی ہاں

اعظم لغاری دی کتاب "چندھ چھریں دے" (۸۲ص) شمزاد نصیر سرائیکی ادبی سنگت دھوا (تونسہ) دی پیش کش ہے۔ روایت دے رنگ وچ رنگی ہوئی شاعری وسیب دی سنجاݨ ہے۔ تیویں جو نمونے دا ہک ڈوہڑہ ہے:

کراں یاد تیکوں یا روزی دی نیں چیتا جاہ توں معاف کریں
لیڈو بکھ دے بھوگ بھنیدے گئے لیڈو ہجر دی بھاہ توں معاف کریں

Scanned with CamScanner

ساڈی رگ رگ کالی قرضے توں ساڈے وک گئے ساہ توں معاف کریں
ساکوں اعظم رزق دے روئیں وچ تیڈے بھل گئے راہ توں معاف کریں

تھل دے صحافی تے شاعر محمد صابر عطاء دا سرائیکی مجموعہ کلام "جوگی پہلے منتر سمجھے" (۶۴ص) سانول سنگت پاکستان چوک اعظم (لیہ) دے اہتمام نال سامنے آئے جیندے وچ غزل دا رنگ ورتن دی شعوری کوشش کیتی گئی۔ نمونے دے ڈو شعر ہن:

میکوں ایویں نظر دا ہے اتھاں پولٹن تے پہرے ہن
اشارے نال پچھدن بھالھ میں کن ہال وتی دے

اُوہے مطلب دی خاطر اج دوے ہک ہک کوں ملدے ہن
جیڑے ڈکھ درد نمیں پچھدے کیڈائیں بچ سال وتی دے

شاکر شجاع آبادی دے شاگرد مخدوم جعفر شاہ دی شعری تخلیق "میں کہیں پاسے توں کہیں پاسے" (۱۲۸ص) وچ سرائیکی غزل دے نال نال ڈوہڑے دی صنف کوں وی خصوصی اہمیت ڈتی ہوئی ہے۔ آواز قلم پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ شاعر تے کلام دے بارے لکھیے کئی تاثراتی مضمون وی شامل ہن۔

اختر عادل دی کتاب "چاندنی" مظفر گڑھ دے مضافات دی نمائندگی کریندی ہے۔ جیڈاں جو جھوک پبلشرز ملتان توں چھپیا سید عیسن شاہ ساجد ملتانی دا کلام "میں وس پوساں" (۶۴۔ص) عوامی رنگ وچ رنگیا ہویا نظر آندے۔ ذیشان لاشاری دا مجموعہ کلام "آساں" (۶۴۔ص) تے کشور لودھراں دا شعری مجموعہ "سپر ڈھولاسوں" (۶۴۔ص) جھوک پبلشرز توں چھپن والے روایتی مجموعے ہن۔

عابدہ نازش دا مجموعہ کلام "جھٹ لگسی" (۱۱۲۔ص) تریمت ادب دی نمائندگی کریندے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں سامنے آون والے ایں مجموعے وچ غزل، نظم، ڈوہڑہ تے ماہیا، جھمیاں وکھیاں پاتیاں ویندن، نمونے کیتے ہک ماہیا دے بول ہن:

کئی پاٹی دی ندی ہے
جیڈاں دا توں کھڑیں رہ شکل بگئی ادھی ہے

ہٹ کڑاک دے حوالے نال رشید تبسم دا مجموعہ "مظلوم سپاہی" (۱۱۲۔ص) دے عنوان

Scanned with CamScanner

نال ۲۰۱۳ء وچ ڈوواری چھاپیا گئے۔ ارشد ادبی سنگت ظاہر پیر (رحیم یار خان) دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچ نمونہ کلام ایں طرحاں ہے:

دل دی گالھ ڈسا نی سکدا
افسر نال الا نی سکدا
توڑے خاص عزیز جو مرے
ٹائم تے وہج وخا نی سکدا
بھاویں گھر دے روندے ہیٹھن
روندیں کوں پرچا نی سکدا
بے اختیار سپاہی شودا ڈس بھلا کیا کرے
ضلع دا مظلوم سپاہی کیویں نوکری کرے گا؟

مکرر اشاعت دے حوالے نال ڈھاوہنجے تاں ہر سال وانگوں ایں سال وی کئی کتاباں چھپ کے سامنے آئن۔ انھیں کتابوں وچوں شفقت بزدار دا شعری مجموعہ ''غریبہ دا قرض'' (۱۴۴۔ص) ڈوجھی واری چھپن دے باوجود ہتھ ہتھ گھدا گئے۔ مکتبہ فکر و دانش لاہور توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ مزاحمتی رنگ چوکھا نظر آندے۔ مزاحمتی حوالے کوں عام کرن سانگے شفقت بزدار آکھیے:

سخنور شاعرو ادیبو رزیل رُت دا نصاب بدلو
نقاب دی گفتگو دے وچ انقلاب دی گالھ کون سڈے
توں گھل کے بزدار شاعری وچ دمان دی تس دا تذکرہ کر
اے لوک پاٹی دا گالھ سڈن شراب دی گالھ کون سڈے

رفیق ہمراز سنجرانی دا مجموعہ کلام'' سوچ سولی'' (۱۰۹۔ص) وی ایں سال ترنجھے چھاپے دے طور تیں سامنے آئے۔ پاکستان بک سنٹر لیہ توں شائع تھیون والے ایں مجموعے کوں پہلی واری ۱۹۸۸ء تے ڈوجھی واری ۱۹۹۴ء وچ چھاپیا گیا۔ پابند شاعری دی روایت نال گنڈھیے ایں مجموعے وچ غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں دے نال نال نظم تیں زیادہ روز ڈتا گئے جیویں جو ہک نظم دا بند ہے:

Scanned with CamScanner

ساریاں ہن اوں سانول وسیاں
رہ ویندیاں اے راندا ں رسیاں
اے نہ تھیندیاں ول بے حسیاں
خوشیاں پاسے نال نہیں کسیاں
اُجڑیاں جاہیں کیوں نہیں وسیاں
پچھدن اکثر دیداں تسیاں
بُکل وچ ہیڈے ہارتے ہسیاں لگدن طوق لہاوݨ آوے
بُکل جو گئے ہیں بُکا لھا جاݨ کے ہر کوئی سمجھاوݨ آوے

مکرر اشاعت دے حوالے نال کئی کتاباں اینجھاں وی ہن جیڑھاں ول ول چھپدیاں رہ ویندین، ایں سلسلے دیں کتابیں دے کوائف ڈتے ویندن جیڑھیاں ایں سال وی شائع تھی کے سامݨے آئن:

ہلدیاں ہنجوں	شاکر شجاع آبادی	جھوک پبلشرز ملتان	۹۴ص
لہو دا عرق	شاکر شجاع آبادی	جھوک پبلشرز ملتان	۹۴ص
شاکر دے ڈوہڑے	شاکر شجاع آبادی	جھوک پبلشرز ملتان	۶۴ص
نازش دے ڈوہڑے	صوفی نجیب اللہ نازش	جھوک پبلشرز ملتان	۸۰ص
سیفل دے ڈوہڑے	سیف اللہ سیفل	جھوک پبلشرز ملتان	۸۰ص
ارشد دے ڈوہڑے	امان اللہ ارشد	جھوک پبلشرز ملتان	۸۰ص

شہباز علی منظر دی مرتب تھئی کتاب "گلاب دے پھل" (۱۱۲۔ص) خواجہ فرید سرائیکی ادب سنگت صادق آباد دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ وسیب دے شاعریں دا مختصر تعارف تے نمونہ کلام ڈتا گئے۔ انھیں شاعریں وچ اختر راز، سعید حاشر، امان اللہ ارشد، اقبال بالم، بشیر دیوانہ، شبیر ناقد، جمشید اقبال، وارث مھینہ، حفیظ اللہ حفیظ، یحیٰ جان، محمد عمران، ایم اے پروانہ، شہباز علی منظر، فیروز حسین فیروز، بشیر حسین تصور، عارف سیوانی، محمد رفیق، شمشاد بانو عیشہ، حمید کنول، محمد اکرام تے شبیر قیاس دے علاوہ کجھ اردو شاعریں دا کلام وی شامل ہے۔

محمد رمضان طالب دا شعری مجموعہ "جھریٹاں" (۹۶۔ص) فرید سرائیکی سنگت دیرہ

غازی خان توں ۲۰۱۳ء دی اِشاعت دے حوالے نال چھپ کے مکرر اشاعت دے طور تیں منظر عام تیں آئے جیندے وچوں کافی دا ہک بند ہے:

لڈ گئے جئیں ڈیہہ یار ولیندے
سنجویں تھئے بازار ولیندے

ہر ہوں کیتا ہوں لاچارے ہک ہے جان تے سول ہزارے
ڈیوی پل پل کوک پکارے اوکھے ونجے وچ دلیندے

مرتب تھیاں کئی شعری کتاباں مکرر اشاعت دے حوالے نال وی سامنے آئن۔ جیویں جو:

اہگارے	مرتب: دلنور نور پوری	جھوک پبلشرز، ملتان	۹۶۔ص
جھنگ رنگ	مرتب: حاجی عید احمد	جھوک پبلشرز، ملتان	۸۰ص
بھل تے کلیاں	مرتب: نادر لاشاری	جھوک پبلشرز، ملتان	۹۶ص
ڈوہڑے دے بادشاہ	مرتب: احسان اعوان	جھوک پبلشرز، ملتان	۹۶ص

2014ء

احمد خان طارق دا شعری مجموعہ ''میں کیا آکھاں'' (۱۲۰۔ص) ۲۰۱۴ء دی اہم پیش کش ہے۔ ایمکو ویلفیئر فاؤنڈیشن کوٹلہ گورمانی (ڈیرہ غازی خان) دی اِشاعت دے طور تیں سامنے آون والے ایں شعری مجموعے وچ ڈوہڑہ، کافی، غزل، نظم دیاں وکھیاں پاتیاں ویندین۔ جیویں جو کافی دا رنگ ڈیکھو:

جئیں ڈیہہ دا ہوش سنبھالیے میں
وچ ندیاں ڈیوے بالیے میں
تھی پئی ہاں ڈیوے بالن دی
میں طارق روہیں رُلدی ہم
راہ لبھدی ہم راہ بھلدی ہم
ہِل بھال پئی راہ بھالن دی
میں لالن دی میں لالن دی

Scanned with CamScanner

رفعت عباس دی شعری تخلیق "ماء لی داباغ" (۱۱۲ص) خمیس یاترا ملتان دی طرفوں شائع تھئی ہیندے وچ نظماں شامل ہے۔ رفعت عباس دیں نویکلے اندازدیں نظمیں وچ سرائیکی وسیب بولیدا ڈسدے۔ اے نظماں تاریخ تے تہذیب کوں پاندھ ڈیوں وچ وکھرا رنگ پیش کریندین۔ ایں کتاب وچ سرائیکی وسیب دے کئی اہم کرداریں بارے وی نظماں شامل ہن۔ شعری رنگ ڈیکھݨ کیتے رفعت عباس دی ہک نظم "شاعر" ڈیکھو:

او چڑیاں رلے گاندے
چپ تھی ویندے کھلدے
ہتھیں کوں او کچھ بناتے
اڈو پوواں دا اہر کریندے
چڑیاں کھلدِن
چڑیاں کوں ترسلاڈیندے
اندرویندے
کپڑے وت بدلا کے اپݨے
گاواں اندرڈو پوندا ہے

احسن واگھا دی کتاب "اکھر شبدے" (۲۱۶ص) نثری تے شعری ادب دے اشتراک دے طور تیں سامݨے آئی ہے۔ شاعری وچ سرائیکی دے نال نال اردو، ہندی داوڈاوی پاتا گئے۔ ابتدا دے ۸۰ صفحیں وچ ترائے درجن سرائیکی نظماں موجود ہن۔ احسن واگھا دے مطابق اے شاعری چھاپݨ دا اہر تہوں کیتے جو ایندے وچ شامل لفظ ہن جنھیں وچوں بہوں سارے ماء دے الائے ورجے ہوئے ہن تہوں انھیں دالکھݨ تے سامھݨ واجب لگا۔ "اکھر شبدے" وچوں یک انتخاب ڈیکھو:

مٹی میں دمان دی
کوہ سلیمان دی
اللہ میڈا ایں آں
جیڈے درتیں آئی ہاں

میڈی آم شام توں
ڈیویں امان توں
مٹی میں دمان دی
کوہ سلیمان دی

امان اللہ ارشد دا شعری مجموعہ "دھمال" (۱۶۰ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے۔ ایں مجموعے وچ سرائیکی غزل شامل ہے جیندے وچ دیہب دے کئی سنجاپوں رنگ پاتے ویندن۔ کجھ غزلاں من بھاوندے احباب دے نانویں وی کیتیاں وکھین۔ "دھمال" دی ہک انجھی غزل دے چند شعر پڑھنڑ والیں دی نذر ہن جہڑی "مرشد عزیز شاہد دے حضور" پیش کیتی وگئی ہے تے ایندے وچ کتاب دا عنوان وی وڈے سوہنڈپ نال شامل ہے:

لب تے لفظیں دا کال ہے مرشد
اندری اندر دھمال ہے مرشد
ساڈے وسیب تے مینہہ وسیا کائنی
ساڈا سفریں تے مال ہے مرشد
بھاویں چہرے تے ودھر پئے گئے ہن
دل تاں ہالی دی ہال ہے مرشد
ساڈے کیتے کرم اے تھوڑا نمیں
تیکوں ساڈا خیال ہے مرشد

مخدوم عارض بخاری دا مجموعہ کلام "عشق اساڈا پیر" (۱۹۲ص) ایں سال سامنڑے آئے۔ فرید فورم بہاول پور توں چھپنڑ والے ایں شعری مجموعے وچوں نمونے دا کلام پڑھنڑ والیں دی نذر ہے:

دل پاگل ڈھیر ستائی رکھدے
میکوں ہر جاہ تے نچوائی رکھدے
نت درد دا چولا پائی رکھدے
اے چولا پا دل گھر ویندے

Scanned with CamScanner

جیڈاں راہ توں ڈھول گزر ویندے
دل مونجھ کنوں دل مر ویندے

سرائیکی گیت دے حوالے نال نویکلی سنجان رکھن والے شاعر منشی منظور دا شعری مجموعہ ''اکھیں بھالی رکھو'' (۱۴۴ص) اردو سخن چوک اعظم (لیہ) دی طرفوں چھپ کے آئے جیندے وچ گیت دی بجائے سرائیکی غزل کوں شامل کیتا گئے۔ جئیں کنوں اے اندازہ تھیندے جو منشی منظور گیت نگاری دے نال نال غزل نگاری وچ وی آپنا مقام بنائے۔ ''اکھیں بھالی رکھو'' وچوں ڈو شعر نمونے کیتے پیش ہن:

اے ضرب تے تقسیم دے کلمات فضول ہن
بس بگاڑھ کوں فی الحال مکاؤ دی کریں ہا
دریا دا عجب شور ہے اے میر ملاحا
توں پُور کوں بس پار پچاؤ دی کریں ہا

غیور بخاری دا مجموعہ کلام ''سر دھرتی دی ویل'' (۱۹۲۔ص) فرید فورم بہاول پور دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ مزاحمتی رنگ دے جدید سرائیکی شعری کلام وچوں اے چونڑ شاعر دی دھرتی نال جڑت کوں واضح کریندی ہے:

اساں اوں بھوئیں دے وارث ہئیں
جیداں سیندھاں سندوریاں کوں
مٹی دے من تلے ڈے کے لکایا گئے
جیندی تہذیب دا ورثہ
سمندریں وچ بھکایا گئے ایویں لگدے
اساں ایں بھاگ وند بھوئیں دیاں
رُسیاں مونجھاں دے وانگوں ہئیں
سخی سرور دی نگری دیاں
رُلیاں کونجاں دے وانگوں ہئیں

شاہد عالم شاہد دی کتاب دا عنوان ''بگو پے دے وچ قصہ'' (۱۶۸۔ص) دی ردی

رنگ دی ترجمانی کریندے۔ خجبس یا ترا ملتان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والی ایں کتا ب وچ غزل دی صنف شامل ہے۔ جیندے وچوں اک شعر ہے:

ہُن تاں من مونجھ نال کر ٹُھر گئے
ہُن کیہاں پیار پیار جان میڈی

جام پوردے شاعر عبدالرحمٰن عبد دا شعری سرمایہ "دیوان عبد" (۲۲۳ص) دے عنوان نال سامنے آئے۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان توں چھپن والی ایں کتاب وچ دینی ادب دے اک وڈے حصے دے نال نال کافی، غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں دی شامل ہن۔ ایں دیوان وچ شامل کلام پچھلے پنجاہ سال توں زیادہ عرصے (۱۹۵۸ءتوں ۲۰۱۳ء) دا تحریر کیتا ہویا ہے۔ دیوان عبد وچ شامل کافی دا رنگ کجھ ایں طرحاں دا ہے:

رو رو ماہی چولا تر ہے
شہر بزار ڈسم سب بر ہے
سُنجویں شام تے ڈیہن سحر ہے
نہ غیر دے آکھے لگ ڑا

دم دم سانول تیڈیاں چاہیں
سینے سوز دیاں بھڑکن بھائیں
ازل توں نکلن دھاڑاں دھائیں
درد رچم رگ رگ ڑا

مظفر خان ہمسی دیں نظمیں دا مجموعہ "سدراں، سانجھ، سنجاں" (۱۲۸ص) دے عنوان نال سامنے آئے۔ عکس پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے دیاں نظماں دھرتی دے ڈکھ درد تے دھرتی والیاں نال تھیون والی بے نرواری کوں بیان کریندین۔ مظفر خان ہمسی دی ایں کتاب دی پہلی پہلی نظم ہے:

سنجاں پنجاب دی کھا گئی ہے
کئی پُتر سرائیکی وسوں دے
ہر لاش تے ویہن سُنیندے ہن

Scanned with CamScanner

میڈے وس ہوندا تیکوں پر لیندی
توں رات کوں وطن دو آنویں ہا
تیکوں کئی واری سمجھایا ہم
اساں بے رنگ خوشیاں والے ہئیں
توں عید کریں نہ آیا کر
نہ خطرہ، گل نال لایا کر

صفدر کربلائی دا شعری مجموعہ ''کلفتاں'' (۱۲۸ص) اردو سخن (چوک اعظم) دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے جیندے وچ غزل، نظم، سرائیکو، ڈوہڑہ تے قطعہ جھیاں صنفاں کوں شامل کیتا گئے۔ نمونے کیتے ہک سرائیکو حاضر ہے:

تھل دامان کوں تس کھا گئی اے رودے روہی دی ریت
ساڈی جھوک کوں ویڑھ گیا ہے چار چفیروں کال
اے ہے ساڈا حال

قمر قتالپوری دا شعری مجموعہ ''ڈُکھ سکارے'' خوش پبلی کیشنز ملتان دی پیش کش ہے، روایت نال جُوے نویکلے رنگ دے ایں کلام وچوں عنوان دی مناسبت نال پیش کیتا گیا قطعہ ہے:

ہیڑی وچ بھنور دے ہے گئی ساتھوں دور کنارے رہ گئے
چھوڑ نہ سکیاں ضد نوں دلبر روندے نین بچارے رہ گئے
قمر سو دی ہک نہ کریے ماہی رات وی رہ نہ سکیا
روندیاں روندیاں مُک گیاں ہنجوں قسمت وچ ڈُکھ سکارے رہ گئے

تھل دے سنجاپوں شاعر شاکر حسین کاشف دا سرائیکی مجموعہ کلام ''اکھیوں لُوھدی چھل'' (۱۱۲ص) ہتھوں ہتھ گھدا گئے۔ اردو سخن، چوک اعظم توں شائع تھیوں والے ایں مجموعے وچ غزل دی صنف کوں شامل کیتا گئے، شاکر حسین کاشف دی ہک معروف غزل دے ترائے شعر پڑھنڑ والیں کیتے پیش ہن:

ویران ہے تھل پیار دا تھل کون لکھیدائے
روٹی ہے پنل خان پنل کون لکھیدائے

Scanned with CamScanner

رخسار دی نکھ ، پیار دی نکھ ، یار دی نکھ ہے
سب درد لکھیندے ہئیں غزل کون لکھیندائے
دل آ گئے مقدر کوں تے دل دل ہئیں لکھیندے
محبوب دی اج زلف دا دل کون لکھیندے

جام پور دے لکھاری حبیب اللہ طارق دا شعری مجموعہ "پلکیں پٹھ ستارا" (۱۹۲۔ص) دی سرائیکی غزل دی نمائندگی کریندے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں وڈے سوہلپ نال شائع تھیوں والے ایں مجموعے وچوں ہک غزل دے چوڈوئیں شعر ایں طرحاں ہن:

کہیں مسافر دی تانگھ کیا رکھنی
ویندے منظر دی تانگھ کیا رکھنی
تیڈی قامت تے جو غزل لکھدے
دل اوں شاعر دی تانگھ کیا رکھنی
سر دی سخت سزا سنا میکوں
روز محشر دی تانگھ کیا رکھنی

سرائیکی غزل دے حوالے نال سلیم طاہر قیصرانی دا مجموعہ "تیرھویں رُت" (۱۲۸۔ص) دی نویکلی سنجاݨ رکھدے۔ سیفی صدیقی پرنٹنگ پریس تونسہ شریف توں طبع تھیوں والے ایں مجموعے دی غزل سرائیکی شعری ادب وچ ایں صنف دی مقبولیت کوں واضح کریندی ہے۔ سلیم طاہر دے کلام وچوں نمونے دے ڈو شعر ڈیتے ویندے ہِن:

آندے ساوݨ آوݨ سٹ تیں آنویں
ہِن تاں ساوݨ ہانڑاں کانڑاں بجدے
تھل دامان تیں جیندا ماڑ اُجا ہے
پیٹ دی چھل اج اوندا بھانڑاں بجدے

خواجہ غلام فرید دے پیر بھائی سید جلال شاہ کلیم اللہ دا منظوم سرائیکی قصہ "سسی" (۹۶ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ بدلی شریف (رحیم یار خان) دے ایں شاعر دی اے کتاب چار قلمی نسخیں تے ہک طبع شدہ نسخے کوں سامنے رکھ کے علی محمد ریٹائرڈ پٹواری ترتیب ڈتی

Scanned with CamScanner

ہے تے کلام کوں شوکت مغل دی تصحیح دے بعد شائع کیتا گئے۔ اے کلام چودھویں صدی ہجری دے شروع شروع (۱۳۰۳ھ) وچ مکمل تھیا ہا۔ مثنوی دی روایت موجب حمد، نعت، منقبت دے بعد خواجگان چاچڑاں شریف تے امیر بہاول پور صبح صادق چہارم دی تعریف پیش کیتی گئی ہے۔ سسی دے حوالے نال لکھی گئی ایں داستان دی ابتداء ایں انداز نال تھئی ہے:

بھایا بے کسی سسی نماٹی بلوتن وچ ڈکھی درداں رنجاٹی
نماٹی کوں نہ لکھیا ہا ازل وچ کھڈاون ماہ سسی کوں چا بغل وچ
پلاون کھیر مہروں ماہ سسی کوں پنگھوڑے پا جھلاون ماہ سسی کوں
تتی کاٹے مرن توٹی کشالے کشالے عشق حضرت ہوت والے
بحر وچ وقت جاون بے وسی کوں لوھیونے بے گناہ شودی سسی کوں

فقط سسی مثل زندہ نہ مریں
مطالب عشق دے حاصل نہ کریں

واثق نظامی دا شعری مجموعہ ''پچھناں راہ بجھن دی'' سخن سرائے پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں چھپ کے آئے سادہ اُسلوب نال سامنے آون والے ایں مجموعے دے چوں عنوان دی مناسبت دا شعر ڈیکھو:

پچھناں راہ بجھن دی
لوکی بھلی پا جاندے نیں

مہینوال منگووٹھوی دی شعری تخلیق ''تانگھاں'' (۱۵۹۔ص) دے عنوان نال ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں شائع تھئی۔ روایت نال گنڈھیے ایں شعری مجموعے وچ نظم تے غزل دے علاوہ ڈوہڑے تے قطعے کوں خاص اہمیت حاصل ہے جیویں جو ہک قطعہ ہے:

چلو جے کر بھلا چھوڑی بھلاون دی ضروری ہے
سِدھی ڈنگی ہک ہے کوں سٹاون دی ضروری ہے
انا تاں پہلے پہلے ڈینہہ ملیے ہاسے او منک گئی ہئی
ہُنڑ تاں کوئی رکاوٹ نئیں مناون دی ضروری ہے

شبنم اعوان دا شعری مجموعہ ''بوچھن'' (۱۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش

ہے۔ تریمت ادب دی نمائندگی کرن والے ایں مجموعے وچ نظم تے غزل نویکلی سنجان رکھدن۔ ایں مجموعے دی ہک غزل دے ڈو شعر پڑھن والے کیتے پیش ہن:

وصل دی ہک رات کر نانویں میڈے
آپ اپݨی ذات کر نانویں میڈے
روز ڈیکھاں میں ہیڈے کوہ طور کوں
ہک دفعہ کوئی جھات کر نانویں میڈے

تھل نال گانڈھار کھݨ والی فضہ بی بی "کھکھاں دی گھمی" (۱۴۸ص) دے عنوان نال سرائیکی شاعری پیش کیتی۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں سامنے آوݨ والی اے شاعری تہذیب تے ثقافت دے گانڈھے نال گنڈھی ہوئی ہے تے لوک شاعری دے کئی رنگ دی ایندا حصہ ہن۔ ایں شاعری وچوں نمونے دا کلام ہے:

اے ہے زمانے دا دستور
میں ہُݨ تھی بکیاں بہوں مجبور
لوہا ہووے لوہاراں دے بھل
میڈی بچی کیوں کھڑکے ٹل

قاسم عارض داڈو جھا شعری مجموعہ "جیج درداں دی" (۱۷۶ص) صدائے قادری پرنٹرز لیہ توں طبع تھی کے سامنے آئی ہے۔ سرائیکی غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ ایں کتاب دیاں صفحاں وچ شامل ہن۔ نمونے کیتے چھوٹی بحر دی غزل دے ڈو شعر ہن:

پار کہاݨی سُر دی رہسی
ڈُر دی ٹور اے ڈُر دی رہسی
بُت دا ہوتا کیا سنبھلیوں
کچی مٹی بھُر دی رہسی

محمد رفیق چغتائی دا شعری مجموعہ "آجڑی" (۱۱۲ص) صدیق رنگ پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئے۔ بزم نذیر منکیرہ دی معاونت نال پیش کیتے گئے ایں مجموعے وچ حمد تے نعت دے علاوہ غزل، نظم، قطعہ تے ڈوہڑہ دیاں صفحاں پاتیاں ویندن۔ عنوان دی مناسبت نال ڈوہڑے

Scanned with CamScanner

دی بحر وچ لکھیا ہویا اک قطعہ:

اساں اُجوے ہوئے آجڑی ہیں فقیراں وانگوں مزاج ساڈا
ٹساں ہو پاگل تساں دیوانے ساکوں اکھیندائے سانجھ ساڈا
اے تجھ اساڈا تاں ہمسفر ہے اوہو ہے ایتو اوہے اساں ہیں
ازل توں گھن کے رفیق اج تئیں رہیا غریبی تے راج ساڈا

سلیم سیفی دا مجموعہ کلام ''بھانبھڑ'' (۱۱۲۔ص) دے عنوان نال چھپ کے سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ غزل، نظم تے ڈوہڑے دے علاوہ سرائیکی وِصف دی پیش کیتی گئی ہے۔ سرائیکی دی نکی ڈیکھو:

ہک ڈینہہ ڈیکھیں آپے آسیں توں سیفی دے کول
دنیا اگوں ہک ہک روسیں کوئی نہ سُنسی بھال
یادرکھیں لجپال

میانوالی دے مضافات دے شاعر ملک غلام محمد پرویز جھمٹ دا شعری مجموعہ ''وت رات ہجر دی پئی آندی'' (۲۴۴ص) یکھن وچ آئے۔ صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب دے ضابطے دے صفحے تیں چھپن دی تریخ کائی لکھی گئی۔ غزل، نظم تے گیت دیاں صِنفاں دے نال نال قصہ ہیر رانجھاوی ایں کتاب وچ شامل ہے۔

عبداللہ عامر دریشک دی کتاب ''مونجھا سفر'' (۱۲۸۔ص) ایں سال نظر توں گزری ہے۔ بزم اہل قلم راجن پور توں شائع تھیون والی ایں کتاب تیں وی چھپن دی تریخ درج کائنی۔ روایتی رنگ دی ایں کتاب وچوں نمونے دا اک قطعہ ہے:

بھاویں جو مونجھا سفر ہے میڈا
تے پندھ وی جنگل تے جھر ہے میڈا
میں انت منزل تے پہنچے عامر
توڑے سفر، پُرخطر ہے میڈا

سرائیکی وسیب دے دور دراز علاقیں دے ترائے شعری مجموعیں دا چا لگے۔ چولستانی شاعر نادر لاشاری دا مجموعہ ''آس سموری'' (۱۴۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔

Scanned with CamScanner

بے نقط شاعری دے ایں مجموعے وچ کئی نویں تجربے کیتے ہن۔ جیوں بغیر تھوڑ میلے لفظاں دا ورتا راتے مختلف حرفاں کوں واری واری حذف کرن دا تجربہ وی ایں مجموعے وچ پاتا ویندے۔ ایندے علاوہ ڈو جھا شعری مجموعہ کندیاں دے شاعر سید رسول حیدر دے سرائیکی ڈوہڑے دا مجموعہ ''محبت ہوں ضروری ہے'' (۱۱۱۔ص) صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے۔ ترنجھا مجموعہ احمد بخش راکب دا ''سُکاوت'' (۱۴۴۔ص) ہے، شہزاد نصیر سرائیکی اردو ادبی سنگت وہواتوں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ غزلاں تے ڈوہڑے شامل ہن۔

دمان دے ڈو لکھاریں دے اینجھے شعری مجموعے وی سامنے آئن۔ جنھیں وچ مختلف زبانیں دی شاعری شامل ہے۔ اِنھیں وچ حاجی پور دے شاعر غلام محمد واصف دا کلام ''دیوانِ واصف'' (۱۲۸۔ص) ڈاکٹر رانا غلام یٰسین دا مرتب تھیا ہوئے۔ اویس پبلشرز لاہور توں چھپن والے ایں دیوان وچ فارسی، اردو تے سرائیکی کلام شامل ہے۔ غلام محمد واصف دا تعلق ادبی گھرانے نال ہا۔ اُنھاں دے ابا سئیں ''خواجہ اللہ بخش عارض'' وسیب دے مہاندرے شاعر تھی گزرین۔ ''دیوانِ واصف'' دے سرائیکی حصے وچوں کافی دا ہک بند ہے:

شالا مانئیں یار جوانی
آ مِل وے مٹھل دل جانی

دل ناز ادا دے صدقے جند مہ لقا دے صدقے
بے مثل خدا دے صدقے تن گھولاں من قربانی

غلام قادر بزدار بلوچ دی فارسی عنوان نال پیش کیتی گئی کتاب ''بُستانِ چہار گل'' (۱۳۶۔ص) بلوچی، سرائیکی، ہندی تے اردو زبانیں دی شاعری دا مجموعہ ہے۔ سرائیکی حصے وچ حمد، نعت دے نال نال اخلاقی نظماں شامل ہن اتے ایں حصے دا منڈھ ایں قطعے توں بدھا گئے:

زباں مٹھی سرائیکی ہے وڈی پیاری اے بولی اے
ایہو ہے راز ایں بندے زباں اپنڑی وی کھولی ہے
نمونے کیتے کجھ نظماں تہاڈے پیش خدمت ہن
پسند آوِن تاں ایں سجھوں بھری خوشیاں دی جھولی ہے

انور سعید دے گیتاں دا مجموعہ ''ہوک'' (۴۸ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ آئے۔

Scanned with CamScanner

الکتاب گرافکس ملتان توں شائع تھیون والے ایں مجموعے وچ ڈو درجن گیت شامل ہن جنھاں وچ ملھوی زبان دا ورتارا، سرائیکی ثقافت دی عکاسی اتے آپنڑے وسیب دے کئی رنگ سامنڑے آئن۔ جیویں جو ہک گیت دا مکھڑا ہے:

ع دل لٹ گئے خان جتوئی

حارث غوری دا شعری مجموعہ "ڈو لفظ" دے عنوان نال سامنڑے آئے۔ جیندے وچ حمد، نعت، مرثیہ، غزل، کافی تے ڈوہڑہ جھیاں صنفاں وچ اصلاحی کاوش دا حوالہ چوکھا نظر آندے۔

پیر محسن علی قریشی دا کلام "سجناں دے درد" دے عنوان نال کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ گیت، ڈوہڑے تے ماہیے دے حوالے نال سامنڑے آون والے ایں مجموعے وچوں ہک گیت دے بول ہن:

دلبر تے دل جان نمیں ٹھلدے
بچڑا مہربان نمیں ٹھلدے

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والے ڈو مجموعے روفی جہان پوری دا "سِک چندردی" (۸۰ص) اتے ابرار بلوچ دا "تانگھ" (۶۴ص) روایتی شاعری دے حوالے نال نویکلی سنجاݨ رکھدن جنھیں وچ نظم، گیت، ڈوہڑے تے قطعے دیاں صنفاں خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔

مکرر اشاعت دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں ایں سال کئی اہم کتابیں کوں نویں سروں چھاپݨ دا اہر کیتا گئے۔ مزاحمتی حوالے دی نمائندہ کتاب "قیدی تخت لہور دے" (۱۱۹۔ص) نویں انداز نال چھپ کے آئی ہے۔ عاشق بزدار دی اے کتاب ایمکو ویلفیئر فاؤنڈیشن ڈیرہ غازی خان دی خصوصی پیش کش ہے۔ عاشق بزدار دے مجموعے "قیدی تخت لہور دے" وچوں اے حصہ پوری کتاب وچوں چوݨواں ہے:

ساڈے چھلڑے کنٹھے بندڑے
ساڈیاں مُرکھیاں پٹڑیاں
ڈھولنے
گئے پیروں لہہ ان وٹ
ساڈیاں اکھیں رت مینہ

Scanned with CamScanner

ترمدیاں

ساڈے من مانڈے ڈیہہ رات

ساڈے منہ تے جندے جبر دے

ساڈے ہتھ کڑیاں وچ بند

اساں قیدی تخت لہور دے

اساں قیدی تخت لہور دے

سرائیکی دی کلاسیکی روایت نال گانڈھار کھن والے غلام حیدر خان یتیم جتوئی دی کتاب "ڈر یتیم" (۱۹۲۔ص) کوں ڈو جھمی واری چھاپن دا اعزاز جھوک پبلشرز ملتان دے وٹے آئے۔ حمد، مولود تے نعت، مناقب، کافیاں، منقبات، شخصیات، ڈوہڑے، رباعیات اتے متفرق جھیں عنوانات ہیٹھ شامل کلام کوں ۱۹۶۷ء دے بعد ول چھپن دا موقع ملیے۔ یتیم جتوئی دی مشہور نظم "چیڑی دا گھر" دا ابتدائی حصہ پیش ہے:

قصہ نذر ہے مختصر، دریادی بھر، ہا بو ناسر

ہک سر تے ہا چیڑی دا گھر، گھر بے پناہ تنگا گھر

میڈا وطن پیارا وطن

دریادی سیڑھ آئی زور کر، سانون مہینے دی لہر

بُوٹے کوں سٹیا سر دے بھر، چھولی توں چھولی بیا بھنور

خونی چکر تخت الہر، کڈیں ہڈ ونجے کڈیں آوے تر

دریاں داویلاں شور شر، نہ جانڈ دی ٹر مُشت پر

زیر و زبر چیتے چکر، صدقے ونجے آکھے اے نر

میڈا وطن پیارا وطن

عوامی شاعری وچوں شاکر شجاع آبادی دیں کتابیں کوں نویں چھاپے دے طور تیں سامنے آون دا موقع ملدا رہ ویندے۔ ایں سال دی جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیون والیں ڈو کتابیں "پتھر موم" (۱۰۱۔ص) تے "ہلدیاں ہنجوں" (۹۶۔ص) دا پتا لگے۔

امان اللہ ارشد دی کتاب "سک دا ساون" (۹۶ص)، احمد خان طارق دا چوتھواں کلام

Scanned with CamScanner

''طارق دے ڈوہڑے'' (۶۴۔ص) تے غلام مصطفیٰ دلچور دی شاعری ''دل پسند ڈوہڑے'' (۶۴۔ص) دی جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مکرر اشاعت دے طور تیں آئن۔

ڈاکٹر گل عباس اعوان دا مجموعہ کلام ''سوجھل خواب'' (۸۰ص) ڈوجھے ایڈیشن دے طور تیں سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچوں اک مختصر نظم ''ستے خیراں'' حاضر ہے:

ساڈے پاسے ٹبڑے
اوندے پاسے نہراں
وت وی اساں آکھوں
خان آ، ستے خیراں

ہر سال کئی شعری کتاباں مرتب تھی کے وی سامنے آندین۔ ایں سال دیں کتابیں وچوں علی شاہ دی مرتب کیتی کتاب ''جدائی امتحان ہے'' وچ مختلف علاقیں دے غیر معروف شاعریں دا کلام کٹھا کرݨ دا اہر کیتا گئے جینکوں صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان دی طرفوں پیش کیتا گئے۔ کاظم شاہ نازک دی ترتیب ڈتی کتاب ''پازیب'' ق پبلی کیشنز دیرہ اسماعیل خان دی پیش کش ہے جیندے وچ آپݨے ویہے دے ۱۵ سرائیکی شاعریں دا کلام شامل ہے۔ حکیم راقش کش دی ترتیب ڈتی شاعری ''ہنج نمیں رُکدی'' دے عنوان نال شائع تھیوݨ دا پتا لگے۔ جینکوں مہر سرائیکی سنگت دیرہ اسماعیل خان چھاپے۔

2015ء

سرائیکی شعری مجمویں دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں روہی دے مہاندرے شاعر قیس فریدی دا کلیات ''گاگھر'' دے عنوان نال سامنے آئے۔ بزم ادراک خان پور دی طرفوں شائع تھیوݨ والے ایں کلیات وچ قیس فریدی دیاں چھپیاں کتاباں ''ارداس''، ''آمشام''، ''پرکھ''، ''چتراک (توں سورج میں سورج مکھی)'' تے ''نمرد'' دے علاوہ سرائیکی دے اݨ چھپے مجمویں ''وَوڑ'' تے ''چنتا'' دے نال نال کجھ اردو کلام وی شامل کیتا گئے۔

عزیز شاہد دانواں شعری مجموعہ ''چیتاں'' (۱۲۸ص) سانجھ ادبی سنگت کرمداد قریشی (مظفر گڑھ) دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ غزل دی صنف کجھ چوکھی ہووݨ

دے نال نال جاندار نظماں وی شامل ہن، جیویں جو "کجلا" دے عنوان دی ہک نظم نمونے دے طور تیں پیش ہے:

کجلا پیندیں دیداں پیاں
اُتھ تاں رنگ وی بے ہن
اکھیاں انگ وی بے ہن
شیشے اندر حیرت وسدی
حیرت اندر شیشہ
تار سمندر شیشہ
کیا کئی نیل فرات تے گنگا
کیا جمنا کیا دجلہ
ہر جاوسدا کجلا

سید قاسم جلال دی کتاب "سنیہا" (۱۳۶ص) مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان وادب مظفر گڑھ دی انجھی پیشکش ہے جیندے وچ ۳۰۰ شعراں دی پہلی لمبی سرائیکی غزل دا تجربہ کیتا گئے۔ ہکی غزل دی ایں نویکلے رنگ دی کتاب وچوں پڑھ شعر نمونے دے طور تیں پیش کیتے ویندن:

عزیز اج وی ہے ساکوں وسیب دی ہر شے
منجھولا ، جھیرٹاں ، ماٹا ، لکار تے گندی
میں ایہا جاندا ں ، پہلے میں ہک مسلمان آں
ولا سرائیکی ، سندھی ، بلوچ ، پنجابی

مخمور قلندری دی کتاب "ترشنا" دی کھوہ وسیب وچ سُنی ویندی پئی ہے۔ ایں کتاب دی ڈونت سوشل میڈیا تیں وی جاری ہے تاں سوشل میڈیا توں گھدی گئی نمونے دی ہک نظم "بھاگ ونڈ" ایں طرحاں ہے:

کئی سو سال پرانی بوہڑ
ماچا
اووی کئی سو سال پرانا

Scanned with CamScanner

ڈوری ہڈ ڈی، ساوی، چھلا
منڈھ اچ چھلڑ بداماں دے
گلکی اکھوں بھولوں دے رنڈ بھولنی
کنڈھدی بیٹھی ہے
گوڑی ککڑ کئی پڈ جیت کے
توئیں کالے۔۔۔ودے
کئی سو سال پرانی گھڑی اچ
اج فر رداتازہ پانی
گھڑی اُتے چھوٹی
نال فقیر دی دھوٹی

دمان دے شاعر مالک اُستر دا شعری مجموعہ ''سندھومت'' (۱۳۲ص) سرائیکی ویب دے کئی تہذیبی رنگ نشابر کریندے۔ سرائیکی لوک دانش تونسہ شریف دے اہتمام نال پیش کیتی گئی ایں شاعری وچوں ''دھرتی کربل'' دے عنوان نال پیش کیتے کلام دا منڈھلا حصہ نمونے کیتے پیش ہے:

اساں اونویں کئی ظالماں دی
تلوار دے لقمے تھئے ہوئے ہئیں
اساں اونویں دی تھل تتے تیں
بس لاشیں وانگوں پئے ہوئے ہئیں
اے دھرتی ساڈی اپنی ہے اے دریا ساڈا اپنا ہے
پر دھرتی تیں دریا وانگوں
کہیں قہر دے ہتھوں موئے ہوئے ہئیں

مختیار لغاری دا شعری مجموعہ ''عشق اللہ دا'' (۱۲۸ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے جیندے وچ نظم، غزل تے ڈوہڑے دیاں صنفاں شامل ہن۔ مختیار لغاری دے ڈوہڑے ویب وچ سنجاپوں ہوون دی وجہ توں نمونے دا اک ڈوہڑہ پیش کیتا ویندے:

Scanned with CamScanner

مسکین دے دل وچ سیک جو ہن پیا اہڑ دے تھکے پوہ ڈیندے
اوندے ظلم دی حالت اے ہے جو رکھ اکھ تے مونجھ دے روہ ڈیندے
پیا اکھیں کڈھ کے راتیں کوں ساکوں ترنے کئی سو کوہ ڈیندے
اٹ چودے بار او خود ڈیندے پچھیں میں مختار کوں ڈوہ ڈیندے

جاوید آصف دا مجموعہ کلام "وسا ندر" (۱۵۸ص) دستک پبلی کیشنز ملتان توں چھپ کے سامنے آئے جیندے وچ سرائیکی شاعری دیاں ساریاں صنفاں کوں نواں رنگ ڈیون دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ نمونے دے طور تیں ہک نظم "بے یقینی" دا انداز ہ ڈیکھو:

جیویں کہیں شاعر دے مصرعے کوں
کاے دے کوٹ اچ بند کر کے
کر شامل اپنی شاعری وچ
تیں اپنا آکھیا دنج سگدا
اونویں کئی سالیں توں جان میڈی
کہیں کاے بند مصرعے وانگوں
ہئیں شامل میڈے ساہ ساہ وچ
تیکوں اپنا آکھ کہی سگدا

امجد بلوچ دی کتاب "تھل دا بوچھن" (۱۶۰ص) سوجھل سرائیکی فورم ڈیرہ غازی خان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔ جیندے وچ غزل، نظم، کافی، گیت، ڈوہڑہ تے قطعہ جھیاں وکھیاں پاتیاں ویندین۔ وسیب دی تہذیبی روایت دی عکاسی کریندیں ہوئیں پیش کیتا گیا ڈوہڑہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

تیڈا ارتھ نبھائے سے خوشیاں دا رہی وسدا گھر ساڈا موکھا کر
تیڈے مال بھاگ دی خیر ہووے ساڈی جھولی بھر ساڈا موکھا کر
اساں کمیں کمتر لوکیں تے سٹ مہر نظر ساڈا موکھا کر
تیکوں امجد روز دعائیں ڈیسوں رہیں شیر شکر ساڈا موکھا کر

بزرگ شاعر ملک ریاض حسین شیخانہ دا شعری مجموعہ "بھلاں دے ہار" (۱۶۰ص)

Scanned with CamScanner

جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت دے طور تیں پیش تھئے۔ حمد، نعت، غزل، گیت، ڈوہڑے تے ماہیے دے رنگ ایں کتاب وچ سنجاپوں نظر آندن۔ اخلاقی تے اصلاحی انداز ملک ریاض شیخانہ دے کلام وچ خاص طور تیں ڈسدے۔ جیویں جو ہک ڈوہڑے وچ تلقین کریندیں آکھے:

سگیں برے انسان دی سنگت کولوں توں آپ کوں آپ بچیندا رہ
ہوں نازک دور ہی اج کل دا توں آپ کوں آپ لکیندا رہ
گھن درس قرآن کریم کولوں دل اپنے کوں سمجھیندا رہ
تیکوں ریاضا رب سگیں رزق ڈے تے اینکوں مفلساں نال ونڈیندا رہ

شبیر شرردی تخلیق ''آس'' (۱۲۸ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے جیندے وچ حمد تے نعت دے علاوہ غزل تے ڈوہڑے دے رنگ سنجاپوں ڈسدن نمونے دے طور تیں چھوٹی بحر دی ہک غزل دے ڈوشعر ڈیکھو:

واہ واہ تیڈی مونجھ دا منظر
سینے دے وچ درد سمندر
پوجا پیت دا مسکن اج وی
وسدے اوندی یاد دا مندر

شاہین بلوچ دا شعری مجموعہ ''خوابیں دا مسافر'' (۱۵۸ص) سرائیکی رنگ پبلشرز، کراچی توں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ غزل، ڈوہڑہ تے قطعہ دی نمائندگی چوکھی ڈسدی ہے۔ کتاب دے عنوان دی مناسبت دا ہک شعر ڈیکھو:

خوابیں دا مسافر ہئیں تیکوں نندر ہے چھکدی
میں صرف جگارا ہاں میڈے نال نہ آویں

شاہنواز شاد دا مجموعہ کلام ''تاریاں بھری رات'' (۱۵۲ص) سفیر سرائیکی ادبی سنگت محراب والا (احمد پور شرقیہ) تے جھوک پبلشرز ملتان دے اشتراک نال چھاپیا گئے۔ روایت موجب مذہبی شاعری نال ابتدا دے بعد غزل، نظم تے ڈوہڑے دی ونگی کوں سامنے آندا گئے۔ ہک نظم ''معاشرہ'' وچ حالات حاضرہ دا رنگ ڈیکھو:

ٹرڑیاں دی حکمرانی پے چھوڑ گئے اصیل ان
ڈوڈار چمن دے مالک رُل مور گئے جمیل ان

Scanned with CamScanner

پیڈی دی کھو تے ہمن جو ہُنڑ ہتھ گئے خود کفیل ان
گیدڑ ہے ڈردا ہتھل شیراں دی چال دے وچ
جو کجھ پیا ہے تھیندا نہ ہا خیال دے وچ
شرفا دی جان پھس بگئی ظلمت دے جال دے وچ

نجیب اللہ انجم دا شعری مجموعہ ''سوچ'' (۱۴۴ص) سوجھل سرائیکی فورم دیرہ غازی خان دی پیش کش ہے۔ غزل تے نظم کوں جدید رنگ وچ رنگݨ دے نال نال پُرانے دی روایت کوں دی نویں انداز نال پیش کرݨ دا تجربہ ایں کتاب وچ نظر آندے۔ سیلاب دی صورتحال کوں ہک ڈوہڑے دے رنگ وچ ڈیکھو:

اوں سال وانگوں ایں سال ولا آ ڈیکھ توں دل چھل بوڑ ڈتے
ساڈی محنت ہئی کئی سالیں دی آئے اینجھا پل چھل بوڑ ڈتے
اساں کل دے بھالے وچ رہ گھیوں کیتی کہیں کل چھل بوڑ ڈتے
نہیں مجم ہُنڑ کئی راہ لبھدا چودھار ہے چھل چھل بوڑ ڈتے

حسن بیگ دی شاعری ''یادیں دے رشتے'' (۱۴۴ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ سامنڑے آئی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب وچ سرائیکی دے نال نال اردو کلام کوں وی شامل کیتا گئے۔ شعری مجموعے دے پہلے ستھ صفحے سرائیکی شاعری دی نمائندگی کریندن۔ جیندے وچوں ہک نظم ''تیڈے ہتھ اچ دجھلی'' دا اسلوب ڈیکھو:

تیڈے ہتھ اچ دجھلی خوشیاں دی
میڈا دل ارماناں وات تھیا
تیڈے پیریں پھل وہن سری دے
میڈے کانے سنک کے چھت تھی گئے
میڈے کوندر کجالے لانہہ تھی گئے
میڈے ہتھ اچ ہتھ ارماناں دے
جے پھر پونویں
ایہا دجھلی تان وجائی جلسوں

ایہاروی راندر سائی جلسوں
ول رل مل کے ٹھکائی جلسوں

بلال بزمی دا کلام "بزمی دے ڈوہڑے" (۸۰ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپے، ایں کلام وچوں اک ڈوہڑہ پیش ہے:

میں ہیڈی ہاں ہیڈی رہ ویساں اکھیں ہئی جاہ لاواں مارسٹیں
ادھی رات کوں بھانویں سڈ ماریں میں توڑ نہ آواں مارسٹیں
بن ڈھول اجازت ہیڈی میں کہیں نال الانواں مارسٹیں
اعتبار ہیڈے کوں بزمی چن جیڈاں نھیں پچانواں مارسٹیں

منشی منظور دا شعری مجموعہ "اکھیں بھالی رکھو" (۱۴۴ص) ڈوجھی واری شائع تھیا۔ اردو سخن چوک اعظم (لیہ) توں پیش تھیون والے غزل دے ایں مجموعے وچوں اک شعر ڈیکھو:

پیار دے رستے دے وچ قربان تھیون شرط ہے
جے نبھا سگدے نوے نظراں ملاون چھوڑ ڈیو

محمد ظہیر احمد دی کتاب "لکار" (۱۲۸ص) ایں سال ڈوجھی چھاپ دے طور تیں سامنے آئی ہے۔ تمثیل پبلی کیشنز میانوالی دی طرفوں چھپن والی ایں کتاب وچوں نمونے دا اک قطعہ ہے:

غیر توں بے مہر توں غمخوار توں ویندا رہیے
چھوڑ کے ساکوں او سارے شہار توں ویندا رہیے
بے وسی دی دھپ ظہیر لیڈے ودھائے فاصلے
میں پچانویں توں بجن دیوار توں ویندا رہیے

جمشید ناشاد دی کتاب "پرلی کندھی" (۱۲۸ص) کوں ڈوجھی واری چھپن دا موقع ملیے۔ ناصر پبلی کیشنز دیرہ غازی خان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچوں اک شعر ڈیکھو:

دردیں بھریے ڈوہڑے ساڈے حسرت بھریاں غزلاں ساڈیاں
کئی کھل کرائیں سنڈے رہیے کئی رو کرائیں گاندے رہیے

ول ول چھپن والیں کتابیں وچوں عزیز شاہد دا مجموعہ کلام "پٹیال" (۱۱۲ص) تے مرید حسین انصاف دی تخلیق "دیوان انصاف" کوں ایں سال چوتھی چوتھی واری چھپن دا اعزاز

حاصل تھیسے جنیں کنوں کلام دی اہمیت دا اندازہ لایا ونج سگدے۔

عارف گلشن دی مرتب کیتی کتاب "بُھل گلشن دے" (۱۱۲ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ دیہہ توں ودھ شاعراں دی جان سنجان تے ڈوہڑے عنوان نال پیش کیتے گھین۔ نمونے دے طور تیں مرتب (عارف گلشن) دا آپنا ڈوہڑہ ہے جیہڑا ایں کتاب دے حوالے نال لکھیا گئے:

ہے قلم دا سئیں اے کما سھوئیں سگدے بُھل بُھل گلشن دے
کجھ حاضر ہن تہاڈی خدمت وچ کجھ گئے ہن رُل بُھل گلشن دے
پئے وکسن ایویں جاہ جاہ تے اے تھی بے مُل بُھل گلشن دے
بے کار نہ گلشن کوئی سمجھے ہن قیمتی بُھل بُھل گلشن دے

محمد رمضان نادار دی شعری تخلیق "رات تھک پئی اے" (۱۸۴۔ص) دسمبر ۲۰۱۵ء وچ چھپ کے سامنے آئی ہے۔ اردو سخن چوک اعظم (لیہ) دی اشاعت دے طور تیں آون والی ایں کتاب وچ غزل دی صنف چوکھی نظر آندی ہے۔ جیڈاں جو نظم، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں دی گھٹ کائنی۔ نمونے دے طور تیں ہک قطعہ پیش ہے:

رات اندھی دا اندھا سفر بھوگئے
سجھ سجا کے تے روزی دا شر بھوگئے
ساہ دی تسبیح دے دانے ودن جے تلے
اوتلے تائیں حیاتی دا ڈر بھوگئے

الطاف جابر دی ترتیب ڈتی کتاب "دیسیب دے بُھل" (۹۶ص) ڈیرہ غازی خان توں شائع تھئی جیندے وچ الطاف جابر چانڈیہ، عاشق حسین صدقانی، مظہر چانڈیہ، سحر سیال، آسیہ علی خان، ڈاکٹر ممتاز جوئیہ، اللہ وسایا، پروفیسر اقبال سکھانی، ملک ذوالفقار کنول، یوسف سنارا، کالو لغاری، عزیز الرحمٰن طارق، بلال بزمی، محمد بلال دانش، مرید عارف، نادر عباس نادر، محمد اجمل بصیر دی، عمر فراز، تنویر پنافی، ڈاکٹر نصر اللہ جامی تے عاشق حسین بھٹی دا منتخب کلام شامل ہے۔

ایم ناصر جوئیہ دی مرتب تھئی کتاب "سوجھل سوچاں" (۶۴ص) سوچ سرائیکی ادبی سنگت چوک مہتلا دے اہتمام نال جھوک پبلشرز دی طرفوں چھپی۔ جیندے وچ متفرق شعرا دے

Scanned with CamScanner

کلام دے نال نال جاٹ سنجاٹ وی شامل ہے ایں انتخاب وچوں اسرار جمالی دا شعر ڈیکھو:

رو رو سارے ہاسے مُک گئے
ماس پیڈاں دا سارا سُک گئے

واجد تھلوی دی مرتب تھئی کتاب ''پھلاں دی جھل'' (۶۴ ص) تے نادر عباس نادر دی ترتیب ڈتی کتاب ''پھل کلیاں'' (۶۴ ص) دا جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن دا پتہ لگے جنھیں وچ چوٹویں شاعریں دا چوٹواں کلام شامل کیتا گئے۔

2016ء

رفعت عباس دا شعری مجموعہ ''ایں نارنگی اندر'' (۲۷۲۔ص) خمیس یاترا ملتان دی پیش کش ہے۔ غزل دی ہیئت نال بکی بحر وچ لکھیے گئے ابیات رفعت عباس دے نویکلے انداز کوں ظاہر کریندن جیندے نال ایں جگ جہان وچ پاتے وجن والے حیاتی دے کئی رنگ نشابر تھی کے سامنڑے آویندن۔ رفعت عباس دی شاعری دا نویکلا انداز تے ایں شاعری وچ پاتے وجن والے حیاتی دے رنگ جاٹن کیتے کلام دا نمونہ ڈیہدے ہئیں:

راتیں ٹیشن تے سپاہی سُتا ہک ڈٹھوسے
وت سرکاری ٹوپی اوندی چاتی نال بجیوسے
ڈاڈھی وت انگریزیں آکھو گاڈی چالو کیتی
اساں وی ہن ٹکٹوں گھروں ان ملتان پُجوسے
سن چھتری وچ ٹیلیفون دیاں تاراں پوندیاں پیاں ہن
وت تراماں چوری کرتے میلہ آن ڈٹھوسے
جرم ہوں وت کہیں سرکاری بندے نال کھڑاون
کئی مہینے بندی خانے ڈھکے رہ گیوسے
پرچے راج انگریزی والے کٹے پئے ہن رفعت
وتی دے وچ لتھیاں پیاں ہن پلساں آپ ڈٹھوسے

امتیاز فریدی (مرحوم) دا مجموعہ کلام ''عشق الیند اناہیں'' (۱۹۲۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے۔ جدید غزل، نظم تے کافی دے نکور رنگ امتیاز فریدی دی شاعری

Scanned with CamScanner

کوں سنجاپوں کریندن۔ نمونے کیتے کافی دا رنگ ڈیکھو:

عشق الیندا ناہیں۔۔۔۔ سکیں او
اندر دے وچ ترٹ پئی تھیندی
تن وچ ہوندین بھاہیں۔۔۔ سکیں او
عشق الیندا ناہیں
جیون بس ہک آس تے ہوندے
ملدے کون کہڑائیں۔۔۔ سکیں او
عشق الیندا ناہیں۔۔۔۔ سکیں او

برصغیر دی تقسیم ویلھے کروڑ (لیہ) توں ہجرت کر کے انبالہ (ہندوستان) وچ وسن والے قلم کار مہندر پرتاب چاند دا سرائیکی شعری مجموعہ ''چوبھے'' (۹۶۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئے جیندے وچ غزل، نظم، گیت تے ٹپے ماہیے جھمیاں وکھیاں شامل ہن۔ نمونے دے طور تیں ہک غزل دے ڈو شعر ہن:

تلی اڈ کے پتاں پووے کھیں دے اکھوں
شالا رب نہ میکوں اکھاں ڈیہہ ڈکھاوے
اصل عبادت چاند ایہا ہے ایں دنیا تے
رب دا ہک ہک بندہ ہک ہئے دے کم آوے

فریاد ہیروی دا شعری مجموعہ ''اُشا'' (۵۲۸۔ص) سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی پیش کش ہے۔ اے مجموعہ سرائیکی غزل دی نمائندگی کریندے جیندے وچ چار سو توں ودھ غزلاں شامل کیتیاں ہکھین۔ انھیں غزلیں وچ چھوٹی بحر دا ورتارا کجھ چوکھا نظر آندے۔ فریاد ہیروی دے کلام وچ معاشرے دی ڈکھدی رگ تیں ہتھ رکھݨ دی شعوری کوشش کیتی ویندی رہی ہے۔ عنوان دی مناسبت نال پیش کیتے گئے کلام کوں ڈیکھو:

انت یا انتہا تاں ہوسی کئی
بھا لگی ہے اُشا تاں ہوسی کئی
جیڑے کچرے دے ڈھیر تے مر بھکھین
انھیں بالیں دی ماء تاں ہوسی کئی

سردار خادم حسین مخلی دا شعری مجموعہ ''بوجھی پوجھی'' (۱۷۶۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ (۲۰۱۶ء وچ چھپن والی ایں کتاب دے ضابطے دے صفحے تیں غلطی نال ۲۰۱۵ء درج تھئی گئے)۔ خادم حسین مخلی دا اے مجموعہ سرائیکی غزل کیتے وقف کیتا گئے۔ جیندے وچ چھوٹی بحر دیاں غزلاں پاتیاں ویندین۔ اخلاقیات دا درس ڈیون والے ایں کلام وچوں نمونے دے ڈو شعر پیش کیتے ویندن:

غریباں تے مہماں دے اُتے کر خرچ توں اینکوں
تیکوں مالک اگر بخشی ہے دولت دی فراوانی

گناہ جیڈے وی ہوسن خدا او معاف کر ڈیسی
کیتا نہ شرک جیکر تیئں بنا تے رب دا ئی مانی

بزم فرید رحیم یار خان دے صدر تے مزاحمتی رنگ دے سنجاپوں شاعر اخلاق مزاری دے شعری مجموعے ''پاٹی رنگیاں اکھیں'' دی اِشاعت دا پتا لگے۔ اخلاق مزاری دی شاعری طبقاتی تقسیم تے ڈیرہ شاہی دے خلاف مزاحمت دی خاص مثال ہے۔ جیویں جو نمونے دا اے کلام ہے:

اپݨے اندر آپ
بیریں پندھ لتاڑ
پیریں دے بھر جی
آپ کوں آپ ہنڈھا
تن دی تریہہ وسا
اپݨے ہنجوں پی

افضل چوہان دی شعری تخلیق ''منجھ دا سیک'' (۱۷۶۔ص) سخن سرائے پبلی کیشنز ملتان دی پیش کش ہے۔ جیندے وچ نظم، غزل تے کافی دیاں اصناف خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔ کافی وچ دی غزل دی ہیئت ورتݨ دی کوشش کیتی گئی ہے جیویں جو ہک کافی دے بول ہن:

نہ جنگل نہ بر کوں پھول
ہمݨ توں آپ کوں آپ اِچ بھول
پہلے عشق سمندر جھاک
ول اسرار دی گنڈھڑی کھول

Scanned with CamScanner

غیور بخاری دا تریجھا شعری مجموعہ "کجھ الا سانولا" (۱۴۴۔ص) فرید فورم بہاول پور توں چھپ کے سامنے آئے۔ سرائیکی غزل تے نظم دیاں وکھیاں وچ لکھی ویندی والی ایں کتاب وچ ملامتی تے مزاحمتی رنگ واضح نظر آندے۔ سرائیکی دھرتی دے حوالے نال پیش کیتی گئی نظم دا رنگ ڈیکھو جینکوں عنوان دی نسبت نال وی سنجا تاویندے:

دھرتی جایاں کوں آکھیں جو کہیں حال وچ — آپاں ہک ہیے کنوں دور نمیں تھیوڑا
سر کوں سولی دی سنگت دا ڈس ڈیوٹے — مر کراہیں وی مجبور نمیں تھیوڑا
کجھ بھانویں آ کیا ہے سوا نیزے تے — مونجھا کہیں حال غیور نمیں تھیوڑا
سچے لوکیں دی ازمائش دے واسطے — انت لگنی ہے ہُن کربلا سانولا

کجھ الا سانولا کجھ الا سانولا

جمشید ناشاد دا نواں شعری مجموعہ "پیلیں پیٹھ جہان" (۱۶۰۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آئے۔ جیندے وچ آزاد نظم تے غزل دی صنف کوں اگو نہاں کرن دا ڈھیر خیال رکھیا گئے۔ نویں دور دے تقاضیں کوں سامنے رکھدیں ہوئیں نویں ادب دی بھالھ ٹریندیں ہوئیں غزل دے ہک شعر وچ آکھے:

توڑے جو بے پر ہی بھالھ ساڈی
مگر سمندریں دے پار گئی اے

"جیڈی کرنی ہے دلداری اساں تاں یار لاتے ہئیں"، جھمیں کلام دے خالق مصطفیٰ عدم دا ڈوجھا شعری مجموعہ "دانے دانے دی بھال" (۱۶۰۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ کئی ارتقائی مرحلے طے کر کے ڈوہڑے، غزل تے نظم دے کئی رنگ ایں مجموعے وچ نشابر تھیمن۔ ہک غزل دے ڈو شعر مصطفیٰ عدم دے تخلیقی رنگ دا سنجاپوں اظہار ہن:

سُن ہاں سُن ہاں کھس بھس دے وچ ناں کیندا ہے آیا
کن لا کن لا کن لا کے توں کندھی نال تاں رَل
ڈیکھ ہاں ڈیکھ ہاں ڈیہدا بیٹھے ڈھلدے ڈینہہ دو ڈھولا
بھج ہاں بھج ہاں بھج ہاں سینگی کیہاں ہے اڑول

حیدر بزدار دی کتاب "اساں لوک نمانے" (۲۰۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں

شائع تھئی ۔ ایں شعری تخلیق کوں روایتی شاعری تے جدید شاعری دا سوہنا امتزاج آکھیا ونج سگدے۔ نمونے دے طور تیں روایت نال گنڈھیا ہک ڈوہڑہ:

ہم پار تے اکھیاں چار ہاسے اُردار اندھاریں ویڑھ گھدے
دت رولیں دے وچ تھی ویساں گم گار اندھاریں ویڑھ گھدے
ڈے سُرمہ میکوں سوجھل دا سرکار اندھاریں ویڑھ گھدے
جیڑاں حیدر اکھ کوں نُور ملیے چودھار اندھاریں ویڑھ گھدے

قاسم سہائی داڈو وجھا شعری مجموعہ ''لعل نکیں منگدے'' (۲۲۰۔ص) دے عنوان نال سامنے آئے ۔ ناصر پبلی کیشنز دیرہ غازی خان دی طرفوں چھپیئں والے ایں مجموعے وچ غزل، نظم، کافی، گیت، ڈوہڑے، قطعے جھیاں ساریاں ونکیاں پاتیاں ویندین ۔ قاسم سہائی دے کلام وچ لفظیں دے ورتارے کوں خصوصی اہمیت حاصل ہے۔ ایہا وجہ ہے جو اوکھے توں اوکھے قافیے کوں نویکلے رنگ نال نبھاون دا اظہار ملدے:

اساں کہیں توں منزل نکیں منگدے ساڈی منزل ساڈے ہتھ اچ ہے
چوں چوڑیں کوں سڈ پچھدے ہئیں اساں بھال رکھی اج ستھ اچ ہے
جیڑاں دل آکھیا اساں چھک گھنسوں ساڈا ہتھ منزل دی نتھ اچ ہے
ترائے پوتھ فقیر سڈیندے ہئیں ساڈا پلو قاسم پتھ اچ ہے

ریاض ارم دانواں شعری مجموعہ ''آس دی پینگھ'' (۱۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ سرائیکی شاعری دیاں کئی صفحاں ایں مجموعے وچ شامل کیتیاں، کھین حیدے وچ دینی ادب توں گھن کے کافی، غزل، نظم، گیت تے ڈوہڑے تئیں دے رنگ واضح نظر آندن۔ ہک گیت وچوں نمونے دا بند ڈیکھو:

جنڈری ملوک اے ڈکھڑے ہزاراں
رو رو کے سانول ودی ڈینہہ گزاراں
پٹاں تے بہہ کے پیٹھی دھونواں چولا
کھا بگئی جدائی بل ونج وے ڈھولا

فضل سوکڑی داڈو وجھا شعری مجموعہ ''سکھویں ہتھ'' (۱۲۸۔ص) دے عنوان نال سامنے

Scanned with CamScanner

آئے۔ تھل دمان سرائیکی سنگت لیہ توں چھپن والے ایں مجموعے وچ سرائیکی غزل، نظم، ڈوہڑہ تے قطعہ جمیاں وکھیاں پیش کرن دا اہر کیتا گئے۔ عنوان دی نسبت نال شامل ڈوہڑہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

ہے ہر کوئی آپ ترائپی وچ ہر در دا مانگ نہ کیتا کر
کوئی ڈے فطرتاً اُن بھر کوں ایں بھر دا مانگ نہ کیتا کر
اے بنگلے کنگلے رہ ویسن در گھر دا مانگ نہ کیتا کر
ڈ ونجے فضل سکھنے ہتھ ایں زر دا مانگ نہ کیتا کر

شبیر ناقد داڈ وجھا سرائیکی شعری مجموعہ ''رُوح دی روہی'' (۱۴۴۔ص) اردو بخن چوک اعظم (لیہ) توں چھپ کے سامنے آئے۔ غزل، نظم، ڈوہڑے تے قطعے دے رنگ ایں مجموعے کوں رنگ لائی ڈسدن۔ ''ماء بولی'' دے عنوان نال لکھیا گیا ہک بند نمونے کیتے پیش ہے:

میڈی عمر سرائیکی کیتے ہے میں تن من دھن ایکوں دان کیتے
میکوں پیار خلوص ایں بخشا ہے اے میں تیں ایں احسان کیتے
اے حق ہے ماء دی بولی دا تہوں سب کجھ میں قربان کیتے
میں ناقد ایکوں بھلنا نئیں اے لازم ہے پچان کیتے

دیرہ اسماعیل خان نال گانڈھار کھن والے باقر نیازی دی شعری تخلیق ''جھانولا'' (۱۲۰۔ص) مثال پبلشرز فیصل آباد دی پیش کش ہے۔ ایں کلام وچ سرائیکی ڈوہڑے دا رنگ سب توں ڈھیر ہے جیڈاں جو غزل، نظم تے قطعے دیاں وکھیاں وی شامل کیتیاں گھن۔ ''جایاں دے جائے'' دے عنوان نال لکھی ہک مختصر نظم توں شاعر دے کلام دا اندازہ کیتا ونج سگدے:

گھولی ہک ہک لعل کراں میں
لاڈ اُٹھاں دے نال کراں میں
لوک سیانے سچ آہدے ہن
توڑے ہال اوارے ہوندن
ہال دے ہال وی پیارے ہوندن

مطلوب عاطف گاڈی دی کتاب ''خان خوابیں دا'' (۱۲۸۔ص) سجاک ادبی سنگت

Scanned with CamScanner

شادن لنڈ (ڈیرہ غازی خان) توں چھپ کے سامنے آئی۔ روایت نال گنڈھیاں ہویاں وکھیاں دے نال نال "سرائیکی" سمجھیاں نواں رنگ وی ایک کتاب دا حصہ ہے۔ جیویں جو ہک سرائیکی ہے:

کر نہ نکھڑی پیت دیاں بگالھیں نکھڑیے ویلھے موجھاں ڈیندن
وت نہ سانول پَر دے وانگوں اکھیں نیر وہاون
گزریے ویلھے یاد نہ آون

محمد عباس یوسف دا مجموعہ کلام "اساں لوک ہئیں لکھ" (۱۲۸۔ص) خاموش پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئے۔ روایت نال گنڈھیے ہوئے ایں مجموعے وچوں سرائیکی کافی دا رنگ پیش ہے:

نہ سر تے سر دا سئیں اے — اج ہر کوئی مطلب تئیں اے
پنجھاں حال نہ میڈا کھیں اے — لکھ روندی رڑدی رہیاں

سبھے دشمن میڈیاں تھھیاں
اے بھیڑ بھرا بھرجھیاں

ندیم سمیجو دا مجموعہ کلام "بھو جھی" (۲۷۲۔ص) نومبر ۲۰۱۶ء وچ سامنے آئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والے ایں مجموعے وچ جتھاں روایت دی ریت نبھاون دی کوشش کیتی ہے اُتھاں نویں شاعری دے نویں رنگ وی سنجاپوں ہن۔ نمونے کیتے سرائیکی غزل دا ہک شعر ڈیکھو:

جے پچھدو تاں اتنا کجھ ہے ساڈا حال حوال
ساڈے کیتے ساویں تھی بگن ڈوہیں آس نراس

یٰسین بلوچ دا شعری مجموعہ "بھاگ" (۱۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے آئے۔ ایہو کی سرائیکی شاعری وچ شامل اکثر اصناف ایں مجموعے وچ شامل ہن اتے سرائیکی دے ٹھیٹھ تے اوکھے لفظیں دے معنے سانگے چھیکوتیں فرہنگ وی شامل کیتا گئے۔ چھوٹی بحر دی ہک غزل دے ڈو شعر ہن:

کھل کے بھ دے متھے لگدن
کینجھا سبق پڑھیدن تارے
تروڑ کے سنگت نجریں ویلے
موجھا چندر کریندن تارے

Scanned with CamScanner

فرید ناچیز دی شعری تخلیق "سِک سانول دی" (۹۶۔ص) دامان ادبی سرائیکی سنگت چوٹی بالا (ڈیرہ غازی خان) دی پیش کش ہے۔ نظماں ہڈ وہڑے، قطعے تے گیت ایں کتاب دے سجاپوں رنگیں دی نمائندگی کریندن۔ فرید ناچیز دے کلام وچ روایت نال جُوت دے نال نال وسیبی مسلے دی شامل کیتے گھمن۔ نظم "ارداس" وچوں گھدا ایکیا اقتباس شاعر دے اسلوب دا ترجمان ہے:

جیڈا ایمان ہے پیسہ جیڈا بھگوان ہے پیسہ
توں پیسہ ڈیکھ کے ہیندیں جیڈا مسکار پیسے دا
ازل توں گھمن ابد تاڑیں ڈٹھم ناچیز حد تاڑیں
کہڑیں سچا نمیں تھی سگدا جیوھا ہے یار پیسے دا

عابد شاکر دا مجموعہ کلام "ڈُکھ دے ڈاہڈ" (۶۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپے روایت نال جُوڑے ایں کلام وچوں نمونے دا اِک قطعہ ہے:

اوندا عشق سلامت وے
کوئی تاں اوکوں سچ دسچ ڈیوے
عابد نیر نبھالوں سِک وِکن
ساہ وِچ باقی ساہ نہ رکھے

روایت نال جُڑنڈ ہیے اقبال بالم دے شعری مجموعے "جھمکاں" دی پڑھ ڈوی سنّی وگئی ہے۔ اے شعری مجموعہ اردو سخن چوک اعظم (لیہ) دی پیش کش دے طور تیں سامنے آوݨ دا پابند لگے۔

کرامت کشش دا شعری مجموعہ "ٹاکہ پنہ" (۱۲۰۔ص) سنگھو پریس تونسہ توں شائع کیتا گئے۔ عوامی رنگ وچ رنگی ہوئی ایں شاعری وچ کئیں علامت دا سہارا گھنڑ دی بجائے، ملامت، مزاحمت تے آپݨے حق گھس گھنڑ دیاں گالھیں سِدھے سادے لفظیں وچ کیتیاں گھمن۔ شکوہ دے انداز اچ اِک بند ڈیکھو:

ودا بھوئیں تیں بھوئیں انب بھا لیندئیں اسمان کوں لا یا بھوئیں تیں آ
ساکوں بھوئیں تیں بھوئیں انب دات ڈتی ساڈ ودیدھنوا یا بھوئیں تیں آ
ساکوں بکھ توں بکھیں بھوں آندن ساڈی بکھ پٹوا یا بھوئیں تیں آ
ساڈے کشش سودے سر دے ہن ساڈے سر بچوا یا بھوئیں تیں آ

Scanned with CamScanner

مسیح اللہ جام پوری دیں نظمیں دا مجموعہ "اظہاریے" (۱۴۴۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئے جیندے وچ اردو تے سرائیکی دیاں نظماں شامل ہن۔ سرائیکی حصے وچ شامل نظمیں وچ وسیب دی تریہہ، سنگ تے سنگھار، میڈے مولا، ریس کریسی جگ، کوڑھا لکھ کما، یارڈ یکھاں، گدا، حدوی کائی، پندھ، جھمراری جھمری جھمری، جیندا رہوے پاکستان، لولھے لنگڑے اندھے کانے تے آس امید جھمیں عنوان شامل ہن۔ نظم "ریس کریسی جگ" دا انداز ڈیکھو:

دردداسمندر تاروں تار
سجھ ظالم دا بھاروں بھار
یقین ایمان ہے نالوں نال
خوشبو فضا ٹھڈی ہوا
ویہڑے میڈے ضرور لہسی
چندروی میڈے پچھوں آسی
میں ہوساں تے ڈڑی رہسی
ریس کریسی جگ سارا
ڈیروی میڈا اگن بگا سی

اردو دے سنجاپوں لکھاری حمید اللہ شیخ دے ڈو شعری مجموعے "آٹھواں رنگ" تے "حرفِ تمنا" کوں کٹھا کر کے "رقصِ خیال" دے عنوان نال پیش کیتا گئے۔ جیندے "آٹھواں رنگ" والے حصے وچ اردو دے علاوہ انگریزی تے سرائیکی شاعری وی شامل ہے۔ سرائیکی دیں ترائے مختصر نظمیں وچوں ہک نظم کجھ ایں طرحاں ہے:

میڈے میڈے ڈکھ دا مرکز
میڈے میڈے اندر ہیں
ہاں مرکز کوں لبھن کیتے
ذات دا چکر تروڑ نکل
اپنا آپ بھلاڈے راہی
منزل ول توں ودھدا چل

Scanned with CamScanner

۲۰۱۶ء وچ سرائیکی شاعری دے کئی مجموعے مکرر اشاعت دے طور تے وی چھپے رہ گھین ۔ جیویں جو سرائیکی دے مہاندرے شاعر سرور کربلائی دا مجموعہ کلام "سجھ دا سینہ" (۲۶۴۔ص) ایں سال جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مکرر اشاعت دے طور تے سامنے آئے جئیں کنوں ایں مجموعے دی شعری اہمیت دا اندازہ لایا ونج سگدے۔

ہر سال وانگوں ایں سال وی مرتب تھیاں کئی کتاباں شعری ادب دے ودھارے دا سوب بنین ۔انھیں مرتب تھئیں کتابیں وچوں حاجی عید احمد دھریجہ دی ترتیب نال سامنے آون والی کتاب "۲۰۰ شاعر، ۲۰۰ ڈوہڑہ" (۸۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ایں کتاب وچ مردیں دے نال نال تریمت ادب کوں وی شامل کیتا گئے ۔کتاب دے چھیکوی صفحہ توں شبنم اعوان دا اے ڈوہڑہ گھدا گئے:

میڈے ساہ دا سونہاں سامنے آ میڈے نال الا میڈے ساہ ولسن
سُر چھوہن مینگھ ملہاریں دے میڈی روح دی راگ دے راہ ولسن
جیڑھے چیتے اپنی جاہ کائنی اوہے چیتے اپنی جاہ ولسن
توں شبنم جیندیں چُپ نہ کر تیڈے سڈ تے کئی گمراہ ولسن

حاجی عید احمد تے عارف گلشن دی مرتب کیتی ہئی کتاب "رنگ رنگ دے پھل" (۸۰۔ص) وی جھوک پبلشرز ملتان توں سامنے آئی ۔جیندے وچ شامل منتخب شاعریں دے منتخب ڈوہڑے تے کلام توں پہلے مختصر تعارف وی شامل کیتا گئے ۔ایں کتاب دی ابتداء دلنور نور پوری دے ایں ڈوہڑے توں کیتی گئی ہے:

متاں کہیں صورت وچ مل پووین ایہو خیال جو آئے ودے پندے ہئیں
کہڑیں ایں در تے کہڑیں اوں در تے ہر در کھڑکائے ودے پندے ہئیں
کہیں خیر چاہئی کشکول دے وچ کہیں جھنڑک لائے ودے پندے ہئیں
دلنور پتن کوئی پیشہ نی تیڈے عشق پنائے ودے پندے ہئیں

ایویں ہاشم سرباز دی مرتب تھئی کتاب "ڈوہڑے دے شہنشاہ" (۱۲۸۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آئی جیندے وچ وسیب دے چوٹوئیں شاعریں دا چوٹواں کلام شامل کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

عزیز شاہد دا شعری مجموعہ "مُکھلیں بھری چنگیر" (۱۴۴۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں چھپ کے سامنے آئی، جدید غزل تے نویکلے انداز دے قطعیں دے علاوہ سرائیکی ادب نال بھا ونڈھار کھن والے کئی بحثیں دے حوالے نال لکھیاں ہویاں نظماں ایں مجموعے دی سنجان ہن۔ نمونے کیتے اِک قطعہ پڑھن والیں دی نذر ہے:

چھوڑ ڈے اندھی متھاجی دے سہارے چھوڑ ڈے
موج اپنی موج وچ ہے ہُنڑ کنارے چھوڑ ڈے
اِل لکھی دے لیکھ، ہن ، لیکھے دی ہن تاں آپ لکھ
درمیان اِچ چُپ چُپاتے کجھ اشارے چھوڑ ڈے

احمد خان طارق دے شعری مجموعہ "عمراں دا پورھیا" (۳۸۴۔ص) کوں ایں سال ڈوجھے چھاپے دی طور تیں پیش کیتا گئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں سامنے آون والا اے مجموعہ ایں توں پہلے ۲۰۰۷ء وچ چھپیا ہا۔

اشو لال دا شعری مجموعہ "سندھ ساگر نال ہمیشاں" (۲۹۴۔ص) داڈوجھا درشن (ڈوجھی جلد) ایں سال سامنے آئے۔ سپت سندھو پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں چھپن والے ایں مجموعے دیاں نظماں سندھ وادی دی نسبت نال سُنجاتیاں ویندین۔ نمونے کیتے ایں کتاب دی اہم نظم دا اِک حصہ پیش ہے:

دریا اودریا پانی جیڈے ڈونگھے
توں ساڈا اپیو ماء اساں جیڈے پونگے
دریا اودریا پانی جیڈے ساوے
اوہو ویلا ہر دم جیڈھا نال راہوے
دریا اودریا جیڈے ساڈے سانگے
ہنساں دی صورت پانیاں دے وانگے

سعید اختر دا مجموعہ کلام "لوکھ" (۱۴۴۔ص) سپت سندھو پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھئے۔ اے مجموعہ ایں انداز نال نویکلی سنجان رکھیندے جو ایں مجموعے وچ نثری

Scanned with CamScanner

نظماں پیش کیتیاں، جھنہاں جینکوں سرائیکی شعری ادب اچ اہم ودھارا تصور کیتا ونج سگدے۔ "توکھ" وچوں اک نظم "سوکھڑی" پڑھنڑ والیں کیتے پیش ہے:

تساڈی خانقاہ دے مناریاں وچوں
پندھ کریندی کفتاں دی ہانگ
میڈے ویرے وچ آن لتھی اے
دعاواں دی سوکھڑی پڑے کرائیں
ولدا تساڈ وپٹھیدا پیاہاں
ہا کھولو چا
دعائیں تساڈے کوٹھے دے باہر تانگھ اچ ہن

رفعت عباس دا غزلاں دا مجموعہ "پڑچھیاں اُتے پھل" (۸۰۔ص) ڈاکٹر مزمل حسین دی ترتیب تے تہذیب دے طور تیں نویں انداز نال پیش کیتا ویا۔ بیکن بکس لاہور ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب دا تفصیلی مقدمہ تحقیقی حوالے نال پیش کیتا گئے۔ رفعت عباس دا مجموعہ ایں توں پہلے ۱۹۸۴ء وچ چھپیا ہا تے ہُنڑ نایاب تھی ونجنڑ پاروں ایندی اشاعت ہوں ضروری تھی گئی ہی۔ "پڑچھیاں اُتے پھل" دی غزل دا اے مطلع سرائیکی شعری ادب دی سنجاݨ بݨ چکے:

کیویں ساکوں یاد نہ رہسی اوندے گھر دا رستا
ڈو ناں سارے جنگل آہن ترے ناں سارے دریا

نذیر فیض مگھی دی شعری تخلیق "پنج دا فیض" (۱۷۶۔ص) دے عنوان نال سامنے آئی۔ جھوک پبلشرز ملتان دی ایں پیش کش کوں پروفیسر ڈاکٹر شکیل پتافی دی ترتیب تے تدوین نال پیش کیتا گئے۔ غزل، نظم، کافی، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں ونکیاں ایں کتاب دا حصہ بݨ ہیندے وچوں کافی دا اک رنگ کجھ ایں طرحاں ہے:

سِک دی سُولی جھوٹ ڈکھائیم — جیندیں توڑیں توڑ نبھائیم
بھ کجھ گالیئم کجھ نہ پائیم — گھولی گئی ہر شام دے سانول
ڈیکھ میڈا انجام دے سانول

سردار خادم حسین مخفی دا مجموعہ کلام "کرنڑی بھرنڑی" (۱۶۰۔ص) ایں حوالے نال وکھری

سنجاں رکھیدے جو ایں مجموعے وچ سرائیکی زبان دیاں اکھاناں کوں منفرد رنگ وچ پیش کیتا گئے۔ حرف اکادمی راولپنڈی توں چھپن والی ایں کتاب کوں ادبیات دے رنگ وچ پیش کرن دا تجربہ کیتا گئے۔ جیویں جو:

ہک آکھے تے ڈوجھا منے اوندا بھول خدا نہ بھنے
فیدے وچ او رہندے تخلی چار بھراواں دی جو منے

خوشاب دے شاعر اقبال قریشی دا شعری مجموعہ ''عشق دیاں چھلاں'' (۲۳۶۔ص) خالد پرنٹنگ پریس سرگودھا توں چھپ کے سامنے آئے۔ ایں مجموعے وچ نظماں، غزلاں، ڈوہڑے، قطعے تے سرائیکو دیاں وکھیاں تصوف دے رنگ وچ رنگیاں نظر آندین۔ لوک داستان ہیر رانجھا دے حوالے نال موجود کلام دا انداز ڈیکھو:

رانجھا میڈے من وچ وسدا کیوں رانجھے کوں بھولاں
کیوں کیسے دے ڈیوے بالاں کیوں کتاباں پھولاں
کیوں زمین تے متھے رگواں کیوں تسبیح کوں رولاں
کیسے بہانے ملسی رانجھا ودی بہانے بھولاں

ریاض قمر دا شعری مجموعہ ''ثمرے'' (۱۶۰۔ص) دے عنوان نال شائع تھئے۔ سخن سرائے پبلی کیشنز ملتان دی اے اشاعت صوفیانہ رنگ دا نویکلا اظہار ہے۔ ڈوہڑہ، غزل، نظم تے کافی دیاں صنفاں ایں کتاب وچ شامل ہن۔ کافی دا رنگ کجھ ایں طرحاں ہے:

چلھے دی چیہہ دے کنیں
تسوی تریہہ دے کنیں
اندھڑی کریہہ دے کنیں
ڈھٹھڑے دی دوت آوے
ساون ولاڈ کھاوے
پانی دے ہیر ساوے

سلیم طاہر قیصرانی دا مجموعہ کلام ''کن توں اچ تئیں'' (۱۹۲۔ص) سرائیکی غزل کوں نویں رنگ تے نویں انگ نال پیش کرن دی اہم کاوش ہے۔ ہوتانی پرنٹنگ پریس ڈیرہ غازی خان

Scanned with CamScanner

توں چھپن والی ایں شعری تخلیق وچوں ڈو مختلف غزلیں دے شعر نمونے کیتے پیش کیتے ویندن:

کن توں اج تئیں دے کئی قصے ایں قصے توں کھلدن
ایں قصے دا ورقہ ورقہ کہیں دسوں دا قصے

اپنی چُنی دا کئی کنارا ڈے
اکھ توں ہنجوں دا پُور لہندا ہے

اظہر کلیانی دا شعری مجموعہ "دراہگوں کچہال" (۱۳۶۔ص) نویں سرائیکی نظم دی نمائندگی کریندے۔ خیس یاتر املتان توں شائع تھیون والی ایں شاعری وچ آزاد نظم تے معرا نظم کوں خاص طور تیں ڈھاونج سکدے۔ جیویں جو مختصر بحر وچ لکھی ویئی ہک معرا نظم "عشق ایہو منصور" وچ آکھیا گیے:

پہلیں تیں پٹیال
ککراں تیں انگور
دل دریا دی گالھ
اکھیاں وچ مذکور
اپنے پھٹ کوں پھول
اپنا سینہ کھول
عشق ایہو سقراط
عشق ایہو منصور

سوجھل بخاری دا کلام "اُبھردا بجھ" (۱۴۴۔ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ سامنے آیا۔ جوہر یہ پرنٹنگ پریس پل شوالہ، ملتان توں چھپ کے سامنے آون والی ایں کتاب وچ دیسب دی ثقافت تے مزاحمت دے رنگ خاص طور تیں سنجاپوں ون۔ ایں ڈوہڑے وچ چولستان دی روایت دا خاص حوالہ شامل ہے:

اساں واسی چولستان دے ہئیں ساڈی سکیں پچان ہے ٹوبھہ
ساڈی جھوک اتے ساڈیاں نسلاں دا اے یار نشان ہے ٹوبھہ

Scanned with CamScanner

اساں دھرتی ماں دے پتر جو ہئیں ساڈا ہر عنوان ہے ٹوبھہ
اساں سوجھل ایں توں جند واروں ساڈی جند تے جان ہے ٹوبھہ

اکبر مخمور مغل دی تخلیق ''اوپری کندھ'' (۲۰۸۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی پیش کش ہے۔ اکھریں نال کھیڈن والے لکھاری دے ایں کلام کوں لوک دے دور دا ترجمان تے مزاحمتی رنگ دا حوالہ آکھیا ونج سگدے۔ نمونے دا ہک شعر ہے:

ساڈی روہی ساڈے بیلے کھس کرائیں
کیویں آہدے پیار دیاں بگالھیں کروں

عبدالکریم ساجن دا شعری مجموعہ ''ساون منگدا ویندے'' (۲۰۰۔ص) غزل دی صنف کوں سب توں زیادہ نمائندگی حاصل ہے۔ غزل دے علاوہ کافی، گیت تے ڈوہڑہ دیاں وکھیاں وی ایں مجموعے دا حصہ ہن۔ ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ سرائیکی زبان دے خالص لفظیں کی ورتن دی بھرویں کوشش نظر آندی ہے۔ جیویں جو ہک غزل دے ڈو شعر ڈیکھو:

ٹالھیاں بگالھیاں ٹر ٹر ڈہدین ہیریں پور توں ٹھر دیاں
اوہے آٹھیے پینگھاں پینڈیاں لاہیں یاد کریندین
ماں تراں تے جان اساڈی وسوں واں اساڈے
تیڈے نانویں آہیں کر کر دھاہیں یاد کریندین

فضل عباس ظفر دی کتاب ''پرکھ پردھان'' (۱۲۸۔ص) پرکھ ادبی سنگت کوٹ چھٹہ، ڈیرہ غازی خان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی۔ ایندے وچ غزل، نظم تے قطعہ دیاں اصناف نویں رنگ وچ پیش کرن دی کوشش کیتی ویگئی ہے۔ جیویں جو ہک قطعہ ہے:

ویڑھ ویڑھیا ہے کال وستی کوں
کر گیا ہے کنگال وستی کوں
میڈا مالک، میکوں مریندا ہے
میڈا خالق توں پال وستی کوں

کیفی رسولپوری دی شعری تخلیق ''پھونہار'' (۱۶۰۔ص) وچ مزاحمت دا انداز تے ویکھا

Scanned with CamScanner

رنگ نشابر ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی اے کتاب ساڈے تل وسیب دے ہر سچاک ہنگر دے دل دی آواز ہے جیویں جو:

مادھرتی کوں وارث مل گھین
ورثے سانبھ رکھین
جھوک تے گھر گھر میلے تھین
باغیں جھمراں پین
پیت پریت دے پندھ دے اندروں
چھڑی ہک احساس
وتی وتی جاگ پیا ہے
سو جھل دھرتی واس
سو جھل دھرتی واس

کشور لودھراں دیاں ڈو کتاباں 'ہنڑ کتھ ڑ گھیں'' (۱۷۶۔ص) تے ''ڈھول نکھڑ گئے'' (۱۲۸۔ص) کشور لودھراں ادبی سنگت لودھراں دی طرفوں شائع تھئین ۔شعری روایت کوں اگوں نہاں ٹورن والیں انھیں کتابیں وچوں نمونے دا کلام کجھ ایں طرحاں ہے:

مار نہ کشور در اکھیاں دے
ہنجوں آسن تر اکھیاں دے

☆☆☆

سبھ کجھ ہاوی یار دے دم توں الف توں گھن کے یے تئیں
ہر کجھ ہاوی یار دے دم توں الف توں گھن کے یے تئیں
موت تاں ہر شے مجروح کر گئی کیا ہنڑ خوشیاں بھالوں
یار جو مر گئے حسرت مر گئی کیاں ہنڑ خوشیاں بھالوں

تھل دے شاعر جمعہ خان عاصی دا مجموعہ کلام ''اکھ دا ساون'' (۱۶۰۔ص) عوامی پبلشرز لیہ دی پیش کش ہے ادبی حلقیں وچ آپنڑی نوکیلی سنجان بنڑاون والے ایں مجموعے وچ اوئیں تاں نظم، ڈوہڑے تے قطعے دیاں صنفاں سنجاپوں ہن بھل ایندے نال نال غزل دی ونگی وی کئی

Scanned with CamScanner

رنگ نشابر کریندی ہے۔ جیویں جو عنوان دی نسبت نال ہک شعر ہے:

او کن بھین ساوٹ تے آوٹ دے وعدے
ساکوں اکھ دا ساوٹ وسیندیں گزر گئی

لیہ نال گانڈھار کھٹ والے ایم بی راشد دی شعری تخلیق ''توں ہانویں'' (۱۱۲۔ص) دستک پبلی کیشنز ملتان توں شائع تھئی۔ ایں کتاب دیاں شعری ونکیاں وچوں ڈوہڑے کوں خوب پذیرائی ملی ہے جیویں جو:

میڈے جسم دے ہر ہک کونے وچ میڈا ڈھول پیارا توں ہانویں
ہر انگ دے وچ ہر رنگ دے وچ ہر یار نظاراتوں ہانویں
ایں پیار دی جیت تے ہار دے وچ دل جئیں کن ہارا توں ہانویں
کل راشد آپ کوں ہوں گو لیم میں کئے تھم ساراتوں ہانویں

شوکت عاجز دا شعری مجموعہ ''جھمراں'' (۱۱۲۔ص) کوٹ ادو ادبی فورم کوٹ ادو دی پیش کش ہے۔ غزل، نظم، ڈوہڑہ تے قطعہ دے نال نال ایں مجموعے دی خاص سنجاݨ سرائیکی گیت ہن۔ شوکت عاجز دے گیت کئی فنکاریں دی آواز وچ وسیب دی سنجاݨ ہن۔ گیت دا رنگ نمونے دے طور تیں پیش ہے:

او ہک واری گھر ساڈے آکے تاں ڈیکھے
ساکوں یار اپݨا بݨا کے تاں ڈیکھے
محبت محبت کریندے نہ تھکسوں
اساں یار تیکوں گلیندے نہ تھکسوں

حافظ گلاب فیاض دا کلام ''چندر اِچ ٹالھی'' (۱۱۲۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے سامݨے آئے۔ روایت دے کئی رنگیں وچ رنگیا اے کلام عوامی سطح دا ترجمان ہے۔ کتاب وچ شامل بھتوں پہلا ڈوہڑہ پڑھݨ والیں کیتے پیش ہے:

شالا خیر ہووے اوندی وستی دے پھل ویکھݨ مالی دل نمیں آئے
شکر پوندے کھلدا نہ ہوسے ایں سانگے حالی دل نمیں آئے
یا پھل چنڈیں ہوئیں یہہ گئے ہن ہݨ گھین موالی دل نمیں آئے

Scanned with CamScanner

چا فیاض سنہیا آندے ہن کاں در تے خالی دل نئیں آئے

عبدالستار زائر دی شعری تخلیق ''سک سانول دی'' (۱۲۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ ڈوہڑے دی صنف کوں خصوصی اہمیت حاصل ہے۔ ہک ڈوہڑہ ڈیکھو:

تیڈے شہر اچ شوق نئیں گھن آیا مجبوریاں آن ظہیر کیتے
منہ بُتھڑے سر وچ خاک سوا اساں چولے لیر کتیر کیتے
ہتھ کاسے کنگن کلابے پا اساں آپ کوں آپ فقیر کیتے
تیڈی تگ تے زائر ڑ آیوں تیکوں قسمت میر امیر کیتے

سجل سیت پوری دا شعری مجموعہ ''سمندر دی تریہہ'' (۱۲۷۔ص) روایت نال ہنڈھی شاعری کوں نواں رنگ ڈیون دی ہک کوشش ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والے ایں مجموعے وچوں نمونے دا کلام ہے:

اساں خیر دی بھول اچ ظلمت کوں ہر جاہ ہر حال پسند کیتے
سکھ ملدے بعد ڈکھیں دے ہن تہوں سکھ دا قال پسند کیتے
جنیں بھالھ ساڈی کوں سمجھا ہے ڑتھی پے نال پسند کیتے
حق سچ تے سجل مر ونجناں ساڈے ہک ہک بال پسند کیتے

محمد رمضان شاہ گیلانی دی کتاب ''ہاں دی دھاں'' (۲۰۸۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں چھپ کے آئی ہے جیندے وچ تخلیقی ادب دے نال نال منظوم ترجمے دی شامل ہن۔ ساجد علی پوری دی کتاب ''الف توں پہلے'' وچ معرفت دی جھلکی واضح ڈیندی ہے۔ گدا حسین راول دا شعری مجموعہ ''گونگے انت الیسن'' (۱۲۸۔ص) فرید فورم بہاول پور دی اشاعت ہے جیندے وچ ملامت تے مزاحمت دی بھالھ ٹورن دی شعوری کوشش نظر آندی ہے۔ عارف حسین عارف دی شعری تخلیق ''چکھر ے چاک'' (۱۲۸۔ص) ارسلان پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے۔ ایں کتاب وچ وسیب دے نواجوانیں دے ذوق دا خاص خیال رکھیا گئے۔ مرتضیٰ ناظر دا مجموعہ کلام ''جھال'' (۱۶۰۔ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی اشاعت طور تیں سامنے آئن جنھیں وچ روایت دی ریت نبھاون دا اہر کیتا گئے۔ ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان دی طرفوں سجاپوں شاعر رشید

Scanned with CamScanner

اُشتر دے کلام "پکھو" (۱۱۲۔ص) کوں ترجمے چھاپے دے حوالے نال سامنے آندا گئے۔ جیڈاں جو کلاسیکی روایت دے نمائندہ شاعر خواجہ غلام فخر الدین فخر جہاں دی شعری تخلیق "دیوان اوحدی" حافظ قادر بخش میتلا دے سرائیکی ترجمے دے حوالے نال جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی ہے۔

ہمراز سیال اُچوی دی کتاب "ہر پُھل زخمی"، احمد عقیل دا مجموعہ کلام "کھوڑے دا خواب" گلزار احمد گلزار دی شعری تخلیق "برہوں"، ڈاکٹر اظہر علی دی کتاب "جھاتی" شبیر شرر دا شعری مجموعہ "انت" تے شفیق شجرا کمسن دا مجموعہ "پوکھوں" چھپن دا پتا لگے۔

رفیق ساحل دی شعری تخلیق "وکھرا نواب" (۴۸۔ص) بزم فرید بھٹہ واہن (رحیم یار خان) دی پیش کش ہے جیندے وچ سردار مشرف حسین خان مزاری دی وفات تیں قصیدہ شامل کیتا گئے۔ ایں قصیدے وچوں عنوان دی مناسبت نال ہک قطعہ ہے:

مفلس لوکیں دا ماٹ سخی لا جواب ہا
گلشن مزاری دے اندر اے پُھل گلاب ہا
ساحل روجھان شہر ہے نگری نوابیں دی
سردار مشرف خان اتھاں وکھرا نواب ہا

Scanned with CamScanner

تیرھویں پوڑی

پٹ کڑاک

Scanned with CamScanner

1994ء

ہٹ کڑاک دے حوالے نال احسان اعوان دی کتاب "ڈنڈ نہ پٹ" وچ سرائیکی لطیفے پیش کیتے گئین۔ دلچسپ سرائیکی سنگت جندو پیر کمال لیاقت پوردی ایں پیش کش دا پیش لفظ سنگت دے جنرل سیکرٹری امان اللہ ارشد ہوراں "کھکھاں" دے عنوان نال لکھیئے۔

حاجی رانا سردار احمد سعید دی مزاحیہ مضامین دی کتاب "آسوں پاسوں" دراب پور تحصیل جلال پور پیر والا ضلع ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ "مدرسے دا پہلا ڈینہہ"، "ماپے"، "زمیندار دی موت"، "بھینڑ دا خواب"، "گھوڑا"، "گڈا"، "درخت"، "ادب"، "اسان تے حقوق و فرائض" سمیت بارھاں مزاحیہ مضمون شامل ہن۔

شمیم خطاطی اکیڈمی دیرہ غازی خان توں شائع تھیون والی ڈاکٹر محمد عباس دی کتاب "صحرا میں گلاب" جتھاں ہک نویں، وکھرے تے چسولے انداز دی کتاب ہے اتھاں ایں کتاب دیاں لکھتاں طنز توں بھرپور دی ہن۔ جیندے وچ وسیب دے مختلف رنگیں کوں ہک خاص انداز نال پیش کیتا گئے۔ انہیں رنگیں وچ رسمیں رواجیں دے گلا نویں، سیاسی افراتفری، گھٹیا گھٹیا ماحول، معاشرتی اُچ جھک، کمائی دے وکھرے انداز، وحشیانہ ماحول، فرقہ واریت، پیشے نال نروار، علامتی کاروائیاں، لُوکھی لنگڑی سوچ، تعلیمی اداریں دا وگاڑ، ایں وسیب دے مختلف علاقیں روہی، تھل، دامان نال ناروا سلوک، نائیں پاٹی دے اوکھ، اسلامی دنیا دے مسئلے تے اوہوں کجھ جھیڑا ساڈے چودھار تھیندا اپنے اوکوں ٹونکیں دی صورت اچ پیش کیتا گئے۔ نثری ٹونکیں دے علاوہ چند ہک نظماں وی ایں انداز دے حوالے نال چھیکوتیئں ڈتیاں گئین۔ ایں کتاب دی سب توں وکھری گالھ اے ہے جو کتاب دے ہک صفحے تے نثری ٹونکے سرائیکی وچ پیش کیتے گئین تاں اوندے سامنڑے والے صفحے تیں ایہا گالھ اُردو زبان دا چولا پواتے پیش کیتی گئی ہے۔ یعنی ہک گالھ کوں ڈو زبانیں وچ پیش کر کے اے سب کجھ انہیں لوکیں تائیں پچاونڑ دی وی شعوری کوشت کیتی گئی ہے۔ جھیڑے ایں مٹھی زبان دی مٹھاس دا ذائقہ جاݨڑ توں اڑ سو نہیں ہن۔

1996ء

کھل ہٹ دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی طرفوں سجاد حیدر پرویز دے چوݨ کیتے لطیفے "کھل اوئے کا کھل" دے ناں نال کتابی شکل وچ پیش کیتے گئین۔

Scanned with CamScanner

1997ء

بانو بلوچ دے ترتیب ڈتے ہوئے لطیفیں دے ڈو مجموعے "مٹھوی مُسکار" تے "گھوٹ کنوار دے لطیفے" سلیمان برادرز ملتان دی طرفوں شائع تھین۔ ایویں دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی طرفوں راہی گبول دے مرتب کیتے لطیفے "کھل دے ٹھکارے" تے منظور اعوان دے ترتیب ڈتے لطیفے "کھکاڑیاں" کوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ احسان اعوان دی مرتب کیتی کتاب "ڈنڈ نہ پٹ" دانواں ایڈیشن وی ایں سال شائع تھئے۔

1999ء

ایں سال سرائیکی لطیفیں بارے ترائے کتاباں چھپ کے سامنڑے آئن۔ جنھیں وچوں "مکھولے" (32۔ص) دے ناں نال راہی گبول دے کٹھے کیتے لطیفے دلنور سرائیکی پبلی کیشنز نور پور نورنگا دی پیشکش دے طور تیں پہلی واری شائع تھین۔ ایں ادارے دی طرفوں سجاد حیدر پرویز دے کٹھے کیتے ہوئے لطیفے "کھل اوئے کاکا کھل" (32۔ص) کوں ڈو جھی واری چھپایا گیا۔ اتے ترجھی کتاب احسان اعوان دی "ڈنڈ نہ پٹ" (48۔ص) ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپن والی اے کتاب ستویں واری شائع کیتی گئی ہے۔

2001ء

کھل ہٹ دے سلسلے وچ ابنِ قیصر دی کتاب "گزری وہائی" (68۔ص) سوجھلا پبلی کیشنز تونسہ توں شائع تھئی۔ جیندے وچ دھرتی دے سیاسی حوال کوں مزاح دے رنگ وچ پیش کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ کتاب وچ شامل عنوان دی مزاحیہ انداز نال ڈتے گھین۔ جیویں جو کتاب دے پہک باب "اسمبلیں دی ترٹ پھج" وچ ڈتے گئے عنوانیں کوں "نیڑے دلھیٹ" (1988ء وچ وزیراعظم محمد خان جونیجو دی اسمبلی داترڑݨ)، "ٹپہ راجکمار" (1996ء وچ وزیراعظم بے نظیر بھٹو دی اسمبلی داترڑݨ) "یار سپاہیڑا" (1999ء وچ وزیراعظم میاں محمد نواز شریف دی اسمبلی داترڑݨ)، دیاں اصطلاحواں ورت کے سامنڑے آندا گئے۔ ابنِ قیصر دے لفظاں دا ورتارا کجھ ایں انداز دا ہے:

> "الاواں دی تروٹ ہے بھانویں سچ مچ دا کائی گواترے ایویں ڈسدے جیویں دیہہ پھیرا مار گیا ہووے۔ جیندے ڈرکنیں ہر کوئی پھسدا،

Scanned with CamScanner

چپ دا روزہ رکھی، ڈڑماری چین، وت دی خال خال انجھیں ووں
جیڑھے 'بے روزیت' ہن۔ انہاں وچوں لبدے ہک 'کاہاخان' دادی
آہدن جو اودی بے روزیتیں دی گھٹ اج آندن۔ کئی نی مثیدے۔ پر
ساکوں لکھیں دسیں، سولہ آنیں اعتبار ہے جو اوچپ دا روزہ رکھیدے۔
پچھلیں ڈینہوار یں انھیں دی کجھ بولا ہا۔ ایہو بولن انھیں دی 'بیروزیتی'
دی نشانی ہے۔"

سرائیکی لطیفیں دے ڈوکتابچے راہی گبول دے انتخاب دے طور تیں سامنے آئن۔ جنہیں وچوں "ولاڈنڈ نہ پٹ" (32۔ص) امداد سرائیکی سنگت رحیم یار خان تے "ڈوھ گٹ" (32۔ص) خواجہ فرید سرائیکی ادبی سنگت صادق آباد توں شائع تھیوٹ۔

زید جعفری دی کتاب "کھل دے ٹھکارے" (64۔ص) وچ دی سرائیکی لطیفے پیش کیتے گھن۔ انتخاب ادب اردو بازار ملتان دی طرفوں شائع تھیوٹ والے انھیں لطیفیں دے علاوہ "مزاحیہ سرائیکی شاعری" (64۔ص) دے عنوان نال زید جعفری دی مرتب کیتی کتاب :ی سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ سرائیکی دے مہاندرے شاعریں دا مزاحیہ کلام پیش کیتا گئے۔ کتاب دی ابتداء دلنور نور پوری دی نظم "ڈوجھی شادی" نال کجھ ایں طرحاں تھئی ہے:

جیکر ڈوجھی رَن پریسیں جو دم جیسیں اوکھا تھیسیں
رَناں کنوں روز گھٹیسیں گٹ گٹ ڈپسن پسلیاں بھن
سوکھا ودیں آکھیا من
نہ پرنجیں ڈوجھی رَن

2004ء

بانو بلوچ دے مرتب کیتے ہوئے لطیفے "ڈاکٹریں دے لطیفے" (32۔ص) تے "نرسیں دے لطیفے" (32۔ص) دے عنوان نال سلیمان برادرز ملتان توں ایں سال شائع تھین۔ ایں توں پہلے بانو بلوچ دے مرتب کیتے لطفیں وچ "گھوٹ کنوار دے لطیفے"، تے "مٹھڑی مسکار" کئی وار شائع تھی چکن۔ "ڈاکٹریں دے لطیفے" وچوں ہک لطیفہ نمونے کیتے پیش ہے۔ لطیفے دا عنوان ہے "مشورہ"۔

Scanned with CamScanner

''مریض پہلی واری ہک ڈاکٹر دے کولوں آیا تاں ڈاکٹر اوندا معائنہ
کریندیں ہوئیں پچھیا:
''ایں توں پہلے کہیں توں مشورہ گھدے''
''سامنڑے میڈیکل سٹور والے کنوں۔'' مریض جواب ڈتا
ڈاکٹر کوں اے سن کے غصہ آ گیا تے آکھیس:
''لوک خواہ مخواہ ہر ہک توں مشورہ گھنن لگ پوندن۔ اوں ضرور کوئی
احمقانہ مشورہ ڈتا ہوسی!''
مریض آکھا:
''اوں تہاڈے کول آوݨ دا مشورہ ڈتے''

احسان اعوان دے مرتب کیتے لطیفیں ''ڈنڈ نہ پٹ'' (48۔ص) کوں ایں سال جھوک پبلشرز ملتان اٹھویں واری شائع کیتے۔

2005ء

احسان اعوان دے مرتب کیتے لطیفے ''ڈنڈ نہ پٹ'' (48۔ص) دانواں ایڈیشن پچھلے کئی سالیں وانگوں ایں سال وی ڈیکھݨ وچ آئے۔ راہی گبول دے کٹھے تھئے لطیفے ''مسکریاں'' (32۔ص) دے عنوان نال صادق آباد توں چھپیݨ۔ اِنھیں لطیفیں وچوں ہک لطیفہ پیش ہے:

نوکر بھجدا آیا تے مالک کوں آکھیس

نوکر: سئیں اے تہاڈی ردی دی نوکری کنے میکوں ڈاہ روپے دا نوٹ ملیے

مالک: وئے اے نقلی نوٹ ہے۔

نوکر: سئیں ہیں سانگے ناں واپس کریندا پیاں۔

2008ء

بشیر دیوانہ لطیفیں دا ہک مجموعہ ''کھلاوݨ ڑیں لطیفے'' (۴۸۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے۔ خواجہ فرید سرائیکی ادبی سنگت صادق آباد توں چھپیݨ والی ایں کتابڑی وچوں ہک لطیفہ ایں طرح ہے۔

''مسافر: کوئی اجھی ترکیب ہے میڈے آوݨ تک گاڈی نہ چلے۔
گارڈ: میکوں وی کنھین تے کٹھے گھدی ڄلو۔ میڈی سیٹی دے بغیر گاڈی بھلا کیوں چلسی۔''

Scanned with CamScanner

2009ء

عبدالخالق سرمدی شعری تخلیق ''کھلدیں، کھلدیں'' (۵۶۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ مزاحیہ شاعری کوں پیش کیتا گئے۔

راجن پور نال گانڈھار کھٹ والے حاجی میاں مظر الدین، خواجہ مظفر سعیدی دا مزاحیہ شعری مجموعہ ''سوغات کشکول'' چھپی زبانیں دی نمائندگی کریندے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ اردو، انگریزی، سرائیکی، پنجابی، فارسی تے عربی کلام شامل ہے سرائیکی کلام (۲۰۱۔۲۱۶۔ص) وچوں ہک مزاحیہ قطعہ پیش ہے:

سنگت دے وچ ہٹ مریندوں
کہیں تے نہ سگیں سٹ مریندوں
موقعے تے جو منہ اچ آوے
اوں ویلے سائیں پٹ مریندوں

بشیر دیوانہ صادق آبادی دے مرتب تھئے لطیفے ''کھل دے ٹھاہکے'' (۳۲۔ص) خواجہ غلام فرید ادبی سنگت صادق آباد توں چھپے جیندے وچوں ہک لطیفہ ایں طرحاں ہے:

استاد (شاگرد کوں): ''معمولی'' کوں جملے وچ استعمال کرو۔

شاگرد: میڈی ''مامولی'' بہوں شوق نال کھمدی اے۔

2016ء

انیس دین پوری دیاں مزاحیہ لکھتاں کوں ظہور دھریجہ دی ترتیب تے پیش کش نال ''ہٹ کڑاک'' (۳۲۰۔ص) دا عنوان ڈے کے شائع کیتا گئے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں سامٹے آون والی ایں کتاب وچ پنج چور، زیر زبر دا فرق، جٹ تے جٹ دا بھولوں، چھٹی جھنڈ تے فتوئی، ڈال ہال تے مُچھ دا وال، کفر دے فتوے، جھوک پڑھن آلے، نہ پرائی لوئی کوں ہتھ لا، ہئی بھالھ سُٹی، ووٹ کینکوں ڈتے سے، اسلام تے پاکستان دے مامے، ملاں نمیں کہیں کار دے، یاری نہ لاوٹی تھئی، اِٹ سٹ، آندری باہری جھمیں عنوانیں نال شامل مزاحیہ لکھتاں کوں وسیب وچ پاتیاں ونجن والیاں سچائیاں بارے مٹھیاں چوٹھیاں آکھیاں وچ سگدے۔ ''پنج چور'' دے عنوان نال پیش کیتی گئی لکھت وچوں اے اقتباس نمونے دے طور تیں پیش ہے:

Scanned with CamScanner

چوریں دے سردار پچھا کوئی نویکلا وسب ای ہئی یا چھڑا چوڑا ایں
؟ وسب تاں ہے پر پہلے تساں لہن اپنا نویکلا 'وسب' تے کمال ڈیسوتاں ول میں
وی ڈیسیاں۔ سردار کھل پیا۔ اوں ڈیجھیں کوں آکھیا جو واری واری اپنا کمال ڈسن
۔ جے نویں سنگتی دا کمال سکھیں کنوں ودھ ہویا تاں اوکوں آپنے 'نوکے' اچ رلا گھنسوں
تاں او اپنا دگ پکڑیسے، اساں اپنا دگ گھنسوں۔"

Scanned with CamScanner

چوڈویں پوڑی

سیاسی ادب

Scanned with CamScanner

1994ء

جو وی ساہ دا سانگا جوڑے سچی سانجھ دے سانگے
جنیں دل وچ وی دھرتی ماء دی سک ہے رتی شارک
اوکھوں عید مبارک

ایہہ سرائیکو تاج محمد لنگاہ دے پٹھیے ہوئے ۱۹۹۴ دے عید کارڈ تیں تحریر ہے۔ ایویں محمد افضل مسعود شعبہ نشر و اشاعت پاکستان سرائیکی پارٹی دی طرفوں کتابچہ "مردم شماری یا سرائیکی قوم دا قتل" چھپیا۔ ہک کتابچہ "سرائیکی نیشنل پارٹی کے مرکزی صدر عبدالمجید کانجو کا انٹرویو" وی ایں سال شائع تھیا۔ اے انٹرویو ملک مظفر حسین تھہیم دا گھدا ہوئے۔ ایں توں پہلے اے انٹرویو ماہنامہ "لارڈ" ملتان وچ دسمبر ۱۹۹۲ء وچ چھپیا ہا۔ مجاہد جتوئی دے کتابچے "چولستان میں کربلا"، تے "سونے کا پل" حمید اصغر شاہین دے کتابچے "ایس کیو ایم اور دوسری سرائیکی تنظیموں میں فرق"، "سرائیکی سندھی بلوچ" تے "خط ۱۴ اگست"، سرائیکی گریجوایٹس لاہور دے ریسرچ سیل دی طرفوں "اور فیصلہ کون کرے گا"، "پنجاب کے بالادست طبقے کی کارستانی" تے "آ تجھ کو بتاؤں اک بات کام کی" دے علاوہ سرائیکی چوکیدار دے قلمی ناں نال "ظالمو ہمیں بھی زندہ رہنے دو" تے راز جتوئی دا کتابچہ "منزل کا راستہ" وی ۱۹۹۴ وچ چھپین۔ کئی سیاسی پمفلٹ وی ایں سال چھپین جیویں جوایس کیو ایم دے "اب نہیں تو کب"، "سرائیکی کب تک ظلم سہو گے"، "حل بتائیں انعام پائیں"۔ "پاکستان کی گردن پر پنجاب کا پاؤں"، "لہور کیا کرنے جاتے ہو (ووٹ لینے والوں سے سرائیکیوں کا سوال)" "دیتے کیا ہیں ملتا کیا ہے"، "میری زبان نہ کاٹو"، "کیا پاکستان اس لیے بنا تھا" وغیرہ دے علاوہ تاج محمد لنگاہ دا پمفلٹ "آدم شماری کے خلاف سرائیکی عوام سے اپیل" تے عاشق بزدار دا ۱۹۹۴ دا عید کارڈ جیندے وچ مردم شماری دے خلاف ہک طویل نظم چھپی ہوئی ہے۔ سرائیکی رائٹرز فورم اسلام آباد دی طرفوں انگریزی پمفلٹ Save Your Mother Tongue کوں وی سیاسی ادب اچ شمار کیتا ونج سگدے۔

1995ء

ایں سال سامٹے آون والی غفور ملک دی کتاب "اعتراف" داناں مختلف ادبی تے سیاسی حلقیں وچ گھدا ویندا ہے۔ سرائیکی ادبی سانجھ کراچی دی طرفوں شائع تھیون والی اے کتاب

Scanned with CamScanner

سرائیکی زبان تے سرائیکی وسیب دی وکھری سنجان دے اعتراف بارے ہک دستاویز دے طور تیں سامنے گھن آندی ہگئی ہے۔ غفور ملک دی مرتب کیتی گئی کتاب ''اعتراف'' وچ پاکستان دے صدر، وزیراعظم، اپوزیشن لیڈر، سرائیکی وسیب دے مہاندرے سیاستدانیں اتے دھرتی دے وڈے وڈے سیاسی اگواٹیں دے اخباری بیان، تقریری بیان یا آٹوگراف کوں شامل کیتا گئے۔ مذہبی رہنماویں دے علاوہ ملکی تے غیر ملکی مہاندرے لکھاریں دے تاثرات وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔ سرائیکی علاقے دی محرومی بارے معروف قلمکار منو بھائی دے ہک پندھ دے حال حویلے کوں شامل کیتا گئے جیندے وچ اوڈھیندن:

> ''خواجہ فریدؒ کے مزار سے جو دکھ اپنے دل میں لے کر آیا ہوں وہ یہ ہے کہ کوٹ مٹھن کی یونین کونسل کا سالانہ بجٹ اتنا بھی نہیں کہ اس سے لاہور کی مال روڈ پر ایک فوارہ تعمیر کیا جا سکے یا کراچی میں وزیراعلیٰ کے دفتر کے ایئر کنڈیشنڈ 'اوور ہال' کئے جا سکیں یا ایوان صدر اسلام آباد کے قالینوں کو دھلوایا جا سکے۔'' (اعتراف۔ صفحہ نمبر ۶۵)

محمد افضل مسعود دی مرتب کیتی کتاب ''پاکستان سرائیکی پارٹی دے جوہت دی پنج سالہ جھال'' شائع کیتی ہگئی جیندے وچ پاکستان سرائیکی پارٹی دی ۱۹۸۹ء توں ۱۹۹۴ء دی کارکردگی پیش کیتی ہگئی ہے۔ ایں کتاب دی تدوین ملک عبداللہ عرفان تے صابر چشتی دی تھئی ہوئی ہے۔ پاکستان سرائیکی پارٹی دے چھیویں یوم تاسیس ۱۷ اپریل ۱۹۹۵ء دے موقعیں تیں بیرسٹر تاج محمد خان لنگاہ دے خطاب کوں ہک کتابچے دی صورت وچ شائع کیتا گئے۔ میاں منصور کریم سیال ''پاکستان سرائیکی پارٹی دی سالانہ کارکردگی رپورٹ'' اپریل ۱۹۹۴ء توں اپریل ۱۹۹۵ء کوں وی کتابچے دی صورت وچ پیش کیتا۔ پاکستان سرائیکی پارٹی دی طرفوں ایں سال ''سرائیکستان'' دے ناں نال خبرنامہ شائع کرنڑ شروع کیتا گئے جیندے چار شمارے سامنے آ چکن۔ سرائیکی قومی موومنٹ دے سیکرٹری اطلاعات احسان احمد چنگوانی مجوزہ نقشہ صوبہ سرائیکستان (وفاق پاکستان) ہفت روزہ ''سرائیکی کھو'' وچ حمید اصغر شاہین دے تعاون نال شائع کرڈتے۔ سرائیکی نیشنل پارٹی دے شعبہ نشر و اشاعت دی طرفوں ''حقائق نامہ، بجٹ ۱۹۹۶ء۔۱۹۹۵ء'' دے ناں نال پمفلٹ شائع تھئے۔ مظفر خان گمسی دی طرفوں ''سرائیکی صوبے کی تاریخی اہمیت'' دے ناں نال وی پمفلٹ سامنے آئے۔

Scanned with CamScanner

1996ء

پاکستان سرائیکی پارٹی دے ستویں یوم تاسیس دے موقعے تیں بیرسٹر تاج محمد خاں لنگاہ دے خطاب کوں پارٹی دے جنرل سیکرٹری میاں منصور کریم سیال دے اہتمام نال کتابچے دی شکل وچ شائع کیتا گیا۔ ایں پارٹی دی طرفوں ۱۹۹۵ء وچ شروع تھیوݨ والا خبر نامہ ''سرائیکستان'' ۱۹۹۶ء وچ وقتاً فوقتاً شائع تھیندا رہ گئے۔

1997ء

سرائیکی ویب بارے مجاہد جتوئی دیں لکھتیں ''سرائیکی ویب کے ابلاغی ادارے''، ''چولستان میں کربلا'' تے ''ٹیڑھا درخت'' دے علاوہ راز جتوئی دیں تحریریں، ''سنگین مسائل'' تے ''جیو اور جینے دو'' کوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ کئی پمفلٹ وی ایں سال سامݨے آئن جیویں جوریسرچ سیل سرائیکی قومی موومنٹ پاکستان دی طرفوں ''چلو بھر پانی'' تے ''بجٹ دی تقسیم'' دے ناں ہیٹھ کڈھائے ونج سگدن۔

2006ء

سرائیکی ویب دے حوالے نال لکھیے گئے حبیب اللہ خیال دے کالم ''اظہار خیال'' (۲۱۴۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپے۔ ایں کتاب وچ شخصیات، وچھڑݨ والے، تاریخی جھروکے، ویبی سیاست، ویبی مسئلے، ویبی سرگرمیاں، ویبی سنگت تے انٹرویو دے عنوانیں نال لکھتاں پاتیاں ویندین۔

2007ء

اکرم میراݨی دا مختصر تجزیہ ''سرائیکی تحریک کا مستقبل'' (۴ص) مینارٹی رائٹس کمیشن لاہور دی طرفوں چھاپیا گیا جینکوں تاریخی تے سیاسی حوالے دی لکھت ہیٹھ کڈھیا ونج سگدے۔

2009ء

۲۰۰۹ء اچ سیاسی حوالے دیاں کتاباں دی پڈیکھݨ اچ آئن جنھیں وچ محمد اکبر انصاری ایڈووکیٹ دی کتاب ''مقدمہ صوبہ سرائیکستان'' (۱۰۴۔ص) سمل پبلی کیشنز احمد پور شرقیہ دی پیشکش ہے جیندے وچ سیاسی تحریک دی تاریخ تے سرائیکی صوبہ دے قیام دا مطالبہ کیتا گئے۔

ایں موضوع دے حوالے نال سامݨے آوݨ والی حمید اصغر شاہین دی کتاب ''انقلاب

Scanned with CamScanner

اور صورت حال تیں تبصرے کریندیں ہوئیں موجودہ دور وچ سرائیکستان، بحالی ریاست بہاول پور یا صوبہ ملتان" دے مطالبے بارے بحث کوں خاص طور تیں شامل کیتا گئے۔

حمید اصغر شاہین دا کتابچہ "چلھ دی خیر تے کل دی خیر" (۱۶۔ص) سرائیکستان ہاؤس ڈیرہ غازی خان توں شائع تھئے جیندے وچ سرائیکی لوکاں داڈو جھے ہمسائیں نال تعلقات کوں چنگے انداز نال ٹورن دی گالھ کیتی گئی ہے۔

محمد ممتاز خان ڈاہر دی کتاب "سرائیکی قومی تحریک کے بے لوث کارکن" (۲۴۰۔ص) وچ ۳۷ شخصیات دا تذکرہ کیتا گئے، انھاں ۳۷ شخصیاں وچ اولوک دی شامل ہن جیڑھے سرائیکی دی تحریک کوں اگوں نہاں کریندیں ہوئیں ایں دنیا توں جھوک لیڈا گھن۔

جاوید اختر بھٹی دی کتاب "ہیں اہل نظر کشور پنجاب سے بے زار" (۷۲۔ص) کتاب دوست ملتان توں چھپی۔ جیندے وچ جاوید اختر بھٹی دی ہک تحریر "ہیں اہل نظر کشور پنجاب سے بے زار" چھپی تاں ایندے جواب اچ بحث دا ہک سلسلہ ڈر پیا۔ ایں بحث کوں ایں کتاب وچ محفوظ کر گھدا گئے۔ اے بحث اوئیں تاں جاوید اختر بھٹی تے جمیل احمد پال دے وچکار جاری رہی پر انھاں دے علاوہ رحیم یار خان توں طاہر محمود طاہر، ملتان توں ظہور احمد دھریجہ، ڈیرہ غازی خان توں عباس خان برمانی، شاون لُنڈ (ڈیرہ غازی خان) توں محبوب تابش، رحیم یار خان توں مجاہد جتوئی اتے رحیم یار خان توں ای استاد اعجاز احمد خان وی ایں بحث دا حصہ رہیں۔

بے نظیر بھٹو دی حیاتی تے سیاسی زندگی دے حوالے نال قاسم سیال دی کتاب "دھی دھرتی دی" (۳۳۶۔ص) چھپ کے سامنے آئی جینکوں ایں موضوع بارے سرائیکی دی اہم کتاب آکھیا ونج سگدے۔ کتاب وچ شامل تصویراں نال کتاب دا سوہنڈ تے اہمیت ہئی وی ودھ ویندی ہے۔

2010ء

سرائیکی دیہب دے لکھاری وسیبی سیاسی رنگ کوں آپنڑی تحریر وچ شامل کریندے رہ گھن۔ غلام عباس سیال دی کتاب "ڈیرہ مکھ سرائیکستان" (۲۹۲ص) توڑے جو ڈیرہ اسماعیل خان دی تاریخ تے ثقافت کوں پیش کریندی ہے ول وی کتاب دا عنوان سیاسی رنگ کوں واضح کریندے۔ ایں کتاب وچ شامل موضوعات وچ تاریخ ڈیرہ، پیتا سندھو، پھلاں دے سہرے دا سفر، سچے ڈیرے وال، تاریخ سے ثقافت، مٹھی زبان تے سرائیکستان جھیں عنوان ایں کتاب کوں تاریخی، ثقافتی تے

Scanned with CamScanner

سیاسی حوالے نال سنجاپوں کریندن۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب کوں سرائیکی وسیب دا ترجمان آکھیا ویندا ہے۔

قیس مسیح ڈیروی دی کتاب "سرائیکی تاریخ تہذیب ثقافت وجغرافیہ" (۹۶ص) وچ سرائیکی وسیب دی انج تے وکھری سنجان کوں واضح کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب کوں سیاسی رنگ وچ شمار کیتا ونج سگدے۔

پنجاب یونی ورسٹی شعبہ سیاسیات دی پروفیسر ڈاکٹر عنبرین جاوید دے ڈاکٹریٹ دے مقالے دا اردو ترجمہ یا سرجواد "بہاول پور کی سیاست" (۲۱۶ص) دے عنوان نال کیتے۔ کلاسک لاہور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ خطہ بہاول پور دی ریاست دے طور تیں اتے بعد دی سیاست دا احاطہ کیتا گئے۔ علاقائی ثقافت، سیاسی تحریکاں تے خطہ بہاول پور دی دستاویزی اہمیت جھیں موضوع وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔

شعری حوالے دے سیاسی ادب دو دید بھنوائی ونجے تاں ایں سلسلے دیاں کئی کتاباں ایں سال سامنے آئن۔ انقلابی شاعری دا مجموعہ "باغی تخت لہور دے" (۱۱۲۔ص) بینگر شاعر ساحر رنگ پوری دی تخلیق ہے۔ جھوک پرنٹرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ سرائیکی نظماں تے ڈوہڑے شامل ہن۔

اکرم میرانی دا سیاسی رنگ دا کتابچہ "سرائیکی قومی تحریک کی کامیابیاں" (۴ص) سرائیکستان قومی اتحاد تے ینارٹیز موومنٹ فار ڈیموکریسی دے اشتراک نال شائع تھئے۔

دیوانہ بلوچ دا شعری مجموعہ "جاگ سرائیکی جاگ" (۶۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی اشاعت ہے۔ ڈوہڑے، قطعے، سرائیکو تے نظمیں دی صورت وچ سیکی سیاست دی گالھ ٹورن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ جیویں جو پہلی پہلی نظم "بھائیوال" کوں "دیرہ اسماعیل دے بچیں دے ناں" کریندیں ہوئیں آکھیا گئے۔

آپاں سارے جائے ماء دھرتی دے ہک بت ہے ہک جان ہے
رل پائی پینڈوں سندھڑو دا مزدور یا لوک کسان ہے
آپاں وارث ہئیں ہک ڈوجھے دے بھانویں ہڈھڑے ہال جوان ہے
مقصد منشور آزادی ہے ہکا رکھدے سوچ دھیان ہے

تساں قدم ودھاؤ آزاد تھیوو انھاں اوپرے لوک پشوریں توں
اساں کوشش کرتے انج تھیسوں ہئیں باغی تخت لہوریں توں

Scanned with CamScanner

نثار احمد سحرش دی کتاب ''کہیں پاکستان کوں وچ ڈتے'' (۹۶ص) روہی پبلشرز کراچی توں شائع تھئی۔ سماجی تے سیاسی حوالے دی ایں شاعری دچوں نمونے دے طور تے کلام پیش ہے:

اوندا ہر ہک کم شیطانی ہے
اوندے ہتھ ابلیس ہتھیکا ہے
ہر دور اچ ہک فرعون ہوندے
اج دا فرعون امریکہ ہے

2011ء

۲۰۱۱ء وچ سرائیکی وسیب دے حوالے نال کھنڈیاں پُنڈیاں تحریراں تاں ڈھگ سامنے آئن اتے اوندے نال نال کتابی شکل وچ وی لکھتاں شائع کیتیاں گھین۔ ظہور دھریجہ دی کتاب ''صوبہ سرائیکستان کس لئے'' (۱۶۰۔ص) ایں سلسلے دی ہک کڑی ہے۔ سرائیکستان قومی کونسل ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ آئینی ترامیم تے سرائیکی صوبہ، لسانی بنیاد تے مخالفت، بجٹ وچ وسیب دا حصہ، نویں صوبے دیاں تحریکاں، سرائیکی صوبے دے ناں دی بحث، ماء بولی دا ڈینہہ، نویں تجویز ''بہاول پور سرائیکی صوبہ''، سرائیکی صوبے دیاں حداں تے ناں دا مسئلہ اتے تخت لہور دی بحث تھمیں موضوع شامل کر کے صوبے دے حوالے دی بحث کوں کھول کے سامنے رکھیا گئے۔

ظہور احمد دھریجہ دی کتاب ''کالا باغ ڈیم: سرائیکی موقف'' (۶۴ص) وی ایں سال چھپی۔ سرائیکستان قومی کونسل ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل مضمون ایں توں پہلے روزنامہ ''خبریں'' ملتان وچ قسط وار شائع تھیندے رہ گھین۔

صحافت نال تعلق رکھن والے اقبال مبارک دی مرتب کیتی کتاب ''سرائیکستان کی بحث'' (۱۶۰۔ص) عوام دوست فاؤنڈیشن بھکر توں چھاپی گئی۔ جیندے وچ سرائیکی وسیب دی تاریخ، محرومیاں تے حقوق دے حوالے نال لکھیے گئے مضمون شامل کیتے گھین۔ بیرسٹر تاج محمد لنگاہ، ظہور احمد دھریجہ، ملک احمد خان، ممتاز عاصم، ایم ڈی گانگا، شفقت میلا تے محبوب تابش تھمیں لکھاریں دیاں تحریراں ایں کتاب دا حصہ ہن۔

خان پور دے صحافی حبیب اللہ خیال دی کتاب ''سنگت'' (۱۲۶۔ص) سرائیکی وسیب

Scanned with CamScanner

نال گاندھا جوڑن والے مضموناں تے کالماں دا مجموعہ ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب کوں پنج حصیں وچ ونڈیا گئے۔ پہلے حصے وچ سرائیکی وسیب، دوجے حصے وچ سیاسی رنگ، ترجھے حصے وچ سرائیکی ورثہ، چوتھے حصے وچ وسیبی ادب تے پنجویں حصے وچ علاقائی مسائل کوں نشابر کیتا گئے۔ حبیب اللہ خیال دیاں اے تحریراں ایں توں پہلے وسیبی اخباریں وچ وی چھپدیاں رہ گھن۔

۱۸۹۳ء وچ شائع تھیون والے ''ڈیرہ اسماعیل خان کے ضلع کا جغرافیہ'' (۵۹ص) کوں ایں سال فوٹو کاپی دے حوالے نال نویں سروں سامنے آندا گیا۔ ایں کتاب کوں ''پنجاب دے ضلعیں دے جغرافیے'' دے سلسلے دی کڑی دے طور تیں سنٹرل ٹریننگ کالج دے مترجمین تالیف کیتا ہا تے سرشتہ تعلیم پنجاب دے صاحب ڈائریکٹر بہادر دے حکم نال منشی گلاب سنگھ اینڈ سنز گورنمنٹ پبلشر سرشتہ تعلیم پنجاب اپنے مطبع مفید عام لاہور توں چھاپیا ہا۔ جیندے وچ ضلع دا حدود اربعہ، پہاڑ، دریا، معدنیات، درخت، پھل، جانور، پیداوار، باشندے، تجارت، ڈاک، تعلیم، زباناں، میلے، شہر تے قصبے دے تعارف شامل ہن۔

ایں سال سرائیکی تحریک کوں اگوں نہاں کرن لئی کئی پمفلٹ وی چھاپے گئے جیویں جو سرائیکی وسیب موومنٹ پاکستان دے صدر پروفیسر نواز صدیقی تے جنرل سیکرٹری شیخ بدر منیر دی طرفوں ''چند وسیبی مغالطے'' (۸۔ص) اتے ''ارداس'' (۶ص) دے عنوانیں نال سامنے آون والے پمفلٹ وسیبی سیاست کوں نشابر کریندن۔ جڈاں جو ڈیرہ اسماعیل خان توں سعید اختر (سابق جنرل سیکرٹری پاکستان پیپلز پارٹی) دا پمفلٹ ''سرائیکی صوبہ کیوں ضروری ہے؟'' (۴ص) وی وسیب دی سیاسی ہل چل کوں سامنے گھن آون دا سبب بنڈے۔

2012ء

۲۰۱۱ء دے تسلسل وچ ۲۰۱۲ء دے دوران وی سرائیکی وسیب دے حوالے نال کئی تحریراں چھپدیاں رہ گھن۔ ۴ مئی کوں قومی اسمبلی وچ جنوبی پنجاب کوں صوبہ بناون دی قرارداد منظور تھیون دے نال نال ۹۔ مئی کوں پنجاب اسمبلی وچ بہاول پور صوبہ دی بحالی تے جنوبی پنجاب کوں صوبہ بناون دیاں جیڑھیاں قراردداں منظور تھیاں تاں انھیں دے بعد

Scanned with CamScanner

۳ جون کو ممتاز خان ڈاہر دی کتاب ''ملتان کا کاروان سیاست'' چھپ کے سامنے آئی جیندے وچ ایں وسیب دے سیاسی رنگ کوں نشابر کرݨ دی کوشش کیتی ڳئی ہے۔ ایں کتاب کوں ۱۹۴۷ء توں ۲۰۱۱ء دی ملتان دی سیاسی ڈائری دی آکھیا ونج سگدے۔ ایویں شعری حوالے نال ڈ ٹھاونجے تاں ناظر جلال پوری دیاں نظماں، قطعے تے ڈوہڑے'' ساڈا اصوبہ سرائیکستان ہووے'' (۴۸ ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ سامنے آئن۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والے ایں شعری مجموعے دے ٹائٹل تے صوبے دا مجوزہ نقشہ وی پیش کیتا گئے۔ ایں مجموعے وچوں نمونے دا بک ڈوہڑہ ڈیکھو:

ہیڈی قید دے قہر مکائی وبدن لاچار ہیے حق منگدے ہیں
ہیڈے تخت اچ زین گزردی نکیں بے زار ہیے حق منگدے ہیں
متاں سمجھیں ہال ہئیں ہدھنے وچ ہوشیار ہیے حق منگدے ہیں
اللہ واسطے ناظر نکیں منگدے حقدار ہیے حق منگدے ہیں

2013ء

گزریے سالیں دے تسلسل وچ ۲۰۱۳ء دے دوران وی سرائیکی وسیب دے سیاسی رنگ کوں نشابر کرݨ کیتے کئی تحریراں سامنے آندیاں رہ گھیں، ظہور دھریجہ دیاں ڈو کتاباں چھپ کے آئن جنھیں وچوں ''سرائیکی قومی سوال'' (۶۴ ص) کوں ٹیارٹیز رائٹس کمیشن ملتان دی اشاعتی کوشش نال چھاپݨ دا اہر کیتا گئے۔ جیندے وچ ''پارلیمانی صوبہ کمیشن کیتے سفارشاں'' ''سرائیکی سے مہاجر صوبے دا سوال'' ''ڈیرہ اسماعیل خان تے ۹ نومبر''، ''اقلیتیں نال ناروا سلوک کیوں؟''، ''آزادی دیاں یادگاراں''، ''ہولی تے کرسمس دا تاریخی تہوار''، ''عدلیہ وچ بے انصافی''، ''سرائیکی پنجابی بھائی چارے دا سوال''، ''سندھی سرائیکی بھائی چارے دا سوال''، ''سرائیکی قومی سوال تے کی کون؟'' اتے ''کیا ایندا ناں قوم پرستی ہے''، جھنکیں عنوان ڈے کے تجزیہ کیتا گئے۔

ظہور دھریجہ دی ڈوجھی کتاب ''کالا باغ ڈیم: سرائیکی موقف'' (۴۸ ص) کوں سرائیکستان قومی کونسل ملتان دی طرفوں چھاپ کے پیش کیتا گئے۔ اے کتاب ایں توں پہلے ۲۰۱۱ء وچ وی چھپ چکی ہے تے ہن اینکوں ڈوجھے چھاپے دے طور تیں سامنے گھن آوݨ دی کوشش کیتی ڳئی ہے۔ ایں کتاب وچ ''کالا باغ ڈیم: سرائیکی موقف''، ''کالا باغ ڈیم تے

Scanned with CamScanner

پنجاب دا رویہ"، "کالا باغ ڈیم تے سندھ دریا"، "پاٹی دے مسلے تے خانہ جنگی تھی سکدی ہے"، "سرائیکی دھرتی ہڑپ کرن دے منصوبے" اتے "سرائیکی وسیب نظر انداز" جھیں عنوان ڈتے گھیں۔

سردار سعید احمد خان گورچانی دی لکھت "جنوبی پنجاب یا سرائیکی صوبہ" کوں کتابی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ جیندے وچ "پنجاب"، شاہوں کا شہر لاہور"، "ملتان مدینۃ اولیاء"، نوابوں کا شہر بہاول پور" غازیوں کا شہر ڈیرہ غازی خان" اتے "جنوبی پنجاب یا سرائیکی صوبہ" دے عنوانیں دے حوالے نال آپنی رائے دا اظہار کیتا گئے۔

رانا محبوب اختر دی کتاب "لوک بیانیہ اور سیاست" وچ دھرتی دے حوالے نال لکھیے کالم شامل کیتے گھین، اے کالم امید دی لک، کرن دے طور تے سامنے آئن جنھیں کوں پڑھ کے اندازہ تھیندے جو آپنے وسیب نال کنڈھیا ہویا گاڑھا ہمیش سانجھ تے سلوک نال قائم رکھیا ونج سکدے۔

مولوی نذیر الحق دستی نقشبندی دی کتاب "سرائیکی، پنجابی اور سرائیکستان" دے شائع تھیون دی کوتھی ہے۔ کچہ رازی بھونگ صادق آباد دی توں چھپن والی ایں کتاب وچ سرائیکی زبان دے حوالے نال کیتیں گھیں گالھیں بارے وسیب دے لوکیں تحفظات دا اظہار کیتے۔

2014ء

محبوب تابش دی کتاب "سرائیکی قومی تناظر: ایک تاریخ" (۲۴۸۔ص) فکشن ہاؤس لاہور دی اشاعت دے طور تیں سامنے آئی ہے جینکوں سرائیکی تحریک دے حوالے دی اہم دستاویز آکھیا ونج سکدے۔ ایں کتاب دے چار حصے بنائے گھین۔ جنھیں وچ سرائیکی قومیت دی جغرافیائی تے تاریخی حقیقت، سرائیکی زبان تے تہذیب، سرائیکی دیں زمینیں تے املاک دی لوٹ کھسوٹ اتے قوم (سرائیکی قوم) دے موضوع ہیٹھ آپنا مقدمہ پیش کرن دی نویکلی کوشش کیتی گئی ہے۔ جیندے نال تاریخی، تہذیبی، جغرافیائی تے لسانی حقیقت بارے ڈھیر سارے پردے چاتے گھین۔

ظہور دھریجہ دی کتاب "سرائیکی شناخت کا سوال" (۶۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ کتاب دے عنوان دی مطابقت نال ڈتے گئے مقدمے دے علاوہ

Scanned with CamScanner

قومیت دا تصور: قرآن دی روشنی وچ، سرائیکی ناں تے سرائیکی زبان تے اعتراض کیوں؟ سرائیکی صوبے دا نام نہاد خیر خواہ، جمشید دستی دیاں معروضات دے جواب وچ، بلوچستان وچ سرائیکی مزدوریں دا قتل، ملتان کہڑاں ہوش وچ آسی؟، کیا سرائیکی صوبے دی تحریک نسلی تے لسانی تعصب ہے؟ انٹری ٹیسٹ تے سی ایس ایس دا امتحان اتے غلطیں دا المیہ جھیں موضوع خصوصی اہمیت رکھیدن۔

امجد بلوچ دی کتاب ''وفاقیت کے اصول اور سرائیکی وسیب کی حالت زار'' سرائیکی وسیب دے سیاسی حوالے کوں نشابر کریندی ہے جیندے وچ ایں وسیب نال تھیوݨ والے وانج کوں نشابر کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے۔ وسیب دی نویکلی سنجاݨ تے صوبے دے ڈوجھے علاقیں نال ایندا موازنہ دی کتاب دا حصہ ہے۔

قومیت تے زبان دے موضوع تیں علامہ رحمت اللہ طارق دی کتاب ''انسانیت پہچان کی دہلیز پر: سرائیکی، سندھی اور بنگالی کا مقدمہ تاریخ کی عدالت میں'' (۴۰۹ص) ادارہ ادبیات اسلامیہ ملتان توں جون ۲۰۱۴ء وچ سامنے آئی۔ جیندے وچ قرآن دے حوالے نال زبان تے قومیت دے ارتقائی پندھ دا جائزہ گھدا گئے۔ ایں کتاب وچ قومیت دا قرآنی تصور، قومیت تاریخ اسلام دے حوالے نال، مادری زباناں دی اہمیت اتے سرائیکی زبان تے سرائیکی صوبہ دا اولین خاکہ جھیں موضوع کوں خصوصی طور تیں شامل کیتا گئے۔

2015ء

ظہور دھریجہ دیاں ڈو کتاباں ''بہاولپور: ریاستی یا سرائیکی'' (۶۴ص) تے ''خطہ سرائیکستان: مظالم کی داستان'' (۶۴ص) دھریجہ ادبی اکیڈمی دھریجہ نگر خان پور توں چھپ کے سامنے آئن۔ پہلی کتاب ''بہاول پور: ریاستی یا سرائیکی'' وچ بہاول پور دی وکھری سنجاݨ تے بہاول پور دی پورے سرائیکی وسیب دی کٹھی سنجاݨ دے حوالے نال پاتے وݨجݨ والے نظریے دی وضاحت کیتی گئی ہے تے اے ثابت کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے جو کجھ میر صادق تے میر جعفر سرائیکی قوم تے سرائیکی وسیب کوں تقسیم کرݨ دے ایجنڈے تیں کم کریندے پئین۔ ڈوجھی کتاب ''خطہ سرائیکستان: مظالم کی داستان'' وچ سرائیکی وسیب نال تھیوݨ والی متری ماء دے سلوک کوں نشابر کرݨ دی کوشش کیتی گئی ہے تے نال نال سرائیکی وسیب دے لوکاں کوں انھاں دا حق ڈیوݨ

Scanned with CamScanner

دی گالھ دی زور شور نال کیتی گئی ہے۔ایں کتاب وچ شامل مضمونیں وچوں ''سرائیکی سلطنت پر رنجیت سنگھ کی بربریت''، ''شناخت کے دشمنوں کی مخالفت کا جواب: سرائیکی اجرک''، ''سرائیکی وسیب کے سیلاب متاثرین پر ظلم''، ''سرائیکی شناخت کے نام پر ظلم اور سازشوں کا محاذ''، ''چولستان میں شکار کے نام پر ظلم''، ''قائداعظم کا پاکستان یا پنجاب؟''، ''بجٹ کے مواقع پر سرائیکی سے ظلم''، ''قومی زبانوں پر ظلم'' تے ''نئے وائس چانسلر اور سرائیکی ڈیپارٹمنٹ'' جھیں عنوان خاص طور تیں سنجاپوں ہن۔

عاشق صدقانی دے شعری مجموعے ''میں الا جانداں'' (۴۸ص) کوں وی سیاسی ادب دی ہک مثال آکھیا ونج سگدے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں انقلابی شاعری وچ مسدس، ڈوہڑہ تے قطعہ دیاں صنفاں دے نال نال وٹ پوٹیاں نظماں شامل ہن۔نمونے دا ہک قطعہ ہے:

کے تئیں ہلدی دُھپ اچ رہسیں
رات اندھاری گُپ اچ رہسیں
مار سرائیکستان دا نعرہ
کے تئیں سرائیکی چُپ اچ رہسیں

2016ء

۲۰۱۶ء وچ ظہور دھریجہ دی کتاب ''سرائیکستان اعتراض کیوں؟'' (۶۴۔ص) دے عنوان نال جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی۔ایں کتاب وچ زیادہ تر ظہور دھریجہ دے اوکالم شامل کیتے گئین جیڑھے مختلف موقعیں تیں روزنامہ ''خبریں'' ملتان وچ شائع تھیندے رہ گئین۔ انھیں وچ کجھ کالم جواب کالم دے حوالے نال وی لکھیے گئین۔

ایندے علاوہ ۲۰۱۵ء وچ شائع تھیون والی ظہور دھریجہ دی کتاب ''خطہ سرائیکستان مظالم کی داستان'' (۶۴۔ص) دا تسلسل قائم کریندیں ہوئیں ایں عنوان نال ای ایں کتاب دا ''ڈوجھا حصہ'' جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش دے طور تیں سامنے آندا گئے۔

2017ء

ظہور احمد دھریجہ دی کتاب ''سرائیکی شعبے دی کہانی'' (۶۴۔ص) کوں اُنھاں دے

Scanned with CamScanner

سیاسی ادب دی لڑی وچ شامل کیتا ونج سگدے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل تھیون والی ایں کتاب وچ جتھاں بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے سرائیکی شعبے کوں موضوع بنایا گئے۔ اُتھاں ایں شعبے نال تھیون والی سیاست کوں خاص طور تے نشانہ کرن دی شعوری کوشش کیتی گئی ہے۔ ایں کتاب وچ عنوان دی مناسبت نال مختصر مواد دے علاوہ ہیاں ڈھیر ساریاں ہالھیں وی شامل ہن۔ جنھیں دا ہگ نڈھا بالواسطہ کتھائیں نہ کتھائیں سرائیکی دے طالب علمیں نال جوڑیا ونج سگدے:

ملک اللہ نواز ونیس دی مرتب کیتی کتاب ''وسیب دی آواز'' (۶۴۔ص) وچ سیاسی رنگ دی شاعری دا انتخاب شامل ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب وچ محمد رمضان شاہ گیلانی، احمد خان طارق، جہانگیر مخلص، عاشق بزدار، سفیر لاشاری، ریاض عصمت، مصطفیٰ خادم، نذیر فیض مگی، عزیز شاہد تے نصر اللہ خان ناصر سمیت ڈھیر سارے شاعریں دا کلام پیش کیتا گئے۔

مسیح اللہ جام پوری دے اردو کالماں دا مجموعہ ''کجھ بھی تو نہیں بدلا'' (۳۶۰۔ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیش کش ہے جیندے وچ کالماں دی کیتی گئی ونڈ وچوں ''کوچہ صحافت''، ''نوھتہ وسیب'' تے ''آئینہ ادب'' دے حصیں وچ سرائیکی سیاسی حوالے دے کئی کالم وی شامل کیتے گھن۔

Scanned with CamScanner

پندرھویں پوڑی

ترجمہ

Scanned with CamScanner

1993ء

سندھی تے سرائیکی دیب دیاں تاریخی روایات ہک ڈوجھے نال گنڈھیاں ہویاں ڈسدین۔ایں سانگے کوں ویاپکا کرن کیتے عبدالجبار اثر دی اردو کتاب ''وادی مہران کی سیر'' کوں سجاد حیدر پرویز ''سندھ دی وادی'' دے عنوان نال سرائیکی زبان دا چولا پوائے۔اے کتاب مہر پبلی کیشنز میر پور خاص سندھ دی طرفوں شائع کیتی گئی۔

1995ء

سرائیکی زبان دے پہلے ناول ''نازو'' دا اردو ترجمہ اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دی طرفوں کتابی صورت شائع کیتا گئے۔ظفر لشاری دے ایں ناول کوں اردو دا چولا حمید اُلفت ملغانی (راقم) دا پوایا ہوئے۔ڈاکٹر ایاز سہروردی دی کتاب ''ترلے'' وچ اردو زبان دے مہاندرے شاعراں دے کلام دا سرائیکی ترجمہ پیش کیتا گئے۔رحیم طلب دیں سرائیکی نظمیں دا انگریزی ترجمہ رمضان بابر کیتے جینکوں From the satluj Bank دے عنوان نال کتابی صورت وچ شائع کرڈتا گئے۔

1996ء

ترجمے دے حوالے نال انجینئر مدثر احمد دی کتاب ''ریت کریت'' ۱۹۹۶ء وچ سامنڑے آئی۔اے کتاب پشاور دی افسانہ نگار تے پشاور یونیورسٹی دے شعبہ اردو دی صدر منور رؤف اردو افسانیں دی کتاب ''طرفہ تماشہ'' دے اٹھ چوٹویں افسانیں دا سرائیکی ترجمہ ہے۔سرائیکی دے مہاندرے شاعر غلام حسین زائر فارسی دے سنجاپوں شاعر فریدالدین عطار دے کلام ''پند نامہ'' دا سرائیکی ترجمہ پیش کرڈتے۔فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان توں شائع تھیون والی اے منظوم کتاب یقیناً سرائیکی ادب دی دنیا وچ ہوں سوہنا ودھارا دی ہے۔

شگفتہ ہاشمی دے کتابچے ''خدمت خلق'' دے چونویاں صیاں دا سرائیکی ترجمہ ''خلقت دی واری'' دے ناں نال سجاد حیدر پرویز کیتا۔کتابی صورت وچ چھپن والے ایں ترجمے کوں پاکستان سوشل ایسوسی ایشن صادق گڑھ پیلس بہاول پور دی طرفوں شائع کیتا گیا۔

1997ء

نذیر علی شاہ دی انگریزی لکھت کوں صدیق طاہر دے اردو ترجمے دی شکل وچ

Scanned with CamScanner

''صادق نامہ'' دے ناں نال شائع کیتا گئے۔ اے کتاب سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور ڈ وجھے ایڈیشن دے طور تیں سامنے آندی ہگئی ہے۔ ایں کتاب وچ بہاولپور دی مختصر پر جامع تاریخ پیش کیتی ہگئی ہے۔ ایں کتاب دے نایاب تھی ونجن دے بعد ایندی ڈ وجھی اشاعت دے بھروسیں لوڑ محسوس کیتی ویندی پئی ہئی۔

1998ء

شوکت مغل دی طرفوں ایں سال ڈاکٹر سلیم اختر دی کتاب ''تنقیدی دبستان'' دا سرائیکی ترجمہ ''تنقیدی دبستان'' ایں سال چھپ کے آوݨ والی او اہم کتاب ہے جیڑی ایم۔اے سرائیکی دے طالبیں دی ضرورت کوں پورا کریندی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں چھپݨ والی اے کتاب سرائیکی لکھاریں دے نال نال اردو لکھاریں وی پسند کیتی ہے۔

1999ء

اردو دے سنجاپوں تے جدید دور دے افسانہ نگار حمید شاہد دے چوݨویں افسانیں کوں اصغر عابد سرائیکی روپ ڈے کے ''پارو'' (176۔ص) دے ناں نال کتابی شکل ڈتی ہے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب دے ہک درجن افسانیں وچوں پارو، سجدہ سہو، کفن کہانی، جنریشن گیپ ''تے'' پیڑھی توں ملی ہوئی اݨ کیتی نیکی دیہات نال گانڈھار کھݨ والے مختلف حوالیں کوں ظاہر کر بندن۔ برف دا آہلݨا، اخیر لے صفحے دی کہانی تے شیشے وچ جھاتیاں پیندیاں لیکاں وچ علامتی انداز نال ملکی تے عالمی مسئلے ظاہر کرݨ دی بھروسیں کوشش کیتی ہگئی ہے۔ آپݨا سکہ ''تے''، ''رب خیراں کرے'' وچ انسانی معاشرے کوں سامنے گھن آندا ہگئے۔ ایویں ''نوٹیاں اکھیاں توں پراں'' وچ نفسیاتی انداز تے ''ڈ وجھا بندہ'' وچ ویگن دے پندھ کوں انسانے دا موضوع بݨایا ہگئے۔

2000ء

واصف علی واصف دی کتاب ''کرن کرن سورج'' دا سرائیکی ترجمہ ''کڑاواں کڑاواں بجھ'' (96۔ص) دے ناں نال پروفیسر سجاد حیدر پرویز کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب دا ترجمہ سوکھا تے سجھ آوݨ والا ہے۔ کتھائیں کوئی اݨجھی اصطلاح شامل ہے جیڑی نویں یا سجھ توں باہر نظر آندی ہووے تاں اوندا ترجمہ بریکٹ وچ ڈتا ہگئے۔

Scanned with CamScanner

واصف علی واصف دی لکھوت تے ترجمے دی سونہہ سنجان سانگے ہک اقتباس پیش کیتا ویندے:

"آپنڑی حیاتی وچ آپنڑی آپنڑی قبر کوں سوجھل بنایا ویندے۔ نیک کم کار حیاتی وچ ٹھاہر تے خوشی پیدا کریندن تے مرن توں بعد وچ ڈیوہاں تے سوجھلا پیدا کریندن۔ آپنڑے وسب تے آپنڑی خصلت دی خشبو، مرن توں بعد وی باقی راہندی اے۔ جنہاں قبراں تے خشبو تے ڈیوے ہوون اُنھاں قبر آلیاں دی حیاتی ضرور نیکی تے بھلاوی دی حیاتی ہوسی۔ جنھاں لوکاں دیاں قبراں تے گونبڑے (گنبد) ہُسدن اوہ لوک حیاتی وچ ای کلے مدینے دے دگ دی ڈاڑھی چکے ہوندن۔ انھاندے اکھیں وچ مدینے تے نجف دی مٹی دا سرماں لگ چکیا ہوندے۔ انھاں لوکاں تے سلام ہووے۔"

2001ء

تھل دے لکھاری اقبال نسیم صحرائی انگریزی وچ لکھیے گئے شیکسپیئر دے ڈرامے کوں "وینس دا تاجر" (128۔ص) دے عنوان نال سرائیکی ترجمہ کر کے کتابی شکل وچ پیش کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والے ایں ترجمے وچ کوشش کیتی گئی ہے جو سوکھی تے سمجھ آون والی زبان ورتی ونجے۔ نمونے دے طور تیں ہک اقتباس ہے:

"تہاڈے ہُندے ہے تے وینس دا جوان آیا کھڑے۔ جیڑھا آپنڑے بھاگ وندے آون دی اطلاع گھدی وندے۔ او آپنڑے بھاگ وندتوں ادب نال سلام گھن کے آئے۔ میڈا مطلب اے وڈے ادب نال سلام کریندے۔ میں اج تائیں لیڈی مٹھاس آلا پیار دا قاصد نئیں ڈٹھا۔ چھ مہینے داڈھا منہ جیڑھا قیمتی ہُنالے توں پہلے آندے اودی اتنا مٹھا نئیں ہوندا۔ جتنا مٹھا قاصد آپنڑے بھاگ وندتوں پہلے آئے۔"

"سرائیکی کے شاہکار افسانے" (136۔ص) کراچی نال گانڈھار کھن والے اردو دے مہاندرے لکھاری امراؤ طارق دی ترتیب تے انتخاب نال سامنڑے آون والی انجھی کتاب ہے جیندے وچ سرائیکی دے مہاندرے افسانہ نگاریں دے افسانے اردو وچ ترجمہ کرا کے سامنڑے آندے گھن۔ سارنگ لاہور توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ شامل افسانیں دے

Scanned with CamScanner

ناں، لکھاری تے مترجم دی تفصیل اے ہے:

ناں افسانہ	لکھاری	مترجم
مٹھی بھر راکھ	غلام حسن حیدری حیدرانٹی	ڈاکٹر طاہر تونسوی
دوسرا کنارہ	محسین سبائے والوی	حمید اُلفت ملغانٹی
لوری	محمد اسماعیل احمدانٹی	سجاد حیدر پرویز
اسم اعظم	عامر فہیم	مہر گل محمد
شرابی	سید نصیر شاہ	خیر الدین انصاری
سودا	اختر علی بلوچ	عامر حفیظ ملک
بھگا جشہ	احسن واگھا	حبیب فائق
جھلتے سائے	ظفر لاشاری	شوکت مغل
نقاب کے پیچھے	مسرت کلانچوی	مسرت کلانچوی
آنکھ کا عذاب	بتول رحمانٹی	ڈاکٹر طاہر تونسوی
جنت حور قصور	حفیظ خان	حسین سحر
ٹیڑھی الٹی گرہیں	حبیب فائق	محمد حیات چغتائی
روہی کی راہوں پر	عبدالباسط بھٹی	عمر علی خان بلوچ
وصیت	قاسم جلال	محمد نواز جاوید
شال	شیما سیال	ڈاکٹر طاہر تونسوی
غلط فہمی	ڈاکٹر اسلم عزیز درانٹی	سید عامر سہیل
سوچوں کا عکس	میاں نذیر	حمید اُلفت ملغانٹی
اجالا اندھیری رات کا	سجاد حیدر پرویز	قاسم سیال
اعتراف	اقبال بانو	اللہ بخش یاد
مسکراہٹوں کے بندھن	اللہ بخش یاد	شوکت مغل
سردیوں کی پیاس	پروین عزیز	ارشد تبسم وٹو
بارش بھی دھوپ بھی	اسلم قریشی	قاسم جلال

Scanned with CamScanner

2002ء

ملک عبداللہ عرفان دی کتاب "ہکا لمھے دی پوتھی" وچ چینی زبان دیں پنج منتخب کہانیں دا سرائیکی ترجمہ پیش کیتا گئے۔ ملک عبداللہ عرفان دیاں ترجمہ تھیاں اے کہانیاں زبان دے اعتبار نال آپنی نوعیت دیاں نویکلیاں کہانیاں ہن۔ 1993ء وچ مکمل تھیون والیاں انھاں کہانیاں کوں 2002ء وچ پاکستان سرائیکی ادبی بورڈ بہاول پور دی پیشکش دے طور تیں شائع کیتا گیا۔ ملک عبداللہ عرفان دے ترجمے تھئے ہوئے عنوان دی سرائیکی زبان دی نویکلی سنجاݨ کوں واضح کریندن۔ جیویں جو "ہکا لمھے دی پوتھی"، "دھاڑے دے پٹھاج"، "چھل"، "موئے جیواون پاپ" تے "ورٹ"۔

2003ء

سرائیکی ریسرچ سنٹر ملتان دی طرفوں سر ولیم ولسن ہنٹر دی لغت دا اردو ترجمہ شبیر حسن اختر توں کرایا گئے۔ 414 صفحیں دی اے کتاب "ہندوستان اور بالائی ایشیا کی غیر آریائی زبانوں کی تقابلی لغت" دے عنوان نال 2003ء دی اشاعت دا حصہ بݨی۔

2004ء

ایں سال اکادمی مہر آباد حسن ابدال دی طرفوں ایاز احمد سہروردی دے تھئے ہوئے منظوم ترجمے شائع کیتے ویگن۔ جنھیں دی تفصیل ایں طرحاں ہے:

۱۔ باغِ وحدت (بوعلی قلندر دا اردو تے سرائیکی ترجمہ)۔ 104 ص

۲۔ پیامِ عارفاں (مختلف صوفیا دا سرائیکی شعری ترجمہ)۔ 208 ص

۳۔ گلریز (شمس تبریز دے کلام دا منظوم سرائیکی ترجمہ)۔ 86 ص

۴۔ سسی نماݨی (داستان کلیم شاہ دا سرائیکی ترجمہ)۔ 95 ص

۵۔ روحِ رہان مع اضافہ (211۔ص) اے کتاب علامہ اقبال دے "شکوہ جواب شکوہ" دے منظوم سرائیکی ترجمے داڈو جھا ایڈیشن ہے۔

2005ء

ڈاکٹر اسلم انصاری دے ناول "بیڑی وچ دریا" دا اردو ترجمہ پروفیسر عطا اللہ اعوان "کشتی میں دریا" دے عنوان نال کیتے جینکوں ماہنامہ "سپوتنک" لاہور دی دسمبر 2005ء دی اشاعت وچ شائع کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

2006ء

جاوید احسن خان دی کتاب ''سرائیکی ثقافت'' دا اردو ترجمہ نسیم اختر کیتے۔ جینکوں ''سرائیکی ثقافت'' (207۔ص) دے عنوان نال کتاب گھر ملتان توں شائع کیتا گئے۔ سرائیکی ترجمے دے حوالے نال پڑھاونجے تاں اے 2006ء دی اہم کتاب ہے۔

2007ء

حفیظ خان دے اُنھیں چوڈوئیں افسانے دے اردو ترجمے وچ تریمت دی حیاتی دا اظہار پاتا ویندے جنھیں کوں شمیم عارف ''حفیظ خان کی کہانیاں: وادی سندھ کی عورت کا مقدمہ'' (۱۵۹۔ص) دے عنوان نال پیش کیتے۔ ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ حفیظ خان دی ہک درجن کہانیں دا اردو ترجمہ شامل ہے۔ شمیم عارف قریشی جنھاں ترجمے داحق ادا کیتے انھاں کتاب دے شروع وچ کہانیں دا تفصیلی جائزہ وی ڈے سوہݨپ نال پیش کیتا گئے۔

2008ء

پنجابی تے سرائیکی دے سنجاپوں لکھاری حسین سحر دی کتاب ''پُھلکاری'' دے ملتان توں شائع تھیوݨ دا پتہ لگے۔ جیندے وچ پنجابی تے سرائیکی دے چوڈوئیں شاعریں دے کلام دے علاوہ ڈوہائیں زبانیں دے افسانے دے انتخاب کوں اردو ترجمے دی شکل وچ پیش کیتا گئے۔ سرائیکی افسانہ نگاریں وچوں عامر فہیم، ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، ڈاکٹر انوار احمد، پروین عزیز تے قاسم سیال دے افسانے ایں ترجمے کیتے چنے گھن۔

2009ء

شعبہ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دی استاد قدسیہ قاسم دی کتاب ''سرائیکی لوریاں'' (۲۰۸۔ص) سرائیکی وسیب دے لوک ادب کوں واضح کریندی ہے۔ ضوریز پبلی کیشنز، ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب وچ سرائیکی دیاں چوڈویاں لولیاں تے انھاں دا اردو ترجمہ پیش کیتا گئے۔ نمونے کیتے ہک لولی دا بند تے اوندا ترجمہ پیش کیتا ویندے:

وے مینہ ساوݨ دا۔۔۔۔ساوے تھئے نی گھا
جیون بھیݨیں دے بھرا ملن بھیݨیں کوں سہا

Scanned with CamScanner

مٹھو بول بولی۔۔۔امڑی جھلی جھولی
حوراں ڈیون لولی۔ (ص ۷۷)

ترجمہ:

جب ساون کی بارش ہوتی ہے تو ہر طرف ہریالی ہو جاتی ہے۔
خدا بہنوں کے بھائی کو زندگی دے وہ اپنی بہنوں کا سہارا بنیں
میاں مٹھو جیسی بولی بولو
پیاری پیاری بولی بولو
سارا جہاں تجھے دعائیں دے
حوریں تجھے لوری سنائیں۔ (ص ۷۸)

احمد غزالی دی کتاب ''چولستانی لوک کہانیاں'' دا سرائیکی ترجمہ شعبہ سرائیکی اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دی استاد نسیم اختر ''چولستانی لوک کہانیاں'' (۲۲۴۔ص) دے عنوان نال ای پیش کیتے۔ بیکن بکس لاہور/ملتان توں شائع تھیون والی اے کتاب سرائیکی نثر دی ضرورت کوں پورا کرن وچ مک اہم قدم ہے۔ ایں کتاب دے حوالے نال اردو وچ پیش کیتیاں گیاں سرائیکی کہانیاں کوں سرائیکی چولا پوا کے کہانیں دا اصلی روپ سامنے آندا گئے۔ ایہا وجہ ہے جو ایں کتاب دا مواد ترجمہ ہوون دے باوجود وی اصل متن جا پدے۔ مک کہانی ''بھوجڑاں آلے دی بلا'' دا مُنڈھ نمونے کیتے حاضر ہے:

''چولستان وچ مک مشہور ٹوبہ ہے جیکوں روہیلے بھوجواں آلا ٹوبہ دے ناں نال سنجاندن، ایں ٹوبے دی مشہوری دی اصل وجہ اے ہے جو اتھاں کڈاہیں مک ڈائن رہندی ہئی۔ جیڑھا بندی وی اتھاں رات گزارے ہا اوکوں فجر تھیون کنوں پہلے ڈائن مار گھیندی ہئی۔ مک واری ملک پاھنا جیڑھا جوان ہا۔ اتھوں گزریا، اوں ڈٹھا جو بھوجواں آلے ٹوبے دے اڈ وا اڈ و خاص طرحاں دیاں بوٹیاں ہوں بے ترتیبی نال کھنڈریاں ہین''۔

2010ء

ایں سال عالمی زبانیں دے شعری ادب توں سرائیکی ادب وچ منظوم ترجمہ دا نویکلا رنگ

Scanned with CamScanner

سامنے آئے۔ صوفی تاج محمد کوپانگ "صدیں بچ الایا" (۱۶۰ص) دے عنوان نال سرائیکی وچ تھیا منظوم ترجمہ وی کیتا۔ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ عالمی ادب وچوں عربی، یونانی، ترکی، فارسی، افریقی، بنگالی، ہندی، انگریزی، روسی، چینی، جاپانی، سندھی، پشتو تے بلوچی زباناں دیاں منتخب نظماں دے شعری ترجمے شامل ہن۔ نمونے دے طور تیں قدیم جاپانی شاعر اوتو مونو تابیتو دے کلام دا منظوم ترجمہ "پل پل دا میلہ" دے عنوان نال ایں طرحاں سامنے آئے:

زندگی اِک تماشا ہے
پل پل دا میلہ ہے
بس فنا دا رستہ ہے
میں ہیڈاں دا جاتا ہے
دل ودھیک موجھا ہے

عصمت کوثل دی مرتب کیتی کتاب "ہیڈے کم آسوں" (۱۲۵ص) ق پبلی کیشنز ڈیرہ اسماعیل خان توں شائع تھئی۔ ایندے وچ ڈیرہ اسماعیل خان دے مقامی شاعریں نصیر سرمد سائروی، عصمت گورمانی، حکیم راتش بھٹی، عصمت بلوچ کوثل، محمد بشیر سیماب، عبداللطیف اعوان، فضل الرحمٰن شانی دمانی، مہربان غمناک، سید کاظم شاہ نازک، محمد عارف شمس، سید نذیر حسین حسرت، محمد ہاشم دامن، سید ریاض ندیم لاریب، محمد رمضان ہیبت، اسد علی اجنبی، ارشاد خان قاتل، امان اللہ معیر، محمد حنیف عنصر، محمد رمضان نازش، نزاکت لاج، بدر منیر بدر تے محمد عمران اقدس چکانوی دا تعارف تے کلام شامل کیتا گئے۔ نمونے دے طور تیں نصیر سرمدی کافی دا اِک بند ہے:

دل وچ سرمد آساں ترجن
ہتھ ہیراں دیاں تلیاں بدکن
اکھیاں ڈیکھن کیتے پھڑکن
یار بناں ونن درد ہزار
ہجراں مار مکایا یار
سانول آسیں کہری وار

منکیرہ دے شاعر علی شاہ دی مرتب کیتی کتاب "تیکوں ملنڑ دی سِک" (۲۰۸ص)

Scanned with CamScanner

صدق رنگ پبلی کیشنز ملتان توں چھاپی گئی۔ جیندے وچ دیہب دے سرائیکی شاعریں دا انتخاب شامل کیتا گئے۔

تحصیل جڑانوالہ ضلع فیصل آباد دی ادبی تنظیم سرائیکی ادبی دیہب دی طرفوں سیماں خان (محمد نعیم خان) تے ماسٹر امان مروت دی مرتب کیتی کتاب "سانجھی سوچ" (۱۰۷ص) شائع تھئی۔ جیندے وچ دیہے دے شاعریں سیماں خان، محمد اسماعیل نوشاد نیازی، غلام حبیب انجم، محمد لطیف اللہ نازش نیازی، طارق محمود طارق، ملک وزیر علی وزیر، عبدالغفار سانول یار، معذور محمد سلیمان اعوان، ضیاء اللہ خان بچل، محمد ساجد نیازی، امان اللہ خان مروت، آصف محمود خان عاصی، محمد اقبال نومی نیازی، عابد شہزاد خان، ملک امتیاز احمد نارو، تصدق حسین صدق اعوان تے زیباں خان (اورنگ زیب خان) دے مختصر تعارف مع تصویر دے نال نال چوٹواں کلام دی شامل کیتا گئے۔ نمونے کیتے طارق محمود طارق دا اے ڈوہڑہ ڈیکھو:

توں ہئیں سردار سردار سہی میں کی ہاں کم ذات نمیں
توں حکم کریں میں نہ مناں میڈی اتنی چن اوقات نمیں
میں خادم ہاں راہساں قدماں وچ تیں توں اُچی میڈی ذات نمیں
مینوں طارق قبر نصیب نہ ہوئے جے توڑ نبھاواں ساتھ نمیں

منور عباس منور دی مرتب کیتی کتاب "وکدے لوک" (۶۴ص) ناصر پبلی کیشنز ڈیرہ غازی خان توں شائع تھئی جیندے وچ منور عباس منور، حسرت نذیر حسرت تے مظہر حسین مظہر دی شاعری دا انتخاب شامل کیتا گئے۔

۲۰۱۰ء وچ آوݨ والے سیلاب دے حوالے نال واجد تھلوی دی مرتب کیتی کتاب "چھل دیاں چھولیاں" (۶۴ص) جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔ جیندے وچ فیض بلوچ، مشتاق سبقت، امان اللہ ارشد، تنویر شاہد محمد زئی، صادق حسین صادق، غفور بلوچ، مختار مخلص، بشیر ارمان، شفیق انور ساز، ڈاکٹر گل عباس اعوان، اجمل گاڈی، شریف آتش، واجد تھلوی، رمضان دانش، عبدالرزاق زاہد، منور یاسر، اسماعیل حسرت، منظور سیال، شوکت عاجز، اشرف مشکور، اظہر کلاچی، حاجی سلطان محمود سلطان، واحد بخش جوگی، اختر عباس اختر، فیصل بلوچ، شریف شائق، پرنم وٹو، حنیف بلوچ، فاروق سکھانی، روشن لاشاری، اسماعیل ثالث، ابراہیم نجفی، قمر الزمان قمر، نواب مضطر،

Scanned with CamScanner

مصطفیٰ ازہر، ارشاد بھٹہ، فاروق بلوچ، عطاءاللہ نازش، ہاشم صحرائی، ساجد عباس ساجد تے عبدالرشید عابد دا کلام شامل کیتا گئے۔ نمونے کیتے فیض بلوچ دا ہک ڈوہڑہ ہے:

اج سندھ ایں تار تھیا ہے جو چودھار نظردا پاٹی ہے
ہر جھوک فنا گھر بار تباہ سر تار نظردا پاٹی ہے
اُنوں پار پروچڑ پڈ گئے ہن ارودار نظردا پاٹی ہے
تھئے فیض اساڈے ہو تاڈے مسمار نظردا پاٹی ہے

عابد حسین ظامی دی مرتب کیتی کتاب "پنجند" (۶۴ص) وچ شاعریں ظامی، حسرت، مخلص، شانی تے عارض دا کلام یک جا کرڈ تا گئے۔ اے مرتب تھئی کتاب جھوک پبلشرز ملتان دی پیشکش ہے۔

2012ء

حفیظ خان دے اکادمی ایوارڈ گھنڑ والے افسانوی مجموعے "ویندی رُت دی شام" دے سندھی ترجمے دی پڑاڈوسٹی ہگئی۔ علی محمد میمن دے کیتے گئے ایں ترجمے نال سرائیکی افسانے کوں سندھی زبان دے پڑھنڑ والیں تئیں پُچاونڑ نال ڈوہائیں زبانیں کوں نیڑے کرنڑ دی شعوری کوشش کیتی ہگئی ہے۔ سندھی وچ ترجمہ تھئی کتاب "ویندی رُت دی شام" (۱۵۰ص) وچ ۱۲۔ کہانیاں شامل ہن، تے اینکوں ملتان انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی اینڈ ریسرچ ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔

2013ء

شیکسپیئر دے ڈرامیں کوں سرائیکی روپ ڈیونڑ سانگے تھل دے لکھاری اقبال نسیم صحرائی دیاں کاوشاں تعریف دے قابل ہن۔ "مرچنٹ آف وینس" کوں "وینس دا تاجر" دے عنوان نال پیش کرنڑ دے بعد ہنڑ شیکسپیئر دے ہک ہئے ڈرامے "کنگ لیئر" وچ پاتی ونجنڑ والی بادشاہ دی کہانڑی کوں انگریزی توں سرائیکی وچ "بھولا بادشاہ" (۱۷۶ص) دا عنوان ڈے کے پیش کیتے۔ کتاب نگر ملتان توں چھپنڑ والی ایں کتاب دا اُسلوب ایں اقتباس توں ظاہر تھیندے:

'اے غلام جیڑھا تلوار بدھی کھڑے۔ چنا بے ایمان اے۔ اکھیں کھلدے ہسدے بدمعاش، اُتھاں چوہیاں دی کار ہوندن جیڑھے اکثر پاک رشتیاں کوں کتر ڈیندن تے جیڑھے چیڑھی بگنڈھ جیکوں کھولنڑ اوکھ ہووے اے اوکوں دی کھول

Scanned with CamScanner

ڈیدن۔ اے اپنے بھاگ وڈاں دی طبیعت اج بغاوت کوں چوکھا کریدن۔ ہلدی
بھاہ تے تیل سلیدن۔ اے اُنھاں دے مزاج کوں برف بناڈیدن۔ ہاوج باہلاون
آلے خوشامدی۔ اے بھاگ وڈاں دے مزاج نال رام چڑی وانگ ہوادے رُخ
پھیرتے اپنا رُخ بدل گھدن۔"

صوفی تاج گوپانگ عالمی ادب کوں سرائیکی شعری چولا پواون دے بعد "صدیں بچ الایا" (۱۶۰۔ص) دے عنوان نال ایں سال ڈو جھی واری پیش کیتے۔ ایں طرحاں سرائیکی وچ پیش کیتا ہیا اے منظوم ترجمہ جمل جہاں دے ادب کو ہر پاسے متعارف کراون دے سلسلے دی اہک کڑی ہے

2014ء

مظفر گڑھ وچ اہک عرصہ گزارن والے تے اج کل کراچی وچ مقیم شاعر ظریف احسن دے اردو شعری مجموعے "موسم موسم ملتے تھے" کوں ظہور احمد فاتح سرائیکی وا چولا پوائے ایں منظوم ترجمے دے نمونے کیتے اہک شعر پیش ہے:

اردو: اب سمندر بھی ایک قطرہ ہے
اس قدر تشنگی نہ تھی پہلے

سرائیکی: ہُنڑں سمندر وی پھیکنگ وانگوں ہے
تس کڈائیں ہتلی نہ ہئی پہلے

2015ء

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دی طرفوں واصف علی واصف دی کتاب "بات سے بات" کوں "بالھ توں بالھ" (۱۲۰ص) دے عنوان نال سرائیکی ترجمہ کر کے پیش کیتا گئے۔ مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان و ادب (رجسٹرڈ) پاکستان دی اشاعت دے طور تیں سامنے آون والی ایں کتاب دے ڈو حصے ہن۔ پہلے حصے وچ واصف علی واصف دی شخصیت تے فن دے حوالے نال مترجم دیاں لکھتاں شامل ہن۔ جیڑاں جو ڈو جھا حصہ ترجمہ تھئی کتاب دی نمائندگی کریندے۔

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز ایں سال ترجمہ تھئی ڈو جھی کتاب وی سرائیکی ادب کوں وان کیتی ہے۔ اے کتاب بشریٰ رحمٰن دے ناول "لالہ صحرائی" دا سرائیکی ترجمہ ہے جیہنکوں "رُتھے یار ڈاہڈے

او کھے میدان" (۸۰ص) دے عنوان نال سرائیکی ادبی تحریک (رجسٹرڈ) ملتان دی طرفوں شائع کیتا گئے۔ اے ترجمہ ایں توں پہلے ماہنامہ "سرائیکی ادب" ملتان وچ دسمبر ۱۹۹۲ء توں مارچ ۱۹۹۵ء دے دوران قسط وار شائع تھی چکے۔ روہی دی تہذیب تے ثقافت کوں پیش کرن والے ایں ناول وچوں قلعہ ڈیراور دے حوالے دا اک اقتباس پڑھ یکھو:

قلعہ ڈیراور دے پرانے بھواں دے لیڑ وکیڑ وگر بھرتے ملی نے ہوں ساریاں قسماں بناویاں، پرانے جمیں تے ٹھیہیں دے پھٹے نمونے گولیدے تے مورتاں بناون وچ ای اوں ڈو ماہراں دے ڈو وجاڑے تے، اللہ وسایا سویلے ای انہاں کوں چھوڑ گیا ہا تے طفیل منہ تے کپڑا پاتی جیب وچ ٹنگایا ہا۔ طفیل کوں صدیاں پرانے بھواں نال کوئی دلچسپی نہ ہئی۔ اوآہدا ہا۔ صاحب جی دا چیتا ہر گئے۔ جیڑے بادشاہویں دیاں ہڈیاں مٹی تھی گھن ایہ انہاں دے نشانیاں لبھیدا ودے۔"

سعید اختر دی ترجمہ تھئی کتاب "رنگولی" (۱۸۹ص) وچ چونویں عالمی افسانیں کوں سرائیکی چولا پوایا گئے۔ سندھو پبلی کیشنز دیرہ اسماعیل خان توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ ایڈھ ڈے گئے ۱۵۔ افسانے شامل ہن:

انصاف	فرانز کافکا	چیکوسلاواکیا
بکھ	ژاں ژانے	فرانس
بے گناہ	او ہنری	امریکا
پیانو	ایتی ہل میکاڈو	برازیل
پیڑ	بجورنسٹرین بجورنس	ناروے
تھکے ہئے آدمی دا ٹکڑا	بورخیس	ارجنٹائن
جنگی وردی دا قیدی	نجیب محفوظ	مصر
جھک	ہرناڈو تالیز	کولمبیا
ریحانہ	خلیل جبران	لبنان
سبک	جیمز اسٹیفنز	آئرلینڈ
سیں زگر	ہرمن ہیسے	جرمنی

Scanned with CamScanner

کندھ	ژاں پال سارتر	فرانس
ماریا	الڈس ہکسلی	برطانیہ
ہچ	جیک لنڈن	امریکا
خدادے ناں	نامعلوم	میکسیکو

ڈاکٹر سلیم اختر دی کتاب تنقیدی دبستان'' کوں لہنہ عنوان نال شوکت مغل سرائیکی ترجمے دے طور تیں پیش کیتا ہا۔ ایں سال سرائیکی ترجمے نال پیش کیتی کتاب ''تنقیدی دبستان'' (۳۲۰ص) دا نواں ایڈیشن پیش کیتا گئے۔ جئیں کنوں ایں کتاب دی اہمیت تے سرائیکی دے طالب علماں دی ضرورت دا اندازہ تھیندے۔

شوکت مغل دی کتاب ''تحریرات'' وچ افسانیں دے ترجمے (سرائیکی توں اردو) شامل کیتے گئین۔ اٹھ سرائیکی افسانیں دے اردو ترجمے ہٹھ ڈتے عنوانیں نال پیش کیتے گئین:

جھلتے سائے	ظفر لاشاری
انتہا	ظفر لاشاری
آوارہ	ظفر لاشاری
مسکراہٹوں کے بندھن	اللہ بخش یاد
کوکنگ بیوٹی	بتول رحمانی
گتھی ہوئی گرہیں	حبیب فائق
مداری	سعید ایاز
مجسمے	حفیظ خان

2016ء

۲۰۱۶ء وچ عبدالباسط بھٹی اردو دیں ڈو کتابیں کوں سرائیکی زبان دا چولا پوایا۔ ہک کتاب رانا محبوب اختر دے اردو کالم ''لوک بیانیہ'' کوں عبدالباسط بھٹی ''لہو کی گالھ'' (۲۸۰۔ص) دے عنوان نال سرائیکی ترجمے دے طور تیں پیش کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں چھی حصیں وچ ونڈ ڈتا گئے۔ پہلے حصے وچ عاشق بزدار، عبدالباسط بھٹی، ظہور دھریجہ، پیرزادہ محی الدین تے رفعت عباس دے مضمون شامل ہن۔ جڈاں جواوندے بعد

Scanned with CamScanner

دے حصیں کوں "زبان"، "وڈے لوک"، "میڈیا لوک"، "چنگیر" تے "دنیا دے حوالے نال لکھیے مضامین" جھیں عنوانیں نال پیش کیتا گئے۔ ترجمہ کیتے گئے ہک کالم "زبان تے سماجی رتبہ" دا آغاز ایں انداز نال سامنڑ آئے:

"آبدن ہر لطیفہ ہک نکڑا انقلاب ہوندے تے نقلی ہک طرحاں دے انقلابی ہوندن جیڑھے رائج ضابطیاں، پرانیاں رسماں ریتاں تے شریف شرفا دی حفاظت کرن آلے قوانین اتے انجھاں مذاق کریندن جو چنگے بھلے وڈے لوک تے ڈراکل ضابطے اُن بھاوندے لگن"

عبدالباسط بھٹی دی ترجمہ تھئی ڈوجھی کتاب پوٹھوار دے واسی اسد محمود خان دے اردو قصے کہانیاں دے سرائیکی ترجمے کوں "دریشک" (۱۱۲۔ص) دے عنوان نال پیش کیتا گئے۔ جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپڑی والی ایں کتاب اچ شامل کہانیاں کوں "جھولی"، "دستک"، "آرزو"، "تانگھ"، "وٹ"، "چُغی"، "رتا جوڑا"، "سگنل"، "تقدیر"، "القارعہ"، "صدی دی میت"، "پرچم ستارہ و ہلال" تے "خیالی جزیرہ" جھیں عنوان ڈتے گئین۔ "جھولی" دے عنوان نال تھیوٹی والے توجے دامنڈھا ایں طرحاں بدھا گئے:

شاں شاں کریندی تکھی ہوا کمرے دی دری ٹپ آئی۔ سٹاف روم دے اندر ماحول ٹنس ہا۔ فضا موجھی ہئی۔ انگریزی سکول دا اے کمرہ بسلی خانے وانگوں پیا نظر دا ہا۔ جیندے اچ بدھے زنادر کوہجن دے ڈرتوں سکے ویندے ہن۔ سارے استاد سٹاف روم دے صوفیاں اچ گسڑے بیٹھے ہن۔ سامنڑے میز اُتے نیشنل کمپنی دا ہک ریڈیو پیا ہا جیندے اُتے ڈھاکہ ریڈیو سٹیشن دیاں خبراں لگیاں ہویاں ہن۔ سارے غور نال خبراں بیٹھے سُنڈے ہن۔"

عصمت اللہ شاہ دے انتخاب تے ترجمے دے حوالے صوفیانہ شاعری وچ پاتے وئجن والے پیار، امن تے انسان دوستی دے پیغام کوں "پریم نگر" (۲۰۳۔ص) دے عنوان نال فکشن ہاؤس لاہور توں چھاپیا گیا۔ کتاب دی اشاعت سانگے پبلک ویلفیئر آرگنائزیشن لودھراں دے اہتمام تے دی ایشیا فاؤنڈیشن دی معاونت وی ترجمہ کارکوں حاصل رہی ہے۔ بابا فرید، شاہ حسین، بلھے شاہ، بھگت کبیر، سلطان باہو، سچل سرمست، خواجہ فرید، میاں محمد بخش تے خرم بہاول پوری دی

Scanned with CamScanner

صوفیانہ شاعری دے علاوہ ایں موضوع دی مناسبت نال کجھ جدید شاعری دا انتخاب وی کیتا گئے۔
صوفی شاعراں دا تعارف، منتخب کلام تے نثری ترجمہ کوں ایں کتاب دا حصہ نایا گئے۔

2017ء

جگ مشہور لکھاری پاؤلو کوئیلو دے ناول "الکیمسٹ" کوں سرائیکی قلم کار عبدالباسط بھٹی "کیمیاگر" (۱۴۴۔ص) دے عنوان نال سرائیکی رُوپ وچ پیش کیتے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والے ایں ترجمے کوں عالمی سطح دے مختلف ترجمیں وچ ۶۸ ویں زبان دے وچ تھیون والے ترجمے دے طور تیں شمار کیتا ویندا ہے۔

ظہور احمد فاتح اردو شاعری وچ پاتی ونجن والی صنف "ترویلی" (ترائے ہم وزن مصریں دی نظم) کوں سرائیکی وچ متعارف کرویندیں ہوئیں شاعر علی شاعر دی شاعری کوں "ترویلیاں" (۱۶۰۔ص) دے عنوان نال منظوم ترجمے دے طور تیں پیش کیتے۔ واضح راہوے جو "ترویلی" دی صنف دے موجد بھارتی قلم ساز شاعر گلزار کوں گنڑیا ویندے تے اوندے بعد کئی شاعریں ایں صنف بارے قلم چاتے۔ ایں صنف دا پہلا باقاعدہ شعری مجموعہ شاعر علی شاعر دی تخلیق بہ عنوان "ترویلی" کوں گنڑیا ویندے۔ ۲۰۰۷ء وچ سامٹے آون والی ایں کتاب دا منظوم سرائیکی ترجمہ کرن دا اعزاز ظہور احمد فاتح کوں حاصل تھیئے۔

Scanned with CamScanner

سولھویں پوڑی

Waqar Aslam
0306-1446635

متفرق ادب

Scanned with CamScanner

ا۔ آپ بیتی

2006ء

آپ بیتی کوں سرائیکی وچ متعارف کروین دیں ہوئیں محمد رمضان طالب آپݨی کتاب ''میں کون؟'' (320۔ص) دے عنوان نال پیش کیتی۔ فرید سرائیکی سنگت ڈیرہ غازی خان توں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب وچ لکھاری دی حیاتی دے نہ بھلݨ والے واقعے سادگی نال بیان کیتے بھکین۔ جیندے وچ بچپن، خاندان، جوانی، تعلیم، تدریس، بڈھیپا تے حیاتی دے اُچ جھک دے علاوہ ادبی پندھ کوں نویکلے انداز نال سامݨے گھن آندا گئے۔ ایں آپ بیتی وچ شعری حوالے دی کھری سنجاݨ رکھدن۔ ابتداو چ ڈڈ ومعذرتی قطعے لکھیے بھکین۔ جنھیں وچوں ہک قطعہ ہے:

جو یاد آئے سب لکھ چھوڑے
نہ سچ لکھݨ توں منہ موڑے
میں طالب کوں رب معاف کرے
میڈے لکھݨ جے کوئی دل تروڑے

2011ء

آپݨی بھالھ سٹاوݨ کیتے آپ بیتی دی صنف سرائیکی ادب دا حصہ وی بݨ چکی ہے۔ ۲۰۱۱ء وچ محمد اسماعیل احمد اݨی دی لکھی آپ بیتی ''یادیں دا خاب محل'' (۱۹۸ص) دبستان سحر ڈیرہ غازی خان تے سرائیکی پبلی کیشنز رسول پور (جام پور) دے اشتراک نال شائع کیتی گئی۔ محمد اسماعیل احمد اݨی دی حیاتی دا احاطہ کرݨ والی ایں کتاب دا آغاز ''اماں دے پیریں دی دھوڑ'' دے عنوان نال کیتا گئے۔ اوندے بعد حیاتی دی ہک ہک پوڑی کوں وڈے سوہݨپ تے علامتی انداز نال پیش کرݨ دی بھرویں کوشش کیتی ہے۔ جیویں جو آپݨی حیاتی دے ہک واقعے کوں ''خزاں رُت دا ساتھی'' دے عنوان نال چوویں شروع کیتے اوں کنوں احمد اݨی سئیں دے اسلوب دا پتہ لگدے:

پوری زندگی ناں واقعات اتے افراد نال عبارت اے۔ کیڈے واقعے اتے کیڈے فرد دی بھالھ کریجے۔ چلو ہک ایہو جئیں فرد دی بھالھ سلاہیدھا جو شخص کنوں زیادہ واقعہ بلکہ واقعات اے۔

Scanned with CamScanner

کافی سال لگے دی گالھ اے۔ ہک خزاں رُت دے سانولی سلوٹی شام۔
میں اپنے مکان رآفس دے اگوں ہا نیچے اچ کلہا بیٹھا ہم کہ ہک اوپرا (اجنبی) شخص آئے۔ سلام کر، ہتھ ملا، اجازت گھن خالی پئی کرسی تے بہہ تھئے۔ رسمی خیر خوش کرن دے ستھ بعد میڈے ہا نیچے دے موسم خزاں دے پھلیں دی گالھ کرن لگ پئے۔ اتھوں گالھ ون ونکار دے پیلے تھیندے ہوئے پتریں کنوں پھر بندا انسانیں دے بدلدے مزاجیں اتے تبدیل تھیندیں ہوئیں وفائیں تے آن کھڑائی۔ ایں ول آپ ای اپنا تعارف کرائیں۔۔۔۔۔

کجھ دیر اہم گالھ بول کرن دے بعد آپنا "کارڈ" وی ڈکھالیں۔ میں گفتگو اچ محتاط تھی گیم مگر اوپری بے تکلفی نال ایندا رہے۔ اتے اوہ گھنٹے دے بعد "تھینک یُو" آکھ اُٹھیے۔ ہتھ ملاوݨ لگے۔۔۔ ڈو چار دکھوں وہ۔۔۔ پچھوں تے ولیے۔۔۔ ہک نویں انداز دی مُرک نال آکھدے۔۔۔ سئیں! اساں کنیں ایہو جہیں ڈھیر سارے کارڈ ہوندن۔۔۔۔

اوندے وݨجݨ دے بعد میں صرف ایہو کجھ سوچیندا اتے یاد کریندا رہ گیوم کہ اساں کیا کجھ الایا ہا۔ اوندے وچ "خبریت" (News Value) کتلا ہی اتے کُل پُھل دیاں گالھیں کتلا۔

۲۔ سال ادب

1998ء

ڈرامے بارے مقبول عباس کا شردی ڈو جھی کتاب "چاچا الف خالی" ہے۔ میسون پبلی کیشنز ملتان توں چھپݨ والی ایں کتاب وچ بالیں دی خاطر لکھیے گئے۔ ڈرامے ہوں سوکھی زبان وچ لکھیے، گھین تے انھیں دے کردار وی بالیں دی سمجھ دے مطابق ہن۔ اے ڈرامے وی ریڈیو پاکستان ملتان توں نشر تھیندے رہ گھین۔ ایں توں پہلے "چندر تارے" دے ناں نال مقبول عباس کا شردے بلاویں ڈرامے کتابی شکل وچ سامنے آ چکن۔

لوک کہانی تے لوک نظمیں بارے شوکت مغل دی بلا دیں ادب دی کتاب "آئی مائی"

Scanned with CamScanner

جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں چھپ کے سامنے آئی۔ ''آٹی ماٹی'' وچ پاتیاں وبجن والیاں کہانیاں تے نظماں کٹھیاں کرن ویلھے شوکت مغل اے کوشش وی کیتی ہے جو جھوی کہانی یا جھوی نظم دسیب دے جھوے وسیب وچ جھوے انداز نال مشہور ہے اوندے اوں انداز کوں قائم رکھیندیں ہوئیں ہکی کہانی یا ہکی نظم دے کئی کئی انداز بیان کرڈتے وبجن۔ ''آٹی ماٹی'' وچ جتھاں ہالیں دی ٹوک مکال دیاں گالھیں پاتیاں ویندین اتھاں تاریخ دے ورقے پھلور کے ہالیں کیتے سبق پڑھن والیاں لکھتاں وی موجود ہن۔ ایں کتاب وچ ڈتی گئی کہانی ''ہک چوری دا حال'' دا انت کجھ ایں طرحاں ہے

''سردار نے موقع ڈٹھا۔ وستی والیاں کوں سڈ ایس۔ سارے کٹھے آتھئے دل پچھ گچھ کیتس۔ کئی پتہ نہ لگا۔ سردار نے حکم ڈتا۔ بدمعاش لوک کٹھے کرو۔ سارے کٹھے تھی گئے تاں انھاں کوں آکھیس ''تساں چوری کیتی ہے چوری ڈیو چا۔ او سارے بچ بدمعاش ہن۔ انھاں آکھیا ''اساں بدی نئیں کیتی''۔ سردار نے انھاں کوں بچ لکڑیاں ڈتیاں۔ ساریاں برابر ہن۔ حکم ڈتس ہن اپنے گھر ونجو۔ جنیدی لکڑ سویلے وڈی تھیسی اوہو چور ہوسی۔ پنجے جوانیں وچوں ہک چور ہا۔ اوں اپنے دل وچ خیال کیتا جو لکڑ میڈی سویلے وڈی تھیسی۔ اوں کہاڑی چا کے کجھ لکڑ کپ، گھدی۔ لکڑ کپی ڈیکھ کے سویلے سردار صاحب آکھیا چور ایہو ہے اینکوں پکڑو نہاں کوں رخصت کیتس۔ ہوں کوں قید ڈتس۔

سیانیاں بچ آکھے:

''

چوردی ڈاڑھی اچ ککھ ول ول مارے ہتھ

2004ء

شوکت مغل دی کتاب ''الف بے ہوا'' (144۔ص) کوں ایں سال ڈوجھی واری چھپن دا اعزاز ملیے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی ایں کتاب دے ترائے لفظ سرائیکی املا دے پہلے ترائے حرفاں دی نمائندگی کریندن۔ یعنی الف (ا)، بے (ب) تے ہوا (ب)۔ ''الف بے ہوا'' وچ نثری کہانیاں تے منظوم لوک ادب کوں شامل کیتا گئے۔ نثری کہانیاں دی

Scanned with CamScanner

تعداد ہک گھٹ چالھی تے نظمیں دی گنتری پینتری ہے۔ اے کہانیاں تے نظماں ہالیں دے پسند دے عین مطابق ہن۔

2005ء

منظور اعوان دی کتاب "وڈے لوک وڈیاں گالھیں" (80۔ص) دلنور سرائیکی پبلی کیشنز دی اشاعت دے طور تیں سامنڑے آئی۔ جیندے وچ ہالیں کیتے سبق آموز واقعے پیش کیتے گھن۔

2007ء

بشیر دیوانہ دی شعری تخلیق "چمکدے تارے" (۳۲۔ص) خواجہ فرید سرائیکی ادبی سنگت صادق آباد توں شائع تھئی جیندے وچ ہالیں کیتے نظماں پیش کیتیاں گھن۔

۳۔ ڈائریکٹری

2005ء

ڈینہ وار "جھوک" ملتان دے اسلام آباد وچ بیورو چیف اچیف آرگنائز مجاہد بھٹی دی مرتب کیتی "اسلام آباد: جھوک ٹیلی فون ڈائریکٹری" (176۔ص) جھوک پبلشرز ملتان توں شائع تھئی جیندے وچ اسلام آباد وچ مقیم سرائیکی بھٹاں دے فون نمبر تے پتے درج کیتے گھن۔ تے نال نال وسیب دی تاریخ، جغرافیہ، زبان وادب تے چوٹویں شاعریں دا چونواں کلام وی ایں ڈائریکٹری دا حصہ بنایا گئے۔

۴۔ خط پتر

1995ء

چٹھی چپاٹھی یعنی خط پتر اوئیں ناں نت لکھیندے رہ ویندن پر ایں حوالے نال کتاباں بہوں گھٹ ڈیکھن وچ آندین۔ ۱۹۹۵ء وچ مہر کا چیلوی دی مرتب کیتی ہوئی کتاب "چٹھی میرے ڈھول دی" ڈیکھن وچ آئی جیندے وچ پنجابی، انگریزی تے سندھی دے علاوہ سرائیکی چٹھیاں دی شامل ہن۔ اے او خط ہن جیڑے مرتب دو ڈھیے گئے ہن۔ سرائیکی حوالے نال ڈتے گئے خطیں وچ سجاد حیدر پرویز، ظہور دھریجہ تے نواز جاوید دے خطیں کوں شامل کیتا گئے۔

Scanned with CamScanner

2007ء

ہر معاشرے وچ خط پتر کوں رابطے دا اہم ذریعہ سمجھا ویندے۔ سرائیکی لکھاریں دے چوٹویں خطیں کوں محمد اسلم مبلا مرتب کیتے تے ''خطاں بھری چنگیر'' (۱۷۶۔ص) دے عنوان نال سامنے آندے۔ سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دی طرفوں شائع تھیوݨ والی ایں کتاب کوں آپݨے موضوع دی پہلی کتاب آکھیا ویندے۔

۵ سائنس تے ٹیکنالوجی

1995ء

اج دے مشینی دور وچ سائنس تے ٹیکنالوجی دی اہمیت کھائیں ودھ گئی ہے۔ ایں حوالے نال محبوب جھنگوی دی کتاب ''موٹر کار'' دی اہمیت وی کہیں توں گھٹ کائنی۔ آسان تے سمجھ آوݨ والی زبان وچ لکھی گئی اے کتاب فنی تعلیم بارے پہلی کتاب ہے جیندے وچ موٹر کار دے ہر سسٹم دے ہر پرزے دا ذکر موجود ہے۔ انگریزی اصطلاحیں دا سرائیکی ترجمہ کیتا گئے۔ اوزاریں دے ناویں دے ترجمے وی شامل ہن۔ موٹر گڈی دی تاریخ تے قسماں وی ایں کتاب دا حصہ ہن۔ ڈرائیونگ تے ٹریفک قانون دا ذکر وی موجود ہے۔

۶۔ صحافتی رنگ

2012ء

قومی اخباریں وچ چھپݨ والیں تحریریں کوں کتابی شکل وچ پیش کرݨ دے حوالے نال ڈھاونجے تاں ایں سال رانجھݨ ملتانی دے قلمی ناں نال چھپݨ والی کتاب ''گروان ہووے تاں'' (۶۴ص) شائع تھئی تاں اندازہ تھیا جو اے اخباری کالم مہاندرے دانشور شوکت مغل دے قلم دا شاہکار ہن۔ ڈینھ وار ''جھوک'' ملتان وچ نوے دی دہائی توں شروع تھیوݨ والے اے کالم نیم سیاسی رنگ وچ رنگیے ہوئے ہن۔ ۱۹۹۶ء وچ چھپݨ والے کالم ''لاہور دیاں شیشے دیاں سڑکاں تے سرائیکی وسیب دے کھڈے'' وچ لکھدن:

''۱۷۸ کروڑ نال سڑکاں تے بتیاں دا اے پروجیکٹ لہوری گمن گھن

ناں اُتھاں داجٹ شہر وچ آوے ناں جتیاں ناں پُچھے دوا۔ آپنے کیتے انہاں کول لکھ ہنیں سرائیکی وسیب کیتے لکھ کائنی۔ کہڑا ہیں اتھاں آکے ساکوں دی ناں پُچھو۔ ساڈی سیت وانجھی اسلام آباد وچ بیٹھے۔ اے بھی جیدے سر اُتے بیدے اوکوں اسلام آباد پُچھاڑ بیدے۔ پہلے ولی وی ایہو پُچھا آندا ہا۔ ساڈے نصیب برے نہیں۔ اساں آپ بھولے ہیں۔ ہر کہیں تے وس پوندے ہیں پر اگاں تے ناں وسسوں۔ پنجابی حکمرانو! آپنے گروان! اج جھاتی پاوو، پر ساں دی کیا کرو۔ بھلا گروان ہووے ناں"

کالم نگاری دے طور تیں ڈو جھی کتاب "بُجھارت" (۲۷۔ص) مجاہد جتوئی دی لکھی ہوئی ہے۔ اے کالم اکویہویں صدی دے شروع وچ ہفت روزہ "سوک" ساتکے لکھیے گئے ہن۔ "بُجھارت" دے رنگ وچ پیش کیتے گئے کردار ساڈے چودھار موجود ہن تے انھیں کوں جانڑں کیتے سُجا کی اُکھ چاہیدی ہے۔ جیویں جو ہک کالم وچ لکھیا ہوئے:

"انگریزیں دے ٹیمے دھنواناں، گھوڑیں کوں کھر کھرہ ماراں، تختے تے ڈالیاں پیش کراں آلا ہک بندہ لندن پہنچ گیا۔ درگھیاں سڑکاں، بلدیاں دھمیاں جتیاں ڈیکھ تے دات پٹی وداہووے۔ ہک انگریز افسر دا پتہ نس پیا۔ بگول پھول لوکاں لدھس۔ جڈاں انگریز زوریں ورت بندے پکڑتے لام تے ٹھیدا ہاں سردار صیب اپنے وسیب دے کئی بندے ڈھونڈتے "بگورے صیب" کوں ڈیکھ تے ہن لاتے بگورے صیب سردار صیب کوں منگ ڈیتا۔

بگورے صیب سردار صیب کوں ڈیکھ تاں حیران تھی تے آکھیس "توئین لم کیسا" سردار دلدی ڈیتی، میں سئیں ڈیکھ اڈا خوش آں ـــ تہاڈے تھورے ـــ تھوڑے وی نہ ـــ لکھ تھورے ہن پر سئیں تہاڈی مونجھ لدی ہئی تے روحا ہم ـــ سئیں میکوں تہاڈے ٹیمے صیب دی وی مونجھ لدی ہئی اتے گھوڑے صیب دی وی ـــ سئیں تہاڈے ٹیمے صیب اتے گھوڑے صیب دا کیا حال ہے"

اخباریں وچ سرائیکی وسیب دے مسئلیں کوں نشابر کرن کیتے مکالمے دا ہک سلسلہ کئی سال تئیں جاری رہ گئے۔ تہذیبی، سیاسی، سماجی تے ثقافتی حوالے نال ڈیکھ تاں ایں مکالمے دی اہمیت پاروں جاوید اختر بھٹی، خالد اقبال، امتیاز فریدی تے سلیم قیصر دی تہذیب تے ترتیب

نال ''نیا سرائیکی مکالمہ'' داعنوان ڈے کے ۲۰۱۲ء وچ کتاب پیش کیتی گئی۔ ایں طرحاں جتھاں اے مکالمے محفوظ تھی گھین اُتھاں اے دی واضح تھئے جو سرائیکی خطے وچوں سامنے آون والے مسئلیں بارے کھل کے گالھ تھئی ہے۔ سرائیکی حوالے دے ایں قسم دے مکالمیں دا منڈھ صابر چشتی دی کوشش نال بدھا گیا ہا۔ تہوں ایں کتاب دا انتساب صابر چشتی مرحوم دے ناں انھاں دی اپنڑی نظم نال کیتا گئے جیندے کجھ بول ہن:

اساں ہوندہیش دے ویہڑ وتیاں
جگ جیون دی ایہار مزلدھی
نت جھل مکلاوے متراں دے
تھئے مونجھ مہانڑے جاگ پئے
من اپنڑے کوں پر چیندیں ہوئیں
اینویں ہنجھروں ہار بٹیندیں ہوئیں
نت سوگ سنجال منیدیں ہوئیں
سدا ویہڑ وصال کریندیں ہوئیں
تھئے نیر کمانڑے جاگ پئے

۷۔ فلسفہ

2013ء

اکرم میراٹی دی کتاب ''تل وطنی فلاسفی'' (ص۔۸۸) سرائیکی زبان دے وچ پیش کیتی ویجھن والی فلسفہ دے موضوع دی نویکلے انداز دی کتاب ہے۔ عوام دوست فاؤنڈیشن رحیم آباد، بھکر توں شائع تھیون والی ایں کتاب وچ یونانی فلسفہ، ہندوستانی فلسفہ، عبرانی عقائد، جدید فلسفہ، تصوف، ماحولیاتی، فلسفہ، تل وطنی فلسفہ دے علاوہ مسلم دنیا تے جاہلیت دے دور بارے بحث کیتی گئی ہے۔ ''تل وطنی فلسفہ'' دے عنوان ہیٹھ ڈتی تحریر دا آغاز کجھ ایں انداز نال کیتا گئے:

''اج جے اساں پچھوتے نظر ماروں تاں حیران تھیسوں جو انسان فکری لحاظ نال کتھے رہتیں توں گزریے۔ ہک ویلھا ہا جو یونان دے لوکاں دی ڈھم ہائی، سقراط،

Scanned with CamScanner

افلاطون تے ارسطو کوں فلسفے دا امام نمایا پیا وندا ہا۔ دل مذہبی سوچ دا دور شروع تھیا تے لوک یہودی، عیسائی، ہندو، بدھ تے مسلمان ہن گئے۔ قال تھیدے رہے پر ذہن سکڑ گئے۔ بغداد دے تعلیمی اداریں روشنی ڈیون شروع کیتی۔ ابن سینا، ابن رشد، فرابی تے غزالی سامنے آئے پر دل ہک دفعہ تاریاں دی شکل اچ حملہ آوری دا فن کامیاب تھیا تے عقل کوں شکست تھئی۔ ہک دفعہ دل کالی رات چھا گئی پر ستارہویں صدی اچ انسان جوش دے مقابلے ہوش دو توجہ ڈتی تاں فلسفے تے سائنس دی نویں شکل سامنے آون لگ پئی"

۸۔ نصاب

2000ء

2000ء وچ سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی طرفوں سید دین محمد شاہ دی مرتب کیتی کتاب "کریہہ دے پھل" (266۔ص) چھپ کے سامنے آئی۔ ایں کتاب وچ اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور توں بی اے دا منظور تھیون والا نصاب مرتب کیتا گئے۔ ایں نصاب دی تفصیل کجھ ایں طرحاں ہے۔ شاعری وچ شلوک ابا فرید الدین مسعود گنج شکر، نظم اعلی حیدر ملتانی، سیف الملوک وچوں الطف علی بہاولپوری، کافیاں اچل سرمست، کافیاں اخواجہ غلام فرید، کافی اخرم بہاول پوری، ترانہ اجانباز جتوئی، غزلاں اقبال سوکڑی، جھومری جھم ڑے وچوں ارفعت عباس، جیڈیاں یاداں سنجیاں سالھیں احسن رضا گردیزی، ان آکھی دے رنگ، اساں رُل گئے ہئیں اعزیز شاہد، پاٹی دی کندھ، پارت انصر اللہ خان ناصر، وراثت وچ خواب، ہجرت دی نفی امتاز حیدر ڈاہر تے کھ مہاندرا، وے پکھو آکاشو لال شامل ہن۔ لوک قصے دے حوالے نال بلاں دے پھیرے اطاہر فنی، وچ ڈنڈ دا الملک عبداللہ عرفان تے مظفر خان دے خزانے دیاں کنجیاں اایف ڈبلیو سکیمپ (ترجمہ شوکت مغل) شامل ہن۔ ناول وچوں پہاج اظفر لاشاری وچوں اقتباس گھدا گئے۔ افسانے دے وچوں کیری دی مٹھ اغلام حسن حیدرانی، موریں دی ٹور احسن واگھا، بخشیں واچ ولائی امسرت کلانچوی، بزار طوطے تے ہڈھڑا عامر فہیم تے بشریٰ قریشی دا افسانہ "نواں جنم" گھدے گھن۔ حفیظ خان دا ڈرامہ "کچ دیاں ماڑیاں"،

Scanned with CamScanner

عبدالباسط بھٹی دا خاکہ "دلشاد کلانچوی"، سید انیس شاہ جیلانی دا خاکہ "نظامی"، ڈاکٹر اسلم ملک دا انشائیہ "شاعری دا ہنر" تے محمد اسلم میکلا دا انشائیہ "اکھ" دی نصاب دا حصہ ہن۔ مضامین وچوں خدمت دا وقت اے اڈاکٹر مہر عبدالحق، فوائد فریدیہ امیر حسان الحیدری، سوڑ ڈیکھ تے پیر دگھیر اولشاد کلانچوی، ساڈے ادبی مہاندرے اصدیق طاہر، خواجہ فرید تے کجل دی فکری سانجھ اجاوید چانڈیو، سرائیکی دا اک گمنام شاعر: خوشدل اڈاکٹر طاہر تونسوی، سرائیکی دی پہلی شہر آشوب اشوکت مغل تے سرائیکی وچ سیرت نگاری انواز کاوش کوں شامل کیتا گئے۔

2001ء

2000ء وچ اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور دے بی۔اے دے نصاب نال مُنڈھ ہدھ گیا ہا تاں 2001ء وچ بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی بی۔اے سرائیکی دا نصاب منظور کرڈتے۔ اے نصاب بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں ملتان کتاب گھر ملتان "سرائیکی (انتخابی)" (110۔ص) دے عنوان نال کتابی شکل وچ پیش کیتے۔ ایں کتاب دے مدیر ڈاکٹر انوار احمد تے مرتبین وچ ڈاکٹر اسلم انصاری، شوکت مغل تے ڈاکٹر قاضی عابد دے ناں شامل ہن۔ ایں نصاب کوں "نثر" تے "شاعری" دے حوالے نال ڈوھیں وچ ونڈیا گئے۔ نثر کوں ول ترائے شاخیں وچ ونڈ کے پہلے حصہ "قصہ کہانی" وچ ایف ڈبلیو سکیمپ دی کہانی "دیوان ساون مل تے اک فقیر" اتے طاہر غنی دا قصہ "سوجا ملاح" کوں شامل کیتا گئے۔ نثر دی ڈوجھی شاخ "افسانے، انشائیہ، سفرنامے، ڈرامہ" وچ شیما سیال دا افسانہ "آڈیکھ موہنجوداڑو وچ"، "غلام حسن حیدرانی دا افسانہ "کیرھی دی مُٹھ"، ڈاکٹر محمد سلیم ملک دا انشائیہ "فیشن"، حبیب فائق دا انشائیہ "اباسیاں"، ممتاز حیدر ڈاہر دا سفرنامہ "آگرہ۔ سنگ مرمر وچ خواب" تے مسرت کلانچوی دا ڈرامہ "نکی جہی بھالھ" شامل ہن۔ نثری سلسلے دی ترجھی کڑی "مضامین" وچ ڈاکٹر مہر عبدالحق دی لکھت "حضورؐ دی معاشرتی زندگی دیاں کجھ مثالاں"، ڈاکٹر اسلم انصاری دی تحریر "سرائیکی اصطلاحات دا مسئلہ تے مجوزہ اصطلاحات" شبیر حسن اختر دا مضمون "خواجہ فرید دا نظریہ حسن"، اسلم رسولپوری دی تحریر "لطف علی حیاتی اتے شاعری" تے شوکت مغل دی لکھت "سرائیکی زبان دا ارتقاء" کوں شامل کیتا گئے۔ جے تک "شاعری" دا تعلق ہے تاں ایں حصے وچ محمد اسلم میکلا دی "نعت"، بابا فرید دے "ڈوہڑے"، کجل سرمستؒ تے خواجہ

فرید دیاں "کافیاں"، چراغ اعوان، حسن رضا گردیزی، عابد عمیق، نصر اللہ خان ناصر تے رفعت عباس دیاں نظماں، امید ملتانی، ارشد ملتانی، اقبال سوکڑی تے عزیز شاہد دیاں "غزلاں" ایں نصاب دا حصہ ہن۔

2002ء

اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور وچ بی اے سرائیکی دا نصاب تبدیل تھی ونجن دی وجہ توں طالب علمیں دی ضرورت کوں پورا کرن سانگے نویں کتاب شائع کرن ضروری تھی گیا ہا۔ ایں گالھوں سرائیکی ادبی مجلس بہاولپور دی پیشکش دے طور تیں حفیظ الرحمٰن دی مرتب تھئی کتاب "نصاب بی اے سرائیکی (اختیاری)" (56۔ص) سامنے آئی۔ جیندے وچ نصاب دے مطابق متن کوں شامل کیتا گئے۔ ایندی تفصیل کجھ ایں طرحاں ہے:

شاعری: مولوی لطف علی
خواجہ غلام فرید
اشو لال
رفعت عباس

لوک قصہ: طاہر غنی۔ بک بادشاہ

ناول: ظفر لاشاری۔ کیسری سجھ (تا) ملک پور دوڑ گئے

خاکہ: عبدالباسط بھٹی۔ دلشاد کلانچوی

مضمون: صدیق طاہر۔ اساڈے ادبی مہاندرے
جاوید چانڈیو۔ خواجہ فرید دی فکری سانجھ

2004ء

علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اسلام آباد دے شعبہ "پاکستانی زبانیں" دی طرفوں ایم فل دی کتاب "سندھی سرائیکی کشمیری: زبان وادب" شائع تھئی۔ جیندے وچ سرائیکی زبان تے ادب دے حوالے نال ترائے باب (221 تا 305) شامل کیتے ونجن۔ جنھیں دی تفصیل ایں طرحاں ہے:

i) سرائیکی زبان — تحریر: ڈاکٹر طاہر تونسوی
نظر ثانی واضافہ: شوکت مغل

Scanned with CamScanner

ii) قدیم سرائیکی ادب — تحریر: ڈاکٹر طاہر تونسوی
نظر ثانی واضافہ: ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز

iii) جدید سرائیکی ادب — تحریر: ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز
نظر ثانی: ڈاکٹر انعام الحق جاوید

ایم فل دی کتاب وچ سرائیکی ادب دے حصے بارے پروفیسر میاں محمد مشتاق، حمید اُلفت ملغانی تے اصغر عابد دا علمی تعاون دی نال نال رہ وچ دا اعتراف کیتا گئے۔

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے بی۔اے (سرائیکی) (انتخابی) دے امتحان 2005ء دے حوالے نال نصاب وچ کجھ تبدیلیاں کیتیاں گئین۔ تہوں نویں تبدیلیاں دے بعد ڈاکٹر انوار احمد دی ادارت وچ "سرائیکی (انتخابی)" (111۔ص) داڈو وجھا ایڈیشن ملتان کتاب گھر توں شائع تھی سے سامنے آ چکے۔ ایں نصاب دے مرتب کرن والیں وچ ڈاکٹر اسلم انصاری، پروفیسر شوکت مغل تے ڈاکٹر قاضی عابد دے علاوہ نظر ثانی کرن والیں وچ ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز، محمد اجمل مہار تے مختار علی شاہ دے ناں شامل ہن۔ نصاب اچ تبدیلی دے حوالے نال علی حیدر ملتانی تے قیس فریدی دا کلام شامل کیتا گئے۔

2006ء

"ٹھڈیاں ہیلاں" (256۔ص) سرائیکی نصاب دی ضرورت کوں پورا کرن لئی ملتان توں چھپی۔ ماہر پروفیسراں دی لکھی ہوئی ایں کتاب کوں ظہور احمد دھریجہ جھوک پبلشرز ملتان توں شائع کیتے۔ ایندے وچ بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے بی۔اے (اختیاری) دے نصاب کوں بنیاد بنا کے تشریح تے ضروری وضاحتاں شامل کیتیاں گیاں۔

2007ء

شوکت مغل تے مقبول گیلانی دی مشترکہ کاوش "سوکھے پندھ" (۳۳۶۔ص) کوں بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے بی اے سرائیکی دے ڈوجھے پرچے دے نصاب دی شرح دے طور تیں پیش کیتا گئے۔ ایندے علاوہ شعبہ سرائیکی بہاء الدین زکریا یونیورسٹی دی طرفوں ایں شعبے دے تعارف دے حوالے نال لکھیا گیا اک کتابچہ "تعارف شعبہ سرائیکی" (۸۔ص) وی ایں سال چھپ کے سامنے آئے۔

Scanned with CamScanner

2014ء

پروفیسر شوکت مغل تے پروفیسر ڈاکٹر مقبول گیلانی دی کٹھی کاوش نال بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دے نویں نصاب دے مطابق بی اے سرائیکی (آپشنل) دے حوالے دی کتاب "لعل موتی" (۱۷۶ص) دانواں چھاپا ایں سال دی جھوک پبلشرز ملتان دی طرفوں مارکیٹ وچ موجود ہے۔

2016ء

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان اتے ملحقہ کالجیں دے بی ایس (چار سالہ پروگرام) دے نصاب کوں سامنے رکھ کے سرائیکی دے سینئر استاد سید مختار علی شاہ "فنکشنل سرائیکی" (۱۶۶۔ص) دے عنوان نال طالب علماں کوں کتاب وان کیتی ہے۔ نیو بکس اینڈ بکس ملتان دی طرفوں شائع تھیون والی اے کتاب ایم اے سرائیکی دے طالب علماں کیتے وی مفید ہے۔ جیڈاں جو ایم فل تے پی ایچ ڈی دے داخلہ ٹیسٹ دیاں ضرورتاں کوں وی سامنے رکھن دی کوشش کیتی ویگئی ہے۔

اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دے بی اے سرائیکی دے نصاب کوں سامنے رکھ کے سرائیکی دے استاد الطاف خان ڈاہر "سرائیکی خوشبو" (۲۵۶۔ص) دے عنوان نال کتاب سامنے آندی ہے۔ جھوک پبلشرز ملتان توں چھپن والی اے کتاب بی اے دے انتخابی (Elective) امتحان دے نال نال اختیاری (Optional) امتحان دیں ضرورتیں کوں وی پورا کریندی ہے جیندے وچ انشائیہ دے نال نال معروضی حوالے کوں نظر انداز نہیں کیتا گیا۔

۹۔ ہنری ادب

1996ء

سرائیکی سائنس بورڈ ڈیرہ غازی خان تے عمر پبلی کیشنز بہاول پور دی سانجھی اشاعت دے طور تیں محبوب جھنگوی دی کتاب "کلرکی" ایں سال ڈیکھن وچ آئی۔ جیندے وچ دفتری معاملیں دی وضاحت پیش کیتی ویگئی ہے۔

۱۰۔ متفرق

2000ء

ماحولیات دے حوالے نال نیو لائف سوسائٹی رحیم یار خان توں ڈو کتاباں صاف پانی

Scanned with CamScanner

(48۔ص) تے ''مکھی اساڈی دشمن'' (64۔ص) دے عنوانیں نال شائع تھیون دا پتہ لگے۔ ہک وچ صاف پانی دی ضرورت، بیماریں دا حوالہ تے پانی صاف کرن دے طریقے ڈسے گھن اتے ڈوجھی کتاب وچ مکھی دیاں بیماریاں تے بچاون دے طریقے کہانی دے انداز وچ پیش کیتے گھن۔

بزم اکرم ملکہ احمد انی دی طرفوں اکرم قریشی دے کتابچے ''موسیقی دا فن''، ''شاعری دا فن'' (ڈوجھی واری) تے ''علم عروض'' (ڈوجھی واری) شائع تھین۔ جہڑے موسیقی دی تعلیم تے شاعری کیتے عروض جاݨݨ دی خاطر بہوں اہمیت رکھیندن۔

2001ء

ڈاکٹر قاسم جلال دے سرائیکی افسانیاں، ڈرامے، فیچر تے مضموناں دا مجموعہ ''ہنجوں تے ہیرے'' داڈوجھا ایڈیشن چھپ کے سامنے آئے۔ مجلس سرائیکی مصنفین پاکستان دی پیشکش دے طور تیں شائع تھیون والی ایں کتاب کوں متفرق نثری تخلیقات دا حصہ آکھیا ونج سگدے۔

2017ء

ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دیاں سرائیکی نثری لکھتاں دی کتاب ''رنگی دے رنگ'' (۸۱۶۔ص) ذی شان حیدر تے ذی حشم حیدر دی طرفوں مرتب تھی کے سامنے آئی ہے۔ اے کتاب ''اردو سخن چوک اعظم (لیہ)'' دی طرفوں چھاپی گئی تے چھپاون آلا ادارہ ''مرکز تعلیم و تحقیق برائے زبان و ادب (رجسٹرڈ) مظفر گڑھ'' ہے۔ ایں کتاب دی ونڈ کریندیں ہوئیں افسانے، خاکے، ڈرامے، سفرنامے، کالم، اڈی دی گڈی دی، متفرق، قصے، مزاح تے ناول (تراجم) جھیں عنوان ڈتے گھن۔ اے نثری لکھتاں ایں توں پہلے کتابی شکل وچ یا کہیں نہ کہیں رنگ اچ کہیں اخبار یا رسالے وچ چھپ چکین۔ ڈاکٹر سجاد حیدر پرویز دیاں انھاں لکھتاں کوں ''جلد اول'' داناں ڈتا گئے جیں کنوں ظاہر تھیندے جو نثری حوالے دیاں بیاں لکھتاں دی آون والے وقت وچ پیش کیتیاں ونج سگدین۔

Scanned with CamScanner

ستارھویں پوڑی

Waqar Aslam
0306-1446635

اعزازتے ایوارڈ

Scanned with CamScanner

1994ء

حکومت پاکستان دی طرفوں ہر سال ۱۴ اگست کوں صدارتی ایوارڈ زدا اعلان تھیندے تے اگلے سال ۲۳ مارچ تے اے ایوارڈ پیش کیتے ویندن۔ سرائیکی ادب دے حوالے نال ۲۳ مارچ ۱۹۹۴ کوں سرائیکی شاعر جانباز جتوئی کوں "صدارتی ایوارڈ حسنِ کارکردگی" ڈتا گیا تے ۱۴ اگست ۱۹۹۴ء کوں معروف سرائیکی محقق تے نقاد ڈاکٹر مہر عبدالحق کوں "صدارتی تمغہ حسنِ کارکردگی" ڈیون دا اعلان کیتا گیا۔ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۹۴-۱۹۹۳ء (۱۴۱۴ ہجری) دا خواجہ فرید ایوارڈ پروفیسر شوکت مغل دی کتاب "ملتان دیاں واراں" کوں دان تھیا۔ جب کہ پچھلے ترائے سال دے خواجہ فرید ایوارڈ دا اعلان وی ایں سال تھیا۔ اے ایوارڈ "اجرک" "ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر) لیر ولیر پچھاواں (اقبال سوکڑی) تے "جھلار" (ڈاکٹر سلیم ملک) کوں ڈتے گئے۔

سرائیکی زبان دے معروف شاعر تے لکھاری نصر اللہ خان ناصر کوں ایں سال بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان توں سرائیکی شاعری بارے خصوصی تحقیقی مقالہ "سرائیکی شاعری دا ارتقا" لکھن تے ڈاکٹریٹ (پی ایچ ڈی) دی ڈگری ڈتی گئی۔ اے پہلی یونیورسٹی دی طرفوں پروفیسر مختار ظفر کوں وی اُردو وچ لکھیے مقالے "ملتان کی شعری روایت" تے پی ایچ ڈی دی ڈگری ملی۔ ایں مقالے وچ کشفی ملتانی، اسد ملتانی، عبدالرشید نسیم طالوت، کیفی جامپوری، شفقت کاظمی تے راجہ عبداللہ نیاز دیں علمی ادبی تے شعری تخلیقات دا تحقیقی جائزہ گھدا گئے۔ اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دے طالب علماں ہر سال وانگوں ایں سال وی تحقیقی مقالے لکھیے۔ ایں سال لکھیے ویجھن والے چار مقالیں وچ چھ دتاں ترجے کیتے ویکھن۔ جب کہ ہے ڈو وچوں "مقابیس المجالس دی موضوعاتی ترتیب" کوں اکرم فریدی لکھیے اتے "خواجہ فرید" تے مولوی لطف علی دے اثرات" کوں نزہت رابعہ تحریر کیتے۔

1995ء

وزارت مذہبی امور دی طرفوں سیرت النبیؐ دے حوالے نال لکھی ویجھن والی محمد صدیق شاکر دی کتاب "سکیں سوہنیں دی سیرت" کوں ہجرہ ایوارڈ داحق دار قرار ڈتا گئے۔ سیرت النبیؐ بارے محمد رمضان طالب دی کتاب "محبوبؐ رب دا" کوں مسعود کھدر پوش ایوارڈ دان تھئے۔ سرائیکی زبان وچ لکھی ویجھن والی پہلی تکنیکی کتاب "موٹر کار" دا مسودہ لکھن تے محبوب جھنگوی کوں وی مسعود کھدر پوش ایوارڈ تا گیا۔

Scanned with CamScanner

1996ء

وزارت مذہبی امور حکومت پاکستان دی طرفوں پچھلے سال وانگوں ایں سال وی محمد صدیق شاکر دی سیرت النبیؐ بارے نویں کتاب "ذکر نبیؐ آپڑیں تے اوپریں وچ" کوں سیرت ایوارڈ دا حق دار قرار ڈتا گیا۔ محمد صدیق شاکر دی پہلی کتاب "سئیں سوہنڑیں دی سیرت" کوں ایں سال مسعود کھدر پوش ایوارڈ دان تھیا۔ جاوید احسن دی تحقیقی کتاب "سرائیکی ثقافت" تے محبوب جھنگوی دے فنی لحاظ سے مسودے "کلرکی" کوں وی مسعود کھدر پوش ایوارڈ ڈتے گئے۔ برطانیہ وچ برطانیہ دے ایشین ٹیلی ویژن دی طرفوں جگ مشہور فنکارہ شازیہ خشک کوں "عالمی فوک ایوارڈ" ڈتا گیا۔ فرید سرائیکی سنگت دیرہ غازی خان دی طرفوں ہر سال فرید ایوارڈ ڈتے ویندن۔ ایں سال اے ایوارڈ غلام حسین زائر، جاوید احسن خاں، ہاشم شیر خاں تے حمید اُلفت ملغانی کوں ملیے۔

1997ء

ڈاکٹر محمد صدیق شاکر تے کوثر ثمرین دیں کتابیں اتے محبوب جھنگوی دے تکنیکی ادبی مسودے تیں مسعود کھدر پوش ایوارڈ ڈتے گئے۔ اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپوری دی طرفوں ۱۹۹۷ء دے چھیکو وچ میڈل ڈیون دی تقریب تھئی۔ ایں تقریب وچ ایم۔اے سرائیکی کرن والے ۱۹۹۱ء توں ۱۹۹۴ء دے طالبعلماں کوں وی سونے تے چاندی دے میڈل ڈتے گئے۔ سونے دے میڈل گھنڑن والیں وچ جاوید حسان چانڈیو، ریاض احمد بھٹہ، ساجدہ بتول تے عقیلہ مختار شامل ہن۔ جیڑاں جو چاندی دے میڈل سجاد حیدر پرویز، حمید اُلفت ملغانی، طاہرہ نسرین ملک تے نزہت رابعہ کوں ملیے۔

۱۹۹۷ء کوں اے وی اعزاز حاصل ہے جو ایں سال سرائیکی دے مہاندرے لکھاری احسن واگھا کوں سرائیکی لسانیات دے موضوع تیں لندن توں پی ایچ ڈی دی ڈگری ملی۔ ڈاکٹر احسن واگھا اے ڈگری ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل دی نگرانی وچ حاصل کیتی۔

1998ء

عظیم صوفی شاعر حضرت خواجہ غلام فریدؒ دے سو سالہ عرس دے موقع تیں "خواجہ فریدؒ چیئر اسلامیہ یونیورسٹی بہاولپور" دی طرفوں ترائے ڈینہاں دی تقریب دا انتظام وڈے زور شور

Scanned with CamScanner

نال کیتا گیا۔ایں موقع گولڈ میڈل تے ایوارڈ دی تقریب وی تھی۔مولوی عزیز الرحمٰن، عبدالرشید نسیم طالوت، نور احمد فریدی، ڈاکٹر مہر عبدالحق، میر حسان الحیدری، مسعود حسن شہاب، دلشاد کلانچوی ، ڈاکٹر کرسٹوفر شیکل، صدیق طاہر، ڈاکٹر شہزاد قیصر، واحد بخش سیال، خواجہ طاہر محمود کوریجہ تے طارق محمود دیں خدمات دے بدلے وچ گولڈ میڈل ڈتے گئے۔ریڈیو پاکستان بہاول پور، ریڈیو پاکستان ملتان، ڈینہ وار ''جھوک''، ماہنامہ ''فرید رنگ''، سرائیکی ادبی بورڈ، سرائیکی ادبی مجلس، بزم ثقافت تے اردو اکیڈمی دے علاوہ خورشید ناظر، محمد اسلم میتلا، نور الزمان اوج، ڈاکٹر محمد اسلم انصاری، جیلانی کامران، قیس فریدی، ریاض انور، کیفی جام پوری، رفیق خاور جسکانی، بریگیڈیئر نذیر علی شاہ، محمد انور فیروز، بشیر اختر اللہ آبادی تے مولانا غلام جہانیاں کیتے ایوارڈ پیش کیتے گئے۔

1999ء

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں دیہہ ویہہ ہزار دے ہجرہ ایوارڈ ڈیوݨ کیتے 1415 ہجری توں 1418 ہجری دے خواجہ فرید ایوارڈ دا اعلان ایں سال تھئے۔جیندے مطابق رفعت عباس دا شعری مجموعہ ''بھوندی بھوئیں تے'' عبدالباسط بھٹی دے خاکیں دا مجموعہ ''ڈکھ ڈول''، بشریٰ قریشی دا افسانوی مجموعہ ''پیت پریت'' تے جہانگیر مخلص دا سفرنامہ ''پندھیڑو'' ایوارڈ دے حقدار تھئین۔ڈاکٹر محمد صدیق شاکر کوں سیرت دی کتاب تیں وزارت مذہبی اموردی طرفوں پندھراں ہزار روپے دا سیرت ایوارڈ دان کیتا گیا۔اصغر عابد دی کتاب ''برف دا سیک'' کوں حکومت دی طرفوں کشمیر ایوارڈ ڈتا گیا۔ڈاکٹر قاسم جلال کوں پنجاب ٹیچرز فاؤنڈیشن دی طرفوں عملی تے ادبی خدمات دے حوالے نال ڈاہ ہزار روپے دا ایوارڈ ملیا۔کوثر ثمرین کوں اسٹار وومن 1998ء دا ایوارڈ وی ایں سال ڈتا گئے۔

2001ء

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں 1998ء توں 2000ء تائیں ترائے سال دے ''خواجہ فرید ایوارڈ'' دا اعلان ایں سال کیتا گئے۔1998ء وچ شائع تھیوݨ والی مولانا اعظم سعیدی دی کتاب ''رمز فریدی''، 1999ء وچ زبیر احمد دا شعری مجموعہ ''چاندی مڑھیے طاق'' تے 2000ء وچ چھپݨ والے سعید اختر دے مجموعہ کلام ''وساکھ'' کوں ایوارڈ دا حقدار قرار ڈتا گیا۔ 2001ء وچ حکومت پاکستان وزارت مذہبی اموردی طرفوں تھیوݨ والی سیرت کانفرنس وچ ڈاکٹر

Scanned with CamScanner

محمد صدیق شاکر دی کتاب "میں سوہنے دا جمال" کوں سرائیکی زبان دا سیرت ایوارڈ دان کیتا گیا۔

2003ء

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں سالانہ "خواجہ فرید ایوارڈ دا" نعام ویہہ ہزار توں ودھا کے پنجاہ ہزار روپے کر ڈتا گئے۔ اکویہویں صدی دے پہلے سال 2001ء وچ چھپن والی شوکت مغل دی کتاب "کھوتے کٹوا" کیتے خواجہ فرید ایوارڈ دا اعلان 2003ء وچ کیتا گئے۔ ایں طرحاں سرائیکی ادب وچ 50 ہزار دے ایوارڈ دی ابتداء شوکت مغل دی کتاب نال تھئی۔

2005ء

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں سالانہ خواجہ فرید ایوارڈ دے ڈو سالاں دا اعلان ایں سال کیتا گئے۔ ایں اعلان دے مطابق 2003ء دا خواجہ فرید ایوارڈ مسرت کلانچوی دی سیرت دی کتاب "نکی مدنی" کوں دان تھیا تے 2004ء دا خواجہ فرید ایوارڈ سرور کربلائی دی شعری تخلیق "بجھ دا سینہ" دے حصے وچ آیا۔ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں انھیں توں پہلے خواجہ فرید ایوارڈ حاصل کرݨ والیں کیتے ہک تقریب لاہور وچ تھئی۔ جیندے وچ حفیظ خان، ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر، عزیز شاہد، اقبال سوکڑی، ڈاکٹر سلیم ملک، شوکت مغل، عبدالباسط بھٹی، رفعت عباس، بشریٰ قریشی، جہانگیر مخلص، علامہ اعظم سعیدی، زبیر احمد، سعید اختر تے اسلم قریشی کوں خواجہ فرید ایوارڈ دیاں شیلڈاں ڈتیاں گیاں۔

بہاء الدین زکریا یونیورسٹی ملتان دی طرفوں 2003ء وچ شائع تھیوݨ والیں کتابیں وچوں ظہور احمد دھریجہ دی کتاب "سرائیکی وسیب" کوں سرائیکی کتابیں دا ایوارڈ ڈتا گیا اتے سید شوکت علی بخاری دی کتاب "کلیات اسد ملتانی" کوں ملتان دے بارے شائع تھیوݨ والی اردو کتاب تیں ایوارڈ ملیا۔

سرائیکی سنگت تنظیم ڈیرہ نواب دی طرفوں نقوی احمد پوری، ظفر لاشاری، افضل مسعود، سفیر لاشاری تے گل بہار بانو کیتے ٹیلنٹ ایوارڈ دا اعلان کیتا گیا۔

ضلعی حکومت لیہ کی دی طرفوں سرائیکی ادبی خدمات دے طور تیں پروفیسر شفقت بزدار، پروفیسر عزل حسین تے حمید اُلفت ملغانی کوں یوم آزادی دی تقریب وچ اعزازی سنداں ڈتیاں گیاں۔

Scanned with CamScanner

2006ء

2006ء دچ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں رفعت عباس دی کتاب "عشق اللہ سیں جا کیا" کوں سالانہ خواجہ فرید ایوارڈ دتا تھیا۔ اے ایوارڈ پنجاہ ہزار روپے دا ہے۔ ایں سال 14 اگست کوں شاکر شجاع آبادی کیتے "صدارتی ایوارڈ برائے حسن کارکردگی" دا اعلان وی کیتا گئے۔

2007ء

۲۳ مارچ ۲۰۰۷ء کوں حکومت پاکستان دی طرفوں سرائیکی عوامی شاعر شاکر شجاع آبادی کوں اعلیٰ صدارتی اعزاز "تمغہ حسن کارکردگی" دان کیتا گیا۔ عید الاعلان ۱۴۔ اگست ۲۰۰۶ء کوں کیتا گیا ہا۔ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۲۰۰۶ء دا سالانہ "خواجہ فرید ایوارڈ" ارشاد تونسوی دی شعری تصنیف "ندی ناں نجوک" دے وٹڑے آیا۔

2008ء

صدر پاکستان دی طرفوں ڈاکٹر انوار احمد کوں تمغہ حسن کارکردگی تے پروین نذر کوں وی تمغہ حسن کارکردگی، ثریا ملتانیکر کوں ستارہ امتیاز تے ڈاکٹر اسلم انصاری کو تمغہ امتیاز دان کرتا۔ سرائیکی وسیب کیتے ہوں وڈے اعزاز دی گالھ ہے۔ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۲۰۰۷ء دا سالانہ "خواجہ فرید ایوارڈ" سلیم شہزاد دی کتاب "پیریں رُلدا شہر" دے پکھے آیا۔

جاوید حسان چانڈیو اپنے پی ایچ ڈی دے مقالہ "کلام فرید دا سماجی تے لسانی مطالعہ" دا اوپن ڈیفنس ۳۱۔ مارچ کوں اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دچ کیتا۔ ڈاکٹر جی اے الانہ تے ڈاکٹر شہزاد قیصر کوں ایں اوپن ڈیفنس کیتے خصوصی طور تیں سڈیا گیا ہا۔ جڈاں جو مقالہ دے نگران ڈاکٹر نصر اللہ خان ناصر دی موجودہن۔ ایں طرحاں ۳۱۔ مارچ کوں جاوید چانڈیو کوں ڈاکٹریٹ دی ڈگری ملی جینکوں کہیں وی یونیورسٹی دے شعبہ سرائیکی دی طرفوں پہلی ڈگری آکھیا وی سگدے۔

حمید اُلفت ملغانی دے ایم فل دے مقالے "سرائیکی کتابیات مع سرائیکی کتابیات کا تجزیاتی مطالعہ (۲۰۰۵ء تک)" دا زبانی امتحان ۱۴۔ مئی کوں شعبہ پاکستانی زبانیں علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اسلام آباد دچ تھیا۔ ڈاکٹر انوار احمد ممتحن دے طور تیں آئے ہن اتے شعبہ دے چیئرمین ڈاکٹر انعام الحق جاوید وی ایں موقعے موجود ہن۔ ایں طرحاں ۱۴۔ مئی کوں اے ڈگری ڈتی گئی۔ جینکوں ایم اے سرائیکی دی بنیاد تیں کہیں وی یونیورسٹی دی پہلی ایم فل آکھ سگدے

Scanned with CamScanner

ہئیں۔ اے مقالہ ڈاکٹر طاہر تونسوی دی نگرانی وچ لکھیا گئے۔

2010ء

سرائیکی ادب نال گاڑھا رکھن والے لکھاری ڈاکٹر طاہر تونسوی تے عاشق بزدار دیاں ادبی خدمات دے صلے وچ ۲۳۔ مارچ کوں سرکاری تقریب وچ گورنر پنجاب سلمان تاثیر دے ہتھوں "ستارہ امتیاز" دان تھیا۔ اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں قاسم سیال دی کتاب "پندھ پندھیڑو دے" کوں ۲۰۰۸ء دا خواجہ فرید ایوارڈ ۲۰۱۰ء وچ ڈتا گیا۔ جیندی مالیت ایں سال توں ہک لکھ روپے کر ڈتی گئی ہے۔

2011ء

حکومت پاکستان ہر سال ۲۳۔ مارچ کوں اعلیٰ سول ایوارڈ ڈیندی ہے۔ ایں سال سرائیکی لوک فنکار فقیرا بھگت کوں "تمغہ امتیاز" بعد از مرگ ڈتا گیا۔ جیڑھاں اُنھاں دی بیوہ مٹھو مائی وصول کیتا۔ مینے منائے نقاش تے بلیو پاٹری انسٹی ٹیوٹ ملتان دے ڈائریکٹر استاد محمد عالم کوں وی تمغہ امتیاز ایں سال دان تھیا۔

2012ء

سرائیکی ویب کیتے اے ہوں وڈا اعزاز ہے جو ایں سال سرائیکی مضمون دے ۳۵ نویں لیکچرار ویب دے کالجیں وچ تعینات تھی گھن۔ ایں توں پہلے ملتان تے بہاول پور دے ہک ہک کالج وچ لیکچرار ہوون دی وجہ توں محض بی اے دی سطح تئیں سرائیکی پڑھائی ویندی ہئی تے ہُن پورے ویب وچ بی اے دے نال نال ایف اے وچ وی سرائیکی پڑھائی ویندی پئی ہے۔ نویں لیکچراراں پڑھاون دے نال نال پہلے توں موجود لیکچراراں مختار شاہ تے عصمت اللہ شاہ وانگوں اخباریں تے رسالیں وچ مضمون لکھن دی شروع کر ڈتن۔ ۲۰۱۲ء وچ عمران میر، الطاف خان ڈاہر، سدرہ رشید ملک، رفعت خان کھچی، وارث ملک، فاروق مکول، محمد صابر شفیق تے مرید عارف دے ناں کہیں نہ کہیں حوالے نال سامنے آئن۔ اُمید کیتی ویندی ہے جو سرائیکی دے ہے استاد وی ماء بولی دا حق ادا کرن دا اہر کریسن۔

ایں سال اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۲۰۰۹ء تے ۲۰۱۰ء وچ چھپن والیں کتابیں دے ایوارڈ دا اعلان کیتا گئے۔ ۲۰۰۹ء وچ شائع تھیون والے صابر چشتی دے نویں دور

Scanned with CamScanner

دی نویں شاعری دے مجموعے "جیون اُتم جوگ" کوں "خواجہ فرید ایوارڈ" کیتے چنیا گیا جیڈاں جو ۲۰۱۰ء دا "خواجہ فرید ایوارڈ" ڈیرہ اسماعیل خان دے سنجاپوں لکھاری حبیب موہانڑے دے پہلی ناول "اللہ لیسی موجھاں" دے پکھے وچ آیا۔ ڈیرہ اسماعیل خان دے شاعر طاہر شیرازی دی کتاب "جاتراں" کوں ایں سال حکومت خیبر پختونخوا دی طرفوں "لاہسین ادبی ایوارڈ" دان کیتا گیا۔

2013ء

ایں سال اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۲۰۱۱ء تے ۲۰۱۲ء وچ چھپن والیں کتابیں دے ایوارڈ دا اعلان کیتا گئے۔ ۲۰۱۱ء دا "خواجہ فرید ایوارڈ" محمد اسماعیل احمدانی دی کتاب "یادیں دا خواب محل" کوں ڈتا گیا جیڈاں جو ۲۰۱۲ء دا "خواجہ فرید ایوارڈ" سلیم شہزاد دے ناول "گھان" دے حصے وچ آیا۔

2015ء

۲۰۱۵ء دے شروع شروع وچ حمید اُلفت ملغانی (راقم) کوں علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی دے شعبہ پاکستانی زبانیں دی طرفوں پی ایچ ڈی (پاکستانی زبانیں بہ تخصیص سرائیکی) دی ڈگری ڈتی گئی۔ ایں شعبے دی طرفوں سرائیکی حوالے دی اے سب توں پہلی ڈگری ہے۔ ایں ڈگری کیتے "سرائیکی افسانے، ناول اور ڈرامے کا ارتقا" دے عنوان نال ڈاکٹر انعام الحق جاوید دی نگرانی وچ تحقیقی مقالہ لکھیا گیا ہا۔ ۶ جنوری کوں اسلام آباد وچ تھیون والے اوپن ڈیفنس کیتے ڈاکٹر جاوید چانڈیو، چیئرمین شعبہ سرائیکی، اسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور کوں خصوصی طور تیں سڈیا گیا ہا۔ اونہی ڈینہوار شعبہ پاکستانی زبانیں دی طرفوں شہزاد خان لغاری کوں ایم فل (پاکستانی زبانیں بہ تخصیص سرائیکی) دی ڈگری دی ونڈ تھئی۔ شہزاد خان لغاری دا زبانی امتحان دی ڈاکٹر جاوید چانڈیو گھدا ہا۔

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۲۰۱۳ء وچ شائع تھیون والیں کتابیں بارے قومی ادبی ایوارڈ دا اعلان ۲۰۱۵ء وچ کیتا گیا۔ ایں اعلان دے مطابق سرائیکی ادب دا "خواجہ فرید ایوارڈ" ڈو کتابیں وچ برابر برابر ونڈ ڈتا گیا۔ انھیں کتابیں وچ مزار خان دا ثقافتی کہانیں دا مجموعہ "پاٹی نال کہانی" تے فرید ہیروی دا شعری مجموعہ "کوئی اسمان تیں کلہا ہوسی" شامل ہن۔ جیڈاں جو محکمہ اوقاف پنجاب دی طرفوں وزارت مذہبی امور دا "سیرت ایوارڈ" ارشاد جعفری دی کتاب "سوجھلا" کوں جنوری ۲۰۱۵ء وچ ملیا۔

Scanned with CamScanner

2016ء

۲۰۱۶ء وچ علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اِسلام آباد دے شعبہ پاکستانی زبانیں دی طرفوں پی ایچ ڈی (پاکستانی زبانیں بہ تخصیص سرائیکی) دیاں ترائے ڈگریاں ڈتیاں گھین۔ شعبہ سرائیکی اِسلامیہ یونیورسٹی بہاول پور دے اُستاد ڈاکٹر محمد ممتاز خان کوں ۱۱۔اپریل کوں ڈاکٹریٹ دی ڈگری دان تھئی۔ ریڈیو پاکستان ملتان نال گانڈھار کھنڈ والے ڈاکٹر خالد اقبال ۸۔اگست کوں پی ایچ ڈی دی ڈگری گھدی اتے شعبہ پاکستانی زبانیں علامہ اقبال اوپن یونیورسٹی اِسلام آباد وچ سرائیکی دے اُستاد ڈاکٹر صدیق ملک ۸۔ستمبر کوں ڈاکٹریٹ دا اعزاز حاصل کیتا۔

اکادمی ادبیات پاکستان دی طرفوں ۲۰۱۴ء تے ۲۰۱۵ء وچ شائع تھیوݨ والیں کتابیں بارے قومی ادبی ایوارڈ دا اعلان ۲۰۱۶ء وچ کیتا گیا۔ ایں اعلان موجب حبیب موہانا دی تخلیق ''سیتلاں دے داغ'' کوں ۲۰۱۴ء دا ''خواجہ فرید ایوارڈ'' ملیا۔ جڈاں جو ۲۰۱۵ء وچ چھپݨ والی طارق اسماعیل احمدانٹی دی کتاب ''سرائیکی لوک بیانیہ'' کوں سرائیکی دا ''خواجہ فرید ایوارڈ'' دان تھیا۔

2017ء

اکادمی ادبیات پاکستان اسلام آباد دی طرفوں ۲۰۱۶ء وچ شائع تھیوݨ والیاں کتاباں کیتے قومی ایوارڈز دا اعلان ۲۰۱۷ء وچ کیتا گیا۔ ایں اعلان موجب ایں سال چھپݨ والی سرائیکی ادب دی کتاب رفعت عباس دی شعری تخلیق ''ایں نارنگی اندر'' کوں ''خواجہ فرید ایوارڈ'' دان تھیا۔

Scanned with CamScanner

اٹھارویں پوڑی

وقار اسلم (ایم فل سکالر - سرائیکی)
سرائیکی ایریاء سٹڈی سنٹر B. Z. U
یونیورسٹی ملتان 0306-1446635

جیون انت نکھیڑا

Scanned with CamScanner

1993ء

۱۹۹۳ء اچ سرائیکی لوک سانجھ دے روح رواں اُستاد فدا حسین گاڈی جھوک لڈا گئے۔ انھیں دے علاوہ ریاض انور جھمیں مہاندرے لکھاری انت مکھیڑے گئے۔، بشیر احمد نوکر ، نبی بخش ساقی ڈیروی تے صوفی خلیل احمد دل فیض وی اللہ کوں پیارے تھی گئے۔ جنہیں نال سرائیکی ادب کوں ڈھیر سارا نقصان برداشت کرنا پئے۔

1994ء

۱۹۹۴ دے مُکلاوٹ توں پہلے سرائیکی زبان دے معروف شاعر جانباز جتوئی مُکلا گئے۔ ایں توں پہلے معروف محقق مولانا نور احمد فریدی وی وچھوڑا ڈے گئے۔ خان رضوانی، محمد رفیع شاہ شاغل صدیقی، دلاور حسین پُرفیض عباسی تے غلام اکبر ہمدردی ایں سال جھوک لڈا گئے۔

1995ء

۱۹۹۵ء دے شروع وچ سرائیکی زبان تے ادب کوں رَت ڈے کے پالݨ والے ڈاکٹر مہر عبدالحق رضا تھئے تاں ایہو آکھ سگدے ہائیں جو سرائیکی ادبی دنیا وچ ہک شخص دا گھاٹا نئیں آیا بلکہ ہک دور ختم تھئے جیندا نقصان پورا کرݨ کہیں دے وس دا روگ نئیں۔ معروف صحافی، ادیب تے خواجہ فرید اکادمی دے سیکرٹری جنرل طفیل عرشی ٹریفک دے ہک حادثے وچ فوت تھی گئے۔ مہاندرے صحافی تے لکھاری خان رضوانی، سرائیکی زبان دے جاݨے سنجاݨے بزرگ شاعر عاصم اچوی، سرائیکی شاعرتے دانشور منیر فاطمی، مشہور نعتیہ شاعرتے نعت خواں محمد نواز عصیم قادری، معروف فنکار اے ڈی ساغر، سرائیکی زبان نال ترٹ کے پیار کرݨ والا ادب نواز تے ادب شناس ڈاکٹر اختر خوشدل، اپݨے آپ کوں سرائیکی وسیب کاݨ وقف کرڈیوݨ والی شخصیت جام تاج محمد برڑا، ادبی تے سماجی ہستی محمد رمضان خالد تے ملتان دا نوجوان شاعر محسن گردیزی اوچونویں ناں ہن جھڑے ایں سال دنیا توں ہمیش ہمیش کیتے جھوکاں لڈا گھین۔

1996ء

جانی رات رہ پو سانگا خدائی ہے
متاں ول نہ ٹکروں جنڈری پرائی ہے

ایں شعر دے خالق تے سرائیکی دے مہاندرے شاعر صالح اللہ آبادی دے علاوہ

Scanned with CamScanner

مہاندرے شاعر نقوی احمد پوری، صابر ملتانی دے پتر منیر الدین تمنا، ملتان وچ سرائیکی شاعری دی روایت دے امگواں خادم ملک ملتانی، سرائیکی زبان دے محسن مولانا کریم بخش دھریجہ، سرائیکی زبان تے ادب کوں رت ڈے کے پروان چڑھاون والے اختر علی بلوچ۔ وہوا (دمان) دے واسی تے سرائیکی شاعر اللہ ڈتہ خاکی، خان پوردے واسی تے "جھوک" دے بنگر لکھاری محمود اختر، ہفت روزہ "مدینہ" بہاول پوردے ایڈیٹر تے سرائیکی زبان شناس "منظور احمد رحمت" تے بہاول پوردی لوک گلوکارہ رقیہ بانو ایں سال جھوک لہڈا گھین جبکہ اردو تے سرائیکی دے مہاندرے شاعر تے حسن کارکردگی صدارتی ایوارڈ یافتہ لکھاری محسن نقوی دا تھل دی ادب کیتے نقصان دہ ہے۔ جنھیں دے وچھڑن تیں ہنج پہلیں تیں آوندی ہے تاں محسن نقوی دا اے شعر زبان تیں آوندے:

محسن ہجر دی رات کوں ہنج دی زکوٰۃ ڈے
اے بے سہاگ رات ازل دی غریب ہے

1997ء

ہر سال وانگوں جتھاں ۱۹۹۷ء سرائیکی ادب وچ ڈھیر سارا ودھارا کیتے اُتھاں نہ پورے تھیون والے ادبی گھاٹے دی ایں سال دے حصے وچ آئن۔ روہی وچوں ترائے چوٹوئیں سرائیکی لکھاری انجم لاشاری، دلشاد کلانچوی تے ملک عبداللہ عرفان ایں سال واری واری جھوک لہڈا گھین۔ تھل وچوں نادر سرائیکی سنگت لہ دے صدر نادر قیصرانی ادبی حلقیں کوں وچھوڑا ڈے گھین۔ دمان دے واسی تے بزرگ شاعر شاکر جام پوری سچ دے پندھ دے پاندھی بنڑ گھین۔ ملتان وچوں اردو تے سرائیکی ادب دی راہی حمیدہ چغتائی دے ڈینہ پورے تھی گئے۔ سندھ دے واسی مہر کلاچیلوی تے ادکار نور محمد لاشاری دے جیون دا انت وی نکھیڑے دی شکل وچ سامنے آئے۔

1998ء

سرائیکی ادبی دنیا نال گانڈھار کھیڑن والے دمان دے اردو تے سرائیکی دے لکھاری پروفیسر رشید احمد خان ملغانی، ریڈیو پاکستان ملتان دے جاٹیے سنجاٹیے گلوکار آزاد ملتانی تے تھل دے شہر کوٹ ادو دے فنکار ملازم حسین مستانہ ایں سال کوڑی دنیا توں چھٹکارا کر کے سچ دے پندھ دے پندھیڑو بنڑ گھین۔ ظاہر ہے جو جیون دا انت نکھیڑا ہے۔

Scanned with CamScanner

1999ء

ملتان دے واسی تے سرائیکی دے مہاندرے شاعر حسن رضا گردیزی، روہی دے نویکلے انداز دے شاعر قاصر احمد پوری، تے روہی نال گانڈھار کھٹ والے جگ مشہور فنکار فقیرا بھگت ایں سال ایں گوڑی دنیا کوں ہمیش کیتے خیر باد آکھ گھن۔ انھاں دے علاوہ ڈیرہ غازی خان دے شاعر محمد نواز خوشدل تے غلام حسین زائر دی ایں سال رضا تھی گھن۔

2000ء

2000ء وچ اساں توں وچھڑو نجن والیں وچ لوک موسیقی دا پہوں وڈا ناں تے حسن کارکردگی ایوارڈ یافتہ فنکار "پٹھانے خان" اللہ کوں پیارا تھی گئے۔ سرائیکی دے بزرگ لکھاریں وچوں مشکور قطب پوری تے عبدالواحد عباسی رضا تھی گھن۔ پکیری عمر دا لکھاری فرحت ملتانی، روہی دا فنکار رحیمن روہیلہ اتے سرائیکی ادیب واسحانی تے شاعر اللہ بچایا عنبروی ایں سال جھوک لڈا گئے۔

2001ء

روہی نال گانڈھار کھٹ والے صحافی تے ادیب "محمد یٰسین فخری دھریجہ" ملتان دے مہاندرے ادیب تے شاعر "حبیب فائق" تے تھل نال نسبت رکھن والے مزاحمتی لہجے دے شاعر "شوکت ہاشمی" جھوک لڈا گھن۔

2002ء

2002ء وچ سرائیکی ادبی دنیا دے حوالے نال روہی وچوں جانی سنجانی افسانہ نگار بتول رحمانی تے شاعر شمیم اوچوی، تھل نال گانڈھار کھٹ والے شاعر عدیم صراطی، دمان دے جم پل مہاندرے تے بزرگ شاعر غلام رسول ڈڈا تے مینگر شاعر خالد حسین خالد، ملتان دے قلمکار مہر گل محمد تے وسیم قیصر، فنکار عاشق راہی تے گلوکار سلیم گریزدی ایں دنیا توں جھوک لڈا گھن۔

2003ء

2003ء وچ ملتان توں اُمید ملتانی، عیش شجاع آبادی، زاہد علی واسطی تے ولی محمد واجد، روہی نال گانڈھار کھٹ والے ریاض رحمانی، عبدالخالق مستانہ تے مخدوم احمد میاں کوریجہ، تھل دے واسی غفور ستاری، حق نواز خرم تے اختر خوشابی، دمان دے شاعر سرور کربلائی تے ہدایت اللہ فکر جھوک لڈا گھن۔

Scanned with CamScanner

2004ء

سرائیکی وسیب دے مہاندرے لکھاری ابن حنیف، دیرہ غازی خان دے بزرگ صحافی محمود خان بزدار، سرائیکی وسیب دے خیر خواہ تے دانشور منیر احمد دھریجہ، سرائیکی زبان دے مہاندرے شاعر مہجور بخاری، دیرہ غازی خان دے سنجاپوں شاعر شفیع شہرت تے صادق آباد نال گانڈھار کھٹ والے سندھی بلوچی تے سرائیکی دے لکھاری علامہ اجمل مزاری 2004 وچ جھوک لڈاپئے جیندا نقصان سرائیکی وسیب تے سرائیکی ادب کوں برداشت کرنا پیا۔

2005ء

ملتان دے قدر آور لکھاری تے سرائیکی ادبی بورڈ ملتان دے صدر ارشد ملتانی، روہی دے واسی تے سرائیکی دے مہان شاعر سفیر لاشاری، کوٹ مٹھن نال گانڈھار کھٹ والے طنز تے مزاح دے شاعر جنڈ وڈھ مغموم، سرائیکی لوک سانجھ دے بانی ارکان وچوں رحیم یار خان دے واسی استاد اعجاز احمد، ملتان دے سماجی تے سیاسی کارکن قاری نور الحق قریشی، ملتان نال گانڈھا رکھٹ والے ادب شناس تے ادب نواز میاں ممتاز سومرو، جام پور دے شاعر فیض احمد فیض، مہرے والا دے دانشور صادق خان بزدار تے ملتان دے نیڑے قصبہ لاڑ دے رہوٹ والے نوجوان شاعر غلام مصطفیٰ دلچور 2005ء وچ رضا تھی گھین۔ اُنھاں دے جھوک لڈاونجن دے باوجود سرائیکی ادبی دنیا وچ انھاں دیاں خدمات یاد رہسن۔

2006ء

مہاندرے لکھاری تے بزم ثقافت ملتان دے روح رواں عمر کمال خان 9 نومبر کوں جھوک لڈا گھیں۔ کبیر والا نال گانڈھار کھٹ والے بزرگ لکھاری خادم رزمی سال شروع تھیدیں ای 2 جنوری کوں رضا تھئے۔ روہی دے مہان شاعر پرسوز بخاری 2 مارچ کوں سچ دے پندھ دے پندھیڑو تھئے۔ تھل دے نویکلے انداز دے شاعر گلزار خیالی ہک حادثے وچ پھٹیڑو تھئے تے 23 ستمبر کوں ونجھیڑا پاڑے گئے۔ سرائیکی ادب نال گھانا پیار کرنڑ والے اردو دے جینگر شاعر یں وچوں قاسم عدیل 14 مارچ کوں ملتان وچ تے نثار ساجد 2 جنوری کوں کبیر والا وچ سنگت ساتھ کوں روندا چھوڑ گھین۔

Scanned with CamScanner

2007ء

سرائیکی ادب دی پہلی صنف دے لکھاری محمد اسماعیل احمدانی جھوک لڈا تھین۔ سنجاپوں لکھاری شبیر حسن اختر ہمیش کیتے جدا تھی تھین۔ میانوالی نال گانڈھار کھنڈ والے مہاندرے شاعر محمد فیروز شاہ اللہ کوں پیارے تھی تھین۔ ڈیرہ غازی خان وچوں کاشف چوہان، طاہرہ سوز تے خورشید شمیم الخطاط اوں جہان ٹر تھین۔ دیرہ اسماعیل خان دے واسی ظہور دھانی تے رحیم یار خان دے استاد اعجاز وی ہمیش دی نندر وخ جی۔

2008ء

میانوالی نال گانڈھار کھنڈ والے سرائیکی دی پہلی صف دے شاعر فاروق روکھڑی جھوک لڈا تھین۔ بھکر دے واسی تے سرائیکی مرثیہ بارے تحقیقی مواد دان کرنڑ والے خلش پیر اصحابی ہمیش دی نندر وخ جی۔ لیہ دے جم پل تے لہور دیں ادبی محفلیں دے روح رواں پروفیسر جعفر بلوچ اللہ کوں پیارے تھی گئے۔ رحیم یار خان دے اہم لکھاری میاں سراج الدین سانول رضا تھی تھین۔ خان پور دے عوامی شاعر صوفی محمد یار بے رنگ لکھیڑا ہڈے تھین۔ سرائیکی ادبی سنگت کراچی دے اگوان تے فیروزہ ضلع رحیم یار خان دے جم پل جام محمد شبیر داغ دی رگ پھٹن نال جوانی وچ وچھوڑا ہڈے تھین۔

2009ء

روہی وچوں پروین نذر جھمیں گلوکارہ جھوک لڈا گئی۔ دمان دے واسی تے سرائیکی دے خدمت گار محمد رمضان طالب لکھیڑا ہڈے تھین۔ ملتان دے لکھاری ملک اقبال حسن بھیلا اللہ کوں پیارے تھی تھین۔ تھل تے دمان دے ڈو لکھاری ڈاکٹر خیال امروہوی تے کیف انصاری اردو ادب دے نال نال سرائیکی لکھاریں کوں سوگوار کر تھین۔

2010ء

ایں سال سرائیکی وسیب دے کئی ادبی بُرج ہمیش ہمیش کیتے ڈھے گئے۔ جیویں جو سرائیکی دے مہان لکھاری صابر چشتی جھوک لڈا گئے۔ فریدیات دے ماہر محمد اسلم مبتلا لکھیڑا ڈے گئے۔ سنجاپوں شاعر شاکر مہروی اللہ کوں پیارا تھی گئے۔ صحافی تے دانشور چاکر خان بلوچ فوت تھی گئے۔ اردو تے سرائیکی دے ہر دلعزیز شاعر رشید قیصرانی ہمیش دی نندر وخ جی۔ روہی دی ریت کوں

Scanned with CamScanner

سرائیکی نثر وچ گھن آون والے قاصر فریدی دا جنازہ الھیا۔ تھل دا گانڈھا سرائیکی دیہب نال جوڑی رکھن والے مہاندرے غلام حُر خان کنڈانی آپنا گانڈھا قبر نال جوڑ گھدا۔ دمان دے ودے وہوا اچ اَدب دی سنجان ودھاون والے شاعر نذیر قیصرانی تے انھاں دے بانہہ بیل جہانگیر خان راز کھتران اینہ سال وچھوڑ ڈے گئے۔ شاعری کوں محامی رنگ ڈیون والے فیض فقیر تے مست الست شاعر شاغل شیر شاہی دی حیاتی دا پندھ وی ایں سال مُک گیا۔ رحیم یار خان دے شاعر تے اداکار غلام عباس منگی کوں گردیں دی مرض گھن لتھی۔

2011ء

سرائیکی زبان تے ادب نال جوڑھا گانڈھار کھن والے سجن فقیر میاں الٰہی بخش سرائی ۲۰۱۱ء دے پہلے ڈینہہ (یکم جنوری) لیہ وچ جھوک لڈا گئے۔ فارسی تے سرائیکی دے ناتے کوں جوڑن والے ادیب ڈاکٹر بشیر انور ابوہری ۶۔ اکتوبر کوں نکھیڑا ڈے گئے۔ سرائے سدھودے واسی سرائیکی شاعر، ادیب تے گیت نگار مہر نور سمندسرگانہ ۲۹۔ اکتوبر کوں اگلے جہان ٹُر گئے۔ سرائیکی اداکار جام منیر ۱۶۔ نومبر کوں موٹر سائیکل تے خانقاہ شریف توں بہاول پور دا پندھ کریندیں ہوئیں کار دی ٹکر نال سچ دے پندھ دا پندھ ویڑھ تھی گئے۔ احمد پور شرقیہ دے مہاندرے قلم کار ممتاز عاصم دل دا دورہ پوون نال ۱۸۔ نومبر کوں اللہ کوں پیارا تھی گئے۔ مہاندرے قصہ گو تے شاعر ایم بی اشرف ایں سال ہمیشہ دی نندر وخ جی۔ دانشور، مصور تے خطاط مقبول احمد دھریجہ ۱۵۔ دسمبر کوں رحیم یار خان وچ ساری سنگت کوروندا چھوڑ گئے۔

2012ء

ایندے وچ شک نئیں جو دنیا ''جھوک فنا دی'' ہے۔ ۲۰۱۲ء وچ جھوک لڈاون والے سرائیکی شاعریں، ادیبیں تے فنکاریں دوویہ ونجوائی ونجے تاں ۱۵۔ جنوری کوں سرائیکی ثقافت نال گانڈھار کھن والے ملتان دے صدارتی ایوارڈ یافتہ گھسہ ساز استاد اللہ بخش اگلے جہان ٹُر گئے۔ تھل دے اردو، سرائیکی تے پنجابی دے مہاندرے شاعر پروفیسر شہباز نقوی ۱۷۔ جنوری کوں وچھوڑا ڈے گئے۔ سرائیکی ڈوہڑے دے میٹھے پرمیٹھے شاعر تے جھنگ دی نویکلی سنجان رکھن والے غلام یٰسین وی ۱۷۔ جنوری کوں جھوک لڈا گئے۔ مخدوم رشید (ملتان) نال گانڈھار کھن والے سرائیکی شاعر تے مہاندرے مولود دی مرید حسین ہاشمی ۲۰۔ جنوری کوں اللہ کوں پیارے تھئے۔

Scanned with CamScanner

ملتان دے تھیٹر ہدایت کار اسلم شاد ۳۱ جنوری کوں فوت تھئے۔ لودھراں دے سرائیکی شاعر جی ایم شارب ۴۔ فروری کوں بہتیں توں نکھڑ گئے۔ وسیب دے حوالے نال اردو وچ لکھیں، گھنیں کئی کتابیں دے لکھاری صاحبزادہ قمر زمان عباسی ۱۷۔ فروری کوں بہاول پور وچ مُکلا گئے۔ "ڈر گیا تے دل نہ آیا"، جھمیں گاونڑ گاونڑ والی گلوکارہ نسیم اختر جگر دی مرض نال گھنیندیں ہوئیں ۱۹۔ فروری کوں ٹر گئی تے دل نہ آئی۔ ماہ لی کیتے حیاتی وقف کرنڑ والا راز جتوئی ۲۰ فروری کوں فوت تھیا تے ماہ لی دے عالمی ڈینہہ ۲۱ فروری کوں قبر وچ لہایا گیا۔ سلطان باہو دے کلام کوں گا کے امر تھیونڑ والے محمد اقبال باہو کول ۲۴۔ مارچ کوں عزرائیل آ گیا۔ "جانی رات رہ پوگا لھیں کریسوں" جھمیں شاعری کرنڑ والے تھل دے شاعر آپڑ ھا خان ۵۔ مئی کوں وچھوڑ اپڑے گئے۔ سرائیکی زبان تے ادب نال، گھنا پیار کرنڑ والے ملک عطا اللہ ۷۔ مئی کوں ملتان اچ فوت تھی گئے۔ سرائیکی لکھاری ملک صادق موتھا ۱۶۔ مئی کوں نکھیڑا ڈتا۔ موسیقی دی دنیا دے شہنشاہ تے خواجہ فرید دیاں کئی کافیاں گاونڑ والے مہدی حسن ۱۳۔ جون کوں سچ دے پندھ دے پندھیڑو تھئی گئے۔ سرائیکی صحافت نال گانڈھار کھنڑ والے ہفت روزہ "صدائے مخدوم" مظفر گڑھ دے چیف ایڈیٹر مخدوم جاوید اقبال ستاری ۱۸۔ جون کوں جھوک لڈائی ۲۱۔ جولائی (یکم رمضان المبارک) کوں احمد پور شرقیہ وچ ممتاز خانم دے نکھیڑے ڈیونڑ نال "کڈن ولسو سوہنا سانولا!" جھمیں گیت امر کرنڑ والی "حسینہ، ممتاز" دی جوڑی وی نکھڑ گئی۔ سرائیکی سُر نال گانڈھار کھنڑ والے ساجی تے ثقافتی بجنڑ جاوید اقبال وینس ۲۶۔ ستمبر کوں ملتان وچ ساری سنگت کوں روندا چھوڑ گئے۔ سرائیکی وسیب دی سیاست وچ نویکلی سنجان رکھنڑ والے ڈاکٹر شیر افگن نیازی ۱۱۔ اکتوبر کوں جھوک لڈا گئے۔ سرائیکی کتابیں کوں سوہنڑ ڈیونڑ والے ملتان دے میلے مٹائے جلد ساز ظہیر احمد ۲۸۔ نومبر کوں ہمیش دی نندر دنڑ جی۔ ۸۔ دسمبر دی شام دلنور نور پوری دے اچگلے جہان ٹر ونجنڑ دا ہوکا ملیا تاں سرائیکی ادب نال گانڈھار کھنڑ والی ہر اکھ جرم پئی۔ میانوالی وچ سرائیکی دے شعری تے نثری ادب کوں رت ڈے کے پالنڑ والے سید نصیر شاہ ۱۹۔ دسمبر کوں سچ دے پاندھی تھی گئے۔

2013ء

۲۰۱۳ء وچ جھوک لڈاونڑ والے سرائیکی زبان ادب تے وسیب دے مہاندریں دو دید بھنوائی ونجے تاں سرائیکی زبان تے ادب دی آب یاری کرنڑ والے سیٹھ عبید الرحمان طویل

Scanned with CamScanner

علالت دے بعد بہاول پور وچ اللہ کوں پیارے تھی گئے۔ سرائیکی وسیب کیتے ڈینہہ رات ہک کر ڈیوٹی والے تاج محمد لنگاہ کوں دل دا دورہ اچلے جہان ٹور گھن گیا۔ ملتان نال گانڈھار کھٹ والے مشتاق کھوکھر المعروف مجاہد ادب، ریڈیو صدا کار مجتبیٰ علوی، معروف شاعر تے حکیم نذیر آصف خیال تے بے باک صحافی نذر بلوچ سچ دے پندھیڑو تھی گئے۔ روہی دے حوالے نال ڈٹھا دیچے تاں ہٹ کڑاک دے لکھاری ابن الامام شفقر، ہک مدت تئیں بہاول پور وچ مقیم رہوٹ والے فریدیات دے ماہر حیات چغتائی، نوجوان صحافی تے قلم کار ایوب دھریجہ اتے فنی تے ثقافتی حوالے دے استاد محی الدین صحرائی نکھیڑا ڈے گھن۔ تھل دے خطے توں اٹھن والی آواز ریشماں ہمیش کیتے خاموش تھی گئی۔ ماء بولی دے عالمی ڈینہہ اوں جہاں دا پندھ کرن والے پاندھی ڈاکٹر نعیم کلاسرا، تھل دے شاعر رضا ٹولہ، لطیف فتح پوری تے غلام رسول اشک دی پورے ساتھ کوں چھوڑ کے ٹر گئے۔ تھل تے دمان دے سٹیج شو وچ فن دا مظاہرہ کرن والے جواں سال میر احسن تقویم المعروف مون ملغانی سنگت کوں روندا چھوڑ کے ہمیش دی نندر ونجی۔ دمان نال گانڈھا رکھٹ والے مہاندرے شاعر نصیر سرمد سائروی، اعجاز ڈیروی تے دوست محمد بربط تونسوی، ایں خطے دے مورخ غلام علی ہکاٹی دے علاوہ سرائیکی دے پی ایچ ڈی سکالر تے مہاندرے لکھاری امتیاز فریدی دی جھوک لڈا گئے۔

2014ء

سرائیکی ادب نال گانڈھار کھٹ والے کئی مہاندرے ۲۰۱۴ء وچ جھوک لڈا گھن۔ وسیب دے سنجاپوں ادیب جاوید احسن خان ایں سال اللہ کوں پیارے تھی گئے۔ سرائیکی تاریخ کوں پانڈ ڈیوٹی والے م۔ ی قیصرانی ہمیش دی نندر ونجی، دمان دے قلم کار صبح صادق خان قیصرانی المعروف عید و خان (ابن قیصر) سچ دے پندھیڑو تھی گئے۔ تھل دی تہذیب تے ثقافت کوں حیاتی ڈیوٹی والے برکت اعوان اگلے جہان ٹر گئے۔

مہاندرے شاعر تے جگ مشہور گیتیں دے لکھاری محمد محمود احمد کوں دل دا دورہ ہمیش کیتے چپ کرا گیا۔ دمان دے شاعر واجد محمود واجد، بشیر کھوکھر تونسوی، نذیر راہی، اختر لغاری تے شہزاد نواز کھتران پورے ساتھ کوں چھوڑ کے ٹر گئے۔ سرگودھا دے گیت نگار مہر غلام محمد درد و چھوڑ ڈے گئے۔ دیرہ غازی خان دی شاعرہ تے کہانی کار فرحانہ ناز ٹریفک حادثے دا شکار تھی گئی۔

Scanned with CamScanner

خان پوردے شاعر حفیظ شاہد تے منظور رشید انوی جھوک لڈا گئے۔ ہک صدی دے لگ بھگ عمر پاون والے ملتان دے شاعر حکیم غلام یزدانی قریشی آخر مُکلا گئے۔

صحافت نال گانڈھار کھن والے روہی دے قلم کار میاں انیس دین پوری، ملتان نال تعلق رکھن والے منظور صابری، منیر احمد بھٹہ اتے تھل دے واسی تے امریکہ وچ مقیم واحد بخش بھٹی ایں سال اگلے جہان ٹر گئے۔

سرائیکی دیسیب دے سیاسی حوالے کوں اگوں نہاں ٹورن والے دیرہ اسماعیل خان دے جمشید گنڈاپور بم دھماکے وچ مارے گئے۔ دیرہ اسماعیل خان دے سرائیکی دیسیب پارٹی دے سیکرٹری عقیل چکڑیال تے مہرے والہ میلہ (فاضل پور) دے روح رواں حافظ سہیل بزدار دی موت دا نقصان وی دیسیب کوں تھیا۔

مہاندرے گلوکار منصور ملنگی کوں پوون والا دل دا دورہ جان گھن گیا۔ روہی دی سنجاپوں گلوکارہ حسینہ خانم تے ریڈیو پاکستان دے اہم گلوکار رفیق حیدری دیاں آوازاں ہمیش کیتے خاموش تھی گیاں۔ کہروڑ پکا دی گلوکارہ آرزو سیال موت کوں گل لایا۔ کوٹ سلطان دے لوک فنکار اجمل کھرل کوں اچن چیت موت دلسڈا آ گیا۔ ملتان دے فنکاریں وچوں شفقت علی خان سارنگی نواز حادثے دا شکار تھئے تے مصوری دے فن کوں ہمیش دی زندگی ڈیون والے استاد جاوید خان بابر کوں ہمیش دی تندرڈھی۔ استاد عمران حیات (معروف طبلہ نواز) کوں دل دے دورے سنبھلن دا موقع نہ ڈتا۔ دیرہ غازی خان دے سئیں اختر حسین (ماہر موسیقی) دا وی انتقال تھی گیا۔

روہی نال گانڈھار کھن والے علم دوست مولانا سراج احمد دین پوری، دمان دے شاعر تے عالم علامہ غلام محمد تونسوی تے ملتان دے ادب نواز بچن ملک نوازش علی بھیلاوی جھوک لڈا گئے۔

2015ء

۲۰۱۵ء وچ جھوک لڈاون والے سرائیکی قلم کاریں تے فنکاریں دو دید بھنوائی دیجے تاں احساس تھیندے جو ایں سال دے پہلے ڈو مہینے تھل دے لکھاریں تیں بارے رہیے۔ تھل دے مہاندرے گیت نگار منشی منظور ۲۸۔ جنوری کوں دل دا دورہ پوئن نال کہکے لمحے وچ جدا تھئے گئے۔ لیہ دے قلم کار اجاں منشی منظور دی ٹکان گھندے پئے ہن جو میانوالی دے وڈے گیت نگار

مجبور عیسیٰ خیلوی ۱۰۔فروری کوں جھوک لڈا گئے ۔اُنھاں دے بعد یتیم جتوئی دے شاگرد تے مظفر گڑھ دے منجے پر منجے شاعر سید آزار شاہ بخاری ۱۴۔فروری کوں ہمیش دی نندر سم گئے ۔تھل دے سنجاپوں ادیب، شاعر تے کئی کتابیں دے لکھاری پروفیسر نواز صدیقی مختصر علالت دے بعد ۱۹۔فروری کوں لیہ دی سنگت کوں روندا چھوڑ گئے ۔تھل دے لوک فنکار عبدالستار زخمی وی ایں سال ۷۔اکتوبر کوں میانوالی وچ مُکلا گئے ۔

دمان دے حوالے نال ڈٹھا ونجے تاں سرائیکی ڈوہڑہ کوں نواں رنگ ڈیون والے جانٹے سنجانٹے نواجوان شاعر مختیار لغاری ۳۱۔مارچ کوں وہی دے ہک حادثے دا شکار تھی کے اگلے جہان ٹُر گئے ۔شاہ صدر دین (دیرہ غازی خان) نال گانڈھار کھٹ والے بزرگ سرائیکی شاعر سعید احمد راشد ۱۲۔جولائی کوں وچھوڑا ڈے گئے ۔دمان دے شاعریں وچوں صادق تھہیم ، نواز جاوید تے واحد علوی دیں ایں سال اللہ کوں پیارے تھئے ۔

ملتان نال گانڈھار کھٹ والے سیاسی تے سماجی رہنما اتے سرائیکی تہذیب تے ثقافت بارے اخباریں وچ کئی مضمون لکھٹ والے حاجی حمید الدین انصاری ۲۔فروری کوں جھوک لڈائی ۔ملتان دے مضافات وچ متیم ادب نواز تے علم پرور شخصیت اکبر ملک اٹھنگل ۸۔ستمبر کوں سچ دے پندھ دے پندھیڑو تھی گئے ۔کہروڑ پکا دے جگ مشہور نعت خواں حاجی فیض وی ایں سال دے چھیکو وچ اللہ کوں پیارے تھئے ۔

2016ء

۲۰۱۶ء وچ وچھوڑا ڈے ونجٹ والیں وچ روہی نال گانڈھار کھٹ والیں وچ نصیر مستانہ داناں خاص طور تیں سنجاپوں ہے ۔نصیر مستانہ دے جھوک لڈاونٹ نال جتھاں جمیل پروانہ تے نصیر مستانہ دی جوڑی ترٹ گئی اُتھاں لوک گائیکی دے حوالے نال پورے سرائیکی وسیب کوں اے نقصان چاونڑا پئے ۔

دمان دے واسیں وچوں ہمیش دی نندر ونجٹ والے سنجاپوں مزاحتی شاعر نذیر فیض مگی تے مہاندرے براڈ کاسٹر فخر بلوچ دا تعلق ضلع راجن پور نال ہا۔دیرہ غازی خان شہر دے شاعر نازک شہزاد وچھوڑا ڈے گئے ۔تونسہ نال گانڈھار کھٹ والے سرائیکی ادیب تے صحافی وسیم واگھا ایں سال سال سنگت کوں روندا چھوڑ گئے جڈاں جو اردو، بلوچی تے سرائیکی دے جانٹے سنجانٹے

Scanned with CamScanner

لکھاری غلام قادر بزداروی تو نسہ دے سنگتیں کنوں مُکلا گئے۔

ملتان دے حوالے نال ڈ ٹھاونجے تاں سرائیکی لکھاری، صحافی، پبلشرز اتے سماجی کارکن عمر علی خان بلوچ جھوک لڈا گئے۔ مہاندرے لکھاری تے دانشور حسین سحر کوں پوون والا دل دا دورہ جان گھن گیا۔ معروف شاعر اصغر علی شاہ، وسیبی دانشور تے لکھاری محمد اشرف قریشی تے لاہور توں ملتان آ کے ملتان دے ادیبیں بارے تحقیقی کم کرن والا قاسم خان وی اوں جہان ٹُر گئے۔ جلال پور پیر والا دے لوک فنکار صادق ملنگی تے ملتان دے ماہر مجسمہ ساز صادق علی شہزاد وی ۲۰۱۶ء وچ جھوک لڈائی۔

2017ء

۲۰۱۷ء وچ وچھوڑا ڈیون والیں وچ سرائیکی زبان دے مہاندرے شاعر احمد خان طارق فروری وچ ساری سنگت کوں روندا چھوڑ گئے۔ سرائیکی شاعری وچوں کوٹ ادو دے جاٹے سُنجاٹے شاعر نذیر حسین نذیر جھوک لڈا گئے۔ مظفر گڑھ دے شاعر مصطفیٰ مستو مُکلا گئے۔ میلسی دے شاعر غلام حسین کملا عدم دے راہی تھئے اتے رحیم یار خان نال گانڈھار کھن والے ہدایت اللہ کاشف ایں جہان توں برقع وٹا گئے۔

سرائیکی نثری حوالے نال ڈ ٹھاونجے تاں مہاندرے ادیب تے دانشور انیس شاہ جیلانی وچھوڑا ڈے گئے۔ سرائیکی اکھراں دے حوالے نال نویکلی سنجاٹ بناون والے محقق تے شاعر اکبر مخمور مغل دی اچانک موت ڈیرہ غازی خان دے قلم کاریں کو موجھا کر گئی۔

ادیب شاعر تے کالم نگار منور بلوچ دی دل دی بیماری جان گھن گئی۔ جاٹے سنجاٹے لکھاری تے مدیر خورشید محمد ملک کوٹ مٹھن وچ سنگتیں کنوں مُکلا گئے۔ ڈراما نگار تے ادیب مقبول عباس دے جھوک لڈاون دا پتا لگے۔

ملتان دے معروف خطاط، سرائیکی تے اردو دے لکھاری ابن کلیم احسن نظامی اوں جہان ٹُر گئے۔ سرائیکی فلم "دھیاں نماٹیاں" دے خالق قیصر ملک ملتانی ہمیش دی نندر وخر جی۔ لیہ دے علم پرور، ادب نواز، سماجی تے سیاسی کارکن ملک مشتاق سامٹیہ کوں نومبر وچ پوون والا دل دا دورہ جان گھن گیا۔

آمدن خیر دی!

Scanned with CamScanner

سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان دے ادبی پندھ دی سلور جوبلی تے سئیں ڈاکٹر حمید الفت ملغانی دی کتاب ادب کہانی جگ جہان دے سرائیکی زبان وادب نال پیار کرن آلیاں کیتے ہوں قیمتی اثاثہ ثابت تھیسی۔ اوہ کے تحقیقی دوراچ انجھیاں کتاباں دی ہمیش لوڑ پوندی ہے۔ ڈاکٹر حمید ملغانی دا کم ساکوں ڈاکٹر طاہر تونسوی تے پروفیسر شوکت مغل سئیں دے کم دا پر چھانواں لگدے۔ میڈے کیتے وی مان ہے جو میں ایں مہان ادارے دے جنرل سیکریٹری دے طور تے ایندا حصہ ہاں۔ سرائیکی ادبی بورڈ اپنے لکھاریاں تے مان کریندے تے ہمیش انہاں دیاں لکھتاں تے تعاون تے تھوریت رہسی۔

پروفیسر عامر حفیظ ملک

جنرل سیکرٹری

سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان

سرائیکی ادبی بورڈ (رجسٹرڈ) ملتان

Scanned with CamScanner